

IZCILIE LATVIEŠU LEĢIONA KARAVĪRI

IEVADS

Jau no seniem laikiem latviešu karavīrs ir sevi spējis pierādīt kā teicamu un lielisku karavīru. Lai atceramies senos kuršus, kuri veda niknas cīņas, gan ar leišiem, gan ar vikingsiem un paši devās sirojumos pāri Baltijas jūrai uz Skandināviju.

Lai atceramies varonīgo zemgaļu cilti, kura visilgāk pretojās vācu iebrucējiem savu virsaišu Viestura un Nameja vadībā.

Lai atceramies kuršu uzbrukumu Rīgai, Saules kauju, kauju pie Durbes, Tērvetes aizstāvēšanu un zemgaļu karagājienu uz vācu zemēm

cīņās ar Vācu ordeni Prūsijā un kauju pie Garozas. Visās šajās seno dienu kaujās latvju karavīrs ir bijis drosmīgs un bīstams. Diemžēl mūsu senčiem neizdevās apvienot ciltis, kā tas bija Lietuvas gadījumā un latviešiem vajadzēja ilgus gadsimtus, lai tiktu pie savas valsts. Bet tas nemazināja arī turpmākos gadsimtos latvju karavīru varonību un cīņas spar.

To mēs redzam arī vēlākos laikos, latvju karavīriem cīnoties dažādos karos, zem dažādu valdnieku karogiem.

Jau 1.pasaules kara laikā dzimst leģenda par latviešu strēlniekiem, kuri spītējot vāciem un krieviem kaujās parāda izcilu drosmi un kaujas spējas, gan Nāves salā, kaujās pie Ķekavas, Ložmetējkalnā, Tīreļpurvā un kaujās pie Mazās Juglas upes. Latviešu strēlnieku varonību kaujas laukā raksturo izcilā vācu armijas komandiera feldmaršala Hindenburga vārdi, kurš astoņus strēlnieku bataljonus nosauca par „astoņām spožām latviešu zvaigznēm”, kas viņu aizkavēja ieņemt Rīgu jau 1916.gadā.

Arī Krievijas pilsoņu kara laikā latviešu sarkanie strēlnieki spēja nosargāt boļševiku revolūciju, jo strēlnieku pulki bija pašas kaujas spējīgākās vienības Sarkanajā armijā.

1918.gadā nodibinoties neatkarīgai Latvijas valstij un sākoties Brīvības cīņām Latvijai uzticamais karaspēks sastāda nepilnus 400 vīrus pulkveža O. Kalpaka vadībā, bet Brīvības cīņām beidzoties tie jau sastāda 50 000 un Latvijas valsts ir nosargāta.

Sākoties 1939.gadam Latvija ir ierauta starp divām lielvarām un 1940.gadā tiek zaudēta neatkarība. 1941.gadā sākoties 2.pasaules karam Latvijas teritorijā latviešu karavīrs ir atkal spiests doties cīņās zem svešiem karogiem, lai atriektu boļševiku pastrādātās zvērības un latviešu iedzīvotāju deportācijas. Tiek dibinātas policijas vienības, kuras sekmīgi piedalās kaujās pie Ļeņingradas, tā sevi parādot kā izcilas kaujas spējīgas vienības latviešu virsnieku vadībā, līdz 1943.gadā tiek izveidots Latviešu leģions, kurš kaujas slavu ieguva Volhovas frontē, kaujās pie Veļikajas upes, Vidzemē – Lubānas un Mores kaujās, Kurzemē, Pomerānijā, Berlīnes aizstāvēšanā.

Šajās kaujās 12 latviešu karavīri tika apbalvoti ar Vācijas armijas augstāko apbalvojumu – Bruņinieka krustu. Neviena cittautiešu divīzija, kura karoja Vācijas pusē 2.pasaules kara laikā nav saņēmusi tik daudz apbalvojumā šo ordeni. Tas pierāda par latviešu karavīra kaujas spējām cīnoties arī zem „svešiem karogiem”, bet latviešu karavīrs cauri gadu simtiem bijis gatavs upurēties Tēvzemes labā. Latvju karavīru varoņu gars nav nekad bijis mazs gan cīnoties pret pārspēku, gan ziedojot savu dzīvību. Dažreiz arī pārgalvība, izrādot ienaidniekam nicināšanu, bieži karātavu humors ir pavadījis latviešu karavīru, tomēr pienākuma apziņa ir vienmēr bijusi pirmā vietā.

Šajā darbā izmantota literatūra gan no Otrā pasaules kara laikrakstiem, gan arī no pašu latviešu leģionāru atmiņām. Ļoti vērtīga lasāmviela ir pievienotās latviešu virsnieku personīgās lietas.

Lai iepazītos ar daudzajām cīņu vietām, tika apbraukāta Kurzemes frontes vietas, vāktas atmiņas, fotografēts, lai arī turpmāk šīs latviešu leģionāru cīņu vietas netiktu aizmirstas, par kurām asinis ir lējuši latviešu karavīri.

Kapteinis Jānis Slaidiņš

Saturs

• Pulkvedis Voldemārs Veiss	6
• Kapteinis Žanis Butkus.	44
• Pulkvedis Kārlis Aperāts.	76
• Kapteinis Miervaldis Ādamsons.	84
• Virsleitnants Roberts Ancāns.	129
• Virsnieka vietnieks Žanis Ansons.	146
• Pulkvežleitnants Nikolajs Galdiņš.	152
• Leitnants Alfrēds Riekstiņš.	158
• Virsleitnants Andrejs Freimanis.	169
• Virsleitnants Roberts Gaigals.	179
• Pulkvežleitnants Voldemārs Reinholds.	182
• Virsleitnants Rūdolfs Gaitars.	189
• Pulkvedis Kārlis Lobe.	194
• Majors Eduards Stīpnieks.	206
• Kapteinis Visvaldis Graumanis.	210
• Majors Gustavs Praudiņš.	214
• Pulkvežleitnants Rūdolfs Kociņš.	219
• Kapteinis Georgs Šeibelis.	225
• Pulkvedis Vilis Janums.	227
• Pulkvežleitnants Voldemārs Grāvelis.	234
• Leitnants Kārlis Mūsiņš.	235
• Leitnants Jānis Piķelis.	242
• Virsleitnants Miervaldis Ziedainis.	244
• Virsleitnants Alfrēds Jānis Bērziņš.	249
• Majors Ernests Laumanis.	313
• Virsleitnants Teodors Kalnājs.	363
• Leitnanta V.Preijera atmiņas.	391

I DAĻA

Dzelzs krusta Bruņinieka krusts (vācu: *Das Ritterkreuz des Eisernen Kreuzes*) bija augstākais Trešā Reiha militārais apbalvojums. Ar to apbalvoja par panākumiem kaujas laukā. Tika nodibināts 1939. gada 1. septembrī. Reizē ar to tika atjaunots arī Dzelzs krusts. Tam bija vairākas pakāpes, kuras nāca klāt pie Dzelzs krusta Bruņinieka krusta, piemēram, Ozollapas. Pati izplatītāka no tām arī bija Dzelzs krusta Bruņinieka krusts. Otrā pasaules karā ar to tika apbalvoti 7313 karavīri.¹

AR BRUŅINIEKU PAKĀPES DZELZS KRUSTU APBALVOTIE LATVIEŠU KARAVĪRI

*Pulkvedis VOLDEMĀRS
VEISS*

*Kapteinis ŽANIS
BUTKUSS*

*Pulkvedis KĀRLIS
APERĀTS*

*Kapteinis MIERVALDIS
ĀDAMSONS*

*Virslieitnants ROBERTS
ANCĀNS*

*Virsniekvietnieks ŽANIS
ANSONS*

---

¹Fellgiebel, Walter-Peer: Die Träger des Ritterkreuzes des Eisernen Kreuzes 1939—1945, Friedberg 1993

*Pulkvežleitnants NIKOLAJS
GALDIŅŠ*

*Leitnants ALFRĒDS
RIEKSTIŅŠ*

*Virslleitnants ANDREJS
FREIMANIS*

*Virslleitnants ROBERTS
GAIGALS*

*Pulkvežleitnants VOLDEMĀRS
REINHOLDS*

*Kaprālis KĀRLIS
SENSBERGS*

PULKVEDIS VOLDEMĀRS VEISS

FRAGMENTI NO GRĀMATAS VOLDEMĀRS VEISS²

Voldemārs Veiss nāk pasaulē 1899.gada 7.novembrī Rīgā, Pērnavas ielas dzīvoklī.

1918.gadā nodibinoties Latvijas valstij Nacionālajā teātrī, klāt tur ir arī Veiss ar brāli un tēvu. Kad pāris nedēļas vēlāk jaunā valdība aicina pieteikties kara dienestam katru ieroci nest spējīgu vīrieti, karot gribētāju rindās ir arī abi Veisu dēli. Voldemāram tik tikko ir palikuši 19, Alfredam tikai 16 gadi. Bet vecākais brālis ir pieņēmis gluži noteiktu lēmumu, jaunākais to sirsnīgi atbalsta, un tēvam ar māti, kaut smagu sirdi, dēlu gribai jāpiekrīt. Šī apņēmīgā izšķiršanās tik agrā jaunībā saka vēlākais Veisa līdzgaitnieks pulkvedis

² Izdota Stokholmā 1955.gadā

Krīpens, labi raksturo viņa zīmīgas īpašības – tēvzemes mīlestību, pienākumu apziņu pret savu tautu un tēvzemi, viņa cīnītāja garu, kareiviskumu.

Veiss dien Studentu rotā. No Rudbāržiem, kur novietojies Kalpaka bataljons, studentus nosūta uz Ventu. Tur, iepretim Lēnu muižai, savā pirmajā kaujas postenī nonāk arī kareivis Veiss.

3.martā 1919.gadā sākas izšķirīgais uzbrukums – pāri Ventai, uz Lielupi, uz Rīgu! 23.maijā Studentu rotas solī skan sirmajā Rīgā.

Vidzemes atbrīvošanai turpinoties, jaunās valsts iekšējās apsardzības iestādēm jāsaduras ar jaunām problēmām – boļševiku pulki bieži vien ir izklīdināti, bet ne sakauti. Lielākos un mazākos baros tie aizvien vēl uzturas mežos, apdraud iedzīvotājus, laupa un slepkavo. Šo bandu apkarošanai dibina komandantūras ar apsardzības vienībām. 1919.gadā Veisu, kas par

kaujas nopelniem Studentu rotas sastāvā no kareivja paaugstināts par leitnantu, ieceļ par Lejasciema komandantu. Enerģiski rīkojoties viņš pāris nedēļās padzen komunistu bandas no pilsētiņas apkārtnes, bet tie par Veisa galvu izsola 10 000 rubļu atlīdzību.

Skats uz Lejasciemu 20.gs 20 gadi³

1919.gada decembrī leitnantu Veisu ar viņa Lejasciemā saformēto rotu nosūta uz Balviem un ieskaita Latgales partizānu pulkā. Tā ir visai īpatnēja kaujas vienība, kurā gan daudz rūdītu kaujinieku, bet to vairums pieraduši cīnīties „uz savu roku” dažādās partizāņu vienībās, pēdējā vietā stādot disciplīnu. Šiem ļaudīm lielu pārsteigumu sagādā leitnants Veiss ar savu labi apmācīto rotu, kas izturas un uzvedas kā īsta regulāro spēku vienība.

1920.gada 2.janvārī sākoties uzbrukumam Latgales frontē Veisa rota Partizāņu pulka 4.bataljona sastāvā uzbrūk no Orlovas pāri Punduru stacijai Ludzas upes – mūsu austrumu robežas virzienā.

Veisa priekšnieki šajā laikā jauno komandieri raksturo kā izcilu priekšzīmi saviem karavīriem, ko liecina arī Veisa paaugstināšana virsleitnanta pakāpē.

³<http://www.zudusilatvija.lv/objects/object/233/>

Virsleitnants Veiss pēc Brīvības cīņām

Beidzoties Brīvības cīņām 1921.gadā Veiss ar 1.šķiru beidz virsnieka kursus miera laika virsnieka pakāpes iegūšanai. Pēc kursu beigšanas viņu iedala Gulbenes garnizonā, kur Veiss atrodas līdz 1924.gadam.

No Gulbenes Veisu pārceļ uz 7.Siguldas kājnieku pulku Alūksnē, kur viņš dien līdz 1930.gadam. Pēc tam viņu pārceļ uz Rīgu un ieskaita armijas štāba operatīvajā nodaļā. 1935.gadā Veiss jau kapteiņa pakāpē iestājas Augstākajā Kara skolā. Pēc kursu beigšanas Veisam piedāvā militārā atašeja vietu Varšavā, taču Veiss vispirms grib iegūt ierindas cenzu un no 1937 – 1939.gadam Jelgavā komandē bataljonu, vēl 1938.gadā īsu brīdi būdams armijas štāba mobilizācijas daļas priekšnieks.

1939.gada februārī pulkvežleitnantu Veisu ieceļ par Latvijas militāro atašeju Tallinā un Helsinkos.

1940.gada jūnija pirmajās dienās Veiss izmanto dažas atvaļinājuma dienas, lai būtu Rīgā. 13.jūnijā Veiss norunājis ar kundzi tikšanos Armijas ekonomiskajā veikalā, kur izdarāmi daži pirkumi Tallinas dzīvoklim. „Nu, kā klājas sieviņ?” un uzrunātā pat nemana, ka pulkveža balsī ieskanās sveša nots.

„Nevaru izšķirties, vai ņemt šo vai to...”

„Jā, bet varbūt, ka galu galā vairs nebūs vajadzīgs ne viens, ne otrs...” Sieva paceļ acis un paskatās vīrā, nē tas nav viens no pulkveža jokiem. Veiss satver sievu zem elkoņa: „Ne te, iesim augšā kafejnīcā, tur parunāsimies.” Lifta brauciens līdz nama jumtam liekas ilgstam mūžību.

„Nu stāsti, stāsti beidzot, kas ir noticis?” „Parīt Lietuvā ienāk krievu karaspēks. Štābā bīstas, ka tas pats liktenis piemeklēs arī mūs. Man steidzīgi jādodas atpakaļ uz Tallinu. Varbūt, ka tomēr vēl varēs ko glābt. Prezidents grib zināt, ko darīs igauņi.”

Otrā dienā Veiss jau ir Tallinā. Taču arī te nav noteiktības. Laidoners domā, ka pretestība būs veltīga. Ar šo skumjo ziņu Veisam jāatgriežas atpakaļ uz Rīgu. Atgriežoties Tallinā dienu vēlāk, panika tur ir ļaunāka nekā Rīgā.

Sūtnim Šūmanim 18.jūnijā izbraucot uz Somiju, sūtniecība paliek Veisa ziņā. Vēl jūnija vidū Veisam izdodas no Rīgas izsaukt savu ģimeni.

1940.gada septembrī atgriežoties Rīgā Veisu demobilizē. Viņš arī nelūdz sevi uzņemt teritoriālajā korpusā. Viņš atstāj ģimeni Rīgā un pats aizbrauc uz Valgundi, kur vecākiem ir neliela māja. Tur viņš nodzīvo līdz martam un „oficiāli” brauc mežā, taču patiesībā vairāk uzturas Rīgā un Kurzemē nekā Valgundē. Rodas vairākas organizācijas ar sakarniekiem visās vēl pastāvošajās latviešu karaspēka daļās, lai kara gadījumā starp Vāciju un PSRS varētu sākt cīņu pret boļševikiem.

1941.gada martā Veiss atgriežas Rīgā, kur dabū darbu par grāmatvedi. Veisa kustībām sāk sekot NKVD un aprīlī aicina uz nopratināšanu. Maija beigās Veiss pazūd no dzīvokļa. N0 25 – 27 jūnijam NKVD gaida Veisu pie mājām – nesagaida. Kur pulkvedis atrodas, tas ir noslēpums pat viņa tuviniekiem. Tikai 1.jūlijā reizē ar pārējiem rīdziniekiem Veisa sieva un meita uzzina, ka , komunistiem no Rīgas bēgot, pulkvedis Veiss uzņēmies pilsētas apsardzības dienesta priekšnieka pienākumus.

Kādu laiku Rīgā tiešām redzēja tikai latviešu formas tērpus. Vācu triecienvienības 1.jūlija priekšpusdienā bija aiztraukušās tālāk pa Vidzemes šoseju, atstājot pilsētā tikai vieglus bruņumašīnu spēkus, kam nebija ne uzdevumu, ne iespējas aizsargāt cilvēkus pilsētas nomalēs pret dezertieriem un bandītiem. Ja varu maiņa Rīgā notika tik gludi un gandrīz nemanot, tad tas lielā mērā ir Veisa un viņa štāba nopelns.

No 1941.gada jūlija līdz 1943.gada aprīlim Veiss darbojas sev netīkamā administratīvajā plaknē – iekšlietu ģenerāldirekcijā.

Uz Krieviju 1942.gadā ir aizbraucis ne vien 16.kārtības sargu bataljons, bet arī 19.un 21.bataljons. Solītā frontes dienesta vietā bataljoni novietoti aizmugures apsardzībai, slikti apgādāti. 1942.gada vasarā latviešu bataljonus sūta pat uz Poliju un Ukrainu. Latviešu virsniekiem un iestādēm nav pār bataljoniem nekādas kontroles, tos neļauj pat apmeklēt.

Neatlaidīgi meklējoties Veiss 1942.gada vasarā izkaulē atļauju apmeklēt 19. un 21.bataljonu, kas pārvietoti uz Ļeņingradas fronti. Te Veiss gan redz, ka latviešiem gan uzticēti kaujas uzdevumi, bet bieži vien tiem nākas atbildēt par vācu kļūdām. Veisam uzturēšanās laiks frontē ir tikai pāris nedēļas, kad viņu aizsūta atpakaļ uz Rīgu. Taču Veiss Krasnoje Selo ir redzējis diezgan, lai Rīgas štābiem vairs nebūtu miera no viņa prasībām.

1943.gada 1.aprīlī Veisam paziņo, ka viņš ir iecelts par Latviešu leģiona 1.pulka komandieri. Pulku veidos no 16.19.un 21.latviešu bataljoniem pie Ļeņingradas, un Veisam jau pēc divām nedēļām jāpārņem vienības komandēšana.

Gačina, Krasnoje Selo, Duderhofa, Pulkova, Uricka – tās ir vietas, kas saistītas ar leģiona pirmās kaujas vienības – 2.latviešu brigādes formēšanu. 8.aprīlī brigādi apmeklēja leģiona ģenerālinspektors Bangerskis un 1.pulka karavīriem stādīja priekšā viņu jauno komandieri pulkvežleitnantu Veisu.

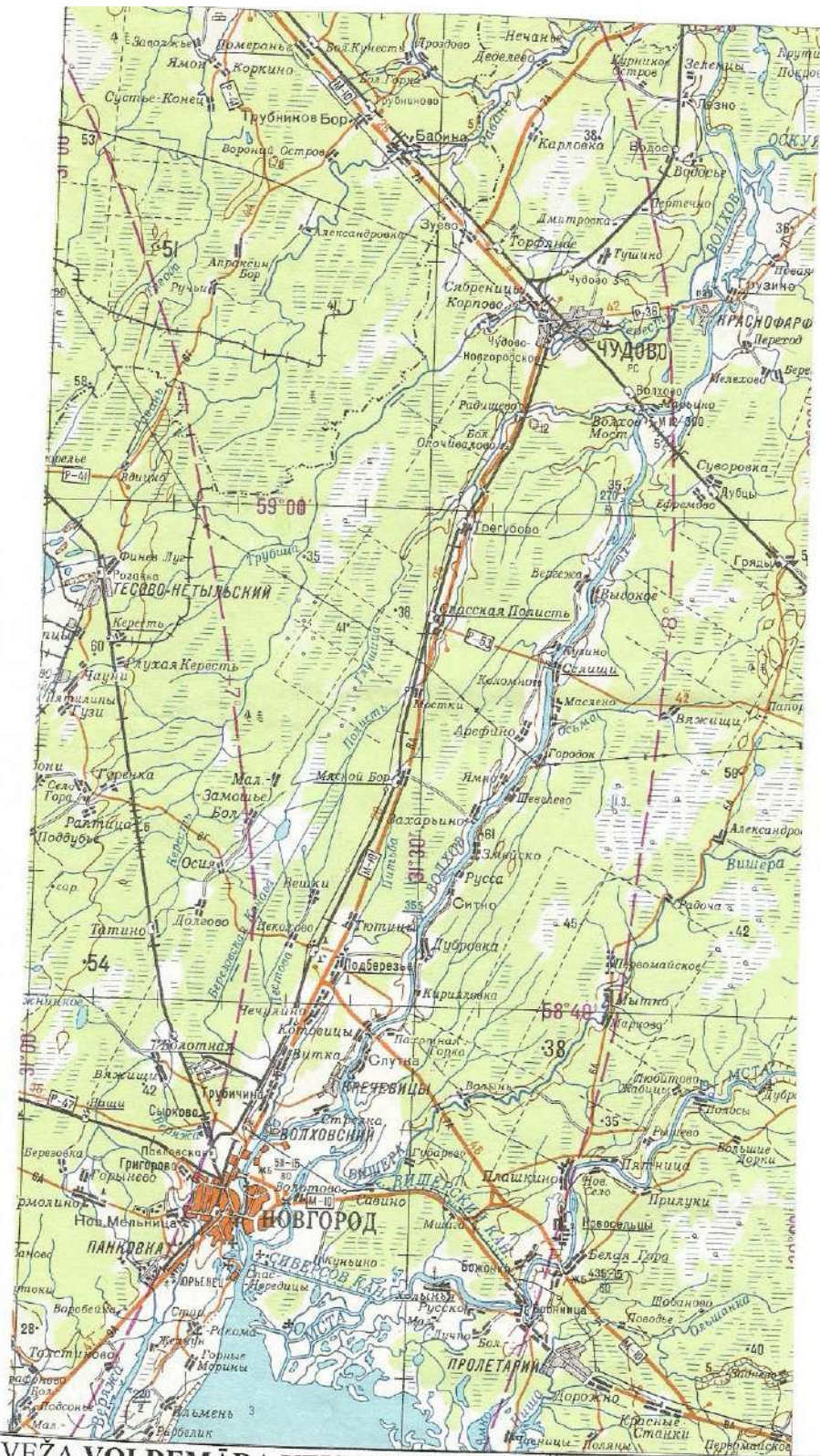
Veiss uzrunā uzsvēra, ka visos jautājumos turpmāk jāvēršas pie viņa un visi trūkumi tiks novērsti.

Pulka štābs novietojas Duderhofā, dažus kilometrus no Krasnoje Selo. Uzkāpjot kalnā paveras labs skats uz ielenkto Ļeņingradu. Pa labi redzamas Pulkovas observatorijas drupas. Pie Urickas atrodas 21.bataljons, pie Verhņeje Kairovo 16.bataljons, pie Aļeksandrovas 19.bataljons. tos pakļaus jaunajam komandierim tikai pēc atvilkšanās no frontes, tādēļ Veiss savas pirmās rūpes veltī jauniesauktajiem, kurus vācu instruktori apmāca tiešā frontes aizmugurē. No 20 – 30 aprīlim pulka štābam jāveic viss formēšanās darbs. Pulks šajās dienās maz atgādina slēgtu kaujas vienību, blakus rūdītiem frontiniekiem iedala jauniesauktos. Veiss cenšas būt visur un iepazīties ar visu. Un tomēr, pulkam izbraucot no Krasnoje Selo stacijas 1.maija vakarā, tas kļuvis par kaujas vienību.

Volhovas vārdam paliekama vieta latviešu kara gaitu vēsturē, kur nonāk jaunā latviešu vienība. Volhovas upe, kas savieno Ilmeņa un Ladogas ezerus, 1943.gadā veido daļu kaujas līnijas, bet posmā starp starp Novgorodu un Čudovu, kur atradās latviešu brigādes pozīcijas, fronte pārmetās upes rietumu krastā, izliecot vācu pusē ap 8km dziļu tiltgala pozīciju. Pret šī tiltgala centru, ap Spaskaja Polistj ceļa mezglu un ciema drupām arī atradās latviešu iecirkņa smagumpunkts.

Krievu tiltgala pozīcija, kurai pretim stāvēja latvieši, bija atliekas no lielā krievu ielenkuma 1942.gadā, kur vācu skavās bojā gāja 2.padomju triecienarmija. Vēl nākamā gada pavasarī, latviešiem ie braucot Volhovā, lielkaujas nedzīvie dalībnieki stinga baigā grimasē. Nebija granātbedres, kur galu nebūtu atradis kāds boļševiku karotājs.

Fronte 1.pulka iecirknī turējās uz šaura skausta – Novgorodas un Čudovas šosejas un dzelzceļa. Abās pusēs dažus kilometrus platajai sausākai joslai gulēja purvs. Virs blīvās māla kārtas šūpojās pāris pēdas melnzemes. Tā pavasara plūdus pārplūda, bet māls kavēja ūdenim notecēt. Visi ceļi un ēkas bija jābūvē uz pāļiem, pa nebeidzamam tiltam līdzīgu pāļu stīgu tusnīja mazais frontes dzelzceļš. Vēlāk ūdens pamazām noplaka, purvs kļuva sausāks, bet ne pārejams, jo arī aizmugures biezokņi bija pilni ar krievu un vācu mīnām. Sausums nesa vēl lielāku ļaunumu – izžuva bedres, atklādamas savu bieži vien drausmīgo mantojumu. Purvā dvangoja saldeni netīkama līķu smaka.

PULKVEŽA VOLDEMĀRA VEISA UN 2 LATVIEŠU SS BRIGĀDES KAUJU VIETA VOLHOVĀ UN ATKĀPŠANĀS LAIKĀ NO VOLHOVAS

VOLCHOVAS DARONĪBODS

Apņemot latviešu leģionārus, iepazīnos ar daudziem kaņavīriem, kas man stāstīja gan par frontes dzīvi, sevišķi par veiksmām cīņām, gan par kaņavīru stāju un uzskatiem. Ilgāk uzturējos bunkurā ar nosaukumu „Vēl jau viss nav pagalam”. Tur laiks aiztecēja dažās pārrunās. Guvu iespaidu, ka mūsu kaņavīri pilnam apzinās savu lielo uzdevumu pret dzimteni.

„Sodien pēc ilgāka laika ir saulains”, teica kāds virsnieks, ienākdams bunkurā. „Pie mums Volchovā parasti ir miglains un drēgs.” — „Mēs jums to atvedām kā sveicenu no dzimtenes,” atbildēju es. „Ziniet, es jau sešus mēnešus esmu projām no dzimtenes,” turpināja tas pats virsnieks. „Man jāsaprot, ka tikai tagad es īsti saprotu, kas ir dzimtene, kad pēc tās slāpst. Mēs vienmēr ar savām domām esam tur. Kad no turienes kāds atbrauc pie mums, tad mums šķiet, mēs esam tuvāk dzimtenei. Mūs viss interesē, kas saistās ar Latvijas vārdu.”

„Redziet,” piebilda kāds cits. „Mēs savas mīlmes esam nosaukuši latviskos vārdos, lai šī apkārtnē mums vienmēr atgādinātu dzimteni un mēs šeit justos kā mājās.”

Oberšturbānfrērs Apeŗūls.

Oberšturbānfrērs Lobe.

Iepretī man sēdēja virsnieks Junkers. Minot tā vārdu, man stāstīja, ka viņš jau 28 gadus ir kara dienestā. Nesen viņa dēls kritis pie latviešu „Alkazara”. Viņš brīvprātīgi iestājies leģionā. Atvadīdamies no mājām, dēls mierinājis māti: „Negribu slēpties aiz tēva svārkjiem, iešu viņam palīgā.” Diemžēl, agri viņu pārsteidza nāve. Kad tēvam paziņoja, ka dēls miris, viņš uz brīdi zaudēja līdzsvaru, bet tad, dziļi nopūdzdamies, sacīja saviem cīņas biedriem: „Es to pārcietīšu! Nav mums citas izejas. Lai nāk kas nākdams, mūsu vieta ir frontē. Kamēr mēs dzīvojam, mums jācinās pret boļševismu. Viss mūsu mūžs lai ir ziedots tēvijai! Tas ir mūsu ideāls.”

Starp virsniekiem es sastapu vairākus ar augstskolas izglītību, arī dažus vecākus asistentus, kas atstājuši savu vietu un savas studijas, lai dotos karā pret ienaidnieku. Viņus veda šurp tēvijas mīlestība. Tie vairākkārt uzsvēra savu nemieru, ka daudzi virsnieki nav sekojuši līdz šim dzimtenes aicinājumam. „Kas nekāds sēdēt siltās vietās un atrunāties — mans laiks vēl nav nācis, — bet mēs gribētu viņiem jautāt: kad tad nāks jūsu laiks? Vai tad, kad jau ienaidnieks sāks pārstaigāt jūsu zemi? Tad būs jau par vēlu. Ir ļaudis, kas nesaprot tagadējo stāvokli, ka bez cīņas nekā nav panākams. Arī Latvijas nākotne nav nodrošināma bez asinīm. Mēs dzirdam savas dzimtenes saucieni un tādejā esam gājūši cīņā. Diemžēl, citi to nedzird. Vai tā ir tēvijas mīlestība, ka lielās ar patriotismu un bēg no cīņas? Lūk, tie ir tie, kas liek mums vieniem asiņot. Labi, mēs asiņosim un izcīnīsim nākamo Latviju. Tā piederēs mums, bet ne tiem, kas sēž mājās un izvairās no cīņas!”

„Lūzdu, pasakiet visiem mājās, kā mēs domājam par šiem pseudopatriotiem un gļēvuliem!”

Man stāstīja, ka kāds vīrs, kas aicināts iestāties leģionā, atbildējis: nav vēl laiks pionācis! Viņu atbrīvoja no vietas un aizsūtīja uz darbu fabriku.

Tie, kas man par šo gadījumu stāstīja, piezīmēja: „Redziet, kādi mums ir ļaudis. Visu mūžu tie ir ēduši Latvijas maizi un haudījuši labas dienas, bet kad tagad, kara laikā, kur briesmas draud, viņus sauc nākt palīgā, tie nenāk. Vai tas nav kauns?”

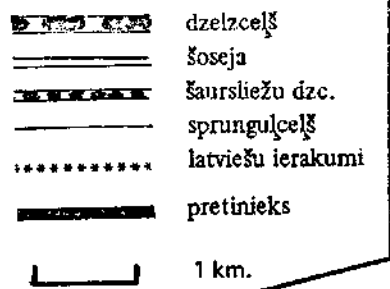
Bet, lūk, pavisam cits gadījums: Es lasīju kādu dienas pavēli. Virsnieks Šnēbergs, aizstāvēt savu bataljonu, smagi ievainots mira 9. oktobrī. Divas stundas pēc viņa ievainojuma pieteicās viņa jaunais 20 g. v. dēls savā tēva vietā. Kareivja godi!

Nekad es neaizmirstīšu šo latviešu jaunekli. Cūdenāka piemēra vairs nevar būt. Lai tas dara latviešiem godu!

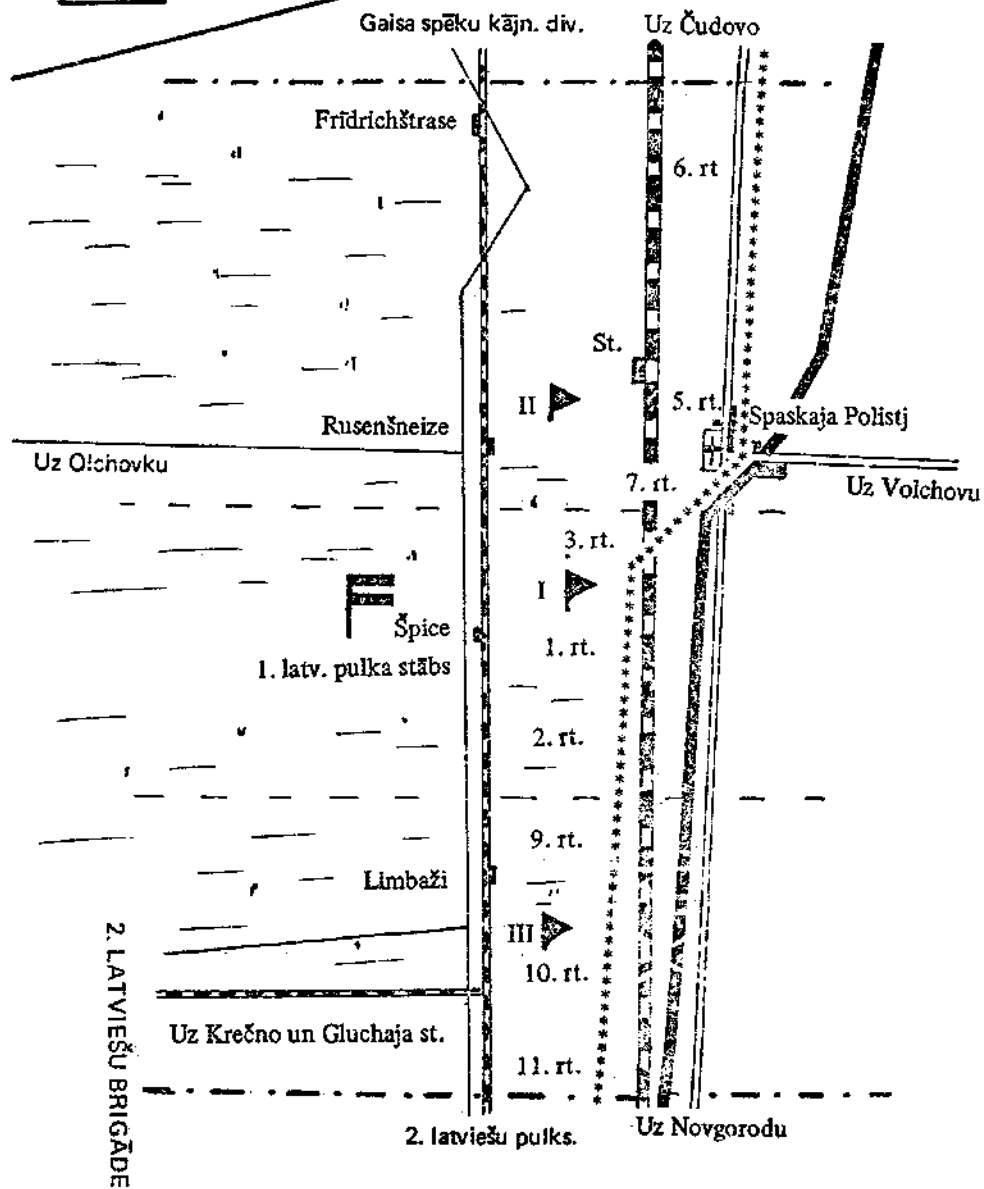
Dr. V. Sanders.

Standartenfrērs Veiss.

**1. LATVIEŠU PULKA
KAUJAS IECIRKNIS VOLCHOVĀ**
no 1943. g. 3. maija līdz 1944. g. 14. janvārim.

GALDIŅŠ un VEISS

ŠULDS un VEISS

Veisa pulks jaunajā novietnē ieradās 2.maija vakarā. Jau divas dienas pēc ierašanās latviešu vienībām jānomaina vācu grenadieru pulks. Tās ir nervozas dienas visiem. Nolaistajā vācu pulka iecirknī darba ir daudz – jābeidz pulka vienību formēšana, jāpārņem kaujas iecirknis, jāizbūvē mītnes, slēpņi, aizsegs. Galvenās rūpes Veisam sagādā 2.bataljona iecirknis, ko komandē pulkvežleitnants Aperāts. Šī bataljona 5.rota tur savās rokās visa pulka iecirkņa atslēgu – Spaskaja Polistj ciema un klostera drupas, kam krievu pozīcijas pievirzītas nepilnu 40 metru attālumā. Stundām ilgi Veiss pavada sagrautajā klostera tornī, tālskatī pētīdams vientuļo ceļu, kas aiz krievu līnijām aizstiepjās 8km tālo Volhovas tiltu. Šī ir vienīgā vieta, kur krievi izmantojot tankus, atspiežot latviešus no šaurā šosejas skausta purvainajā mežā. Veiss atzīst, ka krievi no bīstamās vietas jāpadzen, ko vēlāk veic 2.bataljons septembra kauju laikā.

Spaskaja Polist klosteru drupas mūsdienās.

Blakus rūpēm par pulka kaujas līnijas nostiprināšanu Veiss cenšas iepazīt katru savu karavīru. Pulka virsnieku sastāvs ir labs. 2.bataljonā bez allaž rāmā, nosvērtā un paļāvīgā lāčplēša (Brīvības cīņās apbalvots ar Lāčplēša kara ordeni) Aperāta ir rūdīti rotu komandieri – 5.rotu komandē leitnants Antēns, kas gan krīt kā viens no pirmajiem virsniekiem maijā, 6.rotā leitnants Aļlis, virsleitnants Šeibelis, leitnants Gaitars. 1.bataljonu komandē kapteinis Šnēbergs, kas vēlāk krīt. Rotu komandieri ir kapteinis Laumanis, virsleitnants Graumanis, virsleitnants Rabenko un kapteinis Jansons – visi drosmīgi un varonīgi virsnieki, kas vēlāk izpelnās augstas goda zīmes.

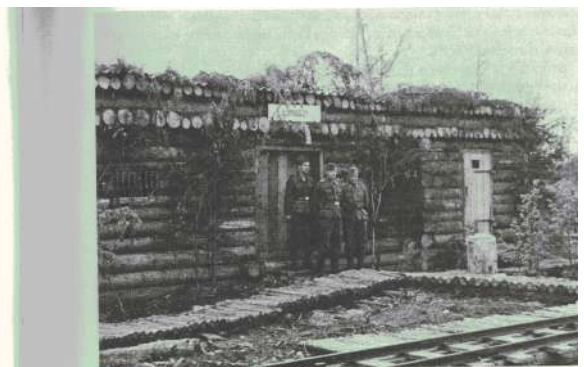

Latviešu un vācu virsnieki pēc pulkveža Veisa apbalvošanas ar Dzelzs krusta 2.šķiru. Otrais no kreisās kapteinis Žanis Jansons, pulkvežleitnants Aperāts, pulkvedis Veiss, brigādes komandieris ģenerālmajors Šulcs, leitnants Gaitars, kapteinis Nikolajs Galdiņš un brigādes štāba priekšnieks

Vienīgais no Veisa bataljona komandieriem, kam kara laime smaidījusi līdz galam, tomēr ir majors Kociņš, vēlākais 44.pulka komandieris. Stingrs un noteiktas dabas, viņš saviem rotu komandieriem – virsleitnantam Reimanim, virsleitnantam Laukam, leitnantam Ziedainim un kapteinim Reinholdam lika bataljonu turēt priekšzīmīgā disciplīnā.

Gen. Bangerskis un plkv. Veiss pie latviešu karavīriem Volchovē

Volchovas puses dzelzceļa stacija Limbaži

Pasdienas izmiedzot

Frontes frizeris darbā

Pltn. V. Veiss pie sav bunkura Spicē

Pltn. V. Veiss uzrunā jaunpienākūšos karavīrus. Atz viņa raksturīgā Volhovas purva ainava

Veiss uzrunā papildinājuma karavīrus Volhovas frontes iecirknī

Taču Veisa interese par saviem vīriem gāja tālāk par virsniekiem – līdz pēdējam postenim ierakumu pirmajā līnijā. Ievērojis, ka 7.rotas kāda vada kopā sagādājušies ap 10 Universitātes sporta airētāji, Veiss vadu iesauca par airētāju vadu, bet rotu par Studentu rotu.

Veisa apmeklējumi ierakumos bija ikdienišķa parādība. Viņš piederēja pie tiem pulka komandieriem, kas kad apstākļi vien ļauj, centās pulku komandēt, atrodoties „priekšā”, bet komandpunktu atstājot adjutanta ziņā. Agri no rīta viņš lika sevi aizvest uz vienu vai otru pulka spārnu un laiku līdz

pusdienas laikam parasti pavadīja „grāvjos”. Staigāja viņš parasti ziņneša pavadībā, tērpies vienkāršā maskēšanās tērpā, bruņu cepuri galvā. Pirmā sākumā, uzrunājot posteni, viens otrs „grāvju puika”, paskatījies uz runātāju, to noturēja par vienkāršu ziņkārīgo un kaut ko atrūca. Gan jāsaka, ka pēc pirmā mēneša Volhovā vairs nebija karavīru, kas vismaz pēc skata nepazītu savu pulka komandieri. Biedrīks un draudzīgs „grāvjos”, Veiss ārpus tiem tomēr prasīja stingru disciplīnu, sevišķi jau no aizmugures vienību karavīriem. Lai Dievs žēlīgs kādam pavāram vai ziņnesim, kas, pulka komandieri nesastapis apmierinājās ar sveicienu un aizmirsta ziņojumu! Nozīme šai disciplīnai bija liela, un to redzējām vēlāk atkāpšanās kaujās, kad Veiss bieži atsita ienaidnieka uzbrukumus gluži viens pats ar pāris rakstvežiem un šoferiem. Arī pēdējos Veiss bija gluži nemanot izaudzinājis par īstiem karavīriem.

Visvairāk karavīrus iespaidoja Veisa personiskā drošība. Nekad viņš no saviem ļaudīm neprasīja to, ko nebūtu bijis gatavs darīt pats.

Pārrunās ar atgriezušos trieciengrupu.

Karavīru apbalvošana Volhovas frontes iecirknī

Frontes pirmā virsnieku izlaiduma vidū Volchovā.

Cīņās pret krievu partizāniem pie Osvejas 1943. g. februārī.
Deg bēgošo partizānu aizdedzināts ciems.

Pēc apbalvošanas ar II šķiras Dzelzs krustu

Plūv. Veiss apbalvo kapt. Z. Jansonu ar I. šķ. Dzelzskrustu. Vidū Veisa kēdze

Pltn. v eiss 1 bataljona komandpunktā ar jaunapbalvotiem Dzelzskrusta kavalieriem. 2. no labās bataljona komandieris kapt. Šnēbergs

39.(1. latv.) gren. pulka kaŗavīru apbalvošana 1943. g. 13. septembrī

Kritušo varoņu izvadīšana

Pltn. Veiss atvadās no vltņ. Antēna, no viņa pa kreisi stāba rotas vītenbr. vada k-viis vserž. K. Steinbergs

Septembra kauju laikā Veisa komandpunkts bija tikko 300 metrus no kaujas līnijas, un neviens no Veisa līdzgaitniekiem neatcerēsies gadījumu, ka pulka komandieris būtu atteicies doties uz kādu vietu ienaidnieka uguns dēļ. „Kura lode svilpj, tā jau garām” viņš mēdza teikt, bieži nemaz neliekdams muguru, kad pāri galvai aizšalca ložmetēja uguns kārtā. Vakaros un naktīs Veiss dažkārt vienkārši izkāpa no aizsarggrāvja un gāja tieši pa lauku ienaidnieka degungalā: „Būs labāk un nesamērcēsīm zābakus” viņš taisnojās. Bija skaidrs, ka šādas komandiera prasības bija grūti atteikt pat ierindniekam.

Tas nenozīmē, ka Veiss no saviem vīriem jebkad būtu prasījis nekā citi virsnieki. Attiecībās pret karavīriem viņš bija smalkjūtīgs, iecietīgs un korekts. Nekad, atskaitot personīgos draugus, viņš neuzrunāja otrās personas vienskaitlī.

1943.gada Rīgā septembra vidū sāka kļīst satrauktas valodas par jauno latviešu leģionāru smagajām kaujām un lielajiem zaudējumiem Volhovas frontē. Patiesība bija tā, ka septembra kaujas Volhovā izraisīja 1.pulka 1.un 2.bataljona 2 rotu uzbrukums apmēram kilometru platā frontē vietējam pozīcijas uzlabojumam, padzenot boļševikus no paaugstinājuma dienvidos no Spaskaja Polistj ciema drupām. Uzbrukumu plānoja un izdarīja Veisa tiešā vadībā, un tas 2.septembrī izdevās ar mācību laukuma precizitāti.

Tieši 0900 sākās mūsu artilērijas sprostuguns, kam piecas minūtes vēlāk sekoja 3 un 5 rotas trieciens, 1km garā pretinieka ierakuma ieņemšanai, kas mūsu pusē prasīja tikai 5 kritušos. Pēc zibenīgā trieciena pretinieka pusē valdīja pilnīgs apjukums, visu dienu klusēja tā ieroči. Dažas desmit minūtes pēc uzbrukuma beigām Veiss jau bija jaunajās līnijās, deva rīkojumus pozīciju pārkārtošanai, iztaujājot saņemtos gūstekņus, smējās un jokojās ar vīriem, kas bija sajūsmināti par saulainās dienas ātrajām sekmēm.

Otrā dienā notika negaidītais. Ap pusdienas laiku pretinieka mežmalā aizdegās sīku liesmiņu svītra. Sākās neparedzēti blīva ienaidnieka smago ieroču uguns pār latviešu pozīcijām un aizmuguri. Šāva artilērija un granātmetēji, gaudoja „Staļina ērģeles”, kurām norimstot, pirmo reizi Volhovas kaujā iejaucās krievu aviācija, zemlidojumos šaujot un bombardējot latviešu ierakumus. Uguns brāzmai sekoja krievu kājnieku trieciens, viens, otrs, trešais. Jauniegtie ierakumi gāja no rokas rokā, triecienam mainoties ar prettriecieniem, kas turpinājās nepārtraukti līdz 10. Septembrim, kad latviešu divu bataljonu iecirknī izkausējuši trīs savas divīzijas, krievi atteicās no tālākajiem uzbrukumiem. Zaudējumi abās pusēs bija smagi un pavisam nesamērīgi ar 2.septembra vietējo panākumu. Veisa pulka uzbrukumu pretinieks, izrādās, bija noturējies par plaša vācu uzbrukuma sākumu visā frontē, kura nolūks bija iznīcināt Volhovas priekštilta nocietinājumu. Tādai varbūtībai krievi pretojās visiem līdzekļiem, pat atvelkot rezerves no citiem iecirkņiem. Par spīti šiem upuriem latvieši iegūto pozīciju tomēr noturēja, un septembra kaujas beidzās ar mūsu uzvaru.

Pēc sava bunkura Volhovā pēc apbalvošanas ar I šķiras Dzelzs krustu 1943.

Bija interesanti vērot Veisu šai viņa pirmajā lielāka mēroga kaujā, kurā tam bija padotas nevien paša pulka, bet arī palīdzībai nosūtītas dažas 2.pulka un

vāciešu gaisa spēku divīzijas daļas. Pat kritiskākajos brīžos, kad ienaidnieka uguns bija sadragājusi nevien tālruņa līnijas, bet arī radioaparātus, un visa pavēļu un ziņojumu apmaiņa notika tikai ar ziņnešiem, Veiss nezaudēja parasto aukstasinību un mieru. Viņa paša komandbunkurs nemitīgi drebēja un ļodzījās boļševiku artilērijas un lidotāju ugunī, kāda šķemba pa iegremdēto logo ievainoja pat pulka adjutantu Galdiņu, taču Veiss nebija pierunājams pārcelt komandpunktu uz aizmuguri. „Šādos apstākļos man pašam jāredz, kas notiek,” viņš mēdza teikt.

Arī viņa „acis” – ziņneši smagi cieta šais dienās. Vienu ievainoja šķemba celī, otru gandrīz nožņaudza boļševiku poļitruks izmisīgā divcīņā, bet allaž no jauna kādam skarandainam un dubļainam vīram izdevās aizcīnīties no Veisa bunkura līdz „Alkazara” drupām, kur turējās pulkvežleitnants Apešs.

Šaubos vai Veiss šais 9 dienās tika gulējis 9 stundas. Kauja bija vienīgi un tikai viņa rokās, un tās rīkošanās neiejaucās arī brigādes komandieris Šulds, kas laiku pa laikam, milzīgas vaboles kūkumu savā garajā augumā uzmetis, ielīda Veisa bunkurā, lai pasēdētu brītiņu kaktā un paklausītos Veisa rīcībā.

Arī viņš drīz vien atskārta, ka tā priekšā stāv īsts karavīrs – lielu atbildības sajūtu, pienākuma apziņu, personīgo drosmi un spēju šīs īpašības iedvesmot arī saviem karavīriem. Iespējams, ka šī Veisa dotība spēlēja vienu no lielākām lomām septembra kauju iznākumā.

Veisa pirmās lielās komandiera uguns kristības beidzās 8.septembrī, kad kauju iecirkni pārņēma 2.pulks. septembra kaujas izbeidzās 15.septembrī, taču klusums frontē neatgriežas. Abas puses nervozē, vairojas izlūku un trieciena pasākumi, pretinieka aizmugurē dzird tanku troksni.

Šai laika Veisu 1943.gada novembrī paaugstina pulkveža dienesta pakāpē un ieceļ par 2.brigādes kājnieku priekšnieku. Šis postenis līdzinās apmēram Latvijas armijas divīzijas komandiera palīga postenim, un tam bija uzticēta visa brigādes kājnieku daļu apmācības pārraudzība, pozīciju izbūve. Veiss tagad ir brigādes latviešu karavīru augstākais priekšnieks.

Bruņots ar kaujas pieredzi, Veiss tagad vairs nemēģina griezt ceļu brigādes vācu personālam. Viņš jūt, ka viņu respektē un cenšas šo respektu izmantot savu karavīru labā.

Laikraksts Daugavas Vanagi par Veisu 1943.gadā

Tomēr, par spīti visam tam, Veiss personīgi liekas, ka ir zaudējis agrāko mieru. Vai nu jau tas ir minētais apstākļi, ka „kaut kas ir gaisā”, nākamo notikumu vai paša ievainojuma priekšnojautā, kaut kas Veisam liek 1943.gada novembrī un decembrī vairākkārt runāt par drūmām lietām, pat nāvi. Tas skan dīvaini cilvēka mutē, kas vēl nesen bija paļāvies savai karavīra laimei. Vēl dīvaināk – citam, varbūt šādas priekšnojautas būtu likušas uzmanīties, piesargāties, bet Veisam no piesardzības ne vēsts. Vēl biežāk nekā agrāk viņš klaiņo pa grāvjiem, vēl ilgāk uzturas bīstamākajās vietās, it kā ko gaidīdams. Viņam vairs nenākas ilgi gaidīt.

1943. – 1944.gada ziemai latviešu brigāde bija gatavojusies visu vasaru un rudeni, pārvēršot norvēģu brīvprātīgo un vācu grenadieru visai nolaisto kaujas iecirkni labi uzbūvētā nocietinājumu sistēmā. Šķidrās zaru blendēs vietās karavīrus sargāja no pretinieku uguns baļķu sienas un atbalsta punkti. Paralēli galvenajai kauju līnijai bija izbūvēta uztverošās pozīcijas dziļumā. Nepietiekošais sprunguļu ceļu tīkls bija uzlabots un papildināts, karavīriem izbūvētas drošas patvertnes un ziemas mītnes. Veiss parasti bija ceļā no rīta, pārbaudīdams vienības, nocietinājumus. 1943.gada Ziemassvētki Volhovā varēja paiet puslīdz droši, silti, pat bezrūpīgi, par ko sevišķi gādāja bagātīgie svētku sainīši no Rīgas. Taču svētku miers bija tikai šķietams. Tieši trešajos svētkos Veiss uz karaskolu izvada 30 savas brigādes kadetus,

korpus brīdina brigādi par plašām ienaidnieka karaspēka kustībām tiešā frontes aizmugurē. Janvāra otrajā nedēļā sakustas visa padomju 3.Baltijas fronte no Ļeņingradas līdz Ilmeņa ezeram.

Latviešu brigādes labi izbūvētās pozīcijas pirmais padomju trieciens neskar. Tas 14.janvārī vēršas pret vācu vienību aizstāvēto iecirkni apmēram 5km no brigādes dienvidu robežas, kur tam izdodas dziļš pārrāvums, ielencot divas vācu divīzijas. 15.janvārī brigāde saņem pavēli sastādīt spēcīgu kaujas grupu viena pulka stiprumā un uzbrukt ielenkumam no ziemeļiem. Kaujas grupu sastāda no 1.pulka 1.bataljona, ko komandē kapteinis Ž. Jansons un 2.pulka 2.bataljona, ko komandē kapteinis E. Stīpnieks. Par kaujas grupas komandieri nozīmē pulkvedi Veisu. Uzbrukums izdodas labi, kaut Veisa grupai jāizcīna smagas kaujas. Ļoti grūts stāvoklis ir 17.janvārī pie Ņekohovas, ko Veiss, pats būdams ielenkts, notur pret pārspēku, līdz abām vācu divīzijām izdodas iziet no ielenkuma. Par drosmīgo un lietpratīgo darbību, Veisu kā pirmo latvieti apbalvo ar Bruņinieku pakāpes Dzelzs krustu.

Veisam pakļautā bataljona komandieris majors Stīpnieks par šīm kaujām raksta: „Uzdevums ielenkto divīziju atslogošanai, ko saņēma Veisa kaujas grupa, bija ļoti riskants. Bija jānoslo ap 20km gar atklātu boļševiku fronti, jo vācu vienības bija galīgi sajukušas. Gājiena laikā mūsu kolonnu pārgrieza boļševiku slēpotāju bataljons, taču ar tiem tikām galā stundas laikā. Sasniedzot mērķi, mūs sagaidīja krievu artilērijas viesuļuguns. Šajā iecirknī tomēr bija sagatavoti un teicami izbūvēti bunkuri, kuros varēja paslēpties un uguns mums zaudējumus nenodarīja. Pulkvedis Veiss, turpretim neievērodams artilērijas uguni, nemiļīgi staigāja no viena bunkura uz otru, dodams rīkojumus un norādījumus aizsardzības pozīciju ieņemšanai, jo mums priekšā vācu daļas nebija, un kuru katru brīdi varēja sagaidīt boļševiku uzbrukumu. Naktī pretiniekam izdevās izlauzties līdz pulkveža bunkuram. Te atkal redzējām Veisa drošsirdību un aukstasinību. Savācis nedaudz vīru, viņš personīgi metās prettriecienā ar mašīnpistoli un rokas granātām, ienaidnieku no mūsu pozīcijām izsizdams. Arī tālākajos kaujas grupas pārgājienos Veiss vienmēr bija tur, kur risinājās smagākās cīņas, ar savu priekšzīmi un paraugu aizraudams un iedvesmodams pārējos. Pie Tatino stacijas mūs atkal spieda krievi, no sāniem uzbrūkdami komandpunktam. Atkal Veiss bija pirmais, kas metās uzbrucējiem pretim, ar savu iniciatīvu glābjot stāvokli. Pēc 7 dienām manu bataljonu nomainīja, lai dotu vīriem pelnītu atpūtu, bet Veiss palika kaujas līnijā, līdz šim brīdim negulējis. Parasti elegantais un gludi skūtais Veiss šais dienās bija apaudzis ar bārdu un tā noguris, ka kādreiz atbraukdams uz manu komandpunktu, apsēdies momentā iemiga. Pēc 5 minūtēm viņš bija atkal augšā un turpināja dot pavēles kaujas vadībai. Pulkvedis Veiss bija īsts karavīrs, drošsirdīgs, apzinīgs un biedrīks. Viņš nekad neatstāja savus pušus, bet bija klāt visur, kur draudēja briesmas.”

Oberf. Sulds un plkv. Veiss 1944. g. pavasarī

26.janvārī Veisam apmeklējot kādu bataljonu, viņa komandpunktā iebrūk kāda krievu trieciengrupa. Ap bunkuru uzliesmo īsa un nežēlīga cīņa, kurā tiek ievainoti un krīt visi tā iemītnieki. Veisa kaujas grupas cīņu laikā latviešu brigāde 19.janvārī saņem pavēli attīstīties, lai izvairītos no ielenkuma. Ienaidnieka rokās bez cīņas jāpamet izbūvētais kaujas iecirknis, ceļi, bunkuri, kapsētas, un pāri purvam jāatīst uz Piņev Lugu, ko brigāde aizstāv līdz 31.janvārim. pēc 7.februāra uzbrukuma Veljaseva Gorai sādžai brigāde saņem tālāku atkāpšanās pavēli virzienā Dubrovka – Antipova – Rusinja, pie pēdējās ieņemot aizstāvēšanās pozīcijas no 12.līdz 14.februārim. pēc tam vienības nonāk Pleskavā 25.februārī. no turienes brigādi nogādā jaunajās aizstāvēšanās pozīcijās Veļikajas upes krastā pie Ostrovas.

Šo cīņu laikā brigāde un Veiss ir kļuvusi par daudzinātiem varoņiem. To vislabāk pierāda Veisa ierašanās Rīgā, kur tas uz īsu brīdi nokļūst februāra beigās, lai apmeklētu ģimeni. Toreiz viņu Rīgas stacijā sapulcējies saņemt liels ļaužu pulks, kas grib viņu sumināt. Veiss tomēr, neviena nemanīts, izkāpj no vilciena jau Zemitānos, lai pa taisnāko steigtos pie ģimenes Stabu ielā. Tautas sajūsma un atzinība ir patiesa un daudz sirsnīgāka par vācu oficiālajiem godinājumiem. Tas pierādās, Veisam ierodoties Nacionālajā teātrī, kur īsi pirms izrādes sākuma viņam ienākot ložā, publika spontāni pietraucas kājās un sveicina viņu ilgiem aplausiem.

Pulkvedis V. Weiss (pa labi) sniedz interviju žurnālistiem. Rīga, 1944. g. marts

Nedaudzajās dienās, ko pulkvedis Weiss 1944.gada martā pavada Rīgā, pār viņu nolīst vesels godinājuma un suminājuma lietus. Brigādes varonība, viņa augstais apbalvojums šais drūmajās dienās ļaudīm šķiet mazs cerību stariņš. Veisa jau tā kuplais draugu pulks, kļūst vēl kuplāks. Rīgas pilsēta ieceļ viņu par savu goda pilsoni, viņu aicina runāt sanāksmēs, rūpnīcās un klubos. Un visur neizteikts paliek jautājums – kas būs tālāk, vai fronte noturēsies, vai Latviju izdosies paglābt?

To nevar pateikt arī Weiss. Viņš var darīt vienīgi iespējamo, lai tā būtu. Tomēr drūmās nojautas viņu neatstāj arī šajās straujajās dienās. Otrreiz martā viņu uz Rīgu atved skumjš notikums – Rīgas Meža kapos jāapbedī kritušais brigādes komandieris Šulds. Atceļā no vācu kara kapiem Weiss uzaicina armijas komandieri Lindemani un pavadoņus godināt arī latviešu varoņus Brāļu kapos. Kad ģenerāļu rinda pagājusi garām Mātes tēlam, Veisa viņu vidū nav. Viņš palicis stāvam tēla pakājes labajā pusē, palicis noliektu galvu un klusēdams tieši tajā pašā vietā, kur pēc sešām nedēļām lemts pacelties viņa paša kapu kopiņai. Sagadīšanās, dīvains apstākļu sakritums? Drūmums paliek un, no Rīgas aizbraucot un savējiem ardievas sakot, Weiss sāņus lūkodamies, saka sievai: „Nezinu, kas mani pēdējā laikā pārņēmis, bet ikreiz kad aizbraucu, man liekas, ka daru to pēdējo reizi...”

Taču tie ir tikai mirkļi. Dienas negaida. Veisu sauc fronte, kur iedegušās marta kaujas pie Veļikajas upes. Visa šī apkārtnē uz austrumiem no Ostrovas Veisam pazīstama jau no Pirmā pasaules kara laikiem. Tagad viņu šai vietā panāk liktenis.

Pulkvedis V. Veiss (centrā)
pēc ievainošanas
Austrumu frontē.
1944. g. 7. aprīlis

7.aprīlī, martā par 19.divīziju kļuvušās 2.brigādes štābam paziņo, ka sācies uzbrukums divīzijas 1.pulkam, ko tagad komandē Veisa bijušais adjutants majors Galdiņš. Veiss nervozē, jo pulka komandieris savā amatā jauns un, ugunij nerimstot, viņš kāpj apvidus automašīnā, lai steigtos uz pulku. Pa kādu nogāzi frontes tuvumā braucot, ap mašīnu sāk sprāgt granātas. Šoferis jautājoši paskatās uz pulkvedi, bet tas māj braukt tālāk. Pieradis, ka ienaidnieka uguns Veisu iespaido maz, šoferis paklausa. Liekas, ka tomēr braucēji iekļuvuši īstā sprostā, sprādzieni izsit piltuves mašīnai abās pusēs, līdz kāds trāpījums mašīnu apsviež. Trīs braucēji – Veiss, šoferis un ziņnesis nokrīt aizsegā. Pirmais galvu paceļ pulkvedis un sauc: „Rozentāl, vai jūs ievainots?” „Nē, bet jūs pulkveža kungs?” „Man laime kā parasts, laikam tikai kaut kāda skramba,” un pulkvedis kājās trūkdamies, ar kreiso roku mēģina sataustīt labo padusi, kur šķēpeles ieplosījušas maskēšanās tērpu.

Taču pēc pirmajiem soļiem izrādās, ka ievainojums dziļāks. Šoferis un ziņnesis satver pulkvedi aiz padusēm un skrien uz netālo Galdiņa komandpunktu, no kura steidzas pretim pulka komandieris: „Tu ievainots, pulkvedi?”

Veisu nogādā divīzijas pārsienamajā punktā. Šķemba skārusi labos sānus un labo roku. Ievainojums tomēr neliekas dziļš, lai gan lazarētē nav rentgena aparāta. Drošības dēļ Veisu nolemj sūtīt uz Rīgu. Dienu vēlāk, 8.aprīlī, viņš lidmašīnā nolaižas Spilves lidostā. Pretī atbraukušās sieva un meita uztrauktas meklē pulkvedi nestuvēs. To vietā no sanitārās mašīnas loga izliecas pulkveža galva ar mazliet piespiestu smaidu: „Nu vai redzat, kāda man laime, tieši Lieldienās esmu atkal pie jums!” Patiešām ir Lieldienu sestdiena, un divi negulējušu acu pāri atkal noskaidrojas – ja jau tēvs var nosēdēt blakus šoferim, tad tiešām nekas nopietns nevar būt.

No sākuma to domā arī leģiona slimnīcas ārsti Latgales ielā. Tikai 11.aprīlī, kad rētu mazliet padziļina, lai rokai varētu uzlikt ģipsi, atklājas, ka ievainojums skāris plaušu plēvi un radies bīstams sastrutojums. Zaudēts arī daudz asiņu, tādēļ slimnieks palicis daudz vājāks. Trīs asins pārliešanas 2 dienās stāvokli uzlabo, un 15.aprīlī Veiss jūtas daudz labāk, bet atlabšana ir īslaicīga, un 16.aprīļa vakarā ievainotais krīt nemaņā. Sākas strauja temperatūras celšanās, murgi, kuru īsajos starpbrīžos pulkvedis nervozi taujā par stāvokli frontē. Tad atkal seko nesamaņa, drudzis, murgi, līdz 17.aprīļa rītā slimnieks vairs neztur. Desmitiem latviešu karavīru, kas sapulcējušies slimnīcas gaitējos, klausās pulkveža agonijā. Daudzi ceļos nometušies lūdz Dievu. Tad cīņa ir galā. Trijos rītā iestājas klusums. Lielais klusums.

Veisa nāve dziļi saviļņoja visu latviešu sabiedrību. Laikā, kad 2.passaules kara cīņas bija pienākušas atkal tik tuvu Latvijai, leģiona vārds bija katra latvieša mutē. Ikviens klusībā cerēja, kaut neticēdams cerēja, ka nāks brīnums, kas pasargās latviešu zemi no noslīkšanas sarkanajā jūrā. Šīs cerības lielā mērā saistījās ar latviešu karavīru pašreizējajām cīņām, kuru vadītājs, karavīru cīņas gribas izteicējs savukārt lielā mērā bija pulkvedis Veiss.

Lieķeni, kas baltās un nebaltās dienās daudzkārt vienādi piemeklējuši igauņu un latviešu tautas, līdzējuši nodibināt visciešāko draudzību šā tautu karavīru starpā. Arī šodienas izšķirīgajos mirkļos igauņu un latviešu tautām stāv priekšā līdzīgi liel un smagi uzdevumi — pasargāt savu zemi, kultūru un salimnieciskās vērtības pret bolševismu, kas asinskāri trīecas pret abu zemju robežām. Smagajās atvairīšanas kaujās, cīnoties ar vislielāko nīknumu, igauņu un latviešu karavīrs atkal nostājies blakus, izpelnoties vislielāko apbrīnu. Attēlā — pirmie ar Bruņinieku pakāpes Dzelzskrustu apbalvotie latviešu un igauņu karavīri: pulkv. Veiss un majors Rebane, viņiem tīknoties Rīgā

Šādā zīmē turpinājās arī Veisa bēres. Tās apvij vēl cits traģisms. Tieši bēru laikā visskaidrāk parādījās tas, kas bija Veiss un par ko viņu mēģināja padarīt. Brūkošā vācu vara iedomājās Veisa nāvi izmantot saviem propagandas manevriem, baidoties, ka citādi bēru gājiens var izvērsties par vāciem naidīgu demonstrāciju. Vispirms „satiksmes traucējumu” dēļ noliedz bēru gājienu un paziņo, ka šķirstu vedīs uz motorizētās lafetes, tā daudzkārt saīsinot gājienu laiku, bet kad vācieši grib izvadīt pulkvedi no bijušā Saeimas nama, kur toreiz mita vācu štābs, pulkveža ģimene paziņo, ka Veisu vispirms izvadīs no Māras baznīcas, vai vispār neizvadīs un apglabās privāti. Vāciešiem jāpiekāpjas un Veisu pēdējā gaitā pavada tūkstošiem iedzīvotāju.

Visas ielas no baznīcas cauri pilsētai un tālāk pa Brīvības ielu līdz pat Miera ielai ir ļaužu pilnas un arī Brāļu kapos saplūdis liela apmeklētāju skaits. Pulkvedi gulda zemes klēpī – gluži tai pašā vietā pie Mātes tēla, kur viņš pirms dažām nedēļām bija palicis stāvot.

PULKVEDIM AIZEIOT...

Zeme ir vēlīga, tā uzņem sevi visu — audeklīgu sēklu, lokanos kokus saknes un kritušā kapaņvīra augumu. Tā apslēpj sevi daudz tā, kas bijis, pamazām darīdama lielu sev un nogremdēdama pazemes slāņos. Cilvēki, stāvēdami savās lieldienas gaitās, labprāt atzīmēt visu, kas vakarēja. Daudz kas izgaist un pazūd, jo atmiņas ir tikai blāvas istenības spoguļi. Bet jūs, kas staigājat pa to zemi, kurā atdusas pulkvedis Veiss, nedrīkstot savu lielo kapaņvīru tēliem ļaut izplēnēt. Acumirklim dzīvot spēj daudz, bet strādāt nākamajam laikam un sagatavot pamatus tam, kas vēl taps, — to spēj vienīgi izredzēt. Un tāds bija pulkvedis Veiss.

Pulkvedim Veissam stingra bija viņa politiskā pārliecība. Diena no dienas pulkvedis Veiss turpināja pulku izveidošanas darbu, un viņa balss spēja kļūt skarba, manot glēvumu vai mazticību. Tāpat kā pulkvedis Veiss panesa visas kauju grūtības līdz saviem zēniem, tāpat viņš nebija arī nest lielu atbildības smagumu. Sevīlīgi

tas bija redzams Volchovas septembra kaujās un kaujās pie Novgorodas, kur, daudz no saviem vīriem un arī no pateicoties savām lieliskajām vadības spējām, rīkojās pilnīgi patstāvīgi ar savu kaujas grupu. Mēs zinām, ka viņa

Tās pulkvedis Veiss vadīja ar viņam

rahtsturogo mērķtiecību, prasidams da. Tam, kas dzīvo saskanīgi darba dzīvi, nāve ir tikai dzīves piepildījums. Un mūsu tautai jādzīvo savas kritušajos varoņos.

Pulkveža Veisa politiskās darbības nozīmi, kas gāja viscauri līdzekus viņa militārajai darbībai, varēs isti saredzēt vienīgi vēsturea atstatamā. Viņš strā-

dājis savai tautai kā tās aicinātājs un kā tās kapaņvīrs.

Lai mēs turpinām viņa uzsāktu darba ceļu, kas rāda, ka mēs esam un drīkstam justies tik lieli, cik varam būtīties uz savu darbu. Tā ir vīrišķīga spēka pilna pārliecība, ko pauda pulkvedis Veiss. Viņa nemīļīgais cīņus sniegums un vadības drošme panāca to, ka latviešu kapaņvīra slava aizklida tālu pāri mūsu zemes robežām. Tas ir atgādinājums saabīgajiem un mazticīgajiem, ka mūsu leģiona cīņus ir kilns, uz kuras cešim savu nākamību. Jāskatās tālāk par savu personīgu acu loku, jāaredz lielās sakarības un vēstures rala grieši, kā to skatīja pulkvedis. Nav viegli varēt un veikt tad, kad daudzi jau raudējuši drosmi. Pulkvedis Veiss to spēja, skatīdams tālus savas tautas nākotnes laikus. Viņā kvēloja tas pats mūlīgais nalds pret boļševismu, kas arī togad liek viņa vīriem atstāt un iznīcināt divīziju pēc divīzijas.

Pulkvedim Veissam līdzīgi vīri ir kā relas zvaigznes, kas ar savu gaismu mūs vada dzīvi, nāve ir tikai dzīves piepildījums. Un mūsu tautai jādzīvo savas kritušajos varoņos.

ff-kara ziņotājs
Dainars Sodums.

LEGIONA 44 ST.

Dienesta komandējumi ieradoties Rīgā, ar Bruņinieku pakāpes Dzelzs krustu apbalvotais standartenerģers Veiss stādījās priekšā augstākajām militārajām amatpersonām. Vispirms viņš apmeklēja mūsu legiona ģenerālinspektoru ģen. R. Bangerski. Pēc tam viņš ieradās oficiālā vizītē pie Austrumzemes augstākā 44. un policijas vadītāja ģen. Jekelna.

Labi saprotama interese, kāda modās preses darbiniekos un citos, saņemot pirmās vēstis, ka jau tuvākajās dienās Rīgā sagaidāms mūsu legiona brigādes augstākais latviešu komandieris standartenerģers Veiss. No viņa mutes tika gaidītas ziņas uz daudzām sasāpējušiem jautājumiem, kuru skaits dienā no dienas kļuva lielāks. Con ziņas no „drošiem avotiem”, gan vienādiem apzināti palaisti baumu baloni, kā arī dažādu vietņu pārticībnieku bija radījuši ap mūsu brigādes vīriem un viņu pārticības autoritātes vārds. Tam vajadzēja noskaidrot mūsu vīru un jaunekļu gaitu pašreizējo situāciju, kā arī novērst satraukuma frontinieku piederīgos. No otras puses nevien vadītājas iestādes un amatpersonas, bet visa tauta gatavojās sveikt standartenerģeri. Veisu kā pirmo latviešu karavīru, kas apbalvots ar Bruņinieku pakāpes Dzelzs krustu, zinot, ka tas ir izcilis pagodinājums latviešu cīnītāju augstajam koreiviskajam sniegtumam.

Zīmīga bija paša standartenerģera ierašanās Rīgā. Kamēr stāvēja nepacietīgi gaidīja apsveicēji, kam par spīti vislielākai slepenībai bija izdevies uzzināt par standartenerģera ceļojumu, tāpat pati gaidītājs izkāpa iepriekšējā stacijā un nepamanīts ieradās savā dzīvoklī. Tā arī šoreiz viņam izdevās samazināt svinīgo ceremoniju skaitu, no kurām viņš tik ļoti vairās.

Skaistības labā piebilstams, ka standartenerģers Veiss dzimtenē nav ieradies pavadīt bezrūpīgu atvairinājumu, bet gan šurp dienā dienesta komandējumā, kārtot jautājumus, kam visciešākais sekars ar brigādes turpmākajiem pienākumiem un pārmaiņām tās sastāvā. Tāpēc arī šeit, kur gan lielo cīnītāju vairs nepamodina gaisos svīpjošie pretinieka lādiņi, viņam darba pilnas rokas. Tikai trīs dienas sabijis Rīgā, apbalvotais standartenerģers atpakaļ uz kaļalanku, kur to gaida svarīgi pienākumi.

Pēc ilgākiem neatlaidīgiem pūlīņiem ar labo mājas garu starpniecību izdodas noorganizēt tikšanās ar standartenerģeru kādā brīvākā brīdī starp divi apspriedēm. Dzīvoklī, kas atrodas kādā galvaspilsētas centra namā, ikvienu vispirms pārsteidz tur valdošais tīkamais latviskais gars. Diplomātiskajā dienestā gūtais sadzīves stils šeit saderīgi sakļaujas ar latvisko vienkāršību. Tikami uzkavēties tādās mājās, tādās laudīs.

Katra kustība un teikums neparprotami pauž, ka lietiskībai ir vīra panākumu konta valrošanās ir īpaša nozīme. Neviena teikuma vārds, nedz žests.

Mūs vispirms interesē, kādus iespaidus standartenerģers gūvis, pēc ilgāka laika atgriežoties dzimtenē. Sajā ziņā viņš var daudz stāstīt, jo pašam bijusi sevišķi interese vērot tagadējā lielā un izšķirīgā laika darbus un pulsu dzimtenē. Par pirmajos mirkļos noveroto viņš iepriecināts. Jau pārbraucot pašu zemes robežu, sācis just savu māju gaisu. Frontes karavīram esot ļoti patīkami dzirdēt, ka daudz vietās valodas risinoties ap iesauksanas lietām. Ar gandarījumu viņš noklausījies sarunas, ko savā starpā risinājuši vairāki jaunie noklausīties sarunas, ko savā atzinums bijis, ka nu vairs ne mirkli nevar karavīri. To kopējais atzinums bijis, ka nu vairs ne mirkli nevar karavīri, bet steidzīgi jādodas boļševikiem pretim. Tas frontiniekiem patīk, ka heidzot visā vārda nesēji saprot, ka boļševiku briesmas atvairāmas vienīgi, ikvienam, kas spēj nest ieročus, stājoties uguns līnijā.

Pārbraucot mūsu galvaspilsētā un tiekoties ar tās laudīm, atklājušās vairākas iepriecinošas parādības. Vispirms boļševiku briesmu tuvošanās ir tautu saliedējušies ciešāk, latvietis, spiedis piecu tuvāk citam savam tautietim, aizmirst veco nesaprašanās un strīdus. Pavisam maz palicis to, kas, cerādami uz atbalstu no citām, pat tālām zemiem, boļševiku briesmas uzskatījuši par nereālām.

Par visiem šiem jautājumiem standartenerģers tomēr runā tikai kā verotājs, bet ne tiešs dalībnieks. Toties, pieminot notikumus kara laukā, viņš spēji iedegas. Ar jauneklīgu spar un aizraušanos viņš runā par savas brigādes lielajām kaujām, kurās, iedams pašā priekšgalā, piedalījies no pirmās dienas frontē līdz pat šodienai. Pieminot abu mūsu grenadieru pulku 40 dienu ilgās cīņās, kas sākās 14. janvārī Volchovas purvājos un beidzās 24. februārī, mūsējiem pagaidām atstājot galveno kaujas līniju, standartenerģerā uzpalo pārdzīvotais. Viņa vārdos dzirdams 14. janvāra cīņu pirmais satraukums, kad boļševiki centās ar pārticīgumu iesist paliekamu robežu mūsu vīru turetās līnijās.

Pirms vēl nav skaidri tālākie pretinieka nodomi, arī augstākajā vadībā manāms satraukums. Pavēle seko pavēlei. Pirmā tikšanās ar pretinieku. Pašu zaudējumi visai niecīgi, kamēr pretinieks jau smagi asiņo. Veiksme sadūšo.

Boļševikiem padomā lielas lietas: atgriezti atiešanas ceļu, ielēkt, saņemt gūsta vai iznīcināt. Zinot lielās pretinieka masas un viņa spēcīgo bruņojumu, minētās iedomas nav tikai tukšas ilūzijas. Vienīgi negaidīts un ass sitens pretinieka cietajā uzbrukuma sistēmā spēj novērst vislielākās briesmas mūsējiem. Tani brīdī top Veisa cīņas grupe (Kampigruppe Veiss). Līdz ar to iedegušās lielās cīņas, sākusies to virkne.

Kavējoties pārdzīvotā atmiņās, prāta nāk daudz zīmīgu epizodu, kas visi nevien apliecina mūsējo pārkāpumu, bet arī izcilu varonību. Citādi nevar apzīmēt cīņu, kurā karavīrs gūst uzvaru, stājoties pretim desmit un vairākkārtīgām pārspekam. Vairāk gadījumos tā ir neparedzēta sastapšanās ar pretinieku. Tādos brīžos vispirms aljautība ietekmē uzvaras svaru kausus. Protams, latviešu cīnītājiem šis īpašības allaž bijis gana.

Pastasījis atseviskus epizodus standartenerģerim, vienmēr veļti uz-

PULKVEŽA VOLDEMĀRA VEISA BĒRES

Rādot ārstam-kapteiniņim Strautmanim no rokas izņemto granatas šķēpeli.

Pēdējā gaitā no archibiskapa katedrales.

Bundesarchiv, Bild 1011 932 043-35
Foto: s. Kögler | 1945. April - Mai

Via PK Z. V...

⚡ STANDARTENFĪRERS VALDEMĀRS VEISS GULDĪTS TĒVZEMES SMILTĀJĀ

STANDARTENFĪRERA VEISA PIEMIŅAI

R. Bangerskis

Latviešu leģiona ģenerālinspektors,

SS grupenfīrers un ieroču SS

ģenerālleitnants

Nesen vēl – tikai priekš pāris mēnešiem latviešu karavīri un līdz ar viņiem visa latviešu tauta priecājās par augsto cildinājumu – Bruņinieku pakāpes Dzelzs krustu, kuru Lielvācijas Vadonis bija piešķīris standartenfīreram Voldemāram Veisam. Tas bija dienās, kad tēvzeme ar aizturētu elpu sekoja Latviešu leģiona brigādes atvaires kaujām austrumu frontes ziemeļu sektorā. Mēs visi ar gandarījumu uzzinājām, ka kādas armijas komandējošais ģenerālis standartenfīreru Veisu bija ierosinājis apbalvot ar Bruņinieka krustu, jo standartenfīrers vairāk kā gadu ar ievērojamu taktisku izveicību, izcilu karavīru vadīšanu un personīgo drošsirdību komandēja vienu no leģiona pulkiem. Daudzajās cīņās, tā tālāk raksturo Veisu vācu ģenerālis, šis priekšzīmīgais karavīrs uzrādījis tādus sniegumus, kas viņam tālu pāri korpusa robežām sagādājuši vislabāko un atzinības pilno slavu. Nīknajās kaujās pie Novgorodas Veiss, vairakkārt paļaudamies tikai uz sevi, pieņēmis lēmumus par savas cīņu grupas kaujas darbību vai pārvietošanu, kas vadībai nozīmēja visaugstāko atbalstu ikreizējo draudu likvidēšanai. Pats ar ieroci cīnoties savu latviešu priekšgalā, viņš, starp citu, tik ilgi

sargājis korpusa apdraudēto kreiso spārnu, kamēr aiz viņa tika iekārtota jauna frontes līnija. Standartenfīrers Veiss vārda labākajā nozīmē pārliecināts pretboļševisma karotājs, rūdīts un līdz ar to sīksts cīnītājs par latviešu brīvību.

Pie šiem vārdiem nav ko pielikt vai atņemt. Ikviens latviešu karavīrs, bet jo īpaši mūsu volhovieši, kas ar standartenfīreru Veisu cīņās pavadījuši ilgus mēnešus, zināja, ka augstā atzinība viņam bijusi vairāk kā pelnīta.

Vēl marta pēdējās dienās, apmeklējams Latviešu leģiona korpusa vienības Ostrovas frontē, volhoviešu divīzijas kājnieku priekšnieka Bruņinieka krusta kavaliera Veisa personīgā pavadībā dzirdēju un redzēju, ka visa volhoviešu divīzija arī jaunajā frontē cīnās ar to pašu sparū un drosmi, kuru tiem bija mācījuši un ieaudzinājuši viņu bezbailīgie un krietnie pulku komandieri. Nedēļu vēlāk – tikko aizvadītajās Lieldienās mēs Rīgā uzzinājām, ka standartenfīreru Veisu skāris karavīram parastais liktenis: viņu ievainoja boļševiku artilērijas šāviņa šķembas un ka viņš jau atgādāts kādā Rīgass kara slimnīcā. Atkal biju tad kopā ar viņu un tad šķīros no standartenfīrera daudz mierīgāks un iedrošināts. Ne tikai ārsti, bet arī pats varonīgais cīnītājs bija pārliecināts, ka ievainojuma smagumu izdosies pārvarēt un ka reiz pienāks diena, kad volhovieši un viss Latviešu leģions standartenfīreru varēs apsveikt savā vidū tikpat spraigu, enerģisku un dzīvespriecīgu kā agrāk.

Tāpēc tik pēkšņa un smaga bija bēdu vēsts, kas vakarrīt pārsteidz mūs visus: kādā SS kara slimnīcā standartenfīrers Veiss 17.aprīlī plkst.3:15 slēdzis savas acis uz mūžu

Krietnā tēvzemes karavīra – Voldemāra Veisa vairs nav mūsu vidū. Visai mūsu tautai, latviešu karavīriem un saviem agrākiem kara biedriem un draugiem viņš visos pretboļševisma cīņās gados pierādījis sava garīgā un morālā spēka visaugstāko kvalitāti. Viņa godprātība, neatlaidība, viņa dziļā tēvzemes mīlestība viņam kā pirmajam no latviešu leģionāriem novija slavas vainagu un līdz ar to deva mūsu tautai vienu no Latvijas nākotnes balto dienu ķīlām. Taču liktenis viņu mums atņēmis, tāpat kā tas atņēma daudzus jo daudzus krietnākos karavīrus un latviešu tautas dēlus. Voldemārs Veiss šķīries no mums pašos spēka gados, laikā, kad viņa militārās spējas cīņā par Latvijas eksistenci un laimīgāku nākotni sasniegušas savu augstāko punktu. Mēs visi gaidījām, kad viņš arī tālāk vadīs savus leģionārus jaunajā frontē pie mūsu zemes robežām, kā to viņš bija darījis Volhovas purvājos, kurus no Latvijas šķīra vairāki simti kilometru.

Esmu pārliecināts, ka nupat vēl sumināto un godināto cīnītāju latviešu tauta neaizmirsīs arīnākamajās paudzēs. Kaut arī nepielūdzamā augstākā vara viņu pievienojusi tai varoņu saimei, kas vairs nemīt mūsu – dzīvajā vidū, viņa darbi nav izdzēšami no Latviešu leģiona un latviešu tautas Brīvības cīņu vēstures. Jau 1919.gadā, tieši no skolas sola nākdams, Voldemārs Veiss brīvprātīgi bija iestājies Kalpaka bataljona Studentu rotā. Toreiz par kauju nopelniem viņu paaugstināja pirmā virsnieka pakāpē. Latvijas armijas organizēšanā un izveidošanā viņš veica dažādus amata pienākumus, patstāvīgās Latvijas pēdējos gados būdams par mūsu militāro pārstāvi Igaunijā un Somijā. Padomju varas laikā Veiss, tāpat kā citi latviešu patrioti slapstījās no boļševiku čekas vajāšanām. Pēc boļševiku padzīšanas viņš bija viens no pirmajiem latviešu organizētās pretestības veidotājiem. Mēs visi bijām liecinieki viņa darbam tēvzemē, kad Voldemārs Veiss bija Latvijas pašpārvaldes iekšlietu ģenerāldirektora pirmais palīgs drošības un militārajos jautājumos un pēc tam arī aktīvs latviešu vienību komandieris cīņās pret boļševiku bandām Latvijas pierobežā. Latviešu leģionam topot, Veiss bija viens no pirmajiem, kuru aicināja par pulka komandieri. Ne pārāk sen, Latviešu leģions jau pārcieta smagu zaudējumu, kad kaujas laukā krita volhoviešu

brigādes komandieris Ozollapu vainaga kavalieris brigādefīrers Šulds. Leģionam tagad jāpiedzīvo vēl otrs sāpīgs zaudējums – Bruņinieka krusta kavaliera standartenfīrera Veisa ievainojums un pēkšņā nāve Rīgā no kaujas laukā iegūtajiem ievainojumiem.

Latviešu leģions un latviešu tauta sēro pēc viņšaulē aizgājušā varoņa. Bet šīs sāras mūsu tautai un zemei ir lepnas sāras. Latviešu karavīrs cīnās, lej savas asinis un atdod savu dzīvību, jo to prasa visaugstākais mūžības likums, jo tik tā mēs ceram un varam izkarot mūsu Latvijai brīvību un labāku nākotni.

Un Latvijas dēļ neviens upuris mums nedrīkst būt un nebūs par smagu!

JEKELNS

SS obergruppenfīrers un policijas ģenerālis

Augstākais SS un policijas vadītājs „Austrumzemē”

Rīga

1944.gada 22.aprīlis

Bruņinieku nams

Veiss kundzei

Rīgā

Ļoti cienījamā kundze!

Jūsu vīru, kuru cienīja visi vācu karavīri, man bija tas goda iepazīt personiski. Tie nedaudzī vārdi, kurus es ar jums pārmiņu pirms gaidāmās bērū ceremonijas, man pierādīja, cik ļoti jūs esat sava vīra cienīga. Drošsirdīga un uzticīga tiem lielajiem lēmumiem, ko Eiropai un Jūsu tautai lēmis liktenis, turklāt savu likteni jūs nesat ar lepnām sērām. Jūsu vīrs, kā izcili drošsirdīgs karavīrs, apveltīts ar izcilām vadības spējām, ir veicis savai latviešu tautai vēl nenovērtējamu pakalpojumu. Jūs, ļoti cienītā kundze, esat izpratusi lielo likteņa stundu un zināt, ka lielajā tautu cīņā jāplūst labāko karavīru asinīm. Jūsu vīrs ir kļuvis par Jūsu tautas augstās cīņas gatavības leģendāro karavīru. Viņa varoņa nāve ietekmēs Jūsu tautu šajā liktenīgajā cīņā vislabākajā veidā.

Jūs varat lepoties, ka esat dzīvojusi kopā ar vīru, kurš tautas intereses atzina svarīgākas par savējām. Mēs, vācu karavīri, esam ar jums šajās dziļajās sērās un šajā stundā, kad mēs atvadāmies no varoņa, svinīgi apsolām, ka mēs nerimsimies un neļausimies atpūtai, līdz lielnieciskais ienaidnieks būs sakauts. Pieņemiet kā apliecinājumu, ka es, kas stāvu baltiešu telpas sardzē, redzu to kā eiropiskās kultūras izvirzīto priekšposteni, un es no tā neatkāpšos, ja vien mani arī nesasnies karavīra liktenis.

Savus drošsirdīgos karavīrus piemin arī Lielvācijas Vadonis, uzdrīkstos to secināt no pievienotās Vadoņa telegrammas. Ne mazāk sirsnīgi līdzjūtībai pievienojas SS reihsfīrers, kurš par savu pienākumu uzskata sniegt jebkura veida palīdzību, ja tāda nepieciešamība rastos. Ļoti cienītā kundze, pievienojoties Vadoņa un SS reihsfīrera izteiktajām līdzjūtībām, es uzdrīkstos apgalvot, ka arī SS un Austrumzemes policija nekad neaizmirsīs Jūsu vīra izcilos sasniegumus un ka mēs Jums tikpat uzticīgi būsīm arī tālākajā nākotnē, tāpat kā Jūsu vīrs bija pierādījis savu uzticību mums. Es sirsnīgi sveicu Jūs, cienījamā kundze, ar

Hail Hitler

Sirsnībā Jekelns

1944.gada 20.aprīlī

Veiss kundzei Rīgā,

Stabu ielā 20

Ļoti cienījamā Veiss kundze

Izsaku Jums un visai jūsu ģimenei dziļu līdzjūtību sakarā ar Jūsu vīra, drošsirdīga un priekšzīmīga virsnieka, cīnītāja par Eiropas tautu un savas Dzimtenes atbrīvošanu no lieliniecisma, varoņa nāvi.

Esmu gatavs jebkurā laikā sniegt palīdzību Jums un Jūsu ģimenei.

Heil Hitler

Jums padevīgais Himlers

1944.gada 20.aprīlī

Veiss kundzei Rīgā,

Stabu ielā 20

Pieņemiet manu patieso līdzjūtību sakarā ar Jūsu dzīvesbiedra, Bruņinieka krusta kavaliera SS standartenfīrera Veiss varoņa nāvi.

Galvenā mītnē, 1944. gada 19.aprīlis Ādolfs Hitlers

KAPTEINIS ŽANIS BUTKUS

Īsts⁴ zemgalietis ir arī viens no izcilākajiem Latvijas liktenīgo cīņu varoņiem 2.pasaules karā, Latviešu leģiona kapteinis un Bruņinieka krusta nesējs Žanis Butkus. Viņa raibā mūža pavediens aizmests 1906.gada 29.jūlijā Mežmuižas pagastā, kas mūsu patstāvības pēdējos gados pārdēvēts Augstkalnes vārdā.

Žaņa māte vēl gluži jauniņa – apprecējusies 17 gadu vecumā, taču ļoti strādīga, mudīga un muižā jau iecienīta gājēja. Krietns darbos arī tēvs, kas nācis no tās pašas muižas kalpa ģimenes un cītīgi nodevies pašizglītošanai, nebēdājot par pienācīgu atpūtu pēc smagajiem muižas cēliena darbiem. Un tā nu viņu piemeklē daudzu censoņu liktenis – pārpūlēto un novājināto ķermeni uzveic plaušu kaite, un labākas dzīves vietā Butkusu Frici uzņem dzimtās zemes klēpis. Viņa dēlam tikai vēl pusotra gada.

Vīra nāve tā satriekusi jauno atraitni, ka Mazberķenē viņai nav vairs miera – ik vieta sāpīgi atgādina zudušo draugu, bet mazā Žaņa taujāšana pēc tēva un istabas tukšais kakts dzen Annu izmisumā. Kaut izšķiršanās ir smaga, atraitne atstāj dēlu vacāsmātes gādībā un dodas uz Kalnamuižas pagastu. Klausinot darbu, viņa arī to atrod kādās lauku mājās. Māju saimnieks ir Kristaps Beķepurs, kas jau pēc pirmajiem atraitnes soļiem vēro, ka šī būs ne vien laba kalpone, bet varētu būt arī laba saimniece.

---

⁴Fragmenti no APGĀDS ZELTA ĀBELE 1954 Uzrakstījis VILIS LESIŅŠ

Tā mazajam Žanim jau agri pietrūkst tēva gādības un mātes mīlestības. Tie ir grūti gadi, kas mazo Butkusu sarado ar trūkumu tā dažādos veidos, jau bērna dienās mācot cīnīties ar lielās dzīves skarbumu. Viņš bieži klimst gar upi, lai raudzītu noķert kādu zivi. Pārtikušam zēnam tā būtu tikai jauka rotaļa, bet Žani pavada kāre pēc spēcīgāka kumosa.

Darbs ir latviešu tautas tikums, un arī Žanis to mācās no bērnu dienām, savu tiesu palīdzēdams, kur un kā vien spēj. Pirmo peļņu viņš saņem jau septītajā gadā, iedams līdz muižas talkā par braucēju. Savu uzdevumu zēns veic tik lietpratīgi, ka muižkungs uzslavē viņu un iedod veselu rubli. Priciēgs un lepns mazais talcinieks nodod naudu vecaimātei, pat nedomādams par paturēšanu vai izniekošanu. Vēlāk Butkusu Anna pieliek dēla peļņai arī savu tiesu, un vecāmāte nopērk Žanim zābakus un slidas, jo pienākusi jau ziema. Tas ir liels notikums pusbārā puisēna dzīvē – viņa kājas līdz šim brīdim pazinušas tikai pastalas, un arī slidas redzētas tikai retajam.

Ir vēl kāda tieksme, kas sāk iezīmēt Butkusa Žaņa topošo raksturu – vaļas brīžos viņam patīk meistarot dažādus rīkus un lietas, visbiežāk tādus, kam sakars ar medībām un karu. Un nepietiek ar nevainīgiem rotaļu ieročiem un sirsniņu izkarošanos starp „krieviem un turkiem”, kas samobilizēti turpat Mežmuižas Gaiļu zēnu vidū – viņš sapņo kļūt par īstu karavīru, par virsnieku, kāds ir mātes vecākais brālis, bet pagaidām, kamēr kara zābaki vēl pa lielu, viņš nolemj sākt vismaz pagaidām mednieka gaitas, kur augums un gadi nav tik stingri noteikti.

Pagatavojis sev „īstu” šaujamo, jaunais mednieks sarunā arī dzinējus un dodas uz Mežmuižas šķūni. Tur jumtaugšas galā iemitinājušies fazāni, sienā atrazdami sev siltu un drošu ziemas patvērumu. Žanis ar pašdarināto šaujamo kāpj augšā otrā galā un pa vaļejam šķūņa vidum pārņemto bendeli lien uz medījumu. Pa tam citu zēnu tramdītie putni sacelās spārnos un traucas kur kurais, bet mazais mednieks sprūdi vaļā savu ieroci. Viss notiek kā nākas, zibsnīdams nobūkšķ šāviens, nokūp dūmi, un kāds krīt lejup...Labi, ka apakšā ir pelavu kaudze.

Pirmā pasaules kara sākumā 1914.gada rudenī Butkusu Anna aicina dēlu pie sevis uz Kalnamuižas pagastu. Nu astoņgadīgajam makšķerniekam, medniekam un sapņu karotājam varētu pavērsties plašāki ūdeņi, medību lauki un nākotnes izredzes, jo Lielstīļi vairs nepieder muižai, bet ir latviešu zemnieka īpašums, pats saimnieks uzņem mazo ienācēju sirsniņi.

Pēc krievu armijas sakāves Austrumprūsijā, vācu karaspēks caur Lietuvu brūk iekšā Kurzemē un Zemgalē. Lauku iedzīvotājiem pavēlēts bēgt uz aizmuguri, un kazaku patruļas gādā par šīs pavēles izpildīšanu. Tā arī Lielstīļu ļaudis jūdz zirgus ratos, krauj tajos, cik vien var, un līdz ar brūnaļu pulciņu dodas ceļā uz Rīgu. Rīgā viņi atrod pagaidu mājasvietu Gaisa tilta apkaimē, kur ir pajumte arī lopiņiem. Pats Beķepurs sāk raudzīt iekārtoties, Butkusu Anna kopj ganības zaudējušos ganāmos, bet dēlam laiks domāt par skolu. Bēgļu bērniem tāda iekārtota Sarkandaugavā, Sīmaņa ielā, kur blakus parastajām pamatskolas zināšanām māca arī dažādus amatus.

Skola Sīmaņa ielā Rīgā, kuru apmeklēja Butkuss⁵

Tā Žanis kļūst par skolēnu un mācekli reizē, atkal šķirdamies no mātes un pāriedams uz dzīvi internātā, jo skola ir patālu no jaunajām mājām Šauļu ielā, Pārdaugavā, kur Beķepurs ar māti pārcēlušies.

Audzināšana ir stingra, skolotāji un amata meistari krietni, un arī centīgs ir jaunais audzēknis. Bet ja skolas mācībās tam sokas itin labi, tad amata mācekļa gaitas tik gludas nav. Vispirms viņš sāk mācīties par galdnieku. Šis amats zēnam patīk, un viņš vērīgi vingrinās un strādā četrus mēnešus. Tad kādu dienu vecākie galdniekmācekļi, ieskaitušies uz meistarū, liek Žanim uzvārt līmi un notriekt ar to vairāku jau gatavu skapju muguras. Zēns to arī veic cik labi vien varēdams, pēc tam lielie nebēdīgi sastumj skapjus ar mugurām kopā. Un kad pēc dienām trim ierodas skapju pasūtītājs, lai vestu tos projām – koka dvīņi vairs nav atraujami viens no otra. Tracis ir liels, un meistars nikns.

„Kas tos ir salīmējis?” viņš bargi noprasa saviem mācekļiem.

„Es...” Žanis nobālis atzīstas, tikai tagad noprazdams, cik nelāgi iekritis.

„Atzīsties – kas tev lika to darīt? Pats jau neizgudroji!”

Iekritušais māceklis klusē un nekādi nav pamudināms runāšanai. Tā meistars viņu padzen no galdnieka darbnīcas.

Nākošā viņu uzņem kurpnieku darbnīca, bet arī tajā Žanis noturas tikai pāris mēnešus. Lielas centības dzīts, viņš reiz upurē savu pusdienas brīvlaiku, lai pastrādātu meistaram par prieku. Paņēmis vislielāko ādas gabalu, zēns visu to sagriež kurpju virsās, kā redzējis darām savu apmācītāju.

⁵<http://www.citariga.lv/lat/sarkandaugava/izglitiba/skolas/>

Vai nu tas ir aizvainota meistara lepnums, vai arī izgrieztās virsmas patiešām neatbilst vajadzīgām formām un lielumiem, taču atzinības vietā mazais censonis dabū pa ausīm ar tām pašām sagrieztajām ādām, un viņu izmet no kurpnieku darbnīcas.

Tālākais posms šai amata izcīņā notiek grāmatsietuvē. Gan arī šē darīšana ar līmi un nazi, kuru lietošanā māceklis ir sevišķi uzmanīgs, taču šis amats viņam nepatīk. Un ja jau tā – Butkus nekļūtu grāmatsējējs pat tad, ja citu amatu nebūtu. Šoreiz gan kauna pilna padzīšana tam vairs nav jāpiedzīvo. Pēc mēneša galdniekmeistars iesauc zēnu pie sevis un vēlreiz pārrunā notikumu ar skapjiem. Tā kā šī nedarba ierosinātāji jau skolu atstājuši un aizbraukuši no Rīgas, Žanis atzīstas un izstāsta visu, kā bijis. Meistars ņem padzīto atpakaļ savā darbnīcā, un tā viņš gandrīz gadu vēl pagūst vingrināties galdnieka amatā.

Pa tam Rīgas pievārtē – no Ķekavas, pāri Tīreļpurvam, līdz Slokai dun fronte. Kaut cīņā šeit mesti latviešu strēlnieku pulki, un apbrīnojama ir viņu pašai izliedzība un varonība, taču krievu vadība nespēj izmantot mūsu cīnītāju panākumus, un nav tai arī latviešiem līdzvērtīgu vienību. Tā Zemgales un Kurzemes atbrīvošana paliek strēlnieku sapnis, un Rīgas krišanas draudi nāk arvien tuvāk.

Bet zemgalieši par tālāku bēgšanu nedomā. Beķepuru Kristapam ar savu saimnieci šķiet turpat labi Pārdaugavā, kur Spilves pļavās ir ganības viņu lopiņiem un vasaras darbs arī ganam. Šo amatu Žanis jau prot. Rudens pusē aizstāvju fronte sabrūk, un vācu karaspēks ienāk pilsētā. Ceļš uz Zemgali tomēr ir vaļā, un Beķepurs ar savu mazo saimi dodas atpakaļ uz Lielstiļļiem. Vairākus gadus bez saimnieka tie palikuši, tie noplicināti, un daudz kas jāsāk no gala. Kamēr lielie vēl plēšas Žanis dodas uz Penkules pagastskolu, lai gūtu vēl trūkstošo pamatizglītības tiesu.

Nākošo vasaru viņš atkal staigā ganu gaitas, bet rudenī pāriet uz Kalnamuižas pagastskolu.

Kad beidzot ir miers ir arī mūsu zemē, Butkusu Žanis jau izbeidzis savas skolēna gaitas un sācis strādāt puīša darbus turpat Lielstiļļos, jo tālāku izglītību liedz līdzekļu trūkums.

Blakus darbam Lielstiļļos netrūkst arī prieku, te taču ir ne vien lauki, bet tuvumā arī ūdeņi ar zivīm, un kilometru no mājām mežs, pilns dažādiem zvēriem. Vaļas brīžos Žanis sameistaro atkal pistoli – šoreiz gan krietnāku nekā toreiz, un atsāk savus medību gājienus. Sākumā tie vēl nesekmējas, taču zēnam pacietības netrūkst, līdz beidzot nāk viņa lielā diena. Turpat pie mājā, kartupeļu vagās viņš pamana zaķi, ko ganu suns atdzinis pa šāvienam, un jaunais mednieks nogāž garausi tik tīri, ka suns palicis neskarts.

Nopriecājies par audžudēla pirmo medījumu Beķepuru Kristaps brauc uz Rīgu un nopērk Žanim īstu medību bisi, gan tikai vienkam.

Jau agrā bērnībā vientulību iemīlojis, viņš stundām ilgi var noklejojot pa mežu un pat naktīs jūtas tur labi. Mājās viņa vaļas brīžu draugi ir pagasta bibliotēkas grāmatas, sevišķi tās, kas stāsta par kariem un cīnītājiem, kamēr

visus darba cēlienus aizņem cīnīšanās ar smago Zemgales mālu. Lielstiļi aptver 70 hektārus, kas visi apstrādājami.

1932.

Ar īstu zemgalieša pamatīgumu apsvēris jau ilgi glabāto ieceri, Beķepuru Kristaps 1924.gadā aprec Annu. Labāku sievu un saimnieci grūti iedomāties, un arī viņas dēls šķiet augam par īsto vīru, kam kādreiz ar vieglu sirdi varēs uzticēt Lielstiļļu vadību. Zanim nu jau 18 gadu, un darbā viņš centīgi turās līdzī plecīgajam audzētēvam, kas gan pāri pusmūžam, taču spēka un spraiguma pilns. Bet jaunekļa muskuļu jauda ir tik neizsmeļama, ka lauku darbi vien to nokausēt vairs nespēj. Savu spara pārpilnību viņš atdod sportam vietējās aizsargu nodaļas sporta pulciņā un Tērvetes futbolkomandā. Retu izdevību šē jauneklīm sagādā 1926.gada vasara, kad Lielstiļļos ierodas Liepājas drāšu fabrikas meistars Balgalvis. Viņš ir cīkstonis un pametis darbu uz veselu gadu, lai fiziski rūdītos smagajā lauku darbā. Un tā nu viņš vingrina ne vien pats sevi, bet vaļas brīžos trenē arī Žani, it īpaši svaru celšanā un grieķu – romiešu cīņā.

Šie treniņi jauneklīm noder vēlākajās cīņās kaujas laukā, un arī jau toreiz viņu paglābj no lielākas nelaiemes, kas tikko nepagaisina viņa sapņus – kļūt par karavīru.

Mājās pārvesta kuļmašīna, un jaunais Butkus ar talkā atbraukušo tēvoci ceļ laukā no ratiem pus tonnas smago mašīnu. Viens par otru tie maina tvērienus un kad atkal ir Žaņa reize palaist vaļā rokas, tēvocim atsprūk pirksti, un svarīgā riteņa loks uzkrīt jauneklī kājai virs ceļa. To atbrīvo tikai pēc citu palīgu piesteigšanās. Gan rūdītie muskuļi pasargājuši kāju no lūzuma, taču celis uztūkst un sāp, tā kā Žanis noklibo divus gadus, jau baidīdamies, ka karadienestā viņu neuzņems.

Iesaukšanas laiks pienāk ātrāk par kājas pilnīgu atlabšanu, un 1927.gadā jaunais Butkus nedrošu sirdi stājas Jelgavas karaklausības komisijas priekšā. Gan viņš pūlas, cik spēj, taču vaina nav noslēpjama.

„Kas jums ar to kāju?” vaicā ārsts.

„Nezinu!” pārbaudāmais rausta plecus.

„Vai tā jau no dzimšanas tāda?”

„Jā, tāda tā ir!” Žanis apstiprina un drošības labad vēl piebilst: „Iztienu gluži labi!”

Ārsts vēlreiz nopētī spēcīgi veidoto augumu un viņa lēmums skan: „Derīgs!” Tā ir viena no Butkusa laimīgākajām dienām mūžā.

Jaunkreivja apmācībām viņu iedala 3.Jelgavas kājnieku pulka sakaru komandā, kuras priekšnieks ir Lāčplēša ordeņa kavalieris kapteinis Bebris – brašs virsnieks un labs audzinātājs. Dienests Žanim patīk, it sevišķi vingrošana un šaušana, ko allaž gaida.

Pēc trīs mēnešus ilgām jaunkreivja apmācībām Butkusu nosūta uz Liepāju – Kurzemes divīzijas sakaru rotas instruktoru kursos. Rotā ļoti stingra disciplīna. Sevišķi bargs ir virsseržants – vīrs ar tik spēcīgu balsi, ka rota, ar dziesmu soļojot, dzird viņa komandu pat vēl 50 metros. Taču par spīti skarbajai balsij, bardzībai, noteiktībai un stingrībai, šis vecais instruktors ir arī ļoti taisnīgs un tēvišķs. Labi izprazdams katra rotas kreivja raksturu, tieksmes un spējas, viņš redz arī, ka spēka un enerģijas pārpilnajam Butkusam pat intensīvo rotas nodarbību ir par maz. Un tā ik nedēļas centīgais kreivis dabū divus brīvus vakarus, kas aiziet grieķu – romiešu cīņas treniņos.

Ar to vien vēl nav gana. Cīkstonim vajadzīgs ne vien stingrs stāva ar spēcīgām rokām un manīgs ķēriens, bet arī – izturīgs deguns. Lūk, tieši tas ir Žaņa vājā vieta, pie katra stiprāka spiediena, kas cīkstonim nav izbēgams, deguns sāk asiņot un cīņa ir jāizbeidz. Še treneris dod padomu – iet pie boksera. Nu Butkusam vajadzīgs arī trešais vakars, un to viņš ik nedēļas paņem klāt pats, kazarmu durvju un kāpņu vietā izmantodams logu un jumta noteku cauruli. Šos brīvsoļa vakarus viņš izmanto boksa treniņiem. Sākumā gan viņu moka kauns, bet ne jau tā noteku cauruļu un loga dēļ – kaut bokseris augumā sīkāks par trenējamo taču pieveic spēcīgo zengalieti jau dažos gājienos. Viņš tomēr neatlaižas un treniņus turpina, līdz pēc dažiem mēnešiem jau pārspēj pašu meistarū, un arī deguns norūdīts tā, ka iztur katru belzienu. Pārsteidzošākais ir tas, ka Butkus atmet cīņas sportu un pievēršas tikai boksam.

Kā jau teikts, tas viss notiek pa vairāk vai mazāk brīvajiem vakariem. Pārējā laikā Butkus vienmēr atrodams rotā un ir viens no priekšzīmīgākajiem kursantiem. Šaušanas vingrinājumus tas izpilda 100%, un rotas sacensībās ir otrs. Labi viņam padodas arī vingrošana uz rīkiem, un skriešanās sacensībās 1500 metros tas ir pirmais. Pēc četrus mēnešu apmācības instruktoru rotas kurss ir galā. Butkus to veic kā viens no pirmajiem un tiek paaugstināts par kaprāli, atgriežas 3.Jelgavas kājnieku pulka sakaru komandā, lai tur nokalpotu atlikušo daļu.

Sakaru komandā ir arī virsdienesta kaprālis Eidemanis, kas cītīgi apmeklē vakara vidusskolu. Viņš pamudina Butkusu darīt to pašu, lai paplašinātu izglītību. Tas sakrīt ar Žaņa ieceri – reiz kļūt par virsnieku, un nu viņš sāk ar skubu mācīties. Tā mēneši aiziet nemanot. Obligātā militārā dienesta ilgums ir pusotra gada, taču daļu karavīru pēc lozes atvaļina jau 15 mēnešos. Lozēšanas laikam tuvojoties, komandas priekšnieks aicina Butkusu pie sevis un bez aplinkiem saka: „Ko tu mājās darīsi? Paliec pie mums vēl arī šos trīs mēnešus. Lozēt jau vari, bet ja izvilksi mājās iešanu, dod to kādam citam. Ja tu palīdzētu, šogad mēs varētu izšaut pulka kausu!”

Daudz nedomādams kaprālis piekrīt un, lozēšanā laimējis atvaļināšanu, iepriecina ar to kādu jelgavnieku, bet pats paliek komandā un

gaida pulka šaušanas sacensības, lai raudzītu attaisnot kapteiņa Bebra cerības.

Sacensības noris kaujas šaušanā grupās, sākot ar 3km skrējienu pilnā kaujas tērpā, pēc tam katram grupas karavīram jāizšauj piecas lodes 200 jardos uzstādītās krūšu figūrās. Sakaru komandā blakus Butkusam otrs labākais šāvējs ir jelgavnieks More, taču viņš ir fiziski pavājš, un tas rada bažas, jo kopvērtējumā skaita ne vien šaušanas, bet arī skrējiena rezultātus. Un tā arī notiek – puskilometru no ugunslīnijas More sabrūk, un līdzīvi viņam arī sabrūktu arī cerības izcīnīt pulka kausu, ja vien stāvokli neglābtu otrs jelgavnieks Ozols. Šis spēka vīrs bez kavēšanās paņēma padusē saļimušo biedru un, cik vien spēka, jož pakaļ pārējiem. To redzēdams sacīkšu tiesnesis pulkvežleitnants Mateuss sajūsmā sauc: „Lūk, to es saprotu, īsts karavīrs savu biedru neatstāj!”

Ozola stiepiens nav veltīgs, kaut pārpulē drebošās rokām pats viņš mērķī ielaiž četras lodes, taču atžirgušais More iešauj visas piecas, tāpat kā Butkus, un grupu kopvērtējumā pulka kauss ir sakarnieku izcīnīts. Nododot balvu uzvarētājam, pulkvežleitnants Mateuss vēl sevišķi cildina Ozolu, un šo miera laikos radīto kareiviskā biedriskuma paraugu Butkus neaizmirst arī vēlāk.

Obligātā dienesta pēdējos trīs mēnešus, komandas priekšnieka skubināts, jaunais kaprālis sāk domāt par palikšanu virsdienestā. Tā paša spēkiem varētu beigt vakarskolu un iestāties Kara skolā. Obligātā karadienesta beigām audzītēvs tam visam pārvelk strīpu, aicinādams Žani atpakaļ uz mājām: „Esmu jau vecs un pavārgs, viens ilgi vairs nevarēšu. Ja tu nenāksi mājas būs jāpārdod.” Kristaps allaž bijis labs pret savu audzudēlu, ar māti satika un sadzīvoja tik draudzīgi kā stārķu pāris, un vai gan var ļaut pārdot Lielstīļus, kur abi tie ieguldījuši milzum daudz darbu. Tā 1928.gada rudenī ar grūtu sirdi, bet bez rūgtuma kaprālis Butkus šķiras no iemīļotā karadienesta, jo mīlestība uz veco stārķu pāri un paša reiz apstrādāto zemes stūrīti tomēr ir lielāka.

Pusotra gada laukos nestrādājis, Butkus ar prieku metas darbos. Tie sokas vēl naskāk nekā agrāk. Dzīvojamās mājas priekšā Butkus iekopj rožu dārzu, ko svētdienās nāk apbrīnot pagasta meičas. Taču pats dārznieks ir kautrīgs un viešņas pamanot, pazūd aiz mājām. Atkal iestājies aizsargos, Žanis daudz brīvā laika pavada sabiedriskam darbam. Makšķerēšanas, medību un šaušanas sports joprojām ir viņa sirdslieta, un 1930.gadā Butkusa vārds pirmo reizi parādās 16.Jelgavas aizsargu pulka šaušanas sacensību dalībnieku sarakstā. Netrūkst arī panākumu, šaušanā ar karabīni viņš iegūst pirmo vietu, bet kaujas pistoļu šaušanā ir trešais.

Tas dod jaunu ierosmi tālākiem centieniem. Neatļaidīgi vingrinādamies ar dažādiem ieročiem, viņš ik gadus izcīna vai nu pulka meistarību, vai vismaz kādu no pirmajām vietām. Līdz ar to Butkus sāk izvirzīties arī valsts mēroga sacensībās. Pārstāvēdams aizsargus Latvijas šaušanas meistarsacīkstēs Asaros un sacenšoties ar armijas, policijas un sporta organizāciju pārstāvjiem, viņš iegūst pirmo vietu šaušanā ar mazkalibra šauteni kustošā mērķī, bet šaušanā ar kaujas šauteni ir otrais, kamēr mazkalibra pistole tam dod ceturto vietu.

Tā vairojas meistaršāvēja panākumi, un dažādās sacensībās viņš ik gadus gūst līdz 10 pirmās vietas un ap 15 balvu. Nu paveras ceļš arī uz valsts vienību un starptautiskajām sacensībām. 1937.gadā Kauņā notiek Baltijas

valstu sacensības, piedaloties arī Somijai. Šeit Butkus gūst uzvaru ar mazkalibra šauteni, otrais ir somu majors Klarihs, kas vēlāk padomju iebrukuma laikā, ar to pašu šauteni apstādina 22 krievu tankus, caur skatlūkām nošaujot to vadītājus.

Tai pašā gadā pasaules meistarsacīkstēs Helsinkos Butkus izcīna otro vietu kaujas šaušanā ar somu kara šauteni, lai gan vingrināties ar to pagūst tikai vienu dienu pirms sacīkstēm.

Viņa īstā dzīve un darbs noris Lielstiļos, kur viss aug, zeļ un raženi vairojas. Butkus jau paguvis ieskatīt kaimiņu saimniekmeitu Jaunģerķenu Mildu un 1932.gadā nosvinēt kāzas.

Jaunais saimnieks savā jaunajā dzīvesbiedrē atradis krietnu sievu un īstu mājas kopēju. Viņu kopdzīve rit gludi un saskaņoti, un vienīgo ēnu tajā met Butkusa biežā aizraušanās no mājām un sabiedrisko un sportista pienākumu dēļ, bet tie jau tikai skrejoši mākoņi, kas uz laiku aizsedz saules vaigu, jo parasti viņu ģimenē gaismas un siltuma netrūkst. Tiem aug arī divas meitas – gadu pēc laulībām dzimušā Marga un 1936.gada bērns Mirdza. Pats krietnas skolas nebaudījis, Butkus nolemj savām meitām dot labu izglītību, jo iekoptā Lielstiļļu saimniecība to atļautu jau tagad, kur nu vēl nākotnē.

Bet kaut arī Butkusa ģimenei ir drošs pamats zem kājām, lāgiem, Žani māc kāda nejauka sajūta, kas pavada viņu jau no bērnības. Šī zemapziņas balss to brīdina – nav labi pārāk priecāties par kaut ko – tu vari to zaudēt! Tā arī priecājoties par savām mazulēm, viņa seju reizēm apēno bažas – vai tik viņš vairs varēs izaudzināt tās...

Un kad 1939.gada rudenī pēc Padomju Savienības uzspiestā „savstarpējā palīdzības” līguma krievi iekārto Latvijā savas militārās bāzes, nu jau pavisam bieži Butkusu moka šī balss. Taču krietns cilvēks tic labajam, viņš tic līdz pēdējam un nezaudē šo ticību pat jaunuma plūdus. Tāda vienmēr bijusi latviešu ticība, kas palīdz tiem pastāvēt arī šajā pārbaudījuma laikos.

Latvijai grūtās dienas Butkus sagaida ar zemgalieša cienīgu mieru. Kā parasts, viņš iet darbos un kārtu savus pienākumus, taču klusībā arī gatavojas visām varbūtībām. Būdam aizsargu nodaļas priekšnieks savā pagastā, kas valsts pēdējos gados pārdēvēts Tērvetes vārdā, viņš glabā arī savā rīcībā esošo ieroču sarakstu. Tas gan nav pilnīgs, jo ļaunās priekšnojautas brīdināts aizsargu priekšnieks kavējies sekot jau pirms Sarkanās armijas ienākšanas piesūtītajam Aizsargu štāba rīkojumam – reģistrēt visus ieročus. Nu viņš vēl kādus pats izraksta par nederīgiem un iznīcinātiem, ikvienam savas nodaļas aizsargam piekodinādams – nereģistrētos ieročus noslēpt, lai vajadzības brīdī to netrūktu. Tāpat par apmācībās izlietotu viņš noraksta krietnu tiesas munīciju, un visas šīs brīvās kaujas rezerves noglabā dažādās vietās – gan turpat mājās, gan māju apkaimē, lai katrā, kas būtu par ķērienu.

Pēc mēneša aizsargi saņem jauno varasvīru rīkojumu – nodot visas reģistrētās kaujas šautenes, pistoles un munīciju, atstājot tikai personīgos mazkalibra ieročus. Aizsargu organizāciju likvidē.

Kādu dienu Butkusu aicina uz pagastnamu. Ar mazkalibra automātisko pistoli zem svārka, viņš kāpj uz motocikla un dodas turp. Iebraucot pagastnama pagalmā, viņu sagaida palīgdienesta vecākais ar pagasta sekretāru. Un turpat pagalmā aizsargu priekšnieks saņem negaidītu piedāvājumu – nākt apmācīt šaušanā palīgdienesta vīrus. Šis pārsteidzošais piedāvājums gan iepriekš labi pārdomāts, bet vēl pārsteidzošāka ir Butkusa

spontānā atbilde: „Ja kāds nostāsies par mērķi, tad iešu!” „Nu, nu!” palīgdienesta vecākais draudoši sabozas. „Bišķīt lēnāk!” Pagasta sekretārs varas apziņā nicīgi pasmaida, paceļ roku un rāda meistaršāvējam augšup: „Vai vari nošaut to strazdu – tur, koka galā?” Butkus klusēdams izvelk pistoli, noklaudz šāviens, un strazds nedzīvs nokrīt zemē. Sarkanie dienderi saraujas un nobālējuši saskatās, bet bijušais aizsargu priekšnieks neatvadīdamies uzlec motociklā un aizbrauc. Mājās viņš iet pie tālruņa un apvaicājas Jelgavas aizsargu pulka štābā – vai šis piedāvājums nācis ar štāba ziņu. Izrādās, ka tur patiešām lieta pārrunāta, un kad Butkus pastāsta, cik strupi noraidījis „goda pilno” piedāvājumu, štāba draugs iesaucas tālrunī: „Vai tu galvu pazaudēji, vai!”

Taču Lielstīļu māju saimniekam galva joprojām īstajā vietā, un vienīgā atbalss uz viņa atteikumu ir tikai jauns rīkojums bijušajiem aizsargiem – nodot arī personīgos mazkalibra ieročus. Butkus to var darīt bez rūpēm, jo ieroču viņam netrūkst, un arī pārējie aizsargi zina, kas vēl atdodams vai noglabājams. Bet ja arī ieroču savācēji to vēl nezina, tad pārliecināti tie tomēr nav, un sākas ieroču meklēšana pa mājām. Kamēr citus apstaigā pagasta palīgdienesta vīri, Lielstīļos ar motociklu iebrauc divi miliči, kas sūtīti šurp no Jelgavas.

Butkus ar kuļmašīnas vadītāju Dauguli patlabam strādā uz lauka. Pamanījis nelūgto viesu tuvošanos, uzticamais darbu līdzgaitnieks, kas gatavs arī cīnīties par sava lādzīgā saimnieka brīvību, satraukts iesaucas: „Ko darīsim?”

Vai nevajadzētu ķert rokās ieročus?” „Iesim vien mierīgi uz mājām,” Butkus atmāj.

„Ja vajadzēs dabūsim arī tur.”

Miliči sagaida nācējus pagalmā, un vecākais bez kāda ievada uzrunā saimnieku: „Jums vēl esot ieroči!”

„Tas gan nebūs tiesa,” Butkuss atbild.

„Visi jau nodoti, varat pārbaudīt pagastmājā.”

Miliči liek sasaukt visus mājniekus, piekodinādami tiem palikt dzīvojamā mājā, un uzsāk ieroču meklēšanu. Jaunākais uzkāpj augšstāvā, un līdzī tam iet saimniece ar Beķepuru Annu, kamēr vecākais, saimnieka pavadībā, rūpīgi pārbauda apakšējā stāva istabas. Vispirms viņš atrod rūpīgi uzkrātos žurnāla „Aizsargs” eksemplārus, kas jaunās varas pārstāvim nepatīk: „Vai zināt, ja jums tie mīļi, tad noglabājiet citur. Nav teikts, ka mēs šeit pēdējie...”

Tad viņš dodas uz Butkusa guļamistabu un lietpratīgi pārmeklē arī to. Protams – ieroču nav ne skapī, ne atvilktnēs, nedz arī citur, kur čamdās meklētāju rokas. Pat platajā laulību gultā zem spilveniem, segām un palagiem nav nekā aizdomīga, bet tad Butkusa muskuļi savelkas – meklētājs pieliecies un lēni laiž roku gar gultas apakšu, kur abās malās pret vidu aiz matraču siksnām aizbāzts pa krietnai pistolei, jo šaut prot arī jaunā saimniece. Nonākusi bīstamajā vietā, meklētāja rokas apstājas, un kādreiz Liepājā trenētais bokseris jau gatavs lēcienam, lai ar dūres sitienu nogāztu milici uz grīdas, taču ieroci sataustījusi roka slīd atkal tālāk, it kā nekā nebūtu manīts, jo tās īpašnieks zina, ar ko tam darīšana un kāds iznākums būtu viņu cīņai. Tā gluži tas pats atkārtojas arī otrajā galā, pistole gan ir, bet tomēr „neatrodas.” Vēl milicis izstaigā pārējās apakšstāva istabas un nosaka: „Nu ja, te jau nekā nav,” un apsēžas, lai rakstītu protokolu. No augšas nonāk jaunais

milicis un lepni rāda savu vienīgo atradumu – aizsargu reglamentu, bet vecākais vienaldzīgi atmet; „Ko nu papīriem piesiesimies!”

Tad tie abi vēl izlodā šķūni, ratnīcu un citus saimniecības kaktus, lai, nekā neatraduši, nāktu uz istabu. „Tā nu iznāk,” vecākais saka Butkusam, „mums uzdots, ka te ir ieroči, bet atraduši neesam. Jums būs jābrauc līdzi!” „Kad jābrauc, tad jābrauc. Iešu saģērbties!” kamēr Butkus ieiet guļamistabā Beķepuru Anna piedāvā miličiem launagu. Tie arī neatsakās, un vecākais pat iemet trīs mēriņus degvīna. Vaicāts, kālab neesot nācis pagasta milicis, vecākais atbild, ka tas esot atteicies. Pie galda apsēžas arī pats aizvedamais, kas uzvilcis svētdienas svārku un piesprādzējis labās kājas stilbam mazo MAUSER pistoli. Butkus ir pārliecināts, ka, sēdot motocikla blakus kulbā vai arī braucēja aizmugurē, tam nenāksies grūti tikt galā ar abiem pretiniekiem. Bet tikpat labi to nojauš arī miliču vecākais; pieceldamies no galda, viņš pateicas par cienastu un saka negaidītus vārdus: „Šoreiz jūs, varat palikt mājās.” Un tā viņi aizbrauc divi vien.

Viņš arī paliek mājās un turpina darbu, it kā nekas nebūtu noticis. Un nenotiek arī, pāriet vairākas nedēļas, bet Lielstīļos vairs nerādās ne ieroču meklētāji, nedz saimnieka promvedēji. Tad, Butkusam pašam rodas vajadzība braukt uz Jelgavu. Ar mauzeru pie kājas viņš iekāpj autobusā. Taču vēsts par viņa braucienu aizsteigusies viņam priekšā. Pie Svētes mašīnu aptur divi miliči un durvis atrāvuši, noprasa iekšā sēdētājiem: „Vai te brauc ‘Butkus?’”

„Jā, tepat vien esmu!” meklētais atsaucas un izkāpj laukā pats.

„Jums līdzi esot ierocis?”

„Lūdzu, meklējiet to!”

Miliči paved viņu sāņus un pamatīgi pārmeklē, taču ķerties pie meistaršāvēja stilbiem tiem nenāk ne prātā. „Variet braukt tālāk!” meklētāji sapīkuši nosaka, un Butkus kāpj atpakaļ autobusā.

Pēc divām nedēļām viņam atkal jābrauc uz Jelgavu. Arī šoreiz viņš apbruņojas parastā veidā. Taču sievu māc nelāga nojauta, un viņa lūdz ieroci atstāt mājās: „Ko gan tu izdarīsi ar šo mazo nieku! Iekulsies tikai nepatikšanās!”

Butkus paklausa un dodas ceļā bez ieroča. Un tikko viņš izkāpj Jelgavā, pienāk divi miliči, kas viņu jau gaidījuši, un ieved autobusu kantorī. Kamēr viens tur rokās šaušanai paceltu pistoli, otrs bez liekas taujāšanas parauj augšā bikšu staru, kur vajadzēja būt ierocim, bet mauzera tur nav. Tikai tad, Butkusam ienāk prātā kāda nelabojama pārsteidzība, mazā ieroča glabāšanas noslēpumu un neveiksmīgo kratīšanu pie Svētes viņš bija izstāstījis diviem labiem draugiem...

Kaut mauzers nav atrasts, šoreiz tā glabātāju vaļā nelaiž, bet ved uz miliciju, kur iesloga aresta telpās. Todien viņu vēl vairakkārt nopratina, bet vakarā sargs paver durvis un iemet kamerā ķieģeli: „Te tev būs spilvens!” No rīta viņu pratina vēlreiz, par tiem pašiem ieročiem, kurus centīgā milicija nevar un nevar atrast. Pratināšanas beigās milicijas uzraugs gandrīz vai atvainojas par sagādātām neērtībām un laipni atļauj Butkusam braukt mājās, bet atstājot šo viesmīlīgo iestādi, kāds kancelejas darbinieks iespīež aizgājēja sauģā salocītu zīmīti. Izgājis ārā, viņš slepus ieskatās tajā, atrazdams tikai divus vārdus: „Nejūties brīvs!”

Ar to pateikts viss. Gabalu aizstaigājis, Butkus iegriežas kādā pagalmā, pārlec pāri žogam un tā pa taisnāko nobēg pie labas paziņas. Drīz vien tur ierodas arī Butkusa Milda, ko satraukums par vīra prombūtni atdzinis uz

Jelgavu. Pārliecībā, ka piederīgos nevajās, Žanis norunā ar sievu, kā tai rīkoties mājās, tad atvadās un pats dodas uz Rīgu. Viņš atrod drošu patvērumu pie zēnu gadu draugiem – tai pašā Mazās Lubānas ielas namelī, kur kopā ar māti un audzītēvu kara laikā savu laiciņu bija mitis.

Rīgā Butkus klusi nodzīvo trīs mēnešus, bet dzīve tā nav. Gan vientuļajā nomales namelī neviens viņu nemeklē, un arī pastaigas gājienos pilsētā nav nācies saskrieties ar vajātājiem vai pēkšņas pārbaudes un apcietināšanas draudiem, taču nemitīgā darbā un aktīvā rosmē ieaugušais vīrs šķe jūtas kā cietumā. Trūkst māju un ģimenes, sirds ilgojas sievas un mīļo meitēnu, kas nu jau izaugušas četros un septiņos gados, tāpat acu priekšā bieži rādās rūpju sagrauztā māte un sirmmais Beķepuru Kristaps, kura salīkušajiem pleciem nu atkal jānes saimnieka pienākumi un atbildības nasta. Kaut blakus vecajam vīram ir spēcīgais Daugulis, kam krietni sokas visi lauku darbi, taču Lielstiļļi sen pārauguši šo divu gājēju jaudu, un lai gan tie nekurn un nesūdzas, Butkus zina, cik ļoti tur vajadzīgas viņa rokas un padoms.

Viņš zina visu, jo tam noorganizēti droši sakari ar mājām – gan pa tālruni, gan vēstulēm, gan tiešu ziņu atnesēju un aiznesēju veidā. Bet tā tomēr ir par maz, lai dzīve būtu dzīve.

Tā kā Lielstiļļos pa šo laiku Butkus nav meklēts, tikai naktīs biežāk nekā parasts rej māju suņi, viņš beidzot nolemj atgriezties pie savējiem. Viņš pārbrauc mājās, kā gadiem ilgi bijis projām. Druvās nekas liels vairs nav darāms, taču mājās uzkrājies daudz nepaveiktu darbu, kur pieķerties Butkusa stiprajām rokām. Tā nu viņš atkal auga dienas var vadīt savējo vidū, un allaž kādas modras acis raugās, lai pārnācēju nepārsteigtu nelūgti psveicēji.

Taču nenāk jau arī neviens, kam gan pūtu patika sastapties ar meistaršāvēju, kura ieroči vēl joprojām nav atrasti! Tikai naktīs ap mājām ložņā tramīgi stāvi, un rītos vietumis var manīt slepenu glūnētāju iestaigātas pēdas. Bet Butkusa mieru tas netraucē, jo naktīs viņš pārguļ pie kaimiņa. Tā tas iet līdz ziemei, kad iestājas sals un uzkrūšu sniegs vairs nenokūst. Ežmalas zālē vai grāvī atstātas pēdas var pamanīt tikai piedzīvojis mednieks, bet sniegā tās redzamas katram nejēgam. Un negribēdams ieģrūst nelaimē kaimiņu, ne arī uzvelt uzbrukuma briesmas saviem tuviniekiem, Butkus dodas atpakaļ uz Rīgu, kur pārļaiž visu ziemu, tikai lāgiem pa nedēļai paciemodamies mājās.

Tie nu atkal ir grūti mēneši. Latvijas sirdī dzīvojot, diendienā viņš dzird tās konvulsīvos pukstus. Sen sagrauts viss, par ko reiz asiņojuši latviešu strēlnieki un ko izcīnījuši Latvijas atbrīvošanas karotāji. Ar viltu, varu un meliem Latvija iekļauta Padomju Savienībā, un sarkanbaltsarkanais karogs norauts un sabradāts. Valstij vairs nav patstāvības, ne savas neatkarīgas vadības, tautai nav brīvības un tiesības, un neviens latvietis vairs nejūtas drošs par rītdienu. Agrākās labklājības vietā stājas vispārējs trūkums, daudziem laupītas dzīvības, daudziem atņemti īpašumi, tūkstoši smok cietumos, pazūd bez vēsts. Nav vairs organizēta spēka, kas varētu glābt. Latvijas armija degradēta par Sarkanarmijas korpusu, no mūsu karavīru cepurēm norauts valsts ģerbonis un Latvijas saulīte, to vietā uzspiesta sarkanā zvaigzne. Šie jautājumi moka daudzus, arī Butkusu. Un tā viņš aizstaigā pie pazīstamā Rīgas gaišreģa Finka. Vispirms tas pastāsta apmeklētājam zināmas lietas – pat to, ka pēc divām meitām, kuru vārdi sākas ar M, vajadzējis nākt arī dēlam. Bet nākotnē raudzīdamies, gaišreģis stāsta, ka Butkusu ģimeni gaida sadalīšanās, pats viņš atkal uzvilksot formas tērpu,

kas būšot ļoti mainīgs, taču militārā karjera daudzsološa. Gan bieži būšot tikpat kā zārkā, bet ar savu apķērtību un citu palīdzību allaž izkulšoties. Un beidzot Finks vēl brīdina no kāda bīstama un ļauna nolūka, kas neizdošoties.

Šo zīlējamo Butkusam nav grūti iztulkot – no ģimenes viņš šķirts jau šobrīd, un bēguļot tam nāksies visu komunismu valdīšanas laiku. Viņš arī nešaubās, ka Hitlers, kura armijas jau iekarojušas gandrīz visu Eiropu, vieglo uzbrukumu skurbulī ilgi nekavēsies ar uzbrukumu Padomju Savienībai, bet tikko sāksies cīņas pret komunismu, kaprālis Butkus, protams, būs viens no pirmajiem talciniekiem. Par Finka brīdinājumu no ļaunā nolūka viņš nedomā, jo tāda tam nemaz nav. Ja viņš ar ilgošanos gaida brīdi, kad varēs sākt cīņu pret sarkanajiem varmākām, tad ne jau aiz ļaunuma, bet gan cienīdams un mīlēdams savu zemi un tautu, no kuras viņš izaudzis un kurai aug viņa meitas.

Tā pāiet daži mēneši. Bieži staigājot pa mazo Lubānas ielu, Butkus novēro, ka ik vakarus uz kuzņecova fabrikas pusi iet sarkanarmietis ar mašīnpistoli siksnā pār plecu. Tas droši vien ir sargs, kas dodas uz maiņu, jo fabrikas tuvumā krievi iekārtojuši munīcijas noliktavas un šautuvi. Ieļiņa ir klusa. Un tā Butkusa prāts iesilst uz mašīnpistoli, ko vientuļais sargs šē ik vakarus nes garām. Tas būtu varens kaujas ierocis, kāda Butkusam vēl nav, bet tas jāiegūst bez trokšņa, un kailām rokām vien šis pasākums nav gluži drošs.

Lai iegādātos „klusu” ieroci, Butkus dodas uz sīkumtirgu un nopērk ēvelsola vārpstu. Un tad kādu vakaru, zināmajā stundā mašīnpistoles tīkotājs ar laikrakstā ietīto vārpstu padusē pagausi soļo gar dēļu žogu. Drīz vien tumsā no aizmugures tam tuvojas pazīstamie sarga soļi. Butkus apstājas, lai sasietu kurpi, kaut gan tā ir vislabākajā kārtībā, un palaiž sarkanarmieti garām.

Nu ir laiks! Sargam sekodams, viņš jau paceļ vārpstu, lai dotu spēcīgu belzienu pa sarkanarmiešu cepuri, kad turpat aiz muguras kaut kas asi nočīkst. Smagā vārpsta noslīgst uz Butkusa pleca, un pats viņš slepus pablenž atpakaļ. Dēļu žogā atvērušies līdz šim nepamanīti vārtiņi, un uz ielas iznāk otrs postenis, gan tikai ar parasto šauteni. Butkus mierīgi iet tālāk, vienā solī ar mašīnpistoles nesēju, kamēr otrs sarkanarmietis paliek grozoties pie vārtiņiem. Pirmajā šķērsielā neizlietotās vārpstas īpašnieks nogriežas, lai ar lielu līkumu dotos atpakaļ uz mājām. Un tikai izģērbjoties, viņš mana, ka krekls tam cauri slapjš no apvaldīto baiļu sviedriem.

Paldies Dievam! Vismaz gaišreģa paredzētais bīstamais un ļaunais nolūks jau garām!

Pienāk 1941.gads. pavasarī Butkus ir jau Lielstīļos. Arī pa ziemas mēnešiem viņš šē nav meklēts un nu jau jūtas tik drošs, ka strādā pat uz lauka, kur pavasarī darba daudz. Pat dažu labu nakti viņš neiet uz kaimiņiem, bet pārguļ turpat savās mājās. Zemes īpašumu nacionalizācijas gaitā daudz lielāko saimniecību jau atņēmtas, īpašnieki vai nu padzīti, vai arī apcietināti. Taču Lielstīļiem komunisti vēl klāt neķeras. Varbūt tās ir bailes no meistaršāvēja, bet varbūt arī, ka pagasta varasvīri netiek galā ar Maskavas diktēto un Rīgā pārtulkoto pavēļu, rīkojumu, instrukciju un plānu kaudzi „jaunās pasaules” celšanai vecās Latvijas vietā. Tā Butkus netraucēts nodzīvo mājās līdz vasaras vidum.

Bet tad nāk baigā gada vismelnākās dienas. Jau 13.jūnijā Butkus saņem slepenu brīdinājumu, ka gatavojas politiski neuzticamo masu

apcietināšana. Tas nozīmē, ka atkal jāšķiras no mājām un ģimenes, lai Rīgā vai kur citur nīktu bezdarbībā. Asais sarūgtinājums viņā rada patiešām ļaunu nolūku, pirms pamest mājas, viņš vēl pamatīgi norēķināsies ar tiem, kas pārdevuši sevi par komunistu asinsnaudu, lai palīdzētu sagandēt un postīt savu tautiešu dzīvi.

Iebāzis svārku kabatās krietnu kaujas pistoļu pāri, viņš uzmetas divritenim un brauc uz pagastnamu. Pieslējis riteni pagalmā, pats viņš pastaigājas gar pagastnama logiem. Lai nāk ārā tie, kas grib apcietināt Butkusu Žani! Bet tādu nav, kaut iekšā darbinieku daudz, un tur ir arī milicis ar palīgdienesta vīriem. Beidzot iznāk kāds pavecs vīrs, kas tur ir ziņnesis un apkalpotājs.

„Paaicini laukā arodbiedrības sekretāru! Gribu samaksāt pagasta nodevas.”

Protams, pārbiedētajiem vīriem nenāk ne prātā līst laukā, lai kļūtu par Butkusa mērķi, kā viņš pērn bija atklāti to vēlējies. Tā arī šoreiz Lielstilļu saimnieka ļaunais nolūks neizdodas, un viņš brauc atpakaļ uz mājām ar savu rūgtumu un jau apvaldītām dusmām. Sarkano ķiparu glēvums, kas dziedis tam izlaist kaut vienu šāvienu uz logu priekšā stāvošo izaicinātāju, Butkusam liek pasmaidīt.

Mājās viņš izstāsta savu piedzīvojumu sievai, un abi noprāto, ka sagaidīs apcietinātājus tepat mājās. Vismaz ar pirmajiem viņi tiks galā, un tad jau redzēs, kas darāms tālāk. Nolikuši pa ķērienam smagās PARABELLUM pistoles, viņi liekas gulēt, tāpat neizģērbusies, bet miegs ir trausls un īss. Stundu pēc pusnakts aizkususi atskrien svaine un satraukta vēstī, ka kaimiņu pagastā jau sākusies apcietināšanas, un visi aizsargi sabēguši mežā. „Glābies arī tu, kamēr ir laiks!” viņa skubina māsas vīru. Butkus gan ir ar mieru to darīt, bet tikai kopā ar sievu un meitām.

„Mums nekas nedraud,” Milda atrunājas. „Un kā gan tagad, naktī, raušu apmiegojušos bērnus uz mežu!”

„Jums tomēr jānāk, viens es nebēgšu!”

„Nu labi! Mēs iesim arī, bet tev jāsteidzas projām tūlīt. Lai meitenes vēl izguļ pirmo miegu, tad sagērbšu tās, pievākšu visu, kas vajadzīgs, un mēs tev sekosim.”

„Vai tu tiešām to darīsi?”

„Jā, ej droši! Lai Dievs tev palīdz!”

Butkus nomutē sievu, steigā atvadās no svaines un paķēris iepriekš sagatavoto mantu somu, ieročus un munīciju, aiziet jūnija nakts krēslā. Viņš dodas uz mežu, kur jau laikus izraudzītas piemērotas un pārējiem mājniekiem zināmas slēptuves. Mežā viņš satiek vēl piecus vajātos, to vidū bijušo policijas iecirkņa priekšnieka palīgu. Lai gan liktenis visiem viens, taču rūpju ceļi dalās, katrs domā par savām mājām un piederīgajiem. Mazā gaismiņā Butkus uzkāpj eglē un tālskatī Lielstilļus vērodams, māju ceļa galā pamana stāvam vieglo automašīnu. Gar pirtiņu staigā milicis.

Satrauktais vērotājs klūp lejā no egles: „Nāciet līdzi, ka neaizved manējos!”

Bijušais policista mierina Butkusu: „Pie sievām un bērniem jau nu neķersies. Diezgan ilgi esmu strādājis policijā un labi zinu, cik tālu viņi var iet.”

Butkus paklausa un kāpj atpakaļ eglē, lai ieraudzītu, ka sarkanā mašīna jau iebraukusi pagalmā. Tātad tomēr...neatraduši apcietināmo viņi vedīs projām piederīgos. Nu vairs nav ko kavēties! Pāris mirkļos Butkus ir

zemē un vēlreiz aicina mežiniekus skriet palīgā, bet arī šoreiz viņu atrunā bijušais policists: „Jānogaida, kas notiks! Ja jau tavējos aizved, tad metīsimies visi uz manām mājām...”

Butkus vairs neklausās, bet steidzas projām viens pats, jo līdz Lielstilļiem ir trīs kilometru. Skriedams, cik vien jaudas, viņš pusceļā sastop audžutēvu, kas uz zirga auļo pretim, jau pa gabalu saukdams: „Ved projām...sievu ar bērniem!”

Neapstādamies, nedz vairāk ko taujādams, rūdītais sportists skrien savu visātrāko skrējieni, sekodams jātniekam, kas lēkšo atpakaļ, bet tomēr ir jau par vēlu! Nonācis 300 metros no Lielstilļu māju ceļa, viņš redz pa to aizbraucam savu piederīgo aizvedēju mašīnu. Gan bez pistolēm Butkusam ir arī snipersautene, taču viņš baidās, ka, sašaujot mašīnas vadītāju, var sekot smaga autokatastrofa, bet segtajā kulbā šaut viņš nedrīkst, jo bez aizvedējiem tur sēž arī viņa Milda ar Mirdzu un Margu. Tā viņam atliek vien noskatīties, kā piepildās pareģojums par ģimenes sadalīšanu. Tādu ģimeņu nu ir daudz! – pat tās, kas apcietinātas un aizvestas kopā, tālākajā deportācijā izšķirtas, atraujot vīrus no sievām un bērnus vecākiem.

Divas dienas un naktis Butkus nokvern Lielstilļu grāvmalē, pašās mājās nesperdams ne soli. Bez kumosa un malka vāķēdams, viņš gaida, ka piederīgo aizvedēji nāks meklēt arī viņu, bet tie nerādās. Žēlabu un atriebības domu plosīts, viņš jūt, ka tālu vairs nav vājprāts. Un lai aizbēgtu pats no sevis, viņš dodas atpakaļ mežā.

Tur viņš sastop bijušo policistu, kā arī pārējos četrus, kuriem neērti raudzīties drūmā nelaimes biedra acīs. Butkus gan tiem neko nepārmet, taču saprašanās vairs nav, un Lielstilļu saimnieks aiziet savu ceļu.

Bet vientulība nav panesama. Lai atkal būtu starp cilvēkiem, viņš iegriežas kādās mājās, kur sastop bēguļojošo Tērvetes draudzes mācītāju Zinģi. Kopā ar viņu malkā iekrauts, Butkus tur pārlaiž trīs diennaktis. Kaut arī šajā laikā tie runā visai maz, taču šī dienas un naktis palīdz atjaunot Butkusa smago pārdzīvojumu sajaukto dvēseles līdzsvaru. Un ja viņš vairs nav gluži tāds, kā bijis līdz 14.jūnijam, toties cīnītāja gars nu viņā vēl audzis.

Viņš dodas atkal mežā, sazinās ar citiem bēdu brāļiem un kopā ar kādu virsleitnantu sāk organizēt partizāņu grupu. Sarodas 18 vīru, kas bruņoti ne vien kaujas ieročiem, bet arī ar niknu kaujas degsmi. Viņu pirmais gājiens ir uz Tērvetes veco pagastmāju, kur kolektīvizācijas sākumā iekārtota mašīntraktoru stacija ar lauksaimniekiem atņemtām mašīnām, zirgiem, ratiem un darbarīkiem. Ceļā partizāni sastop šķūtnieku kolonnu, kas brauc no Penkules uz Svēti. Mežinieki liek braucējiem griezt zirgus atpakaļ un šajā pusē vairs nerādīties.

Tuvojoties mašīntraktoru stacijai, partizāni izvēršas lokā ap veco pagastmāju, bet Butkus ar diviem citiem mežiniekiem iet gar ceļu. No mašīntraktoru stacijas nākdams, viņu rokās ieskrien komjaunietis, kas pirms gada strādājis Lielstilļos, bet tagad jūtas liels vīrs un cienījamiem pagasta zemniekiem mēdz vicināt gar seju savu pistoli. Nu gan viņam tā aizmirstas, pazinis bijušo saimnieku, viņš nobāl un trīc, kā drudža kratīts, un nelāgi nākas ciest arī viņa biksēm.

„Tu ej mums trīsdesmit soļus pa priekšu, saka Butkus, un pasaki saviem biedriem, lai padodas un sastājas rindā.”

Jauneklis nu ir vēl paklausīgāks nekā Lielstiļļos. Viņš aiziet 30 soļos, un kad gaidītais šāviens aiz muguras neatskan, tecīņus steidzas tālāk, jau pa gabalu savējiem brēkdams: „Nešaujiet...nešaujiet! Butkus nāk!”

Meistaršāvēja vārdam ir tik liela cieņa, ka 25 mašīntraktoru stacijas darbinieki, kaut arī apbruņoti, padodas bez pretošanās. Partizāni pievāc viņu šautenes, pistoles un medību bises, traktoru piekabēs sakrauj benzīna mucas un citas noderīgas lietas, labāko zirgu iejūdz ratos, iedarbina arī stacijas direktora vieglo autu, un visa garā karavāna atstāj veco pagastnamu, lai dotos uz 4 kilometri attālo meža biezokni. Nav sprādzis ne šāviens, un ja likvidētās mašīntraktoru stacijas vadība un apkalpe paliek pusdzīva, tad tās ir tikai paniskas bailes.

Nākošajā dienā no Jelgavas atskrien divas smagās mašīnas bruņotu čekistu un miliču pārpildītas. Tie sūtīti iznīcināt partizāņu grupu un atgūt laupījumu. Pa traktoru iebrauktajām pēdām nav grūti atrast partizāņu ceļu, bet tur, kur šīs sliedes ievirzās mežā, gūstītāju drosme saplok un, kaut arī viņu skaits vairākkārt pārsniedz vajājamos, tie šaudīdamies izbrauc pa meža ceļu, bet pašā mežā iekšā nelien, lai gan partizāņu pie mežā noslēptā laupījuma nav, tie apmetušies turpat blakus mašīntraktoru stacijai – vienā no savām daudzajām paslēptuvēm.

Pēc dažām dienām Tērvetes partizāniem ienāk ziņa, ka pie pagastmājas atbraukušas vairākas smagās automašīnas ar bruņotiem vīriem un suņiem, nav šaubu, ka tie ir jauni gūstītāji, un butkuss ar pieciem mežiniekiem stundu pirms pusnakts dodas turp. Atstājis četrus mežmalā, kur paliek arī viņa noautie zābaki, Butkus ar piekto lien pāri mēnesnīcas apspīdētajam laukam uz 60 metriem attālo pagastnamu. Pa ēku spraugām iezogoties pagalmā viņu pamana, un no visām pusēm sāk skanēt satrukti saucieni krievu valodā: „Stāt!”

Katrā rokā pa kaujas pistolei turēdams, Butkus izdala šāvienus visapkārt, metas atpakaļ ēku spraugā un kopā ar biedru jož pāri laukam uz mežu. Pagalmā brīdi vēl turpinās nikna savstarpēja apšaudīšanās, tad atjēgušies čekisti sāk vajāt abus bēgļus, taču sekotāju lodes tos neķer. Viņi laimīgi sasniedz mežmalu, lai kopā ar pārējiem atklātu uguni. Viens no vajātājiem nokrīt laukā, bet pārējie metas atpakaļ un nozūd pagastnama ēkās.

Vēlāk izrādās, ka tie atbraukuši ar īpašu likvidējamo sarakstu. Tajā 64 pagasta latviešu vārdi ar Tērvetes sanatorijas direktoru Dr. Puriņu priekšgalā. Butkusa iejaušanās šo čekistu akciju izputina, un tā viņš paglābj arī savu tagadējo dzīvesbiedri – Tērvetes sanatorijas māsu Veltu Ozolu.

Vēl lielākas nepatikšanas sarkanajiem partizāņu vadonis sagādā pēc dažām dienām. Ar kādu draugu no Zaļeniekiem viņš kļīst gar mežmalu, novērodams ceļu. No Kroņauces brauc divas mašīnas ar čekistiem un miličiem. Nonākot pie mežsarga Jukīša mājām, mašīna samazina gaitu, un partizāni nenociešas, no 30 metru attāluma izlaizdami braucēju rindās savu pistoļu lodes. Visi, kas vien vēl spēj, izlec no mašīnām, un saskrien ap māju, nekārtīgi šaudami uz Butkusu un viņa draugu, taču neviens neuzdrošinās doties tiem pakāļ mežā.

Gabalu gājuši, partizāni apsēžas uz celma, lai drusku iestiprinātos, bet sāk klausīties, ka šaušana atjaunojas. Tie ir trīs Butkusa grupas vīri, kas bijuši sazināties ar kaimiņu pagasta partizāniem. Atgriežoties viņi ierauga krievus un uzdod tiem arī no savas puses, lai tad atkal atvilktoš mežā. Tai pašā brīdī mežsarga mājas vēl sāk apšaudīt arī vēl pagasta milicis ar saviem vīriem, kas

kaujas trokšņa saukti, atskrējuši no pagastmājas. Un kad nu pēc niknas savstarpējas ugunošanas biedri atpapas un pārtrauc šaušanu – tie var saskaitīt savus zaudējumus; kritis viņu vadītājs virsleitnants un trīs čekas kareivji, bet ievainoto ir daudz vairāk. Milici ar visiem viņa palīgiem apcietina un aizved uz Jelgavu.

Tā Butkusa mežinieku grupa bieži tramda ienaidniekus, liekot tiem dzīvot nemitīgās bailēs. Un 1941.gada jūnija beigās, kad 2.pasaules karā iededzies arī šajā Eiropas pusē un, sarkanarmiju šķaidīdamas vācu tanku smailes jau tuvojas Rīgai – Tērvetes partizāņu rīcībā ir ne vien krietni kaujas ieroči, bet arī autobuss, divi smagie un vairāki vieglie auto, kā arī traktori un degviela.

Naktī uz 1.jūliju Butkusa grupa sagūsta 24 sarkanarmiešus ar poļitruku. Tos atbruņo un partizāņu pavadībā nosūta uz jau atbrīvoto Jelgavu. Butkus ar pārējiem apmetas Kroņauces pienotavas otrajā stāvā, lai nosnaustu atlikušo nakts tiesu. Pienotavas sarkanie saimnieki jau aizlaidušies, taču kāds no namā palikušajiem ir nodevējs. Un tā uz rīta pusi pienotavu sāk apšaudīt, un lodes skrien cauri plānajām sienām. Miegā iztraucētie partizāni metas lejā. Butkus nosūta sešus vīrus uz ceļa krustojuma, kur vecu drupu aizsegā ir labas pozīcijas, bet pats ar četriem pārējiem apmet loku un sāk apšaudīt pretinieku no sāniem. Tur ir lielāka sarkanarmiešu grupa pulkvežleitnanta vadībā. Pēdējais ar 30 vīriem lūko apiet drupāsniņi šaujošos partizānus, tā uzskriedams virsū pārējiem, kas lien pretī, slēpdamies rudzos. Pirmais pieceļas Butkus un sviež pie vaiga snaiperšauteni. Taču tālskatis ir apmiglojies un mērķis nav saredzams. Meistaršāvējs norauj tālskati, atkal met laidi plecā un šauj, jo arī krievu virsnieks jau noklupis uz ceļa un tēmē, bet Butkusa lode ir ātrāka, un pulkvežleitnants sabrūk. Viņa karavīri iekrīt rudzos un šauj uz priekšu, mērķi neredzēdami. Lodes lido zemu, un Butkus sauc savējiem, lai ceļas kājās, tā pasargājoties no smagākiem ievainojumiem. Viņa padomam seko dūšīgais Daugulis, un tā tie abi, kājās stāvēdami, apklusina piecus pretiniekus, kas raugās slieties augšā no rudziem. Taču nav laika kavēties šādās medībās. „Padoties! Rokas augšā!” Butkus nokliedz krieviski!

Viens pēc otra sarkanarmieši pieceļas, nomet ieročus un paiet sānis kā pavēlēts. Nu pieceļas arī pārējie partizāni, un krievi redz, ka padevušies tikai četriem vīriem – piektais kaujas sākumā atpalicis un nozudis,- kamēr pašu ap 20. Tas pamudina sarkanarmiešus skriet pie nomestajiem ieročiem, bet kad, lodes ķerts, pirmais apmet kūleni, pārējie nobīstas un sastingst uz vietas. Viņu apsardzībasī uzņemas trīs tikko atskrējuši talcinieki, kas ziņo, ka uz Kroņauces pienotavu steidzas arī otra Tērvetes partizāņu grupa.

Nu Butkus ar savu trijnieku var vērsties pret krievu galvenajiem spēkiem, kas ieņēmuši pozīcijas ceļa grāvī un turpina uguns kauju ar drupu sargātājiem. Krievu pozīcijām no sāniem tuvojoties, arī Butkusam pāri pāršalc patšautenes ložu kārtā. Priekšā ir klajš lauks, un nokritis zemē viņš izliekas beigts, bet tālskatā slepus vēro ienaidnieku. Uz grāvja malas viņš redz patšauteni ar diviem vīriem, viens vada ieroci, bet otrs binoklī raugās šurp. Uzlicis tālskati savai šautenei, meistaršāvējs mierīgi notēmē, nospiež mēlīti – un patšautenes vīra vairs nav. Tai pašā mirklī viņš lec kājās un uzvaras priekā aurodams metas triecienā, kaut arī tam līdzī skrien daži vīri. Pretinieks gan vēl atšaudās, bet tad jau viņu aizmugurē parādās talkā atskrējušie partizāni un cīņa ir jāuzdod.

Šai kaujā krieviem ir 14 kritušo un 28 ievainotie, bet gūstā paliek 38 ar 4 patšautenēm un citiem ieročiem. Turpretim partizāniem nav pat ievainoto, un atrodas arī Butkusa vienīgais zaudējums – lodes norautā cepure. Gūstekņus nogādā Jelgavā, bet ievainotos nogādā uz Tērvetes sanatoriju, kas partizāņu cīņu laikā uzņem 70 ievainoto krievu, kur pretim cīņās sašauts tērvetietis jādziedina viens. Tāpat tiem viens kritušais, lai gan vēl seko vairākas sadursmes, vajājot atkāpjošos sarkanarmiešus pat kaimiņpagastos, kur tie sāk laupīt. Butkusa partizāni atbrīvo arī divas vācu rotas, kas ielenktas starp Bukaišiem un Mežmuižu, un jo sīvas cīņas tiem iznāk ar krievu jūrniekiem, kuri lauž sev atkāpšanās ceļu no Liepājas.

Kad visa Latvijas no sarkanajiem atbrīvota, un līdz šim vajātie var droši atstāt savus meža mitekļus un paslēptuves, mājās atgriežas arī Lielstīļļu saimnieks, bet trīs viņa vismīļāko cilvēku tur vairs nav, un Dievs vien zina, kurp tie aizrauti. Tādēļ arī pirmos mēnešus Butkus vairāk nodzīvo pa pagastnamu, kur nu tam savi pienākumi – viņš iecelts par drošības dienesta priekšnieku Tērvetes pagastā, un tur nu darbs ir līdz ziemei, kad atkal atjaunota policijas un pagasta pašvaldības darbība.

Tad kādu laiku viņš pastrādā mājās, bet 1942.gada martā sākas pirmo brīvprātīgo policijas bataljonu dibināšana, un Butkus jūt, ka arī viņa vieta ir frontes cīnītāju rindās. Viņš dodas uz Tukumu, kur formē 26.bataljonu. bataljonā vairums ir bijušās Latvijas armijas instruktoru, bet ir arī nedienējoši jaunekļi, kuru piederīgie komunistu aizvesti vai nobendēti.

Kaprālim Butkusam uzdod pirmās grupas komandēšanu un vada seržanta pienākumus. Pēc apmācībām latviešu karavīru formās tērptais bataljons 16.jūnijā, sirsnīgi izvadīts caur Jelgavu dodas uz Baltkrieviju – ap 70 km aiz Minskas, kur krievu partizāņu apsēstu meža masīva vidū nīkst Mikolina. Šī nabadzīgā un nožēlojamā pilsētiņa ir viens no neblīvās vācu austrumu frontes atbalsta punktiem. Savā pārākuma apziņā partizāni kļuvuši tik droši, ka parādās pašā pilsētiņā. Tās vācu garnizons dzīvo pastāvīgos uzbrukuma draudos, aiz dzeloņdrāšu žogiem un aizsardzības vaļņiem, bet sakariem un piegādei ceļu uz Minsku drīkst lietot tikai dienā, pat tad tikai bruņumašīnu pavadībā.

Ar latviešu bataljona ierašanos aina mainās. Īpaši nenocietinātās ēkās apmetušies, mūsu karavīri drīz vien iedzen respektu Mikolīnas miera traucētājiem. Butkusu ieceļ par trieciengrupas komandieri un vairākos veiksmīgos nakts gājienos viņš parāda krievu partizāniem savu Tērvetē gūto cīņas praksi. Viņa vadītos latviešu triecienniekus nebiedē ne tumsa, ne tālums, ne svešie meži un purvi, un vairākkārt tie dodas pat pāri vēsturiskajai Berezinas upei.

Vasarā viss bataljons iziet uz Pinskas purviem lielākā akcijā. Tur pārsviests arī 18.latviešu policijas bataljons un kāda SS vienība. Cīņas šeit vispār sīvas, jo partizāņu daudz, un tie bruņoti pat mīnmetējiem un prettanku lielgabaliem. Septembra beigās bataljons atgriežas Latvijā, kur Krāslavā apmaina latviešu ietēpus pret vācu policijas formām, lai turpmāk novērstu kaujās atgadījušos pārpratumus, kur gandrīz vienādas apģērba krāsa dēļ vācu vienības noturējušas latviešus par krieviem un apšaudījušas. Butkusam piešķir atvaļinājumu, kur nu atkal saimnieko vecais Beķepurs ar pārpūlējušos un paslimo Butkusa māti.

Brīvprātīgo bataljonā iestāties arī viņa krietnais palīgs Daugulis, un, lai gan Lielstīļļos strādā divi krievu gūstekņi, tie tomēr nespēj aizvietot karā

aizgājušos. Toties liels atbalsts ir Tērvetes sanatorijas darbinieki, tie rīko talkas karstākajos darba cēlienos.

Pēc īsa atvaļinājuma Butkus atgriežas frontē – pie Ilmenes ezera, kur 16.bataljons jau priekšā. Šei viņu ieceļ par vada komandieri, uzdodot slēpotāju komandas vadību. Otru komandu vada viņa draugs virsnieka vietnieks Miervaldis Ādamsons.

Bataljons novietots Ilmeņa ezera krastā, ienaidnieks ir viņpus ezeram un tiešas frontes saskarsmes nav. Taču arī sajās mierīgajās dienās bataljons zaudē vienu no krietnākajiem vīriem – Butkusa uzticamo līdzgaitnieku Dauguli. Nejausi gājis vaļā vācu karavīra pistoles šāviens tērvetnieku smagi ievaino, un operāciju viņš nepārdzīvo. Šķīries no aizgājēja, Butkus jūt, ka viņam nav miera, viņš alkst trauksmes un cīņas. Un tā ar pieciem savas komandas vīriem viņš pārslēpo pāri Ilmeņa ezeram un labi izpēta ienaidnieka krastu tai vietā, kur redzama vecā katedrāle, bet tuvumā ir arī krievu kara noliktavas.

Pēc pāris nedēļām Butkus dodas pāri ezeram ar savu grupu. Krēslā viņš atstāj to krasta aizsegā, bet pats ar ziņnesi Bridžu slēpo tālāk, lai izpētītu katedrāli, kur krieviem šķiet iekārtots novērošanas punkts. Metros 50 no tā slēpotāju komandieris atstāj slēpes ziņnesim, lai tālāk līstu viens, ienaidnieku nemana, tikai pie katedrāles stūra uzstādīts prettanku lielgabals ar stobru uz ezera pusi. Zogoties tam garām, izlūks tumsā pamana pie vecās celtnes stūra kaut ko baltu, bet notur to par apsniguša mūra izlaidumu un mierīgi slīd tālāk, pretī, kā no pazemes nākdams, skan apslāpēts troksnis, un drīz jau sadzirdamas sarkanarmiešu dziesmas un ermoņikas no katedrāles pagraba.

Butkus aizzogas līdz atvērtajām durvīm, ieslīd tumšajā priekšnamā un pieplok sienai. Te lejā paveras durvis un kāds nāk ārā no apgaismotās telpas, kur ap garu, pudelēm nokrautu dēļu galdu redz dzīrojam 30 – 40 sarkanarmiešu. Mirklī izlūks apsver, ka vienam šeit nekas nav iesākams, bet saukt talkā grupu liedz ierobežotais uzdevums – izlūkot un bez trokšņa saņemt kādu gūstekni. Lieki nekavēdamies, viņš iet atpakaļ un pie katedrāles stūra izbrīnā vēro, ka pirmīt manītā stūra izlaiduma vairs nav – tas bija snaudošs postenis maskēšanās tērpā.

Žēl – drošs gūsteknis vējā! Gan tālāk redz staigājam citus, bet sniegā bez trokšņa nav pievācamī un Butkus ar grupu dodas atceļā, lai ziņotu bataljona komandierim savus novērojumus. Ar to viņš izpelnās pirmo paaugstinājumu, kļūdamas par seržantu, bet otrā dienā vācu smagā artilērija sagrauj ne vien krieviem izdevīgo novērošanas punktu katedrāles tornī, bet arī pašu dievnamu, līdz ar krogā pārvērsto pagrabu.

Minētā krievu baznīca Ilmeņa ezera krastā⁶

Pēc nedēļas aviācijas novērotāji ziņo, ka starp katedrāles drupām un noliktavām manāma rosīga kustība. Butkusam atkal jājiet izpētīt, kas krieviem padomā. Šoreiz viņš sarunā ar virsnieka vietnieku Ādamsonu, kas bijis pikts par to, ka iepriekšējā reizē draugs devies viens tik bīstamā gājienā. Tā vakara putenī 21 vīrs slēpo pāri ezeram, pēc busoles sasniedzot viņu krastu īstajā vietā. Dodoties tālāk, izlūki redz, ka starp pazīstamajiem krūmājiem nu izauguši savādi, agrāk neredzēti pauguri. Tos pārbaudot, izrādās, ka dziļajā sniegā, kas vietām saputināts 2 metru augstumā, izraktas bedres, un tajās iekrautas smagās artilērijas granātas ar visiem degļiem. Tātad – tās sagatavotas drīzai lietošanai, un tuvumā jābūt arī pašām artilērijas pozīcijām.

Pie munīcijas pauguriem sarakti arī dzīvojamie bunkuri, bet tie ir tukši. Pēkšņi kāds izlūku pāris ziņo, ka vienā bunkurā dzirdama krākšana. Butkus ar Ādamsonu dodas turp. Bunkura zemā ieeja aizklāta ar vecu segu. Jaunais seržants to paceļ un taisās līst iekšā, bet Ādamsons velk draugu atpakaļ: „Dullais, ko līdīsi? Dabūsi kā ar cirvi pa pieri!”

Atturētais rājas pretī, un abiem čukstus baroties, iekšā kāds sāk klepot. Nu iekšā līst vairs nevar. Butkus uzlec uz bunkura jumta, pārējie sastājas lokā apkārt, bet Ādamsons labā krievu izloksnē sauc nākt laukā.

Izlien divi sarkanarmieši, domādami, ka kāds atnācis tos pārbaudīt, bet tad atskārst, ka tie jau ienaidnieki, un jaunākais sāk pat raudāt. Slēpotāji paved abus sāņus, un Ādamsons vēlreiz aicina bunkurā palikušos nākt ārā, draudēdams mest iekšā rokas granātu. Viens gan vēl izlien un padodas, pastāstīdams, ka iekšā vēl palikuši divi biedri, bet tie paši draud ar rokas granātām un kliedz, lai ejot nost no viņu bunkura.

Latviešu vīri drošības dēļ atvelkas nostāk, bet Ādamsons zaudējis pacietību un uzbrēc, ka skaitīs līdz trīs. Taču pietiek tikai ar divi, kad bunkura ejā parādās ceturtais krievs, kam vienā rokā šautene, bet otrā granātsoma. „Rokas augšā!” Butkus sauc no bunkura virsas, bet sarkanarmietis nomet šauteni un ceļas skriet projām. Seržants lec tam virsū, nogrābj aiz apakles,

⁶Озеро Ильмень. Церковь Николы на Липне

taču krievs izraujas un bēg. Gribot negribot tam pakaļ jātrenc lode, kas garām neaiziet, taču šāviena troksnis klusajā naktī aizskan daudz tālāk...

Tā arī izlūkiem jāsteidzas projām, lai izvairītos no sadursmes ar lielākiem pretinieka spēkiem. Gan vēl viņi grib uzlaist gaisā munīcijas kaudzes, kam pietiktu ar vienā iestiprinātu rokas granātu, taču no viņu visām pārsiešanas saitēm iznāk tikai 200 metri, kas pārāk maz tik milzīgai eksplozijai. Turklāt tā var ielauzt Ilmeņa ezera ledu, bet izlūkiem jātiek atpakaļ, jo viņu rokās nu ir trīs gūstekņi. Taču nav nokavēta arī krievu savilktais munīcijas iznīcināšana. Otrā dienā to pieveic vācu štukasi, reizē sadragādami arī smagās baterijas. Granātpauguru eksplozijas ir tik spēcīgas, ka dreb un līgojas pat plašā ezera vācu ieņemtā krasts, kur Butkusa vīri jau atpūšas pēc grūtā gājiena.

Tās dalībniekus pāris dienas vēlāk nostāda ierindā ar bataljona virsniekiem labajā spārnā. Ierodas vācu divīzijas komandieris un pasniedz trīs II šķiras Dzelzs krustus – izlūku rotas komandierim kapteinim Grantam, virsnieka vietniekam Lambertam un virsnieka vietniekam Ādamsonam. Redzēdams, ka vairāk krustu nav, Ādamsons atsakās pieņemt viņam pasniegto: „Tas pienākas Butkusam!”

Vācu ģenerālis izbrīnījies vēro savādo virsnieka vietnieku, bet sakaru virsnieks Vikmans met tam ar acīm, lai apbalvojumu pieņem. Taču Ādamsons vēlreiz kategoriski atsakās. Tad divīzijas komandieris saskatās ar savu adjutantu un saka: „Man liekas, bija taču četri krusti!” „Ģenerāļa kungs! Man arī tā liekas!” noskalda adjutants.

Nu Ādamsons piekāpjas un apbalvojumu pieņem, bet Butkusam pēc stundas paziņo, ka Dzelzs krusts piešķirts arī viņam, turklāt vēl virsseržanta dienesta pakāpe. Tā seržanta uzšuves viņš pagūst valkāt tikai dažas dienas. Ap to pašu laiku vācu divīzijas komandiera Bruņinieka krustu ar ozollapām un šķēpiem vēl izrotā brillanti, jo štukasu iznīcinātā munīcija bijusi domāta vācu pozīciju sagraušanai Ilmeņa ezera krastā.

Jaunais Dzelzs krusta kavalieris ar savu bataljonu 1943.gada martā ierodas Duderhofā pie Ļeņingradas, kur vīriem atkal nākas mainīt ietērpu. Aprīļa sākumā 16.bataljonu ieskaita Latviešu leģiona 2.pulkā, izdod snaiperšautenes un apmāca to lietošanā. Pēc dažu nedēļu atpūtas bataljonu sūta uz Volhovu, kur 7.maijā divas rotas ieiet pozīcijās, nomainot vāciešus. Jau iepriekš Volhovas frontē stājies pulkveža Veisa 1.pulks.

Lielu cīņu šeit patlabam nav, parastā apšaudīšanās, izlūku un trieciengājieni. Toties latviešiem ar skubu jāķeras pie pozīciju vaļņa celšanas, bunkuru izbūves un nostiprināšanas, jo līdzšinējie nav piemēroti, bet līdz ar to leģionāri pamazām pārveido arī ienaidnieka frontes līniju, kas vietām ir bīstami tuvu. Tā Butkusa ierakumu priekšā 140 metros ir stiprs krievu bunkurs ar 14 iemītniekiem. Drosmīgā brāzienā ar savu grupu tas iznīcina šo mazo cietoksni un atspiež pretiniekus uz 400 metriem. Par to virsseržantam Butkusam piešķir I šķiras Dzelzs krustu, reizē paaugstinot par virsnieka vietnieku.

Virsnieka vietnieks Žanis Butkus

DV uz.

«Dārgie tēvzemes sūtni! Atpūstiet jūs šodien iepazīstināt ar Imantas pulka drosmīgāko vīru un izcilāko varoni, dižo Tērvetes daļu virsnieka vietnieku Žani Butkusu! Mūsu priekšā stāv vīrs, ko es mīlu, cietu un apbrīnoju kā karavīru! Tie bija pltn. L. vārdi pēc kādas frontes teātra izrādes Volchovas purvā.

Man tieši blakus piecēlās liela auguma pleciģis vīrs. Tēraudcietas apņēmības un virišķīgas drosmes pilns bija viņa skats. Tā vien līkās, ka viņa gars šini brīdī kaut kur tālu klaiņo pa neitrālo jostu, kur pastāvīgi lozņā nāve. Ar vienu vārdu sakot, tas bija vīrs, kas allaž tur redzams ar mašīnsauteni padusē un rokas granātām aiz jostas. Tādu mēs arvien izīstojāmies latviešu trieciēnieku, kuru lepnuma viņš bija — pirmās šķiras dzelzskrustnieks, Zemgales dižo karotāju pēctecis — Žanis Butkus.

Virsnieka vietnieks Žanis Butkus dzimis 1908. gada 29. jūlijā Zemgales sirdī, Tērvetes pagastā, lauksaimnieka ģimenē. Karstā dedzībā un gatavībā uzpurēties par savu tēvzemi viņš jau kopš 1924. gada ir aktīvs aizsargu organizācijas loceklis. Ilgāku laiku bijis par Tērvetes aizsargu nodaļas priekšnieku, aktīvi piedalījies arī kulturālā un sabiedriskā dzīvē. Viņa lielā kaislība tomēr ir un paliek sausas saules sports, kuram viņš ziedo visus savus vaļaspriekus. Kā Latvijas meistarklases šāvējs Žanis Butkus vairākas reizes ar izcilām sekmēm pārstāvējis latviešu šāvēju labo slavu un tradīcijas Eiropas meistarsacīkstēs un olimpiādē. Par Volchovas purvīem nerunāsim. Še viņa latviskā drosmē, pārgalvībā un meistariskā sausas saules māksla pārvērtusies par leģendāru jēdzienu.

Boļševkiem iebrūkot Latvijā, v. v. Butkus bija spiests atstāt savu mīļoto tēva sētu. Viņu vajā kā meža zvēru, bet kā meža zvērs viņš arī prot izbēgt saviem vajātājiem. Pa laikam viņš mīt pie draugiem Rīgā, bet ir arī brīži, kad zaļā svētnīca — Zemgales mežs dod tam savu patvērumu. Tomēr vienreiz vajātāji sadzen viņu ilgi meklētā un veiklā upura pēdās. Žani Butkusu apcietina. Bet latviešu Laima arī šini baigajā brīdī stāv klāt savas tēvzemes uzlicīgajam dēlam. Meticami, bet liktenīgā! Žanim Butkusam palaimējas izbēgt no savu vajātāju nāvējošām ķēnām, bet jāpiederz, ka uz Sibīriju bēda un verdzības trindā aizved dzīviesbiedri un bērnus.

Bet tad nāk karsti gaidītā atmaksas stunda. Lielgabalu šāvīnu atblāzmā liesmo lietuvju zemes pamales, Zemgalei tuvojās boļševiku padzīšanas stunda. Padomjarmiešu nožēlojamās kolonnas pāniskās bailes bēg uz austrumiem. Viņas dzen varonīgie vācu armijas pulki. Nu cīņu sāk arī partizāns Žanis Butkus Tērvetes silos un baltajās birtalās, kur ar saviem vīriem paglāb daudzus vērtības.

Mūsu tēvzeme jau kopš vairākiem mēnešiem ir atbrīvota no boļševisma jūga. Kara posta un sarkanais negaiss ir garām. Bet, ista miera tomēr nav Butkusa sirdī. Lai gan smagi ievainots, tomēr vēl austrumu mūža mežos agonijā plosās boļševistiskais nezvērs. Latviešu pirmie brīvprātīgie karotāji arī kājas cīņai pret to, un arī Žanis Butkus ir viņu rindās.

Kā Tukuma bataljona brīvprātīgo karotāju Butkusu jau pagājušā gada vasarā redzam Minskas un Sluckas purvu apkārtnē drosmīgi cīnāmies ar turienes mežabrāžu un laupītāju bāndām. Pēc tam viņa karavīra tekas krusto staigņos purvus Ilmenes ezera frontē. Te vismaz piecas reizes v. v. Butkus kopā ar saviem vīriem ielaužas 10—20 km dziļā boļševiku aizmugurē un no turienes katru reizi atgriežas ar trofejām un gūstekņiem. Kādā sākuma marta naktī Butkus ar saviem vīriem no šāda bezballīga strojuma atgriežas ar visu kādas ienaidnieka smagās baterijas apkalpi. Par to viņu apbalvo ar otrās šķiras Dzelzskrustu.

Kopš šā gada maija v. v. Žanis Butkus savas karavīra gaitas turpina Volchova purvā. Par ļoti sekmīgu trieciēngrupu vadību kaujā, ienaidnieka bunkuru uzspīdināšanu, to apkalpiju iznīcināšanu un gūstekņu saņemšanu viņu apbalvo ar Dzelzskrusta pirmo šķiru. Par B. pēdējo varonīgo darbu viņa cīņu biedri pastāsta sekojošo:

Tas bija ap augusta vidu. Mēs, 21 vīrs, v. v. Butkusa vadībā pēc septiņkārtīgas izlūkošanas uzspīdinājām vairākus boļševiku bunkurus, izpostījām automatisko ieroci līdzas un pašī atgriezāmies bez zaudējumiem. Ar šo pasākumu B. trieciēngrupu darbībā ievēda savu «stihu» — uzbrukumu dienā, kas līdz šim trieciēngrupu darbībā šini frontes sektorā nebija praktizēts, tā lieku reizi apliecinādams latviešu karavīru izcilās izlūku, novērotāju un drosmīgo trieciēnieku īpašības. Par šo spīgtās varonības apliecinājumu Butkus stādīts priekšā paaugstināšanai nākamā dienesta pakāpē un drīzumā virsnieka vietnieka uzpeļus viņš apmainīs pret sudrabortājiem leitnanta uzpeļiem.

Patreiz v. v. Žanis Butkus ir iemīļots vada komandieris kādā imantiešu vienībā. Ap viņa bunkuru «Jautrā laktiģāla» vārda pilnā nozīmē arī dzīd Volchovas purva «laktiģāla» — boļševiku minas, lielgabalu lādīni un pa starpām arī tētiņa Staļina «erģeles». Ne tikai kā nepārspējams šāvējs, bet arī kā uzņēmīgs un neiedomājami pacietīgs «solo izlūks» Žanis Butkus pazīstams latviešu frontiniekos. Pirms katra trieciēngrupu pasākuma viņš viens pats vairākas reizes pēc kārtas izdara stundām ilgus izlūku gājienus boļševiku pozīciju jostā. Bet kā viņš pats apgalvo, piedzīvojumus, kas tur gūti, aizmirst jau nākamā diena.

Frontes laikraksts Daugavas Vanagi 1943.gads

Virsnieka vietnieks Žanis Butkus Volhovā⁷

Augustā brigādes vadība uzdod sagādāt gūstekņus, lai noskaidrotu pretinieka nolūkus. Visiem rotu komandieriem jāizplāno, kā to vislabāk veikt. Arī virsnieka vietnieks Butkus izstrādā savu plānu, ko iesūta štābam līdz ar pārējiem. Brigādes komandieris to atzīst par vislabāko, uzdodot to īstenošanu pašam plāna autoram. Butkus no rotas izrauga 19 vīrus, to vidū arī pasīko kareivi Ločmeli, kas plēstin plēšas līdzī. Pašā dienas vidū viņš lien ar trieciengrupu pa garo zāli uz ienaidnieka bunkuriem. Pats trieciena vadītājs tos iepriekš jo sīki izpētījis, padarot nekaitīgus arī ienaidnieka mīnu aizsprostus.

Triecienniekiem līdzī aizvelkas arī lauka tālruņa vads, kas savienots ar rotas komandpunktu, kur signālu gaida rotas komandieris leitnants Bērziņš. Kad noliktā 13.stunda ir klāt viņš izsteidzas laukā, lai izgaisa zaļu raketi, un jau iepriekš brīdinātā artilērija sāk dragāt krievu pozīcijas granātām un mīnām, saudzējot tikai vienu bunkuru un tā tuvējo apkārtni, kā tas paredzēts Butkusa plānā. Un reizē ar viesuļuguns atklāšanu trieciengrupas vīri lec pāri izraudzītā bunkura aizsardzības valnim. Vienīgais krievu postenis, kas palicis ārā un slēpjas aiz vaļņa, nepagūst laist vaļā savu mašīnpistoli, kad viņu nogāž Butkusa lode, bet trieciennieki no divām pusēm drāžas pie bunkura ieejas, saskriemies ar kādiem desmit sarkanarmiešiem, kas metas laukā no bunkura.

Sākas nikna tuvcīņa. Tās laikā no bunkura izskrien garš krievs mašīnpistoli rokās, bet virsū tam metas rotas komandiera ziņnesis Izbickis, un abi saķeras pie rīklēm. Garais tomēr ir stiprāks, un leģionārs jau saļīgst ceļos.

⁷ Foto no frontes laikraksta JUNDA 1943.gads

Talkā šaujas Butkus, taču mazais Ločmelis aša skrējiena sparā pagrūž virsnieka vietnieku sāņus un gāžas krievam virsū ar šauteni rokā. Pretinieks nogrābj ieroci pie stobra, un abi sāk stīvēties, bet veiklais kareivis iesper pretiniekam vārīgā vietā – tas salīkst un piedevām vēl saņem šautenes belzienu pa skaustu. Jāteniski uzmeties pieveiktajam mugurā, Ločmelis uzvaroši vicina savu šauteni: „Hopā! Četrpadsmit dienu atvaļinājums!” bet tepat vēl sprāgst rokas granātas, kludz šāvieni un plosās tuvciņa, kamēr mīkstā purva zeme šūpojas savējo artilērijas lāgiem it tuvajos belzientos.

Tuvciņai beidzoties, septiņi pretinieki ir krituši, bet pārējie padevušies, pēdējos tūliņ nogādā uz aizmuguri, katru sava sarga pavadībā. Un kad citi lielā bunkura iemītnieki ne cīņā, nedz gūstā negrib nākt, tur iemet rokas granātas, bet spridzināšanas speciālists ar tolu uzlaiž gaisā kā šo, tā vēl trīs tuvākos bunkurus.

Viss trieciensākums veikts piecās minūtēs, un Butkusa svilpes signāls sauc leģionārus atiet. Gan to vēl grib aizkavēt savējiem palīgā piesteigušies tālāko bunkuru iemītnieki, bet tos nogulda Butkusa mašīnpistole un dižkareivja Balklāva nupat iegūtā krievu patšautene. Latviešu trieciengrupai kritušo nav, tikai vēlāk nākas vienu zaudēt, ko pārnes smagi ievainotu. Viegļākus ievainojumus guvuši desmit un arī Butkusa roku caururbusi šķemba, bet šo vainu viņš dziedē turpat ierakumos, tāpat kā pirms pusotra mēneša gūto brūci otrajā rokā.

Par šo trieciensākumu grupas lielākai daļai piešķir Dzelzs krustus, bet visiem – apbalvojuma atvaļinājumu. Pašam Butkusam apsola leitnanta dienesta pakāpi. Drīz pēc tam ierodas korpusa komandieris un cildina trieciengrupas vadītāju, tas esot vienīgais gadījums vācu armijā, kad dienas laikā veikts šāds pasākums, neviena trieciennieka neatstājot ienaidnieka rokās.

Gan bez piešķirtā apbalvojuma atvaļinājuma Butkus nav vēl izmantojis arī kārtējo, viņš tomēr negrib atstāt fronti, jo gaidāms krievu atmaksas uzbrukums, un septembra sākumā paredzētais latviešu brigādes trieciens. Taču pulka komandieris pulkvežleitnants Lobe viņu pierunā: „Liktenim nekad nevajag knābt acīs! Es ieteicu tev braukt atpūtā, un vari to uzskatīt par manu pavēli!”

Tā augusta beigās Butkus arī aizbrauc, lai atgrieztos frontē jau septembra otrajā pusē.

Bet ne jau visā garajā vācu austrumfrontē vairs ir tādi cīnītāji un panākumi. Pēc sabrukuma frontes dienvidgalā, ļogās un atvelkas arī pārējās armijas, un tā ar laiku arī jāpamet Volhova, kur latviešu leģionāri ieguldījuši tik daudz darba drošu pozīciju izbūvē, bet vēl jo vairāk upuru šī frontes iecirkņa aizstāvēšanā.

Dažas nedēļas pirms Volhovas atstāšanas – pašā vecgada vakarā Butkus saņem pavēli pārņemt partizāņu apkarošanas komandas vadību un vest to uz Orodešu, kur ir galvenais partizāņu rajons. Orodešā viņa komanda saņem jaunu bruņojumu un pārtiku, lai dotos iekšā partizāņu un sarkanarmijas apvienoto grupu apsēstajos rajonos. Tur smagos dzīves apstākļos, nejausību un briesmu pilnās, taču sekmīgās cīņās butkusieši pārlaiž pusotra mēneša, kādu nedēļu veidami arī vācu bruņotā vilciena kaujas komandas uzdevumus.

Tad viņus sūta uz Batikaju, kur cauri nestabilajai fronteī iekļuvušas sarkanarmijas vienības ar tankiem un artilēriju. Tur noris sīvas kaujas, un šis posms ir grūtākais Butkusa kara gaitās. Viņš pakļauts tieši vāciešiem, kas

vairāk rūpējas par savējiem, kamēr latviešu komanda ir bīstamāko uzdevumu veicēja. Un kaut arī tā godam aizstāv latviešu karavīru slavu, taču atzinības lauvas tiesu saņem vācu vienības.

Šais cīņās Butkusu reiz gandrīz aprok tuva granātas eksplozija, smagi kontuzējot līdz šim tik brīnišķīgi pasargāto zemgalieti. Izvilkuši savu nedzīvo komandieri no apbēruma un aiznesuši aizmugures krūmos, viņa vīri jau domā par cienīgu apbedīšanu, bet tad visiem par prieku pamana, ka dzīvība vēl gluži nav atstājuši sīkstos cīnītāju. Steidzīgi nogādāts pārsiešanas punktā, Butkus atgūst samaņu, taču apziņa vēl nav atgriezusies, viņš pēkšņi pieceļas, izskrien laukā un pazūd nakts tumsā. Veltīgi izmeklējušies, leģionāri jau domā, ka viņu komandieris zaudējis prātu un pats ieskrējis krievu rokās. Taču trešajā dienā Butkus pamostas kādās zemnieku mājas jumtaugšas sienā, kur bez samaņas nogulējis 34 stundas. Nokāpis lejā, viņš izstrepuļo laukā, ieraudzīdams savas grupas kareivi Veismani. Un tad jau iecienītais komandieris ir savā vietā, un smago cīņu gaitas turpinās.

Taču latviešu komandā sen nav vairs simts šurp atnākušo vīru, kritušie un ievainotie, tāpat slimie samazina komandas sastāvu, un beidzot ierindā palikuši tikai desmit vīru. Un ar šo desmitu Butkus var atgriezties latviešu leģiona brigādē, kad ir jau 1944.gada 12.februāris. Butkus pieteicas sava pulka komandierim Lobem, kas nu jau paaugstināts par pulkvedi, un stādās priekšā arī jaunajam brigādes komandierim. Sašutis par krietnās latviešu vienības izputināšanu, ģenerālis apņemas Butkusu projām vairs nelaist.

Nu jau komandēdams rotu, viņš blakus sava pulka cīņu biedriem veic smago atkāpšanos no Volhovas purviem līdz Ostrovai, kur 16.martā saņem arī apsolīto leitnanta dienesta pakāpi. Cīņās pie Ostrovas to divreiz ievaino. Pirmais ievainojums ir vieglāks, un viņš daudz nebēdā par sašauto kāju, dziedinādams to turpat ierakumos un turpinot komandēt rotu. otro reizi krievu mašīnpistoles lode viņam savaino roku, bet arī šoreiz Butkus atsakās doties uz slimnīcu.

Aprīļa sākumā Latviešu leģiona 2.brigādi pārveido par 19.divīziju un no Ostrovas frontes pārceļ uz Opočku, kur norit vietējas kaujas. Butkusam joprojām neļauj tajās aktīvi piedalīties, un viņš dodas veselības uzlabošanās atvaļinājumā uz Lielstīļiem, kur pavada arī Jāņus. Atgriežoties frontē, viņam piešķir tuvcīņas nozīmi sudrabā, jo tuvcīņas pavadītās minūtes nu sakrājušas apaļu mēnesi, tuvcīņu skaits jau sniedzas simtos.

Baidīdamies zaudēt tik vērtīgu cīnītāju, divīzijas komandieris tam rotu vairs nedod, bet pārceļ viņu uz snaiperu skolu, turpat frontes aizmugurē. Šis šaušanas skolmeistara amats nav ilgs, - sabrūkot arī Opočkas fronteī, skolu likvidē, izveidojot no tās fizilieru bataljonu vācu vadībā, bet Butkus kļūst par rotas komandieri. Nu atkal viņš var piedalīties kaujās un atraušānās cīņās, līdz kopā ar divīziju atkāpjas Latvijā. Lubānas frontē fizilieru bataljonu pārņem drošsirdīgais frontinieks kapteinis Laumanis, bet leitnantu Butkusu par vairākiem izciliem kauju nopelniem apbalvo ar Vācu krustu zeltā. Taču augstāko varonības balvu viņš izcīna 1944.gada septembra kaujās starp Madonu un Cesvaini.

Atgriežoties no kāda pārgājiena, snaiperu rota ierodas Daļģos, un leitnants Butkus dodas uz pulka komandpunkta. Tur viņš sastop ne vien savu komandieri kapteini Laumani un pulka komandieri majoru Stīpnieku, bet arī divīzijas komandieri. Virsnieki pārliekušies pār galdu un pētī apvidus karti. Pazinis ienācēju, ģenerālis aicina Butkusu klāt. Kartē atzīmēta frontes līnija,

un divīzijas komandieris norāda tajā kādu vēl neaizņemtu spraugu: „pamēģiniet tur ar savu rotu ieņemt pozīcijas.”

„Labi ģenerāļa kungs!”

„Tikai ej uzmanīgi!” majors Stīpnieks brīdina. „Iespējams, ka tur jau iekortelējušies krievi!”

Tā Butkus ar savu tikko pārnākušo rotu dodas uz iedzīvotāju pamestajām Lejasbulatu mājām, velkot sev līdz pulka komandpunktam pievienoto lauku tālruņa vadu. Netālu no Lejasbulatām sākas mežs. Ienaidnieku nemana un Butkus piesardzīgi ved rotu turp. Bez starpgadījumiem sasniedzot mežmalu, snaperi ierauga dažas tikko raktas strēlnieku bedres un uzbērumu pret mājām. Tātad – te jau ir ienaidnieks! Leitnants pamāj rotai izvērsties ķēdē un iemet skatienu apvidus kartē – mežu šķērso trīs līdztekus stigas, kas viena aiz otras sākas Lejasbulatu laukmalē. Lai pārbaudītu tās, Butkus sagriež ķēdi gar mežmalu un virza to uz stigas pusi. Metrus 60 paejot, leģionāri ierauga starp kokiem ne vien pirmo stigu, bet mana arī strauju kustību uz tās, pie kam dzirdama arī ieroču šķindoņa un soļu dipoņa.

Kā tad! Tur krievu rota biezā masā steidzas uz mežmalu. Bez liekas domāšanas Butkus ved rotu triecienā, kas ir ne vien pārsteidzošs, bet arī spēcīgs, jo lielākā daļa snaperu bruņota ar mašīnpistolēm. Tā butkusieši noslauka apmulsušo krievu baru bez lielas pretestības. Leitnants rauj savējo ķēdi uz nākošo stigu, kas nepilnus 100 metrus tālu, un saskrienas ar otru krievu rotu. Še pretošanās jau stingrāka, taču cīņā iekaisušies leģionāri pārvar arī to, bet no trešās stigas krievi atkāpušies jau meža dziļumā, un saņemtie gūstekņi liecina, ka viņu bijis vesels bataljons un tie pārsteigti gatavojoties kaujai.

Latviešu rokās krīt četri mežmalas krūmos uzstādīti prettanku lielgabali, bet mežā atrod vēl dažus, līdz ar kājnieku lielgabaliem un munīciju. Par uzveikto pretinieku vieglajiem ieročiem un to pievākšanu nav vaļas domāt, jo kuru katru brīdi gaidāms prettrieciens, ko mežā uztvert nav izdevīgi. Butkus liek steigā savākt lielgabalus ar munīciju un aizvilkt tos uz Lejasbulatām, kur pie ēkām tos uzstāda pozīcijās. Tad viņā pa tālrūni ziņo majoram Stīpniekam, kas paveikts, un jautā – ko darīt tālāk?

„Paliec uz vietas pozīcijās. Sūtīšu zirgus, ar ko aizvest lielgabalus.”

Aizstāvēšanās pozīcijas ieņēmusi jau arī pati rota, un pēc pāris desmit minūtēm mežmalā parādās pirmie krievi, stumdami prettanku lielgabalu un pagriezdami tā stobru pret Lejasbulatām. Kareivis Vesmanis, kas nu apkalpo tādu pat ieroci, jau notēmējis un atklāj uguni. Pati pirmā granāta dod tiešu trāpījumu. Nu triecienā nāk krievu kājnieki, bet Butkusa rotas automātisko un smago ieroču ugunsbrāzienā sarkanarmiešu vilnis saplok turpat mežmalā. Tāpat cīņas nespējīgs kļūst ikviens prettanku lielgabals, tikko izstumts no mežmalas.

Redzēdami, ka tiešā uzbrukumā nekas nav panākams, krievi krūmāju aizsegā sāk apiet Lejasbulatas un vairakkārt mēģina tikt klāt māju aizstāvjiem no kreisās puses. Kaut sarkanarmiešu uzbrukumam atbalsta arī lielgabalu un mīnmetēju uguns, taču viņu triecieni joprojām neizdodas. Kauja ilgst vairākas stundas. Butkusa rota jau puslokā ielenkta un krievi pārvalda ceļu arī uz Daļģiem, neļaudami piekļūt pulka sūtīto zirgu vedējiem. Bet labi vien ir, jo tikai ar neizvesto lielgabalu palīdzību leģionāri spēj atturēt ienaidnieku.

Bet tad sāk aptrūkt vieglo ieroču munīcija. Lauka tālruņa vads ir sašauts, un Butkus raksta vienu no saviem īsākajiem ziņojumiem: „Stāvoklis nopietns. Trūkst munīcijas.” Diviem rotas vīriem izdodas aizskriet ar šo ziņojumu, un tie traucas uz Daļģiem pie pulka komandiera. Visai tālu tas nav, un drīz vien abi skrien atpakaļ ar patronkastēm. Taču pārlīst apšaudes lauku velkot līdzī munīciju, nav viegli. Redzēdams, ka tālu netiks, viens no munīcijas nesējiem – 18 gadu vecs jauneklis, kas tikko iedalīts rotā, pieceļas kājās un metas skriet. Butkus tālskatī redz, ka kareivis priecīgi smeļ par šo vienkāršo, taču bīstamo palīdzības pasteidzināšanu. Kā par brīnumu, viņš sasniedz savējos, ienaidnieka ložu neskarts, un rotas komandieris to tūlīt paaugstina par dižkareivi, vēlāk ierosinādams arī viņa apbalvošanu ar Dzelzs krustu.

Otrs munīcijas nesējs paliek ugunsjoslā ar sašautām kājām, taču leģionāri viņu atvelk uz Lejasbulatām. Tā rotai tiek gaidītā munīcija līdz ar ziņojumu, ka majors Stīpnieks sūtīs virsleitnanta Bumbiera rotu, lai atbrīvotu butkusiešu atkāpšanos uz Daļģiem, kā arī izšaus dūmu mīnas, kas tiem palīdzēs nemanīti atvilkties no Lejasbulatām. Taču pusielenkatie vīri vēl to nezin, un viņu garastāvoklis ir nomākts, bet leitnants joprojām ir mundrs, katram prot pateikt savu joku, un tie vēstī pārējiem: „Būs labi, rotnieks smeļ!”

Un Lejasbulatu aizstāvji turpina uzmācīgā ienaidnieka atvairīšanu, rūpīgi tēmējot katru šāvienu. Krēslai metoties, sākas virsleitnanta Bumbiera rotas uzbrukums. Tas nācis īstā laikā, jo butkusiešiem vairāk nav lielgabalu granātu, bet vieglajiem ieročiem palikušas pēdējās patronas, un vīri jau sagatavojušies niknai tuvcīņai. Nu krievu aizmuguri un flangu kapā latviešu talcinieku lodes, un pretaviācijas lielgabalu granātšķembas, spiežot sarkanarmiešus atvilkties uz meža pusi. Butkus liel saspridzināt ienaidniekam atņemtos lielgabalus un iznest no Lejasbulatām ievainotos. Kad tas izdarīts, var atkāpties arī vesēlie.

Šī kauja nu veiksmīgi galā, bet tai pašā Butkusu sagaida nākošā. Jau tumsā Daļģu apkaimes grāvmalā ieturot vakariņas, pieskrien majors Stīpnieks un stāsta, ka krievi „nospēlējuši Staļina ērģeles” pa viņa komandpunktu, smagi ievainojot virsleitnantu Dumpi un nogalinot kādu vācu virsleitnantu. Turklāt krievi jau pārķēruši aizmuguri, ievainoto nevar pārnest uz pārsiešanas punktu, nedz arī nokļūt pie divīzijas komandiera, ar ko sakari pārtraukti. „Ģenerālis jau piekodināja, lai pēc atkulšanās no Lejasbulatām tevi grāvjos vairs neliek,” pulka komandieris piebilst. „Bet redzi nu, kā ir – Dumpītis asiņo nost... Divas rotas gan mēģināja izlauzt ceļu, bet nekā...Vai tu neverētu tos krievus izsist?”

Butkus nekad nav atteicies no cīņas, turklāt Dumpis ir viņa draugs. Pametis vakariņas, leitnants savāc savu rotu, un pusstundas laikā krievi ir padzīti, bet ceļš uz aizmuguri atbrīvots. Arī nākošā rītā rotai iznāk cīnīties, iztriecot ienaidnieku no Pagrabiešu mājām un vējdzirnavām, lai atbrīvotu pulka atiešanas ceļu.

Un tad nāk liktenīgais 9.septembris. majora Stīpnieka pulks atvelkas uz Biksēriem, kur Butkusa rota ieņem pozīcijas dzelzceļa līnijas malā. Pievakarē ziņnesis nes rotas komandierim vēlās pusdienas. Gan tās ir sevišķi labas, jo rotas katlā likti divi jēri, un Butkus lāga nav ēdis divas dienas, taču viņš uzsauc ziņnesim: „Nenes, es neēdīšu! Man liekas, ka šodien dabūšu pa kātiem...”

Kaut ziņnesis ir dūšīgs vīrs, taču rotas komandiera vārdi viņu pārsteidz tik ļoti, ka pusdienu katliņš izkrīt tam no rokām.

„Ko met zemē, ēd pats!”

„Vai!”- žēli nosaka ziņnesis. „Ko gan mēs iesāksim bez jums!”

Pēc piecām minūtēm no rotas pozīcijas kreisajā spārnā, aiz kura palikusi neieņemta sprauga, atsteidzas kareivis un ziņo, ka ap 120 krievu pārskrējuši dzelzceļa uzbērumam un dodas uz Biksēriem. Butkus jūt, ka palikt uz vietas nav nozīmes. Viņš atstāj pozīcijās pa vīram no katras grupas, bet pārējos vadu komandieru vadībā virza pretī ienaidniekam, pats dodamies pie majora Stīpnieka pēc papildspēkiem. Dabūjis vēl divus vadus, viņš ved tos ar rotu prettriecienā un atspiež krievus atpakaļ, atjaunojot iepriekšējo stāvokli. Tikai pašā dzelzceļa malā krievi jau paguvuši ierakties, un rotas komandieris ar savu ziņnesi iet padzīt tos.

Izlienot caur dzelzceļa malā sastādīto eglīšu pazarēm, viņus saņem patšauteņu un šauteņu uguns. Abi metas aizsegā, un meistaršāvējs pa vienam apklusina ierakušos ienaidniekus. Nu viņš metas pāri sliežu ceļam, izsviež no viņā pusē raktās strelniekbedres jau sastingušu sarkanarmieti un iekrīt bedrē pats, jo arī šajā pusē ir eglīšu dzīvžogs, un tajās ieslēpušies krievi, kas šauj, cik spēdami. Taču šāvēju kļūst arvien mazāk, un leitnants pēkšņi redz, ka no eglītēm izlien trīs sarkanarmieši un skriešus metas viņam klāt, lai sagūstītu to, jo Butkusa maskēšanās tērps pavēries vaļā, atklādams kaujas ordeniem un nozīmēm rotāto virsnieka svārku.

Bet, kas gan ir trīs vīri meistaršāvēja mašīnpistolei! – tie nokrīt kā nopļauti. Tad egļu zari atkal pašķiras, un iznāk krievu pulkvežleitnants ar šaušanai paceltu mašīnpistoli. Pats nezinādams kādēļ, latviešu leitnants nomet savējo uz bedres malas, izrauj pistoli un ar vienu šāvienu nogāž pretinieku, kas gan paguvis izlaist divas īsas ložu kārtas, bet tāss skārušas tikai Butkusa bruņucepures malu.

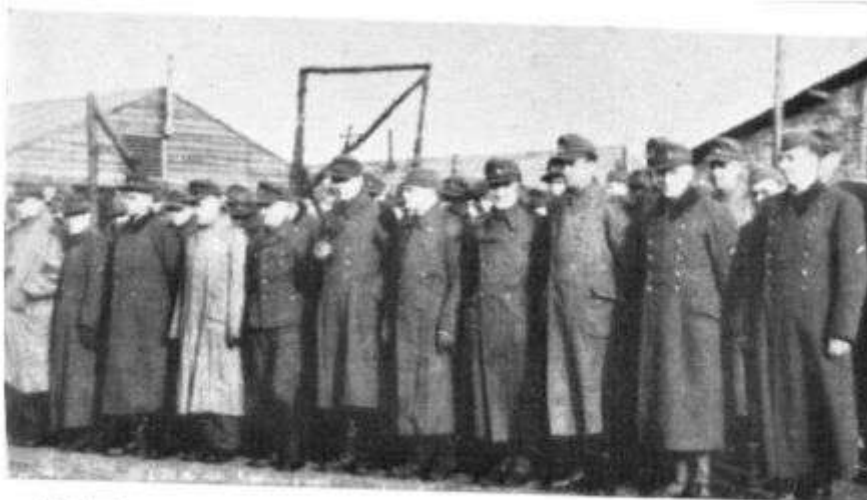
Tad arī ziņneša sagaidītie pārējie rotas vīri ir klāt pie dzelzceļa un pāri uzbērumam metas triecienā, saņemdami ap 20 gūstekņu, to vidū arī sanitāru. Uzdevums nu būtu veikts, taču tuvējās mājās redzams kāds pussimts vīru, kas tur steidz uzstādīt mīnmetējus un prettanku lielgabalus. Ātrumā Butkus nolemj ienaidnieku apiet un iztīrīt ieņemtās mājas.

„Pirmais vads pie manis!” viņš sauc. Bet tajā pašā brīdī no krievu aizmugures atkauc smagā prettanku granāta, ietriekdamās zemē pāris metrus no rotas komandiera. Spalgā un spēcīgā eksplozija Butkusu pasviež gaisā, un pirms samaņas zaudēšanas viņš vēl dzird ievainotā Vesmaņa balsi: „Leitnanta kungs!... Ja paliekat dzīvs...pasveiciniet manu māti!”

Granāta nogalinājusi dažus pirmā vada vīrus, kā arī vairākus tikko padevušos gūstekņus, bet Butkus, kas bija vistuvāk eksplozijas vietai, ievainots galvā, vēderā un kājās. Taču spēcīgā zemgalieša nemaņa ilgst tikai īsu brīdi. Paverot acis, leitnants redz, ka pie viņa skrien sagūstītais krievu sanitārs. Butkus automātiski paceļ rokā sažņaugto pistoli, un krievs atraujas, bet tad smagi ievainotais atskārst sanitāra īsto nolūku, sauc viņu klāt un ļauj pārsiet ievainojumus. Krievs to arī izdara ar apbrīnojamu veiklību un lietpratību, reizē brīdinādams savu pacientu, ka sarkanarmieši no tuvējām mājām nupat taisoties nākt prettriecienā. Lai viņus iebiedētu un apturētu, Butkus izspļauj mutē saskrējušās asinis, un cik vien tam ir jaudas, nosauc: „Urrā!”

Ievainotā komandiera saucienu uztver leitnants Grunde un spēcīgi atkārto. Tam pievienojas arī pārējie leģionāri, un rota dodas uz priekšu.

Dzelzceļa valni sāk kapāt krievu ložmetējs, un, redzot draudošās briesmas krievu sanitārs pārvelk ievainoto rotas komandieri pāri sliedēm drošā aizsegā.

Gūstekņu nometnē Beļģijā pārbaudes laikā (pirmais no labās).

Gatavojot brokastis brīvā dabā.

Tā beidzas Butkusa kaujas gaitas. Pēc operācijas pirmajā pārsiešanas punktā, kas iekārtots Liezeres pamatskolā, viņš tur noguļ divas nedēļas, pēc tam viņu pārved uz Jaunpiebalgu. Lazaretē ierodas korpusa komandieris ģenerālis Krīgers ar Latviešu leģiona ģenerālinspektoru Bangerski. Korpusa komandiera adjutants vācu valodā nolasa pavēli, ar kuru leitnants Butkus paaugstināts par kapteini, un jautā, vai ievainotais kauju varonis to sapratis. Butkusa vācu valodas zināšanas nav pārāk lielas, taču pavēles saturu viņš izpratis, bet tam liekas, ka noticis pārpratums, jo leitnanta dienesta pakāpei taču seko virsleitnants! Un viņš to arī pasaka.

Ģenerāļa Bangerska adjutants pārtulko pavēli latviski, bet korpusa komandiera adjutants savukārt apliecina, ka pārpratuma šeit nav, ar Butkusa kauju gaitu aprakstiem iepazinusies augstākā vadība un atzinusi, ka viņa nopelni prasa kapteiņa dienesta pakāpi. Tad augstie viesi viņu apsveic, vēl brīdī pakavējas pie jaunā kapteiņa gultas un novēlējuši sekmīgu izveseļošanos, atvadās.

Nākošais apsveicējs ir pulkvedis Lobe, kas pēc smagi ievainotā pulkveža Veisa nāves uzņēmies latviešu leģiona kājnieku priekšnieka pienākumus: „es neapsveicu tevi kā kapteini, bet gan ar tavas veselības uzlabošanos, jo īstenībā tev pienākas kaut kas vairāk...”

Tas arī nāk. Pēc mēneša, kad Butkus jau izveseļojies tiktāl, ka var sākt mēģināt staigāt un līdz ar brigādes lazareti pārvests uz Dzērbeni, kādu dienu piebrauc 19.divīzijas komandiera auto, un tā šoferis aicina kapteini braukt līdzī. Pie divīzijas komandiera mītnes atbraucējus sagaida pats ģenerālis Štrekenbahs, bet goda ierindā stāv divīzijas latviešu un vācu virsnieki. Un tad no divīzijas komandiera rokām Butkus saņem Bruņinieka pakāpes Dzelzs krustu.

Vēl vairākus mēnešus kapteinim nākas pavadīt lazaretē, izsekojot visām 19.divīzijas atiešanas gaitām. Novembra otrajā pusē viņš jau jūtas tik spēcīgs, ka sāk domāt par atgriešanos frontē, taču pēkšņi rodas komplikācijas ar ievainoto kāju. To uzzina divīzijas komandieris un ieteic Butkusam braukt uz Vāciju, kurp arī Butkus dodas.

Pēc atkārtotām operācijām un zināmas atlabšanas Butkus atkal mēģina dabūt atļauju atgriezties Kurzemē, taču ārsti brīdina ar galīgas invaliditātes risku un nosūta viņu uz Dāniju, kur Lundeferlundā ir latviešu veselības uzlabošanas bataljons, kur Butkus sastop arī savu draugu virsleitnantu Dumpi un citus unkopā tie pārdzīvo Vācijas kapitulāciju un tai sekojošo gūsta laiku.

Krietns atbalsts Butkusam ir viņa tagadējā dzīvesbiedre Velta, kas nākusi no tā paša Tērvetes pagasta. Mājās viņiem smaida arī jauna atvasīte – Inta. Butkusa spodrajā dzīvoklītī redz ne vien namamātes roku čaklumu, bet arī kādreizējā galdnieka mācekļa darinātās mēbeles. Trimdā viņš iemācījies arī sudrabkaļa amatu un veikli prot darināt latviskas rotas. Daudz laika veltī Daugavas vanagu organizācijai.

Tā, stiprs garā un ticībā nākotnei, kapteinis Žanis Butkus vada savas svešuma dienas, nešaubīdamies, ka reiz atkal atgriezīsies Latvijā un redzēs Zemgali, savu Tērveti un iemīļotos Lielstīļus.

Kapteinis Žanis Butkus aizsaules karotāju pulkam pievienojās 1999.gada 15.maijā Aļaskā ASV Palmeras pilsētā.

1950. g. mācoties zeltkaļa amatu.

Pēc vēžošanas ar sevišķi lielu eksemplāru rokās.

“Daugavas vanagu” meistaršāvējs⁸

Tur viņš bija viens no aktīvākajiem organizācijas “Daugavas vanagi” veidotājiem. Atbrīvojies no gūsta, Butkus aktīvi darbojās latviešu trimdas sabiedriskajā dzīvē Augsburgā, Vācijā. Apguva sudrabkaļa amatu un nodibināja jaunu ģimeni, apprecoties ar bijušo Tērvetes sanatorijas medmāsu Veltu. Vēlāk jau viņiem pievienojas arī meitas Inta un Ulla. 1956. gadā ģimene pārcēlās uz dzīvi Milvokos, ASV. Tur viņš ilgus gadus pildīja “Daugavas vanagu” ASV zemes valdes goda tiesas priekšsēža pienākumus un vadīja arī šīs organizācijas šaušanas sekciju.

---

⁸<http://gulags.wordpress.com/2010/03/05/kamer-kauja-vel-nav-beigusies/>

Savu pirmo tikšanos ar Butkus spilgti atceras Korejas kara veterāns Ivars Švānfelds. 1963. gadā pēc dienesta ASV armijā viņš piedalījās "Daugavas vanagu" Vidējo rietumu apvienību šaušanas sacīkstēs, kur nācās mēroties spēkiem arī ar Milvoku komandu ar Butkus priekšgalā. Švānfelds startēja arī individuālās sacensībās par īpašu balvu – zelta pulksteni, par ko sacentušies pa vienam labākajam pārstāvim no katras komandas. Būdams 24 gadus vecs labs šāvējs, viņš nopriecājies, ka konkurenti ir tikai jau gados vecāki vīri. Tomēr izrādījās, ka precīzākais bija tieši viens no "vecajiem" – Žanis Butkus, slavenais Bruņinieka krusta kavalieris. Švānfelds viņu atceras kā taisnīgu un labestīgu cilvēku, kurš baudījis sabiedrības cieņu un nekad nav lielījies ar savām varonīgajām kara gaitām.

Medījot lāčus Aļaskā

Mūža otrajā pusē Butkus dzīvi sarūgtināja PSRS un tās propagandas ietekmē nonākušo rietumvalstu organizāciju uzbrukumi, nepamatoti apvainojot viņu kara noziegumos. Tā bija plašākas LPSR VDK organizētas kampaņas daļa ar mērķi šķelt latviešu trimdas sabiedrību. 1979. gadā čekas paspārnē klajā nākušajā propagandas brošūrā "No SS un SD līdz..." Butkus raksturots kā "brutāls zaldāts, kas dievināja tikai ieroci un zvēriski trakoja, šāva un šāva".

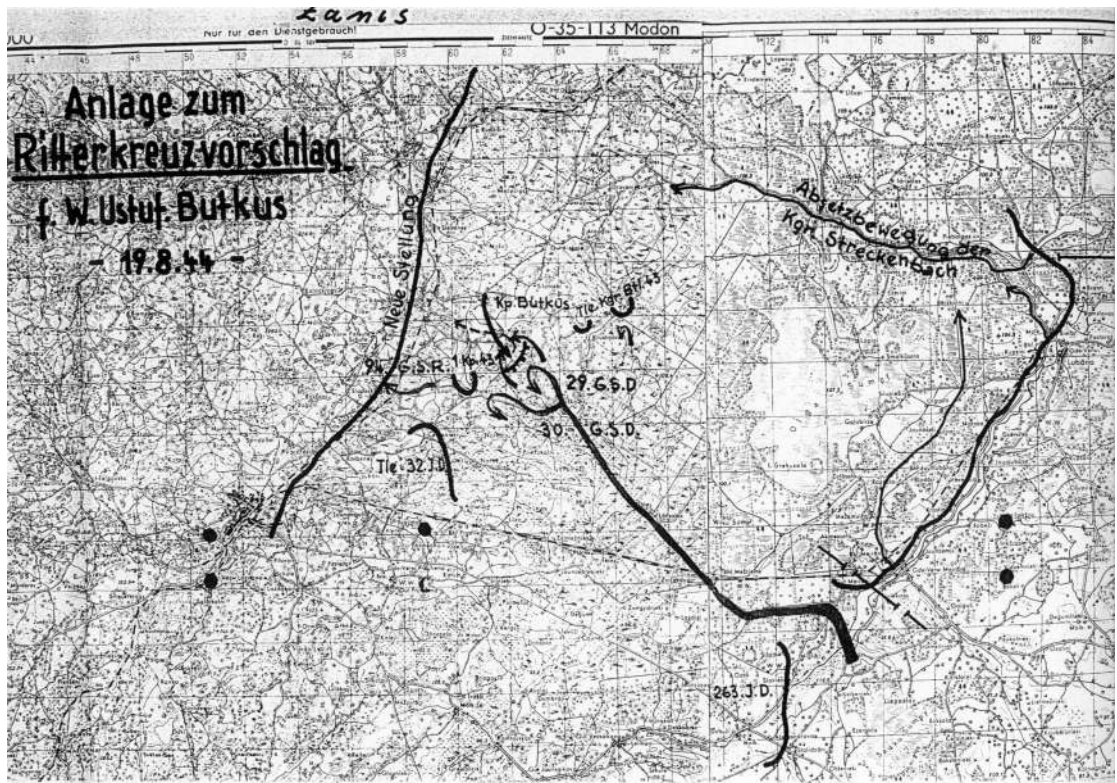
Lai izvairītos no apmelojumiem, kā arī sniegtu atbalstu mazbērnu audzināšanā, 1985. gadā Žanis kopā ar sievu Veltu pārcēlās uz dzīvi pie meitas ģimenes Aļaskā. Līdz sirmam vecumam Butkus palika uzticīgs savai senajai kaislībai, medījot briežus Viskonsinā un lāčus un aļņus Aļaskā, vilka arī lielus foreļus un lašu lomus.

Mūža nogalē viņš pārcieta vairākas sirdslēkmes un operācijas, cīnījās ar sāpēm ķermenī, ko mocīja tajā palikušās kara laika šķembas. Beigās tās gandrīz pilnībā viņam laupīja acu gaismu. 1997. gada jūlijā Klīvlendā "Daugavas vanagu" centrālā valde apstiprināja Butku par savas organizācijas goda biedru.

Aizsaules pulkam Žanis Butkus pievienojās 1999. gada 15. maijā Aļaskā deviņdesmit divu gadu vecumā kā pēdējais no vēl dzīvajiem latviešiem – Bruņinieka pakāpes Dzelzskrusta kavalieriem. "**Veci karavīri nemirst, viņi tikai izbālē mūžībā...**" šis senais teiciens, šķiet, tik ļoti ir par viņu.

Leitnants.

Ar Vācu krustu zeltā apbalvots unteršturmfišers Žanis Butkus

⚡-PK. Kādas latviešu ⚡ brīvprātīgo divīzijas komandieris brigādefišers Streckenbachs (Streckenbach) š. g. jūlijā Lielvācijas Vadoņa vārdā pasīedza Vācu krustu zeltā rotas komandierim unteršturmfišeram Žanim Butkum. Viņš ir trešais latviešu kařavīrs, kas izpelnīies šo augsto goda zīmi.

Unteršturmfišers Butkus apvieno sevī augstvērtīgākās kařavīra īpašības. Labāku komandieri grūti pat iedomāties. Cīņā viņš dodas vienmēr saviem kařavīriem pa priekšu, pats vienmēr un visur ir klāt. Daudzas tuvcīņas unteršturmfišers izcīnījis tikai ar pēris kařavīru palīdzību un vairākas arī divatā. Citkārt viņš viens pats tieis gaļā pat ar pieciem pretiniekiem.

Legendārs Butkus kļuva jau 1941. g. vasarā, kad viņš ar saujiņu — sava pagasta apņēmīgu vīru pieveica vietējas komūnista bandas veis sacēla pānīku

Unteršturmfišers Butkus.

Foto ⚡ PK Burkevics.

Heiāķās bēgošās boļševīku armijas vīrenībās.

Cīņu ugunīs austrumu frontē unter-

šturmfišers Butkus atrodas jau kopš 1942. g. marta mēneša, kad viņš iesāka savas dienestā gaitas kā kaprālis. Neskaitāmās kaujās un tuvcīņās viņš izaudzis par krietru virsnīeku un rotas komandieri.

Nesen unteršturmfišers Butkus saņēma tuvcīņas nozīmi sudrabā, bet tagad jau tuvcīņu skaits pārsniedz 50. Ar Dzelzs krusta pirmo un otro šķīru vīņu apbalvoja pagājušā gadā. Ienaidnieka lodes un šķēpeles unteršturmfišeru ir skārušas sešas reizes, bet vienmēr pēc īsas dziedināšanās tas atkal atgriežas savu kařavīru vidū, jo tur viņš, kā jau īsts kařavīrs, jūtas vislabāk.

Arpus cīņām unteršturmfišers Butkus ir vienkāršs, kluss, mazrunīgs. Viņš neļepojas ar saviem nopelniem un goda zīmēm un necieš arī, ja kāds cits to dara.

⚡ kař ziņotājs Jānis Spranča.

PULKVEDIS KĀRLIS APERĀTS

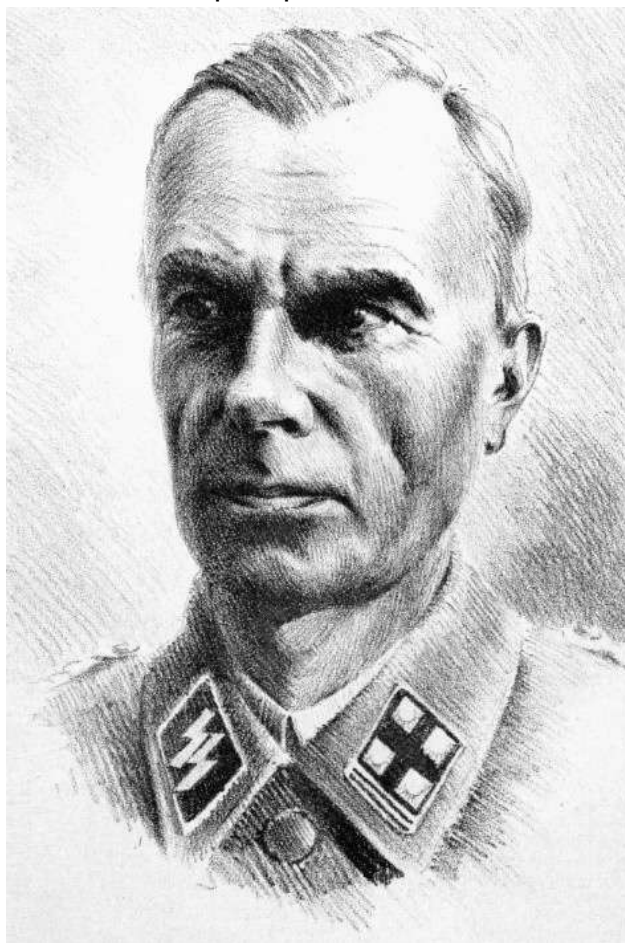

Viņš bija mūsu armijas virsnīeka ideāla īemiesojums, gatavs pēc pirmā aicinājuma nodot dzīvi un spēkus Tēvijas rīcībā. Boļševīku laika izcīstie

pazemojumi un mokas dega viņa sirdī, un viņš nevēlējās nekā cita, kā vien atmaksāt ienaidniekam savu ieroču biedru nāvi un mūsu armijai un tautai nodarītos pazemojumus un ciešanas⁹.

Pulkvedis Kārlis Aperāts dzimis 1892.gada 5.martā, Vilces pagastā¹⁰. Aperāts jau 1915.gadā cīnījies Latviešu strēlnieku pulkos Ziemassvētku kaujās un Ložmetējkalna apkārtnē. 1919.gadā iegūst Latvijas armijas leitnanta dienesta pakāpi. Latvijas atbrīvošanās karā Aperāts bija izcēlies ne vien ar drosmi un varonību, bet arī ar atjautību¹¹. 1920.gada kaujās pret Sarkanu armiju pie Viļāniem tieši viņš izrādījās tas noslēpumainais „komisārs”, kurš īsi pirms pretinieka uzbrukuma pieslēdzās pie telefona līnijām un pēkšņi deva enerģiskas pavēles un rīkojumus, radot haosu un pilnībā samudžinot pirms tam labi izplānoto ofensīvu.

Latvijas armijā dienējis Kurzemes divīzijā. 1936.gadā Aperātam piešķirta pulkvežleitnanta dienesta pakāpe.

⁹ 1944.gada frontes laikraksts Daugavas Vanagi

¹⁰ Latviešu karavīrs Otrajā pasaules kara laikā 11.sējums

¹¹ Pulkvedis, kurš palika kaujas laukā U. Neiburgs Latvijas avīze 20.07.2007

Viņi tomēr izturēja...

I šķiras Dzelzs krusts oberšturbānīreram Aperātam

44-PK. Tas ir drūms, bet reizē arī lepu ciņu un uzvaru laiks — 1920. gada pirmie mēneši. Bolševiku bandām, kam vairāk par visu patīk aplekavot, laupīt un terorizēt, pretim stājas latviešu vīru dzeļainais pretspars. Par šīm dienām vēl tagad sāsta notikums, kas līdzinās jau leģendām — tik liels bija bolševiku pārspēks un tomēr vēl desmitkārt lielāka latviešu karavīru varonība, uzņēmība un risķēšanas prieks.

Lūk, epizods no Viļēnu kaujām Latgalē. Te ienaidnieks savīcis lielus spēkus un mēģina tos izvīzīt varenā trieciendūrē, lai tad drāzētos un iznīcinātu visu, kas iedrošinājies stāties tam pretīm. Te nepalīdz ciņa un varonība vien, te jānāk taikā arī viltība. Un tā gados vēl jaunais, bet kaujās jau daudz pieredzējušais virsliecinants Kārlis Aperāts — līdz ar diviem komandas priekšniekiem — līdz ar diviem vīriem nakši izzogas uz priekšu, pieslēdzas bolševiku telefonlīnijai, rūpīgi noklausās katru sarunu, ziņojumu, pat katru isu privātu pārrunu — arī to var izmantot vajadzīgo ziņu iegūšanai. Taču — cik ilgi tā sēdēs. Apmklāusities tikai citu runās vien. Un tā bolševiku sarunās un sakaru tīklā parādās jauns apzīmējums «Komisārs». Virsliecinants Aperāts, kas tekoši runā krieviski, uzdodamies par komisāru — tas tomēr vēl bija jauns apzīmējums, taču tikpat varenis un neapjaušams kā tagad — komandē visus bolševiku pulkus un vienības. Saprotais, «Komisārs» dotie rīkojumi ir tik «mērķtiecīgi» — piemēram, neuzspridzināt tiltu pie Viļēniem, — ka visi bolševiku plānotie triecieni pajūk, varenā dūrē atlaižas un bandas atvelkas atpakaļ Krievzemes mūklājos. Virsliecinants Aperāts šajās kaujās iegūst Lāčplēša kara ordeni.

1943. gada rudens pie Volchovas. Kādas veicas klostera drupas ar visu nocietinājumu sistēmu ir kā vientuļa sala vētrinā jūrā. Kas gan var atminēt un izskatīt visus tos trakos, ienaidniskos aurojošos bolševiku vīlnus, kas dienām un naktīm bez mītas un apstājas velas pret minušos aizbērtajiem un sprautajiem lerakumiem grāvjiem. Veicas, lai tad kā triecienu dabūjuši atsīktu atpakaļ, bangotos un triektos no jauna...

Ir brīži, kad nakts tumsā sāk trakot kauja. Jau pirmajās minūtēs tiek sarauti sakaru vadi, un atsevišķas rotas, palikušas bez sakarā, cīnās pret ienaidnieku rindām, kas velas un iien, rāpo un triecens. Sāvinu troksni un sprādzienos viss liekas sagriezies ve-

Oberšturbānīreris Aperāts.

Foto «Tēvija»

renā viesulī, kur nevar vaļes izšķirt, kas savējs, kas ienaidnieks. Taču komandieris oberšturbānīreris Aperāts dzeļainā miera pilns. Viņš tik panem no gada mašīnpiistolī, iziet ārā, brīdi paklausīs un zina visu.

«Tas man vēl no pirmā kaļa gadiem,» viņš tikai nosaka. «pēc troksniem vien zinu, kas kur notiek — sakari tad var arī nebūt.»

Un tiešām, tūdaļ atskan leas, apsvērtas pavēles, un bolševiku uzbrukums saplok.

Dienām ilgi klostera iztur desmitkārtīgu pretinieka pārspēku un dienām ilgi neviens neatmin, kad komandieris pēdējo reizi gulējis. Vienalga, dienu vai nakti, viņš sēž savā komandpunktā vai apstaigā pirmās līnijas.

Nakts zinnešiem dažkārt pavisam neērti, kad vēlā nakts stundā ieskrūjuši komandpunktā un tumsā nekā neradējuši neprasa: «Nex, kur tas vecais?»

«Tepat vien būs!» tumsā atskan komandiera balsis, un tai tās uz smieku pusl tonis. «Nu ziņo, kas tev ziņojams, dēls.»

Kādreiz rīla krēslā komandieris iziet pašā priekšā — tur vietām bolševiki tikai metrus trīsdesmit attālumā. Te putsi visu nakti rakusi un padziļinājuši aizbērtos lerakumus.

«Nu, vai ir arī drošāk šādā dzīvē?» komandieris apjautājās, un nē, maz nebrīnās, kad no bedres atskan jautra atbilde: «Ko tu runā, Mārtin!» Tikai gaišā dienā, kad oberšturbānīreris otrreiz aiziet uz pirmajām līnijām un apjautājās rācējam, kā klājas «Mārtinam», tas saprot, ka agrīnais nācējs, ko tumsā pat lāgā saskatīt nav varējis, bijis viņa komandieris.

Un tad atkal kāda cita aina — isi pirms gaidāmā bolševiku uzbrukuma komandieris iegriežas kādas rotas iecirknī. «Tos atvaizīt gan šoreiz maziem zēniem nebūs pa spēkam,» valstīdīgi atzīstas rotas komandieris, pārslaidams skatu retajām rotas rindām. Taču komandieris ir atkal auksta miera pilns. Viņš ātri apsver, novērtē, tad isi nosaka: «Jūs noturēsit gan, pavisam droši!» Un tik pārļiecinot ir šie vārdi, ka jaunie karavīri jūt sevi iedziļināt kaut ko no viņa miera, drosmes un pašlīības. Uzbrukumam sākoties, atvaizīšanas uguns spars ir tik drausmīgs, ka triecienvīlnis izšķīst pirms tas isti sācis veities.

Dienām un naktīm novietnes klostera drupās stāv neieņemamas un neiebraģjamā, līdz apskatī visi bolševiku triecieni.

Par šīm varonīgajām ciņu dienām oberšturbānīreram Aperātam olešķirts pirmās šķiras Dzelzs krusts. Viņa komandētājā vienībā par beidzamajām kaujām saņemusi pirmās šķiras Dzelzs krustu trīs rotu komandieri, un viens santārs, kā arī 44 vīri apbalvoti ar otrās šķiras Dzelzs krustu.

Oberšturbānīreris Aperāts dzimis 1893. gadā. Pasaulē kara cīņās i Rīgas strēlnieku pulkā. Pēc revolūcijas kopā ar pulkvedi Briedi organizējis prebolševiku organizāciju. To atklājot, Aperātam izdodas laimīgi izvairīties no aresta un pārbeģēt dzimtenē, kur Kalpaķa bataljonā piedalījis cīnās pret bolševikiem. Latvijas laikā bijis Kurzemes divīzijā par sakaru priekšnieku, vēlāk sakaru bataljona komandieris. Pēc bolševiku padzišanas tūdaļ sācis partizānu ciņas un kopā ar vācu karaspēka vadības piekrišanu noorganizējis «Dzimtenes sargus» Vecgulbenē — 1700 vīru sastāvā, — ar kuriem iztirjis mežus no bolševiku bandām un atbrīvojis Lejaseleņu un Apī. Vēlāk Aperāts vadījis kādu kārtības sargu bataljonu cīņās pret bandītiem Baltrutenī un pie Ilmeņa ezera.

44 Kapa ziņotājs Jānis Gulbis.

Obersturmbannführer Karlis Aperāts im Sommer 1943 am Wolchova.

Aperāts pēc dabas bija klusa rakstura, pat padrūma, augumā paliels vīrs, dziļi mīlējis savu zemi, precīzi pildījis miera laika dienestu — tā par Aperātu izteikušies viņa padotie karavīri.

Pēc Latvijas okupācijas Aperātu no armijas neatvaļina, bet ieceļ par 24. Teritoriālā korpusa Sakaru bataljona komandieri.

Sākoties PSRS – Vācijas karam, Aperāts izmantoja radušos haosu un apjukumu, kā māņu aizsegu noorganizējot „nakts apmācības” un 1941.gada 30.jūnijā aizvedot sev līdzī Sakaru bataljona trīs rotas ar visām automašīnām, sakaru līdzekļiem. Dezertējošie karavīri Aperāta vadībā Vecgulbenes mežos izveidoja 847 vīru lielu partizāņu vienību „Dzimtenes sargi” un vēl pirms vācu ienākšanas ieņēma Lejasciemu un Api. 1942.gadā Aperāts komandēja 26.un 19.latviešu kārtības sargu bataljonus Austrumu frontē. Pēdējo no tiem ieskatīja 1943.gada martā Latviešu leģionā kā 2.latviešu brigādes 39.pulka II bataljonu, un līdz 1944.gada janvārim tas atradās pozīcijās Volhovas purvos. Bataljona karavīri savu 52 gadus veco komandieri bija sirsnīgi iesaukuši par „Veco”, ar bijību un cieņu uzlūkojot Lāčplēša Kara ordeņa lentīti, ko viņš mēdza nēsāt pie sava formas tērpa. „Vecais” bija viens no tiem latviešu leģiona komandieriem, kas ārēji un iekšēji visvairāk līdzinājās vienkāršajiem ierindniekiem – „grāvju zēniem”. Jaunie leģionāri iepazīna Kārli Aperātu kā tēvišķu, ļoti rūpīgu un sevišķi drosmīgu virsnieku.¹²

Aperāts kā bataljona komandieris piedalās smagajās septembra kaujās Volhovā pie Alkazara, par ko apbalvots ar I šķiras Dzelzs krustu.

Aperāts Volhovas frontē 1943.gada septembrī

1944.gada 23.jūnijā Sarkanā armija sāka uzbrukumu Vitebskas virzienā. 10.jūlijā pēkšņs uzbrukums sākās arī 15.un 19.divīzijas iecirknī. Pulkvežleitnanta Aperāta komandētā latviešu un vācu karavīru kaujas grupa 750 karavīru sastāvā virspavēlniecības aizmāršības dēļ bija nokļuvusi dziļā pretinieka aizmugurē. Trūka apkārtnes kartes, tāpēc tā novirzījās nevis uz ziemeļiem, bet dienvidiem. Kauju laikā nācās šķērsot vairākas upes. 1944.gada 15.jūlijā pie Arapiem Aperāta kaujas grupas ceļā stājās divi sarkano partizāņu bataljoni 400 vīru stiprumā. Sagādājot pretiniekam vēl lielākus zaudējumus, kaujā krita 30 un ievainojumus guva 20 latviešu karavīri. Kaujā pie Pesku sādžas latviešu un vācu karavīri sakāva kādu Sarkanās armijas bataljonu. Krita ap 150 sarkanarmiešu, bet latvieši zaudēja 15 kritušos un 25 ievainotos. Sasniedzot Mozuļu sādžu, likās, ka līdz dzimtenei atlicis pavisam maz, tikai jāpārvar vienīgais tilts pār Zilupi. Tas gan izrādījās liktenīgi – pat nenojaušot par iespējamo pretinieka ierašanos, te bija sapulcējušās vairākas Sarkanās armijas divīzijas. Lielākā daļa no kaujas grupas paspēja pārcelties Zilupei un izveidot priekštilta pozīcijas. Piecas stundas ilgās kaujas

¹² Pulkvedis, kurš palika kaujas laukā U. Neiburgs Latvijas avīze 20.07.2007

gaitā pēkšņi parādījās 30 padomju tanki, no kuriem 8 sašāva ar tanku dūrēm. Taču ar to bija par maz, turklāt tagad kaujas grupai pretinieks uzbruka no aizmugures¹³. 1944.gada 16.jūlijā pulkvežleitnants Kārlis Aperāts krita pie Mozuļiem, izdarot pašnāvību. Kapa vieta nav zināma. Pēc nāves Aperātu paaugstina pulkveža pakāpē un kā otro latvieti apbalvo ar Bruņinieku pakāpes Dzelzs krustu.

Par Aperāta kaujas grupas likteni stāsta majors V. Hāzners.¹⁴

Kaujas laukā ar pulkvežleitnantu Aperātu man bija lemts tikties 1944.gada jūnija pēdējās dienās, kad viņš ieradās 32.grenadieru pulka komandpunktā „Liepāja” pie Veļikajas upes iztekas Opočkas pozīcijās, lai pārņemtu šī pulka komandēšanu. Kad ierados „Liepājā” uz atvadīšanos no iepriekšējā pulka komandiera, satiku pulkvežleitnantu Aperātu – kā parasti – drūmā izskatā un nodurtu galvu staigājam ap mazo ezeriņu bunkura priekšā. Sveicināju nākamo pulka komandieri, stādīdamies priekšā tā, kā reglaments prasa. Aperāts paspieda man roku un, neteicis ne vārda, atstāja mani stāvam un turpināja pastaigu. Mana sajūta sadrūma, bet vēlāk jaunā komandiera atturību izskaidroja pārrunas ar pulkvedi Krīpeni. Izrādījās, ka Krīpens nozīmēto aizstājēju nemaz negrib laist pie komandēšanas un jau izteicis protestu divīzijas komandierim ar motivējumu, ka paša pulkā ir spējīgi bataljonu komandieri, kas varētu pulka komandēšanu pārņemt, kādēļ nav vajadzības šim pienākumam ņemt virsnieku no kaimiņu divīzijas. Protams, pulkveža Krīpena iebildumus neievēroja, pulku nācās nodot atnākušam aizstājējam, vienīgi gars pulka komandpunktā maiņas dienās nebija sevišķi labs.

Aizjājot no pulka komandpunkta, jauno komandieri vairs neredzēju. Arī vakarā, kad notika līdzšinējā komandiera atvadīšanās ceremonija, Aperāta nebija klāt. Nākošās dienas pagāja smagās kaujās, un tā līdz 10.jūlijam jauno komandieri ne vairs redzēju, ne kaut ko dzirdēju par viņu. Visas pavēles un rīkojumus, kurus deva pulka komandieris, saņēmu ar adjutanta starpniecību.

1944.gada 10.jūlija rītā saņēmu aicinājumu ierasties pulka komandpunktā, lai personīgi pieņemtu pavēli turpmākai kaujas darbībai. Mums visiem bija skaidrs, ka tā būs atkāpšanās pavēle. To neapšaubāmi manīja arī krievi, jo jau pāris dienu nelika mums mieru ne dienu, ne nakti. Vēl atrados savā komandpunktā, kad sākās krievu viesuļuguns pa mūsu pozīcijām. Jau pēc nepilnas stundas biju spiests atstāt savu bunkuru, jo tam pāri vēlās uzbrūkošās krievu ķēdes. Tomēr iepriekš – pirmo reizi pēc vairāk nekā desmit dienām vēl paguvu dabūt telefonisku sarunu ar pulkvežleitnantu Aperātu, kas īsi noteica: „Mēģināšu jums pavēli nosūtīt ar kādu virsnieku. Dariet, kas darāms!” sūtīto pavēli nesaņēmu nekad, bet savu darbu padarīju, paturēdams iniciatīvu savās rokās un līdz tumsai noturēdams Krasnojas ezeru spraugu. Kad ap 2200 vairs nepastāvēja nekādu izredžu šo spraugu noturēt, man laimējās atjaunot visu dienu pārtrūkušos telefona sakarus ar pulka komandieri. Īsi noraksturojis stāvokli, lūdzu viņu nekavējoties atstāt

¹³ Pulkvedis, kurš palika kaujas laukā U. Neiburgs Latvijas avīze 20.07.2007

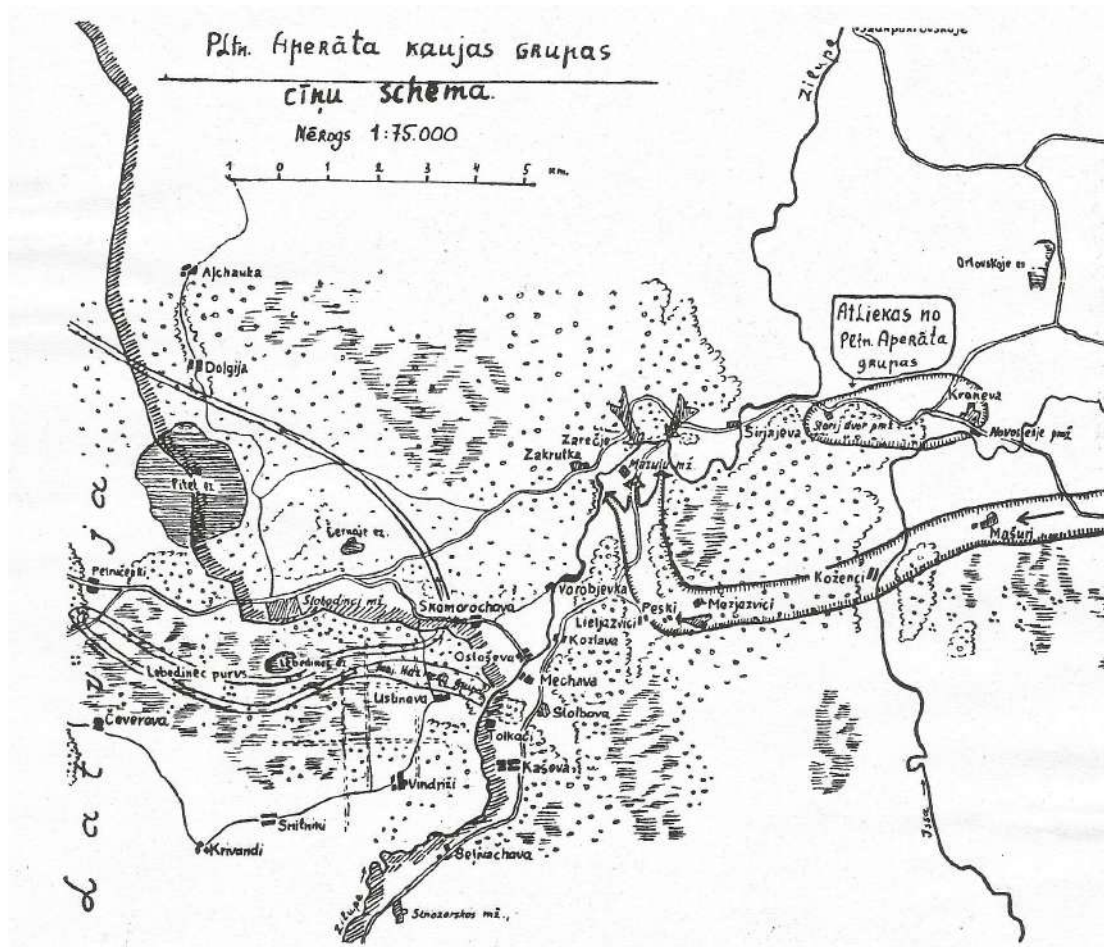
¹⁴ Vilis Hāzners Varmācības torņi 1977.gads, izdevniecība VAIDAVA

komandpunktu. Pulkvežleitnants Aperāts īsi atteica: „Mīļo Hāzner, man pavēlēts šeit noturēties līdz 2400!” Par laimi man līdzās atradās 34.grenadieru pulka komandieris pulkvežleitnants Zeniņš, un par abiem mums beidzot izdevās Aperātu pierunāt atstāt komandpunktu. Vēlāk izrādījās, ka tas patiešām arī bijis pēdējais laiks, jo krievi „Liepāju” jau bija ielenkuši. Tikai pateicoties tumsai, pulka komandpunkta apsardzei izdevās pievienoties kaujas vienībām Krasnojas ezeru spraugā, kuru apšaudīja jau krievu tanki. Šīs epizodes rezultātā sāku pazīt pulkvežleitnantu Aperātu kā cietu, bet saprātīgu pavēļu izpildītāju.

Otrreiz kaujas laukā – jau pavisam ciešā sadarbībā iepazinu pulka komandieri 11.jūlijā tā saucamajās „Zilajās pozīcijās”. Kad manam bataljonam neizdevās izpildīt viņa pavēli un noturēt priekšpozīcijas līdz 1900, bet biju spiests pārspēka un apiešanas draudu dēļ tās atstāt un pievienoties „Zilo pozīciju” vienībām divas stundas agrāk, pulkvežleitnants Aperāts pēc attiecīgā ziņojuma noteica: „Labi vien ir, kopā būsīm stiprāki.” Pazinu nu komandieri kā taisnīgu lietpratēju, ne tādu, kas ārdās un pārmet. Kad tai pašā naktī saņēmu pavēli tieši no divīzijas komandiera – nodrošināt ar savu bataljonu visas divīzijas atiešanu pa kādu ezera spraugu, es jautāju pavēles atvedējam, kā šī pavēle izpildāma, jo minētā sprauga atradās 12 kilometrus mūsu aizmugurē. Pulkvežleitnants Aperāts, kura klātienē šī saruna notika, man atbildēja: „Vai tad nu tik vien neizpildāmas pavēles izpildītas. Būs jau labi, major!”

Šoreiz iepazinu savu jauno komandieri kā kaujas lauka notikumu sapratēju, un viņa mierīgā rīcība un padomi palīdzēja vēl visam pulkam līdz pēdējām aizstāvēšanās pozīcijām Veļikajas krastā pie Opočkas, kur ļoti svaidīgās cīņās kāvāmies līdz 14.jūlija pusdienas laikam. Tad sekoja atkāpšanās uz Latvijas robežām, niknas cīņas ar partizāniem, zaudējumi un maldīšanās naktī līdz paplatās Vietjas upes krastam ar priekšā nopostītu tiltu. Citas izejas nebija, kā tikt upei pāri peldus. Un atkal man nācās konstatēt jaunu pulka komandiera īpašību – cilvēciskumu. Upei pāri bija jādabū arī vairāki ievainotie, kuri jau atradās nesamaņā. Pulka ārsts tos izmeklēja un ieteica vairākus atstāt ienaidnieka rokās, jo nepastāvēja izredžu dzīvības saglabāšanai. Pulka komandiera atbilde bija īsa: „Visus upei jāpārceļ un jāved pulkam līdz, nevienu nedrīkst pamest!”

16.jūlija rītā, meklējot ceļu uz pulkam pavēlēto pulcēšanās vietu, no saņemtajiem izlūku ziņojumiem kļuva skaidrs, ka mūsu virzīšanās ceļā jau atrodas krievu vienības. Apspriedes laikā kāds no bataljonu komandieriem ierosināja atteikties no pavēles pildīšanas un meklēt jaunu ceļu nokļūšanai Latvijā, bet pulkvežleitnants Aperāts šo domu noraidīja ar motivējumu: „Neizpildot pavēli, varam nodarīt daudz ļauna divīzijas kopējiem kaujas plāniem. Bez kaujas no šī stāvokļa izkļūt tik un tā nevaram, un ja jākaujas, tad taču labāk ar krievu regulārajām vienībām nekā ar partizāniem.” Protams, „kara apspriedei” atlika vienīgi pievienoties lielā pienākuma cilvēka lēmumam.

16.jūlijā 1315 uzsākām kauju. Mūsu straujais trieciens iznīcināja kādas krievu divīzijas kaujas skolu. Tad triecāmies virzienā uz Peskiem – Mozuļiem. Pa priekšu mums aizskrēja motorizētās vācu un mūsu pulka vienības. Krievi tās apturēja pie Peskiem. Mēs devāmies uzbrukumā kolonā. Es ar savu bataljonu atrados avangardā, man blakus pulka komandieris. Vēl dažus kilometrus priekš Peskiem mūs pārsteidza krievu artilērijas un „Staļina ērģeļu” uguns. Tā sevišķi iedarbojās morāles ziņā uz jau sešu dienu nepārtrauktā atkāpšanās kaujā esošo vienību. Vīri metās ceļa grāvjos. Bet pulka komandieris, rādīdams visiem priekšzīmi, lielā mierā turpināja iet pa ceļa vidu, it kā viņu netraucētu visapkārt plīstošie šāvīņi. Un patiešām – visa vienība atkal cēlās un devās līdz komandierim. Tas bija priekšzīmes apliecinājums!

Pie Peskiem mūs abus ievainoja. Mūsu priekšējās vienības jau devās pāri Pesku tiltam pār Zilupi un Mozuļu kalnu. Te saņēmu pulka komandiera priekšpēdējo pavēli: „paliec pie saviem vīriem, sedziet pāriešanu tiltam. Nāc pāri beigās. Man jāijiet tagad.” Garā vēl šodien redzu pulkvežleitnantu Aperātu klibojam pāri tiltam, virs kura jau labu laiku plīst krievu granātas. Otrpus upei, jau Latvijas daļā, kauja mutuļo pilnā sparā. Jau dega vismaz 6 krievu tanki, bet to vietā nāca desmitiem citu, kas samala uzbrūkošās kaujas grupas vīrus. Tad nāca mana bataljona kārtā. Tanki devās pāri tiltam, šaudami uz katru cilvēku, kas iekļuva redzeslokā. Mēs visi laikam jau bijām ievainoti. No apmēram 100 vīriem, kas šai vakarā palikām dzīvi, neviens nebija neskarts.

Man trūka arī pārskata par to, kas noticis Latvijas pusē. Tādēļ ar diviem vieglāk ievainotajiem vīriem, krēslai iestājoties, gribēju tikt pāri Zilupei, bet mums pretim peldēja divi citi vīri ar pēdējo pulkvežleitnanta Aperāta pavēli: „Hāzners no pavēles izpildīšanas atbrīvots! Lai glābj pāri palikušos vīrus kā redz un zina!” šo pavēli pēc nedaudz minūtēm man atkārtoja arī divi virsnieki, kuri kā pēdējie bija atradušies pie pulka komandiera. Viens no viņiem bija bataljona ārsts, kas pastāstīja: „Pulkvedis palika kaujas laukā. Viņš bija neglābjami ievainots vēderā, varbūt varēja vēl dzīvot kādu pusstundu. Mēs tomēr gribējām viņu dabūt pāri upei pie jums. Pulkvedis atteicās, lai glābjoties vieni un pametot viņu. Kas jādara, to viņš zinot. Mums aizejot pulkveža rokās jau, iezibējās pistole. Atskanēja šāviens, pēc laiciņa otrs.”

Kapteinis Strazdiņš domāja, ka pirmais šāviens bijis pistoles pārbaudīšanai, tikai otrs darījis galu varonīgā vīra dzīvei. Pēdējos mirkļus pulkvežleitnants Aperāts esot cietis lielas sāpes, bet tomēr bijis pie pilnas apziņas.

Viņa pēdējās kaujas vadības dienā aizgāja bojā arī viss pulka kaujas sastāvs, dzīvi palika nedaudzi. Kad vēlāk nācās lasīt šīs kaujas aprakstu, kļuva zināms, ka pastiprinātais 32.grenadieru pulks 16.jūlijā cīnījies ar divām krievu divīzijām.

KAPTEINIS MIERVALDIS ĀDAMSONS

Varonības simbola Miervalža Ādamsona piemiņai¹⁵

*Kaut kur aiz Ladogas ir tundra,
kur zeme atkust nespēj.
Tur tekā polārlapsa mundra
un vējš sniega pārslas sēj.
Aug kropli bērzi, sīkas priedes,
un mijas reto zvēru sliedes,
un apkārt saltais stingums klus-
tur Ādamsona kauli dus . . .
Spīd acu dobumi bez kvēles,
kas vienmēr visur kvēli bij,-
tur tundras putniņš lizdu vij.
Un blāzma šūpo staru strēles...
Kāds varoņmūžs tur mūžos grimst,
kas leģendās no jauna dzimst...*

¹⁵ Fragments no Andreja Ikstena poēmas Marokas Baigais

Miervaldis¹⁶ Ādamsons dzimis 1910.gada 29.jūnijā Krievijā, kur viņa tēvs bija muižas pārvaldnieks. Ģimene, Latvijas sākuma gados atgriezās Latvijā un dzīvoja Rozules pagasta, Rozules dzirnavās.

Rozulas dzirnavas 1912.gadā¹⁷

Beidzis Cēsu ģimnāziju, pēc tās beigšanas iestājas 1928.gadā Latvijas Universitātē Teoloģijas fakultātē, kļūdamas arī par vecākās latviešu studentu korporācijas „Lettonia” biedru.

Kas viņu personīgi pazina, tas apbrīnoja viņa personības savdabīgos vaibstus, neliekuļoto draudzību un vīrišķību. Kāds coetus brālis par Miervaldi izsakās: „Atceros Ādamsonu kā sirsnīgu, izpalīdzīgu, satīcīgu un vienmēr dzīvespriecīgu cilvēku. Būdamis allaž kustīgs, viņš žilbināja citus ar savu humoru. Bija labs paukotājs un ātrs sitienos. Te parādījās viņa daba, jo viņš bija bezbailīgs, uzņēmīgs un drošsirdīgs.”

Viņa ārieni apraksta vēl kāds cits coetus brālis: „Miervaldis bija vidēja auguma, drukns, ar atlētisku ķermeņa uzbūvi, fiziski spēcīgs un izturīgs. Viņš bija izskatīgs, ar tumši brūniem matiem. Miervaldis bija ļoti aktīvs zēns, liekas pat, ka bija vispopulārākais no fukšiem. Tad viņš pēkšņi pazuda no mūsu vidus. Uzzinājām, ka viņš aizbraucis uz Maroku, iestādamies franču leģionā. Nekad neuzzinājām, kādēļ viņš to darīja. Pagāja daudzi gadi. Pēdējo reizi satiku Miervaldi 1942.gadā Rīgā, Lettonijas komersā, mazajā Vērmanes dārzā. Viņš toreiz bija vācu armijas formas tērpā. Bija tikpat smaidīgs un dzīvespriecīgs kā senajās dienās. Bija ieguvis vairākus apbalvojumus, kā arī bija vairākkārt ievainots. Izdevās kādu laiciņu ar viņu pasēdēt kopā, klausoties viņa piedzīvojumus. Itin viss grozījās ap karu un tikai ap karu. Arī mūsu

¹⁶ Latviešu karavīrs Otrā pasaules kara laikā 11.sējums

¹⁷<http://www.zudusilatvija.lv/objects/subject/278/?page=7>

tikšanās reizē, neskatoties uz jaunu ievainojumu un ārstēšanās nepieciešamību, viņš vēlējās ātrāk nokļūt frontē. Miervaldis pārmeta ārstiem, kā arī savai priekšniecībai, ka tie negribot viņu laist uz fronti, kaut gan viņš esot pavisam noderīgs frontes kaujām un vēloties turpināt cīņu pret komunistiem.”

Mācību gada vidū Ādamsons studijas pēkšņi pārtrauc un kļūst par matrozi. Ir ziņas, ka tas noticis nelaimīgas mīlestības dēļ. Ar jūras tvaikoni „Evermore” un tirdzniecības kuģi „Kandava” apceļo Āfriku, Dienvidameriku. Krustām šķērsām izbraukā Vidusjūru. Straujais Miervaldis pamanās sarīkot pamatīgu kautiņu Kalē publiskajā namā, nonākot policijas arestā. Pēc incidenta ar kuģa kapteini, kurš nokļūst Marseļas slimnīcā, Ādamsons beidz jūrnieka gaitas.

Nelegāli pārgājis Beļģijas un Francijas robežu, 1930.gada decembrī viņš ar pieņemtu vārdu Briks Borns iestājas Franču ārzemnieku leģionā, kur paraksta līgumu uz 5 gadiem.

Leģionā Ādamsons dien kavalērijā. Turpmākie gadi paiet sadursmēs ar nemierniekiem Sahārā, Tunisā un it sevišķi Marokā. Dienā jāiztur nepanesams karstums, naktīs ledus aukstums. Jāpierod pie mežonīgās dabas un bīstamajiem ienaidniekiem, kas dunciem, lokiem un bultām bruņoti slēpjas rīsu laukos.

Kādā kaujā viņa vienība bija tik smagi cietusi, ka bija palikuši dzīvi tikai 7 vīri. Viņus no pilnīgas iznīcināšanas bija paglābusi aviācija.

Ādamsons bija apbalvots ar diviem ordeņiem par varonību un sasniedzis seržanta dienesta pakāpi. Āfrikas saulē viņa ķermenis bija „nomelnojis”, visa ādas krāsa viņam bija tumši brūna. Ādamsona dienesta biedri nereti ir „baigi tipi”, pat kādreizējie noziedznieki. Nespējot izturēt dzelžaino disciplīnu un pārcilvēcisko piepūli, daudzi no leģiona dezertē vai izdara pašnāvību.

Ādamsons Franču leģionā

Miervaldis šai laikā turpretim iemanto daiļrunīgo iesauku „Marokas Baigais”. Viņš pacieš visas grūtības.

Cīņu starplaikos Miervaldis apgūst franču, vācu, spāņu un arābu valodas. Vēlāk jau cīnoties Otrajā pasaules karā, viņš bieži atcerēsies Āfrikā pieredzēto, uzdziedot „Divpadsmit vīri uz miroņa lādes un pudele ruma”, savus rotas vīrus draudzīgi dēvējot par „marokāņiem”.

Pēc atgriešanās no Marokas, Miervaldis dzīvoja klusu un kādu laiku izvairījās pat no tuvākajiem draugiem. Latvijā 1937.gadā Marokas Baigajam draud sods par izvairīšanos no karaklausības. Pateicoties krusttēva un Arsenāla priekšnieka pulkveža Kārļa Ādamsona gādībai, no nepatikšanām izdodas izvairīties. Pēc karadienesta, ko pavada 4.Valmieras kājnieku pulkā, Ādamsons pāris mēnešus nostrādā Latvijas radiofonā par ārzemju ziņu redaktoru. Šis darbs viņam pārāk nepatīk, jo tas jāveic noteiktā ritmā un laikā, ko grūti savienot ar Miervalža straujo un impulsīvo raksturu.

Pēc darba radiofonā viņš kā instruktors virsnieka vietnieka dienesta pakāpē turpina dienestu 8.Daugavpils kājnieku pulkā. No ārzemnieku leģiona laikiem Ādamsons mantojis arī pārlietu aizraušanos ar alkoholiskajiem dzērieniem. Pēc kārtējā incidenta, kam seko kautiņš pat ar pulka komandieri, viņš dienestu Latvijas armijā pamet.

Neilgi pirms Latvijas okupācijas Miervaldis piepelnās, strādādams par krāvēju un grāvraci. Kā laukstrādnieks nonāk Rīgas apriņķa Bīriņu pagastā. Te iepazīstas ar Lejasteteru māju saimnieka Siliņa meitu Katrīni, kura drīz kļūst par viņa sievu.

Pēc Vācijas – PSRS kara sākuma 1941.gada 22.jūnijā Miervaldis atsāk karavīra gaitas. Piedalās latviešu partizāņu cīņās pret sarkanarmiešiem pie Raganas un Limbažiem.

1941.gada 28.decembrī virsnieka vietnieks Ādamsons piesakās brīvprātīgi cīņai pret boļševikiem un viņu iedala 26.Tukuma bataljonā. Pēc apmācībām bataljons 1942.gada jūnijā bataljons dodas uz Austrumu fronti. Taču gaidīto kauju vietā viņam nākas pildīt sardžu dienestu un cīnīties ar padomju partizāņiem Ļepeļas un Dņepopetrovskas apkārtnē.1942.gada maijā Ādamsons kopā ar citiem buršiem noorganizē komeršu, kurā piedalās ne tikai „Lettonia”, bet arī citu korporāciju biedri. Ignorēdams komandiera aizliegumu, Marokas Baigais sagādā pārtiku un dzērienus, bet citi karavīri saziēdo tabaku un cigaretes. Svētki notiek kazarmās Dņepras krastā. Nākamajā dienā ukraiņu prese raksta, ka latvieši līdz rītam dziedājuši skaistas studentu dziesmas.

Vēlāk kādā „Lettonia” komeršā Rīgā Ādamsons atteiksies sēdēt pie viena galda ar latviešu drošības palīgvienības komandieri Viktoru Arāju, nosaucot viņu par „mīksto”.

1942.gadā nonāk Minskas apkārtnē, apvidū ap Berezinas upes izteku, apkarot boļševiku partizānus. Šajās kaujās panākumu bija maz, kam vēlāk nāca izskaidrojums – komunistu spiegam Rīgas žīdam Kacam (Kocovam) bija izdevies, nezināmos apstākļos, kļūt par tulku žandarmērijas radio stacijā

Biholīnā. Šis spiegs jau iepriekš partizānus informēja par katru latviešu bataljona paredzēto pasākumu. Spiegs Kacs – Kocovs informēja arī partizānus par katru vietējo iedzīvotāju, kuri sadarbojās ar vāciešiem un kuriem partizāni nežēlīgi atriebās.

Spiegu Kacu – kocovu atklāja Ādamsons. Viņš pārgērbies par krievu zemnieku bija iekļuvis Staļina vārdā nosauktās partizāņu brigādes galvenajā mītnē un 24 stundas nodzīvojis tur kā Maskavas sūtīts emisārs. Tur viņš bija ieguvis daudz slepenu komunistu dokumentu, to starpā arī par kacu – Kocovu.

1942.gadā bataljons apsargāja Baranoviču dzelzceļa staciju, ko bieži postīja boļševiku partizāni. Te Ādamsons, kaprālis Butkus un dižkareivis Pārups izdarīja pārdrošu izlūku gājienu, uzņēma sakarus ar tiem, nodzīvojot divas dienas pie partizāniem, iegūstot vērtīgu informāciju.

Virsnieka vietnieks Ādamsons Austrumu frontē, pirmais no labās.¹⁸

1943.gada februārī Ādamsons 15 vīru priekšgalā veic sekmīgu reidu pāri Ilmeņa ezeram, uzspridzinot artilērijas bunkuru un pārvedot gūstā Sarkanarmijas virsnieku.

26.Tukuma bataljons pēc latviešu leģiona nodibināšanas, 1943.gada marta beigās, ierodas Krasnoje Selo un tiek ietilpināts 2.latviešu brigādē, 2.pulkā.

Pirmās lielās uguns kristības 2.latviešu brigāde saņem 1943.gada septembra kaujās Volhovā. Tās nenorit arī bez Ādamsona, kas paaugstināts par leitnantu, līdzdalības. Par septembra kaujām Miervaldi Ādamsonu apbalvo ar Dzelzs krusta I šķiru. Kaujās Volhovā tiek smagi ievainots galvā, vienai acij zaudējot redzes spējas.

¹⁸ Foto Žurnāls Mājas Viesis U. Neiburgs „Divpadsmit vīri uz miroņa lādes...”

Kaut cik izārstējies, kreisajai acij neredzot, ar dziļu rētu pāri labajam vaigam Ādamsons atgriežas frontē kā 19.divīzijas 44.grenadieru pulka 6.rotas komandieris. Seko cīņas pie Opočkas un Kudaveras, kur viņu ievaino vēl divas reizes. Nākošais smagais ievainojums seko 1944.gada 3.augustā uz Latgales un Vidzemes robežas, kur Ādamsons ar rotu aizstāv mājas Aizkārkles pie Barkavas.

1944.gada 30.augustā Miervaldi Ādamsonu paaugstina kapteiņa dienesta pakāpē.

Leitnants Ādamsons pēc apbalvošanas ar Dzelzs krusta I šķiru Volhovā¹⁹

Pie 19.divīzijas atgriezās Kurzemē 1944.gada novembra beigās, kaut arī atzīts par nederīgu frontes dienestam. Ādamsonam bija stipri bojāta redze. Viņš tomēr kategoriski pieprasa divīzijas komandierim, lai viņu sūta uz fronti. Ievērojot Ādamsona daudzus apbalvojumus, starplaikā arī Vācu krustu zeltā, divīzijas komandieris beidzot padodas un nozīmē viņu par 44.pulka 6.rotas komandieri. Kad iesākās Ziemassvētku kaujas, tad kāvās visi, ieskaitot rakstvežus, pavārus un Marokas Baigais jutās kā paradīzē, pilnīgi savā elementā. Ziemassvētku kaujās Ādamsona 6.rota Lestenes apkārtnē 36 stundas bez pārtraukuma noturas pret ienaidnieka pārspēku pie Vanagu mājām. Viņi atsit visus uzbrukumus. Trīspadsmit reižu Vanagu mājas iet no rokas rokā. Lai Vanagus ieņemtu, boļševiki katru uzbrukumu sagatavoja ar spēcīgu artilērijas uguni. 30.decembrī pēc gūstekņu ziņām, ienaidnieks bija atkal paredzējis uzbrukt Vanagiem. Uz pašu zaudējumiem boļševiki nepiegrīza nekādu vērību. Lai pasargātu mūsu atlikušo dzīvo spēku, 6.rota, sākoties artilērijas ugunij izvēca visus karavīrus no Vanagiem, atstājot tikai novērošanas posteni. Kā bija paredzēts, pēc artilērijas uguns sagatavošanas, ienaidnieka kājnieki iebruka Vanagos. Kapteiņa Ādamsona vīri nekavējoši

¹⁹ Foto no frontes laikraksta Daugavass Vanagi 1943.gads

izdarīja prettriecienu un krievus no mājām izsita. Pie Vanagiem Ādamsonu ievaino septīto reizi. Par kauju nopelniem kapteini Miervaldi Ādamsonu 1945.gada 25.janvārī apbalvo ar Bruņinieku pakāpes Dzelzs krustu.

Arnolds Šinķis savā atmiņu grāmatā Kurzemes cietoksnis par Ādamsonu raksta: „Kapteinis Ādamsons ir slaida auguma kalsens vīrs, allaž apbružātā formas tērpā, apjozies divējiem ieročiem – kaujas pistoli un arābu dunci. Ar pēdējo viņš prot rīkoties tikpat veikli kā cirka mākslinieks. Viņa krūtis grezno vairākas goda zīmes, bet iesarkano, gareno seju rotā dziļa rēta pāri vaigam. Kreisā acs viņam nedzīva, toties labā tik spēcīgi asa, ka kopā ar plānajām, sakniebtajām lūpām piešķir cietu un draudīgu izskatu, kā plēsīgam kalnu ērglim, kas ik mirkli gatavs mesties uz savu upuri.”

Kaprālis Juris Vītiņš atceras, ka 1945.gada martā saticis Marokas Baigo, kurš tad gan vairs nav bijis bezbēdīgais „kara velns”. Nerunājām par bijušo, bet par nākotni, kas mums abiem likās samērā bezcerīga. Tomēr norunājām, kaut abi bijām invalīdi, karot līdz pēdējam.²⁰

Nedaudz apārstējies Stendes slimnīcā un izvairījies no evakuācijas uz Vāciju, Miervaldis pieprasa, lai viņu nosūta uz fronti. 1945.gada marta kaujās Blīdenes – Remtes apkārtnē Marokas Baigais bruņojies ar neliela kalibra pistoli un vairs labi neredzēdams, aktīvi piedalās leitnanta Piķeļa rotas triecienos.

Vēlreiz ievainots, Ādamsons Liepājas lazareti sasniedz gandrīz neko neredzēdams, savus draugus pazīstot tikai pēc balss.

Rožu laukuma lazaretē Miervaldis nonāk kāda slavena vācu acu ārsta ziņā, kurš apsola viņam atgriezt acu gaismu, ja patients divas nedēļas gulēs gultā. Tas nu Miervaldim bija grūti paveicams, jo Liepājā draugu netrūka, kas viņu rītos savāca un vēlu vakarā pārveda lazaretē. Tomēr viņš ticis operēts un redze uzlabojusies. Tālāka ārstēšana bijusi paredzēta Vācijā, bet Ādamsons no Kurzemes negribēja šķirties. Iespējams, tāpēc nepiekrīt ar vienu no pēdējām laivām doties pāri Baltijas jūrai uz Zviedriju. Uldis Ģērmanis apraksta epizodi, ko redzējis 1945.gada 8.maijā ceļā uz Liepājas ostu: „Ielas otrā pusē, divu žēlsirdīgo māsiņu balstīts un mazliet līgodamies, bija nostājies slaidis un izskatīgs hauptšturmfīrers ar Bruņinieka krustu kaklā. Tagad viss bija galā, bet viņš, spītēdams bargā momenta prasībām un kārtīgu ogo nometis, visā savā bruņiniecisma godībā bija iznācis bezrūpīgā pastaigā Liepājas ielās, divu zelteņu aprūpēts. Pamanījies aizbraucēju pulciņu, viņš salīgojās, izstiepa veselo roku un skaļā balsī iesaucās – tur aiziet tēvijas nodevēji! Gribējās uzkleigt – neāksties, Miervald, met un brauksim! Taču tas laikam būtu briesmīgs apvainojums bezbailīgajam kaujiniekam.”

Arnolds Šinķis par Ādamsonu raksta²¹: „Uz neilgu laiku atstājis kapteini Ādamsonu slimnīcā, virsleitnants Ancāns dodas pie pulkveža Oša, kas apmeties Kūrmājas prospektā. Bijušais 44.grenadieru pulka komandieris pulkvežleitnants Kociņš drūmu seju soļo pa Liepājas ielām un ierauga nākam

²⁰ Mājas Viesis U. Neiburgs „Divpadsmit vīri uz miroņa lādes...”

²¹ Arnolds Šinķis Kurzemes cietoksnis Rīga 1997

pretim kapteini Ādamsonu un leitnantu Piķeli. Kurp jūs? Ejam uz latviešu tautas bērēm... ledaini atbild Ādamsons, un Kociņš redz, ka abi kauju veterāni uztaisījuši krietnu dūšu. Vai bēru šņabis ir līdzī? – joko Kociņš. To dos pēc aprakšanas, atbild Ādamsons.”

Ilgus gadus par Ādamsona tālāko likteni bija dzirdami dažādi nostāsti. Ādamsons pēc kapitulācijas nonāk gūstekņu savākšanas punktā starp Auci un Bēni. Viņš neslēpa savas krievu un citu valodu zināšanas, bija pilnā uniformā. Starp gūstekņiem atradās arī bijušais Latvijas armijas pulkvedis, artilērijas pulka komandieris, tagad ģenerālis Haralds Šulcs, vācu 24.kājnieku divīzijas komandieris.

Daļa 19.divīzijas vīru mēģināja cieši turēties ap Ādamsonu. Vēlāk Ādamsons nonāk vācu karagūstekņu nometnē Šauļos, vēlāk Mončegorskā pie Murmanskas. 1945.gada novembrī viņš kopā ar vairākiem vācu virsniekiem nolēmj bēgt uz netālo Somiju. Bēgļiem sagādāti divi cirvji, karavīru pudeles ar ūdeni, arī milti un speķis. Diemžēl viņu nolūku atklāj. Sākotnēji Ādamsonu soda ar desmit dienām karcerī un diviem mēnešiem izolatorā. Nodevības dēļ atklājas, ka viņš ir latvietis, nevis vācietis. Tāpēc viņu kā „PSRS pilsoni” nosūta uz Murmanskas cietumu.

Kā liecina čekas dokumenti, vienīgais, ko Ādamsonam varēja inkriminēt, bija tas, ka viņš „vairākkārtīgi ar savu rotu vadīja niknas cīņas pret Sarkanās armijas daļām, kurās nogalināti daudzi sarkanarmieši.” Viņa tiesas prāvu iecerēja kā atklātu tiesas sēdi, ko gan vēlāk neatļāva. Daudzo pratināšanu laikā Ādamsons bija izturīgs un atbildēs skops. Pēdējā vārdā paziņoja, ka bijis karavīrs, kas līdz galam pildījis savu pienākumu. 1946.gada 16.maijā Murmanskas garnizona kara tribunāls viņam par „dzimtenes nodevību” piesprieda nāves sodu.

Nav gan skaidrs, kāpēc soda izpilde nenotika Murmanskā. Tieši Līgo vakarā viņš pa etapu caur Ļeņingradu un Tallinu nonāca čekas pagrabos Rīgā, Stabu ielā. Kaujas laukā neuzveikts, 1946.gada 23.augustā Marokas Baigais sagaidīja savu pēdējo lodi, kas izdzēsa viņa dzīvību. Kapa vieta nav zināma, bet tā varētu būt Matīsa kapos kopējā bedrē, kur apraka nošautos čekas upurus.

Kā raksta viņa dzīvesbiedre Katrīne, kas dzīvo ASV, Miervaldis bijis, lai cik tas savādi neizliktos, ļoti maigas dabas cilvēks. Viņa atceras, ka 1944.gada pavasarī ejot abiem Rīgā pa Brīvības bulvāri, apstājoties Miervaldis jūsmojis par Rīgu, teikdams, ka Rīga ir visskaistākā pilsēta un Latvija skaistākā zeme pasaulē un to nevar atdot svešiem. Lielas asaras ritējušas viņam pār vaigiem!

Ādamsons ar sievu Katrīni

Ādamsona ģimene. Kreisajā pusē M iervaldis

Tāpat svarīga viņam bijusi ģimene. Katrīnei bija jāapsola, ka nekad vairs neprecēšoties, ja viņš no kara nepārnāktu un dzīva ar bērniem krieviem rokās nedošoties. Tam viņš atstājis divas rokas granātas.

Par Ādamsonu raksta 19.divīzijas komandiera adjutants virsleitnants Oskars Perro²².

²² O. Perro Neuzvarēto traģēdija

Kādu vakaru no grāvjiem piezvana Ādamsons. Vecais esot aicinājis atnākt, un, tā, kā ar valodu esot, grūtības vai es nevarētu nākt izskaidroties? Sapratu, ka divīzijas komandierim padomā kāds speciālu uzdevums, kurus ģenerālis vienmēr uzticēja Ādamsonam, jo laika tecējumā izrādījās, ka pēdējais bija dzimis izlūks – aukstasinīgs, drošs, izdomas bagāts un lielisks novērotājs. Ādamsons izlūkošanas iebūrumus veica, tā sakot „ar plīvojošiem karogiem”, turklāt gandrīz vienmēr ar slavējamām sekmēm. Taču visiem bija zināms arī tas, ka šos pasākumus viņš allaž veica krietni vien „iekšēji sagatavojies”.

Tikko biju ieradies štābā Lestenes pilī, pa galvenajām durvīm telpā smagi ieklupa Ādamsons.

Lestenes pils 19.divīzijas štāba vieta 1944.gada 1.un 3.lielkaujas laikā²³

Mani ieraudzījis viņš iesaucās; „Sveiks, tu vecā kraukļu barība!” Uz to atsaucos: „Spriežot pēc tā kā tu pašlaik izskaties, tu esi kraukļu barībai daudz tuvāk nekā es! Tavu seju izcaurumojušas tūkstošiem sīku šķembiņu un liekas, ka kāds tevi būtu apstrādājis ar smilšpapīru?” Ādamsons greizi pasmaidīja un noteica: „Nu nomierinies un nepabaidies!”

²³<http://www.zudusilatvija.lv/objects/object/4855/>

Vanagu māju drupas

Vanagi pirms kara

Piemīņas plāksnes atklāšana Vanagu māju drupās 2001.gadā

Pie Vanagiem atrastais kaujas liecinieks

44.grenadieru pulka 7.rotas kaprālis V. Rulliņš savā kauju vietā Vanagos 2001.gadā

Pēc Rulliņa vārdiem no šī bunkura Ādamsons vadījis Vanagu māju aizstāvēšanu

X – Vanagu mājas

Tūdaļ devāmies Štrekenbaha kabinetā. Ģenerālis sēdēja savā krēslā un izskatījās vēsi atturīgs un gausi nosvērts. Īsos vārdos viņš uzdeva Ādamsonam noorganizēt un vadīt izlūkošanas uzbrukumu un saņemt gūstekņus.

Zinot Ādamsona dabu, Štrekenbahs noliecās, un mirkli vēlāk viņam rokās parādījās franču konjaka pudele. To viņš pasniedza Ādamsonam sacīdams: „Pats esmu gājis izlūku patruļās un zinu, kad tad ir no svara klusums. Tāpēc, lai negrabētu kauli, ņemiet palīgā šo pudeli!” Un ģenerālis nobeidza ar šādos gadījumos parasto novēlējumu: „Hals und beinbruch!” Mēs bijām gatavi atstāt divīzijas komandiera kabinetu. Tagad Ādamsons neveikli pasvieda labo roku gaisā un iesaucās: „Lej litrā!”

Es sarāvos, bet kad ģenerālis klusēja, apgriezās un abi ar Ādamsonu izsoļojām ārā. Nezinu, vai Štrekenbahs manīja izaicinājumu, vai nē? Taču man bija skaidrs, ko Ādamsons ar to domāja.

44.(6.) grenadieru pulka 6.un 7.rotas izlūkiebrukums 1944.gada 9.decembrī ANNENIEKU rajonā.

Pēc II KURZEMES lielkaujas frontē bija iestājies salīdzinoši mierīgs periods, un 19.latviešu grenadieru divīzijas dļām bija noteikti sekojoši uzdevumi, kas galvenokārt izpaudās aktīvā izlūkošanā. Pretstatā Sarkanai armijai, kura izlūkošanā iesaistīta speciāli sagatavotas izlūku vienības, 19.grenadieru divīzijā par izlūkošanas informācijas ieguvu bija atbildīgs katrs pulka komandieris. Laika posmā no NOV44 līdz Ziemassvētku kauju sākumam 23DEC44, labus panākumus guva 44.(6) grenadieru pulks, kuru

komandēja majors RŪDOLFS KOCIŅŠ. Pulka sasniegumos var ierakstīt 28 saņemtos gūstekņus augstākminētajā laika periodā.

Latviešu leģiona dokumentācijā nav saglabājušās daudz informācijas par izlūkošanas aktivitātēm KURZEMES kauju laikā, un komandieriem, kuri komandēja. Pateicoties vēl dzīvajiem latviešu leģionāriem, kuru vadībā bija iespēja apmeklēt kauju laukus, ir radusies iespēja kaut cik precīzi restaurēt 44. (6) grenadieru pulka 6. un 7. rotas izlūkiebrukumu, kura komandēšana tika uzticēta tikko frontē pēc ievainojuma sadziedēšanas ieradušajam kapteinim MIERVALDIM ĀDAMSONAM. Zināmu skaidrību kaujas gaitas restaurācijā deva Sarkanās armijas kauju atskaites tieši par šo periodu, un nedaudzās 19. grenadieru divīzijas kauju atskaites.

Taktiski svarīga izlūkiebrukuma nodrošināšanai tika izdalītas divas rotas, kas pēc taktiskā novērtējuma ir diezgan plaša taktiska operācija un kāpēc izvēle krita tieši uz kapteini MIERVALDI ĀDAMSONU, kā reida komandieri. Atbilde uz to ir meklējama latviešu leģiona virsleitnanta OSKARA PERRO atmiņu grāmatā „NEUZVARĒTO TRAGĒDIJA”. O. PERRO DEC44 pildīja 19. divīzijas komandiera ģenerālleitnanta BRUNO ŠTREKNBAHA adjutanta pienākumus un viņa atstātās atmiņas dod skaidrību uz augstākminēto jautājumu – kāpēc tieši ĀDAMSONS. Divīzijas komandierim bija padomā speciālu uzdevums, kurus viņš vienmēr uzticēja M. ĀDAMSONAM, jo pazina to kopš KRIEVIJAS kaujas laukiem. Kapteinis izrādījās dzimis izlūks, aukstasinīgs, drošs, izdomas bagāts un lielisks novērotājs, kurš izlūkošanas iebrukumus veica tā sakot „ar plīvojošiem karogiem”, turklāt gandrīz vienmēr ar slavējamām sekmēm, un protams krietni vien „iekšēji sagatavojies”. Izsaukts uz LESTENES pili, kur tajā laikā atradās 19. divīzijas štābs, M. ĀDAMSONS ienākot pa pils galvenajām durvīm, saskrejoties ar O. PERRO sirsnīgi sasveicinājies ar savu iecienīto sauukli: „Sveiks tu vecā kraukļu barība!” pēc kā abi devušies divīzijas komandiera darba kabinetā un aiz kura muguras atradās pils bijušā saimnieka, LATVIJAS armijas ģenerāļa MĀRTIŅA HARTMAŅA portrets. Divīzijas komandieris uzdod M. ĀDAMSONAM noorganizēt un vadīt izlūkošanas iebrukumu ar uzdevumu saņemt gūstekņus. Zinot M. ĀDAMSONA dabu, komandieris dod kapteinim franču konjaka pudeli ar novēlējumu, lai izlūkgājienā negrab kauli un vācu vēlējumu „HALS UND BEINBRUCH”, kas tulkojumā nozīmē „lauz kaklu”, uz ko M. ĀDAMSONS atbildējis neveikli pasviežot labo roku nacistu sveicienam un izsaucoties „lej litrā!”. Tas jau bija Miervalža dabā, un arī „noraujot zobu vai palaižot pakaļu” frontes grāvjos Ādams vienmēr norūca „Heil Hitler”.

Pasākuma nodrošināšanai 44. (6) grenadieru pulka komandieris nozīmē pulka 6. un 7. rotu, kuras komandē leitnanti EDGARS MIEZIS un BRUNO ŠMITS. Par abiem virsniekiem sīkāka informācija nav pieejama, un visdrīzāk tie ir nākuši no pirmajiem brīvprātīgajiem, kuri uz fronti aizbrauca jau 1942. gadā latviešu policijas bataljonu sastāvā kā instruktori.

SITUĀCIJA, KAUKAS LAUKA APRAKSTS, METEROLOĢISKIE LAIKA APSTĀKĻI

44.(6) grenadieru pulks pozīcijās atradās 19.divīzijas labajā spārnā starp viensētu BALŠŅAS un mežsarga māju LUTIKĪ. Izlūkošanas iebrukumam tika izvēlēts apvidus iepretīm pulka 6.un 7.rotas pozīcijām, kuras atradās upes BĒRZE labajā krastā paralēli lielceļam ANNENIEKI – DOBELE. Pulka artilērijas atbalstu nodrošināja 1.artilērijas pulka 2.divīzions, kuru komandēja kapteinis EDUARDS STRAUTS. Divizona rīcībā 105mm lauka haubices, kuras bija galvenā artilērijas sistēma KURZEMES frontes noturēšanā.

Līdz mūsu dienām ir saglabājusies oriģinālā artilērijas pozīciju labā apakšiecirkņa shēma. Visticamāk, ka tieši no šīs vietas izlūkiebrukums tika atbalstīts ar nepieciešamo artilērijas uguns atbalstu.

Sarkanās armijas kaujas ziņojumā ir doti precīzi laika apstākļi, kādi valdīja 08 – 09DEC44. 08. DEC44 laika apstākļi ir šādi: mākoņains, mākoņu augstums 300 – 600 m. Redzamība 6 – 10 km, dienvidaustrumu austrumu vējš 5 – 7 m/sek. Gaisa temperatūra 0 – 1 grāds C. Apvidus novērtēšanai ir izmantota DEUTSCHE HEERESKARTE 1: 50 000. Mūsdienās apvidus nav būtiski mainījies, bet kara rezultātā daudzas mājas ir nopostītas un nav atjaunotas. Apvidus ir atbilstošs reida veikšanai. Dienvidaustrumos no apdzīvotās vietas *Brūnumaiža* apvidus ir mežains ar ierobežotām novērošanas un šaušanas iespējām. Mežs pārsvarā ir skuju koku un sniedzas līdz ceļam *Annenieki – Dobeļe*. Caur mežu plūst upe *Bērze*, tās vidējais platums 6 – 10 m, dziļums 1,5 m, krasti stāvi, apauguši ar krūmiem. Upe ierobežo kaujas tehnikas iesaisti abām karojošām pusēm. Upes ziemeļu abos krastos caur mežu stiepjas vairākas stigas, to platums līdz 5 m. Stigas ir braucamas, kas dod

iespēju iesaistīt kaujas tehniku, veikt pārapgādi un nodrošina mobilitāti. Aiz ceļa - uz dienvidiem no ceļa *Annenieki – Dobeles* apvidus ir klajš ar nelieliem meža puduriem, tāpēc sniedz labas novērošanas un šaušanas iespējas. Apvidū ir daudz ceļu, kas savieno viensētas. Viensētas un būves ap tām (no laukakmeņiem būvētās kūtis) sniedz labas novērošanas un šaušanas iespējas un var kalpot par nocietinātiem uguns punktiem. Apvidus dod labas smago ieroču uguns atbalsta iespējas abām karojošām pusēm, gan ar tiešo, gan netiešo uguni. Apvidū ir trīs atslēgas punkti augstiene uz rietumiem no mājām *Āmari*, meža puduris uz dienvidiem no mājām *Āmari* un ceļš no mājām *Āmari* līdz muižai *Ausātas*. Novērtējot kaujas lauku priekšrocības ir tiem spēkiem, kuri veic aizstāvēšanās operācijas, šajā gadījumā priekšrocība bija Sarkanās armijas vienībām.

Izpētot Sarkanās armijas kaujas dokumentāciju, iepretīm 44.(6) grenadieru pulka pozīcijām atradās Sarkanās armijas 391. strēlnieku divīzijas vienības, - 1278. strēlnieku pulks ar tam piedalīto 2673. artilērijas pulku, 192. inženieru bataljonu, 404. atsevišķo iznīcinātāju - prettanku divizionu, bruņutehnikas vienību nav. Apdzīvotajā vietā – lauku mājās *Āmari* atrodas krievu 1278. strēlnieku pulka 4. rotas komandpunkts, bet nav zināms, kura bataljona. Mājās *Ausātas* – bataljona komandpunkts. Iepriekš iegūtās izlūkziņas vēsta, ka 300 m uz ziemeļiem no mājām *Ausātas* mājās *Ražas* ir 120 mm mīnmetēju pozīcijas, tāpat 120 mm mīnmetēju pozīcijas atrodas arī dienvidrietumos no mājām *Āmari*. Samērā līdzīgu informāciju sniedz arī 44.(6) grenadieru pulka 7.rotas vada komandieris virsseržants ARNOLDS ŠINĶIS savā grāmatā „KURZEMES CIETOKSNIS” sadaļā „PIECAS STUNDAS TRIECIENUGUNĪS”.

KAUJAS NORISE

REIDS ir mobilu karaspēku daļu iekļūšana pretinieka aizmugurē, lai veiktu noteiktus kaujas uzdevumus. Šīs operācijas beidzas ar plānotu atkāpšanos pēc pamatzudevuma izpildes, kā arī iefiltrēšanās pretinieka aizmugurē, lai iegūtu informāciju, demoralizētu pretinieku, iznīcinātu kādu objektu vai izglābtu un evakuētu savus karavīrus, ekipējumu, speciālas iekārtas. A.ŠINĶIS savā grāmatā „KURZEMES CIETOKSNIS” ir aprakstījis diezgan precīzu kaujas uzdevumu, kāds tika dots reidā iesaistītajām vienībām, un to savās atmiņās apstiprināja arī 62.Padomnieku rotas zemessargs, bijušais pulka 7.rotas 2.vada grupas komandieris VOLDEMĀRS RULLIŅŠ, kurš III KURZEMES lielkaujā bija virsseržanta ŽAŅA ANSONA komandētajā vadā. 19.divīzijas dokumentācija liecina, ka izlūkošanas iebrukumā kopskaitā piedalījās 80 karavīri, un A.ŠINĶA grāmatā skaitlis nav minēts vispār. Šādam uzbrukumam tik ierobežotā platībā tas bija pietiekami, lai izpildītu uzdevumu, kas bija noteikts šāds:

6.rotai lauzties gar ceļu DOBELE – ANNENIEKI uz dienvidiem, pēc iespējas sasniedzot mājas AUSĀTAS, kur mežmalā ir krievu bataljona komandpunkts. 7.rotai jāsedz 6.rotas atkāpšanās ceļš un kreisais flangs. Vienam 7.rotas vadam jānododas uz mājām ĀMARI, iznīcinot krievu rotas komandpunktu. M.ĀDAMSONS šādu pavēli deva rotu komandējošam sastāvam izejas pozīcijās, kuras atradās upes BĒRZE kreisajā krastā, meža masīvā uz austrumiem no mājām ĀMARI. Izejas pozīcijas bija 44.(6) grenadieru pulka priekštilts, jo atradās upes pretējā krastā un to aizsardzību nodrošināja pulka soda vads, kuru komandēja virsnieka vietnieks JĀNIS PIĶELIS. Izpētot kaujas

lauku, V.RULLIŅŠ spēja precīzi norādīt to vietu, kurā tās atradās. Arī mūsdienās priekštilta pozīcijās var redzēt ložmetēju ligzdas un apvidus deva labas priekšrocības slēpti izvirzīties uz starta līniju, lai gan tumšajā 08DEC44 rītā upe BĒRZE bija jāšķērso pa koka laipām 80 karavīriem un radītais troksnis varēja plānoto operāciju izgāzt, jo Sarkanās armijas artilērijas novērotāji būtu manījuši vai dzirdējuši kādu kustību. Šādu varbūtību pēc V.RULLIŅA atmiņu stāstījuma novērsa soda vada karavīri, kuri pastiprināja šaušanu no ložmetējiem, kamēr reida dalībnieki šķērsoja upi. Ir zināms tas, ka 6.un 7.rotas pozīcijas uz laiku ieņēma kapteiņa ERNESTA LAUMAŅA 19.izlūku un trieciena bataljona viena rota. Bataljona operacionālajā kontrolē bija padots 44.(6) grenadieru pulkam un atradās labajā flangā 44.(6) pulka 1.bataljonam ar štābu mežsarga mājās. Mūsdienās mājas saucas CERĪBAS, bet WERMACHT kartē un LATVIJAS armijas 1927.gada kartē mājas ir apzīmētas kā MEŽSARGS. Pulka 8.rotas daļa, kuru komandē virsleitnants AUGUSTS BITERS tiek novietota rezervē iepretīm soda vada turētai priekštilta pozīcijai. Reida komandiera kapteiņa M.ĀDAMSONA komandpunkts, uzsākoties reidam 090530DEC44 atrodas soda vada pozīcijās, bet 7.rotas trieciena grupai ieņemot mājas JUKAS, lai nodrošinātu savu spēku kreiso flangu, operāciju vada no turienes, kopā ar 7.rotas komandieri B.ŠMITU, pretstatā grāmatā „KURZEMES CIETOKSNIS” dotajam kaujas gaitas aprakstam. Pie JUKAS tiek uzspridzināti 5 krievu bunkuri. Blakus muižai AUSĀTAS atrodas viensēta RAŽAS, kurās atrodas Sarkanās armijas 120mm mīnmetēji, kuri atklāj uguni pa māju JUKAS rajonu. Lai nomāktu pretinieka mīnmetējus, tiek izsaukts artilērijas uguns no 44.(6) pulkam pakļautajām artilērijas vienībām. Galvenais leģionāru trieciens notiek pa ceļu, kas ved no mežsarga mājas GALAKROGS pa ceļu uz muižu AUSĀTAS. 6.rotai izdodas pa ceļu sasniegt muižu AUSĀTAS un to daļēji ieņemt. Muižas kompleksā ietilpst gan saimniecības ēkas, gan kūtis, klētis, gan arī vairākas dzīvojamās ēkas. Kauju gaitā iztrūkst informācijas par mājām RAŽAS, kas notika ar Sarkanās armijas mīnmetējiem. Ne Sarkanās armijas, ne 19.divīzijas dokumentos nav minēts par to. Ir skaidrs, ka reids bija plānots tikai uz gūstekņu saņemšanu un informācijas ieguvī, bet ne uz taktiskā stāvokļa uzlabošanu, kurš uz to brīdi nebija nepieciešams, jo 44.(6) grenadieru pozīcijas atradās mežainā apvidū, un tas apgrūtināja pretinieka kustību. Pozīcijas atradās upes BĒRZE labajā krastā, kas ir augstāks par kreiso, turklāt upes krasti bija izcirsti, tā paverot labas novērošanas un uguns iespējas.

6.rotas uzbrukums un muižas AUSĀTAS ieņemšana nedeva plānoto rezultātu, jo Sarkanās armijas bataljona komandpunkts atradās mežā dienvidrietumos no muižas viensētā ANSKUČAS (līdz mūsdienām nav saglabājušās), un ilglaicīgi noturēties AUSĀTAS muižā nebija iespējams, jo sekoja Sarkanās armijas pretuzbrukums ar artilērijas uguns atbalstu. Ir saglabājusies dokumentāla informācija par 44.(6) pulkam piedalītās artilērijas uguns mērķiem. Pēckaujas ziņojumā ir minēts, ka 4.baterija noklāja krievu pozīcijas pie mājām RAŽAS, 6.baterija par krievu pozīcijām augstienē pie mājām ČANKAS un 5.baterija pa krievu uzbrukuma joslu pie AUSĀTAS. Krievu spiediena rezultātā reida galvenie spēki attiet gar upīti GRAUZDUPĪTE. 6.rotas komandierim E.MIEZIM 120mm šķemba norauj kājas

pēdu. Galveno spēku uzdevums atkāpjoties ir sasniegt māju JUKAS. Pēc sapulcēšanās pie mājām JUKAS, 6.rota šķērso ceļu ANNENIEKI – DOBELE, un caur soda rotas pozīcijām šķērso upi BĒRZE un ieiet savās pozīcijās. Pēc kara dalībnieka V.RULLIŅA atmiņām, 7.rota nodrošina 6.rotas manevru un savās pozīcijās ieiet uzreiz pēc 6.rotas, vispirms sedzot tās atkāpšanos. Atkāpšanās notiek nepārtrauktā Sarkanās armijas mīnmetēju uguns darbībā, un tas liek secināt to, ka leģionāru artilērija nav bijusi spējīga pilnībā neitralizēt pretinieka uguns punktus, kam visticamāk par pamatu varētu būt artilērijas koriģētāja un sakaru līdzekļu trūkums. Pulka ziņojumā minēts, ka reida operācija beidzās 090700DEC44. Divas ar pusi stundas bija vajadzīgs reida veikšanai, kā rezultātā reida grupa ieguva divus sagūstītus Sarkanās armijas karavīrus. Nav informācijas, kāda ranga karavīrie tie bija, un kādu informāciju viņi varēja sniegt divīzijas izlūkošanai. Kauju rezultātā krituši ap 30. Pašu zaudējumi minēti 22 ievainoti leģionāri, kuri ievainojumus guvuši galvenokārt no pretinieka mīnmetēju uguns. Smagākie zaudējumi ir 7.rotai, kura centās nepieļaut Sarkanās armijas rotas uzbrukumu reida kreisajam spārnam. Arī latviešu artilērija nevarēja palīdzēt, jo kauja notika mežā un tās galvenais darbības virziens bija atbalstīt 6.rotu. Par kritušajiem ziņojumā netiek minēts, lai gan kauju dalībnieki un arī A.ŠINĶA grāmatā ir minēti krituši latviešu leģionāri. Par gūstā kritušajiem ziņojums nedod atbildes. Artilērijas bateriju atskaites vēsta, ka 4. baterija izšāvusi – 24, 5. baterija – 24, 6. baterija – 20 lādiņus, kas ir diezgan ievērojams skaits tik mazai taktiskai operācijai. Sarkanās armijas ziņojumi savukārt runā par 250 izšautiem lādiņiem. Sarkanās armijas kaujas ziņojumā ir minēts, ka latvieši ir zaudējuši vienu gūstā kritušo un kurš ir nopratināts. Lai izprastu situāciju ieskatīsimies Sarkanās armijas 391.strēlnieku divīzijas kaujas ziņojumā.

9.decembris 1944.gads. IZLŪKOŠANAS ZIŅOJUMS

Pretinieks (domāts vācu bruņotie spēki) TURPINĀJA aizstāvēt iepriekšējās robežas. Ar divām grupām, kuru kopējais cilvēku skaits līdz 90, veda izlūkošanu ziemeļrietumos no mājām ĀMARI. Ar mīnmetēju un ložmetēju uguni mēģinājumi tika atsisti. Kaujas laukā tika savākts ievainots 19.divīzijas (uzsvērts latviešu) 44.kājnieku pulka 6.rotas karavīrs, kurš nopratināšanā liecināja, ka izlūkošanā tika iesaistītas 6.un 7.rota pirmajā ešelonā un 8.rota rezervē ar sekojošiem uzdevumiem:

- a) Konkretizēt mūsu spēku atrašanās vietas pirmajās līnijās, kā arī rezervju atrašanās vietas.
- b) Iegūt gūstekņus.

Rotām ir tikušas piedalītas sakaru iekārtas, piedalīti vietējie iedzīvotāji, kuri pārzin ceļus un rajonu kā ceļveži, un kuri bija jau iepriekš piedalījušies izlūkošanas uzdevumu nodrošināšanā. Piezīme (Pavadoņi no vietējo iedzīvotāju vidus)

Komentārs: Šāds apgalvojums neiztur kritiku, jo frontes rajonā civiliedzīvotāju nebija. Vācu militārās vadības rīkojumi paredzēja vietējo iedzīvotāju evakuāciju no kaujas zonas. **Komentāra beigās.**

Tālākajā ziņojumā tiek uzsvērts sekojošais: - Iesaistot uzbrukumā vietējo apvidu zinātājus un radiosakaru piedalīšanu rotām liecina par to, ka uzbrukuma mērķi bija daudz plašāki. Visticamāk, ka uzbrucēju mērķis bija nokļūt mūsu spēku aizmugurē un sazināties ar saviem „partizāņiem”, kuri pēc viņu uzskata ved kaujas mūsu spēku aizmugurē (Iekavās dots paskaidrojums – mūsu kaujas šaušanas apmācības, viņi uzskata par partizāņu kaujām mūsu aizmugurē). Gūstekņa izteicieni ir jāņem vērā. Pēc 44.kājnieku pulka gūstekņa teiktā, šajā laikā tiek gatavots uzbrukums ar uzdevumu iznīcināt krievu vājās vietas savu pozīciju priekšā un uzbrukt aizmugurē, iespējams lai sniegtu palīdzību „partizāņiem”. Uzbrukuma laiku gūsteknis nezina. Tas ir atkarīgs no vienības darbībām un izlūkošanas rezultātiem. Šā mērķa labā, priekšējās līnijās ir novietots Laubmaņa bataljons (krievu protokolā **BATALJON LAUBMAŅISA**), kura rīcībā 500 cilvēku, un kurš līdz tam atradās divīzijas rezervē **LESTENES** rajonā. No 6.12.44 Laubmaņa bataljons ir pakļauts 44.kājnieku pulkam un ir ieņēmis kaujas sektoru mežsarga māju rajonā (kv.8430) un meža masīvā (kv.8429). Gūsteknis no sakarniekiem ir dzirdējis, ka 1.bataljonā notiek krievu sakaru noklausīšanās. Tam palīdzot upe. Bataljonā ir pastiprinātājs priekš noklausīšanās. **Beigas.**

Komentārs: Sagūstītā latviešu leģionāra izteikumi par 19.divīzijas izlūku – trieciena bataljona atrašanās vietu kaujas pozīcijās ir precīzi. Nevar izslēgt to, ka gūstā kritušais latviešu leģionārs bija kāds no zemākā līmeņa komandējošā sastāva, kurš zināja precīzu vienību kaujas izvietojumu. Diemžēl Sarkanās armijas pēckaujas ziņojums sīkāk nesniedz sagūstītā leģionāra informāciju par komandējošo sastāvu. Nevar izslēgt, ka tālāk ar viņu strādāja Sarkanās armijas izlūkošanas virsnieki un sniegtā informācija bija jau daudz precīzāka. Tālāk ziņojumā seko skaits 250 šāviņi, kurus Sarkanās armijas novērotāji ir saskaitījuši detonējam savās pozīcijās. Sarkanās armijas 93.strēlnieku korpusa atskaitēs tiek minēti sekojoši zaudējumi izlūkuzbrukuma laikā. Skaitlis ap 20 iznīcināto, viens gūsteknis un pretinieks zaudējis vienu rāciju. **Komentāra beigās.**

NOSLĒGUMS. VAI REIDA OPERĀCIJA SASNIEDZA SAVU MĒRĶI?

Gan latviešu, gan Sarkanās armijas atskaitēs ir vērojama būtiska atšķirība, gan minot zaudējumus, gan sasniegumus. Vai kapteiņa **M.ĀDAMSONA** vadītais izlūkiebrukums sasniedza mērķi? Uz šo jautājumu ir vairākas atbildes – gan jā, gan nē. Ja ņemam no taktiskā izpildījuma, reids bija izdevies. Nostrādāja sadarbība starp kājniekiem un artilēriju, kuras iesaistīšana visticamāk samazināja latviešu leģionāru zaudējumus. Tāpat tika iegūti divi gūstekņi, kas gan nav liels daudzums šāda samērā plaša, kaut arī

lokāla mēroga uzbrukumam. Galvenais reida mērķis ieņemt krievu bataljona komandpunktu pie muižas AUSĀTAS neizdevās, efektīvas krievu pretdarbības rezultātā un situācijas novērtēšanā. Sekmīgi tika ieņemts Sarkanās armijas rotas komandpunkts mājās ĀMARI, iznīcināti 5 bunkuri pie mājām JUKAS, un sekmīgi atvairīts Sarkanās armijas rotas uzbrukums reida kreisajam flangam meža kaujā. Lasot Sarkanās armijas kaujas atskaites ir saprotams, ka viņi šādu uzbrukumu nevērtēja par neko bīstamu minētajā frontes sektorā, zinot kādi spēki atrodas viņu rīcībā, it sevišķi aizmugurē, kur pilnā sparā tika gatavotas vienības uzbrukumam 23DEC44. Šāda darbība no krievu skata puses tika definēta kā izlūkošana ar kauju, un nekas vairāk un tas būtībā atbilda 19.divīzijas komandiera nodomam. Ātrs tieciengrupu uzbrukuma temps, bez sākotnējās artilērijas iesaistes parādīja uz ko ir spējīgs latviešu karavīrs, ieņemot nocietinātas vietas kā JUKAS un ĀMARUS tikai ar 80 vīriem, no kuriem tikai daļa veidoja galveno trieciena spēku, pārējiem sedzot abus flangus, pie JUKĀM un GALAKROGA. Reida operācija bija pārdomāta, virsnieki un instruktori ar kaujas pieredzi, tāpat dalībnieku vidū netrūka pieredzējušu veterānu jau kopš KRIEVIJAS kaujas laukiem. Vesela artilērijas divizona iesaiste (18 stobri) reida nodrošināšanai ir uzskatāma par 19.divīzijas komandieru nopietnu nodomu dodot pavēli par šāda uzbrukuma izpildi. Sarkanās armijas fronte gar lielceļu ANNENIEKI – DOBELE galvenokārt balstījās atbalsta punktu veidā, kas bija izvietoti atbilstoši apvidus īpatnībām un zinot to, ka armiju grupas KURLAND vienības nav spējīgas veikt plašu uzbrukuma operāciju šajā frontes sektorā, bet to darbība ir tendēta uz aizsardzību. Reida dalībnieku atmiņas un arī A.ŠINĶA aprakstā nav minēta ierakumu tīrīšana, jo ar šādu reidā iesaistīto karavīru skaitu tas arī nebūtu iespējams izdarīt.

No negatīvās puses var minēt to, ka izlūkuzbruka laikā latvieši zaudēja gūstekni, kurš samērā precīzi sniedza Sarkanās armijas izlūkošanai nepieciešamo informāciju, it sevišķi par kapteiņa E.LAUMAŅA komandēto bataljona dislokācijas vietu, stiprumu un nodomu. Protams, skaitlis 500 vīru ir nedaudz pārspīlēts, bet ir arī saprotama sagūstītā leģionāra vēlme stāstīt visu, tā cerot saglabāt sev dzīvību.

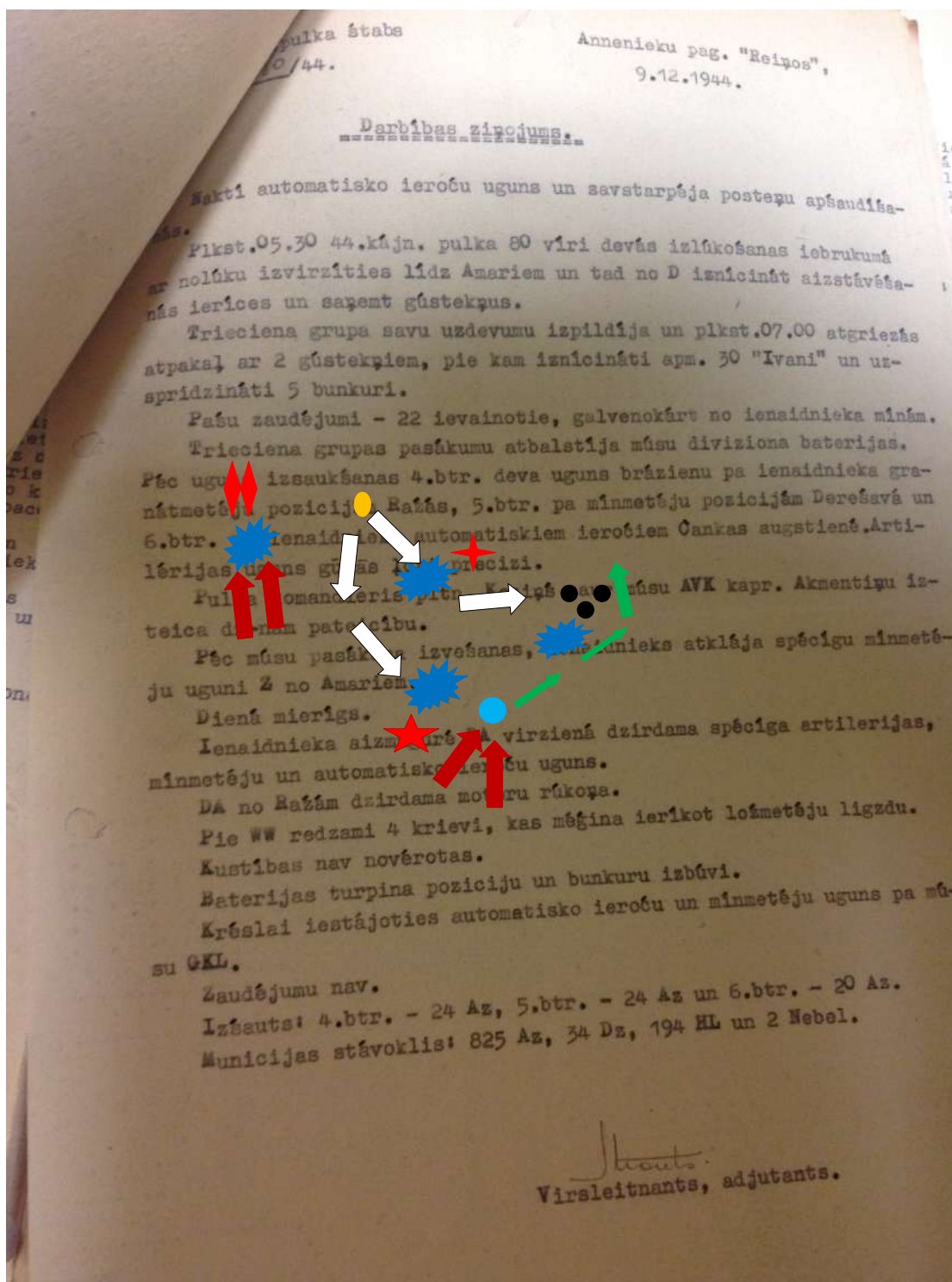

44.grenadieru pulka 6.rotas ierakumi Bērzupes krastā
Iepretim Āmariem ceļa kreisajā pusē šķērsojot Bērzupi var nokļūt
44.grenadieru pulka pozīcijās, kur labā stāvoklī ir apskatāmi gan 6,7 un 1
rotas ierakumi.

Ausātas

Latviešu leģionārs Alfrēds Puķīte par Ādamsonu²⁴ - Mana iepazīšanās ar Marokas Baigo patiešām bija baiga. 1944. gada sākumā, tikko no Lugas – Gatčinas telpā notikušajām kaujām, jaunapmācāmie tika pārvesti uz Rīgu, kur tajā laikā formējās 19. divīzija (Krusta kazarmās). Man pašam nezinot biju iedalīts 44. grenadieru pulka 2. bataljonā, Ādamsona rotā. Mēs, no Krievijas

²⁴ Karakalpa atmiņas par virsaiti Ādamsonu

atbraukušie, kaut gan pulveri nebijām oduši, uzskatījām sevi par „večiem”, iepretim tikko jauniesauktajiem. Kamēr pulks formējās, notika apmācības. Man bija palaimējies savainot roku un tā paliku kazarmās. Dienā noskaidrojās, ka tādi slimnieki ir vairāki un daži pat rīdzinieki. Tie bija atraduši, ka kazarmju žogā ir caurums, un jau vairākas reizes netraucēti bez atļaujas bija aizgājuši brīvsolī apskatīt pilsētu.

Ļāvos vilinājumam arī es, izlīdu caur žogu un kopā ar citiem tramvajā aizbraucām līdz pilsētai. Staigājām pa pilsētu, braši sveicinājām virsniekus un visus, kam bija sudrabota uzšuve. Pievakarē gadījās uzdukties uz diviem večiem ar lielām bleķa bļembām pie krūtīm. Mūsējo sveicienus neievērojot, viņi prasīja papīrus, kuru mums nebija un aizveda uz cietumu. Tur sāka skaidrot no kurienes, uz kurieni, līdz beidzot vēlā vakara stundā, aizrežģotā automašīnā, atgādāja mūs atpakaļ kazarmās, lai nodotu rotņika rokās. Tā nu mēs, pāris kanaki gaidījām savējo.

Pēc labas pusstundas tas atdrāzās piesarcis un izskatījās baigi dusmīgs, laikam iztraucēts kāršu spēlē, vai citās karavīru izdarībās. Kā zibens spēriens viņa roka dalīja pļauku pēc pļaukas mūsu apmulsušajiem vaigiem. Pēc tam tā pati roka sniedzās pretim sveicienam: „Mans vārds ir Miervaldis Ādamsons, es esmu jūsu rotas komandieris. Ar šo uzskatu šo brīvsolja lietu nokārtotu, nav vērts smērēt zoldbuhu, kas var vilkties līdzī visai jūsu karavīra dzīvei. Nu tad būsim draugi!”

Tad nu varējām savu „draugu” labāk apskatīt. Nekas no pierastā virsnieka brašuma viņā nebija – vidusjosta apjozta pavisam pret noteikumiem, brīvi karājās uz pusdibenu noslīdējušais Parabellums (to viņš vēlāk uzsitā gaisā). Frenča pirmā poga vaļā, bet podcaurumā iekārtas rādījās kādas trīs ordeņa lentītes. Pie krūtīm sudraba ievainoto nozīme, tuvcīņas nozīme un I šķiras Dzelzs krusts. Uzpleči rādīja, ka viņam ir leitnanta dienesta pakāpe. Tad viņš ātri apcirtās un aizgāja.

Īsās apmācības laikā pirms došanās uz fronti viņš mūs dzina uz velna paraušanu – gan parasti lamājoties, gan piepalīdzot ar spieķi, kas patiesībā bija taisna nūja. Vienam otram mātes dēliņam „Baigā” apiešanās likās tik baiga, ka tie solījās frontē pirmo lodi laist rotņikam. Tomēr frontē viss mainījās. Mēs redzējām, ka apmācību piepūle vecā kauju vilka vadībā daudzkārt mūs pasargāja kauju briesmās.

Ādamsons kļuva slavens ar saviem izlūku gājieniem Volhovā. Viņu pazina pat pretinieki, kauju starplaiķos skaļrunī bieži saucot: „Ādamson, negrabinies, ej mājās!”, zinot, ka Ādams atvelk elpu, kādā sašautā krievu tankā.

Kāds viņš bija cilvēks? Ar to iepazīnos laikā no februāra līdz maijam, kad biju viņa kaujas ziņnesis. Tad dienu un nakts bija jādzīvo ar viņu vienā bunkurā un jāiznēsā viņa pavēles vadiem. Viņam patika iedzert, patika joki. Frontē palaist pakaļu, jeb noraut zobu ar troksni nebija liels grēks. Ādams tādās reizēs iesaucās: „Heil Hitler!”

Samērā mierīgs bija pozīciju laiks Veļikajas krastā. Pie viņa viesojās kaimiņu rotu komandieri, vienreiz arī Butkus. Viņam par godu tika sarīkota štose, lai dabūtu kādu mēli. Pievakarē apskrēju visus vadus, un no katra, pēc Ādamsona aicinājuma prasīju divus brīvprātīgos. Atgriezies bunkurā, dzirdēju, ka Ādams saka rakstvedim, lai no noliktavas sagādā visas zeķes. Kad ieradās brīvprātīgie, Ādamsons lika novilkt visiem zābakus un izdalīja katram pa liekam zeķu pārim. Štosē ies tikai zeķēs, lai uz pavasara pusi sacietējušais sniegs nečirkstētu un nenodotu gājējus. Katram iedeva arī kārtīgu stoiku šņabi. Es, protams, arī taisījos līdz, bet Ādamsons mani aiztrieca lāviņā gulēt – ko es jauns neprašā puika maisīšoties pa kājām. Un, ka tas nopietni domāts, nobēra virs manas galvas mašīnpistoles kārtu.

To nakti viņi nocēla divus priekšposteņus. Kā man, pēc tik drošas lietas, sāpēja mana jaunā, nepiedzīvojušī sirds. Un kur nu vēl kauns – kaujas ziņnesis palicis mājās.

Kādu dienu Ādamsons zvina bataljona štābam: „Šeit līnijas pārbaude, lūdzu, pūtiēt telefonā,” viņš saka bataljona adjutantam, kādam jaunam leitnantam, kurš Ādamsona balsi nepazīst. Leitnants arī pūš. „Stiprāk, vēl stiprāk, stiprāk!” sauc Ādamsons. Leitnants laikam pūš, ko var, līdz Ādamsons nosaka: „lepūt man dirsā” un noliek klausuli. Seko garšīgi Ādamsona smieklī.

Kaut kur pie Kudaveras Ādamsonu ievainoja sēžamvietā un viņš teica: „Zini, Kristīnei taisnība. Kad biju pēdējo reizi mājās, viņa nosapņoja, ka dabūšu pa pakaļu, un redzi – viņai taisnība!” Ādamsons bija mānīcīgs. No Kudaveras viņš neļāva sevi vest uz Rīgu, bet palika lauku lazaretē. Kad viņu tomēr gribēja sūtīt, viņš aizmuka grāvjos.

Viendien redzam, Ādamsons klibo, vienā kājā zābaks, otrā galoša, bet padusē otrs zābaks, vēlāk izrādījās citas kājas. Pirms lazaretes atstāšanas viņš izņēmis savu kantīni – smēķus un šņabi. Tos ielicis zābakā. No lazaretes līdz rotai viņu veduši citi karavīri un apmainījuši zābaku.

Ievainotās kājas dēļ viņš kādu laiku nebija spējīgs komandēt rotu ierakumos.

Tas bija 1944.gada beigās, īsi pirms Ziemassvētkiem. Ādamsons atgriezās pulkā pēc veselības atvaļinājuma. Satiku viņu netālu no Jāņukroga. Prieks bija viņu redzēt. Zinot par viņa acs ievainojumu, prasīju, kā ar redzi? „Nu tik traki jau nav – vēl krāsni no skapja atšķirt varu.” Tā viņš aizgāja komandēt rotu. augstāku amatu viņš nevēlējās, Ādamsonam vajadzēja būt puisi vidū. Ādamsons arī teica, ka miera dzīvei nav radīts.

Kaujās ievainotajam Ādamsonam pa priekšu gāja leģenda, ka viņa ķermenī palikušas tik daudz šķembas, ka kompass blakus viņam nerādot pareizo virzienu.

Ādamsons no frontes projām nebrauca, lai gan varēja to darīt. Labi neredzēdams, viņš tomēr gāja līdz Piķeļa vadam, bruņojies ar pistoli. Taujāts, kāpēc viņš to darot, Ādamsons atbildējis, ka tā esot vispatīkamākā laika pavadīšana, krietnu vīru pulkā.

Mums karakalpiem – Miervaldis Ādamsons bija un paliks virsaitis, īsts un reizē neizprotams, kā leģenda.
SS kara ziņotājs Hofmans

Frontes laikraksts LATVIJAS KAREIVIS

SAKAUTA BOĻŠEVIKU DIVĪZIJA

Hauptšturmfirera Ādamsona rotas uzvara

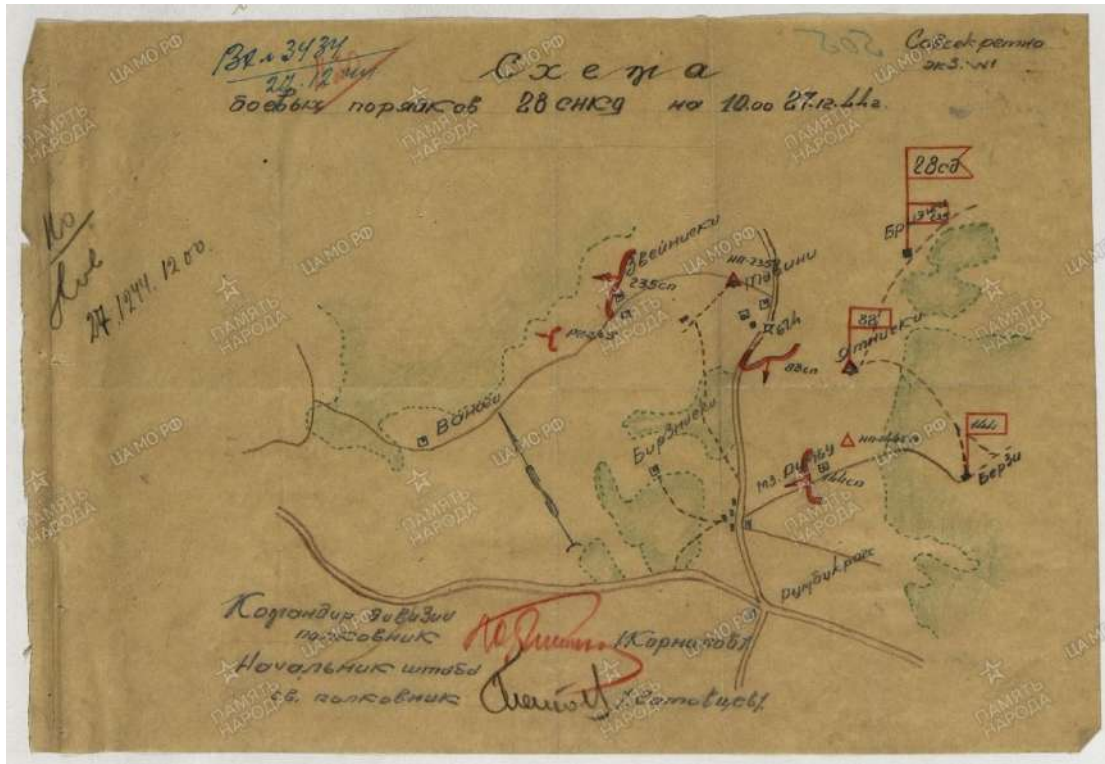
SS-PK Ir cilvēki, kas šķiet kā dzimuši karavīri. Pie tādiem pieder arī ieroču hauptšturmfirers Ādamsons, kas dzimis ārpus Latvijas robežām 1910.gada 29.jūnijā. Jau kopš agrām jaunības dienām viņš ir karavīrs ar miesu un dvēseli. Tas sevišķi izpaužas brīdī, kad jāšargā dzimtene pret nāvīgāko ienaidnieku – boļševismu. Jau 1941.gada vasarā hauptšturmfirers Ādamsons ir frontē. Seko cīņu gadi, kuru gaitās viņu vairakkārt ievaino – viņš ieskaitīts otrajā invaliditātes grupā un nēsā ievainoto zīmi zeltā. Taču tas viņu nekavē atgriezties pie saviem vīriem pirmajās līnijās, lai turpinātu cīņu pret ienaidnieku.

Tuvojas 1944.gada Ziemassvētki. Boļševiki atkal sāk uzbrukumu Kurzemes cietoksnim – tas ir jau trešais astoņu nedēļu laikā. Arī Dobeles telpā, kur kāda latviešu pulka rindās cīnās hauptšturmfirers Ādamsons, uzliesmo nikna kauja. Viņa vadītā rota saņēmusi pavēli noturēt kādu pozīciju, kurai sevišķi liela nozīme visa pulka sektora aizstāvēšanā. Par katru cenu boļševiki mēģina iegūt savās rokās sīksti aizstāvēto atbalsta punktu. Viens ienaidnieka kājnieku vilnis seko citam, tos atbalsta smagie ieroči – šie viņi sašķīst pret hauptšturmfirera Ādamsona vīru nesatricināmo izturību. Trīspadsmit reizes 36 stundu laikā boļševiki triecas pret šo pozīciju. Savus veltīgos pārraušanas mēģinājumus viņi samaksā ar kritušo simtiem, bet hauptšturmfirers Ādamsons neapmierinās ar sekmīgo aizstāvēšanos vien. Vairakkārt viņš ved savus vīrus enerģiskos prettriecienos un likvidē arī kāda vietēja rakstura iebrukumu, kuru boļševikiem bija izdevies panākt, raidot cīņā 200 vīrus un 5 triecienlielgabalus. Kad niknā cīņā beidzās ar Ādamsona rotas nepārprotamu uzvaru, izrādās, ka cīņā par šo atbalsta punktu kāda boļševiku divīzija cietusi tik smagi, ka turpmākajā Kurzemes kaujas norisē nevar piedalīties.

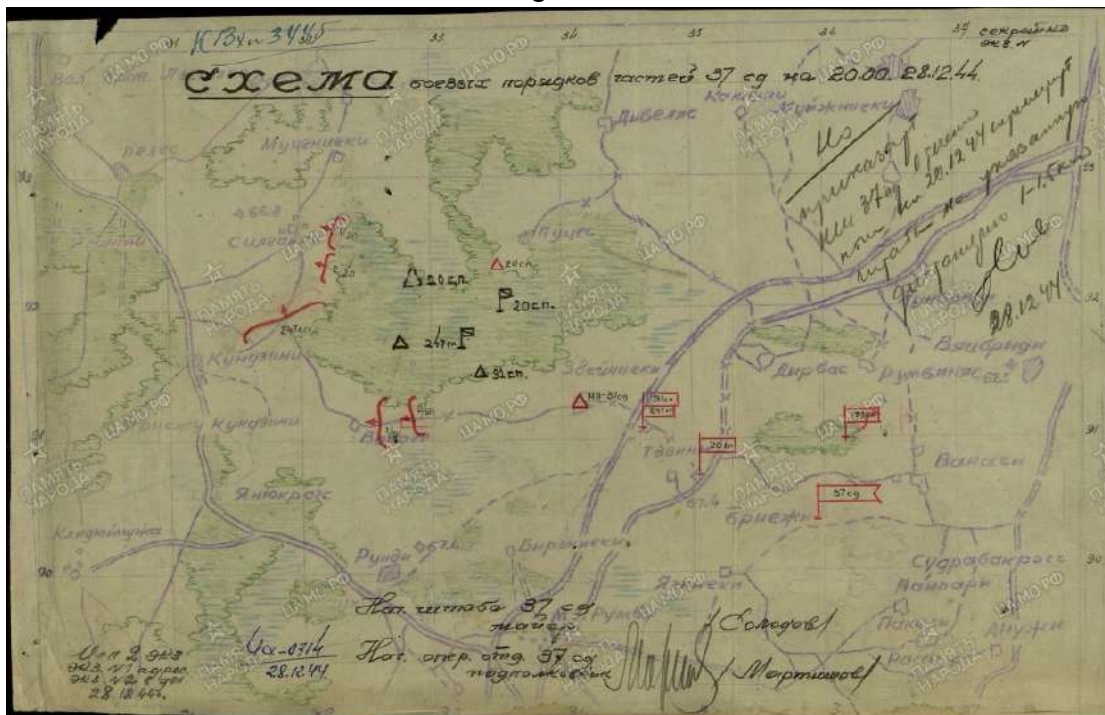
Bailes ir visiem, arī man, tikai tās mazina laba apstākļu pazīšana, vai kaujai ritot, tās piemirstas.

Vajag tikai gribēt dzīvot un nebaidīties no nāves, tad jau vienmēr izkulsies.

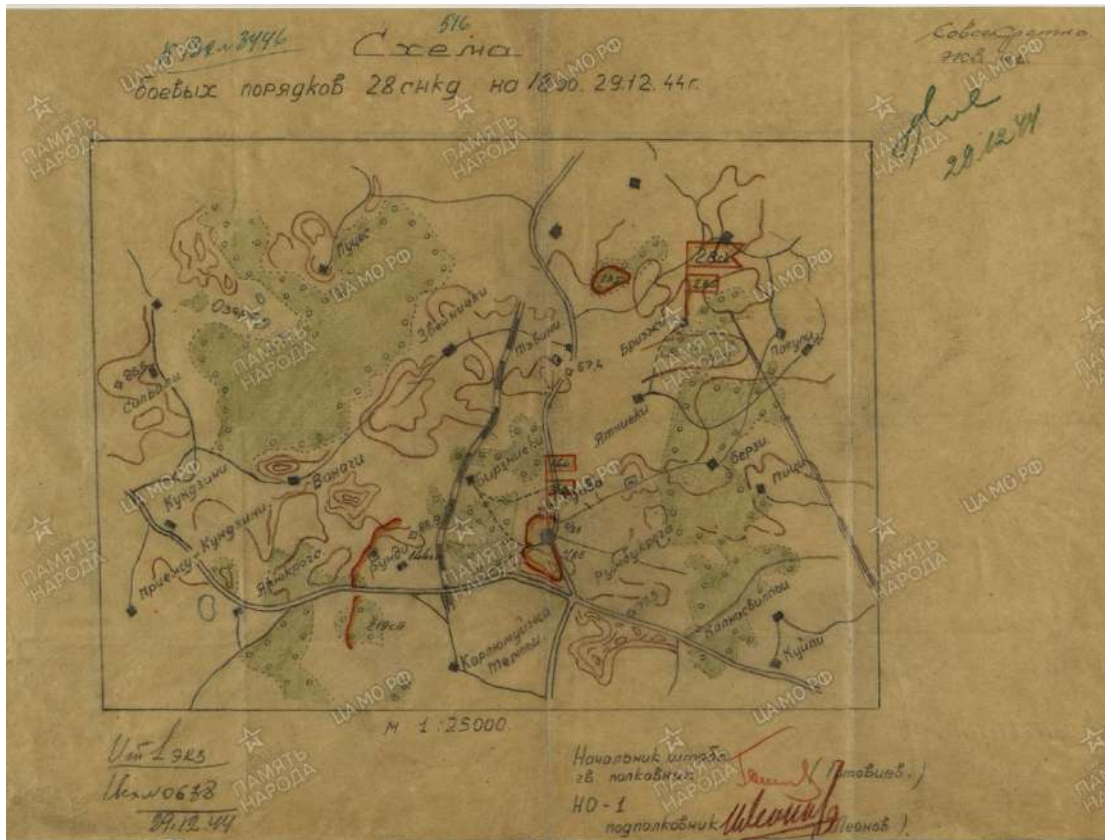
Kapteinis Miervaldis Ādamsons

Sarkanās armijas 28.divīzijas kaujas izkārtojums uzbrukumam VANAGU virzienā 1944. gada 27. decembrī

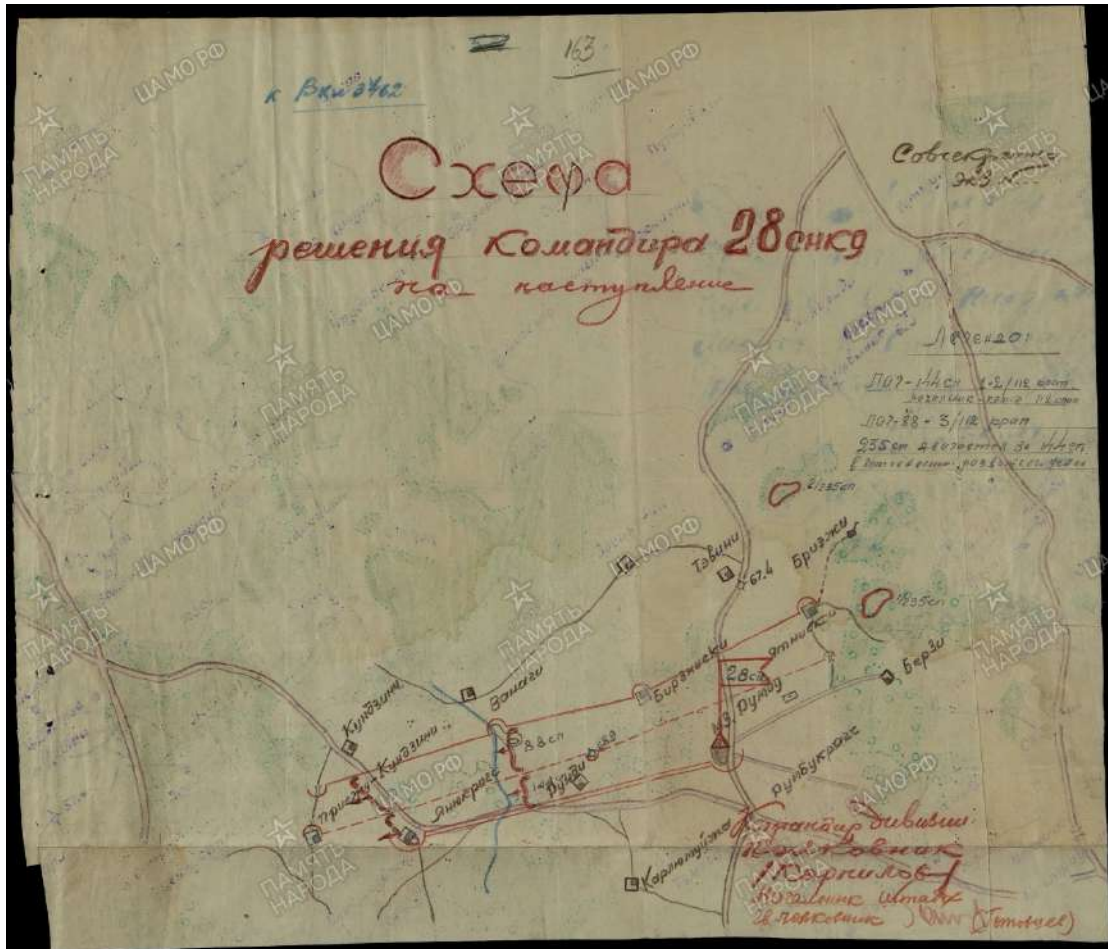

Sarkanās armijas 37.divīzijas kaujas izkārtojums uzbrukumam VANAGU virzienā 1944. gada 28. decembris

Sarkanās armijas 28.divīzijas kaujas izkārtojums uzbrukumam VANAGU virzienā 1944. gada 28. Decembrī

Sarkanās armijas 28.divīzijas komandiera kaujas nodoms 1944.gada 29.decembrī

KAPTEIŅA ĀDAMSONA SPIEGS²⁵

Vēsture atceras tikai nedaudz izcilo nāves nicinātāju vārdus. Tūkstošiem ne mazāk varonīgu cīnītāju ir atraduši ceļu uz nemirstīgo grieķu Dievu mitekli klusi, neviena neievēroti, asiņainā kara vēsturnieka spalvas nepieminēti. Bet viņi ir tur, un pazīstot latviešu dabu, iespējams, ka arī Olimpā latvieši nelabprāt maisās kopējā barā ar citu tautu varoņiem un senajiem grieķu Dieviem. Viņi apmetušies savrup, savā pulciņā – kā tas latviešiem parasts un pieņemts.

Šoreiz nestāstīšu par kapteiņa Ādamsona varoņdarbiem kara beigu posmā. Pilnīga nāves nicināšana, visneticamāko kaujas uzdevumu veikšana kapteini Ādamsonu ierindoja 2.Pasaules kara varonīgāko frontes cīnītāju priekšgalā. Viņa vārdu bieži pieminēja bruņoto spēku virspavēlniecība.

²⁵ Latvija Amerikā 11 1973.26.maijs

Kapteinis Miervaldis Ādamsons Čekas gūstā 1946.gadā

Ādamsons nekad un nekur negaidīja piedošanas. Savas pārliecības dēļ viņš izplaukāja frontē vācu pulkvedi, kas bija atļāvies nicinošu vārdu par latviešu tautu. Pat savas dzīves pēdējās stundās, fiziski salauzts, gandrīz bez acugaismas, viņš savam spīdzinātajam čekistam teicis: "Es neko neparakstīs. Tu, suns var man pakārt, bet kad es būs beigts, es tev nāks kārt katr nakt. Tu nekad negulēs, jo brīvīb pakārt tu nevar..."

Tukumā pēc frontes teātra izrādes pēc ilgiem gadiem satikos ar Miervaldi. Zināju, ka viņš studējis teoloģiju, piederēja korporācijas LETTONIA saimei, tad negaidot uzkāpis uz kuģiem, nonācis Francijā. Pēc strīda ar kuģa kapteini sekojusi otra vārdu apmaiņa, un tās rezultātā kapteinis atradies kādā Marseļas slimnīcā, bet pats Ādamsons uzmeklējis Franču ārzemnieku leģiona rekrutēšanas biroju. Pēc atgriešanās no Marokas Ādamsons izvairījies pat no tuvākiem draugiem un iestājās Latvijas armijā 5.Cēsu kājnieku pulkā. Gribēju rakstīt par viņa gaitām ārzemnieku leģionā, bet Miervaldis nebija pierunājams pastāstīt par savu dzīvi un kaujām Marokā: "Tur jau nekas nebija. Tikai kaujas un šauj, un kad nav jākaujas, tad iet pie meitām," viņš savā raksturīgajā ventspilnieka izloksnē mēloja.

Mēs palikām labi draugi, kaut satikāties reti un ļoti neparastos apstākļos.

Nebrīnījos, ka vētras putns Ādamsons bija pats pieteicies 26.Tukuma bataljonā, bet neviens toreiz nevarēja paredzēt, ka pēc kāda laika Ādamsons būs visaugstākās frontes varonības goda zīmes īpašnieks, būs kapteinis, par kuru runās dziļā apbrīnā draugi un ko bezspēcīgās dusmās lādēs ienaidnieks.

Tajā vakarā Tukumā Ādams bija nemierīgs. Varēja redzēt, ka frontes aizmugures dienests viņam derdzās. „Pavisam cita dzīve frontē, tur var izmest vilnu. Tur tu zin uzreiz, kas ir vīrs un kas ir bāb. Es tev sak, baud kār, jo miers būs briesmīgs!"

Kad Tukuma bataljons bija daudz maz apmācīts, bataljons tika nosūtīts uz Baltkrieviju pildīt neparedzamus uzdevumus uz Berezinas purviem. Bataljona komandieris pulkvežleitnants Gredzens paziņoja, ka bataljons norīkots partizāņu apkarošanai. Miervaldis izgrūda pāris nesaprotamu lamu

vārdu un tad ar visnevainīgāko smaidu sejā mierināja savu bataljona komandieri: "Es to liet nokārtos. Es aizies pie tiem partizāniem un teiks – neiztiek tu mūs, un mēs neaiztiks jūs."

Lietas Begomi sādžā – 136km A no Minskas, tomēr nebija tik vienkāršas. Begomi sādžiņa ar savām pāris desmit mājelēm bija vientuļa saliņa visapkārt partizāņu pārvaldītajai teritorijai. Tikai smagi bruņoti transporti tankešu un lidmašīnu aizsardzībā reizi mēnesī no Minskas izlauzās uz Begomi, lai piegādātu no ārpasaules atgrieztajam garnizonam munīciju un pārtiku. Apmēram 30km DR novietotais vācu atbalsta punkts krustceļos bija apbruņots līdz zobiem un neviens kareivis neidrošinājās spert soli ārpus sava nocietinājuma. Pusstundas gājienā no Begomi sādžiņas plīvoja sarkanie karogi, no ciema izpildkomitejas kancelejas sienas vēlīgi smaidīja Staļins. Pāri par 300 sādžās valdīja vietējo komunistu varasvīri, terors un bads. Ka kādā no tām iesoļoja vācu karavīri, sādžinieki steigā novāca sarkanos karogus, Staļina bildi aizstāja ar Hitlera, padomju varasvīri un partizāņu komandieri pamuka tuvējā mežā un, nogaidījuši vācu vienību aiziešanu, tūdaļ atgriezās. Dienas laikā ar skaitliski lielām vācu vienībām partizāni vēl kaujās neielaidās. Pagaidām tie aprobežojās ar katra baltkrieva nošaušanu, par kuru varēja rasties aizdomas, ka tas sadarbojies ar vāciešiem.

Kad es atkal satikos ar Miervaldi Begomi sādžas vienīgajā ieliņā, viņš jau komandēja vienu no bataljona vadiem.

„Atnāc pie maniem Tarzāniem vakariņās,” Miervaldis bez kāda ievada aicināja. Kā un kādēļ es biju ieradies Begomi, viņu neinteresēja. Par Tarzāniem Ādamsons dēvēja visus savus puisius. Tie viņu mīlēja un reizē arī, ja neienīda, tad noteikti baidījās.

Leitnants Dambergs man pastāstīja: "Ādamsonam ir sava pieeja. Tā nav paredzēta nevienā reglamentā. Ar visiem saviem puisiem viņš ir uz tu, un lai Dievs žēlīgs, ja kāds no viņiem savu komandieri uzrunā uz jūs. Izlūku gājienā viņš iet priekšgalā, ja kāds tikai drusku noraustās, tad mājās pārnākot tam, jājiet pie Ādama uz biktī. Vainīgam sadevis pa „oriņām” un izlamājis nelaimīgo četru valodu visspēcīgākajos vārdos, viņš pielej pilnu tējas glāzi ar šņabi un saka: "Ja tu vēlreiz tā darīsi, papriekš pateiks tavai mammai un pēc tam es tevi nositīs. Iedzer šņab un še rok!"

Patiešām, vakariņās pie Ādamsona ievēroju, ka vismaz pāris puisiem bija tā kā saskarambātas sejas.

Kas tās bija par vakariņām! Miervalža Tarzāni pašapgādes ceļā bija tikuši pie veselas gov. Lielā toverī telpas vidū smaržoja prāvās gabalos saceptā gaļa. Turpat blakus veca apdauzīta mazgājamā bļoda bija pilna ar brūniem sīpoliem. Marokas Baigais pats sēdēja starp bļodu un toveri. Šķītvjus, nažus un dakšiņas viņš varbūt ienīda. Skārda krūzīte ceļoja apkārt ar dzeramo. Ādamsons ar savu lielo ķetnu no tovera izvilka lielu gaļas mīkstumu un pasniedza to man: "Kad ir ko ēst, tad ēd. Tā teica Ulmans. Sīpols tu var pats paņemt. Prozīt!"

Pēc neparastā mielasta palikām vēl kādu stundu ar Miervaldi vienatnē: ***Man tā būšana nemaz te nepatīk. Vai tu zini, kas tie partizāni ir? Krievu muļķīši, kas sprāgst badā un dzied Intencionāli. Kad Staļins liek, tad griež nost auss un deguns paš saviem cilvēkiem par to vieniņi strādā pie vācieš uz ceļabūv. No man viņi baidās. Es vēl nevien partizān nav nošāvs, bet, ja es paliks dusmīgs, tad lai Ļeņins viņiem stāv klāt. Par katr man puis es šaus desmit. Divreiz jau viņi man šāv virsū. Es domāj, ka viņi nezināj, ka tas ir es. Ja vēlreiz šaus, tad es ieliks katrā sādžā vien latvieš pagastvec un iemācīs viņiem dziedāt – Lai līgo lepn dziesm... Tu jau zin to.***

BEGOMĻAS baznīca. Latviešu vienības štābs

Bez latviešiem Begomi sādžā atradās pāris desmit vāciešu. Viņi ar radiostacijas palīdzību sazinājās ar Minsku un citiem mazākiem garnizoniem. Šie vācieši uzturēja kārtībā nelielu pļaviņu, kam bija jāaizstāj airodroms.

Am latviešu bataljonam bija piekomandēts pa vienam vācu sakaru virsniekam. latviešu zēni nereti šos sakaru virsniekus dēvēja par poļitrukiem. par laimi 26.bataljona poļitruks bija gaišmatains slaidis prūsis, kapteinis Joahims Vikmans. viņš bija kaujas virsnieks, un likās, ka arī viņam partizāņu apkarošana derdzās tāpat kā pulkvežleitnantam Gredzenam un viņa vīriem.

Begomi sādžas garnizons atradās lielu notikumu priekšā. Vikmans no Minskas bija saņēmis šifrētu radiogrammu. Pēc vācu štābu ziņām lielākas partizāņu vienības un pie Berezinas upes nomestais sarkanarmiešu gaisa desants koncentrējās varbūtējam triecienam pret Begomi, lai iznīcinātu latviešu bataljonu, tādā kārtā atgriežot no piegādes iespējām vēl kādus 6 izolētus citus mazākus garnizonus.

Vikmans arī zināja, ka pašā Minskas pilsētā partizāni bija ielauzušies vācu komandantūras mītnē, lielajā 12 stāvu kādreizējā padomju mītnē. Komandējošā ģenerāļa darba kabinetā partizāni bija pievākuši slepeno militāro karti, kurā bija atzīmēti ne tikai Minskas garnizonu izvietojumi, bet atsevišķi karodziņi vēstīja katras partizāņu cīņās iesaistītās vienības stiprumu, komandiera dienesta pakāpi un vārdu.

Jau 1942.gada vasarā, tikko atžirgusi no smagajiem vācu triecieniem Maskavā, nodibinājās partizāņu kustības centrālais štābs.

Varbūt pulkvežleitnants Gredzens nojauta lielās vētras tuvošanos. Viņš vēl nevarēja zināt, ka Minskā ieradies čekas kapteinis Hohlovs, kura uzdevums bija vadīt visu sarkano partizāņu sadarbību Baltijas valstu pierobežā, viņam bija arī uzdots izpildīt nāves spriedumu nevienam citam kā Albertam Gredzenam. Toreiz nevienamā neienāca, ka vācu slepenās žandarmērijas virsleitnants Vitingšteins patiesībā bija čekas kapteinis Hohlovs.

Ir nopietns iemesls pieņemt, ka, paklausot Hohlova pavēlei, kara beigu posmā partizāni Latgalē uzspridzināja Gredzena automašīnu, pie kuras atrada Gredzena pārrogloto ķermeni. Tā bija likteņa ironija, ka 1953.gadā Hohlovs pārbēga uz rietumiem.

Dažās dienās stāvoklis Begomi sādžā strauji mainījās. Naktīs tuvējos mežos tumsā uzliesmoja sarkanas, zilās un zaļās raķetes. Drīz vien pār sādžu zemā lidojumā bumbas nometa Kremļa lidojošie zārki – PO2. Z un A pavisam tuvu ierēcās Staļina ērģeles. Sekojošos bataljona izlūkgājienos Gredzena vīri bijušajos kolhozos atrada tikai dažas vecas sievas un līdz nāvei pārbijušos izbadējušos bērnus.

Bijušais partizānu lidlauks pie BEGOMĻAS

Likās, ka partizāni jau iepriekš zināja katras izlūkvienības gājiena virzienu. Aizdomas vēl vairāk apstiprināja tas, ka kādā naktī sarkana raķete uzlidoja tieši no pašas Begomi sādžas. Tas nozīmēja, ka sādžā bija partizāņu aģents.

Kādu nakti pār tuvējo purvāju bija atkal dzirdama kādas krievu lidmašīnas dobjā rūkoņa. Likās, ka lidmašīna kaut ko meklētu, bet tad tās motors pāris reizes iesprauslojās un apklusā. Sardzes vīri bija, dzirdējusi tepat ziemeļos lielu brīkšķi. Ādamsons trakā skrējienā ar saviem tarzāniem nepilnā pusstundā sasniedza avarējušo lidmašīnu. Mašīnas pilots kritienā bija nogalināts, bet viņa vienīgais pasažieris sarkanarmijas kapteiņa formas tērpā vēl izrādīja vājas dzīvības pazīmes.

„Biedri kapteini,” pār smagi ievainoto noliecās Ādamsons, „uz kurieni, lai tevi nogādāju?” „Vai tu esi no Janovska brigādes?” sarkanarmietis tumsā neredzēja ne Ādamsona seju, ne formas tērpu.

„Uzminēji balodīt,” Ādamsons nevainojami runāja krieviski, bet kāds tev vārds?

„Kapteinis Gorovs, no Maskavas.”

Ādamsons brīdi klusēja un tad, pieliecies sarkanarmietim čukstēja: „Ticu tev biedri kaptein, bet pats zini, bez paroles tevi pretī nevaru ņemt.” „Vorošilovgrada!” – sarkanarmijas kapteiņa Gorova spēki jau tuvojās galam. Kad pienāca sanitāri ar nestuvēm, Gorovs jau bija miris.

„Aizdedziniet to kasti,” Ādamsons komandēja, un drīz vien liesmas sāka šaudīties lidmašīnas kabīnē. Sanitāri ar Gorova līķi uz nestuvēm bija jau

atkāpušies uz mežmalu, kad nakts klusumu pāršķēla eksplozijas troksnis. Liesmu pārņemtā lidmašīna salūza divās daļās. Tuvējā partizāņu sādžā uzliesmoja raķešu signāli.

„Ātri uz Begomi,” Ādamsons komandēja. „Un jūs miroņa frizieri,” viņš uzbrēca saviem sanitāriem, „nesiet kapitānu pavisam uzmanīgi.”

„Vaņka taču beigts,” sanitāri iebilda. „Kas tev to teic?” – Ādamsons, liekas, bija radījis kādu neparastu ideju. „Es viņu atdzīvinās.”

Kādu puskilometru no sādžas gājiens apstājās. Ādamsons sapulcināja savus vīrus un pavēlēja: „Noģērbiet krievam zābakus, drēbes, ien viss, un padod man. Un ienes to miron purvā. Noslēp, ka neviens nevar atrast. Un tagad klausās ar abām auss. Jūs neviens šito beigt nav redzējs. Ja kāds palaidīs mut, tad es pats ar sav rok viņu divreiz nošaus...”

Ādamsons šajā naktī bija ticis pie sarkanarmieša Gorova uniformas, dokumentiem un, pats galvenais, Maskavas izdotās paroles.

„Vorošilovgrada! Gorovs. Kapitāns Gorovs. Za Roģinu!” Ādamsons pie sevis murmināja. „Es tiem velniem parādīs!”

Ko Ādamsons nākamajā dienā minēja Gredzenam, nav zināms. Ir gan zināms, ka divas dienas vēlāk viņš Begomi sādžā nekur vairs nebija atrodams. Runāja, ka Marokas Baigais ar kādu garāmbraucošu transportu aizbraucis uz Minsku un tālāk uz Rīgu pavadīt divas nedēļas atvaļinājuma.

Bet Ādamsona uzticamais ziņnesis Kazimirs Klincāns vēl šodien atceras, ka viņš palīdzēja savam komandierim lietainā naktī pussagruvušajā darba rīku noliktavas pagrabā dabūt mugurā sarkanarmijas kapteiņa formas tērpu. Viņš atceras arī to, cik neganti Marokas Baigais lamājās, kājās stīvējot zaļa audekla stulmeņus.

„Ko tu rād tād ģīm kā uz manām bērēm,” Ādamsons atvadoties no Klincāna rājas. „Es būs drīz atpakaļ, un tad mēs zinās, kas ir tas mait, Begomi bataljona spiegs.”

Kur un kā Ādamsons pavadīja nākamās nedēļas, bija zināms vienīgi Gredzenam.

Septembra pēdējā nedēļā divi latviešu sardzes vīri bataljona novietnē ievada bezgala netīru bārdainu krievu veci, kas pašā vasaras karstumā bija ģērbies vatētās pufaikas biksēs un kamzoli. Viņš prata neganti lamāties un uzstājās, lai to tūlīt noved pie glavnij komanģir.

Iegājis Gredzena istabiņā, bārdainais krievs tur palika līdz vēlam vakaram. Nākamajā dienā Begomi aplidoja vēsts, ka Marokas Baigais esot atgriezies no Rīgā pavadītā atvaļinājuma.

Pat Gredzens pirmajā acumirkli nebija pazinis netīrajā krievu večukā Ādamsonu.

„Ko tu lūr uz man kā spok. Vai tu neredz, ka es ir dzīvs,” Ādamsons bija piemirsis uzrunāt savu komandieri uz Jūs. „Kapitāns Gorovs sav inspekcij ir nobeidzs. Apskatās paši, pulkveža kungs,” un Ādamsons sāka vilkt laukā no krekla un biksēm lielus papīra vīstokļus. Tās bija sarkanarmijas apvidus kartes, pavēles un rīkojumi. Baltkrievijas, Latvijas un Lietuvas pierobežas

kartes. Sarkanās bultas norādīja uz Baranovičiem, Viļņu, Daugavpili, Rēzekni un pat Igaunijas pierobežu. Iztukšojis visas apgērbu vīles, Ādamsons steidzīgi rausās ārā no netīrā, piesvīdušā zemnieku apgērba.

„Es jums izstāstīs, cik es varēs atminēt. Un man liekas, ka es zin, kas ir Begomi spiegs!”

„Nu, kas tad viņš ir,” uztraukumā jautāja vācu kapteinis, kas starplaikā bija iesaukts komandiera istabā.

„Kāpēc tu pats neizgāj un nepaprasīj biedrim partizāņu komandierim Pestrikovam,” Ādamsons viltīgi raudzījās vācietim sejā. „Varbūt es vēlāk pateiks, bet tagad es ir izsalcs kā vilks, un es cer, ka jūs ab nav pa to laik, kamēr es bij prom, izdzēruš vis man kantiņ šnab.”

Pat pavirša Ādamsona atnesto dokumentu pārbaude lika Gredzenam un Vikmanam nekavējoties nosūtīt slepenu radiogrammu uz Minsku. Nākamajā dienā virs Begomi lēni lidinājās vācu štorhs. Neparasts bija apstākļi, ka lidmašīnu, kas varēja nolaisties kaut uz delnas, pavadīja divi iznīcinātāji.

Cik bieži Marokas Baigais savās kolekcionāra gaitās kā kapteini Gorovs bija stāvējis par matu no nāves, palika noslēpums. Viņš ziemeļos no Biholinas bija nonācis Staļina vārdā nosauktajā partizāņu brigādes komandpunktā, tur neatskanēja neviens šāviens, bet, kad Maskavas inspektors Gorovs nakts melnumā pazuda, līdz ar viņu pazuda arī viss, kas Ādamsonam bija nepieciešams. Līdz ar dīvainā kārtā mirušiem vadoņiem partizāņu komandpunktā atrada arī asinīs samirkušu sarkanarmijas kapteiņa formas kreklu. Fašistu izpletņu lēcēju negēlīgs iebrukums pašā partizāņu teritorijas sirdī, uz Maskavu ziņoja rezerves komandieris Saša Vasijka. Biedinājumam viņš tūlīt pavēlēja nošaut pusduci sargu, kas laikā nebija sacēlušī trauksmi.

Kad virspavēlniecības štābā Ādamsona dokumenti bija sakārtoti, izrādījās, ka Baltijas valstu pierobežā vien Staļins bija jau paspējis saorganizēt jau vairāk nekā 30 000 partizāņu. No Ļeņingradas līdz Volhovai vāciešiem smagus zaudējumus nodarīja ne mazāk kā 14 brigādes, kas apvienoja ap 15 000 sarkano teroristu.

Ādamsona kartes rādīja arī daudzus partizāņu lidlaukus. Starp papīriem bija arī Maskavā izdotā Staļina rokas grāmata partizāņiem.

Ādamsons par partizāņu vidū pavadīto laiku nestāstīja ne vārda pat vistuvākajiem draugiem. Vakaros viņš sūca paša darinātu apšaubāmas garšas un smaržas šķidrums un, uz grīdas paklātā šineļa atlaidies, dziedāja savu arābu dziesmu par beigto kamieļmāti.

Pēc kāda bīstami liela partizāņu iebrukuma no prettrieciena Ādamsons atgriezās līdz nepazīšanai drūms. Tuvējā purvā bija krituši divi viņa puisi. Partizāni bija savu uzbrukumu virzījuši tieši uz šķietami drošāko un vismazāk nosargāto sādžas pierobežu.

Uzbrukumu sagatavot nenoliedzami bija palīdzējis nodevējs, spiegs, kas kā to pagaidām zināja vienīgi Ādamsons, prot rīkoties ar radoraidītāju un,

pats nelādzīgākais, partizāniem savas ziņas raida latviešu valodā. Spiega atklāšanu Ādamsons uzskatīja par savu personisko pienākumu.

Liktenim bija labpaticies, ka Ādamsona spiega atmaskošānai acu liecinieki bija ne vien bataljona karavīri, bet arī negaidīti ciemiņi no Rīgas.

Kādā agrā rīta stundā Begomi raidītājs saņēma ziņojumu, ka Minskā ieradies Latviešu frontes teātris, kurš stiprā konvoja pavadībā ieradās Begomi. Tā bija priecīga satikšanās ar bataljona vīriem. Rīgas ciemiņus sagaidīja arī Ādamsons.

„Nav ko baidīties,” viņš mierināja satrauktos ciemiņus. „Vairāk kā nošaut jau te nevienu nevar. Bet, kamēr es te būs, jums neviens virsū nešaus.”

Teātris bija, tikko sācis soļot uz paredzēto izrāžu vietu, kad bataljonā atskanēja trauksmes signāls. Kad trauksmes rota atgriezās, tā atveda kāda mazāka transporta traģēdijas mēmos lieciniekus, vairākus apdegušus līķus. No visa transporta dzīvs bija palicis tikai viens. Tātad lietas bija pavisam nopietnas. To nemaz neslēpa vācietis Vikmans. „Viens sabotieris jūsu teātra laikā var uzlaist gaisā to šķūni ar visiem aktieriem un skatītājiem.”

„Es galvoju, ka tā kultūras pils nelidos gaisā,” sarunā iekrita Ādams. Viņam bija radies plāns, kā sargāt teātri no iespējamām briesmām/

Sādžas malā gaisā uzstiepās divas sarkanas raķetes.

„Tie mūsu čomiņi partizāni. Ādamsons domā, ka viens ir tepat sādžā,” Gredzens mierīgi sarunājās. „Un Miervaldis, cik man zināms, to kuru katru brīdi atklās.”

„Vēl ne, lai teātris izspēlējas, tad es jums parādīs vienu teātr,” Ādamsons protestēja.

Šīs izrādes vēl šodien tik labi atceros tāpēc, ka biju klāt visos deviņos uzvedumos Begomi, ko teātris rīkoja šajā partizāņu ielenktajā un Dieva aizmirstajā sādžā Minskas purvājos. Ievēroju Ādamsona neparasto draudzību ar vācu žandarmiem un viņu tulku Kacovu. Kopā ar Kacovu Ādamsons ieradās katrā izrādē, un kopā ar viņu arī katru reizi zāli atstāja. Pēc pēdējās izrādes Ādamsons ar Kacovu uzkāpa komandantūras otrā stāvā pie vācu žandarmu priekšnieka: „Heilchen Kamerad,” viņš savā īpatnējā veidā sveicināja žandarmu virsnieku. „Atvadaities no sava labā dolmečera Herr Kacova.”

„Ko tas nozīmē? Es nekā nesaprotu,” pārsteigts vācietis protestēja. „Herr Oberleutnants, es neticu, ka jūs šito vīru redzēsiet. Viņš tagad pieder man. Viņš ir partizāņu spiegs. Jawohl, ein Spion!”

„Tas nav iespējams,” uztraucies sauca vācietis, „es ziņošu Minskai. Tas nevar būt!”

„Es baidos, ka tās būs liekas pūles,” nosauca Ādamsons un bīdīja sev pa priekšu no istabas laukā nobālušo Kacovu. Četri Ādamsona puisi pagalmā Kacovu pārņēma savā ziņā.

„Aizved šito sun uz mūs šķūnīt,” Miervaldis nokomandēja un tad, pagriezies pret pienākušiem teātra dalībniekiem piebilda: „Tāds redz, izskatās

kriev spiegs. Viņš jūs viss gribēja aizsūtīt tur." Viņa plašais rokas mājiens tikpat labi varēja nozīmēt kā debesis tā elli.

„Es tev var tūlīt nošaut,” viņš pārvērstā balsī uzkliedza Kacovam, „bet tu man atzīsies, ka tu ar saviem suņa bērņ noslepkavoji Robi, Rūsi un Sīko. Atzīsties!” Bet Kacovs nāves bailēs bija zaudējis valodu. Es negribu pakavēties pie Miervalža pratināšanas metodēm. Pēc svētdienas skolas skolotāja vai garīdznieka, kaut gan teoloģiju bija savā laikā studējis, viņš neizskatījās. Dzīvojot starp Staļina partizāniem, viņš bija arī šo to noskatījis, ko nekādā gadījumā nevarētu saukt par žēlastību.

Kas notika ar Kacovu? Viņš atzinās. Veselas četras dienas Marokas Baigais turēja krievu spiegu savā šķūnītī. Viņš labi zināja, kas ir slāpes. Trīs reizes dienā Kacova maltītē bija siļķes un sālīts ūdens. Jums liksies, tā bija necilvēcīga Ādamsona rīcība, bet ja jūs būtu redzējuši partizāņu nežēlīgi sakropļotos karavīrus, tad Marokas Baigā pratināšana bija humāna.

Kad Ādamsons ieradās Kacovu pratināt, tas slāpēs smilkstēja kā suns.

„Pēdējo reizi es tev prasu, atzīsties un pasak, kas tev uz šejien sūtīj?” Bet Kacovs stūrgalvīgi palika pie sava, esot Minskā dzimis krievs, tēvu un māti Staļins nošāvis 1937.gadā. Nīstot komunistus. Gribot atriebt Staļinam, ko tas nodarījis viņa ģimenei, tādēļ pieteicies par tulku pie vāciešiem. Vāciski protot tik labi tādēļ, ka pirms kara bijis vācu skolā Minskā.

„Rīgā tu nekad nav bijis? Latviski rakstīt nemāk?” – Ādamsons jau desmito reizi atkārtoja.

„Nē, nekad.” Kacovs liedzās.

Ādamsons atstāja kacovu improvizētajā karcerī un pēc pusstundas atgriezās ar savu ziņnesi Klincānu. Pie šķūnīša durvīm Klincāns jautājis: „Cik ilgi tu to krievēli tirdīsi?”

„Nāc iekšā un klausies,” Ādamsons nor

„Un tu suņabērns, saki, ka neesi vainīgs,” krieviski nezin kuro reizi atkārtoja Ādamsons. Nēkošajā elpas vilcienā, skatīdamies Kacova sejā, kas jau bija līķa bālumā, viņš latviski izmeta savam ziņnesim: „Kazimir, tev taisnība, šitas putns tomēr nav vainīgs, pasaki viņam, ka viņš ir brīvs un var iet atpakaļ pie saviem žandarmiem.”

Negaidot Kacova pelēkajā sejā atgriezās sārtums, viņš veltīgi centās apslāpēt atvieglinājuma radītos straujos elpas vilcienus. Bez vārda krievu spiegs bija pats, sevi nodevis.

„Tu neprot latvisk? Bet to, ka es tev grib palaist brīv, tu saprot?” – Ādamsons uzkliedza savam gūsteknim. „Nāc līdz, iesim pastaigāt. Kincān, iedod viņam līdz lāpst.”

Kacova nervi neizturēja. „Esmu vainīgs,” viņš nevainojamā latviešu valodā čukstēja. „Lūdzu, žēlojiet!”

„Žēlot tev par četrus manu puišu noslepkavošanu? Nē vecīt. Aci pret aci, zobu pret zobu. Lodi pret lodi. Man vienalga, vai tu ir krievs, latviets vai žīds. Tu ir nodevējs, un man ir vienalga vai tev sauc par Kacov, Kac, vai Kaķ.”

„Izstāstīšu visu,” Kacovs lūdzās. „Esmu rīdzinieks. Tēvam Daugavmalā piederēja bode. Kad ienāca krievi, biju spiests strādāt čekā. Atbēgu jūlijā uz Minsku.”

„Un saņēmi pavēli spiegot no komisāra Murevska. Tā paša Murevska, kas centrālcietumā šāva latviešu skolas puikas? Nāc iesim.” – Ādamsons ar Kacovu vieni paši sāka soļot uz mežmalu.

Begomi viņš atgriezās atpakaļ viens pats.

„Tāds ir nolādētais partizāņu karš. Šodien viņš, bet varbūt rīt tu vai es.”

Drīz pēc Kacova sodīšanas partizāni uzbruka Begomi. Tā bija nežēlīga kauja ar smagiem zaudējumiem abās pusēs.

1944.gada rudenī Vācijā pie Bitovas pilsētiņas bija atvilkta latviešu 15.divīzija. pašā Bitovā pie tirgus laukuma bija iekārtots virsnieku klubs. Šajā klubā sūkdams paplāno vācu alu, pēkšņi durvīs ieraudzīju pazīstamu seju – tas bija Miervaldis. Aplaidis savu drūmo skatu visapkārt nelielajai viesnīcas telpai un varbūt nicīgi novērtējis čalot apklusušos aizmugures vācu virsniekus, Ādamsons smagi atkrita pītajā salmu klubkrēslā. Visu acis bija pievērstas Marokas baigajam. Iztapīgais viesmīlis jau bija paspējis nolikt Ādamsona priekšā varen lielu alus kausu.

„Es tād draņķ nedzer,” Ādamsons uzbrēca vecīgajam, uniformā tērptajam viesu apkalpotājam.

„Atnes man šņabi, labu šņab!” Apķēries, ka vācietis varbūt vēl nav iemācījies latviski, Ādamsons viņam ar savu vareno roku uzsita uz pleca un mierināja: „Keine Angst, Onkel. Bring mir Schnaps kein bischen, So viel,” viņš ar izstieptu roku rādīja savu pusmetru augstu iedomātu mēru. „Aba pa fiksam!”

Tad viņa skatiens apstājās mana galdiņa virzienā. Mani pazinis viņš izgrūda lauvam līdzīgu rēcienu: „Vecais, ko tu, vai redzi, cik jaunā Eiropa maziņ palikus. Nāc pie cilvēkiem.”

Vecajam bija jāpaklausa. No drauga labās rokas pieskāriena atkalredzēšanās priekā pēc tam kādu nedēļu nelāgi sūrstēja kreisais plecs, kas bija kļuvis gluži zils.

Pasūtītās dižpudeles vietā vācietis, vairākkārt atvainojies, uz galda nolika pāris šņabišu. Ādamsons vienā rāvienā iztukšoja glāzītes un paziņoja: „Te nav gaisa. Vecais, tu neraud. Es dabūs pats polš.”

Patiešām, Ādamsons atgriezās ar divām stiprā dzēriena pudelēm: „Nāc, iesim!”

Man bija jāseko.

Nekur tālu mēs neizgājām. Tirgus laukuma otrā pusē Ādamsons noteica: „Te ir labākā viet!”

Viņš nosēdās turpat zemē ietves malā, un man nekas cits neatlika kā sekot viņa darba paraugam. No tālienes tuvojās iznesīgs vācu virsleitnants.

Kad vācietis bija pienācis mums klāt, Ādamsons nokomandēja: „Halt! Und sitz, Kammerad. Gut Schnapsen.”

„Heil Hitler!” vācietis lāgā negribēja pavēlei paklausīt.

„Jawohl, drei liter!” Ādamsons piekrita. „Sitz un trink!”

Atrunāšanās nebija iespējama, un tā nu sēdējām trijatā ar nobiedēto vācieti, kam Marokas Baigais bija paspējis iespiest rokās abas pudeles. Privātie pilsētiņas vācieši mazā bariņā pieklājīgā attālumā grozīja galvas par šādu nepierastu oficiēru launagu gaišā dienas laikā.

Neatceros, cik ilgi tur nosēdējām. Miervaldis izklāstīja man savas bēdas: „Tie dullie leģion dakter sak, ka es nekad nevarēs atgriezties uz front. Viņi sak, ka es ir akls, bet es zin, ka man izšaut viena acs. Es redz to, kas man jāredz. Es var derēt uz sešpudel konjak, ka es būs pēc div nedēļ atpakaļ Kurzemē.”

Vācu virsleitnantam Ādamsona stiprie dzērieni bija ātri sakāpuši galvā. Viņš nepārtraukti smaidīja un mūsu latviešu valodas sarunu laikā, laiku pa laikam iekrita ar savu: „Zum wohl. Prosit!”

Sēdēšanu ar Miervaldi Bitovas pilsētiņas tirgus laukuma malā tik labi atceros varbūt tādēļ, ka tā bija pēdējā tikšanās šajā saulē. Bet varbūt šo launagu atceros tādēļ, ka šajā dienā Ādamsons atklāja man Begomi partizāņu spiega Kacova noslēpumu. Un šis noslēpums nebija nemaz tik sarežģīts.

„Redz, es tev pastāstīs par to mait. Partizāņ, ja viņš ir dūšīgs, man gandrīz žēl šaut nost, bet par spieģ, kas tev aiz mugurs grib ieģrūt dunc, es neraudās nevien asar. Ja es būt to Kac žēlojs, es varbūt te nesēdēt. Toreiz, kad es bij aizģājis ciemā pie partizān, es dabģj pulk papģrs. Tur bij krievisk, žģdisk un latvisk rakstģt papģrs. Tu domģ, ka es Gredzenam un Vikman atdev viss papģrs? Nģ, vecģt. Tos latvieš papģrs es paturģj pats sev. Redz, viss plģn par Begomi bij rakstģt latvieš valodģ. Kad puiks iet pģrtģ, kur es guģ. Kur Gredzens izguģ pohmeģs, kur stģv šnabs un kur stģv munģcij. Abet nu viss. Partizģniem jģnģk sģdģzģ iekšģ un jģsaliek viss bataljons kok kastģs. Bet es ir gudrs. Es sģk meklģt spieģ, kas tepat pie bataljon. Ak tģ, viens tur partizģn šģtģbģ, kur es dabģj papģrs, bija latviets Murjans vai kģ viģnu sauc. Kad es gģrbģj iet atpakaģ uz Begomi, viģš man nelaid – nu tģ viģš aizģmirs elpot. Es domģ un domģ, kas tas svoloč varģt bģt. Un tad es saprat. Katr reiz, kad vģc žģndarm brauc ar Kacov uz Minsk, nevģns partizģns tos neģztiek. Brauc pa šosej kģ pa Brģvģbs bulvģr. Atbrauc frontes teģtrs, es jau zinģj, ka spieģs ir Kacovs. Redz, kamģr Kacovs ar vģciešģm bij aizģbraucs uz Mins, es aizģt uz viģn šģtģb un skatģs un meklģ. Un ko domģ, es vienģ kabatģ atrod maz zģmģt. Uz zģmģts tik viens vģrds. Trešģdien. Latvieš valodģ. Es apģskatģs, Murjģn papģrs. Tur pavisam cģts šģrifts, bet man vģnalģ, ja Kacovs bģs vainģgs, tad es viģn siģts, kamģr atģģsģes. Bet ieģbrauc frontģs teģtrs un Gredzens man neģauj Kacov sist. Es lab zin, ka Kacovs var izģtaisģt tģ, ka teģtrs ar vģsiem uģģt gģisģ. Nu es ņģm Kacov lģdz uz katr izģrģd. Pats sev jau viģš gģisģ nelaidģs. Tģ viģš bij. Kad teģtrs aizģbrauc, aprunģģjos ar Kacov, un viģš atģzinģs. Viģš samaksģj par man puiš nošģuģan. Nedģģģu vģlģk dabģģģģm pamatģģ par spģrniem, jo Kacovs bija kaut kģ paspģjs noraidģt signģl. Kad atģģģģģģģģ atpakaģ Begomi, partizģn bij apģģģvuš viss baltkriev večģ, bģbs un bģrns. ”

Maija komerss Dņepras krastos

Korporācijas locekļi Latvijas armijā sākumā lika pamatu Kalpaka bataljonam. Mēdz teikt, ka vēsture atkārtojas. Tiešām, Otrā pasaules kara laikā 16.bataljonā liels vairums sastāvēja no korporāciju locekļiem. Šī bija pirmā oficiālā vienība, kas izbrauca uz fronti bataljona sastāvā. Kapteiņa Mateasa Tērvetes rotā bija gandrīz puse buršu.

Pirmais komerss notika 17.Vidzemes bataljonā. Tas 1941.gada Ziemassvētkos izbrauca uz Lepeli Baltkrievijā. Tur bataljons neiedomājami grūtos apstākļos cīnījās ar partizāniem, apsargāja dzelzceļu līnijas, kā arī veicināja linu izvešanu attiecīgajos apgabalos.

1942.gada 15.maijā bataljons pārcēlās uz Dņepropetrovsku. Nedēļu vēlāk Miervaldis Ādamsons organizēja pirmo maija komersu. Vispirms notika organizēšanās konvents. Par senioru ievēlēja Ādamsonu.

Konvents nolēmj rīkot maija komersu Dņepras krastā. Eventuālā lietus gadījumā treršā bloka kazarmās.

Seniors Ādamsons griezās pie bataljona komandiera kapteiņa Skraujas, lai piešķir dzeramos un ēdamo. Bataljona komandieris ne vien nepiešķir prasīto, bet kategoriski noliedz komersu rīkot. Tomēr, tiek nolemts komersu rīkot. Šoreiz ar otrās rotas komandiera virsleitnanta Sūnas un trešās rotas komandiera virsleitnanta Vilka atbalstu.

Ja arī bataljona komandieris komersa rīkošanu uzzinātu, tad abi rotnieki apsolās rīkotājus aizstāvēt.

Tiek saziēdota tabaka un cigaretes. Virsniekvietnieku Steinhardu atbrīvo no dienesta pienākumiem, lai sapirktu ēdienus un dzērienus par saziēdoto tabaku un cigaretēm.

Noteiktā laikā līst kā pa Jāņiem, tādēļ komerss notiek kazarmās. Vispirms notiek konvents, kurā runu teic Ādamsons. Tiek durtas karavīru cepures uz leitnanta Kanča Latvijas armijas zobena. Pēc tam notiek azaid.

Skan buršu dziesmas līdz pat rītam. Ukraiņi un vācu karavīri no tuvējām mājām sanākuši uz balkoniem, lai klausītos latviešu dziesmas. Dņepropetrovskas vietējais ukraiņu laikraksts nākošā dienā atzīmē, ka latviešu karavīri dziedājuši skaistas studentu dziesmas.

Šis vakars sākas ar kopēju mielastu. Nekādas cermonijas nenotiek. Ap divpadsmitiem aprūkst dzeramā. Šausmīgi! Pašlaik sākas tikai labākais garastāvoklis, bet ar pilnīgi sausām mutēm. Ko nu?

Seniors domā, domā. Tad piesēžas blakus ģenerālim. Viņa rēta uz vaiga liecina, ka viņš ir vecs vācu buršs. Ģenerālim patīk mūsu un igauņu dziesmas. Daudzas tiek dziedātas trijās valodās – latviešu, igauņu, bet vācu ģenerālis dzied vāciski.

Pēc neilga laika, kad Ādamsons ir runājis ar ģenerāli, abi pieceļas un aiziet.

“Drīz dzeramie būs klāt” kāds saka. Igauņi vēl šaubās. Sakām igauņiem, ja Ādams ir dabūjis ģenerāli savās rokās, tad vajag kaut kam notikt.

Paiet diezgan ilgs laiks. Tad beidzot ierodas ģenerālis un Ādams. Viņiem seko divi vācu karavīri, kuri nes vīnu, šņabi un uzkožamos. Svinam līdz laikam, kad jājiet dienestā.

Sastapšanās ar Miervaldi Ādamsonu Litenes nometnē

Armins Treus

Sastapis Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes klausītavā Baznīcas ielā 4, kur mēs klausījāmies žīdu valodas lekcijas. Atceros vēl labi viņu kā īpatnēju studiju biedru, ar jo kustīgu soli un pastrauju dabu. Kādā jaukā dienā viņš pazuda no mūsu vidus.

Kā Cēsu garnizona mācītājs 1935.gada vasarā apmeklēju savu veco 8.Daugavpils kājnieku pulku vasaras nometnē Litenē. Pulka virsnieki man bija un

Izpilda kāds “savādnieks” – bijušais Franču ārzemnieku leģiona karavīrs. Tas bija Miervaldis Ādamsons.

Nu biju iepriecināts un pateicu, ka es to labi pazīstu no Rīgas studiju laikiem teoloģijas fakultātē.

Ap vakara nokrēslu, kad vasaras tveice jau bija pāri un dienests bija beidzies, uzmeklēju Ādamsonu. Tas tūlīt mani pazina un bija iepriecināts. Pulkā Miervaldis bija ieskaitīts kā instruktors. Viņam, kā norūdītam karavīram ar plašu pieredzi, bija dienesta ziņā lielākas priekšrocības.

Āfrikas karstajā saulē viņa ķermenis bija nomelnojis, visa ādas krāsa tam bija tumši brūna kā Āfrikas dēlam. Garā tas bija palicis tāds pats – jautrs, enerģisks un uzņēmīgs. Bija kļuvis arī labs jātnieks. Mums iedeva pa zirgam. Mēs nu kopā, divatā, izlaidām kādu loku, lai no sirds un netraucēti varētu izrunāties. Klausījās viņa nostāstos kā pasakā. Vispirms jau pats brauciens uz ārzemēm, bez ārzemju pasēs, valūtas un atļaujām. Pa naktīm, dažreiz uz vagonu jumtiem! Dažreiz notverts, tad atkal startējis no jauna. Beidzot tomēr sasniedzis leģiona vervēšanas kantori. Ticis pieņemts. Tas viss bija viņa vecajā iedabā – allaž bezbēdīgs un drošs bez gala.

Tad sākusies leģiona ārkārtīgi stingrā apmācība – dzelžainā disciplīna. Bieži vien cilvēciski neizturama piepūle, kurai vajadzējis jau pārcilvēciska gribass spēka. Izturējis svelmi un ledus aukstās naktis dabā, kā arī izsalkumu un slāpes apmācībās. Šādā veidā pārbaudījis izturību.

Turklāt vēl svešā, mežonīgā daba, svešie ļaudis, viltīgs un nežēlīgs ienaidnieks. Dienesta laiku bija pavadījis pa daļai karojot, pa daļai garnizona apmācībās. Tas pagājis ne bez satraukuma un briesmām. Dienesta biedri dažkārt bijuši baigi tipi, kas slēpušies zem pieņemtiem vārdiem. Notikušas arī pašnāvības. Miervaldis izturējis, ieskaitot īpašās nervu izturības pārbaudes, lai ikkatrā situācijā būtu situācijas kungs. Nodienējis ne tikai līgumā noteikto laiku un pēc tam palicis brīvprātīgi kādus 3 mēnešus. Kāds virsnieks, būdams

liels zirgu draugs, paturējis viņu kādā nomales fortā, pie kam vienīgais uzdevums bijis iejāt straujos arābu zirgus.

Āfrikas dēkās Ādamsons bija, diemžēl, padevies dzeršanai. Tas traucēja arī viņa dienestu Latvijas armijā. Kolīdz al bija izmaksāta, sākās plostošana un nesavaldīga rīkošanās. Latvijas armija nebija nekāds ārzemnieku leģions. Latvijas armijā valdīja cits gars, kārtība, tikumi un tradīcijas.

M. Ādamsons 20.gados

Piecas tikšanās ar legendāro

„Marokas Baigo” kpt. Miervaldi Ādamsonu

Pirmo reizi viņu ieraudzīju 19. policijas bataljona kazarmēs Abrenes ielā Rīgā 1942. g. februārī, kad sāku dienēt. Uzkrīta viņa drūmais izskats, neskatoties uz ziemu, iedegusī seja un skaļā balss. Mēs tolaik veicām sardzes dienestu un Daugavas tiltiem un dažas reizes maiņu starpbrīžos bija izdevība noklausīties šī cilvēka dzīves ērkšķaino ceļu. Visus aizrāva viņa 6 gadu ilgais dienests franču ārzemnieku leģionā. Tad pēkšņi viņš pazuda. Klīda visādas baumas, bet izrādījās, ka viņš aizbēdzis uz fronti kopā ar 17. bataljonu. Tajā laikā viņš bija virsnieka vietnieka dienesta pakāpē.

Otrā mūsu tikšanās notika 1943. g. 1. aug., kad pēc atvaļinājuma atgriezās Volchovā. Es dienēju 8. rotā, ložmetēju vadā, kas bija piedalīts 5. rotā, kuru komandēja ltn. Ādamsons. Tā kā es biju kaprāļa dienesta pakāpē un visās grupās jau bija komandieri, es kļuvu par vada seržantu jeb, pareizāk sakot, „ministrs bez portfeļa”. Pirmajā tikšanās reizē ltn. Ādamsons mani uzreiz pazina. Mums bija ilgāka saruna par pagājušo laiku. Viņš nožēloja, ka devies līdz 17. bataljonam, jo tas dienvidos pildīja sardžu dienestu. Sarunas noslēgumā viņš izgāja kopā ar mani no bunkura, kas atradās tieši Alkazārā. Blakus bunkuram atradās neliela bedre, kur bija 50m/m trafeju mīnmetējs. Viņš piemiedza man ar aci un paņēmis mīnu, ar aukliņu pie stabilizatora sāja klāt papildlādiņu. To redzot, es atkāpos aiz bunkura stūra. Mīnmetējs bija notēmēts uz kapsētu, kur bija paslēpušies krievu mīnmetēji un prettanku lielgabals. Sprādziena sekas neredzēju, bet ltn. Ādamsons ļoti priecājās. Tūlīt sekoja atbildes reakcija—vairākas zaves 82m/m mīnu. Šāda darbība, kā vēlāk izrādījās, bija viņa hobijs un notika ikdienas. Tuvojās septembra kaujas. 1. septembra dienā mūsu bunkurā ieradās ltn. Ādamsons kopā ar mūsu vada komandieri un paziņoja pavēli, ka uzbrukuma pirmā vilnī dosies 5. rotas kājnieku vads ltn. Kampes vadībā. Mūsu ložmetēju vada viena grupa, tai skaitā arī es, dosies otrā vilnī. Ādamsons žēlojās, ka nedrīkst ņemt daļību uzbrukumā. Pēc kaujas uzdevuma izskaidrošanas ltn. Ādamsons uzsita man uz pleca un teica: „turies”.

Otrā rītā agri ieņēmām izejas pozīcijas. Mūsu grupā komandieris bija Latvijas armijas instruktors. Pārējie vēl nebijām bijuši tās kaujās. Kājnieki jau bija izklīduši izejas pozīcijās priekšlaukā. Dažas minūtes pirms uzbrukuma sākuma, mums garām ar nopietnu seju pagāja pltn. Aperāts, dodamies uz kaujas komandpunktu. Noteiktā laikā, sākās 2 minūšu artilērijas viesuļuguns. Mūsu ierakumi atradās nepilni 100 metru no pretinieka. Artilērijas uguni korrigēja vācu novērotāji tieši no Alkazāra. (Vēlāk tiešais trāpījums iznīcināja visus novērotājus). Sajūta bija neaprakstāma. Milzīgā gaisa spiediena dēļ tikām iltā piespiesti pie ierakuma sienām. Tikpat pēkšņi artilērijas uguns apklusā. Mirkli bija kapa klusums un tad atskanēja „urā” un mūsu kājnieki jau bija pretinieka ierakumos. Nu bija mūsu kārtā. Cik bezgala gari bija šie nepilnie 100 metri līdz pretinieka ieraku-

miem! Nesasniedzot pretinieka ierakumus, pretī nāca ievainotais kājnieku komandieris ltn. Kampe. Pēc dažām minūtēm klāt bija starojošais ltn. Ādamsons. Viņa pirmā pavēle bija „ierakties”, jo pretinieka ierakumi aizsardzībai bija nepiemēroti. Kā vēlāk izrādījās, viņam bija taisnība. Mēs ieņēmām pozīcijas uzbrukuma kreisajā spārnā un mūsu smagā ložmetēja ligzda atradās blakus bijušajai pretinieka satiksmes ejai. Ltn. Ādamsons mums vēl aizrādīja, ka pretinieks var no kapsētas tiešā tēmējumā trāpīt mūsu ierakumā. Visu dienu turpinājās apšaudīšanās un mūsu rindas kļuva retākas. Vakaram iestājoties vairs nebija arī grupas komandiera un man bija jāuzņemas grupas vadība. Visu nakti kopā ar ltn. Ādamsonu patrulējām ierakumā, arī kājniekiem bija jūtami zaudējumi. Vēl vienu vērtīgu padomu deva Marokas leģionārs — ka raķetei uzliesmojot jāaiztaisa viena acs, lai iestājoties tumsai varētu redzēt normāli. Gaismai austot mūsu grupā bijām palikuši tikai 2 cīnītāji. Ādamsons mani norīkoja pie ložmetēja, jo mūsu vada komandieris tā arī neparādījās, izrādījās „aizmugures varonis”, tā viņu nosauca Ādamsons.

8-os no rīta pretinieks pusē uzšāvās divas sarkanas raķetes un sākās viesuļuguns. Nezinu cik ilgi tā vilkās, jo, kad mani ievainoja, zaudēju samaņu. Kad nācu pie samaņas, bija klusums un sanitāri mani iznesa no pretinieka ierakumiem. Arī mans pārnīks tika smagi ievainots. Diemžēl neatceros viņa uzvārdu. Tā pazaudēju ltn. Ādamsonu līdz 1944. g. 23. dec. Kad notika mana trešā tikšanās ar kapt. Ādamsonu. Bērzes upes krastā plkst. 19-os. Kopš septembra kaujām Volchovā bija pagājis ilgs laiks. 11 mēnešus pavadīju slimnīcās Lugā (Krievijā), Rīgā un Jelgavā. No Jelgavas mani pēdējā naktī izveda uz Sarkankalna slimnīcu Rīgā. Tur mani, kā ierindas dienestam nederīgu gribēja evakuēt uz Vāciju, bet es kategoriski atteicos. Mani nosūtīja uz Bangerska stābu un no turienes uz 19. divīzijas veselības rotu, kas atradās Krusta kazarmās. Izrādījās, ka es varu būt rakstvedis (esmu beidzis Olava komercskolu). Nokļuvi 19. div. rekrūšu depo Kārdabā un beigās 1944. g. 7. novembrī 44. pulkā 2. rotā, kuru komandēja mans bērnības draugs ltn. J. Karels.

Sākās Ziemassvētku kaujas. Mūsu rota ieņēma pozīcijas, (kas redzamas L. k. 2. pasaules karā 5. grāmatas 129. lpp.). Ja atmiņa nevil, 1944. g. 23. dec. vakarā mūsu rotas komandpunktā ieradās 6. rotas komandieris, virsleitnants Ādamsons ar vadības grupas komandieri v.v. Lāci, abi vienos krustos. Neskatoties uz to, ka viņš jau bija guvis Volchovā ievainojumu acī, viņš mani pazina. Pirmais, ko viņš man teica: „Tu vēl arvien esi „fūrmaņu” krusta kavalieris!” (Ar kara nopelni krustu mani apbalvoja jau 1943. g. aprīlī). Par to vln. Ādamsons mani apcēla vēl Volchovā esot. Nokārtojās savas lietas, mēs izgājām visi trīs ārā un atcerējāmies septembra kaujas Volchovā. Džūkstes pusē jau kauja bija sasniegusi kulmināciju. Atvadoties viņš uzsita man uz pleca un noteica: „Būs ziepes”. Tā arī bija.

Mūsu ceturtnā tikšanās notika 1945. g. marta vidū Kandavā. Es atgriezos no slimnīcas Sabilē, kur sabiju no 10. janv. līdz marta sākumam. Gaidot autobusu, kas dosies uz 19. divīzijas stābu, ieraudzīju tuvojamies SS kapteini ar Bruņinieka krustu kaklā. Es pēkšņi apstulbu — tas bija Ādamsons! Neskatoties uz ievainotām abām acīm, viņš mani uzreiz pazina. Šoreiz viņš nebija iepriekšējais bezbēdīgais „kara velns”. Braucot uz divīzijas stābu, nerunājām par bijušo, bet par nākotni,

kas mums abiem likās samērā bezcerīga. Tomēr norunājām, kaut arī abi bijām invalīdi, karot līdz pēdējam. Izkāpjot no autobusa viņu ieraugot iznāca viss divīzijas stābs. Kautko tādu pie vācu subordinācijas nebiju sagaidījis. Ar rokas spiedienu mēs šķīrāmies, nezinādami, ka mūsu pēdējā tikšanās būs tik drāmatiska.

Mūsu piektā tikšanās un arī pēdējā notika 1945. gada jūnijā Šauļos (Lietuvā). Šauļos kādas augstienes centrā bija liela mūra vairākstāvu ēka. Laukums ap ēku bija apjots ar dzeloņstieple žogu. Tā kā tur ierados jau labu laiku pēc kara beigām, man iznāca apmesties zem klajas debess. Izrādījās, ka šeit savākti ievainotie gūstekņi no Kurzemes cietokšņa. Pēc vairākām dienām, kļūstot pa teritoriju ieraudzīju kapt. Ādamsonu ar vienu roku „štukasā” (ievainoto žargonā rokas plecu fiksācijas šina). Zinot krievu pratināšanas paņēmienus, nolēmu likties nepazīstams. Bet neskatoties uz vājo redzi, viņš tomēr mani pazina un bija ļoti priecīgs. Norunājām tikties nākošā dienā tajā pašā vietā. Otrā dienā mūsu tikšanās bija ļoti īsa. Viņš man pastāstīja, ka kritis gūstā slimnīcā, ja nemaldos, Liepājā. Divas reizes mēģinājis noindēties, bet atdzīvināts. Pateica, ka par viņu viss ir zināms un viņu netaupīs. Mūsu sarunu pārtrauca ziņnesis, kas mani aizveda uz pratināšanu un reizē mani arī arestēja. Cik zinu no mūsu preses, leģendārais, citādi nosaukt viņu nevaru, cīnījās pret bolševismu M. Ādamsons gājis bojā apcietinājumā Baltijas jūras kanāla celtniecībā.

Ādamsons VOLHOVAS frontē

VIRSLEITNANTS ROBERTS ANCĀNS

Un kad jūs kritīsiet, dzīvie,
Un jūsu durkļi spodrie
Nezibēs asiņu rietā,
Mēs, mirušie, celsimies otrreiz
Un stāsimies jūsu vietā.

Roberts²⁶ Ancāns dzimis 1919.gada 11.novembrī, Tilžas pagastā, lauksaimnieka ģimenē. Beidzis vietējo brāļu Skrindu pamatskolu. Vienu gadu apmeklējis Aglonas ģimnāziju, tad pārgājis uz Kārsavas pilsētas ģimnāziju, ko beidz 1938.gadā. tā paša gada rudenī uzsācis studijas Latvijas Universitātes tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātē.

1939.gada rudenī brīvprātīgi iestājies Latvijas armijā, lai kļūtu par kara juristu.²⁷ Pēc boļševiku padzīšanas sākas aktīva cīņa latviešu vienībās. Ancāns jau 1941.gada oktobrī ar 16.Zemgales bataljonu, kā vada seržants izbrauc uz Austrumu fronti, kur ziemā viņu ievaino.

Pēc izveseļošanās viņu sūta uz virsnieku kursiem Bolderājā, pēc kuru beigšanas 1942.gada vasarā paaugstina leitnanta dienesta pakāpē. Piedalījies kaujās pie Ļeņingradas, Ostrovas un Kurzemē. 1944.gada Ziemassvētku kaujās komandē divīzijas kaujas skolu, kas viņa vadībā izcīna smagas kaujas pie Dirbām. Par šo kauju Ancānam piešķir I šķiras Dzelzs

²⁶ Latviešu karavīrs Otrā pasaules kara laikā 11.sējums

²⁷<http://nekropole.info/lv/Roberts-Ancans>

krustu un 1945.gada 25.janvārī Ancānu apbalvo ar Bruņinieku pakāpes Dzelzs krustu un tiek paaugstināts virsleitnanta dienesta pakāpē.

1945.gada februārī, organizējoties nacionālajai komitejai, Ancānu izrauga par vienu no 19.divīzijas delegātiem. Ģenerālis Rūdolfs Bangerskis viņu iecēla par valdības pils komandantu, kura bija paredzēta Ēdoles pilī.

Am 20. Februar 1945 konstituiert sich im Schloß zu Potsdam das Lettische Nationalkomitee. Die aus Kurland entsandten Ritterkreuzträger Roberts Ancāns und Nikolajs Galdiņš, rechts, werden Mitglieder des Komitees.

Virsleitnants Ancāns un pulkvežleitnants Galdiņš Potsdamā

Piedalās 6.Kurzemes lielkaujā Blīdenes stacijas apkārtnē, kur tiek ievainots 8. reizi. Pēc kapitulācijas izdodas no Liepājas izbraukt uz Vāciju.

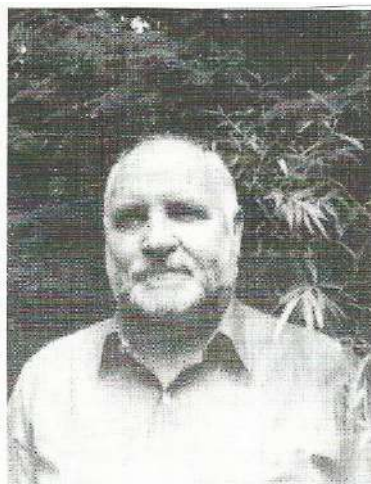
Pēc kara administrators Neuburgas invalīdu pārskološanas centrā, vēlāk pārceļas uz dzīvi Augsburgā, kur nodibina ģimenes dzīvi.

No pirmajām dienām pieslēdzas Daugavas Vanagu organizācijai, ieņemdamas atbildīgus amatus zemes un centrālajā valdē.

Pēc domstarpībām ar Daugavas Vanagu Rietumvācijas valdi sāk organizēt Latviešu kara invalīdu apvienību, kura arī 1955.gadā Hamburgā nodibinājās. Ancāns kļūst par tās pirmo priekšsēdētāju.

1955.gada beigās ieceļo ASV, kur turpina organizēt kara invalīdu apvienību. Viņa nopelnos ieskaitāma latviešu Brāļu kapu izveidošana Ņujorkā.

1982.gada 1.janvārī virsleitnants Roberts Ancāns piepulcējas aizsauls karotāju pulkiem. Apbedīts brāļu kapos ASV Katskiļos, Ņujorkā.

Roberts Ancāns 70 gados ASV

VIRSLEITNANTA ROBERTA ANCĀNA ATMIŅAS PAR KAUJĀM KURZEMĒ „KARAVĪRS STĀSTA”²⁸

Esmu atkal savā vietā un komandēju instruktoru rotu virsleitnanta Junkera apmācību bataljonā, kas novietots Lestenes Bratužos, Pienos, Brandavās, Sveiļos un citās mājās. Kad novembra beigās apmācības beidzās un jauniņos grupņikus sadala pa 19 pulkiem, palieku bez darba, kaut veselība ir tiktāl uzlabojusies, ka rūpes vairs nerada. Bet divīzijas komandierim Štrekenbaham ir kas padomā un decembra pirmajās dienās man jādodas uz viņa štābu – Lesteni. Priekšā kapteinis Ādamsons. Viņš atteicies no divīzijas kaujas skolas organizēšanas, jo gribot vēl, roku izmēģināt grāvjos, un šis krusts laikam kritīšot man.

Tā ir. Mani nozīmē par tās komandieri un jau 4.decembrī varu sākt mācības, jo vīri no grāvjiem ir klāt. Mūsu novietojums – Lestenes pagasta veco ļaužu mītne.

Ja tanku tuvapkaršanas kursi ilgst tikai dažas dienas, tad snaiperiem un instruktoriem tie vilksies līdz pašiem Ziemassvētkiem. Tā arī pienāk 23.decembris, kad pār Kurzemi sāk griezties nāves un iznīcības viesulis.

Pirmā dienā mums vēl liek mieru. Cerībā, ka arī otrajā nebūsim vajadzīgi, liek mums klusībā gatavoties svētkiem, kad īsi pirms pusdienas laika zvana telefons un divīzijas štāba priekšnieks dod kaujas uzdevumu: „Tūlīt ar visu kaujas skolu ierasties štābā, mašīnas jau izsūtītas. Līdzī ņemt tikai bruņojumu un munīciju. Uzturu varēs piegādāt.”

„Trauksme!”

Vīri nervozē un lād boļševikus, kas pat Ziemassvētkus neļauj godīgi nosvinēt.

Tikai dažas minūtes un kaujinieki ir gatavi.

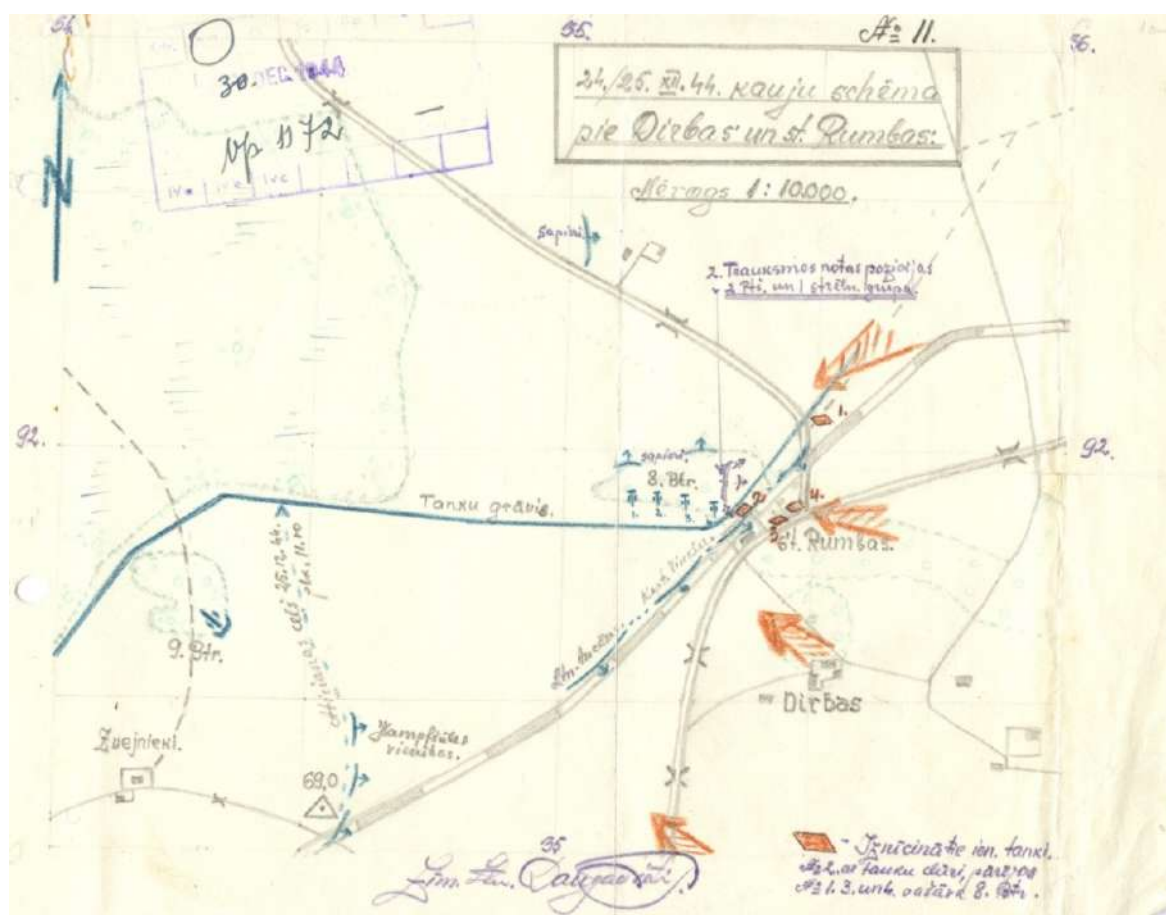
Snaiperu kurss tikko pabeidzis apmācības. Piecdesmit vīri, tas tak ir uguns spēks! Tāpat liekas labi atpūtušies un saliedējušies instruktori. Netrūkst arī faustpatronu (tanku dūres), ko tanku tuvapkaršanas speciālisti tik labprāt

²⁸ Publicēts Daugavas vanagu mēnešrakstā ASV

ņem līdzī, savā ziņā uzskatot tās par atvaļinājuma zīmēm, jo par vienu sašauto nezvēru – 14 dienas, bet par katru nākošo – 5 dienas.

Tad arī mašīnas ir klāt. Mēs dodamies uz Lesteni, kur apmetušies parkā gaidām tālāko. Te vēl saņemam kurzemnieku lielā sirsnībā sūtītās svētku paciņas saviem aizstāvjiem. Cimdi, spēķis, cepumi, augļi, šķiņķis, zeķes. Kādam pat pudelīte ar „Dzimtenīti”. Zēni smeļ, joko, pacienā viens otru, apbrīno dāvanas.

Bet laiks steidzas. Tiekam sadalīti divās rotās un sākam virzīties pa aizsegu uz Vamžiem. Bieži pār mums aizšalc granātas un krīt tepat parkā. Ne mirkli neapsīkst arī uzlidojumi. Smagi tiek bombardēta Lestenes pils. Ienaidnieka lidmašīnas šauj uz katru mašīnu un vīru. Nepārtraukti klauz smagie ložmetēji un zenītliekgabali.

Dirbu kaujas shēma

Esam sadalījušies grupās, kas savukārt virknēs, tak uz priekšu tiekam ļoti lēni, kaut pati fronte ir 5 kilometri.

Tikko esam pie Pūcēm, kad no purviņa pār mūsu galvām aizšalc ložu šalts un – mēs uzņemam kauju. Visapkārt ir kā uzarts. Pakalnos un grāvjos daudz artilērijas upuru. Acīm redzot boļševiki pamaņīgi apstrādājuši mūsu kreiso kaimiņu – 21.vācu Luftfeld divīziju.

Mūsu uzdevums – sasniegt jauno Rumbas staciju, kas nedaudz vairāk kā kilometru atrodas viņpus purviņam. Nākošais mērķis – Dirbu mājas.

Uzbrukumā! – pavēle.

Vīri ātri dodas uz priekšu un pievar ienaidnieku, jo tas pāri purviņam ticis vieglākiem ieročiem.

Pēc līdzšinējām ziņām mūsējiem ir jābūt Rumbu stacijā. Tātad jānodrošina tikai kreisais spārns, kur vairs nav nekādu sakaru ar kaimiņiem. Vēl maza kauja purviņa vidū, un mūsu ceļš uz Rumbām ir brīvs.

Tieši gar staciju iet tanku grāvis, ko izmantojuši virsleitnanta Eglāja artilēristi, lai noturētos vismaz meža stūrī. Te arī sakautās vācu divīzijas vienības kāda kapteiņa vadībā un vēl 11 vīri no pulkvežleitnanta Taubes sapieriem. Ar divīziju vienīgā sazināšanās ir funks.

Vēlā vakarā izdodas noorganizēt atbalsta punktu, jo pa labi trūkst sakaru. Virsnieka vietnieks Ozols ar pusrotu iziet uzņemt sakarus gar dzelzceļu un tanku grāvja malu, bet atgriežas bez panākumiem.

„Viss ko atradu, bija mironi!” viņš lādas. Nakts paiet ātri. Lokveida aizsardzība, kādu esam izveidojuši, prasa stipru piepūli un nervu izturību, jo arī ienaidnieks ir rosīgs, ko liecina vairāki gūstekņi, kas savējos meklēdami, iemaldās mūsu teritorijā un kurus puiši aiztur. Īpaši iepriecina kāds bataljona ziņnesis, kam līdzī vairāki apbalvojuma saraksti, shēmas un dienas kauju panākumu saraksts. Sarkanarmietis nāk no Donas un sākumā ir pavisam samulsis un tikai pamazām sāk aptvert stāvokli. Protams, tūdaļ vecā dziesma: „Tēvu nošāva boļševiki, pats uzskatīts par bīstamu un daudz cietis.” Kamēr par uzbrūkošajām vienībām nākas dzirdēt tīri neticamas lietas. Tā, šajā rajonā, ar pavēli satriekt ienaidnieka fronti, uzbrūkot vesels tanku korpuss ar apmēram 500 tankiem.

Vīri kļūst domīgi: „Bet leitnanta kungs, mums pat par visiem kopā nav 500 faustpatronu un artilērijas baterijai palikuši tikai daži desmiti šāviņu” kāds ieminas.

„Bail gan, ko?” cits to uzvelk. Runīgs kļūst arī krievelis. Viņš nav cerējis, ka protam krieviski, kādēļ jautā: „Kas jūs tādi, tak ne vācieši?” „Latvieši!” „Latvieši! Bet tie tak cīnās mūsu pusē! Blakus ir vesela divīzija!” sarkanarmietis brīnās. Cits, ko dzirdam no sagūstītajiem, nav vairs interesants un tiklīdz aust gaisma pirmos septiņus nogādājam uz divīziju.

Kaut vīri ir nevienu vien uguns brāzienu pārlaiduši un redzējuši nāves rokas pār sevi izstieptas, tomēr atbalsta punktā manāms nervozums, jo viens, ko visi zina – šie Ziemassvētki būs smagi...

Artilēristi rūpīgi nomaskē savus lielgabalus. Pats to komandiera vietnieks man ir vecs paziņa un nāk un tad abi pārbaudām arī mūsu novietojumu. Frontālā daļa šķietami grūtības nesagādā, jo to sedz stacijai pieguļošais mežs un tanku grāvis, kamēr atklāti abi spārni.

„Tātad, divi lielgabali pa labi, viens pa kreisi un viens rezervē” saka virsleitnants Eglājs.

Kamēr mēs apsveram stāvokli un sadalām iecirkņus, pie mums pienācis 93.divīzijas kaujas skolas komandieris, kas 24.decembrī šeit jau ar

savu vienību iemests kaujā no paša rīta un cietis tik smagus zaudējumus, ka kaujas spējīgu vīru esot palicis labi ja 30.

Īsumā arī viņu informēju par stāvokli un spēku sastāvu, pie kam turpinu uzdevuma sadalīšanu. „Kreisā spārna pozīcijas ar vienu vadu aizstāvēs leitnants Krauze,” rīkoju. Viņš ir kurzemnieks, un pirmo reizi kaujā, tak jauno virsnieku tas ir pagodinājis, tā kā varu uz to paļauties.

Tanku grāvja aizstāvēšanu organizē leitnants Brekste. Ja nu vēl pieskaitu klāt vācu kaujas grupas vīrus un četrus virsniekus, tad sevišķu rūpju, kā mūsu atbalsta punktam jau pie pirmā uguns brāziena būtu jāpadodas, nav.

Vēlreiz īsa novietojuma apskate un mēs atgriezāmies baterijas komandiera skuju būdā, kas ar šo momentu jau ir Rumbu atbalsta punkta latviešu – vāciešu kaujas grupas komandpunkts.

Rezerves vads, ko komandē kadets Birznieks, novietojas mums blakus un kāda artilērijas šāviņa izrautā bedrē arī ceļ sev skuju būdu.

0900, kad citos apstākļos būtu devušies uz dievnamu, pār mūsu galvām aizšalc pirmās boļševiku granātas. Pēc pēdējās dienas iebrukuma paplašināšanas, ienaidnieks no jauna sāk meklēt mūsu pozīcijas un atbalsta punktus, un drīz viens viss Rumbu stacijas rajons dreb un vaid zem smagās artilērijas, granātmetēju un „Staļina ērgļu” šāviņu eksplozijām.

Reizē ar artilērijas uguni, gaisā parādās boļševiku lidmašīnas, kas nepārtraukti apšauda ieroču novietojumus.

„Bet, nā, labais!” kaujinieki gandrīz aizmirst, ka nevar celties kājās. No apvāršņa iznirst grupa vācu iznīcinātāju un nav nemaz pagājis ilgs laiks, kad 15 neuzvaramie Staļina ērgļi krīt degdami kā milzu lāpas, to apkalpēm šūpojoties izpletņos, kurus vējš aiznes tālu aizmugurē.

Vīri, ierāvušies ligzdās, gaida artilērijas pārtraukšanu. Taču tas nenotiek un, liekas, ka gaidās pagājusi jau vesela mūžība. Divas stundas tā ilgst un tad... Dirbu pusē dzirdam rūcam tankus...

Kaujinieki saskatās: „Ja nu visi 500 nāk uzreiz?” „Tad nu esam ķezā.” „kamēr ar atsevišķiem galā tiksīm viegli,” piemetina kadets Strīķis, kas vispār kaujās bijis tikai dažas dienas un patrepi pilda adjutanta lomu.

„Velns!” – un liekas, pat ka neviens vairs neelpotu. Pa kreisi gar meža malu nepilna kilometra attālumā ieraugām krievus, kas virzās šurp.

„Uguni?” „Nē! Vēl par tālu. Pielaidīsim uz simts metriem un tad. Mūsu sešu patšauteņu uguns blīvums ir pietiekošs, lai uzbrucējus iznīcinātu dažās minūtēs” mierinu zēnus. Vienīgi, ja... Un vīrs izstiepj roku: „Tanki!” Tiešām aiz uzbrucējiem seko tanki, divi...pieci...astoņi...Tālāk vēl pieci.

Boļševiki ir tikai kādus pāris simtus metrus no mums. Vairs gandrīz nešauj arī viņu artilērija.

Bet tie nāk, nāk arvien tuvāk, sāk jau skriet, un tad vīru nervi neiztur un gandrīz visas patšautenes reizē sāk nāves pļauju. Mirkli vēlāk uzbrucēji piespiesti zemei un daudzi, kā krituši, paliek uz mūžu. Daži mēģina kļūt atpakaļ, tos pievāc snaiperi.

Tak pa šo laiku arī tanki ir klāt un jauns uzbrucēju vilnis aiz tiem. Bet artilērijas zēni nav gulējuši – pievilks rezerves lielgabals, kas nu ar kreisā pusē novietoto draudīgi vēršas pret ienaidnieka dzelzs kolosiem.

Veikli strādā lielgabalu kaprālis un bez sevišķas mērķa ierīces, noskatās gar stobru un dod komandu: „Uguni!” Pirmā granāta iet garām, bet otra tieši tornī. Melni dūmu kamoli sāk velties un vīru gaviles pat pārspēj kaujas troksni. Pārējie vairs tuvāk nenāk, bet ar lielu niknumu šauj pa ieroču ligzdām. Nenāk vairs arī kājnieki.

Lielgabals jaunā pozīcijā un deg atkal divi tanki. Un priecājas vīri, vienīgi snaiperiem pilnas rokas darba, tā kā krievi i nedomā pacelt galvas.

Īss kaujas pārtraukums. Pienāk baterijas komandieris un skumjas iegūlušas tā vaigos – kritis labākais kaprālis, tanki to trāpījuši līdz ar lielgabalu. Arī mums ir zaudējumi – divi smagi un četri viegli ievainoti. Rezerves vads dod priekš tiem savu skuju „bunkuru”. Vēlāk nāk klāt divi vācieši.

„Bet cik daudz to ir pretiniekam?” – jādomā un tas vēl vairāk kā apmierina un vieš drosmi jaunām cīņām.

Labajā spārnā kauja iet atkal pilnā sparā. Boļševiki triecas pret Zvejnieku augstieni, kur tanku grāvja un dzelzceļa malā aizstāvas virsnieka vietnieks Ozols. Kaut vīrs ir ar kaujas pieredzi, bez smago ieroča atbalsta ilgi nevar izturēt ienaidnieka spiedienu un atkāpjas uz Zvejniekiem. Daži no kaujiniekiem pa tanku grāvi atgriežas pie mums.

Tiklīdz boļševiki iesēstas augstienē, parādās tanki. „Labais!” sirdās artilēristi un ņemtos uz grauda. Jā, citiem vēl laikus izdodas pazust, viens tomēr paliek degot.

Pa kreisi, pāris kilometrus tālāk, krievi uzbrūk vācu 21.divīzijai. tos mēs nevaram aizsniegt, bet ar katru brīdi vienīgi jūtam, ka ienaidnieka loks ap mums saslēdzas ciešāk un ap pusdienas laiku tad arī esam pilnīgi ielenkti. Taču sevišķi ilgi gudrot neiznāk, jo atkal trauksme. Šoreiz boļševiki nāk caur mežu no Dirbām, tātad frontāli. Bet to mēs esam tikai gaidījuši.

„Urrā!” sauc vīri un metas prettriecienā. Padzen pulkītšus un vairākus saņem gūstā.

„Un tagad veči, uz siltām pusdienām!” aicina leitnants Brekte. „Te būs ciemakukulis no tovarišķiem - amerikāņu konservi. Vairāk nekā nebija somās,” un viņš liek galdā ēdamo. Tā kā kopš aizvakardienas esam pašapgādnieki, un Ziemassvētku paciņu labumi, šķiet, arī visi pa tīro, tad par leitnanta guvumu esam itin priecīgi. Grūtāk ir ar smēķiem. To laikam vairs nav nevienam.

Bet neesam vēl ne lāgā tikuši galā ar cienastu, kad pāri ierakumiem sāk neparastā niknumā gāzties „Staļina ērģeļu” zalves. Vienīgais kaut cik drošais aizsegs – tanku grāvis. Tak šoreiz arī tas nespēj mūs glābt – daudzas granātas atsitoties pret koku zariem, sprāgst vēl gaisā, tā radot īstu šķēpeļu lietu.

„Uz priekšu!” visus pārņem viena doma, un mēs dodamies caur mežu uzbrukumā. Sarkanarmieši to nav gaidījuši, samulst un mūk. Apjūk arī viņu artilēristi. Stāvoklis atkal glābts.

No jauna boļševiki sāk šaut tikai pēc labas pusstundas. Vīri jūtas noguruši, tak tie, kas nākuši šurp ar divām vai vairākām tanku dūrēm, neapmierināti, ka nevar tās likt lietā.

„Būs vien jālien uz priekšu” nemiera gumdīts, runā tuvapkarošanas kursu kaprālis Krūmiņš un rāda pa labi no meža. „Kādi pāris no turienes, lūk grib traucēt mūsu mieru. Turklāt, derētu atvaļinājums!” „Gan nāks. Mūsu cietoksnis tiem kā dadzis acīs,” mierinu. Un tikko esmu izteicis šos vārdus, kad pār visu novietojumu atskan trauksme.

Tanki! „Nolādēts!” Šoreiz tanki un kājnieki uzbrūk no visām pusēm, bet vīri ir mierīgi un viņu sejās var lasīt pārliecību: „Lai tik nāk, galā tiks!”

Patšautenes, ložmetēji un mašīnpistoles rej kā nikni suņi nepārtraukti. Esmu ar ziņnesi Viļumsonu izlīdis tanku grāvja malā, kad krūmiņš ziņo: „Tanki nāk arī caur mežu, ka priedes vien lūst!”

Tiešām. Bet tie ir akli, un vīri kāpj nedaudz šaipus tanku grāvim, lai tos pienācīgi sagaidītu.

Tanku lielgabalu un ložmetēju blīvā uguns piespiež cieši pie zemes, un to rokas nepacietībā viegli trīc, sirds sit līdzīgi mazam veserītim.

„Trīs” skaita Krūmiņš un pievelk kreiso kāju, kā lēcienam gatavodamies.

Vēl pāris minūtes, un tie būs klāt. Vīri vairs neiztur un rāpo uz priekšu. Ellišķs troksnis satricina gaisu, un nošķīst uguns. Viens no tērauda nezvēriem trāpīts vienlaicīgi ar vairākām tanku dūrēm, sajucis pilnīgi gabalos, un nu jāšargās, lai šķēpeles, krītot no gaisa, neievaino pašus. Kāds cits deg vācu vada rajonā.

Sajūsmu vīros izsauc kaprāļa Krūmiņa trāpījums. Viņam izdevies vienam sašaut kāpurķēdi. Tas netiek vairs uz priekšu, bet grozās riņķī. Arī tanka apkalpe nedomā padoties, bet šauj caur lūkām ar mašīnpistolēm un met granātas.

Uzbrukums atvairīts, tuvojas vakars, bet tanks vēl arvien cīnās. Beidzot pa lūku izlec melns stāvs un pazūd zem tā. Pēc brīža seko otrs.

„Padodieties!” sauc vīri, taču tas nenotiek. Un atkal lodes kapā zemi un tanka tērauda sienas.

Vienam no krieviem palaimējas ielēkt tankā atpakaļ, kamēr otrs ievainots paliek guļot savās asinīs. Piepeši, tanks saslienās. Vai kāpurķēde būtu salabota? Uz tanku vienlaicīgi lido vairākas tanku dūres un spēcīgs „urrā” atbalsojas meža kokos, kad no tā izšaujas dūmu un liesmu mutuļi.

Iestājoties krēslai, kaujas darbība apklust pavisam, tikai šur un tur parādās kāds nomaldījies ienaidnieks vai izlūkvienība. Visapkārt kā sēti guļ boļševiku līķi, deg tanki. Arī mēs taisām ugunskurus un pie tiem snaužam, vienīgi posteņiem nav miera. Atkal un atkal tiem nākas saņemt gūstekņus un uzsākt cīņu ar nepaklausīgajiem.

Sanitārais bunkurs ir pārpildīts un sanitāram desmitreiz vairāk ievainoto, nekā spēka un medikamentu. Naktī divīzija ar triecienlielgabaliem gan atsūta tos, arī ārstu, tanku dūres un galvenais – cigaretes. Tie arī atgriežoties tad paņēma līdzīgu daļu no ierindas izkritušo. Un kaut tik retu nav trāpījusi kāda granātas šķemba, divīzijas pavēle – palikt vēl arvien ielenkumā.

Nakts paiet bez nopietniem notikumiem. Otrās Ziemassvētkos boļševiki savus uzbrukumus turpina. Agrā rīta stundā krīt kadets Birznieks. Bet mūsu mazais cietoksnītis spītē, līdz uzdevums veikts – divīzija ieņēmusi jaunas aizstāvēšanās pozīcijas, un tad nāk pavēle izlauzties. Protams, pēc visa piedzīvotā tas ir sīkums. Pazūd vienīgi kadets Strīķis. Vai tas kritis vai sagūstīts – paliek neatminama mīkla.

27.decembrī atkal pulcējamies divīzijas kaujas skolā, bet nu esam vairs tikai 35 vīri. Tak Ziemassvētku kaujas vēl nav galā un otrā dienā dodamies uz grāvjiem, lai no jauna retinātu boļševiku rindas.

Rumbu aizstāvis

Unteršturmfirera Ancāna grupas Ziemsvētki

//-PK. Tuvojas Ziemsvētki. Kādā piefrontes joslas tuvciņas skolā, kurā tanī pat laikā notiek snaipeņu kursi, kursanti brīvajā laikā gatavojas svētkiem. Viņi gan neskaidri nojauž, ka viņiem klusus svētkus svinēt nebūs lemts — katru mirkli var sākties gaidītā kauja par Kurzemes ciņoksni, taču tie ir mierīgi un palāvēīgi, tāpat kā viņu komandieris, ieroču unteršturmfirers Roberts Ancāns. Jau nais karavīrs — viņš dzimis 1919. gada 11. novembrī Tilžā — ir priekšzīme saviem vīriem nevien kā apmācību vadītājs, bet arī kā kaujās rūdīts karavīrs. Jau 1941. gada rudenī viņš brīvprātīgi pieņēma kādā jaundibinātā latviešu policijas vienībā. Kopš tā laika pagājuši vairāk nekā trīs gadi. Par kaujas nopelniem iecīna II. šķiras Dzelzs krusts un par asinīm apliecināto ciņas gribu — ievainoto nozīme zeltā.

Ziemsvētki nāk arvien tuvāk. Tad sākās gaidītā ofensīva — bolševiki uzbrūk reizē vairākos sektoros. Palet pēdējā mierīgā naktī apmācību nometnē. No rīta pienāk īsa radiogramma: pusstundas laikā būt gataviem. Piebrauc smagās automašīnas, vīri sakāpj tanīs un pēc neilga brauciena sasniedz divīzijas komandpunktu. Te viņi vispirms saņem Ziemsvētku dāvanu sainīšus — Kurzemes iedzīvotāju svētku sveicinātus frontē. Tad unteršturmfirers Ancāns saņem pavēli, ar saviem vīriem ieņemt pozīcijas pie Rumbu stacijas.

Nemiera pilno naktī vīri pavadā kāda tanku sprosta priekšā. Aust pirmās Ziemsvētku dienas rīta, un sākās smaga bolševiku vie-

suļuguns. Gandrīz trīs stundas ienaidnieka šāviņi ārda zemi. Tad sākās ciņa, kas kļūst smagāka stundu no stundas. Aizstāvjus pamazām sašņiež šaurā telpā, līdz beidzot bolševiki ieņem kādu pakalni un tā pilnīgi ielenc nelielo atbalsta punktu, kurā ieslēgti arī kādas vācu vienības vīri. Bolševiku uzbrukumu bangas sašķīst latviešu un vācu aizstāvju sīkstajā pretestībā. Rumbu cīnītāji zina: no viņu izturības atkarājas divīzijas liktenis. Nīknā pretestībā viņi atsīt vienu uzbrukumu pēc otra. Bolševiki izmēģina visus līdzekļus, lai šo pretestību satriektu. Smago ieroču uguns plosās pār atbalsta punktu, gandrīz katrs kvadrātmētrs pārvēršas dziļā paltuvē. Kāda granātas šķemba ievaino unteršturmfireru Ancānu galvā. Pēc steigā veiktas pagaidu pārsiešanas viņš turpina ciņu.

Satūst jau otra nakts Rumbu atbalsta punktā. Kopš vakarīta vīri nav saņēmuši uzturu. Tagad ļābi noder Ziemsvētku dāvanu sainīši. Tajos esošās ēdamās lietas vīri biedriski sadala savā starpā. Savā sainītī unteršturmfirers Ancāns atrod vēstuli. Kāda nepazīstamā kurzemiece pateicas svešajam kareivim par viņa ciņu, kas dod tai iespēju saimniekot savās mājās... Lēnām palet naktis. To pilda kaujas troksnis un apgaismo granātu sprādzieni. Aust rīta; un tagad atbalsta punkta uzdevums — aizturēt bolševiku virziņšanos uz priekšu — izpildīts. Straujā pretīcienā vācu un latviešu aizstāvji salauž ienaidnieka loku un izcīna sev ceļu līdz pašu pozīcijām.

Roberta Ancāna kauju vietā netālu no Dirbām²⁹

Pēdējā kauja par Kurzemi 1945.gada 13. – 30.marts (R. Ancāna stāsta turpinājums)

Pēc piecām aizvadītajām lielkaujām Kurzemes aizstāvji tic, ka smagākais aiz muguras, tāpēc droši stāv savās pozīcijās, lai ar Vācijas kapitulāciju nepalaistu garām izdevību dzimtenes atbrīvošanai.

Daudzi šaubīgie atgriezušies atpakaļ vienībās, bet jauni cīnītāji vēl vienmēr piesakās gan no kurzemniekiem, gan bēgļiem. Vairāku tūkstošu latviešu karavīru papildinājumiem atsūtīti arī no Vācijas.

14.martā dodos uz 43.pulka štābu, kur man jāpiesakās. Ceļā satieku ģenerāli Bangerski, kas ieradies Kurzemē. Liekas, arī sirmais karavīrs tic vairāk kā jebkad, ka mūsu zemei tuvojas ļoti izšķirīgs acumirklis, tāpēc arī savu štābu patur Kurzemē. Ģenerālis atgādina, ka man, kā septiņas reizes ievainotam, kas savu frontes laimi būtu izsmēlis, jāiet pie viņa par komandantu. Saprotams, ka par to vēl jārunā ar divīzijas komandieri.

Pulka štābā ir manāms satraukums. Pulka komandieris pulkvedis Osis no pulka aiziet. Katru acumirkli var ierasties majors Reinholds, kam pēc pavēles jāpārņem pulka komandēšana. Tātad vēl viens pulkvedis kritis nežēlastībā. Pirmais priekš četriem mēnešiem bija Lobe.

Beidzot Reinholds ir klāt un pārņem pulku. Mani nozīmē kapteiņa Bumbiera bataljonā par rotas komandieri. Rota atrodas atpūtā un rezervē pie bataljona štāba. Bataljona komandiera vietnieks virsleitnants Jaunzems ir vecs kaujas vilks un zina pastāstīt par frontes stāvokli jo sīki. Boļševiki ir Lestenes skolā, kur no uzkalna labs ieskats mūsu novietojumā, tāpēc, tiklīdz parādās kaut mazākā grupiņa, atklāj granātmetēju uguni.

„Nē, tā nu tas nevar palikt,” spriežam un izlūkojam uzbrukuma virzienu, lai krieveļus no skolas izmestu ārā.

²⁹ J. Slaidiņa foto

Pati Lestene ir galvenā kaujas līnijā. Bez manis rotā ir vēl tikai viens virsnieks – leitnants Zutis. Arī rotas vīru skaits ir zem simta. Boļševiku skaļruņi vai katru dienu aicina nolikt ieročus, stāsta par Rīgu. Te runā Lilita Bērziņa, te Lācis, te atkal cita sabiedriski pazīstama persona.

Naktī no 16.uz 17.martu mūs nomaina vācu vienības, un mēs esam ceļā uz jauniem ierakumiem, kur ienaidnieks paspējis izdarīt iebrukumu. 19.divīzija, ja tā varētu teikt, Kurzemē pilda ugunsdzēsēju lomu – kur kas notiek, latviešu vīriem jāsteidzas un jāieved kārtība.

Līst. Līdz ar gaismas iestāšanos esam Jaunpilī. Tūlīt klāt arī draugi – boļševiku lidmašīnas, un nomet savas bumbu kravas. Jaunpilī ieturam brokastis un tikai pēc labas pusstundas turpinām ceļu. Lietus pieņemas, lēnām pāriedams sniegā. Grenadieru soļo aiz vezumiem saīguši un līdz ādai izmirkuši.

Kādā no bataljona rotām satieku savu bērnības draugu Jāni Bērtuli. Viņš ir tikpat sirsnīgs kā agrāk, un mēs runājam par mūsu skolas gaitām, neseno pagātni, draugiem, no kuriem daudzi atdusas Volhovā, pie Ostrovas, Holmas un citur, kad: „Pie deviņiem velniem!” izgrūž Bērtulis un metas sānis. Arī es iekrītu grāvī, tāpat aizsegā dodas pārējie vīri, jo piepeši kā no mākoņiem izaugušas atkal parādās krievu lidmašīnas un, strauji pikējot, ar klāja ieročiem mēģina apstrādāt mūsu kolonnu. Taču nelūgtos viesus kaujinieki tūdaļ padzen ar vieglajiem zenītieročiem. Tālāk ceļu līdz Zebrus ezeram turpinām kopā un norunājam vairs nešķirties arī turpmāk.

Pie ezera un Saldus rajonā nepārtraukti dun lielgabali. Sestā Kurzemes lielkauja turpinās jau ceturto dienu. Pievakarē sasniedzam N muižu, kur steigā izvietojamies, lai paliktu pa nakti. Rotas vadības grupa novietojas aptiekā, kur žāvēšanas iespējas ir lieliskas. Līdz ar tumsu vīri dodas pie miera, bet vēl lāgā nav iemiguši, kad atnāk pavēle: Vēl šonakt jānomaina sakautās vācu divīzijas daļas, kādēļ jāizrauga vietraudži, lai pēc pāris stundām, pirms rīta ausmas, to varētu izdarīt.

Nē! Atkal pavisam cits – pēc stundas būs mašīnas un mums jābrauc uz Pilsblīdeni. Krieviem tur izdevies ietriekties 8 kilometru dziļumā, kādēļ izdarāms pretuzbrukums.

„Un tas, protams, ir jāveic letīņiem,” neapmierināti sirdās kaujinieki.

Lietus, kas vēl lija, kad devāmies pie miera, pārstājis, debess noskaidrojusies, spīd mēness un sāk salt. Tad klāt ir arī mašīnas. Pulka štābs, mana un vēl viena rota novietojamies tajās un braucam uz Blīdenes staciju. Sākumā vāģi bieži vien apstājas, iestieg dubļos, kas biezā kārtā apsalst riteņiem. Taču aukstums drīz šķidro māla masu sastindzina un tālāk viss rit gludi.

Tā nav stacija, bet Skrundu mājas, kur mēs apstājamies un izkāpjam. Tā kā vīri nav divas nakts gulējuši, izmirkuši, izsaluši, tie tūdaļ sadalās pa istabām un izlaižas uz grīdas, lai jau nākošā mirklī aizmigtu.

Eju pie pulka komandierim līdzī uz divīzijas štābu, lai saņemtu kaujas pavēli. Štābs novietojies kādās lielās lauku mājās. Mūs tūlīt arī pieņem. Jau stādoties priekšā piedzīvojam pārsteigumu – ģenerālis Šulcs mūs uzrunā tīrā latviešu valodā. Drīz vien noskaidrojas, ka viņš dienējis Latvijas armijā un komandējis artilērijas pulku.

Mūsu uzdevums – ieņemt Pilsblīdenes pili un augstieni pie tās uz Saldus pusi. Blīdenes stacijā, Kuiļos un Kaulačos – mūsējie, kamēr pa kreisi

no stacijas frontes stāvoklis neskaidrs. Vēl īsa apspriede, tad dodamies atpakaļ uz jauno pulka komandpunktu Kuiļos.

Pulkstenis rāda trešo stundu pēc pusnakts. Pārliekušies pār karti, pētām uzbrukuma virzienu. Šeit esmu lielisks apvidus pazinējs, jo 1940.gadā, kad 1.Liepājas kājnieku pulku izvietoja pa Kurzemi, rotu, kurā atrados es, novietoja tieši Pilsblīdenes pilī, un tādejādi tās apkārtnē esmu izvedis neskaitāmas kauju apmācības. Kāda likteņa sagādīšanās un izdevība – miera laikā iegūto pieredzi tagad izmantot tai pašā vietā un kara apstākļos!

Pilsblīdenes pils 20.gadsimta 30 gadi³⁰

Štāba vīri veic iekārtošanos, velk telefonu, uzstāda raidītāju, kamēr rakstveži un ziņneši nāk un iet. Te novietojušies arī tankisti un saldi atpūšas. Kāds leitnants stāsta, ka mūsējie gan esot stacijā, bet pa labi no tās līdz Kaulāciem pieguļošajā mežā neesot nekādas skaidrības, tāpat pa kreisi, kur gar dzelzceļa līniju aizstiepjas purvājs. Krievu uzbrukuma turpinājumu varot sagaidīt kuru katru brīdi. Un tā arī notiek. Tiklīdz Reinholds beidz nodot pavēli, ārā sākas tik pazīstama automātisko ieroču uguns.

„Boļševiki!”

„Nevar būt!”

„Tomēr!”

Ieskrien tanku sardze un ziņo, ka no meža šurp virzās krievu ķēde. Tankisti vienā mirklī ir augšā un izbirst pa durvīm, cenšoties iedarbināt savus dzelzs milzeņus, tak visiem tas neizdodas. Mašīnpistoļu šāviņu lodes jau izbirdina mājas logus, kad mēs, paķēruši slepenās pavēles, kartes un ieročus, metamies uz Skrundām. Mēs skrienam taisni pār laukam, kur ielejā iestiegam sniegā. Vācu zenītnieki, kas dzīvo drusku priekšā bunkuros, notur mūs par

³⁰<http://www.zudusilatvija.lv/objects/object/5342/>

ienaidnieku un ar pāris ložmetēju kārtām piespiež zemei. Taču pārpratums drīz vien noskaidrojas, un mēs esam atkal Skrundās. Trauksme!

Vīri pēc īsas iesnaušanās ceļas gausi. Pulka komandieris pats vadīs abas rotas uzbrukumā, jo pārējās vienības vēl nav ieradušās. Svīst gaisma, kad dodamies pretuzbrukumā. Zenīartilērija pa šo laiku tomēr devusi savu nāves pļauju – no ienaidnieka rotas palikuši pavisam maz kaujas spējīgo vīru. Straujā triecienā atgūstam Kuiļu mājas. Aiz tām meža puduri, kas pieslēdzas ezeriņam ar Blīdenes staciju, un dzelzceļa stigu. Boļševiki ir ļoti pārsteigti par mūsu sparū. Arī Reinholds, kas pats gāja līdz pirmajiem trieciena vīriem, tā saniknots, ka grib vai vienīgi bez artilērijas atbalsta turpināt uzbrukumu pilij. Tak nē, jāatvelk elpa. Ienaidnieks atspiests aiz dzelzceļa, mēs ieņemam pozīcijas ezeriņa malā un uzņemam sakarus ar stacijas aizstāvjiem. Tagad varam redzēt arī lielo trofeju daudzumu, ko esam ieguvuši. Bez gūstekņiem un vairākiem desmitiem kritušo mūsu rokās ir daudz automātisko ieroču, kā arī vairāki 12 cm kājnieku lielgabali, ko neuzvaramie nav paspējuši paņemt līdz. Daudzi, no straujā uzbrukuma iesprostoti ezeriņa krastā, nav varējuši atkāpties, bet sakāpuši kokos.

Zenīartilēristiem pārceļoties vairāk uz aizmuguri, to bunkurus okupē pulka štābs. Mierīga nakts bijusi arī stacijas aizstāvjiem, taču viņu spēki pārāk niecīgi – 20 vīru no kādas granātmētēju vienības un kādi 10 strēlnieki. Tāpat tuvīnai nepiemērots bruņojums, granātmētēji bez granātām. Vīri vairāku dienu kaujās noguruši, bez nopietnas vadības, kādēļ Reinholds pavēl ar abām rotām pārņemt stacijas aizstāvēšanu līdz pieguļošam ezeriņam. Pusdienas laikā tad arī pārceļamies uz to. Ierodas majora Ruka bataljons un mūsu bataljona pārējās vienības. Leitnants Gailītis ar savu rotu ir man tiešs palīgs stacijas aizstāvēšanā (Leitnants Arvīds Gailītis, pēc kara sadarbojies ar NKVD. Vainojams kapteiņa Čevera partizāņu grupas likvidēšanā 1953.gadā, kad vadījis viltus partizāņu vienību).

Miers tomēr nav ilgs. Nāk pavēle, 1530 vienlaicīgi ar abām rotām uzbrukt pilij un augstienei aiz tās, iepriekš veicot izlūkošanu. Pieteicas kāds kaprālis ar 10 vīriem. Taču nekā prātīgs nesānāk, un viņš spiests ar kauju atkāpties, saņemot automātisko ieroču uguni no visiem māju stūriem. Turklāt pilī un tuvākajā apkaimē manīti vairāk nekā desmit tanku.

Prasu steidzīgi artilērijas sprostuguni pa pili, bet to nav tik viegli dabūt – tikai pāris granātas aizšalc pāri mūsu galvām, un tad atkal klusums. Toties dūšīgi strādā smagās rotas granātmētēji. Uzbrukuma atbalstam saņemam vēl piecus "Tīgerus." Tas uztaisa „dūšu.”

Pretī mums pāris simtos ieņemamā augstiene, tās pakājē koku zāģētava un dzelzceļa stiga. Gan no augstienes, gandzelzceļa stigas uz Saldus pusi, ienaidnieks ved biežu automātisko ieroču uguni, traucē arī snaiperi.

Līdz uzbrukuma brīdim vairs atlikušas 30 minūtes. Vajag sākties artilērijas viesuļugunij, taču nekā. Zvanu pulka komandierim, kas sola, ka būsot. Bet tā ir vācu baterija, un tādēļ nefunkcionē kā mūsējā.

Uzbrukumu uz vienu stundu atliek. Tomēr visu mana ienaidnieks un sāk šaut ar savu artilēriju un granātmētējiem. Arī vīri ir pārguruši un īgni par nekārtībām, kādēļ izmanto, lai „nokristu” kaut vai uz pusstundu, jo nav joks izturēt divas dienas bez uztura un atpūtas.

Beidzot 1700 sāk šaut arī mūsu artilērija un 1730 – tad arī dodamies uzbrukumā. Rota, kas virzās uz augstieni, to ieņem ātri, kamēr par pili notiek

cīņa. Tajā boļševiku pārspēks ir desmitkārtīgs. Nedod sekmes arī mūsu manevrs – pili ielenkt, kādēļ caur izdegušajam parkam rotu atvelku atpakaļ.

Ienaidnieks to tik ir gaidījis. Uzņemdamies iniciatīvu, boļševiki uzbrūk rotai augstienē, turklāt no abiem flangiem – gan no pils, gan gar Kaulaču ceļu no meža, tā kā ar tumsas iestāšanos rotu esam spiesti atvilkt gar dzelzceļa līnijas malu. Saņemtie gūstekņi stāsta par vairāku jaunu uzbrukumu sagatavotu vienību pievilkšanu.

Vīru nogurums ir nepārvarams, jo sākas trešā bezmiera nakts, citam jau ceturta. Ar lielām grūtībām izdodas noorganizēt posteņu maiņas. Ierodas arī virsseržants ar siltu zupu un sauso devu. Kaut kaujinieki izsalkuši, atpūta šoreiz liekas svarīgāka, un virsseržantam jācīnās vairākas stundas, kamēr tam izdodas kaut cik atbrīvoties no sakrājušās pārtikas. Leģionāri vienkārši atsakās to saņemt.

Arī mani moca nemiers un nedrošība. Ir jau pusnakts, bet neesmu vēl iemidzis. Katrs granātas artilērijas sprādziens mani uzbudina vairāk un vairāk. Beidzot ceļos augšā un eju pārbaudīt posteņus. Nakts tumša kā pati elle, un izrauto granātu bedres bieži liek apvelties. Posteņi ir grūti saskatāmi, viens pat nav atrodams nemaz. Noskaidrojas – vīrs ielīdis slepus pagulēt.

„Ja nu būtu atnācis krievs?” jautāju un ... Pēkšņi, kas tad tas? Pilī un aiz tās liela ienaidnieka kustība. Komandas, klaigas, starmešu gaismas, motoru rūkoņa. Nē, vēlākais rīta agrumā kaut kam jāšākas. Par stāvokli ziņoju uz bataljonu un pulku, bet arī tur nogurums izstiepis savas rokas – ziņojumu uzņem apātiski.

Tas mani dara vēl nervozāku. Galvenais tomēr – šodien jau taču sācies 19.marts, manam brālim vārda diena. Jau divas reizes šinī dienā esmu bijis ievainots, liekas, ir drošs pamats ticēt, ka arī šoreiz ar veselu ādu cauri netikšu. Un tā arī notiek.

Trauksme!

Boļševiki taša nakts uzbrukumu spēcīgā tanku atbalstā, tā kā viss gaiss trīc. Metamies visi no stacijas ārā pozīcijās pie uzbēruma. Pulkstenis drusku pāri vieniem. Raķete pēc raķetes šaujas gaisā un visu apkārtni pārvērš dienā. Pieci „Tīģeri” izvērsas kaujai. Viens pēc otra iet ziņojumi uz komandpunktiem, artilērijai, bet to neizdodas izsaukt.

Tad notiek kas neparasts – mūsu funkam ir izdevies uztyvert boļševiku vilni, un nu mēs spēlējam krievu tanku bataljona komandieri majoru Arturovu. Krievu tanku rotnieks jautā, mēs tikai dodam pavēles uzbrukt vairāk pa kreisi, kur, pārklāts ar irdenu ledus kārtiņu, šaipus dzelzceļa stigas guļ ezeriņš.

Šauj tanku lielgabali, tarkšņ mašīnpistoles, sprāgst rokas granātas, līdz, tik pat pēkšņi kā kauja sākusies, tā atkal apklust, tikai priekšlaukā, kā milzu lāpa, deg boļševiku tanks.

Kaujinieki steidz atkal pie miera, taču tas nav ilgs. Krievieļi noskaidušies par maldināšanu un neizdevušos uzbrukumu, tie ap 0400 uzbrūk no jauna.

Bet nu ir tikpat neiespējami iztaisīt trauksmi – grenadierie vienkārši nav dabūjami augšā. Tikai kaujas troksnim pieņemoties, visi ir atkal pozīcijās.

Svīst gaismiņa, un mūsu acīm atveras neiedomājama – boļševiki nāk uzbrukumā ar veselu tanku bataljonu un vairākām kājnieku rotām.

„Nu labais!” es mēģinu vēlreiz izsaukt artilēriju, kas šoreiz arī izdodas.

Pazīstot labi apvidu, nolemju izmēģināt laimi ar „Tīģeriem,” jo viss ar tanku virsnieku jau norunāts. Mūsu nolūks – ieņemt nepamanītiem ar trīs tankiem aizsegu pa kreisi, pielaist boļševikus līdz dzelzceļa uzbērumam un

tad ar flanga uguni tos iznīcināt, kamēr divi vedīs frontālu kauju no stacijas rajona.

Ir jau gandrīz diena, un kauja iet pilnā sparā. Stacija ir visu ienaidnieka smago un automātisko ieroču mērķis, kādēļ ir reta vieta, kur neeksplodētu kāds šāviņš.

Esam ar tanka leitnantu tikko izpētījuši apvidu, kad arī mūsu tanku trāpa granāta, piedzenot man bagātīgi ar šķembām labo kāju un roku. Tāad paredzējums piepildījās.

Kauja pieņemas ar lielu niknumu, deg jau trīs uzbrucēju tanki, pēc kāda laika ar tanku dūrēm sašauj vēl divus. Uzbrukums apstādināts, taču cīņa nerimst, bet mani spēki iet uz beigām, un kāds karavīrs mani pavada uz Kuļiem, kur ir ārsts un bataljona štābs. Prasu steidzīgi sūtīt stacijas aizstāvjiem papildspēkus ar vismaz 10 tankiem. To pašu atkārtāju pulka štābā Reinholdam, kas arī pats jau meklē pastiprinājumus. Taču, tos dabūt praktiski nav iespējams, jo majora Ruka bataljons ir tikpat smagās atvaires kaujās pie Kaulačiem, kamēr majora Laumaņa vīri uzsākuši kauju ar krieviem no stacijas pa kreisi purvāja otrā pusē. Virsleitnants Spalviņš ar smago rotu ir Skrundās un ne mirkli neļauj atdzist savu ieroču stobriem.

Sanitārā mašīna mani lēnām ved uz aizmuguri. Ceļā satieku leitnantu Leišupu, kas steidz pie Laumaņa, lai nosprostotu boļševiku laušanos caur purvāju. Nāk arī tanki, kas ar savu rūkoņu dod ticību, ka viss būs atkal labi. Sēžot blakus šoferim, tikai tagad manu spogulī cik noguris un bāls, noaudzis ar bārdi un nokvēpis esmu.

1000 esmu Vānē, kur tūdaļ iegrimstu miegā, nejūtot ne mazgāšanu, ne pārsiešanu. Nav vajadzības arī pēc ēšanas. Kad mani pamodina no murgiem, ir jau 20.marta vakars.

Nākošā dienā nāk jauni ievainotie, un mani pārvieto uz Stendi un tālāk uz Talsiem.

Drīz mani istabas biedri ir – leitnants Zolmanis, sešu tanku iznīcinātājs, pēc nedēļas majors Laumanis. Rētas aug lēnām, un no 13 caurumiem rokā vairs 7 ir vaļā, kamēr kāja jau labā kārtībā.

Virsleitnanta R. Ancāna foto pie Brīvības pieminekļa 2013.gada 16.martā

Miris kapt. Roberts Ancāns

NO KARA IEVAINOJUMU SEKĀM VIŅŠ SLIMOJA
JAU ILGĀKU LAIKU

NUJORKA (rd.) — Jaungada dienas pievakarē Kvinsā, savās mājās, pēkšņi miris karavīrs un sabiedrīks darbinieks, Invalidu apvienības ilggadējs priekšsēdis un pēdējā laikā tās ASV valdes loceklis, kapt. Roberts Ancāns. Kaujās vairākkārt ievainots, viņš slimoja jau ilgāku laiku. Par varonību leģiona cīņās apbalvots ar Brūnīnīka pakāpes Dzelzkrustu. Aizgājējs bija kara veterānu atpūtas noma Rota un tās Brāļu kapu izlases galvenais organizators un plānotājs.

Tuvojas Lieldienas, un Talsu jaunajai skolai, kur tagad 607. motorizētā lauku lazarete, ir daudz apmeklētāju un delegāciju. Kurzeme tic saviem karavīriem!

Pirmajās Lieldienās, kas sakrīt ar pirmo aprīli, pie manis ir „Talsu Vārda” redaktors Budulis. Esam seni paziņas, un viņa humors mani uzjautrina. Taču kā viņš apgalvo, pēc humora neizklausās tas, ko šodien ziņojis Madonas raidītājs – man un majoram Stīpniekam boļševiki piesprieduši aizmugures nāvessodu. Saprotams, mēs no viņiem arī nekā cita neesam gaidījuši, bet vēl jau cīņa nav galā!

Tikai dažas dienas pēc svētkiem, kad Laumanim liela diena – šefārsts pasniedz goda saraksta zīmi. Nu vienā istabā divi vīri ar šo zīmi.

Aprīļa vidū saņemu divīzijas komandiera pavēli, ka ar pirmo datumu esmu pārskaitīts ģenerāļa Bangerska rīcībā. Tā arī dodos uz Liepāju, kur turpinu ārstēšanos un no kurienes 8. maijā man bija lemts izkļūt brīvajā pasaulē.

VIRSNIEKVIETNIEKS ŽANIS ANSONS

Virsniekvietnieks³¹ Žanis Ansons dzimis 1911.gada 4.decembrī, Kandavas pagasta „Priedulu” mājās.

Par viņa bērnību ir maz kas zināms, bet viņa karavīra gaitas Otrajā pasaules karā ir slavas vainagotas.

Žaņa Ansona dzīve līdz karam saistās ar dzimtajām tēva mājām. Pēc kara dienesta Latvijas armijā, Žanis Ansons atgriežas tēva mājās un turpina lauksaimnieka gaitas.

Karam izceļoties Ansonu redzam Latviešu leģiona rindās. Viņa kara ceļš iet no Volhovas līdz Kurzemei. Kurzemē viņš ir vada komandieris 44.grenadieru kājnieku pulka 3.rotā. sevišķi izceļas Ziemassvētku kaujās, kad viņš uz savu iniciatīvu, apejot ienaidnieku, iznīcina tā atbalsta punktu – 73.0 augstieni starp Bitšķēpiem un Stāvaiņiem.

Žanis Ansons Krievijā 1943.gadā

---

³¹ Latviešu karavīrs Otrā pasaules kara laikā 11.sējums

1944.gada 26.decembra vakarā 44.pulka 3.rotas komandieris leitnants Vanags nosūta Ansona vadu izlūkošanā uz augstieni 73.0, jo nav skaidrības par situāciju rotas priekšā.

Jāteic, ka jau pirms Ziemassvētku kaujām 73.0 augstiene spēlēja lielu lomu 19.divīzijas frontes noturēšanā, un tāpēc divīzijas komandieris 1944.gada decembrī izveda mācības šai rajonā. Par to liecina 19.divīzijas pavēles.

Žaņa Ansona vads apiet augstieni no sāniem, izliekas par krieviem un ieņem to, kur pēc tam nostiprinās 42.pulka I bataljons. Par šo varoņdarbu Žanis Ansons kā pirmais latviešu instruktors tiek apbalvots ar Bruņinieka pakāpes Dzelzs krustu.

Bruņinieka krusts hauptšarfīreram Ansonam

Jau vairākas dienas ir plosījusies trauks Kurzemes kauja. Neapmānīti un nesajūsti ir pagājuši Ziemassvētki, bet krievu ienaidnieku spēkiem nedoņā maznāksies. Jau trīs dienas līgt mūsu cīņas viedā dienvidu tērcinī, bet nevēlīgi nākams tās ir pā krievu kaulīna, kur ienaidniekam izdevies dziļi iebruksana. Pie tā nosprostotomas tagad strādā mūsu vīri, mūsu ieoci.

Bet miera nav arī oberšturmšarfīrera Kocina rajonā. Šeit bolševiki uzbrūk frontāli un daudz nākas izturēt Kurzemes aizstāvjiem nematīgā artilērijas granātu un līnānu bumbu uguni, lai ienaidnieks nevarētu izlausties, lai tas nevarētu kāds brīdī parstīties atzņņgurs un mēģināt ielenkt pulka galvenās spēkus.

Šis ir Helu purv- rajons — tālāc pērnā peļķī zāle, kāds kārklu puduris vai krona prieds — un tālu acij jānaldās, lai apvārsni noslēgtu birstāls, pietānīte, kādas pētas pagalma kopīte koki, vai tālāna mežmalā. Un pā purva spraugā aizvijas Dobētes Helceļā, dienām un naktīm nesdams kravas un paņģus, ko tik nepacietīgi gaida vīri tur priekšā.

Šai apvidū svi cīnās arī kādas pirmā bataljona rotas vada komandieris Žanis Ansons — skaistā Kurzemes Svīces Kandavas dāls. Trīs gadi jau būs aizritējuši, kopš šis varens augums, bet lēnas, mierīgas un nosvērtas dabas kurzemnieks ir atstājis tēva saimniecību un devies tālājos karotāļa gaitās, lai srietība dzīvīnēci nodarīto kaunu un nodrošinātu tai gaisā kases mīkamas dienas. Ar 1942. gada mēru mūs vīru sastopam policijas bataljona ple Mīngas un vālsā pē ierīngvada, kur Ansons gūst pirmos ievainojumus, bet arī pirmās goda zīmes, gandrīz vienā laikā saņemdams Drošsirdības medāļas austrumu tautām I. un II. šķīru. Ar 1943. g. aprīlī, nodibnoties latviešu leģionam, Ansons jau atrodas kādā mūsu toreizējās brigādes pulkā un pēn daļību neskatāmās kaujās par Latviju. Par izcilu drošsirdību smagās Lubānas

Lubānas Vadozis pēlķīris Bruņinieka pakāpes Dzelzs krusta hauptšarfīreram Žanīm Ansonam, vada komandieris kādā latviešu 44-pulkā, par izcilu drošsirdību un personālo ieroci kādā trešā Kurzemes kaujas kritiskā situācijā. Hauptšarfīrers Ansons ir ceturis latvietis, kas saņēmis šo visaugstāko vado goda zīmī.

cīņās hauptšarfīrers Ansons apbalvots ar II. šķ. Dzelzs krustu, līdz, mūsu vienībai ieņemot ļaunās aizstāvšanās pozīcijas ziemeļos no Dobēles, pē pirmajā Kurzemes kaujā gūtajiem postījumiem Ansona krūts griezto jau I. šķ. Dzelzs krusta. Tur ir arī citas goda zīmes, kas runā par šī kūsā vīra cieto cīņas apņēmību — sudrabs trieciēna nozīme, bronzas ievainoto mēdāja un bronzas tautcīņas nozīme.

26. decembris. Ienaidnieks ir īpaši rosigis — nemīgti viņa mūnometāji un paka granātas tausta mūsu pozīcijas. Un tad nāk artilērijas viesuļuguns, atalģst un trakos no jaina. Debesis šķērso kaujas lidmašīnu eskadrīļas un noklāj grāvjus ar bumbuām un klājs ierocū uguni. Bolševiki tālsā nākt

trīeciēm — Helšēc un stiprēc par iepriekšējiem.

Vakars pienes ļaunas vēstis — ienaidniekam izdevies apmēram 2 km dziļā pārrāvums no pulka pa kreisi. Mūsu vienība ir sašķelta un pārgriezts svarīgs piegādes ceļš. Bez tam ar trieciēnu pa labi un kreisi ienaidnieks tagad var ielenkt mūsu spēkus. Hauptšarfīrers Ansons izprot stāvokli, viņam ir skaidrs, ka jo var līdzēt šīai straujā rīcība, kas ienaidnieku pārsteigtu un neļautu tam reālsā tālsā viņa plāms. Ansons ar saviem vīriem metas straujos prettrieciēnos un kaut arī mas viņu pakūst, sīvās tūcīnas ienaidniekam sagādā lielus zaudējumus.

Ir jau pagājuši nāks un daļa nākamās dienas, bet Ansona vīri

vīri vienmēr turas pret nālsāgu bolševiku spēciēnu, un apromu pēlķājsām austrumu masām nedodas pārraut, kād ir iegūts vajadzīgā laikā pievērtais rezerves un pulkam izdoās nālsā cīnās iebrukumu no ienaidnieka kritrī. Stāvoklis ir atjaunots, bīstamais moments pārvārtis un Keču reālī bolševiki ir iepazīnīsties ar Kurzemes aizstāvju izturību, tēcū vīru izturību, kāds ir hauptšarfīrers un viņa ļaudis.

Nāks citas cīņas dienas, nāks arī 5. janvāra pretuzbrukums. Ansons ir atkal kaujās kopā ar saviem vīriem, kad nāks pāri purvam triekā spēkaļ tur iekļuvušo ienaidnieku. Nelīdā purvā iestāvētie bunkuri, mūnometāji un pulci sprīsti, izdevīgās pozīcijas un Helā kājnīcu masas — uzbrukuma mērķis esnīgā, valkāri krit P. mājas.

Kurzeme palika mūsu un līds ar to Ansona dzīvās mīļās — viņa un neskatāmās cīņu esīās kurās dzīvo ļaudis pāni ticības un paštības.

44-kara ziņotājs Andrejs Spēdre

Kurzemes fronte iztura

Liepājā, 27. janv. (ON)
No militāras puses mūs informē: Arī ceturējā jaunās Kurzemes kaujas dienā mūsu vienības sīvā pretstībā iņņauca visus padomju mēģinājumus panākt pārrāvumu virzienā uz Liepāju. Vīru stingrā salā izdarītie gandrīz nepārtrauktie uzbrukumi, kurus atbalstīja kaujas lidotāji un daudz tanki, sīvās visu dienu ilgusjās kaujās atvairīti. Kopš 23. janvāra Kurzemes saūsto ienaidnieka tanku kopāskats pālieinājies uz 310.

Cīnās sekmīgi ļejaucās daudzī vācu iznīcinātāji un kaujas lidmašīnas. Notriektas 18 ienaidnieka lidmašīnas.

Cīņu norises smaguma punkts arī pēktdien atradās tāpā dienvidrietumos no Priekules. Pēc stipras sagatavošanas uguns ienaidnieks ar sākotniem spēkiem tur uzbruka mūsu pozīcijām un

panāca kādu vietēju iebrukumu; bet kad tas ar saviem tankiem mēģināja virzīties tālsā, to prettrieciēnā atsveda atpakaļ. Šajā sektorā vien tas zaudēja 17 kaujas ratus. Atvairīti arī visi pārējie ar stiprāko materiālu šķērvi izdarītie padomju uzbrukumi frontē dienvidos un austrumos no Liepājas, vietējā iebrukumā izkrita.

Dienvidos no Sačūs ienaidnieka atdarītojs sīvus sīvos vietējos uzbrukumus. Atvairīti daudzi pretānīka trieciēni, kurus tas raidīja spēkus līdz bataljona stiprumam, kamēr mūsu artilērija sāgrīva vairākus padomju tanku ierces pozīcijas. Divreizēji pretuzbrukumā kāda mūsu kājāleku dirotāja pārvārtī sīkstū ienaidnieka pretstībā, atguva atkal spēkaļ agrīko, pārejoši zaudēto galveno kaujas līniju un sācīva vairākus no jauna sāktus ienaidnieka trie-

casnīgšanas, apmēram 200000 pānīgējos.

Kurzemes frontes austrumu daļā bolševiki apbrēcīja ar vietējiem tālīkšanās trieciēniem pē mūsu kaujas postējiem, kur vīri atvairīti. Austrumos no Dūkales artilērija iedarbīgi apīkaroja ienaidnieka ierces pozīcijas.

Kāda tanku pulka rotas komandieris kapr. Everlings 24. janvāri pierādīja Kurzemes frontē izcilu drošsirdību. Ar 5. Panteļeņins tas ietīcīās kādā padomju tanku ierces pozīcijā, pilnīgi sašāva 9 ienaidnieka ierces ratus uz 8 citus pameta kustības nespējīgas Sevītku aizstāsnību tajā pašā rotā pierādīja oberferičis Strauss kāna ietīcīcīca daudzī cīņai sāgātavotu padomju tanku ierces pozīcijas, isā laikā panāca 7 trāpju mūs.

Frontes laikraksts LATVIJAS KAREIVIS

Atzinība 19. divīzijas vāroniem

Bruniņieka krusti četriem latviešu karavīriem

Kurzemes aizstāvēšana ciņās Latvijas leģiona 19. divīzijas karavīri no jauna pašizvēlēti un varoņi nav laupījuši savus spēkus un asinis. Latvijas zemes brīvību izcīņojot, daudzi no viņiem bijuši tēvzemes mīlestības augstākais un cēlākais perangs. Par priekšzināmu karatvīski stāju un no pelnītiem Kurzemes kaujās Lielvācijas Valdomis priekšnieks Bruniniekas kņsts Valdemārs Veisa pulka komandierim Obersturmbanfrīteram Galdīgam, hauptsturmfīteram Adamsenam, obersturmfīteram Ancānam un hauptšēfrīteram Ansonam.

Obersturmbanfrīter Galdīgš dzimis 1902. g. Rīgā. 1919. g. brīvprātīgi stājies Latvijas atbrīvotāju rindās. Beidzis Latvijas karaakolu un kara akadēmiju. Virsnieka gaitas risinājis 4. Valmieras kājnieku pulkā un armijas sūdnā. No 1942. g. ciņās Leningradas frontē un tad Volchovā, kad bijis leģionārā pulkveža Veisa adjutants un kur arī guvā Dzelskrusta apbalvojumu. Viņš tālākā latviešu leģionāru ciņā pēsmi Galdīgu likuši kauju degpunktos, līdz Kurzemē viņa pulka iegūmis pozīcijas, no kurām izoja tikai viens: uzvara vai nāve.

Obersturmfīter Ancāns dzimis 1900. g. Lāčplēšē. Dfenējis 4. Valmieras kājnieku pulkā un 1941. g. vasarā pīda-

lijies postizānu ciņās pret bolševikiem pie Olaines, kur ievainots. Tā pašā gada rudenī viņš atkal ir frontē, un pie Holmas to atkal ievaino. Atvescotojies un virsnieku kursus beidzot, vairots trešo reizi. Volchovā, pie Mudes (Veiklējās), un tālākā divīzijas gaitās viņu atkal kor iensidnieka lodes un granātu ākšpoles, bet arī pēc

septiņā ievainojuma Ancāns atzīdzēs savu kara draugu vidū. Kā Obersturmbanfrīter Galdīgš ar savu pulku spējis izkārtgājā atvairēt ciņu brīdī pasargāt visu divīzijas atzūnguri, tā arī Ancāns ar savu kaujas grupu pie Rumbas stacijas nav ļāvis materiāli un skaitliski pīrākam iensidniekam panākt mūsu aizstāvēšanās pozīciju cavrāvumu. No tā laika viņa karavīra lēpa pīdūrknd rotā arī tanku izcīnāšanas nozīme.

Hauptšēfrīter Ansonš dz. 1911. g. Kandavā. Pret bolševikiem cīņās no 1942. g. marā. Kurzemes aizstāvēšanas — Ziemeļēku kaujās, hūdams vada komandieris Kociņa pulkā, ar nedaudz vīriem nīkmos pīdūkšētonos un tuvciņās nosprostojis bolševiku iebrukumu mūsu atvairē līniju svarīgā lēdīkni.

Jaukie Bruniniekas krusta kavaleri nekaubīgi tie Latvijas tēsnībai un laimei. Obersturmbanfrīter Galdīgš, kas kā piektais latvietis ciņās pret bolševismu saņēmis Dzelskrusta 2. šķ. un kā piektais latviešu karavīrs tagad klūvis Bruniniekas krusta kavaleris, saka: „Tik ilgi, kamēr dzīvos kaut viens karavīrs no Valdemāra Veisa pulka, tik ilgi dzīvos arī pulkveža varoņgars un latviešu tauta reiz pie Brīvības pieminekļa un Brāļu kapa līks uzveras vainagus!”

Hštuf. Praudīnam Vācu krusts zeltā

Hštuf. Kociņa pulka bataljona komandieris hštuf. Gustars Praudīgš par izcilā drošīdība un izvirība viskrītākās stāvokļos apbalvots ar Vācu krustu zeltā un nozīmā, ko lēgās līd ar izcilāto armijas goda sarakstā.

Armijas goda sarakstā Praudīga vārds ierakstīts par sevišķiem sniegtiem Heltajā atcīšanās kustībā Vīdzemē. Pie Siguldas Praudīgš ar savu bataljonu atvairīja 3 iensidnieka uzbrukumus, ko ļevādīja spēcīgas artilērijas sagatvēmā. 2 no šiem uzbrukumiem bija pulka atgrūmā, bet 3 reizes uzbruka pa bataljonam. Līdz ar to Helti izstīja vairāk kā km platu bolševiku iebrukumu, pa daļai nokūti un bez atbalsta, iensidnieks kaujas laukā atstāja vairāk nekā des krtiāto un daudz iecēšu. Iratēstāja arī kāds tanks no otru boljā.

Hštuf. Praudīgš izcilā drošīdība un priekšzināmu vīriības vadība pierādīja arī nesējā Heltajā Ziemeļēku kaujā ziemeļos no Dobeles.

Žaņa Ansona vadībā kā grupas komandieris dienēja leģiona kaprālis Voldemārs Rulliņš, kura pievienošanās aizsaulē karotāju pulkiem neļāva man savākt pēdējā šīs kaujas dalībnieka atmiņas. Bijām gan izbraukājuši viņa kaujas vietas, daudz ko uzzinājuši par leģionāru cīņām tieši no kaujas dalībnieku viedokļa.

Augstienē 73.0 Žaņa Ansona komandētā vada kaujas vietā ar dalībnieku V. Rulliņu. X – Aiz šīs mājas redzams Rīgas – Liepājas – Dobeles – Lestenes krustojums.

Nedaudz no Žaņa Ansona pievērsīšos savam bijušajam draugam Voldem, iepazīstinot lasītājus ar viņu un kādu kara stāstu, kas gan notika citur, pie Annenieku Kambariem.

VOLDEMĀRS RULLIŅŠ

Dzimis 1922.gada 27.janvārī

Aizsaules karotāju pulkiem pievienojies 2003.gada 27.novembrī

Kā brīvprātīgais aizgājis uz fronti jau 1942.gadā. Kopā ar vēlāko latviešu leģiona kapteini, Bruņinieka krusta kavalieri Miervaldi Ādamsonu cīnījies pret sarkanajiem partizāniem Baltkrievijā. Vēlākās kara gaitas aizvedušas netālu no Staļingradas vācu armijas rindās, kur apbalvots ar 2.šķiras Dzelzs krustu.

2003.gada vasarā, Rulliņa pēdējā izbraucienā pa Kurzemes kauju vietām

Latviešu leģionā kopš 1944.gada vasaras. Jelgavas aizstāvēšanās dalībnieks. Ar savu komandēto grupu Jelgavas ielu kaujās izglābis vācu tanku no iznīcināšanas, par ko apbalvots ar 1.šķiras Dzelzs krustu. Pēc kaujām

Jelgavā ieskaitīts latviešu leģiona 44.grenadieru pulka leitnanta F. Vanaga 7.rotā, virsniekvietnieka Ž. Ansona vadā. Kopā ar savu vada komandieri virsniekvietnieku Ž. Ansonu 1944.gada 26.decembrī ieņēmis augstieni 73,0, par kuras ieņemšanu virsniekvietnieks Ž. Ansons, kā pirmais latviešu instruktors tika apbalvots ar Bruņinieka pakāpes dzelzs krustu.

Piedalījies leģendāro Vanagu māju aizstāvēšanā no 1944.gada 29.decembra līdz 31.decembrim un kaujās pie Kambaru mājām 1945.gada martā.

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas 62.Padomnieku, vēlāk Zemessardzes štāba bataljona 2.rotas zemessargs, virsleitnants.

V. Rulliņa atmiņu stāstījums, kas pierakstīts viņa kauju vietā pie Kambaru mājām 2000.gada aprīlī.

Kambaru mājas bija ietvertas lielos, simtgadīgos ozolos. Šeit bija liels ozolu puduris, kuru vidū atradās liela, stabila saimniecība, lauku mājas Kambari.

Kambarus visu Kurzemes kauju sākuma periodu aizstāvēja vācu vienības, bet 1945.gada marta vidū man nācās pārņemt no vāciešiem kaujas posteni.

Ložmetēja ligzda atradās Kambaru māju saimniecības ēkas mūrētā pagrabā ar šaujamlauku uz Dobeles pusi.

Starplaukā atradās neliels paugurs. Aiz tā paugura jau bija krievu pozīcijas. Kamēr mēs atradāmies te, īstas lielkaujas nenotika. Vairāk notika tādas vietēja rakstura sadursmes, izlūkgrupu triecieni un izlūkošanas kaujas. Mēs te atvairījām vairākus uzbrukumus, kuras risinājās te ar šādām metodēm – sarkanarmieši sapulcējās pa nakti, pievilka savus spēkus. Mēs atrodoties vienādi ar zemes līmeni nevarējām saskatīt viņus, tāpēc mūsu slēpnis atradās pašā paugura virsotnē. Tad, kad krievi sāka koncentrēšanos mums no slēpņa tika paziņots, un mēs vienmēr bijām gatavi saņemt viņu kaujas vienības. Uzbrukums vienmēr sekoja, kad viņi mūs noklāja ar mīnmetēju uguni. Artilērijas viņiem nebija, bija tikai mīnmetēji, bet tie mums nebija kaitīgi un nekādu kaiti mums nevarēja nodarīt, jo visas mīnas sprāga ozolos un uz bunkuru jumtiem.

Tiklīdz mēs dzirdējām kā sāk korķēt zinājām, ka drīz nāks uzbrukums.

Bija tādi gadījumi, ka šeit pret mums raidīja kaut kādas soda vienības. No krievu puses bija primitīva kaujas taktika, bez pietiekamas uguns sagatavošanas viņi dzina kājniekus, kuri nāca ķēde pēc ķēdes, un tad, kad mūsu ložmetēji sāka viņus te kapāt, viņi visi saskrēja kopā barā, kas deva mūsu ložmetējniekiem vēl lielāku iespēju viņus noguldīt.

Viņi visi tika noguldīti un nekad nebija tikuši tuvāk par kādiem 200 metriem no mūsu ložmetēju ligzdām.

Mūsu pozīcijām pretim stāvēja vācu vienību sašauts tanks. Vienā kaujas epizodē aiz sašautā tanka pozīciju bija ieņēmis snaiperis un liktenīgā veidā tas snaiperis bija nošāvis ar tiešo tēmējumu, mūsu ložmetēja otro numuru, jaunu zēnu, kas tikko bija atbraucis ar pēdējo papildinājumu no

Vācijas. Cik atceros viņu sauca ābols Valdis, dzimis 1926.gadā. snaiķeris trāpīja viņam taisni pierē ar sprāgstošo lodi, tā noceļot nost pusi galvas.

Šajā pozīcijā es nostāvēju kā man liekas no 10.marta līdz 22.martam, kad šeit arī sākās tās lielākās kaujas. Tad mūs pamazām atvilka uz Bikstu pusi. Mēs jau te palikām tādā kā dziļā aizmugurē, jo pulka galvenie spēki atradās pie Bikstiem.

Vēl atceroties par šo vietu varu teikt, kad te pēc kaujām no krievu puses nekad netika savākti ievainotie, kuri bija palikuši starplaukā. Visu nakti viņi raudāja, sauca palīgā un mocījās sāpēs. Tad pa nakti varēja dzirdēt starplaukā šāvienus, pēc kuriem ievainotie apklusā. Varēja saprast, ka pa tumsu staigāja un visus apklusināja ar šāvieniem, nevis aizvilka projām.

Viss tas starplauks bija nokaisīts ar ienaidnieka kritušajiem. Viņi tur gulēja kā siļķes, uzpūtušies. Arī vēl no tā laika, kad te vācieši stāvēja. Neviens viņus te nevāca nost.

Tagad atpakaļ pie virsniekvietnieka Žaņa Ansona – viņa vada karavīrs Ansonu atceras kā klusu, brašu karavīru uz kuru varēja paļauties. Viņa pasākumi vienmēr bija sīki izplānoti. Tas padotajiem deva drošību, ka viss labi izdosies.

Karam beidzoties Ansons ar dažiem cīņu biedriem nav padevies krievu gūstā, bet devies mežā, jo cerējis uz ātrām politiskām pārmaiņām. Gribēdams būt tuvu savai saimniecībai, kopā ar cīņu biedriem izveidojis paslēptuvi, zem kāda ozola, tuvumā esošajā Mazrūmenē.

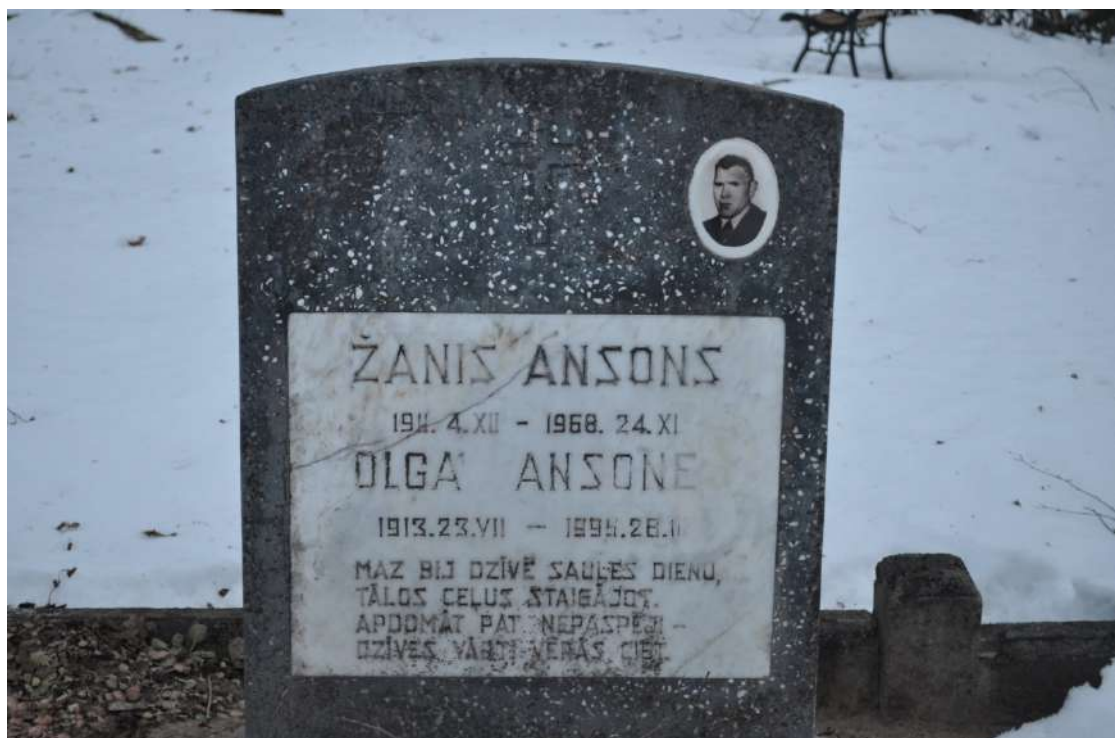
1945.gada decembrī kopā ar kādu cīņu biedru apmeklēja savu ģimeni – sievu un 3 gadus veco dēlu "Priedulās." Nav pagājusi ne pusstunda, kad ķērāji aplenkuši mājas. Ansona draugs nošāvies, bet pats kaut apbruņots, padevies, jo negribējis kaitēt savai ģimenei. Sievu Olgu gan pēc tam apcietina, tomēr ātri atbrīvoja.

Anosnu pēc tam tiesāja, piesprieda 25 gadus ieslodzījumā, ko vēlāk pārvērtā 10 gados un kurus pavadīja Vorkutā.

1955.gadā atbrīvots. Dzimtajās mājās viņam neļāva dzīvot, bet blakus esošajās „Beltēs”.

Latviešu leģiona virsniekvietnieks Žanis Ansons mira 1968.gada 24.novembrī. Apglabāts „Priedulu” dzimtas kapos.

Ž. Ansona kapa vieta dzimtas kapos pie Priedulu mājām

PULKVEŽLEITNANTS NIKOLAJS GALDIŅŠ

Nikolajs³² Galdiņš dzimis 1902.gada 9.oktobrī Rīgā. 1919.gadā brīvprātīgi iestāties Latvijas armijā un piedalījies Brīvības cīņās. Pēc kara iestāties Latvijas Kara skolā, kuru beidz 1924.gadā un viņu iedala 4.Valmieras kājnieku pulkā. Beidz arī Latvijas armijas Augstāko kara skolu un pāriet Latvijas armijas štāba dienestā. Dien armijas Informācijas daļā. Sasniedz kapteiņa dienesta pakāpi.

Pasniedz arī militāro apmācību 1938 – 1939.gadam 2.Rīgas pilsētas ģimnāzijā. Kāds šīs ģimnāzijas skolnieks viņu atceras kā elegantu virsnieku, vienmēr smaidīgu un labā omā, smēķējis ārzemju cigaretes speciālā iemutī.

Pēc Latvijas armijas likvidēšanas ir īsu laiku 24.Teritoriālā korpusa 181.divīzijas 195.strēlnieku pulkā.

1942.gada oktobrī iestājas brīvprātīgo vienībās un kļūst Annas ielas štābā par administratīvās daļas priekšnieku.

Nodibinoties leģionam 1943.gada pavasarī dodas uz Ļeņingradas fronti un kļūst par 1.pulka (V. Veisa) adjutantū. Volhovas frontes iecirknī sākas kapteiņa Galdiņa frontes gaitas.

---

³² Latviešu karavīrs Otrā pasaules kara laikā 11.sējums

Leitnants Nikolajs Galdiņš Latvijas armijā

Kad 1943.gada oktobrī krīt 1.pulka III bataljona komandieris kapteinis Šnēbergs, pulkvedis Veiss ieceļ Galdiņu par šī bataljona komandieri.

1944.gada janvārī par 1.pulka komandieri kļūst kapteinis Galdiņš, kuru drīz vien paaugstina majora dienesta pakāpē.

Kopā ar pulku izstaigājis visas tālākās kauju gaitas. Apbalvots ar II un I šķiras Dzelzs krustiem, vēlāk arī Vācu krustu zeltā, majors Galdiņš nonāk Kurzemes frontē.

Par 42.grenadieru pulka izcilām cīņām 1944.gada Ziemassvētku kaujās un 1945.gada 5.janvāra sekmīgo pretuzbrukumu, starplaikā par pulkvežleitnantu paaugstināto Galdiņu, 1945.gada 25.janvārī apbalvo ar Bruņinieku pakāpes Dzelzs krustu.

Pulkvežleitnants Galdiņš bija arī Nacionālās padomes loceklis un kopā ar virsleitnantu Ancānu ieradās 1945.gada 20.februārī uz dibināšanas sapulci Potsdamā. Šai sapulcē Galdiņš pieprasījis, lai LNP būtu tikai karavīri, kam pretojies ģenerālis Bangerskis.

Galdiņš bija skaļš, kustīgs, asprātīgs, īsts dzīvsudrabs. Karavīri viņu sevišķi nemīlēja, jo viņa joki dažkārt bija pārprotami, tāpat citu iemeslu dēļ. Pie viena no iemesliem var minēt kādu atgadījumu pēc pirmās Kurzemes lielkaujas, kad pāris leģionāru atstājot savu vienību uz dažām dienām pārgāja frontes līniju. Pēc dažām dienām atgriežoties Galdiņš licis arestēt abus karavīrus un par dezertēšanu licis abus nošaut.

Tāpat pulkveža Veisa acīs Galdiņš palika tāds, kas visu laiku jāuzmana.

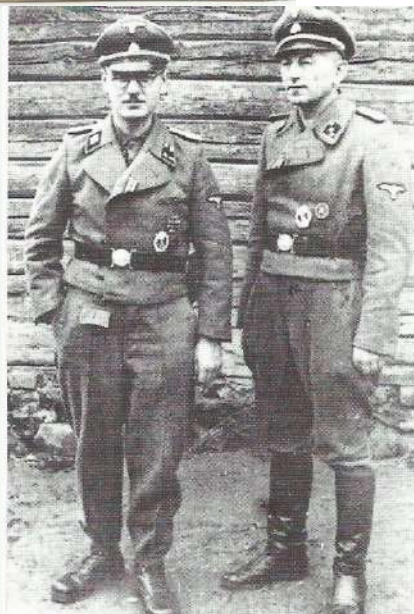
DV dižk. A. Gūlmanis uzv. frontē

Diendienā veidama daudz pūliņu vadības kadru — virsnieku un vecāko instruktoru sagatavošanai, mūsu nacionālā armija ar lielu rūpību audzināja un mācīja vecākos virsniekus uzdevumiem augstākajos štābos. Kandidātus šiem pienākumiem izraudzīja no virsniekiem, kas līdzšineja karavīra dzīvē bija parādījuši sevišķus militāristu dotumus. Arī tad vēl izredzēto skaitā varēja nokļūt tikai pēc sīva konkursa. Lielākā tiesa šo virsnieku militāro akadēmisko izglītību smēlās mūsu Augstākajā karaskolā. Vienīgi atsevišķi viri, kuru skaits nesniedzās desmitos, varēja mērot ceļu uz citām zemēm, lai tur speciālajās karaskolās sagatavotos visaugstākajai militārajai karjerai. Šajā izlasē ietilpa arī viens no mūsu pašreizējās leģiona brigādes augstākajiem virsniekiem kapteinis Nikolajs Galdiņš.

Kaut arī tikai 41 g. v., Galdiņš 12. jūlijā varēs atskatīties uz 25 kara dienestā nokalpotiem gadiem. Tas, ka viņš savā jubilejas gadā, kas iekrīt laikā, kad ieroču cīņā izšķīpās mūsu tautas un zemes liktenis, nebauda vis miermīlīgo aizmugures šodienu, bet gan kapālauka bardzību un asumu, vadot cīņā latviešu jaunekļus un vīrus, atestē G. kā respektējamu frontes virsnieku. To pašu apliecina arī šajā cīņu laikā pavadītais laiks, kur G. ieradās līdz ar mūsu leģiona nodibināšanos. Sākumā G. bijis kāda leģiona brigādes B. pulka komandiera pulkv. Veisa adjutants, vēlāk bataljona komandieris un kopš maj. Kociņa saslimšanas komandē pulku. Par tiešu un aktīvu līdzdalību lielajās septembra kaujās, kur kapt. Galdiņš pavadīja savu komandieri visnīkākajās kauju ugunīs un ierindu neatstāja arī pēc ievainošanas, viņš apbalvots ar Dzelzskrustu. Atzīmējams, ka septembra cīņās kapt. G. piedalījies no pirmās dienas līdz kauju galīgam nobeigumam. Padoto starpā ieguvis atzinību ar taisnīgumu un noteiktību. Allaž stingrs. Pat viskritiskākajos brīžos turpina humoru, kas

Pārstaigājot kapt. Galdiņa mūža gājumu, skatāma centība un aizrautība darbīkam allaž sekojuši arī raženi panākumi. Dzimis 1902. gada 9. oktobrī Odzienes pagastā. 16 ar pus gadu vecumā 1919. g. brīvprātīgi iestājies mūsu armijā, kur dien Rēzeknes kājnieku pulkā. Piedalījies arī Latgales atbrīvošanā no boļševiku varas. Vēlāk iestājās Latvijas karaskolā, ko beidz 1924. gadā. Jau toreiz G. uz sevis vērta vadības un vecāko virsnieku uzmanību. Skolu beidzot, bija kursa virsreržants. Būdam izlaiduma vissekmīgākais kadets, saskaņā ar nelokāmu tradīciju viņš jauno dienesta vietu var izvēlēties pēc patikas. Leitn. Galdiņš iestājās 6. Rīgas pulkā. Dažus gadus vēlāk dodas uz Franciju, kur, kopā ar vēlāko pltn. Blauņu beidz rotas komandieru kursu. 1925. g. paaugstināts par kapteini. Izturējis stingros iestāžu pārbaudījumus un konkursus 1930. gadā iestājās mūsu ģen. R. Bangerskā vadītā Augstākajā karaskolā. To beidz kopā ar pulkv. Kontrovski, pltn. Lobi, pltn. Rapu, sekmju ziņā ierindodamies otrā vietā aiz pulkv. Kanda. Līdz ar vairākiem Augstākās karaskolas laika sola biedriem pēc tās beigšanas pāriet strādāt Armijas štābā. 1941. g. 30. aprīlī par kontrrevolucionāru darbību boļševiki G. no dienesta atbrīvo. Jau ar 1. jūliju 1941. g. viņš piedalās partizānu cīņās, vajājot bēdzējus boļševikus. Kopā ar pltn. Krūmiņu Boldeņrājā saņem 1080 gūstekņus. Kopš 1942. gada februāra darbojas Latviešu aizsardzību vienību sakaru virsnieka štābā par daļas vadītāju. Tā paša gada jūlijā pavadā pulkv. Veisu uz Leningradas fronti līdz, nodibinoties leģionam, stājas tanī.

Apbalvots ar Triju zvaigžņu ordeni, Atbrīvošanas cīņu piemiņas zīmi, Vācu ērģļa nopelna krustu, Itāļu, rumāņu, zviedru, lietuviešu un citu tautu ordeņiem. Piemināmas viņa izcilās valodu zināšanas: bez latviešu valodas, prot vācu, franču, angļu un krievu valodu.

Kurzemē

Traģiskas ir pulkvežleitnanta Galdiņa dzīves beigas, kā to liecina virsleitnants Grigalis: „Pēc kapitulācijas 1945.gada 8.maijā kopā ar pulkvežleitnantu Galdiņu nonācu gūstekņu nometnē Slokā. Pēc dažām

dienām no Rīgas ieradās čekisti un Galdiņu aizveda uz pratināšanu. Galdiņš atvadījās no mums visiem teikdams, ka diez vai vairs redzēsimies.”
1945. gada 5. oktobrī Leņingradā strēlnieku komanda izpildīja pulkvežleitnantam Galdiņam nāvessodu nošaujot.

N. Galdiņš Volhovā

Pulkveža Veisa bērēs Bruņinieku namā (tagad LR Saeima)

Volhovā ar pulkvežleitnantu Aperātu

Kurzemē. Pa labi virsleitnants Ziedainis, pa kreisi majors Reinholds

LEITNANTS ALFRĒDS RIEKSTIŅŠ

Alfrēds Riekstiņš dzimis 1913.gada 30.janvārī Sabiles iedzīvotāju Marijas un Pauļa Riekstiņu ģimenē kā vidējais dēls. Viņa tēvs karoja cariskās Krievijas armijā, Galīcijas ulānu pulkā, piedalījās Latvijas Brīvības cīņās. Kara laikā zaudējis māti. Pēc kara tēvs apprecas otrreiz. Šajā laulībā ir dēls Jēkabs, dzimis 1920.gadā.

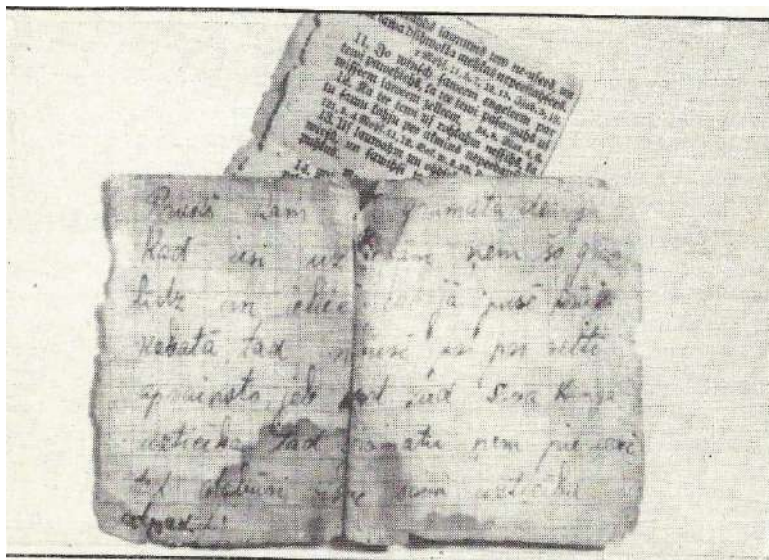
Alfrēds mācījās Sabiles pamatskolā. Vēlāk strādājis dažādus darbus sava krusttēva saimniecībā Matkules pagasta „Dreimaņos.”

Dienot Latvijas armijā obligāto kara dienestu, beidz instruktoru rotu un iegūst dižkareivja dienesta pakāpi. Pēc dienesta turpina strādāt „Dreimaņos”, dažus kilometrus no Sabiles. Nodarbojas ar sportu, skrien vidējās distancēs. Pēc boļševiku iebrukšanas Latvijā slēpjas dažādās vietās, kādu laiku arī mežā. Sākoties Vācijas – PSRS karam, Alfrēds iestājas Sabiles partizāņu vienībā.

1942.gadā brīvprātīgi iestājas Talsu 24.kārtības dienesta bataljonā. Piedalās kaujās pret padomju partizāniem Minskas apkārtnē un pret Sarkanu armiju pie Ļeņingradas. Nosūtīts uz instruktoru kursiem uz Igaunijas pilsētu Kingisepu. Kursus beidzot paaugstināts par kaprāli. Piedalās kaujās Volhovā.

1944.gada 8.augustā Riekstiņu iecel par vada komandieri majora Laumaņa (tolaik kapteiņa) komandētajā izlūku bataljonā. Tiek pārstaigātas Vidzemes kaujas. Apbalvots ar II šķiras Dzelzs krustu. Riekstiņš vienmēr bija drošsirdības paraugs, izlūkošanas un trieciena pasākumu dalībnieks. Paļāvība Dievam viņu vienmēr pavadīja kaujās. Viņš bijis arī tas, kas kaujās kritušajiem rotas vīriem skaitījis lūgšanas. Viņam vienmēr kabatā bijuši līdzī mātes dotie Bībeles vārdi.

Mātes dotie Dieva vārdi, kas Riekstiņam vienmēr bijuši līdzī

Pēc nonākšanas Kurzemē iedegas pirmā lielkauja 1944.gada 16.oktobrī, kad boļševikiem izdodas trieciens un tiek ieņemtas Nabadziņu mājas.

Nabadziņu māju drupas

Prettriecienā tiek iesaistīts majora Laumaņa bataljons. Pretuzbrukumam norīkotā leģionāru grupa tās atgūst, turpinot vajāt sarkanarmiešus. Bet tad pēkšņi tuvējā bērzu birzī atskan troksnis un krievu lamāšanās. Klusi pielavoties šai vietai, atklājas amizants skats – tikai ar pistoli bruņotā kaprāļa Riekstiņa priekšā stāv vairāki gūstā padevušies sarkanarmieši ar paceltām rokām. Tikai vēlāk Riekstiņš ar sev raksturīgo smīnu atzīst, ka pretinieki padevušies, viņa pistoles aptvere jau bijusi tukša.

1945. gada 16.februārī kaprālis Riekstiņš tiek apbalvots ar I šķiras Dzelzs krustu par kauju pie Vamžiem un Augstkalniem. Vairakkārt dodas ienaidnieka aizmugurē, kur pie Vēžu un Melngrāvju tiek sagūstīta sarkanarmiešu vienība ar visiem virsniekiem.

Savu lielāko un izcilāko kauju kaprālis Riekstiņš izcīna pie Remtes Ķīpām pēdējā Kurzemes lielkaujā 1945.gada 16.martā, kad viņa vadībā 13 Laumaņa bataljona vīri iznīcina Sarkanarmijas bataljonu. Par šo varoņdarbu kaprāli Riekstiņu 1945.gada 5.aprīlī apbalvo ar Bruņinieku pakāpes Dzelzs krustu. Reizē ar apbalvojumu Riekstiņu paaugstina leitnanta dienesta pakāpē un nosūta uz rotas komandieru kursiem Pastendē, kur viņš gan mācībās nepiedalās.

Kapitulācijas dienā Riekstiņam izdodas ar kādu laivu no Pāvilostas izbraukt uz Zviedriju. Laiva sākumā dodas uz Gotlandi, bet no turienes zviedri to novirza uz Kalmāres ostu Olandes salā. Pārgērbjoties civilajās drēbēs viņam izdodas izvairīties no internēšanas.

No Kalmāras Riekstiņš līdz ar vairākiem cīņu biedriem aizbrauc uz Vermlandi meža darbos, kur strādā vairāk nekā gadu. Vēlāk pārceļas uz Gēteborgu, kur ir viens no Daugavas vanagu Gēteborgas nodaļas dibinātājiem un bija pirmais valdes priekšsēdētājs. Kā atceras U. Ģērmanis: „Alfrēda ārienē nebija nekāda brašuma vai kaujinieciskuma. Bet, ja pārrunu brīžos gadījās ieskatīties viņa palaikam piemiegtajās acīs, tad daudz kas kļuva saprotamāks. Tur reizēm atplaiksnījās tāds vēss un zilgans tērauds, kas, šķiet, nepazīna ne žēlabas, ne žēlastību. Alfrēdam bija grūti samierināties ar miera laika dzīvi, jo viņš bija un palika kaujinieks.”

Sākuma dzīvei nekas netrūkst Zviedrijas labklājībā, bet Riekstiņu tas neapmierina. Domas par Kurzemi, par tur palikušajiem neliek mieru. Drīz vien sāk nožēlot, ka steigā pametis Kurzemi.

Riekstiņš ar saviem cīņu biedriem

Kādu dienu viņš pēkšņi dodas prom no Zviedrijas, jo angļu slepenie dienesti meklē brīvprātīgos darbam boļševiku aizmugurē. Pēc apmācībām ASV izlūkdienesta skolā Bavārijā, Riekstiņu iedalīja piecu vīru grupā, kurus plānoja slepeni nogādāt Latvijā. Riekstiņš diemžēl nezināja, ka šajā laikā Lielbritānijas un ASV izlūkdienestā jau bija iefiltrējušies vairāki PSRS aģenti, kas organizēja savu spēli, izveidojot viltus partizāņu grupas.

1952.gada 30.augustā Riekstiņš ar segvārdu „Imants” virs mežainā Kurzemes rajona Priekules apkārtnē, tiek ar izpletni izmests no ASV divmotoru lidmašīnas, kopā vēl ar diviem latviešiem – Edvīnu Ozoliņu „Herbertu” un Nikolaju Balodi „Borisu”, kurš tiek aiznests sānis un no grupas nošķiras jau sākumā. „Imants” un „Herberts” naktī devušies uz Dreimaņiem, diemžēl NKVD jau viss bijis zināms.

Par Riekstiņa iekrišanu un bojāeju 1952.gada 11.septembrī ir vairākas atšķirīgas versijas. Toreizējā kolhoza brigadieris vēlāk stāstīja, ka notikusi kauja. Pēc tās Dreimaņu pagalmā iebraukusi mašīna, kurā iekrauti vairāki kritušie vai smagi ievainotie čekisti un arī Riekstiņš, kurš bija pārkodis ciankālija ampulu.

Kāds cits atceras, ka vakarā pārnākot mājās, šķūnī redzējis visapkārt izšautas patronas. Klons un salmi bijuši asiņaini, bet mājinieki aizvesti. Cilvēki runājuši, ka krituši septiņi čekisti. Alfrēds baltā kreklā un paceltām rokām iznācis no šķūņa un pie akas saļimis pārkožot indes kapsulu.

Dreimaņu māju iemītniece Aina Pūpola, stāsta, ka mājas aplenkta, taču nekāda šaušana nav notikusi. Saprotot pretošanās bezjēdzīgumu, Riekstiņš iznācis no šķūņa un saļimis. Mājas pēc notikušā nopostītas, to saimnieki notiesāti un izsūtīti.

Riekstiņa mirstīgās atliekas aizveda uz čekas mītni Kandavā, Talsu ielā 9. Tur tās nācās atpazīt Alfrēda tēvam. „Alfrēds izskatījās kā dzīvs un es apliecināju, ka tas ir mans dēls” tā Riekstiņa tēvs atcerējās notikušo.

Kad tēvs izteicis vēlmi apglabāt dēlu, pretī saņēmis vien čekas priekšnieka rupju uzbļāvieni: „Klusē! Bandītus mēs neizdodam. Pat mirušie paliek mūsu ziņā, un nevienam nestāsti, kur esi bijis un ko redzējis.”

Nav izslēgts, ka Alfrēda Riekstiņa kapa vieta meklējama turpat kādā gravā, netālu no Kandavas baznīcas un kapsētas.³³

Piemineklis „Dreimaņos” uzstādīts 1992.gada 12.septembrī

KAPRĀĻA ALFRĒDA RIEKSTIŅA LIECĪBA PAR 5.LIELKAUJU.³⁴

1945.gada februāra pirmā pusē majora Laumaņa bataljons ieņēma kaujas sektoru ANNENIEKU baznīcas rajonā. Naktī no 13.uz 14.februāri kāda vācu vienība nomainīja bataljonu un pēc nelielas sagatavošanās tam vajadzēja doties uz iebrukuma vietu LESTENES rajonā, kur krieviem bija izdevies gūt tieši salaidnē starp vācu vienībām un 19.divīzijas kreiso flangu. 15.februāra pēcpusdienā zem ienaidnieka smago ieroču uguns, pārvarot no LESTENES SILŠIEM frontes virzienā esošo klajumu, šis iebrukums tika nosprostots un aizstāvēšanās līnija izveidota sākot no VAMŽIEM, kurus ieņēma fizilieri bataljona 1.rotas 2.vads virsniekvietnieka Grauduma vadībā, pieslēgdamies vāciešiem (kritis naktī n0 18.uz 19.martu kaujās pie PILSBLĪDENES).Tālāk pa labi AUGSTKALNI – SVILPJI – PAUGIBEĻAS – VIDIŅI.

Naktī AUGSTKALNOS un SVILPJOS novietotā vada izlūku grupa pēc lielās rosības un tanku trokšņiem krievu pusē varēja konstatēt, ka tas šeit sācis savilkt ievērojamus spēkus, tā tad gaidāms bija uzbrukums. Ievērojot to, ka AUGSTKALNU priekšā esošais klajums piemērots tanku uzbrukumam, pie

³³ Latviešu karavīrs Otrā pasaules kara laikā 11.sējums

<http://gulags.wordpress.com/2009/10/23/par-latviju-%E2%80%93-lidz-pedejam/>

³⁴ Latviešu karavīrs Otrā pasaules kara laikā 5..sējums

tur novietotā vada naktī izsūtīja tanku medniekus. Mēdz teikt, ka frontē nekas tik droši neliecina par lielāka uzbrukuma sākumu, kā absolūts klusums frontes priekšējā līnijā. Tāds klusums bija iestājies arī 16.februāra rītā, kad kopā ar rotas komandieri apstaigāju pēdējo reizi vada sektoru, lai kopīgi orientētos apvidū un noteiktu svarīgākos punktus artilērijas un mīnmetēju uguns vadīšanai. Vēlāk, vēl joprojām valdot šim klusumam, vērojot starplauku, atklājās pavisam neparasts skats, kurā izpaudās viena no krievu pielietotām taktikām, sagatavojot uzbrukumu – tie reizē ar smago ieroču viesuļuguni mēģina izbīdīt pēc iespējas tālu uz priekšu vairāk smagos ieročus un novietot tādās vietās, no kurienes ar tiešo tēmējumu var apšaudīt pretinieka pirmajās līnijās novietotos ložmetējus un bunkurus. Šoreiz šī darbība vaņķām iznāca nesaskaņota, jo vēl pastāvēt klusumam, starplaukā parādījās četrjūgs, kurš aiz sevis vilka smago prettanku lielgabalu un mēģināja sasniegt vietu, no kurienes mēs bijām kā uz delnas. Lai gan šī darbība vilkās īsu brīdi, tomēr ar to pietika, lai uz turieni vērstu 4 patšauteņu stobrus un šo skrējieni noguldītu pusceļā. Tūlīt sākās krievu artilērijas viesuļuguns, kas nepārtraukti ilga 4 stundas, pēc tam sekoja viņu ievadītais uzbrukums visā 19.divīzijas sektorā.

Pēc šis uguns un sekojošā uzbrukuma spara bija skaidrs, ka šeit par katru cenu un visiem līdzekļiem tiek mēģināts rast pārrāvumu. Tas vēlāk apstiprinājās, kad mūsu rokās nonāca krievu virsnieka karšu soma ar uzbrukuma pavēli, pēc kuras bija redzams, ka pirmajā dienā tiem vajadzēja sasniegt KANDAVU un otrā SABILI.

Pirmais uzbrucēju vilnis, ap 300 vīru, pret VAMŽOS, AUGSTKALNOS un SVILPJOS novietoto 1.rotu dažu tanku aizsegā izspieda vāciešus un vienu mūsu vadu no VAMŽIEM, bet atdūrās 300 metru dziļumā pie prettanku lielgabala pozīcijas, kur atradās latvieši. Tie, sašaujot divus tankus, savu uguni vērsa pret kājniekiem.

AUGSTKALNU priekšā šis pirmais vilnis tika piespiests pie zemes pusceļā un labi ja trešajai daļai izdevās atgriezties savās pozīcijās. Tomēr zaudētie VAMŽI arī mums radīja raizes, jo no AUGSTKALNOS un SVILPJOS novietotā vada bija jāizņem pa grupai, lai nodrošinātu kaujas līnijas kreiso flangu.

Pārkārtošanās nācās veikt zem artilērijas un smago mīnmetēju uguns, jo sastopot te pretestību, atkārtoti tika noklāta mūsu pozīcija. Jau drīz sekoja jauns uzbrucēju vilnis, šoreiz 5 tanku atbalstā. Stāvoklis kļuva kritisks, kad otrajam vilnim sekoja trešais. Atsitot pirmos divus uzbrucēju viļņus, AUGSTKALNOS esošās MG-42 trīs patšautenes bija patērējušas labu daļu munīcijas, kuras piegādi traucēja artilērijas uguns pa tuvējo aizmuguri. Nācās ievērot vislielāko taupību. Šeit parādījās mūsu precīzā sadarbība ar smago ieroču vienībām un artilēriju.

Visu ieroču uguns sadarbības rezultātā krievu uzbrukums pārejot prettriecienā bija likvidēts. Starplaikā stāvoklis krasi mainījās SVILPJOS. Kādam krievu tankam ar tiešo trāpījumu bija laimējies apklusināt mūsu MG-42 līdz ar pusi no apkalpes. Diviem ievainotiem izdevās sasniegt

AUGSTKALNUS un ziņot, ka caur radušos spraugu tur nepārtraukti plūst krievi, kuri jau tuvojās bataljona komandpunktam ĒRMĀS.

Pieprasot no bataljona komandiera rezerves, izrādījās, ka tādu nav, jo bataljona vienīgā rezerves vads, saukts par Vārnas bandu, sava komandiera virsniekvietnieka Miķeļa Vārnas (kritis 20.martā pie PILSBLĪDENES) vadībā bija devies uz PAUGIBELĀM, lai tur likvidētu kādu pārrāvumu. Šis vads tur cīnījās veselu stundu smagā tuvīnā.

AUGSTKALNOS esošā vienība atradās pakavveida ielenkumā. Lai glābtu stāvokli un nosprostotu abās pusēs esošos iebrukumus, manā vadībā, sazinoties ar rotas komandieri, atstāja AUGSTKALNUS un virzīdamās gar meža malu ĒRMES virzienā, mēģināja nosprostot radušos spraugu. Šinī kustībā to pārsteidza spēcīga krievu triecienvienība, kas bija iesūkusies mežā. Tuvīnā izdevās krievus atspiest. Smagi tika ievainots rotas komandieris. Rotas vadību pārņēmu es. Kopā ar tanku apkarotāju grupu izdevās spraugu noturēt, līdz palīgā piesteidzās kāda rota no 2.pulka. pēc ievainoto nogādāšanas un munīcijas papildināšanas fizilieri bataljona 1.rota virzījās uz VAMŽIEM, lai nosprostotu tur esošo spraugu. Šinī prettriecienā no sava iepriekšējā dienas sastāva (136 vīri) varēja sūtīt tikai 45 vīrus.

Naktī no 16.uz 17.februāri trieciengrupa 25 vīru sastāvā devās uz AUGSTKALNIEM, kurus triecienā ieņēma, bet nespēja noturēt un grupa atgriezās izejpozīcijās.

18.februāra naktī bataljons AUGSTKALNU, SVILPJU, VIDIŅU rajonā organizēja jaunu uzbrukumu, ar kuru stāvokli VAMŽU, AUGSTKALNU un SVILPJU rajonā nostabilizēja.

NELAIKĀ, NESAULĒ...

Alberta Eglīša veltījums vīram, kurš mūžu mūžos pārdzīvos un dzīvos tāds, kāds bija...³⁵

Pienavas pauguros, Džūkstes laukos, vēlāk Blīdenes apkārtnē plosās nelaiemes viesulis. Kurzemes dunēšanu var dzirdēt debesīs, var dzirdēt Jelgavā, Iecavā, Rīgā. Ugunsgrēka atbalsis viļņo līdz jūrai, bet sarkanarmiešu masas netiek cauri, vienīgi kritušo kapsētas vairojas. Kurzemes nelaiemes vētrā Deviņpadsmitās pozīcijas bieži deg granātu liesmās. Kauju smagumu iznes karavīri, kas cīnās par brīvību un tēvzemes pastāvēšanu brīvībā.

Viņu vidū izceļas Alfrēds Riekstiņš, dzimis 1913.gada 30.janvārī Tukuma apriņķī, Matkules pagastā. Bērnībā, tāpat jaunībā nekas netiek pasniegts no zelta paplātes. Klusajam, mazliet sarkanmatainajam zēnam netrūkst centības, un viņš apdāvināts divām sevišķām īpašībām: fantāziju un iesakņojušos godīgumu. Viņam patīk arī nepadoties kā Sabiles skolas pagalmā, klases solā, tā arī jaunieša laikā lauku priecīgajās ballītēs... Vecākiem lauku mājas. Dzīvo tikai 44 gadus.

³⁵ Mēnešraksts Daugavas Vanagi

Alfrēds savā mūžā bijis skolnieks, laukstrādnieks, kuļmašīnu mašīnists, šindeļu plēsējs, kareivis, kaprālis, leitnants, Bruņinieka krusta kavalieris, meža strādnieks Zviedrijā. Muskuļains, neliela auguma, necils, sīkst, un Kurzemes cietoksnī, atrodoties blakus, daudzās riskantās, drūmās stundās sejā nekad nevarēja pamanīt, vai viņam bailes, dusmas, nerātnīgs velns aiz ādas, vai arī tikai ziņkāre, kā tas notiks, noslēgsies. Krieviski runāja izloksnēs. Vēl šodien nevar aizmirst, ka viņa vadībā kļūstot starplaukā gandrīz turpat līdz krievu posteņiem, vai arī pēc uzdevuma veikšanas atgriežoties izejas pozīcijās – savos grāvjos, nekad nejutām ne saltuma, ne satraukuma, jutām vienīgi paļāvību...

Piemēram, dodoties pretī stāvošās ienaidnieka vienības tuvākajā aizmugurē, dodoties tā saucamās „mēles” medībās, vai tāpat kādreiz pēkšņi vienā vai otrā pusē saskrienoties ar apkārt klaiņojošiem sarkanarmiešiem, viņš tādā brīdī nekad nezaudēja mieru, ātru izšķiršanās spēju. Bet gatavojoties, plānojot, kā varētu atkal citā naktī uzspridzināt nākošo ienaidnieka bunkuru, viņš bija kā krastiem pāri plūstošs dzejnieks – grenadiera tērpā. Tas viss, kad bijām akcijā, iedvesmoja, zinot, ka dubļos, sniegā mums vienmēr līdzī brien, nāk un rāpo Riekstiņš, Laumaņa bataljona pirmās rotas otrā vada seržants kaprāļa pakāpē.

Interesanti ieskatīties tuvāk šī neparasti izcilā, vienreizējā frontes cīnītāja karavīra ceļā. No Latvijas armijas viņš atgriežas kā dižkareivis. Pirmajā iebrucēju – krievu posmā pazūd vietējo funkcionāru acīm. Dzīvo šur, tur, kur pagadās. Beigās īsu laiku spiests slēpties mežā. Pēc sarkano okupantu padzīšanas darbojas kādā Sabiles paš aizsardzības grupā. Bet 1942.gada novembrī ar pulkvežleitnanta Vēvera komandēto 24.Talsu bataljonu cīnās jau pie Ļeņingradas, dienvidos no Kronštates cietokšņa. Dižkareivi – ložmetējnieku no grāvjiem komandē uz Kingisepu pie Narvas instruktoru rotas kursos, kuros netrūkst uzslavas, un tiek paaugstināts par kaprāli. Ļeņingradas, tāpat vēlāk Volhovas kaujās tiek apbalvots ar II un I šķiras Dzelzs krustiem. Šajā laikā, niknajās cīņu norisēs gadās satikties, iepazīties ar 21.Liepājas bataljona 2.rotas komandieri virsleitnantu Laumani. Ielenktās pilsētas pievārtē dzimst draudzība. Un gadu vēlāk abi drošsirdīgie kurzemnieki, prettriecienu speciālisti, ir jau Volhovas purvā jaunajā latviešu brigādē: Laumanis 1.pulka K. Šnēberga bataljonā, Riekstiņš 2.pulka 1.bataljonā. mainās frontes. Stāvoklis dramatisks. 19.divīzija cīnās Latgalē, Vidzemē. Piebalgas Zosēnos, kad oficiāli sākas slavenais Laumaņa izlūku bataljons, Riekstiņš ir starp pirmajiem apmācītajiem, vīru sagatavotājiem tā saucamiem „ugunsdzēsēju” uzdevumiem visur tur, kur rastos lielākas caurrāvuma briesmas. Jo kaujas ar sarkanarmiešiem nav vieglas, ienaidnieka uzmākšanās kāpinās. Un tā tas nepārtraukti turpinās, kamēr aiz muguras paliek Cesvaine, More, Rīga, kamēr divīzija nonāk Kurzemē starp ienaidnieku un jūru. Sarkanarmija netaupa cilvēkus, to viņiem pietiek tāpat kā munīcija un benzīna. Krievu uzbrukšanas veids pazīstams: lidmašīnas, viesuļuguns, tanki, daudz kājnieku, kā arī katram drusciņ alkohola. Bet, ja pirmajā brāzienā tomēr

nelaimējas, tad uzbrukumu atkārtu vēl un vēlreiz ar vēl vairāk tankiem, lielākām kājnieku masām, kas, komisāru dzītas, veļas kā vilnis aiz viņa nāvē, un pēc nenozīmīgiem lokāla rakstura iebrukumiem visos gadījumos viņi beigās noslīkst savās asinīs. Taču latviešu, vācu vienībām arī netrūkst sāpīgu zaudējumu.

Te jāpiezīmē, ka Riekstiņš pat visļaunākajā situācijā neslēpās aiz citiem, pārdzīvoja visas kaujas un netika ne no vienas lodes, ne šķembas nopietnāk ievainots. Viņš nebija satricināms un katrā uzdevumā bija patiess meistars, kuram netrūka spontāni radušās domas katram jaunam momentam. Piemēram, Riekstiņš 1945.gada 16.martā vadīdams triecienā nelielu izlūku grupu, ar gandrīz neticamu pārsteigumu atgūst tās pašas dienas rītā zaudētu pozīciju, padzen iebrucējus un atjauno bataljona fronti. Par to 6.SS korpusa vadība Remtē viņam pasniedz Bruņinieka pakāpes Dzelzs krustu un nosūta uz rotas komandieru kursiem Pastendē.

Remtes pils 19.divīzijas štābs 6.Kurzemes kaujas laikā³⁶

Bet, tā kā kaprālis jau bieži komandējis pirmo rotu, tad vienīgi jāpaliek kursu novietojumā. Mācībās nav jāpiedalās. Jaunais leitnants var beidzot justies atvaļinājumā, var mazliet baudīt dzīvi aizmugurē, kaut arī vispārējs drūmums biezē. Kad viņš aprīlī atgriežas pie saviem uzticīgajiem negantniekiem grāvjos, kaut kas nospiedošs slēpjas apvārsnī.

Elles gaudojošajā vidū kalpojot debess valstībai – Latvijai, kalpa dvēseles stiprumu vēl varēja vērot viņa dievticībā. Frontē vienmēr nēsāja sudraba krustiņu un mātes dotās lapas ar rakstiem no Bībeles, tās viņu pavadīja līdz pat zviedru zemei. Riekstiņš bija arī tas, kurš vairumā gadījumu kaujās kritušajiem mūsu rotas zēniem teica pēdējo lūgšanu. Starp citu,

³⁶<http://www.letonika.lv/groups/default.aspx?id=2627946&g=3&r=>

sabilnieks ārkārtīgi līdzinājās liepājniekam – Ernestam Laumanim, kas tāpat nebaidījās ne krieva, ne velna, vienīgi zemojās tam Kungam Dievam. Informācijai jāpiezīmē: Laumanis kapitulācijas pārsteigts krita gūstā. Atlaists mājās, vietējo komunistu vajāts Liepājā no jauna apcietināts.

Kavējoties atmiņās kā bijušajam aculieciniekam, kam laimējās palikt dzīvam, jāpasaka: Riekstiņš divīzijā mums nebija vienīgais Bruņinieka krusta kavalieris vārda vistiešākajā nozīmē, viņš bija tikai viens lielais starp daudziem citiem ar neparasti spilgtu fatālismu granātu dūmu laukos. Sākot jau no Vidzemes, viņš man bija tuvākais komandieris, tas viss rada ļoti dzīvu, neizmirstamu laiku, un šo sajūtu atzīmējot, Riekstiņu raksturojot, arī vispār gribas pagodināt un atgādināt katru grenadieru, tādu, kāds viņš mums bija – sevi netaupot pašizliedzīgā upuru ceļā, lai tikai glābtos tauta, lai latviešiem neatgrieztos krievu imperiālisms, neatgrieztos padomju stulbais, naidīgais aklums.

Bet Kurzemes liktenis strauji satumst, pārvēršas traģēdijas drūmākajā cēlienā. Grenadieru nesaprot pasauli... No savām alām kā smirdošs mēris plūst zemei pāri pelēka masa. Un 8.maijs ir pēdējā robeža saules dienai, aiz tās tautai nav vairāk nekāda gaišāka iepriecinājuma, ir tikai apspiestības rūgtums, svešā valodā runājošu virskungu ievazātas bēdas un bailes, jo kopš šīs dienas 1945.gadā Latvijā valda ienīgi nabadzība, vara, meli, iztapšana un sarkanās zvaigznes žilbināšana acīs.

1945.gada maijā Riekstiņam izdodas tikt uz vācu desantlaivas 313. Brauciens turpinās bez starpgadījumiem. Bet kad vēlā pēcpusdienā bēgļus tomēr pamana kāda krievu lidmašīna, tad viņus jau apsargā zviedru ātrlaivas, un Gotlandes krasts turpat tuvumā. Vēl pirms ieslīdēšanas ostā ne tikai vien Riekstiņš, arī vācieši samet viņus savus ieročus. Zviedri laipni. Krastā daudz ziņkārīgo. Viena nakts vēl jāpavada laivā. Ievainotos nogādā slimnīcā. Aizvāc mirušos. Piegādā segas. Saņem pirmo reizi siltu ēdienu. Nevienš neapsargā. Var dzirdēt jautrus smieklus. Grūti iemigt, bet kas aizmiegs, murgo. Citiem laiks paiet, klausoties ūdens balsīs. Nākošā rītā armijas transporta mašīnas viņus pārved uz nometni. Gūstekņu sajūta nav ilga. Izpalīdzot tautiešiem, kas te jau priekšā, Riekstiņš karavīru vidū nepaliek. Formas tērps tiek aprakts, un nepamanīts zilā uzvalkā viņš iejūk civilistos. Jaunu papīru sagādāšana ātri nokārtojas. Nākošās dienās kopā ar citiem, kuru starpā vairākums igauņi, pārceļas uz cietzemi. Nepaiet divas nedēļas, kad Kalmārā jau strādā meža darbus. Mežā satiek draugu un dažu niknu triecienkauju līdzdalībnieku.

Apkārtnei daudz līdzības ar dzimto pusi, tikai ezeru vairāk. Bērzu birzis, ozoli, tumšzaļi lieli meži un pauguri līdz pat apvārsnim. Jaunā dzīves vieta apbur, sākumā sajūsmina. Nestrūkst labas iztikšanas, pietiek izpriecu, nestrūkst arī brīvības. Izplaukst pat romantiska, karsta aizraušanās...Un tomēr nevar mājīgi iejusties, nekur nevar atrast iekšējo mieru un kļūt laimīgam. Nesenais laiks gruzd...Dvēselē sūrst sūrumš. Abus savā varā tur pamestā mala un Melndālē viņi ir tikai pagaidām – atelpai. No Kurzemes vienmēr vēl izdodas vienam otram izkļūt. Apkārt kļūst stāsti par partizāņu cīņām, par nemierīgajiem

mežiem, purviem. Draugi plāno, kaļ plānus, kā arī paši tur varētu atgriezties. Riekstiņš par to tikai domā un no šīs idejas ir noreibis, cerību apsēsts. Viņš sapņo satikt Laumani un nožēlo, ka toreiz pirmajā apjukumā bija pēkšņi juties vientuļš un milzīgi pamests krastā...

Kas mērķtiecīgi par kaut ko interesējas, vajadzībai stipri tic un neatlaidīgi meklē attiecīgos sakarus, tam tie arī laimējas – saka sena vīru gudrība, un tāpat gadās Riekstiņam. Stokholmā beidzot notiek kāda slepena tikšanās, drīz satikšanās atkārtojas kaut kur pilsētas ārpusē. Un tad, pēkšņi vienu rītu Alfrēda istabiņa tukša, tikai uz galda atstāta draugam bieza brūna aploksne un zīmīte, lai nemeklē, jo viņam sācies paša meklētais ceļš. Viņa draugam un cīņu biedram Jurim Dulbem skaidrs, Riekstiņš no Melndāles pagaidām viens nosūtīts ārpus Zviedrijas speciālos kursus, ko apliecina arī vēlāk atrastā ceļa zīme viņam uz Rietumvāciju.

Pēc kursiem pa garu, sarežģītu ceļu 1952.gada vasarā viņu nogādā mīļajā Kurzemē. Cik ilgi bijis apmācībās, tāpat ceļi, pa kuriem atgriezies, jāpaliek vienmēr vēl neminētam.

Riekstiņš kopā ar vēl kādu jaunu zēnu sasniedz Kurzemi, un viņiem laimējas nokļūt jau pavisam tuvu mērķim, jo nejaušības dēļ bija ieradušies agrāk, nekā zināmā vietā čekisti pēc iepriekšējas informācijas viņus tur gaidījuši, un tā, paslīdējuši slazdu vietai garām, bija tālu tikuši projām.

Bet tai brīdī toreiz abi nezināja starplaikā radušās divas nelaimīgas lietas. Pirms Riekstiņa okupētajā Latvijā veikt sevišķus uzdevumus ieradies Elmārs Ozoliņš bija par daudz uzticējies kādam bērnības draugam, kas izrādījās okupantu - krievu algots aģents. Kad Elmārs to pamana un redz, ka neapzinoties nu ienaidniekam nodevis arī dažus citus, starp tiem apmācībās iepazīto Riekstiņu, kam drīz vajadzēja Sabiles tuvumā ierasties Abavas krastos, nepaspēja vairs ne brīdināt, ne nodevēju nogalināt, vienīgi paspēja pats sevi noindēt.

Tāpat viņi nezināja, ka Maskavas pretizlūkošana bija jau ieperinājusies tieši apmācību centrā.

Tūlīt, kad sarkanie pamanījuši savu neveiksmi, no krasta līdz zemes vidienei sacēlušī milzu trauksmi – katram jāziņo milicijai, ja tik kādu satiek vai pamana, ko nekad nav redzējis, nepazīst. Sākas haotiska nervozitāte. Telefoni pārslogoti. Centros, krustceļos slēpjas smagi apbruņoti posteņi. Pagastmājās „istrebīķeļi” kolonnas, sarkanarmiešu grupas. Skolotājiem, skolēniem jāpārtrauc stundas un jāklaiņo, jānovēro ikviens pretimnācējs. Kolhozniekiem, sovhozniekiem, pionieriem, komjauniešiem jādara tas pats. Beidzot, ieraugot ap sevi tvērēju loku, nav vairs nekādas iespējas un izejas kā tikai pēdējā iespēja – dārgāk sevi pārdot viņpasaulei...

Pēc kāda Rietumos izkļuvuša aculiecinieka stāstījuma – gūstītāju pusē 15 kritušo un daudz ievainoto.

1983.gada 22.jūlijā trimdā – Reinzemē

VIRSLEITNANTS ANDREJS FREIMANIS

1914.gada 21.decembrī Liepājas apriņķa Grobiņas pagasta Riežniekos Jāņa un Grietas Freimaņu ģimenē piedzima dēls, kuram vecāki deva divus vārdus – Andrejs un Roberts.

Pirmās skolas gaitas Liepājas Blaumaņa pamatskolā. Pēc tam, rodoties interesei par tirdzniecību, viņš beidz Liepājas četrgadīgo komercskolu. Seko darba gaitas Liepājā par pārdevēju Centrālās sabiedrības „Turība” veikalā, vēlāk izpildot arī noliktavas pārziņa pienākumus. Zināšanas Andrejs papildina sabiedrības „Turība” kursus, iegūstot grāmatveža – veikalveža profesiju.

Pienāk laiks dienēt Latvijas armijā. 1936.gada aprīlī viņš uzsāk karavīra gaitas 2.Ventspils kājnieku pulkā un kādu laiku viņam vada komandieris ir leitnants Ernests Laumanis, kas palicis atmiņā kā prasīgs, stingrs, bet arī ļoti cilvēcisks virsnieks.

Andreja Freimaņa disciplinētība un augstā pienākuma apziņa, pildot karavīra pienākumus, rod ievērību un viņu nosūta uz instruktoru rotu, pēcāk arī uz Daugavpili, kur kara zināšanas apgūst pie kapteiņa Lobes.

Kara dienestam beidzoties, Andrejs atgriežas Liepājā savā iemīļotajā profesijā, bet ne uz ilgu laiku. 1938.gada jūlijā viņu uzaicina darbā uz Rīgu,

kur „Turība” bāzē viņš izpilda prečziņa, vēlāk preču sadales nodaļas vadītāja pienākumus.

1939.gadā viņu uz diviem mēnešiem iesauc Latvijas armijā. Eiropā jau risinās kara darbība, ko izraisījusi nacionālsociālistiskās Vācijas agresivitāte. Jāgatavojas arī Ulmaņa valdībai pret varbūtējo uzbrukumu, jābūt gatavai aizstāvēt savas republikas robežu. Kursus beidzot, vairāki desmiti virsnieka vietnieku, tajā skaitā arī Freimani paaugstina par leitnantiem. Atgriezoties darbā, viņam kara zinības nav vairs vajadzīgas. Jārūpējas par preču sagādi un sadali, darbs ar tuvākajiem palīgiem un viņu audzināšanu. Jā, dažkārt viņam pašam šķiet jocīgi, ka nākas arī parāt un pamācīt gados daudz vecākus tirdzniecības darbiniekus, ne jau tamdēļ, lai apliecinātu savu priekšnieka statusu. Andrejs acu galā neieredz nevīžību, pa roku galam paveiktu darbu. No saviem vecākiem apguvis darba tikumu un akurātību, viņš to visu paģēr arī saviem padotajiem. Neiztieks jau arī bez kāda asāka vārda, bet viņš to prot pateikt tā, lai cilvēkos neizvainotu pašcieņu.

Ne tā savstarpējās attiecības ar saviem kaimiņiem kārtu Lielvācija un Padomju Savienība. Augustā noslēgtā Molotova – Ribentropa pakta un tā slepenā dokumenta rezultātā, kā arī karš Polijā izmaina valstu robežas Eiropā. Pusgadu vēlāk seko triju Baltijas valstu okupācija.

Ulmanis mierina latviešu tautu: „Es palieku savā vietā, jūs paliekat savā.” Sākotnēji tas tiešām ir mierinājums. Arī marionešu valdībā redzami tādi tautā pazīstami cilvēki, kā rakstnieki Vilis Lācis un Jūlijs Lācis, profesors Kirhenšteins.

Tautā ir paruna: „Tie ir tikai ziediņi, būs arī odziņas!” Un drīz vien nobriest arī odziņas. Tās ir deviņu gramu smagas, izlietas no svina. Centrālcietuma pagalmā, Biķernieku mežā, Stabu ielas stūra mājas kamerās un daudzās citās vietās šīs svina „odziņas” izdzēs simtiem dzīvības liesmiņu. Par to neraksta laikraksti „Jaunais Komunārs”, „Cīņa”, žurnāls „Atpūta”. Par to paslepen runācilvēki, daži notic, bet ne mazums dzirdēto apšaubā. Arī Andrejs Freimanis. Neviens no viņa tuviniekiem nav cietis, viņi vēl tepat līdzās. Dzimtajos „Riežniekos” patēvs sēj un pļauj, māte un māsa Malvīne rosās pa kūti un dārzu.

Pārmainīti iestāžu nosaukumi, bet darba saturs tirdzniecībā palicis vecais. Ar augstu pienākumu un atbildības sajūtu, ne pret sabiedrisko iekārtu, bet pret līdzcilvēkiem, turpina strādāt arī Freimanis.

Vienu okupācijas varu nomaina otra. Atkal pārdēvē ielu un iestāžu nosaukumus, bet darbs paliek. Laimīgas nejaušības dēļ pasargāts no aizvešanas uz boļševiku zemi, Andrejs atkal rosās tirdzniecības bāzē nodaļas vadītāja postenī. Vācu okupācijas iestādes prot novērtēt tādus akurātus darba darītājus. Vēl jau trieciens Maskavas virzienā norit sekmīgi. Hitleram vēl „lielgabala gaļas” pietiek. Andrejs šajos kara gados un mēnešos ir tāds pat, kā tie daudzi tūkstoši rīdnieku, kuri aizmugures apstākļos pilda savu darba pienākumus. Brīvajā laikā iedzer divgrādīgo aliņu, ēdnīcā no pārtikas kartiņas

atdod nogriešanai kuponu gaļas ēdienam, smēķē cigaretes, kurām piejaukta „erzaca” tabaka.

Virsleitnants Andrejs Freimanis pēc iesaukšanas vācu armijā

Bet nav jau tikai dzīves pelēcība vien. Pietiek dzirdēt raibu raibos kara piedzīvojumus no pazīstamiem virsniekiem, kuri ar ziemas kara lentītēm pie mundiera svārkiem atgriezušies no Ļeņingradas frontes. Pietiek visa kā, arī mīlestības, kas uzplaukst pat aukstajā kara ziemā un kurai ir maija gaišums un pavasara ziedu skurbums.

Nora. Darba kolēģe, ar kuru diendienā risināti samezgotie tirdzniecības un sagādes jautājumi, apstākļos, kad fronte pagēr arvien vairāk un vairāk, bet ne mirkli nedrīkst aizmirst arī savas tautas vajadzības. Darba kolēģe līdz brīdim, kad mazais Amoriņš iesviež jaunajās sirdīs spožas dzirkstis, kas pārtop abus sildošā, kvēlā liesmā.

Kad vācieši, pēc briesmīgās sakāves pie Maskavas, nākošajā vasarā sāk jaunu, cerīgu uzbrukumu Staļingradas virzienā un teju, teju gatavojas skandināt uzvaras fanfaras, 1942.gada rudens nogalē Andrejs un Nora dažu radu un draugu pulciņā svin savas kāzas.

Kara dievs ir bargs un nepielūdzams. Viņš nepazīst medusmēneša saldmes. Pārāk dramatiski un mainīgi ir notikumi frontē un aizmugurē, lai jaunais pāris baudītu divvientulību.

1943.gada 2.februārī Vācijā un tās karaspēka okupētajās zemēs pie namiem pland karogi ar sēru lentēm. Gaidītās uzvaras vietā smaga sakāve pie Staļingradas.

Arvien biežāk sāk skanēt runas par latviešu leģiona dibināšanu. Un pusotru mēnesi vēlāk 29.martā uz Austrumu fronti izbrauc steigā apmācītie

latviešu jaunekļi, tā sauktais „melns tūkstotis”. Tas ir sākums Volhovas leģendai.

Aprīlī no jaunās sieviņas šķiras arī Andrejs Freimanis. Dažas nedēļas apmācību bataljons Bolderājā un Cekulē, tad arī viņu kara ceļš aizved uz Austrumiem.

Volhova... Retu priedīšu apaugusi purvainā zemiene. Kādreiz pretīm debesīm tiekušās arī paresnākas, slaidākas priedes, bet to vietā tagad rēgojas tikai granātu putenī sapluināti stumbri.

Frontes pirmās līnijas ierakumi ir tikai pieņēmušs un vārdu spēle, jo tādu nav un nevar arī būt. Purvā jau pēc dažiem lāpstas dūrieniem bedrītē lāso rāvains ūdens. Ložmetēju ligzdas izvietotas viena no otras virszemē trīs simt – četr simt metru attālumā ar līdzās uzceltu resnu baļķu nosegtu bunkuru, kur patverties no mīnām un granātu šķembām un sala. Vasarā arī no odiem, kas līdz pat rudenim savus garos snuķītšus cērt cauri pat moskītu aizsargtīklam.

Starp ložmetēju ligzdām un bunkuriem sapieru veidots koku un zemes valnis – sēta, bet priekšlaukā dzeloņdrāšu pinumi ar zemē ieraktām mīnām. Boļševiku karavīru izvietojums 200 – 800 metru attālumā, bet iepretīm veca klostera un baznīcas drupas, kas nosaukts par Alkazaru, Spānijas pilsoņu kara cietokšņa vārdā, labs sviedējs spēj ieraidīt garkāteni vai oliņu (domāts rokas granātas) krievam putas katliņā.

Jau vairākus mēnešus Alkazara ķīlis posta nervus Voldemāra Veisa 42.pulka vīriem. Nesaskaņojot savu darbību ar pulka štābu, pārdošu triecienu 18.maija rītā veic 5.rotas komandieris virsleitnants Pēteris Antēns ar divdesmit vienu karavīru grupu. Krievu nocietinājumi ieņemti! Naidnieks zaudējis dažus kritušos atkāpjas, bet tā vēl nav uzvara. Pozīcija jānotur, bet izdarīt to nav iespējams. Dažas minūtes vēlāk krievu mīnmetējnieki nober ugunīgu kravu anteniešu ieņemtajā sektorā. Dzelzs šķembas pārcērt dzīvības pavedienu grupas vadītājam, vairāk nekā desmit karavīriem, smagi ievainots asiņo bataljona adjutants leitnants Jukovics. No divdesmit diviem grupas vīriem tikai pieci sasniedz izejas pozīcijas. Tā traģiski beidzas kāda nepārdomāta avantūra Austrumu kara frontē.

1943.gada 2.septembris. pulkveža Veisa un viņam padoto virsnieku labi pārdomāts un ar vācu armijas korpasa virspavēlniecību saskaņotais uzbrukums izlīdzina ķīli Alkazara rajonā un atspiež krievus par dažiem simtiem metru dziļāk purvainē. Tajā brīdī neviens neizdomājas, ka boļševiki par katru cenu centīsies atgūt zaudētās zemes hektārus, kur aug vienīgi dzērvenes...

Krieviem atgūt pozīcijas ir mazāk stratēģijas, vairāk prestiža jautājums. Vilnis pēc viļņa, ar Staļina vārdu uz trulā grimasē sašķiebtām lūpām veļas pret dažu simtu latviešu leģiona 42.un 43.pulka vīru pozīcijām. Pārkarst stobri, piekūst rokas metot granātas, savu nāves kravu spļauj un spļauj vieglie un smagie mīnmetēji, palīdzot kājniekiem briesmīgajā atvairē kaujā. Saplok

uzbrukuma viņu bangas mūsu pozīciju priekšā. Krievi, poļitruku dzīti, nāk aurodami uzbrukumā jau trešo, ceturto, piekto dienu.

Pretinieks izsaucis palīgā aviāciju. Bumbu sprādzienos vaid zeme. Brīžiem šķiet, ka nelielajā frontes sektorā turpinās kauja par Maskavu 1941.gada ziemā. Turpinās kauja pie Alkazara par katru purva cini un asā grīšļa kušķi. Un kaut arī vienam otram tikko iesauktajam zēnam no klusās Latgales un Vidzemes sētas nervi neztur un nav vairs jaudas piesaukt Dieva un mātes vārdu, ne mirkli nenodreb sirdis un rokas 1941.gada un 1942.gada bargo ziemu ārdētiem Ļeņingradas pievārtes vecajiem kauju vilkiem. Viņi ietriekti dūksnājos, nebeidz celties, izrauš no acīm dūņas un turpina raidīt lodes pelēkajā masā. Tā reizēm, maskējoties ar mazām eglītēm rokās, līdzīgi zaļam, viņojošam Aladina burvju paklājam, cauršauta noplok iedragātā, bet neieņemamā vaļņa priekšā.

Septīto dienu pie Alkazara ceturtais rotas sastāvā, izpildot priekšējā novērotāja pienākumus, aizvada arī Andrejs Freimanis. Vairāki viņa kauju biedri piepulcējušies Mūžības ceļa gājējiem, desmitiem lāpa un vēl ilgi lāpīs brūces lazaretēs, kara hospitāļos piefrontes joslās, smagāk ievainotos ārstēs Rīgā un Vācijā.

9.septembris. ap dienas vidu frontē iestājas briesmīgs klusums. Pa mākoņu spraugu saulesstari iemirdzas līka un kroplīga bērziņa zaros, kur sprādzienu viņu neskartas vieglā vēja plūsmā trīs vēl dažas zaļas un dažas jau zeltīties sākušas lapiņas. Gluži kā pasakains brīnums šajā vaidu un lāstu piesātinātajā gaisā. Bet no purva zemes un pelēkā kārtu kārtām sakrūtā paugura dvako pirmajās kauju dienās kritušo pretinieku miesas. Salkanīgais aromāts uzbāzīgi kutina nāsis un mutes gļotādu, radot šķebinošu sajūtu, kas ilgi, ilgi nepāriet.

Aizvērta septembra kaujas vēstures lappuse. Neredzama roka, pavelk šīm septiņām šausmu un varonības apdvestajām dienām treknu svītru. Abu pulku štābos no vadiem, rotām un bataljoniem sakopotās ziņas pārtop kritušo un ievainoto sarakstos. Skaitliski, bezkaislīgi pārtop vēsturē. Voldemāra Veisa un Kārļa Lobes komandētie 42 un 43 pulki no saviem sastāviem zaudējuši 145 kritušos un vairāk nekā 500 ievainotos karavīrus. Tik pat kritušo karavīru dvēseļu kara dievs Marss ieraksta Mūžības grāmatā, bet Krečno un citu kapsētu smiltainē tautiešu rokas ierok lauztās miesas un baltus bērzu krustus.

Iestājas miera dienas. Ar nelielu pašaudīšanos pretinieka pozīciju virzienā, ar naktīs izšautām gaismas raķetēm, izlūku sirojumiem, dažiem retiem mīnu sprādzieniem un papluinīto vadu un rotu atjaunošanu no Cekules apmācību bataljona, ar pāršanos pirtī, drēbju lāpīšanu, ar pastiprinātu kantīnes devu tukšošanu.

Miera periods jāizmanto ne tikai atpūtai un priekiem. Radisti bataljona štābos trenējas Morzes zīmju raidīšanai, uz tuvāko un tālāko aizmuguri rauc dažādu profesiju kursanti, arī laimīgie, kas izturējuši sešu mēnešu frontes dzīvi un saņem divu nedēļu atvaļinājumu.

Triju mēnešu skolā uz Poliju pošas arī Andrejs Freimanis. Viņam jāapgūst prasme rīkoties ar zirgiem gan jāšus, gan braukšus. Joks vai īstenība? Protams, ka īstenība un pavisam nopietna. Pulka vadība paredzējusi tā sauktās smagās rotas komandieri, kura pārziņā ir 70 un vairāk zirgu, vieglo un smago mīnmetēju, lielgabalu, munīcijas, saimniecības un sakaru ierīču pārvadāšanai. Komandieri, kurš prasmīgi un operatīvi spētu orientēties šajā plašajā saimniecībā, vadīt un mācīt vairāk nekā simts ierindnieku. Andreja ekonomiskās un grāmatveža zināšanas, nosvērtība, godīgums, tas viss ir par ieganstu, lai tieši viņu nosūtītu uz skolu. Kara laikā, kad katru minūti daudzās frontēs asiņainās atvairīšanas kaujās mātēm iet bojā dēli, sievietes, bērniem tēvi, augstākā virspavēlniecība saprot, ka gudrs karavīrs, virsnieks un komandieris ar savu prasmi un nosvērtību spēj izšķirošos brīžos pasargāt vienību no bojāejas un saglabāt cilvēkiem visdārgāko – dzīvību.

Andrejs, sekmīgi pabeidzis skolu, atgriežas frontē. Pa to laiku notikušas milzīgas pārmaiņas. Kara darbība strauji tuvojas Latvijas robežai. Daudzi kauju draugi aizgājuši Aizsauls ceļos, mainījušies komandieri.

1944.gada marta sākumā Andreju Freimani norīko 44.grenadieru pulkā par II bataljona komandiera Vilka adjutantu.

Ostrova. Gaisā jau manāma pavasara dvesma. Pusdienas laikā piesaulē no bunkura jumta baļķiem pil lāstekas, šur, tur sniega segā lāsmo tumši zemes ielāpiņi. Bet Veļikajas upe, ielejā, kur atrodas pulka saimniecība un aizsardzības līnija, vēl stingri iecementēta ledus bruņās. Naktīs savu klātbūtni atgādina Salatēvs ar cirvīti klaudzinādams pa nosarmojušajiem bunkuru pakšiem.

Viņpus upes pakalnā, kas atgādina apgāztu čuguna grāpi, atrodas krievu pozīcijas.

AUGSTIENE 93,4

No tās kā uz plata milža delnas labi redzams viss, kas notiek ielejā. Bez maz arī tas, cik kārbu konservu pavārs ieber lauku virtuves katlā. Un nebūt nav nejaušība, ka diviem leģionāriem ēdot zupu, cauršauj alumīnija katliņus, bet trešais snaipera lodes trāpīts galvā, beidz pusdienot Ēdenes dārzā...

„krievu izdarībām jādara gals,” jau kuro dienu spriež pulka vadība, metot nīkus skatus uz augstieni viņpus upes. Nobriest uzbrukuma plāns, kura realizēšanai paredz trejas kājnieku rotas. Lielāki spēki šaurajā frontes iecirknī traucētu virzīšanos uz priekšu un uzbrūkošo karavīru blīvums radītu pretiniekam labi saredzamu mērķi.

Tajā dienā turpat stundu smagie mīnmetēji dragā pa krievu nocietinājumiem un sakarsušiem stobriem šauj lielgabalu baterijas. Boļševiku aizstāvētais paugurs dūmo, plaiksnī liesmu mēles no degošām koka būvēm. Tas tev, netīrais krievu smerdeli, par 1941.gada 14.jūniju, par kuslo bērniņu

un sirmgalvju izdzēstajām dzīvībām, par norautiem nagiem čekas lopkautuvēs, par Liteni, par desmitiem un simtiem mūsu tautas dēlu un meitu izlietajām asinīm Baigajā gadā.

Un tad, reto gubu mākoņu klātajās marta debesīs, peld triecienlidmašīnu stukasi, saulē mirdzinot savus cigārveidīgos, pelēkzilganos korpusus. Nokļūst līdz dūmojošā un liesmojošā paugura un līdzīgi krītošiem vanāgiem metas uz savu upuri. Uz mirkli pazūd dūmu mutulī, atbrīvojas no bumbām un eksplozijas viļņa sviestas uzšaujas debesīs. Nākošais stukasu trieciens šķiet paceļ pauguru gaisā, saplosa, uzar un uzplēš līdz zemes serdei. Drebi, boļševiku sātan, kauc un laizi brūces!

Spoža raķete dzirksteļodama uzšaujas gaisā un no upes krastmalas pāri ledus un sniega vākam ņirb treju rotu grenadieru kājas. Daudziem no vīriem, kuriem sejās atribe ievilkusi skarbas līnijas, karošana jau kļuvusi par profesiju, ko apliecina bronzas un sudraba trieciennozīmes pie karavīru svārku krūtīm. Izsalušie un izkarojušie Ļeņingradas pievārtē, rūdījušies Alkazara vulkāniskajā speltē, Dolgovas un Ņekohova asiņainos kauju ceļus izbrīdušies, viņi ložu un šķembu sašvīkāti ir gatavi arī šodien pašu velnu izraut aiz ragiem kaut no elles. Uz tādiem augstas klases kara amata pratējiem var paļauties, to zina arī katrs komandieris. Taču ir arī ne mazums zēnu, kas nule ieradusies no apmācību bataljoniem un šajā kaujā saņems uguns kristības. Daudziem tā būs pirmā, varbūt, arī pēdējā kauja. Visuvarenais Dievs, sargi viņu mirstīgās miesas, bet tu, bargais Marss, visu karavīru augstākais virspavēlniek, neatšķir savu Mūžības grāmatu, lai tajā netaptu ierakstītas jaunās dvēselītes. Saudzē un taupi tās turpmākajām cīņām ar sarkano mēri, taupi tās Latvijas brīvībai un tautas nākamībai.

Pāri upei, sekojot uzbrūkošajām rotām, skrien arī bataljona komandieris un viņa adjutants virsleitnants Andrejs Freimanis.

Virs paugura dūmu mutulis kļuvis caurspīdīgāks. Pretinieks drausmīgu sprādzienu apdullināts un samalts vēl klusē un tas ļauj triecienspēkam pārvarēt upi, ieleju un virzīties kalnup. Labējā flangā un centrā uzbrūkošās rotas vairs tikai 100 soļu attālumā no sabumbotās un sprādzienos uzartās augstienes. Kreisajā spārnā, nesen atjauninātā vienība nedaudz atpalikusi, kad pēkšņi atdzīvojas viens ienaidnieka ugunspunkts, dažas sekundes vēlāk vēl otrs, trešais un ar nervozu, bet trāpīgu trasējošo ložu strūklu izrauj dažus robus karavīru ķēdē, pagausina trieciena spēku. Sevišķi bīstama situācija veidojas kreisajā spārnā, kur pret nesen izveidoto rotu, drāžas divu patšauteņu ložu šaltis. Varbūt, ka skrējiens pēc inerces pret kalnu būtu turpinājies, ja viens no pirmajiem sniega segai nepieplaktu pats komandieris, jauniņš leitnants, kuram zēnisko seju vēl nav skāris bārdas naža asmens.

Bataljona komandiera sejā uztraukums un niknums iesviež šarlaka sārtumu, kas mijas ar baltiem lāsumiem. Ar kreisās rokas plaukstu, viņš kā slāpdams atrauj frenča apkaklīti un kliedz:

- Piecelt tos zaļknābjus, uz priekšu!

Viņa acis sastopas ar Andreja skatienu un adjutants saprot, ka tā ir pavēle. Ne mirkli neprātojot, viņš gluži kā loka auklas sviesta bulta traucās virzienā, kur sagūla rota un tās jaunais komandieris. Spindz lodes. Vairums no tām ir kā ugunīgas bites, kas to vien tīko, lai kādu sadzeltu. Piesardzība un dzīvības saglabāšanas instinkts alkaini velk ķermeni pie zemes, bet prāts satur augumu un griba like kājām kustēties ātrāk. Lūk, te jau viens no pakritušajiem. Andrejs pieliecas tuvāk guļošajam, parauj viņu aiz pleca un pārkliedzot ložu spieta šalkoņu sauc:

- Celties, uz priekšu!

Guļošais kā nātres dzelts pielec kājās un arī kliez:

- Uz priekšu puikas!

Viņam, kādam no vecajiem grenadieriem, ir lodes ieš'vīkāts vaigs, seja notriepa ar asinīm. Viņš ne jau baiļu dēļ pieplacis sniegam, kur nu paliek sārts nospiedums.

Viens pēc otra ceļas leģionāri un atsevišķi, sākotnēji paklusie urrā saucieni, tagad uzbango spēcīgāk, pārspēj ložu nāves dziesmu un ne vairs baiļu, ne vairs smagums kājās saista skrējienu, rota kļuvusi tērauda atspere, kas iztaisnojusies izdara zibenīgu triecienu, tā ir kļuvusi smagsvara boksera dūre, kurai ir tikai viens mērķis – pretinieka žoklis, pretinieka nokauts.

Vēl 30 soļu līdz virsotnei. Pēkšņi Andrejs sajūt kreisajā kājā virs ceļgala dedzinošu dzēlumu, kas uz simtdaļīgu sekundes mirkli palēnina viņa gaitu, bet ar to pietiek, lai skrējienā viņu apsteigtu jauniņais leitnants. Gandrīz reizē viņš un Andrejs izmet garkātenes uz paugura vietu, kur aiz sarkanīgi mālainās skanstes nogūluši krievu ložmetējnieki. Ugunspunkts likvidēts! To paspējuši aplklusināt arī centrā un labā spārnā uzbrūkošās vienības.

Pēc strauja skrējiena sakarsuši, aizelsušies, kājām mīcot granātu, mīnu un stukasu samalto mālaino zemi, kur eksploziju taifūns izmētājis sašķaidīto baļķu, ieroču un ķermeņu atliekas, vēl neizklīdušo dūmu un asiņu tvanu apdullināti un apzinoties uzvaru un to, ka palikuši dzīvi, daži zēni raud. Un arī dažam veterānam kaklā sakāpj kamols.

Andrejs Freimanis atskatās. Pa stāvo nogāzi steidzīgiem soļiem nāk bataljona komandieris. Viņš noņēmis bruņu cepuri. To dara arī viņa adjutants un viens pēc otra arī pārējie. Mirklis godu atdodot tiem, kuri nenasniedza mērķi, tiem, kuru dziestošās miesas paliek uz upes ledus garozas, paliek, simts, piecdesmit, trīsdesmit, desmit soļu no virsotnes 93.4...

Dievs, piedod mums, ka nevaram piedot savam ienaidniekam. Dievs, piedod mums, ka nevaram piedot tiem, kas cilvēcības vārdā nāca mūs aplaimot, bet atnesa postu un iznīcību. Lai mūžīgs lāsts tiem, kuri centās iemiesot dzīvē 20.gadsimta un visas cilvēces gadu tūkstošu vēsturē visbriesmīgāko ideju – komunistisko mēri.

Asinis un asaras kāpj debesīs, Dievs, tava zeme deg!

Par kaujā parādīto vīrišķību un augstienes 93.4 ieņemšanu, grupa

bataljona vīru saņem apbalvojumus. Andrejs Freimanis kļūst par Dzelzs krusta II šķiras kavalieri. Bet drīz viņam jāšķiras no adjutantu pienākumu pildīšanas. Viņš pārņem savā vadībā 13.rotu, tā saukto smago rotu. Tie nav vairāk nekā simts karavīru, katrs ar savu raksturu, savu stiprumu un vājumu, tie ir arī 70 cilvēku draugu – zirgu. Vairāki desmiti vieglo un smago mīnmetēju, tonnām mīnu, granātu, patronu, dažādu sakaru ierīču, saimniecisku priekšmetu. Viss tas, lai pulks varētu karot un dzīvot.

Opočka. Arvien tuvāka kļūst Latvijas robeža. Boļševiki sajutuši 19.divīzijas grenadieru nikno kodienus, seko pieklājīgā attālumā, taču neatlaidīgi un sīksti, bieži izdarot kādu negaidītu triecienu, bet, izbaudot latviešu vīru asos zobus, ātri atvelk savas vienības, aplaiza brūces, lai pēc dažām stundām atkal mītu uz atejošo pulku pēdām. Krievus dzen uz priekšu truls fanātisms un Staļina vārds, bet visvairāk bailes no poļitruku lodēm.

Deg Opočkas nami. Kā milzīgs Jāņu ugunskurs. Nads pēc vada, rota pēc rotas atstāj pilsētu. Apsvilušām skropstām un uzaču varavīksnēm soļo grenadieru sasvīdusām mugurām un kūpošām pierēm, nesdami savus ieročus. Kājniekiem tomēr vieglāk. Var pieplakt zemei, palēkt sānis, kad līdzīgi liesmojošam Fēniksam virsū gāžas ugunīga kore. Bet ko darīt zirga pajūga vadītājam, kad viņa četrkājainais draugs, liesmas ieraugot, atspēries uz pakājkājām slien priekšējās gaisā, gatavs saraut strenģes, sedlu siksnas. Aizsiet bērājiem acis un vests aiz apaušiem cauri degošai pilsētai? Izmēģina arī tā, bet rotas gudrās galvas un Andrejs izvēlas apkārtceļu. Pilsētas, sādžas apiet. Laužot ģimeņu dārziņu žogus, pārvarot grāvjus, tos pieberot ar zemēm, zirgiem piepalīdzot ar karavīru rokām un pleciem, stumjot un velkot, brīžiem pārcilvēciskiem spēkiem, rota neatpaliek no kājnieku vienībām.

Kilometru pēc kilometra, saules tveicē, rīta salnās un lietus paltīm pātagotas, dienu pēc dienas aizstāvoties, reizēm izdarot kādus krievus kaitinošu prettriecienu, atkāpjas latviešu leģiona vienības un viņu vidū arī ir Andreja Freimaņa komandētā trīdspadsmītā. Ārēji bez spožuma, bez liekas greznības, šķietami bez kauju nopelniem, bet kopējā mehānismā vajadzīga, neatvietoājama. Pietiek uz kādu stundu reizēm pat ceturtdaļstundu kaut kur aizķerties, to pašu lopiņu dēļ, kad atskan saucieni: "Kur, velns parāvis, atkal kavējas smagie, kur jupis viņi iekrituši!"

Pavasaris ar ieviedu reibumu, degošo Latvijas māju sūrumu un asiņu tvanu jau iebīdījis 1944.gada zaļajā vasarā. Lubāna, Madona, Ērgļi, More... Vietvietām izraisās niknas kaujas. Līdzīgi spožām dzirkstīm kara debesīs mirdz deviņpadsmitās varoņi Žanis Burkus, Miervaldis Ādamsons, Alfrēds Riekstiņš, Vārna, sava trieciena un izlūku bataljona priekšgalā soļo slavenās Liepājas futbola komandas malējais kreisais uzbrucējs, vēlākais Kurzemes cietokšņa aizstāvis, leģendārais majors Ernests Laumanis. Un vēl un vēl.

Novakare. Pierīgas lauku sēta. Pagalma puslokā stāv Andreja Freimaņa "smagie" vīri. Viņš pats nostādījis rotu ziņo pulka komandierim. Pulkvedis ieradies, lai pasniegtu apbalvojumus. Vēl pēdējos Vidzemes pusē, jo rīt vienībai cauri sirmajai Rīgai dosies uz Kurzemi.

Par sekmīgu darbību atkāpšanās kaujās un vienības dzīvā un tehniskā spēka saglabāšanu – saka pulka komandieris un šajā klusajā atvasaras novakarē Freimanis kļūst par I šķiras Dzelzs krusta kavalieri un top paaugstināts par virsleitnantu.

1944.gada 11.oktobra nakts. Zem smagās rotas grenadieru un zirgu kājām, ratu un lielgabalu riteņiem dun pontona tilta dēļi. Nepaspēja Andrejs ieskriet Rīgas dzīvoklī, lai sastaptu Noru. Smeldz sirds par nepaspēto tikšanos, atstāto Vidzemi un Rīgu.

Un, lūk, šajā laikā, kad valda nemiers un neziņa pat par nākošo stundu, no korpusa uz pulku pienāk pavēle, ka Andrejam Freimanim piešķirts frontes atvaļinājums. Divas nedēļas.

Sirds traucas uz Rīgu, lai tiktos ar Noru, bet prāts apklusina karsto vēlmi.

Seko Kurzemes kaujas. 1945.gada 5.maijā virsleitnantam Freimanim piezvana no 19.divīzijas štāba un informē, ka viņš apbalvots ar Bruņinieka pakāpes Dzelzs krustu. Pašu ordeni un apliecību viņš vairs nesaņem. Rakstisku apliecinājumu par apbalvošanu viņam pēckara gados sagādā Daugavas Vanagu centrālā valde.

1945.gada 8.maijā pienāk pavēle Kurzemei kapitulēt. Virsleitnanta Freimaņa vienība tai laikā atradās Variebas apkārtnē. Arī viņam jājiet smagais gūsta ceļš, ko izcieš pie Klusā okeāna, kas ir tālākais punkts – ostas pilsēta Sovetskaja Garaņ. Tomēr Freimanim jau 1946.gadā laimējas atgriezties Latvijā. Pēc atgriešanās strādā kā ekonomists. Andrejs Freimanis piepulcējas Aizsaules karotāju pulkiem 1994.gada 10.septembrī Lutriņu pagastā. Freimaņa izvadīšanā piedalījās arī NBS pūtēju orķestris.

Andrejs Freimanis 1993.gada 16.martā Rīgā

Bijušie 44.grenadieru pulka rotu komandieri. No kreisās 1.rotas komandieris virsleitnants Rolands Kovtuņenko, 13.rotas komandieris virsleitnants Andrejs Freimanis un 4.rotas komandieris virsleitnants Atis Homka Kara muzejā 1993.gadā.³⁷

VIRSLEITNANTS ROBERTS GAIGALS

Virsleitnants³⁸ Roberts Gaigals³⁹ dzimis 1913.gada 16.martā kā septītais bērns ģimenē Krievijā, Tveras rajonā, kur tēvs strādājis par mežzini.

Revolūcijas laikā, apstākļiem pasliktinoties, ģimene pārceļas uz Sibīriju, kur tēvs nopērk māju un ģimene nodzīvo līdz 1924.gadam. ģimenei līdzī uz Sibīriju brauc mātes māsa ar savu mazgadīgo dēlu Pēteri Krūmiņu. Viņas vecākais dēls virsleitnants Jānis Krūmiņš, kurš bija cīnījies strēlniekos

³⁷ Foto no R. Kovtuņenko grāmatas Neatzītie karavīri

³⁸ Latviešu karavīrs Otrajā pasaules kara laikā 11.sējums

³⁹ Foto no frontes laikraksta Daugavas Vanagi

Nāves salā un Ložmetējkalnā, vēlāk pievienojās Kolčaka armijai. Krūmiņš viesojās pie mātes un šai laikā ticis ievilināts un noslepkavots no komunistu bandītiem. Šis notikums Robertam ir palicis dziļi atmiņā.

Kad tēvs bija noskaidrojis atgriešanās iespējas uz Latviju, ģimene 1924.gada aprīlī uzsāka ceļu uz Latviju. Oficiālas atļaujas robežas šķērsošanai nebija, bija jāuzpērk krievu robežsargi ar beidzamo atlikušo mantu. Ģimene slapstījās trīs dienas pa purvu, līdz kādi izpalīdzīgi robežsargi pārveda pāri pārplūdušai robežuvei, abus mazākos bērnus, arī Robertu.

Kad ģimene ieradās Latvijā pirmā apmešanās vieta bija Jumurdas pagasta Sarkangalvju krogs, kur dzīvoja vecmāmiņa un kura pa kara laiku nebija izbraukusi.

Te sākās Roberta ganu un skolas gaitas. Pirmie četri gadi Jumurdas pamatskolā, bet piektā un sestā klase Ērgļu pamatskolā. Pēc pamatskolas beigšanas Roberts ar brāli Leonīdu apmeklēja Varakļānu ģimnāziju, kuru gan neizdevās beigt, jo materiālie apstākļi bija slikti. Abi brāļi atgriezās Jumurdā. Tiekme pēc izglītības tomēr bija liela un abi brāļi devās uz Rīgu, kur pa dienu strādāja un vakaros apmeklēja Viļa Olava komercskolu. Roberts beidz komercskolu, iziet obligāto kara dienestu 9.Rēzeknes kājnieku pulkā un iestājas Latvijas Kara skolā, ko beidz 1940.gadā.

Karam sākoties Roberts atrodas Ogrē. No Ogres latviešu karavīri un virsnieki tiek vesti ar vilcienu uz Padomju Savienību, no kura Roberts kādā līkumā izbēg un dodas atpakaļ uz Jumurdu, kur sagaida vāciešu ienākšanu.

Vācu okupācijas laikā Roberts strādā kādā tirdzniecības uzņēmumā Rīgā.

1943.gada sākumā Gaigals piesakās brīvprātīgi Latviešu leģionā, teikdams: „Ja jau kareivji tiek iesaukti, tad arī mums virsniekiem ir jāiet cīnīties pret ienīsto ienaidnieku”.

Karš viņu iesākumā noved Ļeņingradas frontē, tam seko Volhova – 1.pulka III bataljonā.

Atkāpjoties no Volhovas tiek ievainots pirmo reizi. Otro reizi pie Lubānas un Kurzemes kaujās – trešo reizi, kur jau smagāk. Kurzemē cīnās 42.grenadieru pulka II bataljonā, kur komandē rotu.

Pēc pēdējā ievainojuma ārstējas Stendes slimnīcā, kur tuvumā atrodas arī viņa sieva ar mazo dēlu. Normāli ar šo ievainojumu Gaigalam vajadzēja braukt uz Vāciju, bet uz paša vēlēšanos, lai paliktu ģimenes tuvumā, paliek Kurzemē.

Roberts Gaigals pēc izveseļošanās izcīna visas smagās kaujas Kurzemē. 1945.gada 5.maijā tiek apbalvots ar Bruņinieku pakāpes Dzelzs krustu, ko gan vairs nesaņem.

Pēc kapitulācijas nonāk boļševiku gūstā, no kura atgriežas 1954.gadā. pēc viņa izteicieniem, „sodu” izcieš Magadanā. Izsūtījumā strādā kā virpotājs, frēzētājs, ko turpina darīt arī pēc atgriešanās Rīgā.

Kara laikā laulība izjukusi. Gaigals apprecas otrreiz.

Virslieņnants Roberts Gaigals mira Rīgā 1982.gada 15.aprīlī. Apglabāts Rīgā, Miķeļa kapos.

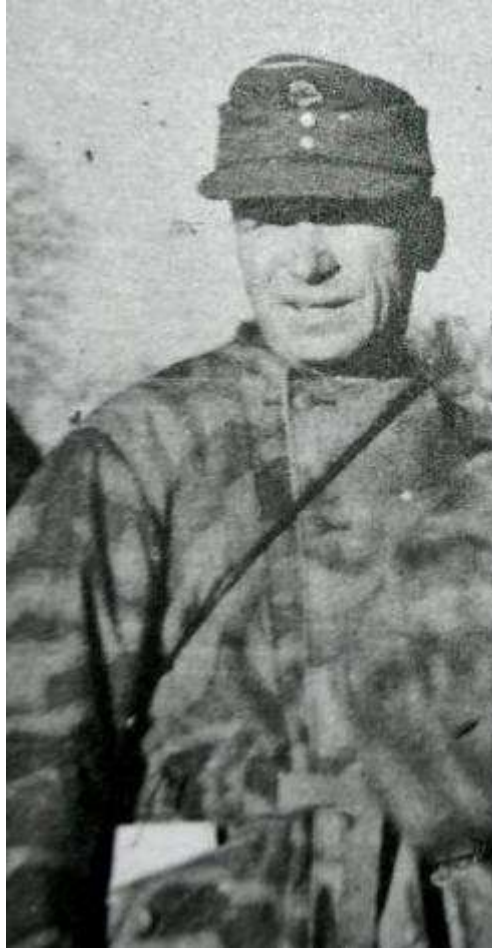
Roberts Gaigals 70 gados

Virslieņnanta Roberta Gaigala kapa pieminēklis Miķeļa kapos

PULKVEŽLEITNANTS VOLDEMĀRS REINHOLDS

42. grenadieru (1.) pulka 1.bataljona komandieris majors Voldemārs Reinholds dzimis 1903.gada 23.jūnijā Bauskā. 1926.gadā beidz Latvijas Kara skolu.Dien 9.Rēzeknes kājnieku pulkā no kura atvaļinājas 1939.gadā. 1940.gadā atgriežas, bet 1941.gadā to pamet. No 1941.gada 5.jūlija līdz 24.septembrim ar Rīgas paš aizsardzības vadu apsargā Ķeguma spēkstaciju, bet jau 1942.gada 21.oktobrī ar 16.Zemgales bataljonu kā rotas komandieris izbrauc uz Austrumu fronti. Cīnījies Soļcu un Ilmeņa ezera apkārtnē.

1942.gada maijā paaugstināts par kapteini. Cīnījies Volhovas frontē kā bataljona komandieris. 1944.gada 27.februārī apbalvots ar I šķiras Dzelzs krustu. Ar savu bataljonu izcīna kaujas pie Ostrovas, Opočkas, kur viņu ievaino. Atgriezies frontē pie Lubānas septembrī paaugstina majora dienesta pakāpē. Izceļas kaujās Morē un pie Kārtūžu muižas. Majors Reinholds ar savu bataljonu izcīna visas Kurzemes kaujas.

Leitnants Prejers par Reinholdu⁴⁰: „Varētu nepieminēt nevienu, bet viņš ir jāpiemin. Neviens man neiestāstīs kāds bija Reinholds Kurzemē, sākot ar 1945.gada janvāri.

Virsleitnants Reinholds Latvijas armijā

Nevienu pulka komandieri es kaujas laukā neesmu redzējis pie puikām, bet Reinholdu gan. Un te nav svarīgi, ka iesākumā viņš mani pāris reizes izsūnījaun vēlāk kļuva viņa tuvbrālis un draugs. Cik vispār šim skarba rakstura cilvēkam draugu var būt? Ne vienmēr viņu cienīju, taču vēlāk un vēl tagad lepojos, ka biju viņa bataljona virsnieks. Nav nekādas nozīmes tam 1969.gada 4.novembra „CĪŅAS” rakstam, kurā viņš noliedz leģiona cīņas jēgu. Es viņu tomēr apzīmēju par Kurzemes karavīru Nr.1. Arvien jūtu viņu stāvam blakus, neredzamu blakus!”

1945.gada martā iecelts par 43.pulka komandieri un paaugstināts pulkvežleitnanta pakāpē. 1945.gada 9.maijā apbalvots ar Bruņinieku pakāpes dzelzs krustu. Pēc kapitulācijas ieročus nenolika, bet aizgāja mežā. Kādā ieroču sadursmē pie Silakroga 6km no Ugāles Zlēku virzienā 1945.gada 10.maijā iznīcinājis 6 sarkanos partizānus. Līdz septembrim dzīvojis mežā. Devies virzienā uz Vāciju, ceļā notverts, vests smagajā mašīnā, uzbrucis sargiem un iebēdzis mežā. Pēc tam īsu laiku dzīvojis pie brāļa sievas Tukumā, īslaicīgi ieradies arī tēva mājās Kurmenes pagasta „Tožos”. Ieguvis dokumentus un atbraucis uz Rīgu, kur strādājis par kurinātāju un elektriķi fabrikā „Somdaris” ar izdomātu vārdu Andrejs Ostrovskis. Ar kādas paziņas starpniecību pierakstās Rīgā Peldu ielā 23. Saticies ar kara biedriem un kāds viņu nodod NKVD. Piespriesti 25 gadi spaidu darbos. No Vorkutas nometnes atbrīvo 1958.gada 1.augustā. Sākumā strādā Pleskavā, tad atgriežas Rīgā, kur dzīvo Laimes ielā 5, blakus Brīvdabas muzejam. Pēdējās dzīves nedēļas pavadījis pie savas brāļa meitas Ikšķilē, kur 1986.gada jūnijā saslīmst un 1986.gada 4.jūlijā mirst Madlienas slimnīcā. Apglabāts Ikšķiles jaunajos kapos.⁴¹

Leitnants Prejers atceras sarunu ar majoru Reinholdu pēc asiņainajās Ziemassvētku kaujām: „Viss tas vēl priekšā. Bet mana vada liktenis bezprātīgajā skrējienā pret krievu ložmetējiem Zvejnieku logos ir un uz mūžu

⁴⁰ V. Prejera atmiņas

⁴¹ Latviešu karavīrs 2.pasaules kara laikā 11.sējums 69-75lpp.

paliks mana personīgā traģēdija. To bija gatavojuši citi un ietinuši visu pasākumu noslēpumu plīvurā. Tiesa, nojauta jau tad sacīja kaut ko, kad mīnu krusā 3.Ziemassvētku kaujā mīnu krusā gulējām tie seši vēl dzīvi palikušie vīri lielajā aviācijas bumbas bedrē pie Zvejnieku ābeļdārza. Taču īsti šis noslēpums pavērās labi vēlāk, 1945.gada janvāra beigās, kad pēc apbalvojuma 2.šķiras dzelzs krusta saņemšanas pulka štābā par Ziemassvētku kaujām tiku aicināts uz sarunu bataljona komandpunktā pie Reinholda.

Majors īsā laikā bija zaudējis visus trīs rotu komandierus. Nu biju palicis vienīgais, kuru pats bija „sitis, mērcējis un atkal sitis”, līdz pēc viņa domām „iztaisījis” par cilvēku, ar kuru varēja arī parunāties pie konjaka glāzes.

Majors Reinholds: „Kad tai 27.decembra rītā es nācu pa purvu pie jums, lai triektu uzbrukumā, ap dūšu man bija tik sūdzīgi, cik vien tas var būt. Lieta tāda, ka uzbrukumu nekādi vairs atlikt nevarēja, jo štābs bija uzodis, ka trešajos svētkos krievi rīkos atkal lielu uzbrukumu, varbūt, ka pēdējo. Bija saņemti gūstekņi un tas it kā bija noskaidrots arī gaisa izlūkošanā. Uz Lestenes pusi visu laiku nāk karaspēks un tanki. Mums te gar Zvejniekiem vajadzēja steidzīgi uzbrukt, aizsteidzoties viņiem priekšā, vai arī steidzīgi atiet. Mēs taču stāvējām ar sāniem pret viņiem. Mūsu vadība izšķīrās par uzbrukumu. Tur tā steiga arī radās. Citi jau arī uzbruka. Tagad runāju es:” Bet vai tu pats tiešām ticēji, ka ar vienu vadu var ieņemt tādu lielu māju kā Zvejnieki? ”

Reinholds ilgi, pat ļoti ilgi klusēja. Viņš neskatījās man virsū. Tad ļoti strauji pagriezās pret mani, tā, ka pat vīns no pilnās glāzes izšļakstījās uz neēvelētu dēļu galdiņa un tur radās it kā tumšs asins traips.

- Tava vada uzbrukums bija tikai demonstrācija. Saproti, tev vajadzēja piesaistīt tikai krievu uzmanību. Zināms, ja tie vācu mirlas ar saviem triecienlielgabaliem būtu braukuši tev līdz, vai kaut no tālienes ar tiešo tos Zvejniekus vismaz aizdedzinātu, tad tev varbūt tās mājas izdotos ieņemt. Taču es jau pie jums nākot sapratu, ka tas tai triecienpasākumā nemaz nebija paredzēts, un runas par tiem lielgabaliem tikai tādas runas vien bija. Migla tika pūsta tev visilgāk. Tāpēc jau arī uzbruka ar tik maziem spēkiem, ka tā bija tikai demonstrācija.

Reinholds pēc brīža:

- Tu nevari iedomāties, kas vandījās man galvā, kad redzēju, cik tālu tu ar saviem dažiem puisiem biji aizskrējis – gandrīz līdz pašam ābeļdārzam, bet tavš vads gulēja asinīs uz tā lauka.
- Tā tad mans vads jau iepriekš bija norakstīts, es teicu majoram.
- Jā. Kad pa purvu nācu pie jums, es to zināju skaidri. Bet vai to es tev varēju teikt? Es tikai domāju, kaut nu tur tai tīrumā būtu kāds grāvītis, kur tev aizķerties, kamēr vads vēl nav pagalam, bet tev nebija neviena grāvīša.

- Es: Taču tu pavēlēji nevis gulēt kaut kur aizsegā, bet uzbrukt Zvejniekiem.
- Nu redzi, tāpēc jau tu arī esi te un komandē to, kas no bataljona palicis pāri, pagaidām to pirmo rotu.....

Šis rūdītais viltnieks, kaut to neizrādīja, tomēr ar zināmām bažām raudzījās uz šo viegli aizstāvamo rajonu, kurā tomēr pretiniekam bija izdevies 19.01. iebrukuma laikā tikt iekšā. Dabīgi, ka pretinieks šo lietu varētu pamēģināt atkārtot no jauna. Tāpēc arī pats Reinholds savu KP no Bērziņu, vai Kalniņu rajona pārcēla mana KP aizmugurē – pat vēl vairāk – kādu 1/2km aizmugurē un pakāpē uz II bataljona pusi. Kad es viņam ieminējos, ka pretinieks vēl arvien var ieskriet mežā Daumantam aiz muguras, tad majors atbildēja apmēram šādi – ieskries, neieskries, ieskries! Un kas tad, ja ieskries. Mēs jau abi arī vēl kaut cik paskriet varam. Visi tad paskriesimies viņiem tad pretim. Un ko tu par tiem krieviem tik daudz uztraucies. Mums pretim tikai tādi švakmaņi vien ir un no švakas dirsas krietna pirdiena nav ko gaidīt, pats zini.

Es gan to līdz šim nebiju ne zinājis, ne dzirdējis un, protams, iezviedzos balsī, bet majora seja noskaidrojās un to rotāja mīlīgs smaids. Redz cik labi viss nokārtojās, viņš tad teica un piebilda – un tavu Daukštu arī neaizmirsīsim. Drīz sāksim formēt otro rotu un tā mežmala būs ciet.

V. Reinholda kaps Ikšķiles Lazdukalna kapos

Pulckežleitnants V. Reinholds pirmais no kreisās izsūtījumā 1955.gadā

Vācu krusts zeltā(Das Deutsche Kreuz in Gold) bija Trešā reiha militārais ordenis. Tas tika izveidots 1941. gada 28. septembrī sakarā ar to, ka karā pret PSRS radās vajadzība aizpildīt tukšumu, kas radās starp Dzelzs krusta I šķiru un Bruņinieka krustu. Bruņinieka krusts bija pats augstākais militārais apbalvojums, tādēļ Trešā reiha vadība un arī militārā resora vadība neuzskatīja, ka to vajadzētu pasniegt tik lielā daudzumā, nonivelējot tā statusu.

Ar Vācu krustu zeltā apbalvotie latviešu karavīri

Viršleitnants Rūdolfs
Gaitars

Kapteinis Žanis Butkus

Pulkvedis Kārlis Lobe

Majors Eduards
Stipnieks

Pulkvežleitnants Nikolajs
Galdiņš

Pulkvežleitnants Voldemārs
Reinholds

Kapteinis Visvaldis
Graumanis

Majors Gustavs
Praudiņš

Pulkvežleitnants Rūdolfs
Kociņš

Kapteinis Georgs
Šeibelis

Virsleitnants Pauls
Sprincis

Pulkvedis Vilis
Janums

Pulkvežleitnants Voldemārs
Grāvelis

Virsleitnants Kārlis
Mūsiņš

Virsseržants Jānis
Piķelis

Virsleitnants Miervaldis
Ziedainis

VIRSLEITNANTS RŪDOLFS GAITARS

Virsleitnants Rūdolfs Gaitars dzimis 1907.gada 29.maijā. Līdz Otrā pasaules kara sākumam strādājis par Penkules pamatskolas pārzini, no šī amata atstādināts pēc Padomju okupācijas 1940. gada septembrī.

Dienot Latvijas Armijā ieguvis virsniekvietnieka pakāpi. Pirms 1941. gada 14. jūnija deportācijām pašam Gaitaram izdodas noslēpties mežā, taču tiek izsūtīta viņa ģimene.

Pēc Vācijas uzbrukuma PSRS Gaitars uzsāk aktīvu darbību, piesaista palikušos aizsargus, veido apkaimē kontrolpunktus, kurus šķērsojot jāuzrāda caurlaide, pats Gaitars uzņemas Penkules galvenā komandanta pienākumus, atjauno pagasta valdi, ieceļ pagasta vecāko un sekretāru, kā arī arestē bijušo pagasta izpildkomitejas priekšsēdētāju Alfredu Bergu. Bergs vēlāk tiek nosūtīts uz Salaspils nometni un pēc tam nošauts.

1942. gada maijā brīvprātīgi pieteicies dienestam 19. Latgales bataljonā, piedalās kaujās pie Pulkovas observatorijas, kur tas cieš smagus zaudējumus. 1943. gada aprīlī Gaitars līdz ar 19. bataljona atlikušo personālsastāvu tiek ieskaitīts Latviešu leģiona brigādē (kā 2. bataljons) un nosūtīts uz Volhovas fronti, kur tiek paaugstināts leitnanta dienesta pakāpē. 1943. gada augustā apbalvots ar II šķiras Dzelzs krustu un 1943. gada oktobrī jau ar I šķiras Dzelzs krustu. 1944. gada 3.—9. februārī izrāda īpašu varonību cīņās ar savu rotu pie Batajskajas Lugas, Kostroņas, Batrakas, kur atsit ienaidnieka bataljona un pulka lieluma uzbrukumus. 1944. gada 25. februārī ar savu rotu iznīcina veselu ienaidnieka kolonnu Zapoljes apkārtnē, 1944. gada 16. maijā kā pirmais latvietis tiek apbalvots ar Vācu krustu zeltā.

Vairākas reizes tiek kaujā viegli ievainots, pēc pēdējā ievainojuma spiests atstāt fronti līdz 1945. gada janvārim.

UGUNS DISCIPLĪNA (Leitnanta Gaitara kauja Volhovā)⁴²

⁴² Frontes laikraksts JUNDA

Nav daudz vārdu karavīru reglamentā, kas stāsta par to: aukstasinība, miers, absolūta paklausība priekšniekam...

Taču karavīri zina, kādu pašsavaldīšanos un paļāvību komandieriem un saviem spēkiem tas prasa – nešaut bez pavēles, kad ienaidnieka triecienvilnis ir pievēlies jau tuvu, tuvu. Par to stāsta šī epizode, kas raksturo kādu ar Vācu krustu zeltā apbalvoto unteršturmfirera (leitnants) Gaitara rotas cīņu dienu.

Ir septembris Volhovā. Laiks dienām ilgi pieturas silts, sauss un jauks. Purvājā vēl reibīgi smaržo vaivarāji, pusdienas laikā virs akačiem virmo sakarsis gaiss. Tikai rītos, kad no niedrāja ceļas balta migla, ir salti. Jā, šie rīti – klusi un krēslaini. Tik krēslaini, ka pat lielās mūra drupas aizmugurē īsti pat saskatāmas nav. „Alkazars”. Tumšs, draudīgs, mūru un drupu sakopojums. Tur ir biedri un savējie. Priekšā – ienaidnieks. Viltīgs un spēcīgs ienaidnieks, jo te mums pretim stāv divas divīzijas, kas jau deviņas dienas veļas pretim „Alkazaram”, šim „ezim”, kas gan ievelk, gan izstiepj pa asai uzbrukuma vai atvaires adatai. Šeit noasiņo visi pretinieka triecieni. Tie sākas pavisam pēkšņi. Dažkārt naktīs, dažkārt gaišā dienas stundā, bet biežāk gan rīta krēslā no viņas puses grāvjiem slejas augšup melni stāvi un biežās rindās veļas šurp. Dažkārt klusējot, dažkārt skaļu kliedzienu pavadītas tās veļas un ļimst. Veļas un ļimst jau devīto dienu. Tas nogurdina. Jau gaidas vien. Satraukums, uzmanība, daudzkārtējais pārsvars. Ir retas tās stundas, kad var atlaist vaļīgāk jostu un bruņu ķiveri palikt pagalvī – tas nudien nav mīkstākais spilvens pasaulē, toties vienmēr pa ķērienam. Pat posteņiem nogurumā dažkārt aizveras acis, un miegs, smags, murgains kā lietuvēns, mācas virsū. Taču rotas komandieris unteršturmfirers Gaitars ir vienmēr klāt īstajā brīdī: „Nu puisī! Galvu augšā!”, noguļas viņa roka uz sargposteņa pleca, „un par visām lietām acis un ausis vaļā... biedru dēļ.”

Postenis pietrūkstas – vēl miegains un piesarcis mazliet – dusmīgs pats uz sevi, ka varējis tā ļauties pussnaudai, grib sākt taisnoties.

„Ak zinu jau” unteršturmfirers, kam dubļu un pulvera dūmu melnots pelēkais karavīra tērps, mierīgi noteic. Kāda nozīme arī tagad būtu bārties – deviņas dienas bez kārtīga miega, ēdiena, cigaretēm. Pat izturīgākais karavīrs tad ir noguris – noguris bez gala. Un tomēr viņi izturēs līdz galam – līdz brīdim, kad nāks maiņa šajās sagrautajās velvēs. Unteršturmfirers iet tālāk. Cik reižu vēl šurp trieksies ienaidnieks? Visam taču ir savas robežas. Arī ienaidniekam reiz taču pietrūks vīru, ko dzīt mūsu atvairīšanas ugunī. Katru triecienu tiem nācies dārgi samaksāt, bet tie nāk un nāk – neatlaidīgi, stubi un ietiepīgi. Atvairīšanas spars vēl vairāk jākāpina, uguns vēl sīkstāk jākoncentrē. Varbūt tad viņiem zudīs patika vēl reiz uzbrukt.

Leitnants Gaitars pirmais no labās Volhovā

Untršturmfiērs iet naktī viens, un tad ir izdomāts. Patšauteņu ligzdas tiek pārkārtotas, šauteņu vīriem jaunas pozīcijas ierādītas. To ugunīm jāsavienojas varenā zalvē, kas spētu notriekt pie zemes katru triecienu. Ir vēl krēsla, kad katrs ir savās vietās. Tikai vadu komandieri vēl kavējas pie untršturmfiēra, bet tad tie nāk atpakaļ un ejot no vīra pie vīra stāsta: „Ienaidnieks šoreiz jāpielaiž pavisam tuvu, lai neviens no tiem vairs nerastu atpakaļceļu! Tādēļ lielāko mieru un paļāvību. Nešaut bez rotas komandiera pavēles!”

Rīts aust jau. Austrumos gaiša debess pamale jau, rāda, ka diena būs silta un saulaina, kā vienmēr šajā rudenī. Tikai tagad ir salti. Pirksti jūt stingumu – tie jāsasilda azotē, lai īstajā brīdī būtu lunkani un vingri.

Vai viņā pusē krēslā kaut kas nesakustējās? Vai nenoskanēja klusa metāliska šķinda? Vai melni stāvi neslējās augšup? Jā – tur jau viņi nāk! Cik reižu tas nav vērots un piedzīvots, un tomēr – katru reizi tad liekas salti kļūstam. Bet tas ir tikai īss mirklis – tad pirksti satver sprūdu, acis meklē mērķi tumšajā rindā. Klusa, draudīga un baisma reizē rinda aug augumā – nāk tuvāk un tuvāk...

80 metru...tur sākas mūsu mīnu lauki. Pāris detonāciju. Rindas pajūk, saļodzās, tad viņi atkal veļas tālāk.

60 metru, 50 metru...Tas ir tik tuvu, ka liekas var dzirdēt uzbrucējus elpojam, gluži asi saskatīt viņu sejas – trulas, mežonīgiem vaibstiem un baigu mirdzumu acīs. Mazliet sakņupuši, ierautām galvām, tie nāk un nāk.

Kur gan paliek komandieris? Kāpēc neskan pavēle? Vēl dažas sekundes un tad jau var būt par vēlu. Mūsu dzeloņstieņu žogs būs pārvarēts, un tumšais vilnis velsies mums pāri, visu slāpējot, samīdot un dragājot...

30 metru...un tad beidzot nāk pavēle. Asa un skaudra tā noskan gaisā, kas jau liekas uzbrucēju elpas pilns esam.

„Uguni!”

Liekas, kāds būtu palaidis vaļā briesmīgu un varenu mašīnu, kas pārlādēta līdz augstspriegumam. Tās ir tikai dažas sekundes, kad auss vairs nedzird nekā, sejā iesitas pulvera dūmu mākonis. Tad atkal ir klusums. Dzeloņstieplēs sagāzies guļ uzbrucēju vilnis. Nekustīgs un salts! Neviens no viņiem vairs neatgriezās savā pusē...

SS kara ziņotājs Jānis Gulbis

PULKVEDIS KĀRLIS LOBE

Pulkvedis⁴³Kārlis Lobe dzimis 1895.gada 26.martā Jaunpiebalgā kā mežsarga dēls.

⁴³ Latviešu karavīrs Otrajā pasaules karā 11.sējums

Kārlis Lobe beidz Piebalgas draudzes skolu, pēc tam lauksaimniecības skolu pie Pleskavas un iegūst agronoma tiesības. Tomēr tas nav viņa dzīves mērķis, viņš grib kļūt par karavīru. Drīz tāda iespēja rodas, jo 1914.gadā viņu iesauc armijā un tūlīt nosūta uz instruktoru skolu Somijā. Pēc tam 1916.gadā Lobe beidz Pleskavas kara skolu.

Jau 1915.gadā sākas latviešu strēlnieku bataljonu formēšana un Lobe aicinājumam atsaucas un nonāk 2.Rīgas bataljonā, kas atradās atpūtā pie Nāves salas. Īsi pirms 1916.gada Ziemassvētkiem jauno virsnieku nosūta uz Rīgu, kur apmāca ziemas uzbrukuma taktikā. Lobi sevišķi ietekmē pulkveža Brieža lekcijas par morālo spēku un tā nozīmi karā. Briedis sludina latviešu karavīru morālo lielumu, rāda latviešu karavīra intelektuālo pārkumu pār krieviem.

Kursus pēkšņi pārtrauc 1917.gada 4.janvārī (pēc vecā stila 22.decembrī). Steidzīgi jāatgriežas pulkā, ko komandē pulkvedis Peniķis. Lobem sākas Ziemassvētku kaujas. Pēc rotas komandiera ievainošanas, Lobem jāuzņemas rotas komandēšana. Ziemassvētku kauju sniegputeņi plosās 25 dienas un naktis.

2. Rīgas latviešu strēlnieku pulka virsnieki vēro brāļošanos ar vāciešiem Bauskas šosejā, Ķekavas rajonā, 1917. g. aprīlī. Priekšā no labās: 1. plkv. M. Peniķis, 2. podporučiks K. Lobe, 4. poručiks Pinka.

Sākas Krievijas revolūcija. Lobi no pulka izmet 1917.gadā. atņem visas virsnieka tiesības. Viņš ir vienkāršs kareivis.

1918.gadā sākas vācu uzbrukums un pulks gatavojas nevis cīņai, bet lai atkāptos uz Krieviju. Lobe saņem demobilizācijas papīrus, bet viņš grib

palikt pie saviem strēlniekiem un brauc viņiem līdzī uz Krieviju, jo nāk vācieši. Martā pulks nonāk Maskavā. Tiek parakstīts Brestļitovskas miera līgums. Lobi nozīmē krievu delegācijas apsardzē. Lobe piekrīt braucienam, jo grib redzēt Berlīni. Atgriezies no Berlīnes Lobe saņem pavēli atstāt pulku. Lobe atceras, ka ir arī lauksaimniecības speciālists. Lauksaimniecības komisariātā viņu pieņem un sūta uz Tveras guberņu. Tomēr par agronomu viņš nepaliek, bet piesakās vietējā strēlnieku pulkā. Rodas iespēja pieteikties ģenerālštāba akadēmijā ar pārbaudījuma darbu par Ziemassvētku kaujām. Akadēmija jau evakuēta uz Jekaterinburgu Urālos, kur Lobe ierodas 1918.gada aprīļa beigās. Bet arī te akadēmija nevar palikt un tai jābēg uz Kazaņu, kur tā pilnā sastāvā pāriet Balto pusē. Kapteinis Lobe saslimst. Nonāk Čelabinskā, kur pirmo reizi lasa Latvijas vārdu. Garnizona priekšnieks te ir pulkvedis Bangerskis. Troickā formē latviešu strēlnieku bataljonu, sabiedroto vadībā. Tā kapteinis Lobe nonāk Vladivostokā „Imantas” pulkā. Pulka komandieris pulkvedis Jānis Kurelis. Uz pāris mēnešiem arī kapteinis Lobe kļūst par pulka komandieri.

Kapteinis Kārlis Lobe

1920.gada 24.februārī „Imantas” pulks ar kuģi uzsāk braucieni uz Latviju un 5.jūnijā ierodas Rīgā. 1920.gada 1.augustā pulku likvidē.

Īsu brīdi kapteinis Lobe ir Bauskas apriņķa komandants, bet jau rudenī viņš dodas uz virsnieku kursiem Rīgā, kas ilgst vienu gadu. Šos kursus Lobe beidz sekmīgi un kļūst pilntiesīgs jaunās Latvijas armijas kapteinis. Seko īss dienests 9.Rēzeknes un 5.Cēsu pulkos, bet jau 1921.gada rudenī Lobe ir Kara skolā kā mācībspēks, kur paliek līdz pat 1930.gadam. tam seko

Augstākās kara akadēmijas kursi, ko vēlāk pārveido par Augstāko kara skolu, kurus beidz 1932.gadā.

Pēc īsa starpbrīža kapteinis Lobe ir atkal kara skolā, bet šoreiz par virsniekvietnieku kursu priekšnieku Daugavpilī.

Šis dzīves posms kapteinim Lobem ir viens no laimīgākajiem, jo jāaudzina jauni Latvijas armijas rezerves virsnieki. Šai darbā viņš ieliek visu savu sirdi. Līdz pašiem apziņas dziļumiem viņš sludināja jauniešiem cīnītāja un latviešu nācijas pastāvēšanas idejas. Lobe bija ideologs vislabākajā nozīmē. Nevienu lekciju viņš nevarēja nobeigt bez patriotiski teiktas uzrunas.

1939.gada rudenī Lobi paaugstina pulkvežleitnanta pakāpē un ieceļ par 2.Ventspils kājnieku pulka štāba priekšnieku.

Lobe atvadījās no virsniekvietnieku kursa nodaļas Daugavpilī. Ar asarām acīs viņš stāstīja, ka 22 gadus bijis kapteinis un cik negribīgi viņš iet prom no skolas. Visa nodaļa viņu izvadīja no Cietokšņa stacijas ceļā uz jauno dienesta vietu Talsos.

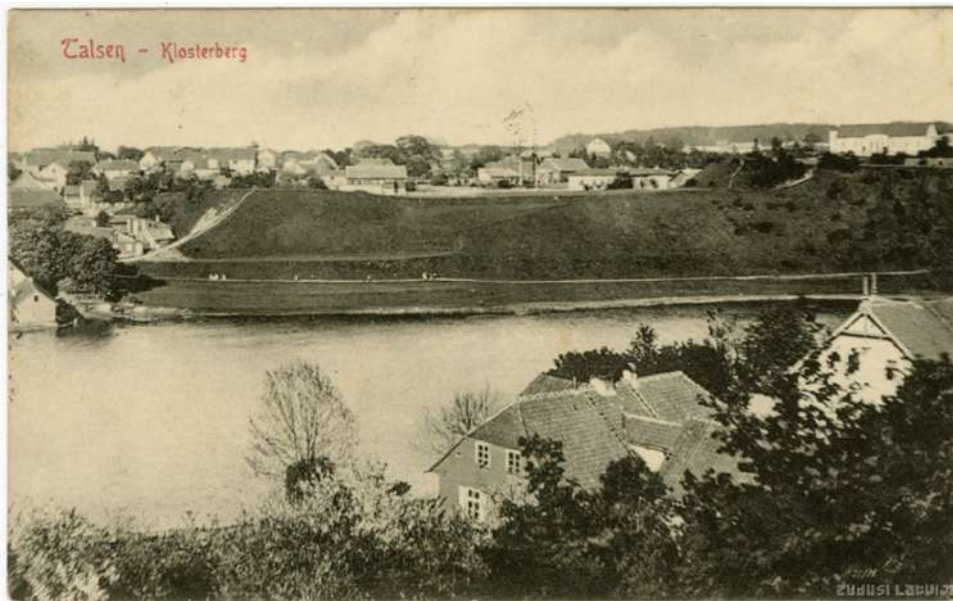

Kapteinis Kārlis Lobe dienesta laikā Daugavpilī

Pār Latviju bija jau savilkušies tumši draudu mākoņi. Krievu bāzes jau bija Latvijā. 2.Ventspils kājnieku pulkam vairs nebija vietas ne Liepājā, ne Ventspilī, jo agrākās pulka novietnes bija aizņēmis svešs, naidīgs karaspēks.

Pulkvežleitnantam Lobem kā pulka štāba priekšniekam jāizstrādā plāns varbūtējam krievu agresijas gadījumam. Kad tas izstrādāts, pienāk pavēle to atkal iznīcināt, jo Latvija jau padevusies krievu ultimātam. Krievu tanki pārpludina Latviju, arī Talsus.

Pulkvežleitnants Lobe demonstratīvi rīko vakara jundas Talsu pilskalnā ar Latvijas karoga nolaišanu un himnas dziedāšanu.

Talsu pilskalns⁴⁴

Attiecības ar krievu karaspēku saasinās. Lobi pārceļ uz 8.Daugavpils kājnieku pulku par pulka komandiera palīgu, bet ierodoties jaunajā dienesta vietā, viņu tur sagaida atvaļināšanās pavēle.

Lobe uzsāk civilo dzīvi Rīgā, bez darba un ar drūmām domām par nākotni. Ar savu bijušo audzēkņu palīdzību dabū darbu Rīgas bērnu namā. Paklusām Lobes dzīvoklī sāk pulcēties vecākie latviešu virsnieki – Krīpēns, Jaunums, Veiss. Vienmēr izpalīdzīga ir Lobes kundze Milda. Runā par Latvijas nākotnes izredzēm un pašu rīcību.

No 1941.gada 14.jūnija izvešanas Lobe paglābjas kādas Pārdaugavas pamatskolas bēniņos, kur mitinās līdz vācu ienākšanai. Ar pirmo stundu Lobe ieslēdzas latviešu aktīvā centra darbībā. Tomēr vāciešiem šīs aktivitātes nepatīk.

Rīgā ierodas ventspilnieki, kas prasa paš aizsardzības spēkiem pēc Lobes, kas varētu tikt galā ar krievu terora grupām, kas laupa, slepkavo un dedzina mājas Ventspils apkārtnes mežos.

1941.gada jūlija sākumā Lobe ierodas Ventspilī, kur mēģina ieviest kārtību, novērstu pašplūsmi. Tas nepatīk vietējai SD (drošības policija Trešajā reihā). Tie panāk Lobes atcelšanu un viņš atgriežas Rīgā. Sāk strādāt Laimas saldumu fabrikā līdz pulkvežleitnants Veiss viņu aicina militārajā dienestā un 1942.gada 18.decembrī ieskaita Rīgas komandantūras štatos.

1942/43. gada ziemā Lobe komandē bataljonu, kas Latvijas pierobežā cīnās ar boļševiku partizāniem.

1943.gada 26.martā Lobe saņem ziņu, ka ir iecelts par Latviešu leģiona 2.pulka komandieri. Pulka iecirknis ir Volhovā.

Lobe savā pirmajā pavēlē raksta; „Karavīri, mēs nekarojam šeit kādas svešas varas uzdevumā, bet kāda garīga spēka vārdā, Mātes Latvijas vārdā. Un tādēļ savu pulku, sākot ar šo brīdi, sauksim par Imantas pulku”.

Pulka komandiera bunkurs dabū nosaukumu „Imanta”, komandpunkts „Imanta sēta”, kāda cita celtnē „Mežotnes pils”.

⁴⁴<http://www.zudusilatvija.lv/objects/object/5062/>

Mežotnes pils. Vidū pulka komandieris Lobe

Virs vārtiem plīvo Latvijas karogs. Bataljonu nosaukumi latviski – Talsu, Tukuma, Kurzemes vārdos.

1943.gada 18.novembrī 1200 visiem, no dienesta brīvajiem pulka karavīriem, jānostājas ar seju uz Latvijas pusi. Frontē 2 minūtes brāzmaina uguns pa ienaidnieku. Visur plīvo mazi Latvijas karodziņi.

Pēc apbalvošanas ar II šķiras Dzelzs krustu Volhovā

Zūd vācu terminoloģija. Latviskošanās process ir konsekvents un pilnīgs. Šī latviskā kalve toreiz kala un rūdīja karavīrus fiziski un garīgi. Jaunpienācējus Lobe uzrunāja: „Uz jūsu mugurām mūsu dzimtenes putekļi. Tie mums dod spēku svešumā cīnīties, jo tie mūsu tēvu zemes putekļi.” Un zēni mīlēja savu pulkvedi, jo viņš nekad neupurēja lieki nevienu dzīvību.

No Volhovas atējot arī Imantas pulkam jāizcīna smagas kaujas. 1944.gada februāra beigās 2.pulks sasniedz Veļikajas pozīciju. Veļikajas upi senajās kartēs apzīmē par Mudes upi. Tā arī turpmāk Lobe sauc šo upi Mudes vārdā, jo apvidus ir senā latviešu zeme.

Kārļa Lobes ģimene

Pēc 26.februāra izlaušanās kauju Lobi apbalvo ar Vācu krustu zeltā. Šai laikā viņu ievaino, bet Lobe paliek pie pulka.

Standartenfirers Lobe

⚡-PK. ⚡ reitšfirers paaugstinājās kāda latviešu kājnieku pulka komandieri oberšturmbranfireru Lobi par standartenfireru.

Standartenfirers Lobe ir viens no vairāk piedzīvojušiem Latviešu ⚡ leģiona komandieriem. Viņa pulks piedalījies panākumiem bagātājās kaujās Volchovas sektorā, kustīgo cīņu laikā šā gada sākumā un arī jaunajā cīņu telpā dienvidaustrumos no Ostrovas. Kad standartenfirera Lobes pulks atradās pie Volchovas, viņš to sakaldināja par jo ciešu kaujas vienību, kas godam pastāvēja sīvajās cīņās.

Atiešanas kustībās Lobes pulks gan drīz pastāvīgi atradās atklātā kreisajā flankā, vai arī kājnieku priekšgalā, reizēm arī segdams atkāpšanos; aizvien tas izcēlās ar savu nelokāmību. Kādā latviešu brigādes lieluzbrukumā pret milzīgām ienaidnieka masām Kostronas telpā Lobes pulks guva sevišķus panākumus. Ātri un nosvērti rīkojoties, viņa leģionāriem izdevās iegūt veselu bolševiku bateriju, kā arī vairākus prettanku lielgabalus un grānātmētējus ar lieliem municijās un kara materiālu krājumiem. Pulka tālākie panākumi atzīmējami pie Rusin'jas

un Podubjes telpā, kur tas atsita stiprus padomju spēkus.

Arī jaunajā cīņu telpā dienvidaustrumos no Ostrovas Lobes pulka vīri

cieši turējās pie sava komandiera paroles: bez pavēles neatkāpties ne par pēdu! Kad bolševiki neatlaidīgi triecās pret latviešu leģionāru pozīcijām, standartenfirers Lobe izveidoja kaujas grupu. Tai sīvās cīņās izdevās apturēt ienaidnieku pašu pozīciju priekšā un stingri noturēt savās roktās kādu pārvaldošu augstieni.

Standartenfirers Lobe ir latviešu virsnieku saimes loceklis. Dzimis 1895. gadā Jaunpiebalgā, iestājies krievu armijā. 1920. gadā viņš atgriezās dzimtenē un iestājās jaunajā Latvijas armijā. Savu militāro zināšanu dēļ viņš kļuva par taktikas lektoru Latvijas karaskolā un palika šai amatā 15 gadu. Liela daļa jauno latviešu virsnieku, kas šodien cīnās Latvijas armijā, ir viņa skolnieki un no viņa saņemusi modernā kara atziņas. Pēc tam kad Latvijā iesoloja vācu karaspēku, standartenfirers Lobe atdeva savus spēkus dzimtenes jaunūzbūvei. Būdam ģenerālštāba virsnieks, viņš piedalījās latviešu kārtības policijas organizācijas vadībā. Iekams kļuva par latviešu brigādes pulka komandieri, viņš ar savu politiskās bataljona cīņās pret bolševiku bandām pierobežas apgabalos.

⚡ kara ziņotājs Werner Schöne.

Vācu Krusts zeltā standartenfirerem Kārlim Lobem

⚡-PK! Šafās dienās frontē kādas latviešu ⚡ divīzijas komandieris ⚡ brigādefirers Strekenbachs (Strekenbach) Vadona vārdā pasniedza Vācu krustu zeltā tas pašas divīzijas kājnieku priekšniekam standartenfirerem Kārlim Lobem. Par šo apbalvojumu līdz ar viņu priecājās visa divīzijas karavīru saime, bet it sevišķi imantieši, starp kuriem standartenfirers ieslēdzis savu garu un pats sevi. Kaut gan kājnieku priekšnieka amatu standartenfirers ieņēma tikai nesen, bet karavīri viņu pazīst arī šajā amatā tikpat labi kā pulkvedi, kas ar savu Imantas pulku karoja Volchovā, no turienes veica garo atiešanas ceļu un cīnījās pie Ostrovas. Vācu krusts zeltā ir arī pateicība viņa karavīriem par pagājušām grūtajām dienām, kad ikviens standartenfirera vārds bija neatsvepams padoms. Priekš vairāk nekā gada standartenfirers uzņēmas no jaunajiem latviešu karavīriem, starp kuriem tikai nedaudzi bija iepriekš frontē redzējuši, saformēt kaujai spējīgu pulku. Darba pūlīpi atnesa bagātīgus augļus — Imantas pulks blakus savam vecajam Volchovas cīņu biedram, ir cīņās visrūditākais un kaujai spējīgākais. Ja pulks par tādu kļuvis, tad lai ikviens, kam rūp un kas lepnis uz latviešu karavīru slavu, pateicas standartenfirerem Lobem.

Kādas Latviešu ⚡ divīzijas kājnieku priekšnieks bij Imantas pulka komandieris standartenfirers Lobe.

Foto ⚡ PK Burkevics.

Standartenfirers nav karavīrs, kas izaudzis tikai līdz ar savu pulku. Daudzajos pieredzes pilnajos gados, pirms pulka vadības uzņemšanās, kas reizē bi-

ja papildinājums viņa plašajām teorētiskajām zināšanām, standartenfirers ieslēdzis sevi stingru un negrozāmu domu un savu rakstūrā izaudzinājis gribu un nostāju, ko sveic ikviens latvietis. Tas bija stingrais pamats, uz kura viņš nostādīja jaunos latviešu karavīrus, kas savus niknos skatus vērsa pret austrumiem. Neviena apbalvojums vai skaisti vārdi standartenfireru nevar tā iepriecināt kā viņa kādreizējā pulka paša visvienkāršākā karavīra skats, kas liecina — viņš savu pulkvedi saprotis. Šis nozīmes lielumu izprotam tikai, ja zinām, cik daudziem niknu kauju nosaukumiem aprakstīta medaļas otra puse. Bet par tām standartenfirers nerunā. Tas lasāms tikai viņa asajā skatā un sirmajos matos, kas Volchovas pirmajās dienās vēl melnoja.

Cīņas rit tālāk — pašreiz visapkārt mums dun lielgabali, un karavīrs ierakumos ne mirkli neizlaiž ieroci no rokām un nemitīgi raugās dažus simtus metrus tālāk, kur aiz dzelozonstieplu žoģiem stāv ienaidnieks. Taču pulkvedis redz viņus visus, — viņš noliec savu sirmo galvu, un skumjās savelkas vaigs par kritušo dēlu un pārējiem zudušajiem cīnītājiem. Cīņas prasa daudz, un zaudējumi ir sāpīgi. Bet tie, kas palikuši, ir kļuvuši sīkstī un izturēs līdz galam.

⚡ kara ziņotājs Jukums Gulbis.

26.martā Ostrovas telpā noorganizē pulkveža Lobes kaujas grupu, jo krieviem izdevies iebrukums 15.divīzijas sektorā, pa labi no 19.divīzijas. rit sīva kauja ap „Baznīcas kalnu” un tā atgūšanu.

Pēc smagajām Mudes kaujām seko atiešana uz Kudaveras pozīcijām. Pēc pulkveža Veisa nāves Lobi ieceļ par 19.divīzijas kājnieku priekšnieku.

K.Lobe pie kritušā dēla Gunāra pie Kudaveras ezera

1944.gada 28.jūnijs ir traģisks visai Lobes ģimenei, jo Kudaveras ezera krastā krīt viņu vienīgais dēls Imants. Viņu apglabā Rīgā, Brāļu kapos.

17.jūlijā abas latviešu divīzijas pāriet Latvijas robežu austrumos no Kārsavas. Pulkvedis Lobe redz tautas postu, bēgšanu, kas viņu dziļi iespaido. Jūlija beigās Lubānas Baložu mājās, savā komandpunktā saka savu runu latviešu tautai, aicinādams to saslieties izšķirīgajai cīņai par savu zemi: „Latvju tauta! Šinī ārkārtīgajā, liktenīgajā brīdī es, kā Tavs karotājs, griežos pie Tevis ar sekojošiem vārdiem, kas ir aicinājums, lūgums un Mātes Latvijas pavēle.

Mūsu visu mīļā Latvija, mūsu svētā, dārgā tēvzeme deg! Deg fiziskā tēvzeme, deg garīgā, tā, kuru mēs sevī nesam, viņa deg reālo briesmu izjūtā, deg cīņas gribā, deg varonībā. Briesmu izjūtu noraidīt mēs nevaram, jo briesmas ir bezgala reālas. Latvju ģimenes no dažiem novadiem jau atstāj savas tēvutēvu sētas, pamet bagātos laidarus, pamet viļņojošās druvas briesmīgā ienaidnieka priekšā. Latvju mātes ar bērniem, ar bērniem, kas vēl iezīdušies mātes krūtī, bet daudzas ar cerībām par jaunu dzīvību zem savas sirds, lepni noliektām galvām kļīst pa mūsu baltajiem lielceļiem pretī nezināmam liktenim.

Ko darīt mums, kas nesam tēvzemes dēlu vārdus, Imantas nemirstību un Lācplēša garu?

Vai ļausimies vienīgi glēvi briesmu izjūtai nest sevi pretī, daudziem vēl skaidri neapvertai bojā ejai? Jeb celsimies pretim izšķirīgajai cīņai un līdz ar to dzīvībai, nemirstībai?

Tēvzemes dēli! Mātes Latvijas pavēle skan gaiši, nepārprotami un kategoriski. Jums būs cīnīties un pēc cīņas apskaidrotiem manā klēpī mūžību un laimi gūt!

Varonīgā latviešu Volhovas divīzija, kas arī vēl šodien atrodas cīņu laukā un kritušo varoņu vārdā līdz galam Mātes Latvijas pavēli pilda, aicina jūs, Latvijas dēlus, nākt palīgā – brīvprātīgi iesaistoties veco un jauno volhoviešu rindās, lai tā, cīnoties kopā ar Lielvācijas armiju, nestu slavu un dzīvību tautai un mūžīgu godu tēvzemei.

Šinī brīdī mēs nepiederam sev, ne savai ģimenei, bet piederam vienīgi savai tautai un tēvzemei!

Dievs svētī Latviju!”

Armijas manevri 1937.gada septembrī. Kapteinis Kārlis Lobe pats regulē kustību pār Ērgļu pilsētas tiltu⁴⁵

⁴⁵ Foto <http://www.diena.lv/sabiedriba/pasleptas-zem-mala-un-salmiem-680886>

Uzvar tas, kas pieņem cīņu

Saruna ar standartenfireru Kārli Lobi

Brīdī, kad lielās cīņās Latvijas pierobežā pārsviedušās arī uz latviešu // vienību aizstāvēto frontes iecirkni, pie saviem karavīriem frontē atgriezies kādas latviešu // divīzijas kājnieku priekšnieks standartenfirers Kārlis Lobe. Atgriezdamiēs frontē, standartenfirers Lobe sniedza interviju latviešu // kara ziņotājiem.

//PK. Lielo notikumu plūsmā, kad no austrumiem pret mūsu dzimtenes robežām brāžas sarkanā paisuma viļņi, nav neviena īsta latvieša, kas negribētu vai nespētu atstāt atvokļa nopietību un lielo pienākumu, kas līdz ar to gulstas uz mūsu pleciem cīņās un uzvaras sekmešanai. Šaj īstenībā un cīņās nesaudzīgamam skarbūmam drosmīgi acis raugās arī latviešu karavīrs, kas daudzās cīņās rūdījis savu gribu un dveseles spēkus par nesalauzamu apņēmību izturēt. Ar kādu palāvību un ticību šai cīņā savas tēvzemes robežu priekšā iet latviešu vīri?

Viens no tiem latviešu cīņotājiem, kas visciešāk vienots ar saviem karavīriem, kas tos veidojis un saaudzis ar tiem kopējā domā un garā, ir kādas latviešu // divīzijas kājnieku priekšnieks, ar Vācu krustu zeltā apbalvotais standartenfirers Kārlis Lobe. Tādēļ, standartenfirer, liekas, grūti būs atrast citu latviešu karavīru, kas ar lielākām tiesībām kā Jūs varētu visu mūsu cīņotāju vārdā teikt — kāda do-

ma šai mūsu tēvzemei tik nopietnā brīdī vada kauju-grūtībās mūsu cīņotājus?

— Latviešu karavīrs šai brīdī ir tikai viens vienīgs dems un tā ir — cīņa. Mums jācīnās — ja nevar būt citas demas. Še cīņa jācīnās, mēs nebaidīsimies ne upuru, ne nāves, ja kāda gan pretējā gadījumā būtu neziņa visai mūsu līdzinējam cīņai, visam mūsu patriotismam, mūsu dzelnieku dedzīgajam vārdiem par tēvzemes mīlestību! Pārsteidz kriem un grūtības nedrīkst sastapt mūs gļēvus un bezdarbībā nogaidot. Daudz upuru mums vēl būs jānes. Daudz ciešanu jāpārvar. — bet tas nebūs veids, jo gribu vēlreiz atgādināt savus agrāk teiktos vārdus — neviena tauta cīnoties nav gājusi bojā.

Standartenfirer, Jūs esat dažas dienas pavadījis arī dzimtenē, Jūs esat vērojies latviešu tautā brīdī, kurā ar pilnām tiesībām varam dēvēt par vienu no izšķirošākajiem viņas likteņu gaitās. Kā Jūs kā karavīrs vērtējat latviešu tautas nostāju un ko no viņas latviešu karavīrs prasa un sagaida? Kāds ir ceļš, kas ejams mūsu tautai?

— Latviešu tautai var būt tikai viens ceļš — cīņas ceļš. Neviena vīrs, kas spēj savīs rokās tvērt ieroci vai citādi palīdzēt cīņā, neviena latviete, kas spēj savu roku pielikt darbā šīs cīņas labā, nedrīkst palikt sānis un nolaiest rokas. Vairāk kā jebkad, sagādā sirdī jācīnās vārdi — no zemes šis mēs izauguši esam, par zemi še mums

galva jānoliek. Pārsteidz brīdī nav vietas runām par mūsu dzimtenes atstāšanu un pamocām lonaidniekam, gļēvi glābjot savu dzīvību svešumā, jo tikai savā dzimtenē zemē mēs esam un varam būt tie, kas mūs esam. Mūs un palīdzēt. Dzīvību iegūst tikai tas, kas mēli nebaidās. Vienalga, ja arī liktenis lēnais bojā iet, tad lai notiek tas mūsu dievzemītē; tad mēs būsim sevi atpazīnojuši savas un pasaulē vīstures priekšā, bet pati galvenais — savu mūžībā gājūno varoņu acis.

Kādi, standartenfirer, ir spēki, uz kuriem mēs varam balstīt savu palāvību un ticību šai cīņā, kas ar savu nepelādizamo īstenību var nest tikai divas iespējas — vai nu uzvaru, vai latviešu tautas bojā eju?

— Šie spēki ir: vispirms vācu armija, kas pirms trim gadiem padzina no mūsu tēvzemes robežām austrumu ordu, vācu armija, kas arī šodien, kad mūsu tautas nāvīgākais naidnieks atkal trūcas pret Latviju, ir mūsu varens sabiedrotājs un garantis. Šāds spēks ir arī mūsu latviešu karavīri, kas, nāves nebaidāms, labāk noliks savu galvu nekā atdoš tēvzemi. Šie spēki, tā ticība, kas viņus apgare, un tēvzemes mīlestība ievadīs mūs cauri pārsteidz kriem un grūtībām pretim mūsu tēvzemes galvai nākotnē un uzvarai, jo uzvar tas, kas cīņu pieņem, gremdējies mūžīgā ticībā un dedzīgā iugšanā. Dievs, svētī Latviju!

// kara ziņotājs
Gundars Liepa.

Šī pulkveža uzruna tiek veikta spontāni, bez iepriekšējas gatavošanās. Pie viņa komandpunkta ieradušies latviešu kara ziņotāji. Pēc pulkveža lūguma šo uzrunu Rīgas radiofons noraida veselu nedēļu.

Vāciešiem nepatīk šī nacionālisma izpaušana. Izrēķināšanās ar pulkvedi sākas 1944.gada rudenī Dundagā, no kurienes viņu komandē uz Konnicu, jaunformējamo latviešu rezerves divīziju.

Ierodoties ar kuģi Dancigā viņu sagaida divi SD vīri, kas gan tikai interesējas par pulkveža Lobes grūtībām. Vēlāk viņam paziņo, ka rezerves divīzijas formēšana notiks Tornā. Ierodoties tur, Lobi atceļ no divīzijas komandiera posteņa un nodod kara tiesai 1944.gada 16.decembrī. Vispārējais krievu uzbrukums paglābj Lobi no kara tiesas. Tornā stacionētie spēki bēg.

Kapitulācijas brīdī Lobi nesaņem pat gūstā, jo viņš ir bēglis kā visi citi.

Pēc kara Lobe pārceļas uz Zviedriju, kur 1985.gada 9.jūlijā Sokholmā mirst. Pulkvedis Kārlis Lobe apglabāts Sokholmas Ziemeļu kapos.

Pulkveža Kārļa Lobes citāti.

No latviešu zemes cēlies un izaudzis, nesaraujamām saitēm ar Māti Latviju siets, es ticu, ka nekur manās mūža gaitās nebūs tik raženas, mans darbs tik svētīgs, nedz maize tik sātīga kā mana tēvu zeme. Tikai tur, brīva latviešu tauta un neatkarīga Latvijas valsts, es apzinos savas dzīves piepildījumu, labklājību un laimi. Tādēļ mans pirmais pienākums ir svešumā cīnīties par latviešu tautas brīvību un Latvijas neatkarību

Brīvība nav iegūstama ar izlūgšanos no pasaules varmācības.

Esmu sava tēva lauka māla pika – mani pie dzimtenes nesaraujamajām saitēm saista Tīrelpurvs, priedes un bērzi, meži un lauki. Mana mīlestība ir zeme.

Kārlis Lobe 70 gados Zviedrijā

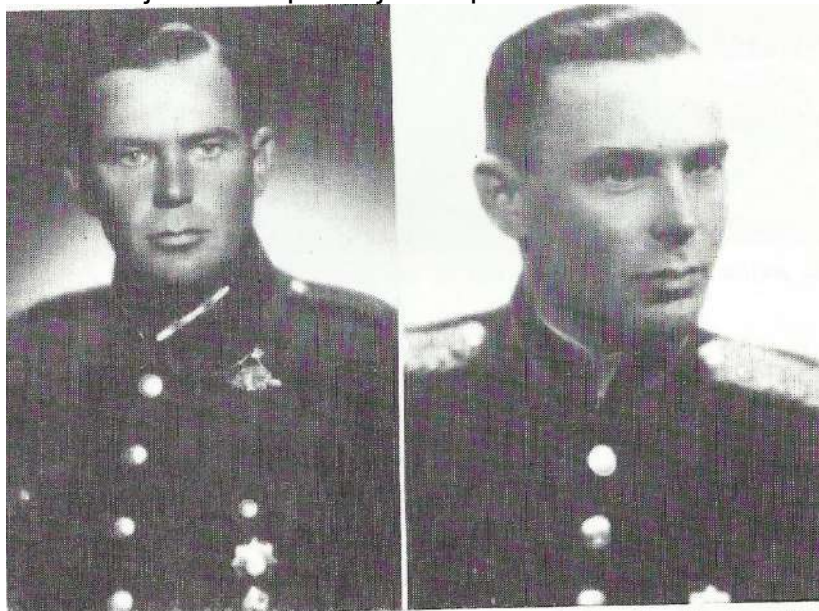

MAJORS EDUARDS STĪPNIEKŠ

Eduards Stīpnieks⁴⁶ dzimis 1902.gada 23.septembrī Lāzberģu pagastā. Bērnību pavada Latgalē.

1923.gadā Rīgā beidz vidusskolu un uzsāk obligāto dienestu 6.Rīgas kājnieku pulkā. 1928.gadā beidz Latvijas Kara skolu un visu Latvijas neatkarības laiku dienēja 2.Ventspils kājnieku pulkā.

Virsleitnants E. Stīpnieks

Krieviem okupējot Latviju E. Stīpnieks Teritoriālajā korpusā pārdzīvo Litenes traģēdiju un izkarojas Gulbenes partizānos pulkvežleitnanta Aperāta vadībā.

1942.gadā uzsāka kara gaitas 24.Talsu bataljonā kā 2.rotas komandieris. Šo bataljonu pēc cīņām Minskas rajonā 1942.gada 5.novembrī pārcēla uz Ļeņingradas fronti.

⁴⁶ Latviešu karavīrs Otrajā pasaules karā 11.sējums

1943.gada pavasarī pēc Latviešu leģiona nodibināšanas E. Stīpnieku paaugstina kapteiņa pakāpē un ieceļ par 2.pulka III bataljona komandieri. Pulks nonāk Volhovas frontē.

Volhovas atkāpšanās laikā kapteiņa Stīpnieka bataljonu iedala pulkveža Veisa kaujas grupā. Pēc sekmīgām kaujām seko apbalvojumi – 09.02.1944 Dzelzs krusta II šķira un 20.02.1944 Dzelzs krusta I šķira.

E. Stīpnieks saderināšanās dienā ar Margaritu Klēbahu⁴⁷

1944.gada jūnijā seko paaugstinājums majora dienesta pakāpē un pēc mēneša 20.jūlijā Stīpnieks kļūst par 2.pulka komandieri.

Majors Stīpnieks izved pulku atkāpšanās laikā no Krievijas. Ar saviem vīriem pie Cesvaines iznīcināja divus boļševiku pulkus (Kauja pie Daļģiem). Par visām izcīnītām kaujām Stīpnieku apbalvo ar Vācu krustu zeltā.

Kurzemē kādu laiku komandē 106.pulku, kas bija saformēts no robežapsardzības pulku atliekām. Piedalās Kurzemes kaujās. 1945.gada martā stājas darbā Latviešu nacionālajā komitejā Liepājā, kā valsts kontrolieris.

---

⁴⁷<http://www.laikraksts.com/raksti/rakstsFoto.php?kuraFoto=1270&KursRaksts=811>

Šturmbannfirers Stīpnieks un viņa vīri

##-PK. Jau trešo dienu ziemeļaustrumos no Madonas latviešu vīri metušies sīvā cīņā, lai Vidzemes pievārtē reiz pie joda triektu maskaviešu iebrucēju pulkus. Priekšā tiem Lubānas purvs, vējā nes tam pāri plēnes no liesmu skautām Latgales sētām; priekšā tiem ienaidnieks, — tas mēģina šē savus labākos spēkus cauri latviešu līnijai pret Vidzemi sviest. Pa labi un pa kreisi, kur acs vien raugās, vējā un granātu auros lokās mežu galotnes, gulst sūnājs zem cīnītāju kājām un kaujas ratu ķēdēm. Tik aizmugurē plašumam vērts ir Vidzemes skats, un tālumā redz Gaiziņu spigojot. Tur Latvijas sirds un vidzemnieku lepnums.

Bez mītas jau trešo dienu šē cīnās 19. latviešu ##-divīzijas vīri. Ļauni svelpļ gaiss, granātu šķelts, un ienaidnieks mācas virsū un garām kā melna nakts. Jau divi latviešu pulki ir kaujā sviesti: pirmais un trešais. Jau trešo dienu stāv naidnieks nikna pretspēka priekšā. Sabrūk visi maskaviešu pasākumi asinainās cīņās, ceļš uz Vidzemi tiem slēgts. Šē sardzi tur latviešu vīri, no Volchovas karotāju slavu tie līdzī sev nes. Gaiziņš tiem aiz muguras, tie katrā tēvzemes pēdā pret milzi atspējas, un viņu priekšā asiņaini plok maskaviešu desmiti, nē — simti. Jo aiz viņiem ir Latvijas sirds.

Naidnieks negrib tik lēti šē savu nolūku pamest. Tas šurpu rauj divus izlases pulkus, lai latviešu pūstumu tie līdz zemei liektu.

Nu sākas kauja!

Tiem pretī trauc vīri no Imantas ciltis, tie lobiēši, vecais otrais pulks. Tur vareni cīnītāji — nāves nicinātāis unteršturmfirers Butkus, tur rotas ko-

mandieris, ar zēna balsi un seju, oberšturmfirers Zunde un viņa Zundes zēni, un daudzi citi, kas latviešu karotāja slavu šais gados ir spodrinājuši.

Priekšgalā tiem pulkvedis jauns, četrdesmit otrā vasara tam šī, Ziemeļvidzemē tam šūpulis bijis kārts. Tas šturmbannfirers Eduards Stīpnieks. Kopš 22. jūlija tam lobiēši jāvada kaujā. Ai, kāds nīknums tam nu blāv acis, un balss tam kļūst skarba, gulst dusmu rievās vaigos un asinis vārās negantās cīņās alkās. Tam tēva mājas nav vairstālu un ģimene dārga Kurzemes pusē. Par to nu jācīnās. Nesatrauc viņu naidnieka pārspēks, tas cīņinus sīvus šeis gados pārvadījis bezbailīgi. Tas

latviešu vīrus Latvijas atbrīvošanas vasarā pie Gulbenes cīņā pret bēgošiem boļševikiem ir vadījis, pie Minskas un Leningradas kā rotas un bataljona komandieri to ir aizvedis kara ceļš, tad Volchovas cīņu dienas, slavas pilnas kaujas standartenfirera Veisa kaujas grupā un negantās atvairēs cīņas Mudes krastos pie Ostrovas. Krūtīs tam rotā Dzelzs krusti, pirmā un otra šķira, tur trieciennozīme un austrumu medaļa sudrabā un bronžā.

Katra zemes pēdā drīz dreb ziemeļaustrumos no Madonas, kur Imantas pulks, ar vīriem no Kurzemes un Vidzemes, vīriem no vecās Rīgas, kaujā ir mests. Tie neganti cīnās, latviešu rotas pret boļševiku bataljoniem, un šturmbannfirers Stīpnieks ir visur saviem zēniem klāt. Vaid mēžs ziemeļaustrumos no Madonas neskaitāmo šāvnu atbalsis, strauji uzbrūk Imantas pulka rotas, un 6. augusta diēna vēl nav galā, kad jau izšķirts šis kaujas liktenis.

Ceļš uz Vidzemi paliek slēgts!

Sakauti ir maskaviešu izlases pulki. Atri tie savas paliekas atvāc atpakaļ. Kārtojas Imantas pulka rotas, un komandieris, kā vienmēr, tīvīkāk rūpībā apskata savus vīrus. Sejā nopietnajā tagad atplauksni smaidis, jo sīvais cīnījās rāvis maz robu Imantas pulka rindās.

Šturmbannfirera Eduarda Stīpnieka pirmā lielā kaujas diēna Imantas pulka priekšgalā ir veiksmīgi beigusies, Volchovas divīzija tika atkal pūstuma un bruņoto spēku virspavēlniecības drošumā un iestartē saulē vēl šodien miris Gaiziņš, vidzemnieku lepnums un Latvijas sirds.

##-kara zinotājs
Pauls Dūcmanis.

Īsi pirms kara beigām, iesaistījās pulkveža Oša valdībā kā izglītības ministrs.

1945.gada 9.maijā kopā ar pulkvežleitnantu Kociņu, virsleitnantu Ancānu, viņam izdodas izbraukt uz Vāciju.

1950.gadā Stīpnieks ar ģimeni devās uz Austrāliju, kur strādāja smagu fizisku darbu. Sākumā apmetās Pertā, vēlāk pārcēlās uz Adelaidi, kur nodzīvoja līdz mūža galam.

E. Stīpnieks ar ģimeni Vācijā

Majors Eduards Stīpnieks mira 1983.gada 9.decembrī Adelaidē.

Übersetzung.

Mein Lebenslauf.

Bin am 23.2.02 in der Gemeinde Lozberge im Kreis Walk als Sohn eines Landwirten geboren. Meine Kindheit verbrachte ich auf dem Lande, wo ich die Grungschule besuchte und das Vieh meines Vaters hütete. Als der 1. Weltkrieg anfang, wurden meine 3 älteren Brüder einberufen und ich verhalf in der Landwirtschaft meines Vaters. Im Winter besuchte ich das Gymnasium. Im Jahre 1923 wurde ich zur Wehrpflicht einberufen. Mir gefiel der Kriegsdienst und ich trat im Jahre 1925 in die Kriegsschule ein, die ich im Jahre 1928 erstklassig beendete. Danach wurde ich zum 2. Ventspils Inf. Rgt. versetzt, wo ich bis zum 17.6.40 diente. Dann begann eine schwere Zeit - vom Dienst wurde ich nicht entlassen. Ich wurde in das Territorial-Korps eingeteilt, wo ich als ~~99~~ stellv. Komp.-Chef bis zum 30.6.41 verbleiben mußte. Nach der Entlassung begab ich mich in die Wälder von Blome bei Gulbene und nahm den Partisanenkampf gegen die roten Banden auf. Die Bandenbekämpfung beendete ich am 16.7.41. Nachdem war ich als Versicherungs-Inspekteur in Talsi tätig. Am 28.2.42 trat ich freiwillig ins 24. Schutzmannschafts-Batl. ein, wo ich als Komp.-Chef diente. Seitdem bin ich ununterbrochen an verschiedenen Fronten tätig.

Archive John P. Moore

d. 18.3.44.

gez. Stipnieks
Leg. Hauptsturmführer

KAPTEINIS VISVALDIS GRAUMANIS

Visvaldis Graumanis dzimis 1913.gada 10.oktobrī Liepājā. Beidzis Liepājas lietišķās mākslas vidusskolu. 1939.gadā beidz Latvijas Kara skolu un uzsāk virsnieka gaitas 1.Liepājas kājnieku pulkā.

Pēc krievu ienākšanas ar Teritoriālo korpusu nonāk Ostrovas nometnē, no kuras karam sākoties izbēg un pievienojas partizāniem. Ar savu partizānu vadu 1941.gada 3.jūlijā piedalās Alūksnes – Valkas vilciena nolaišanā no sliedēm un svarīga transporta saglabāšanā Latvijā dienu vēlāk Alsviķu rajonā ar grupu uzbrūk boļševiku kolonai iegūstot prettanku lielgabalu un zirgus. Tai pat dienā uzbrukumā Alūksnē aizkavē nodedzināt boļševikiem pili.

1941.gada beigās iestājas 21.Liepājas bataljonā un 1942.gada pavasarī nonāk Ļeņingradas frontē kā 1.rotas vada komandieris.

Graumanis sevišķi izceļas 1942.gada 7.jūlijā, kad ienaidnieks izdarīja izlūkošanas iebrukumu bataljona 1.rotas iecirknī austrumos no Staro Ponovo, tieši Graumaņa vadā iecirknī. Leitnants Graumanis ātri saformēja trieciena grupu un devās pretuzbrukumā. Trieciena grupa 16 vīru sastāvā ienaidnieku pa daļai iznīcināja un atlikušos padzina no ierakumiem.

Kādu īsu laiku Graumanis bija arī 21.bataljona adjutants. Drīz viņu paaugstina virsleitnanta pakāpē un Latviešu leģionam nodibinoties viņš komandē 2.rotu un tiek apbalvots ar Dzelzs krusta II šķiru.

Pārceļoties uz Volhovas fronti 21.bataljonu pārdēvē par latviešu brigādes I bataljonu. Frontes laikrakstā „Tēvija” parādās viņa raksti no viņa bunkura „Tas brangais kuģis Norvila”. 1943.gada 30.jūlijā virsleitnantu Graumani apbalvo ar dzelzs krusta I šķiru.

1943.gada beigās virsleitnantam Graumanim uztic saformēt speciālu vienību – 1.pulka slēpotāju rotu. tā ir zināma izlase ar trim kājnieku un vienu smago vadu.

1944.gada janvārī boļševiki sāk savu ziemas ofensīvu ar milzīgiem tanku un kājnieku spēkiem, lai pārrautu Ļeņingradas ielenkuma loku. Tiek noorganizēta pulkveža Veisa kaujas grupa ar diviem bataljoniem.

Virslieitnants Graumanis Volhovas frontē

Ienaidnieka uzbrukuma sākumā slēpotāju rotu atšķēļ no galvenajiem pulkveža Veisa spēkiem. Tā cīnās uz savu roku un laikā no 14. – 20.janvārim atvairā daudzus ienaidnieka uzbrukumus, līdz naktī uz 20.janvāri apvienojas ar atlikušajiem kaujas grupas spēkiem un piedalās 20.janvāra uzbrukumā no Tatino stacijas uz Dolgovas sādžu. Šajā kaujā virslieitnants Graumanis tiek ievainots.

Pēc izārstēšanās viņu ieceļ par vienas maršrotas komandieri Rundālē. Frontē atgriežas 1944.gada augustā, Vidzemē, kur viņu paaugstina par kapteini un ieceļ par 44.grenadieru pulka II bataljona komandieri. Septembrī pie Nītaures viņu smagi ievaino galvā un pēc operācijas rīgā nosūta uz Reichenbergas slimnīcu Sudetijā. Reichenbergā viņš ierodas 1944.gada oktobrī. Kāds latviešu karavīrs par kapteiņa Graumaņa pēdējām dienām stāsta: „Operācijas bija izdevušās labi. Ievainojums bija gandrīz sadzījis. Graumanis jau staigāja un bija ļoti optimistiski noskaņots. Laikam tas bija novembra beigās, kad Graumanis gaidīja ciemos savu sievu un māsu. Laiks bija ļoti slikts, tāpēc lūdza mani aiziet uz staciju ciemiņiem pretī. Pa to laiku Graumanis gribējis iet vannā. Vannas istaba bijusi ļoti karsta, tāpēc Graumanis gribējis to atvēsināt, attaisot logu. Atvēsināšanās sekas bija smadzeņu plēves iekaisums.”

Pēc apmēram 14 dienām 1944.gada 4.decembrī kapteinis Graumanis mirst. Viņu apglabāja 7.decembrī Reichenbergas kapos pie ielejas aizsprosta. Jau pēc nāves 1945.gada 6.janvārī par kauju nopelniem kapteini Visvaldi Graumani apbalvoja ar Vācu krustu zeltā.

Virslieņants Visvaldis Graumanis

DV uzv.

Vispirms jādūdz piedošanu no mūsu la-
sītājiem un sevišķi paša virslieņanta, ka
tikai tagad pieskaņamies viņa kaujinieka
gaitām, kaut gan viņš jau labi sen ieka-
rojis vietu šajā nodaļā, kas veltīta Dzelzs-
krustniekiem. To godā viņš ticis jau
pirms ilgāka laika. Paraugoties rakstos,
atklājas, ka Graumanis ir viens no pašiem
pirmajiem latviešu virsniekiem un kaņavi-
riem vispār, kuŗu krūtīs dekorē augstās
varonības zīmes pirmā šķira.

Pirmo reizi ar Visvaldi Graumani, to-
reiz vēl leitnantu, tikos Krasnoje-Selo
1942. g. pavasarī. Tobrīd viņa vienība tiko-
ko bija ieradusies frontē un vēl ne reizi
nebija nokļuvusi kaujas saskarsmē ar
pretinieku. Taču jau tad viņam padotie,
kas ar jauno priekšnieku kopā bija mi-
tuši tikai dažus mēnešus, apliecināja, ka
tādam vīram tie gatavi iet visur līdzī.
Tas ir lielākais pagodinājums, ko kāds
virsnieks var izpelnīties no saviem pado-
tajiem.

Citreiz viņu manīju frontes teātra sim-
tajā izrādē Rīgas operā. Beidzoties priekš-
nesumu virknei, tā vakara jubilāru —
frontes teātri uz skatuves sveica gan at-
sevišķas amatpersonas un organizāciju
pārstāvji, gan arī īpašas delegācijas. Dim-
dinādami operas namu no partera līdz
pat augstajiem griestiem, skaļi sajušmas
saucieni sveica frontes kaņavīru delegā-
ciju. Tās priekšgalā gāja vidēja auguma,
totiesu krietni plecīgs ieroču vīrs. Noteiktā
gaita pauda asi izteiktu vīrišķību, bet
viņa veselīgajā seņā plaiksnijās labsirdīga
drosme. Tas bija virslieņants Graumanis.
Kāds latviešu kultūras darbinieks, kas to-
brīd sēdēja man kaimiņos, uzskatījis bra-
šo virslieņantu, sajūsmināts iesaucās:

«Ists kaņavīrs!» Šādu atzinumu viņš var-
būt izteica, virsnieka staltās gaitas un im-
ponejošās izturēšanās ietekmēts, bet virs-
lieņanta cīņu biedri un priekšnieki ap-
liecina to pašu, balstoties uz pieredzi.

Sakārtojot personīgās atziņas un viņa
kaņalauka tuvāko līdzgaitnieku domas un
vērojumus, jāatzīst, ka Graumaņa kauji-
nieka personības raksturošanai nav cita
labāka apzīmējuma par iepriekš minēto.
Ja vien nebūtu pieņemts dzelzskrustnieku
nodaļai virsrakstā likt apbalvotā vārdu,
tad apcerējumam par Graumani tas būtu
— Ists kaņavīrs. Bet ja kaut kādu ap-
stākļu dēļ vajadzētu garāka virsraksta,
tad tas būtu panākams, minētos divus
vārdus papildinot ar — ... no galvas līdz
kājām.

Kaut arī drošsirdība un neatlaidība —
viņam, kā saka, allaž bijusi pāri par mē-
rām, Graumanis visas šīs kaņalaukā re-
pieciešamās īpašības prot noturēt apdomī-
bas rāmjos. Bet ja nu kādreiz arī gadās
ieskriet viskarstākās pretinieka ugunīs,
tad galvu un dūšu viņš nezaudē nekad.
Zinot vēl Gr. lielo kaujas pieredzi un to,
ka tas pret sevi tikpat stingrs un tais-
nīgs kā pret padotajiem, saprotam, kāpēc
viņa vīri, sava komandiera vadīti, nebai-
dās nekāda uguns pasākuma.

Daudzās virslieņantam piešķirtās varo-
nības zīmes ir labākais pierādījums tam,
ka viņam veltītie cildenie vārdi nav tikai
tukšas skaņas. Graumanis apbalvots ar
pirmās un otrās šķiras Dzelzskrustu, triec-
ciena un ievainoto nozīmi sudrabā, trīs
reizes ar Austrumu drošsirdības medaļu,
kā arī par kaujas nopelniem paaugstināts
virslieņanta dienesta pakāpē. Visai in-
teressanti atklāt, ka uz viņu nav attieci-
nāms teiciens — kaujas laukā ar zeltu
neatsverams, bet miera laika dzīvē... kāds
dažubrīd tirda mēles galu, runājot par
dažiem citiem apbrīnotiem kaujiniekiem.

Pretēji vairumam varonīgāko cīnītāju,
kas nāk no laukiem, Graumanis ir pilsēt-
nieks. Dzimis 1913. gadā, Liepājā. Beidzis
turienes lietišķās mākslas vidusskolu, viņš
brīvprātīgi iestājies kaņadienestā un vēlāk
mūsu kaņaskolā. To atstāj ar pirmās šķi-
ras aplieciņu 1939. gadā, sākot virsnieka
gaitas 1. Liepājas kaņnieku pulkā. Sāko-
ties tagadējam kaņam, jau pašā sākumā
jaunais virsnieks dabū izmēģināt roku iero-
ču cīņā. Izbēdzis no Ostrovas nomet-
nes, Gr. ar savu partizānu vadu 1941.
gada 3. jūlijā piedalās Alūksnes-Valkas
vilciena nolaišanā no sliedēm un svarīgā
transporta saglabāšanā. Dienu vēlāk Als-
viķu rajonā tas ar saviem partizāniem
uzbrūk boļševiku kolonnai, iegūstot pret-
tanku lielgabalu un zirgus. Vakara iebūrk
Alūksnē, ieņem un ar turienes iedzīvotāju
palīdzību izglābj boļševiku aizdedzināto
pili. Vēlāk aizbrauc uz savu dzimto pil-
sētu Liepāju, iestājas 21. bataljonā un
1942. gada agrā pavasarī ierodas Leņin-
gradas frontē. Tur un vēlāk Volchovas
frontē piedalīties daudzās kaujās, perso-
nīgi vezdams uguni savus vīrus. Kaut arī
trīs reizes ievainots, tomēr vēl līdz šai
dienai nav atstājis ierakumus un piedalī-
ties arī visās smagajās atvairīšanas cīņās.
Neapslāpējams dzīvotprieks, kas to visno-
tāj pavadījis kaņalauka dzīvē, nav viņu
atstājis arī turpat pēc 20 frontē pavadi-
tiem mēnešiem. Arī tas līdzēs pārvarēt
turpmākās lielās cīņas. K. Krūklītis

Dižā kurzemnieka upuris Latvijai

Tāds nu reiz ir karavīra liktenis, ka, ejot ciņā par savas tautas dzīvību, tam jāliek vietā savējā, un kaut arī viņš prot visdziļāk ieskaitīties savas tēvzemes nākotnē, taču paša personisko tam nav lemts redzēt tālāk par garāmskrejošiem tagadnes mirkliem. Un tomēr — pat visniknākajās kaujās un viskritiskākajās situācijās neviens no viņiem necinās ar nāves jausmām sirdīs, bet gan ar nesalauzamu ticību uzvarai un dzīvībai.

Sā vitālā neuzveicamības gara cildens iemiesojums bija arī viens no varonīgākajiem tagadējā kara latviešu cīnītājiem — Visvaldis Graumanis, kas nu piepūlcējies mūžībā aizgājušiem latviešu karavīra slavas spordinātājiem un Latvijas vārda cēlājiem.

Dzintarjūras krastu pērles — Liepājas — izauklēts un Latvijas kara skolas tradīcijās iesaistīts, leitnants Graumanis sāka savas drosmīgās cīņu gaitas pret bolševikiem jau 1941. g. jūnijā beigās, vadīdams paša noorganizētu partizānu grupu. Viņš arī viens no pirmajiem

sekoja tēvzemes aicinājumam un stājās latviešu brīvprātīgo frontes cīnītāju rindās. Tas atkal bija viņa bataljons, ko pirmo iedalīja slavenajā 2. ū (Volchovas) brigādē, tagadējā Latviešu leģiona 19. divīzijā.

Leņingrada, Volchova, Ostrova... Tie ir ne vien latvieša ausij baigi vietu nosaukumi, bet reizē arī mūsu karavīru leģendāras varonības apstaroti cīņu pieminekļi, kuru celšanā sava tiesa nopelnu pieder Graumanim un viņa „tēviņiem” (tā šis jaunais, kaujām dzimušais virsnieks labsirdīgā humorā dēvēja savus drosmīgos vīrus).

Pēc divi gadi ilgām un pārcilvēciski grūtām

Andrejs Johansons

Bargā nakti

Visvaldim Graumanim

Pār Dieva zemi klusu
Guļ naktis un saltums bargs,
Kopš aizgājis uz dusu
Tās karavīrs un sargs.

Bet reizī zudīs salna
Un apgaismosies viss,
Jo viņš no kapu kalna
Būs sauļ lzesis.

cīņu gaitām Krievijas purvājos, mežos un bezgala vienmuļajos klajumos mūsu karavīriem nepelnīti jāpiedzīvo vissāpīgākais — bolševīku ielašanās Latvijas zemē. Niknās atvairīšanas kaujās latviešu vienībām bieži nākas atvairīt ienaidnieka masu triecienu smagumu. Kā vilblauzis, ko spēj izkustināt vienīgi priekšniecības pavēle, šē atkal cīnās Graumanis ar savējiem.

Karavīra laime, kas tam bija vēlējusi samērā viegli pārciest jau sešus ievainojumus, nu reizī novēršas. 28. septembrī Nītaurē viņš gūst septiņo, šoreiz liktenīgo brūci. Gan operācijai sekojošajās nedēļās ievainotā dzīvība šķiet glābta — viņš pat mundri staigā, sarunājas un raksta vēstules, taču pēc pārvešanas uz Reichenbergas kara lazareti rodas komplikācijas, un sākas Graumaņa pēdēja un vissmagākā cīņa — cīņa ar nāvi, kas trīsdesmit gadus veco haunšturmfireru uzveic tikai pēc mēnesi ilgas spēkošanās — 4. decembrī. Nu šis savam pienākumam līdz galam uzticīgais cīnītājs guldis Harbordas kapu kalnīņā līdz pārvešanai atkal atbrīvotā Latvijā, par ko viņš atdevis savu dzīvību.

Pārāk īsa un šaura ir laikraksta sleja, lai pilnībā parādītu Graumaņa diženumu tiem, kas viņu personiski nepazīna. Viņa nopelnu un varonības ātrējās zīmes ir trīskārtēja medaļa par drošsirdību, Dzelzskrusta 1. un 2. šķira, Triecienu un Tuvcīņas nozīme sudrabā, ievainoto nozīme un Vācu krusts zeltā. Ar šo vīru mūsu tauta zaudējusi tēvzemes mīlestības aparotū, sirdī skaidru un atsaucīgu latvieti, kam visu domu, centienu un darbu pirmajā vietā bija Latvija. Līdz ar to mūsu cīnītāju saimei zudis apdāvināts kaujas virsnieks, kas prata ne vien ātri orientēties, izšķirties un lemt, bet arī pavēlēt un vadīt savus vīrus, būdams tiem reizē brālis un tēvs un iemantodams viņu uzticību un palāvību, mīlestību un cīenu, kā arī neierobežotu paklausību un izdarību, kas dažkārt spēja veikt pat brīnumus. Un mitra kļūs daļa laba rūdīta kauju vilka acs, uzzinot, ka nekad tam vairs neredzēt fiziskā un garīgā spēka pārpilnībā starojošo un allaž it kā apvaldīti smaidošo Graumaņa vaigu. Jā, — Bargā kuģa Norvillas kapteinis sēdies veļu laivā, lai novestu ziņojumu savam pavasarī kritušajam komandierim pulkvedim Veisam, ka Latvijas vairs nav, bet viņas vīri cīnās un cīnīsies, lai to atbrīvotu no jauna.

Vilhs Lesiņš

MAJORS GUSTAVS PRAUDIŅŠ

Gustavs⁴⁸ Praudiņš dzimis 1899.gada 30.janvārī Valmieras apriņķa Naukšēnu pagasta Nurmuižā, Ērmaņu mājās. Piedalījies Latvijas atbrīvošanās karā pret Bermontu un Latgales frontē pret boļševikiem.

Beidzis Latvijas Kara skolas 2.izlaidumu. dienējis 5.Cēsu kājnieku pulkā, kur sasniedzis kapteiņa dienesta pakāpi.

No 1942. 13.janvāra bija 19.Latgales bataljona komandieris, ar kuru 12.maijā ieradās Ļeņingradas frontē.

Kapteinis Praudiņš Latvijas armijā

Par pretvācisku izrunāšanos denuncēts, atcelts no bataljona komandiera amata un apcietināts. Trīs mēnešus pavadījis Rīgas Centrālcietumā. Notiesāts kara tiesā uz nāvi. Pēc latviešu pašpārvaldes protesta nāves sodu atcēla, degradēja par kareivi un nosūtīja uz fronti, iedalīja 16.Zemgales bataljonā. Ir dažādas versijas par ko Praudiņam piesprieda šādu sodu. Arī R. Kovtuņenko raksta⁴⁹, ka vācieši centās par bataljona komandieriem iecelt vāciešus. Vispirms to izmēģināja 16.bataljonā, bet tur vācu policijas virsleitnantam neveicās, turpretim 17, 19.un 21.bataljonā

⁴⁸ Latviešu karavīrs Otrajā pasaules karā 11.sējums

⁴⁹ R. Kovtuņenko Neatzītie karavīri

latviešu komandierus nobīdīja pie malas, to vietā stājoties vācu policistiem. 1942.gadā Praudiņu notiesāja uz nāvi par sacelšanās mēģinājumu pret vācu varu – Praudiņa bunkurā pie Ļeņingradas atrastas 300 kaujas patronas.

Piezīme. Būdams 62.Padomnieku rotas komandieris, kura pakļautībā atradās arī bijušie latviešu leģionāri, arī tie, kuri dienēja 19.bataljonā atcerējās, ka šī bataljona daži štāba virsniekiem bija netīkams paradums pievākt karavīru kantīni, un vācu armijā tas skaitījās „nāves grēks” un šajos negodīgajos pasākumos esot bijis iekļauts arī Praudiņš. Lai nu kā, bet laikam patiesību jau vairs neuzzināt, vecie vīri aiziet un paļaujoties tikai uz informāciju grāmatās mēs taisnību tā arī neuzzināsim. Tomēr, Latviešu leģiona vēsturē Praudiņš ieies kā teicams taktiķis un 44.grenadieru bataljona un pulka komandieris – piezīmes beigas.

19.Latgales bataljons Abrenes ielas kazarmās. Pirmais no kreisās bataljona komandieris kapteinis G. Praudiņš

G. Praudiņš strādāja bataljona štābā pie majora Kociņa un bija ļoti aktīva izlūku gājienos, uz kuriem vienmēr brīvprātīgi pieteicies. Apbalvots ar Dzelzs krusta II šķiru 12.01.1944 un I šķiru 24.07.1944.gadā.⁵⁰

1944.gada augustā, pulkvežleitnants kociņš, kas šai laikā komandēja 44.pulku, Praudiņu iecēla par bataljona komandieri, bez dienesta pakāpes, tā nostādot divīzijas štābu notikušā fakta priekšā. Interesantu gadījumu bataljona štābā atceras R. Kovtuņenko.

Interesanta⁵¹ situācija radās bataljona štābā pēc pavēles saņemšanas par pozīciju maiņu. Kaut bija jauns virsnieks, tomēr, iepazīstoties ar pavēli, man neradās nekādas neskaidrības, jo bija jau zināma kaujas pieredze. Jau ieejot bataljona štābā, velvētā betona pagrabā, ieraudzīju pie atvērtām durvīm daļēji apgaismotu pagaru galdu, kur abās pusēs sēdēja štāba virsnieki, bet dziļumā, galda galā, man nepazīstams dižkareivis. Pulka komandiera Kociņa viņu vidū nebija. Pagāja neliels mirklis, iekams acis pierada pie gaismas. Pēc sasveicināšanās notika īsa informatīva saruna par situāciju un man dotajiem

⁵⁰ Udo Sietiņš Par zemi ko mīlam. Latviešu dzelzskrustnieki

⁵¹ R. Kovtuņenko. Neatzītie karavīri.

uzdevumiem. Jautājumu par uzdevumu nebija, tādēļ saruna beidzās ar humoristisku vārdu apmaiņu, un es devos uz savu rotu.

Pagāju tikai dažus desmitus soļu, kad mani panāca galda galā sēdošais dižkareivis, vecāka gada gājuma vīrs, un bez kādas militāras uzrunas mani apturēja. Jautāja, vai es zinot, kā rīkoties atiešanas gadījumā. Man šāds jautājums likās aizskarošs, turklāt vēl no dižkareivja puses. Nekavējoties reaģēju un aizrādīju: „Vispirms ieņemiet pamatstāju, kad runājat ar virsnieku! Un, otrkārt, tāpēc jau mēs karu zaudējam, ka komandas un padomus dod dižkareivis.” Tālāk sekoja komanda: „Apkārt griezties, soļos marš!” Pats biju nedaudz nobijies, jo Hitlers arī bija dižkareivis, un nevarēja zināt, kas šis ir par cilvēku. Pēc šī incidenta turpināju ceļu uz savu rotu.

Netālu no mana komandpunkta mani panāca ziņnesis no bataljona štāba un nodeva kādu papildu pavēli, ko parakstījis bataljona komandieris G. Praudiņš, bez dienesta pakāpes norādes. Tūdaļ jautāju ziņnesim, kas tas par Praudiņu? „Nu tas taču degradētais kapteinis,” atbildēja ziņnesis.

Leitnants R. Kovtuņenko Mores pozīcijās pēc apbalvošanas ar dzelzs krusta I šķiru

G. Praudiņš 1944.gada Ziemassvētku kaujās parādīja izcilas komandiera spējas un viņu 1945.gada 30.janvārī paaugstināja majora dienesta pakāpē, apbalvoja ar Vācu krustu zeltā un ierakstu vācu armijas goda sarakstos.

Pēc pulkvežleitnanta Kociņa saslimšanas un aizbraukšanas uz Vāciju, majoru Praudiņu 1945.gada 24.janvārī iecēla par 44.grenadieru pulka komandieri. Vēlāk gan Kociņš atgriezās Kurzemē, bet pārgāja pašpārvaldes dienestā un pulkā vairs neatgriezās. Tā 44.grenadieru pulku līdz vispārējai vācu armijas kapitulācijai 1945.gada 8.maijā komandēja majors Gustavs Praudiņš.

44.grenadieru pulka bataljonu komandieri 1945.gada 5.janvārī. No kreisās II bataljona komandieris majors Arvīds Zālītis un kapteinis Praudiņš. Pa labi 44.pulka komandieris pulkvežleitnants Kociņš un 106.pulka komandieris majors Stīpnieks.

Par 44.grenadieru pulka II bataljona komandieri majoru Arvīdu Zālīti ir ļoti skopa informācija. Nav zināms, kas notika ar II bataljona komandieri pēc kapitulācijas.

Virslieņants A.Zālītis Latvijas armijā

Pēc 8.maija kapitulācijas Praudiņš nokļuva boļševiku gūstā no kura atgriezās tikai 1961.gadā. Pēc atgriešanās strādājis par tehnisko zīmētāju, dzīvojis Rīgā, Tomes ielā. Bijis konsultants Rīgas kinostudijas filmai „Akmens un šķembas.” Miris 1965.gada 9.oktobrī. Apglabāts Rūjienas kapos.

Apšenieki 44.pulka 1.bataljona majora Praudiņa komandpunkts pirms Ziemassvētku kaujām. Līdz šīm mājām izlauzās boļševiku trieciengrupa Bērzupes kaujas laikā 1944.gada novembrī. Praudiņa vadībā ar štāba personālu mājas tika noturētas un ienaidnieks no tām izsists.

G. Praudiņš pēc atgriešanās no izsūtījuma

Atceras 44.pulka 1.rotas komandieris, virsleitnants R. Kovtuņenko – Šad un tad runājām ar Gustavu „Mežrotās”, arī par gūstekņiem. Kā tik vajadzēja gūstekņus, tā zvanīja 1.rotas komandierim. Tā kļuva par sistēmu. Bērzupes priekštilta pozīcijās vienā reizē saņēmām trīs gūstekņus. Devu pavēli seržantam Tomiņam nogādāt uz štābu tikai vienu gūstekni, bet pārējos

apsargāt kā rezervi, jo zināju, ka Praudiņam ar vienu nepietiks. Tā arī bija. Pēc kāda laika sekoja pieprasījums veidot izlūkpatruļu ar uzdevumu saņemt vēl vienu *mēli*. Aizsūtīju otru gūstekni. Arī ar to nepietika. Nākamajā sarunā Praudiņam teicu : „Labi, pēc 10 minūtēm būs nākamais!” It kā te gūstekņus varētu saņemt pēc pasūtījuma. Viņš juta, ka viņu apceļu, bet gūstekni tomēr aizsūtīju.⁵²

PULKVEŽLEITNANTS RŪDOLFS KOCIŅŠ

Rūdolfs⁵³ Kociņš dzimis 1907.gada 15.decembrī Tīrzā. 1931.gadā beidz Latvijas Kara skolu un sākumā dien Sakaru bataljonā. 1939.gadā beidz Augstāko Kara skolu ar izcilām sekmēm un viņu atstāj amatā par pasniedzēju.

Boļševikiem okupējot Latviju Kociņš atstāj armiju. 1941.gada jūnijā vada Krimuldas partizāņu grupu. Pēc vāciešu ienākšanas Latvijā pāriet uz Annas ielas štābu, no kurienes 1941.gada novembrī devās uz Austrumu fronti, pārņemdam 16.Zemgales bataljona komandēšanu.

1941.gada 12.decembrī notika oficiālā bataljona komandiera maiņa, kad no pulkvežleitnanta Manguļa, nesaskaņu dēļ ar vācu sakaru virsnieku, komandēšanu pārņēma kapteinis Kociņš.

1943.gada 2.februārī bataljonu pārceļ uz Ļeņingradas fronti.

⁵² Rolands Kovtuņenko NEATZĪTIE KARAVĪRI Kaujas virsnieka stāsts 395-396 lpp.

⁵³ Latviešu karavīrs Otrajā pasaules karā

Latviešu leģiona III bataljona simboliska vadības nomaiņa Ļeņingradas apkārtnē, 1943.gada martā. No kreisās bataljona komandieris majors Kociņš.

Šajā frontes iecirknī 1942.gada 19.martā latviešu bataljons izcīna savu pirmo lielāko kauju pret ienaidnieka pārspēku, kapteiņa Kociņa vadībā.

PULKVEŽLEITNANTS KOCIŅŠ PAR PULKOVAS KAUVAS LĪNIJU.

„Pārņemot bataljona aizstāvēšanās iecirkni, nācās konstatēt, ka tas ir vairāk nekā 3 km plats. Visas trīs strēlnieku rotas atradās galvenajā kaujas līnijā. Divas rotas – 9.un 11.rota atradās nelielā uzkalnā kaujas iecirkņa labajā spārnā un centrā. Kreisajā atradās 10.rota, arī neliels uzkalniņš. Starp centru un kreiso spārnā bija jūtama ieplaka, kas savos 300 – 400 metros arvien bija pārplūdusi. Satiksme ar 10.rotu varēja notikt tikai naktīs, jo dienās krievi ieplaku turēja zem automātisko ieroču uguns. Arī naktīs krievi šāva, zinādami, ka tumsā notiek ēdienu un munīcijas piegāde. Mums bija nepatīkami zaudējumi. Sarunās ar brigādes štābu man izdevās izkaulēt darbaspēku, un divu nedēļu laikā mēs uzcēlām 1,80 m augstu valni, kas aizsargāja pret lodēm. Krievi šo valni dienā labi redzēja un tāpēc savu traucējošo uguni papildināja ar mīnmetējiem. Tagad viņi šaudījās uz labu laimi, jo mūsu vīrus redzēt nevarēja. Mūsu zaudējumi ieplakā samazinājās līdz nullei, jo tagad piegāde varēja notikt arī par dienu. Uzceltajā līkloču valnī ierīkojām automātisko ieroču ligzdas. Vaļņa abos galos un vidū piestiprinājām uzrakstu SEMGALENWALL (Zemgales valnis).”

Dibinoties latviešu leģionam bataljonu ietilpina 2.latviešu brigādē, 1.pulkā kā III bataljonu un pārceļ uz Volhovas fronti.

Majors Kociņš Volhovā īsu laiku pēc pulkveža Veisa un pulkvežleitnanta Aperāta, 1943.gadā no 11.novembra līdz 16.decembrim komandē 1.pulku, tad saslimst.

III bataljona ar Dzelzs krusta II šķiru par Pulkovas kauju 19.martā apbalvotie. No kreisās pirmajā rindā virsleitnants Juraidis, vācu policijas kapteinis Reders, bataljona komandieris Kociņš, virsleitnants Šeibelis, dižkareivis Miežītis. 2.rindā seržants Bergmanis, kaprālis Kovtuņenko, dižkareivis Raķītis, kareivis Šalts

1943.gada 30.jūnijā Volhovā apbalvots ar Dzelzs krusta II šķiru. Pēc izveseļošanās Rīgā formē 44.grenadieru pulku, ar kuru Kociņš devās uz Ostrovas fronti, 19.divīzijas sastāvā. Sekoja atkāpšanās kaujas no Opočkas līdz Vidzemei. 1944.gada 9.augustā apbalvots ar Dzelzs krusta I šķiru.

Pēc apbalvošanas Volhovā

Šajās atkāpšanās kaujās Kociņš parādīja izcilas komandiera spējas, kuras arī pulkvedis Veiss vērtēja ļoti augstu. Stingrs un nopietnas dabas, viņš savā vienībā turēja priekšzīmīgu disciplīnu.

Ar savu pulku iziet visas kaujas laikā no 1944.gada 28.jūnija līdz 6.oktobrim. viena no smagākām kaujām ir Mores kauja.

Volhovā, III bataljona virsnieku grupa. No kreisās kapteinis Reinholds, dižkareivis Praudiņš, majors Kociņš, virsleitnants Rabenko, virsleitnants Reimanis, leitnants Gruzis, leitnants Salna

R. KOCIŅA ATMIŅAS PAR MORES KAUVU⁵⁴

„Tā kā 44.pulka komandierim rīcībā vairāk brīvu spēku nebija, tad tas lūdza palīdzību no divīzijas. 27.septembrī ap pusdienas laiku izklidētā ierindā pakāpeniski pienāca 2.pulka 2.bataljona rotas kapteiņa Stiprā vadībā. Šīs rotas pie tuvošanās 44.pulka iecirkņiem cieta jūtamus zaudējumus, jo krievu artilērija un granātmetēji ārkārtīgi spēcīgi apšaudīja visas pieejas: lejas, ieplakas un birzis. Pakāpeniski pienākušo 2.pulka II bataljonu novietoja iesākumā tanku grāvī apmēram 1km no Ruļļiem, kur atradās arī 44.pulka komandpunkts. Pēcpusdienā krievi kaujas intensitāti kāpināja un iebruka vēl trīs reizes Mazratniekos. Ar 2.pulka 2.bataljona palīdzību visus uzbrukumus likvidēja. Šeit notika ārkārtīgi smagas tuvcīņas, kādas visā divīzijas pastāvēšanas laikā nebija piedzīvotas. Krievi artilērijas ziņž 27.septembrī bija absolūtā pārsvarā, jo mūsu artilērijai nebija neviena šāviņa. Krievu tanki piebrauca 200 metrus no mūsu galvenās kauju līnijas un sašāva katru automātisko ieroci, ko kāds karavīrs nolika uz grāvja malas. Mežiņā rietumos no Zavadām, kur krievi ieņēma izejas stāvokli uzbrukumam, bija savilkts liels skaits prettanku ieroču, kas tāpat kā viņu tanki, blīvi apšaudīja mūsu ierakumus. Šādā veidā kaujas gaita mūsu pusē bija ārkārtīgi grūta. Nebija mūsu artilērijas atbalsta, un krievu kājnieki nesodīti varēja pārvarēt starplauku. Ar to bija izskaidrojami biežie iebrukumi.”

⁵⁴ Latviešu karavīrs Otrajā pasaules kara laikā 5.sējums

Nonākot Kurzemes frontē, atvaires kaujās pie Dobeles pulkvežleitnanta Kociņa pulks, laikā no 17. – 21.oktobrim bija cīņu smagumpunktā. Arī 3. – 4.novembrī pulks izcīnīja smagas kaujas ZR no Dobeles.

Melnbikši. 44.pulka komandpunkts novembrī un pirms Ziemassvētku kaujām.

Pulkvežleitnants Kociņš ar 6.SS korpusa komandieri ģenerāli Krīgeru
Arī Ziemassvētku kaujās Kociņa enerģiskā rīcība aizkavēja ienaidniekam gūt frontes pārrāvumu Jāņukroga šaurumā. 1945.gada 29.janvārī apbalvots ar Vācu krustu zeltā.

1945.gada 24.janvārī Kociņš stājās Latvijas nacionālās komitejas rīcībā, pildīdams pienākumus iekšlietu resorā. 1945.gada aprīlī Kociņš bija viens no Kurzemes tautas padomes dibinātājiem, tās darbā palīdams līdz

Kurzemes okupācijai. 9.maijā viņam izdevās ar vienu no vēl pēdējām laivām izbraukt no Liepājas.

R. Kociņš bija izcils patriots. Pēc rakstura draudzīgs, izpalīdzīgs un atsaucīgs. Stiprs principu cilvēks, kurš no savas pārliecības un uzskatiem bija grūti novirzāms.

Pulkvežleitnants Kociņš mira 1990.gada 17.aprīlī Vācijā. Apglabāts Monhengladbahas kapos.

KAPTEINIS GEORGS ŠEIBELIS

Georgs Šeibelis⁵⁵ dzimis 1913.gada 13.februārī Rīgā. Tēvs bijis vācietis, māte krieviete, bet pats Šeibelis sevi uzskatījis par latvieti. 1925. gadā beidz Rīgas Binca vācu pamatskolu, bet 1931. gadā jau Rīgas pilsētas krievu vidusskolu. No 1931. līdz 1934. gadam studē inženierzinības Prāgas universitātē. Vairākus gadus strādā tēva uzņēmumā līdz tiek iesaukts obligātajā kara dienestā 1937. gadā, dienējis 4. Valmieras un 8. Daugavpils kājnieku pulkā. Dienesta laikā beidzis instruktoru un virsniekvietnieku skolu, kā arī rezerves virsnieku kursus. Pēc to beigšanas iegūst leitnanta pakāpi.

Pēc Latvijas okupācijas Šeibelis bieži maina darba vietas ar mērķi izvairīties no aresta, strādājot tostarp arī "Juglas manufaktūrā". Pēc Vācijas uzbrukuma PSRS 1941. gada jūnijā īsi pirms Vācijas bruņoto spēku ienākšanas Rīgā tomēr tiek arestēts un notiesāts uz nāvi nošaujot, taču vācu artilērijas uzbrukuma radītajā apjukumā Šeibelim un vēl vairākiem virsniekiem izdodas no cietuma izbēgt. Pēc izglābšanās uz laiku pievienojas partizāniem.

1941. gada 1. jūlijā Šeibelis brīvprātīgi iestājas Rīgas pašapsardzības dienestā un jau 22. oktobrī ar 16. Zemgales policijas bataljonu dodas uz Austrumu fronti Soļcu rajonā kā vada komandieris. 1942. gada decembrī bataljons atgriežas Latvijā, Ilūkstē, taču jau 1943. gada janvārī tiek nosūtīts atpakaļ uz fronti, šoreiz uz Ļeņingradu, kur februārī tiek iekļauts Latviešu leģiona 1. pulkā kā III bataljons (vēlāk daļa no 19. divīzijas), Šeibelis šajā laikā tiek paaugstināts par virsleitnantu un iecelts par bataljona adjutantu majora Kociņa pakļautībā.

---

⁵⁵ Latviešu karavīrs Otrajā pasaules karā 11.sējums

Leitnants Georgs Šeibelis 1939. gadā

1943. gada maijā nonāk Volhovas frontē, kur 1943. gada 6. jūlijā tiek iecelts par II bataljona 6. rotas komandieri.

Pēc smagiem virsnieku korpusa zaudējumiem 1943. gada 28. decembrī tiek iecelts par II bataljona komandieri, kopā ar šo bataljonu izcīna atkāpšanās kaujas 1944. gadā, kur 1944. gada 30. janvārī apbalvots ar Dzelzs krusta II šķiru par kauju pie Opočkas un 16. aprīlī ar Dzelzs krusta I šķiru par kauju pie Mal Zamoščas. 1944. gada jūnijā paaugstināts par kapteini.

1944. gada nogalē vada pārformēto II bataljonu Kurzemes cietokšņa kaujās, kur Ceturtās Kurzemes lielkaujas laikā 1944. gada Ziemassvētkos izcīna smagas aizsardzības kaujas 19. divīzijas kreisajā flangā. Tiek atsisti astoņi ienaidnieka uzbrukumi 25.-26. decembrī, divas reizes izlaužoties no aplenkuma un pēc tam pārejot pretuzbrukumā, par varonību šajās kaujās Šeibelis tiek apbalvots ar Vācu krustu zeltā 1945. gada 27. janvārī. Vācijas kapitulāciju sagaida Kurzemē.

Pēc kapitulācijas Šeibelis nonāk 6. gvardes armijas iekārtotajā 5. gūstekņu nometnē Kurzemē, kur 1945. gada 27. maijā tiek arestēts, pratināts un 1945. gada 12. jūlijā notiesāts uz 20 gadiem katorgas darbos, ar 5 gadu tiesību atņemšanu pēc soda izciešanas. 1961. gadā ieciešot sodu gulaga nometnē pārcieš trieku un paliek daļēji paralizēts, sakarā ar to Šeibelim tiek atļauts atgriezties Latvijā, iztiku viņš pelna zīmējot tehniskos rasējumus.

Savai sievai, kas ar viņa dēlu bija devusies bēgļu gaitās un atrodas Austrālijā, Šeibelis vēstulē raksta: Viņi ir salauzuši manu ķermeni, taču viņi nevar salauzt manu garu.

Kapteinis Georgs Šeibelis mirst Rīgā 1970. gada 10. decembrī.

PULKVEDIS VILIS JANUMS

Vilis⁵⁶ Janums dzimis 1894.gada 7.janvārī Bauskas apriņķa Codes pagasta Ilziņkroga mājās.

Beidzis Bauskas pilsētas skolu. Pēc iesaukšanas Krievijas armijā 1916.gada 10.janvārī beidza Oranienbaumas kara skolu un nokļuva 4.Vidzemes strēlnieku pulkā. Cīnījies Rīgas frontē pie Olaines un Ķekavas un atkāpšanās kaujās Vidzemē. 1917.gadā demobilizējies. 1919.gada 1.jūnijā iestājas brīvprātīgi Latvijas armijā, Baloža brigādes 2.Cēsu bataljonā. Cīnās Vidzemē un vēlāk Latgalē, 2.Ventspils kājnieku pulkā kā ložmetēju rotas komandieris. Te parāda savas komandiera spējas, gūst karavīru uzticību.

Pēc kara turpina karavīra gaitas 2.Ventspils kājnieku pulkā un kādu laiku studē mežkopību Latvijas Universitātē.

1930.gadā jaunums beidz Kara akadēmiju Čehoslovākijā un viņu paaugstina pulkvežleitnanta pakāpē un pārceļ uz armijas štābu. 1934.gadā viņš ir lektors Latvijas armijas Augstākajā Kara skolā.

Šai laikā viņš sevišķu vērību piegrieza ielenkta karaspēka kaujas darbībai, un tieši šo kaujas veidu viņam Krievijā un Pomerānijā vajadzēja ar savu pulku piedzīvot un izvest to no vairākiem ielenkumiem.

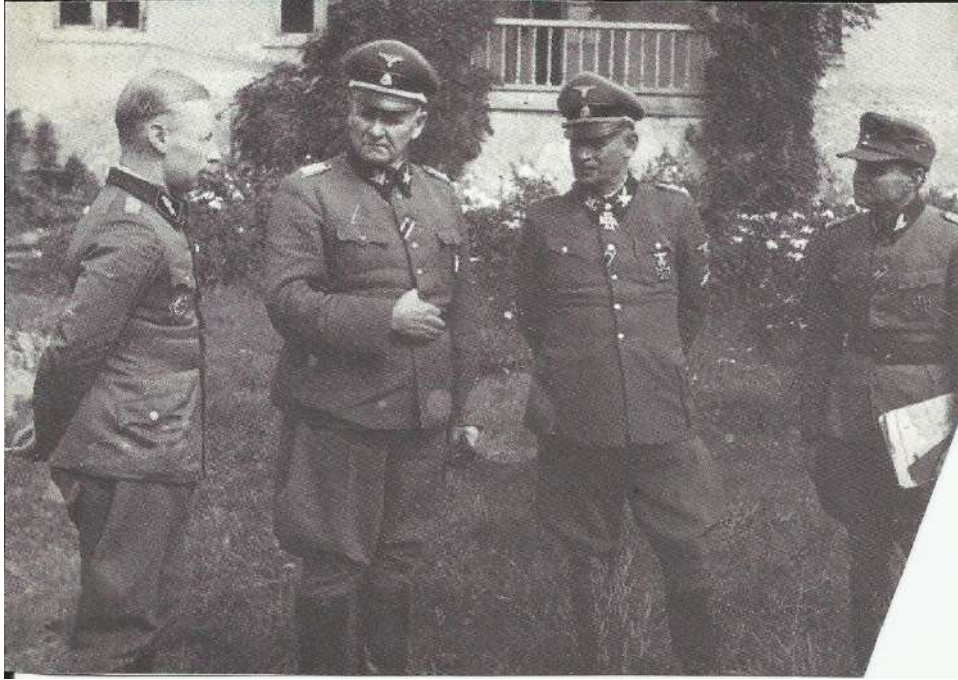
1939.gada rudenī Janumu paaugstina pulkveža dienesta pakāpē un ieceļ par Kurzemes divīzijas štāba priekšnieku.

1940.gada rudenī okupanti pulkvedi Janumu atvaļina no armijas. 1941.gada martā viņš meklē patvērumu Vācijā. 1942.gada janvārī atgriežas Latvijā. 1942/1943 gadā ir referents latviešu pašpārvaldes iekšlietu ģenerāldirekcijā.

Sākumā pulkvedis jaunums iestājas pret latviešu mobilizāciju, bet redzot, ka no tās nevarēs izbēgt, iestājas par iespējami lielāku latviešu vienību uzstādīšanu, kur nebūtu tik liela noteikšana vācu sakaru virsniekiem.

1943.gada 7.aprīlī pašam pulkvedim jāstājas Latviešu leģiona rindās. Viņam uztic 33.pulka komandēšanu 15.divīzijā. šo pulku viņš komandē no pirmās līdz pēdējai dienai.

⁵⁶ Latviešu karavīrs Otrajā pasaules karā 11.sējums

Pulkvedis Janums no kreisās, ģenerālis Bangerskis, 6.SS korpusa komandieris ģenerālis Krīgers, virspulkvedis Silgailis

Pulkvedim Janumam raksturīga īpašība bijusi – nepadoties liktenim, bet darīt iespējamo, lai dzīvi veidotu pēc paša iegribas uz sevis izvēlēto mērķi.

1943.gada decembrī 33.pulks izbrauc uz fronti. Pirms izbraukšanas pulkvedis Janums ar saviem virsniekiem apmeklē pulkveža Kalpaka nāves vietu Airītēs.

Pirmā frontes vieta pulkam ir Pustoška, rietumos no Novo Sokoļņikiem, kur pulku pazemojošā veidā vācieši sadala pa vācu vienībām, par ko protestē Janums.

Pulkvedis Jaunums pirmais no kreisās

Tikai 1944.gada 2.februārī pulks saņem pavēli doties uz Belabelkas pozīcijām, vidū starp Staraja Rusu un Holmu, kur ieņem kopēju pozīciju un izcīna pirmās kaujas, nodarot ienaidniekam lielus zaudējumus.

Bet jau 20.februārī jāatiet uz Veļikajas pozīcijām, jo dienvidos ir pārrauta fronte. Atkāpšanās laikā pārtrūkst sakari ar divīzijas štābu. Astoņas dienas pulks cīnās arā no ielenkuma Polistes purvos, sniegā un salā. 27.februārī

pulkvedis Janums izved savu pulku ārā no ielenkuma, kaut ienaidnieks ziņoja, ka jaunuma kaujas grupa iznīcināta. 28.februārī pulkvedi Janumu apbalvo ar Dzelzs krusta II šķiru.⁵⁷

Pēc tam pulks nonāk pie Veļikajas, Pantera pozīcijās, kur blakus cīnās 19.divīzija. laikā no 4.marta līdz 19.martam pret abām latviešu divīzijām ienaidnieks uzbrūk ar 11 divīzijām.

Aprīļa vidū latviešu vienības pārceļ uz klusākām pozīcijām Bordovas rajonā austrumos no Opočkas, kur 22.jūnijā ienaidnieks sāk plašu uzbrukumu visam latviešu korpusam.

15.jūlijā pulkvedi Janumu ievaino. Kaut negribīgi, tomēr 19.jūlijā, kad ievainojums smagi iekaisis, jādodas uz slimnīcu. Ārstējas Rīgā līdz augusta sākumam, kad ar nesadzijušu brūci viņš atgriežas pie pulka, kas pa šo laiku ieradies Mazstraupē, jo ir paredzēta visas 15.divīzijas pārceļšana uz Vāciju. 1944.gada 17.jūlijā pulkvedi Janumu apbalvo ar Dzelzs krusta I šķiru.

1944.gada 21.augustā pulks uzsāk jūras ceļu uz Vāciju uz Gotenhafenu, kuru sasniedz 23.augustā.

Sākas visas 15.divīzijas pārformēšana, papildināšana. Pulku komandierus nosūta uz pulka komandieru kursiem neveklavā pie Prāgas.

Decembra vidū pulkvedis Janums atgriežas pie sava 33.pulka.

Pulkveži Janums un Krīpens

33.pulkam sākas kauju gaitas Pomerānijā, Maklenburgā. Seko tāli pārgājieni, ielenkumi un sekmīgas izlaušanās. Flatova, Jastrova, Flederborna, Kamina, Landeka ir vietas, kur cīnās 33.pulks. desmit reizes 33.pulks ir nokļuvis ielenkumos, desmit reizes seko, kaut ar zaudējumiem – izlaušanās. Kara zināšanas, intuīcija, rūpīga iepriekšēja izlūkošana palīdz pulkvedim visu to paveikt.

Par sekmīgām kaujām pulkvedi Janumu 1944.gada 3.martā apbalvo ar Vācu krustu zeltā.

⁵⁷ Udo Sietiņš Latviešu Dzelzskrustnieki

Grūtākā izšķiršanās pulkvedim ir 1945.gada aprīļa beigas, kad viņš saņem pavēli pulkam doties uz Hercledi, Berlīnes tuvumā, lai aizstāvētu Berlīni. Tā ir pašnāvībai līdzīga pavēle un pulkvedis Janums nolēmj to nepildīt. Seko sešu dienu pārgājiens, vairoties no krievu un vācu spēkiem.

27.aprīlī 0120 naktī 33.pulks sasniedz Gītergliku un padodas amerikāņiem. 842 latviešu karavīru dzīvības bija glābtas.

Pēc padošanās pulkvedis atceras sarunu ar ASV armijas virsnieku: *"Tālāk iztaujāšanu jau atkal turpina kapteinis, kas jautā: "Vai jūs zinājāt, ka Vācijā darbojas Gestapo?" Es: "Jā, to es zināju, jo arī daudzus latviešus Gestapo arestēja." Kapteinis: "Jūs to, tāpat, zinājāt, bet tomēr kaņojāt kopā ar vāciešiem." Es: "Mēs aizstāvējām savu zemi, jo baidījāmies no tām šausmām, ko jau 1941. gadā pieredzējām no NKVD. Tā rīkojās daudz nežēlīgāk par Gestapo."*

Seko gūsts. Cēdelhēmā dzimst doma par latviešu karavīru organizācijas dibināšanu un 1945.gada 28.decembrī pulkvedis jaunums vada Daugavas Vanagu organizācijas dibināšanas sapulci un šo amatu viņš pildīja 24 gadus.

Pulkvedis Janums bija viens no komunistu visvairāk zākāto un nomelnoto uzbrukuma objektu, tomēr šie Latvijas okupantu uzbrukumi ne brīdi neiespaidoja ne pulkvedi Janumu, ne Daugavas vanagu darbību.

Garš un svētīgs mūžs bija nolēmts dzīvot pulkvedim Janumam. Daudz labu darbu padarījis un sīvu kauju izcīnījis pulkvedis 1981.gada 6.augustā devās savā pēdējā dzīves cīņā, lai piepulcētos savu karavīru mūžības pulkiem.

Pulkvedis Janums

MĒS VARAM BŪT LEPNI.

1943. gada pavasarī vācu okupācijas vara smagi nospieda latviešu tautu. Tanī pašā laikā vācu bruņotie spēki Austrumu frontē zaudēja kaujas, citu pēc citas un Latvijas robežām tuvojās Sarkanā armija. Izmocīto, pusbadā nomērdēto deportējamo vīriešu bari, pusārprātīgo ar varas darbiem pieveikto sieviešu vaimanas un bez apgādniekiem palikušo, apkārtklistošo bērnu raudas, bija nešķirami bruņoto aziātu pavadoņi.

Šajā, mūsu tautai tik dramatiskajā un izšķirīgā brīdī pats liktens latvju kaņavīram uzstādīja jautājumu — ko darīt?

Neatbildēt, izvairīties, nebija nekādu iespēju, jo aiz muguras vilņoja dziļā jūra, dienvidrietumos drupās grīma uzvaras reiboņa apstulbinātā vācu tauta, bet no austrumiem vēlās sarkanās aziātu ordas. Tāpēc latvju jaunekļiem bija jāizšķiras — ko darīt: sekot mobilizācijas pavēlei un iestāties latviešu leģionā, vai doties mežā, lai apvienojoties ar komunistu partizāniem pretotos mobilizācijai un okupācijas varai; vai pamest visu un uzdot cīņu, meklējot drošību Zviedrijā vai Vācijā.

Mēs, latvju vīri, pametām savas ģimenes un mantu likteņa ziņā un tvērām šautenes, neprasot, kas mums tās pasniedz. Mēs varam būt lepni, ka Latvijai tik izšķirīgā brīdī neesam izvairījušies no cīņas un ciešanām par savu tautu un tēvu zemi.

Būdami lepni uz savu tautu un vienību, ar latvju vīru sīkstumu cīnījāmies pie Volchovas un Veļikajas upēm, cieti kā klints stāvējām Kurzemes cietoksnī un kā vētras nesti lauzāmies ārā no Pomerānijas ielenkumiem. Mēs varam būt lepni, jo esam cīnījušies un guvuši uzvaras, kam līdzīgu nav latviešu tautas vēsturē.

Neviens latviešu kaņavīrs nebija un nedomāja cīnīties pret rietumu sabiedrotiem. Tāpēc arī mēs lauzāmies ārā no krievu ielenkumiem. Ticēdami, ka arī latviešu tautai ir tiesības būt brīvai un laimīgai, bez vainas apziņas mēs devāmies pretī sabiedroto armijām.

Bet mēs piedzīvojām lielu vilšanos, jo leģionāru stāja un cīņa bija pārprasta. Nokļuvām gūstā kā kolaboranti un SS vīri. Cietām pazemojumus, salu un daudzkārt trūkumu. Tomēr palikām stipri savā pārliecībā, ka esam cīnījušies par taisnu lietu. Kaut arī savus ieročus bijām nodevuši, mēs morāliski turpinājām gatavoties nākamai cīņai.

Pulkveža Januma ģimene 1944. gadā. No labās pulkvedis Janums, meita Velta, kundze Līna, dēls Linards.

Pazemojumi, sals un trūkums mūs saliedēja. No gūsta mēs atgriezāmies gan ārēji noskranduši un fiziski novārguši, bet savu tautiešu sagaidīti un sirsnīgi sveikti. Atgriezāmies kā īsti vīri, kas nav baidījušies likteņa sitienus, bet tos uztvēruši, tiem pretojušies.

Mēs atgriezāmies kā organizēta un morāliski stipra Daugavas Vanagu vienība. Iekļaujoties trimdas saimē, mums ne reti nācās paciest netaisnību un palikt malā. Bet ar savu darba prieku, mērķa apziņu un vienību visam tam esam tikuši pāri. Un pēdējā laikā esam darījuši daudz, lai organizētu un vienotu visu trimdas saimi. Ceram, ka arī šai darbā būs sekmes.

Šodien — Latvijas valsts dibināšanas dienā — 18. novembrī, mēs klausāmies vēstures soļos, kas stāsta par latviešu tautas centieniem un cīņām cauri gadu simteņiem līdz brīvai tautai, zemei un valstij; stāsta par Latvijas pirmajiem trīsdesmit gadiem. Visu to uzlūkojot, goddevībā suminām dzīvības devēju, latviešu asins sargātāju un varoņu izauklētāju — latvju māti; savu pateicību mēs veltām tiem, kas, sekojot tēvzemes aicinājumam, cīnījušies un cietuši; atzinība visiem, kas tēvzemes sargus šajās cīņās atbalstījuši. Mēs vērojam likteņa rata griezienus, vērojam, kas tuvojas latviešu tautai. Mēs klausāmies un ceram. Mūsu ticība Latvijai aug augumā.

Daugavas Vanagi, kas savu uzticību Latvijai jau apliecinājuši ejot kaujās, cīnoties par tēvzemi, ir gatavi tvert ieročus, no jauna doties cīņā un nenorimt cīnīties, kamēr varmācīgā vara būs padzīta no mūsu zemes un Latvija būs brīva.

Daugavas Vanagi Sasauksimies!

Vilis Janums
1948.g. 18. novembrī.

58

⁵⁸<http://taustribunals.eu/?p=3832>

Pulkvedis atgriežas Dzimtenē

Juris Ciganovs,

Latvijas Kara muzeja direktora vietnieks. Foto — no Latvijas Kara muzeja krājuma un Gatis Dieziņš.

9. oktobrī Rīgā, Brāļu kapos, tika pārbedītas Latvijas armijas pulkveža, Pirmā pasaules kara, Latvijas Atbrīvošanās cīņu un Otrā pasaules kara dalībnieka Viļa Januma mirstīgās atliekas. Latvijas pulkvedis atgriezās savā dzimtajā zemē...

Vilis Janums dzimis 1894. gada 7. janvārī (pēc jaunā stila) Codes pagasta Ilziņkrogā mūrnieka Hermana Januma un viņa sievas Annas ģimenē kā trešais bērns. Mācījies Bauskas pilsētas skolā. Nākamā pulkveža militārā karjera iesākās Pirmā pasaules kara laikā — 1914. gada 28. oktobrī jaunekli iesauca Krievijas armijā un norīkoja 2. artilērijas jātnieku brigādē. 1916. gada janvārī viņš pabeidza Oranienbaumas praporščiku skolu ar praporščika dienesta pakāpi. Virsnieka dienests sākās 198. rezerves kājnieku pulkā. Tā paša gada martā V. Janumu pēc viņa lūguma pārcēla uz latviešu strēlnieku vienībām, sākumā uz Latviešu strēlnieku rezerves bataljonu (vēlākajā pulkā). 1916. gada vasarā viņš pabeidza Oranienbaumas virsnieku skolas ložmetēju virsnieku kursu. 1917. gada februārī praporščiku V. Janumu pārskaitīja uz 4. Vidzemes latviešu strēlnieku pulku par ložmetēju komandas komandieri. 1917. gada augustā par varonību viņš tika apbalvots ar Jura krusta 4. šķiru. Pašu ordeni V. Janums 1920. gadā nodeva Latvijas Sieviešu palīdzības korpasa Zelta fondā.

1918. gada sākumā, kad vecā cariskās Krievijas armija jau bija sabrukusi un visu Latvijas teritoriju bija okupējusi vācu armija, V. Janums palika

Vidzemē, vēlāk dzīvoja savā tēva mājās Codes pagastā. 1919. gada martā viņu mobilizēja sarkanarmijā un iecēla par 4. Padomju Latvijas strēlnieku pulka posma komandieri, taču jau pēc mēneša viņš no lielnieku karaspēka dezertēja.

Jauns posms virsnieka dzīvē sākās 1919. gada 1. jūnijā, kad viņš brīvprātīgi iestājās Latvijas Republikas Pagaidu valdības bruņotajos spēkos — leitnants 2. Cēsu bataljonā, no augusta — 2. Ventpils kājnieku pulkā. 1919. gada septembrī viņu iecēla par rotas komandieri tajā pašā pulkā. 1920. gada martā viņam piešķirta nākamā dienesta pakāpe — virsleitnants, bet 1921. gadā V. Janums jau ir kapteinis. Šajā pašā gadā viņš apprecējās ar skolotāju Līnu Letcu. Viņu laulībā 1922. gadā piedzima dēls Linards (Otrajā pasaules karā karoja latviešu leģionā, krita kaujās) un 1924. gadā — meita Velta.

1928. gadā kapteinis Vilis Janums tika komandēts uz Čehoslovākijas Kara akadēmiju, vienu no tālaika labākajām militārajām augstākajām mācību iestādēm Eiropā. 1930. gadā viņš pabeidza šo mācību iestādi un saņēma kārtējo dienesta pakāpi pulkvedis — leitnants. Atgriezies Latvijā, V. Janums dienestu turpināja kā Armijas štāba Operatīvās daļas Statistikas nodaļas priekšnieks. 1934. gadā viņu nozīmēja par Augstāko militāro kursu (vēlākā Augstākā kara skola) pasniedzēju. Lai iegūtu bataljona komandēšanas cenzu, 1937. un 1938. gadā V. Janumu piekomandēja Vidzemes divīzijas 6. Rīgas kājnieku pulkam. 1939. gadā V. Janumu,

nu jau pulkvedis, iecēla par Kurzemes divīzijas štāba priekšnieku.

Sakoties Latvijas okupācijai 1940. gadā, daudzi mūsu valsts bruņoto spēku virsnieki tika atvaļināti, šāds liktenis bija arī pulkvedim V. Janumam. Jaunajai varai viņa militārās zināšanas un talants nebija vajadzīgi. Nav šaubu, ka V. Janumu piemeklētu daudz traģiskāks liktenis, jo padomju okupācijas varai viņš nebija vēlamākais cilvēks. Taču 1941. gada sākumā V. Janumam izdevās pārliecināt vācu tautības pilsoņu repatriācijas komisiju, ka viņa sieva Līna ir kristīta Liepājā, Annas baznīcās vācu draudzē. Šis fakts repatriācijas komisijai likās pietiekams, lai Janumu ģimeni atzītu par vācu tautai piederīgiem. 1941. gada martā Janumi izceļo uz

Pulkveža Viļa Januma pārbedīšanas ceremonijā Brāļu kapos piedalījās aizsardzības ministrs Atis Slakteris, Aizsardzības ministrijas un Nacionālo bruņoto spēku parstāvi.

TĒVIJAS SARGS NR. 10. OKTOBRIS. 2007.

Vaciju, tādējādi, ļoti iespējams, paglabāties no padomju varas represijām.

Laikā, kad Vācijas karaspēks bija okupējis Latviju, viņš atgriezās Dzimtenē. No 1941. gada jūlijā līdz 1943. gadam strādāja par personāllietu referentu Latviešu pašpārvaldes Iekšlietu ģenerāldirekcijā. Pēc Latviešu leģiona izveidošanas pulkvedis V. Janums uzņēmas 15. divīzijas 33. pulka komandiera pienākumus. Kopā ar pulku piedalījās kaujās Volhovas purvos un smagajās atkāpšanās kaujās Latvijas teritorijā 1944. gada rudenī, pēc tam kopā ar 15. divīziju tika evakuēts uz Pomerāniju. 1945. gada aprīlī Berlīnes kauju laikā, rīkodamies pretēji saņemtai pavēlei doties uz Berlīni, savu pulku izveda uz ASV karaspēka kontrolēto teritoriju, kur padevās amerikāņu armijai.

Pēc Otrā pasaules kara noslēguma kopā ar pārējiem latviešu karavīriem V. Janums atradās Cēdelhēmas karagūstekņu nometnē. Pēc atbrīvošanas no gūsta pulkvedis dzīvoja Vācijā.

Ar viņa tiešu līdzdalību tika dibināta vēlāk ietekmīgā trimdas sabiedriski politiskā organizācija «Daugavas vanaģi», kopš 1946. gada V. Janums bija šīs organizācijas pirmais priekšsēdētājs. Viņa trimdas sabiedrisko aktivitāšu sarakstā var minēt Pasaules brīvo latviešu apvienības (PBLA) priekšsēdētāja vietnieka, Latvijas atjaunošanas komitejas Eiropas centrā vicepriekšsēdētāja, Latvijas Centrālās komitejas Vācijā priekšsēdētāja amatus. 1970. gadā pulkvedis V. Janums saņēma PBLA Tautas balvu, bet 1974. gadā tika nodibināts Pulkveža Viļa Januma fonds trimdas tautiešu izglītības un jaunatnes pašdarbības veicināšanai.

1981. gada 6. augustā Minsterē pulkvedis pievienojās Aizsauls karotāju pulkam. Viņa apbalvojumu klāstā ir Triju Zvaigžņu ordeņa IV šķira, Viesura ordeņa (ar šķēpiem) III šķira, Krievijas Sv. Staņislava ordeņa III šķira, Sv. Jura krusta IV šķira; Vācijas Dzelzskrusta I un II šķira.

PULKVEŽLEITNANTS VOLDEMĀRS GRĀVELIS

Voldemārs⁵⁹ Grāvelis dzimis 1900.gada 5.jūlijā Cēsīs. Piedalījies brīvības cīņās. 1922.gadā beidz Latvijas Kara skolu. Pēc 2.pasaules kara sākuma brīvprātīgi piesakās latviešu vienībās. 1943.gadā sāk veidot atsevišķu artilērijas divizionu, ko ietilpina 2.SS brigādē, Volhovā. Divizionam papildinoties tas kļūst par 2.artilērijas pulku 19.latviešu divīzijā un majoru

⁵⁹ Latviešu karavīrs Otrajā pasaules karā 11.sējums

Grāveli iecel par šī pulka komandieri. Ar savu artilērijas pulku piedalās cīņās Krievijā, Vidzemē un visās Kurzemes lielkaujās, par ko apbalvots ar abu šķiru Dzelzs krustiem un 1945.gada martā ar Vācu krustu zeltā. Pēc kapitulācijas nonāk boļševiku rokās. Miris 1949.gadā Sibīrijā.

Grāvelis bijis izcils virsnieks, kas savu virsnieka arodu pildīja ar prieku un aizrautību. Karavīra dzīve jau miera laikos, pēc viņa meitas Maijas atzinuma ir bijusi viņa dzīves papildījums un nekādā citā darbā viņš nebūtu bijis laimīgs. Vienmēr viņš bijis lepns uz saviem karavīriem, ko uzsvēris arī ģimenē.

LEITNANTS KĀRLIS MŪSIŅŠ

Kārlis⁶⁰ Mūsiņš dzimis 1919.gada 15.decembrī Cēsu apriņķī, Dzērbenes pagastā.

Beidzis arodskolu un strādājis VEFā par virpotāju līdz 1941.gada jūlijam.

1941.gada 5.augustā brīvprātīgi iestājies 16.Zemgales bataljonā, ar kuru oktobrī izbraucis uz Austrumu fronti Dno un Staraja Rusas rajonā, kur bataljons apsargāja dzelzceļa līnijas un piedalījās partizāņu apkarošanā.

Pēc tam ar bataljonu, kom iedalīja Latviešu leģiona 1.pulkā, cīnījies Ļeņingradas, Volhovas, Ostrovas, Opočkas frontēs, Vidzemē un Kurzemē.

Kara gaitas sācis kā kareivis, beidzis instruktoru rotas kursus Narvā, paaugstināts par kaprāli, tad seržantu, līdz nonācis virsnieku kursos Čehoslovākijā, kur mācījies no 1944.gada maija līdz novembrim un pēc to beigšanas paaugstināts par leitnantu. Par kaujās izrādīto varonību 1944.gada 12.maijā apbalvots ar Dzelzs krusta II un I šķiru.

42.pulka rotas komandieris leitnants Verners Preijers savās atmiņās atceras Kārlī Mūsiņu: „Laikam jau bijām viengadnieki, bet varbūt Kārlis bija

⁶⁰ Latviešu karavīrs Otrā pasaules kara laikā

kādu gadu jaunāks. Arī augumā mēs daudz neatšķīrāmies, kaut šķiet viņš bija pāris centimetru garāks un mazliet plecīgāks. Tāpat deguni mums bija padevušies vienādi – nu tādi palielāki. Ar to arī mūsu ārējā un diemžēl arī iekšējā līdzība beidzās, un man par sliktu. Nekā tur vairs nevar darīt. Žēl gan, bet tā nu tas ir. Kārlis runāja ātri, ar izjūtu un žestikulēdams, bet dažkārt, kad nogrima domās vai kādā klausījās, smaidīja, bieži vien ironiski. Viņš izskatījās uz mata līdzīgs savam tēvam, brīvības cīņu seržantam, kurš ja pareizi atceros bija mežsargs privātajā dzīvē. Tur, kur Smiltenes – Drustu ceļš šķērso Vidzemes šoseju, aiziet garām Laukkalnei, ceļa labajā pusē ir ezers. Starp ezeru un ceļu ir tādas mājas „Mūsiņi”. Tur!⁶¹

„Leitnants Mūsiņš bija drusku iesnaudies ar atvērto avīžlapu uz vēdera, bet tūlīt arī pamodās. Mūsu saruna lāgā neveicās. Galvenais varbūt tāpēc, ka es ievēroju, ka šī mana vada komandiera krūtis no vienas vietas bija noklātas ordeņiem un goda zīmēm, no kurām man pašam bija tikai dažas. Ko gan es šim rūdītajam kaujiniekam gan būtu varējis teikt? Un kādu „garīgu mierinājumu un dvēseles atspirdzināšanu” lietojot lielā zobgaļa kapteiņa Līduma leksiku, es te varētu sniegt Mūsiņam. Drīzāk jau no „dvēseļu atspirdzināšanu” vajadzēja man pašam! Šī bija pirmā mana kauja jaunajā amatā, tāpēc es nervozēju un gribēju lai šī kauja beigtos ar uzvaru. Taču pretinieka uzbrukums pie Maķīķām vēl nebija sācies, bet Šeibeļa bataljona iecirknī pretinieks jau bija ticis „iekšā”. Nervozēšanai pamats bija gan. Tā kā Mūsiņa puisi klausījās, tad neteicu Kārlim, kas noticis I bataljona iecirknī. Bet Kārlis jau pats daudz ko saprata un secināja, jo viņš, pa laikam, mainoties ar vada seržantu Blūmu atradās ārā, ausījās, kas notiek vadā un labajos kaimiņos. Tagad laukā atradās Blūms, bet kad devos projām, Kārlis aizpogāja frenci un iznāca man līdzī ārā.

- Es paskatīšos kā tu aizkulsies atpakaļ, viņš teica. Bet kad bijām iznākuši ārā un piespiedušies patvertnes sienai, tajā pusē, kur loga nebija un mūs neviens nevarēja dzirdēt, Kārlis noprasīja skaidri un gaiši – Cik tālu viņi tikuši mežā?
- Es pastāstīju to, ko zināju pats. Ir jau uz Bērzupes ceļa un mēģina lauzties uz mūsu aizmuguri. Man aiz muguras, uz ceļa ir tāda pavāja grupiņa, kas to ceļu uzmana. Bez tam uz II bataljonu aizgāja Reinholds, viņam līdzī ir kādi vīri. Reinholds var daudz, bet ne visu. Ja nu vaņķas tomēr nonāks līdz Vasariņam līdz mežmalai man uz muguras, ko tad mēs abi darīsim? Vai tev ir kaut cik vīru bunkurā ar ko kauties pretim? Es tevi varētu pabalstīt ar vienu ložmetēju. Došu garas kārtas Vasariņa štellei pāri uz mežmalu. Kādas raķetes tu šausi?
- Divas zaļas.
- Nu labi ir. Tik par manu vadu tu neuztraucies. Ja ne es, tad Blūms, bet to lietu nokārtosim. Te vaņķas iekšā netiks.
Un zem Kārļa palielā deguna parādījās kāds viņa hroniskā smīna variants. Tāda apmēram bija mūsu saruna īsi pirms pretinieka priekšnesuma sākuma Bitšķēpos. Uzreiz man jāpiezīmē, ka vārdus Kārļa mutē esmu licis, jo Kārļa runas stilu es atkārtot nevaru. Viņš

⁶¹ Leitnanta Preijera atmiņas

runāja ļoti ātri, brīžiem aprāvās, tad pēc īsas pauzes sāka ātrāk, bet vārdu krājums īpaši neatšķīrās no tā, kā pie majora, kapteiņa Līduma vai viena otra cita.”⁶²

Skats no Maķīkām uz Bitšķēpiem

Kaujās Kurzemē komandē 42.pulka I bataljona triecienvadu. 1945.gada 8.maijā apbalvots ar Vācu krustu zeltā.

Pēc Vācijas armijas kapitulācijas 8.maijā, sava bataljona komandiera kapteiņa Līduma vadībā, 40 vīru sastāvā, uzsācis partizāņu gaitas Rendas mežos. Pēc pāris nedēļām grupa gan sadalījusies, jo kapteinis Līdums aizgājis nelegāli dzīvot pie kādas paziņas vecākiem Kurzemē, bet leitnants mūsiņš ar 13 vīriem, galvenā kārtā vidzemniekiem, atdalījies un pēc gara un grūta pārgājiena pārcēlušies uz Vidzemi un kopš 1945.gada oktobra darbojušies Jaunpiebalgas apkārtnē.

---

⁶² Leitnanta Preijera atmiņas

Maķīķas

Kara liecinieks Maķīķās

42. pulka I bataljona komandieris kapteinis Jānis Līdums

9/3.44
Lej. kpt. Līduma biogrāfija

Esmu dzimis 11. XII. 07. Naukšēnu p. Valmier-
apē. Mans tēvs bija rentnieks. Bez manis
ģimenē vēl bija 1 brālis un 3 mās. es.
Pirmskolu beidzu Rūjienā 1927. g.
Latvijas armijā iestājos 1928. g. 25. febr. 4. V. k.
Beidzu tajā pat gadā loģan. instr. rotā
un 28. IX iestājos Latvijas Kara Skolā,
kurā beidzu 1930. g. 1. IX.
Mani iekaitoja 1. Rūpājās k. p., kur 1 g.
bija lēm. rotā, 7. gadu instr. rotā, 1 gadu
1/4 instr. kurtas k. a. grupas vadītājs.
Pēdējā laikā: no 1939. g. novembra
Cēcē 1940. g. septembrī izpildīju gan saimniec.
amatus gan veidā. 1933. g. mani
paaugstināja virsliecināta dien. pakāpē. Ar 1938. g.
bija apstiprināts rotas k. a. palīža amats.
1940. g. 1. septembrī tiku pārceltam 186.
str. p. latv. teritorialā korpusā, bijm. rotā k. a.
pada komandieri. Karam sākoties 1941. g. 27. V.
Kopā ar sev padotiem diviem karavīriem desertēju
no baltiešu armijas un uz sākam partizānu
gaitas Aduļienā un Tīrānes pagastos. Kad vācu
karaspēks ienāma Gulbene, iestājos latv. dzimtenes
sargu nīšnieku rotā. Rūpājā pie ģimenes atgriezās tā
pāša gada augustā m. beigās un ar 1. septembri
iestājos palīžas dienestā Rūpājā. 1942. g. 1. III.
iestājos št. palīgas F. b. nā, kurā sastāvē tālāk
pirgalīgs cīņā pret bandītiem Ģitō mīras un
Pīnškas apgabalos. Št. b. nā komandieru padzi un
vēlāk rotu. 1943. g. 1. maijā mani paaugstināja
kapteiņa dien. pakāpē. Reģionā strādājis no 1943.
12. jūlija. Pilnģimn. k. a. 1940. g. martā mainījās
sāru ieguādu Bēsi pret Līdums.
8. VIII. 43. Kpt. Līdums

Kapteiņa Līduma autobiogrāfija

Ļoti kustīgā veidā grupa veica sevišķi neatlaidīgu un aktīvu darbību pret padomju iestādēm, komunistu aktīvistiem un karaspēka vienībām, kas apkaroja nacionālos partizānus.

Kārļa Mūsiņa grupas darbības rajons bija Valkas, Rūjienas, Alojas, Cēsu, Smiltenes, Apes, Alūksnes, Gaujienas, Gulbenes un Cesvaines apvidū.

Mūsiņa partizāni veica ap 50 bruņotas operācijas, likvidējuši redzamākos komunistu aktīvistus, ziņotājus un citus neliešus. Atbruņoti miliči, komjaunieši.

Līdz pat 1953.gada rudenim Mūsiņa partizāni, kas brīžiem pieauguši līdz 17 vīriem, ar savu aktivitāti panāca, ka padomju vara šajā Vidzemes daļā nekad nejutās droša un savā darbībā bija jūtami ierobežota.

Smagus zaudējumus Mūsiņa vīri cieta kaujā ar padomju karaspēku un čekistiem 1953.gadā, laikā no 18. – 21.jūnijam, Vijciema mežā. Pēc šīs kaujas pāri palika tikai pieci.

Lai pārļautu 1953./1954.gada ziemu grupa izklīst un dalībnieki dzīvo katrs savā vietā, dažādos mežā izbūvētos bunkuros. Tam bijuši arī savi romantiski iemesli.

Kādu dienu Mūsiņš saņēmis čekas noorganizētu, aicinājumu ierasties pie kāda sava atbalstītāja Palsmanes pagastā Jaunkrievzemnieku mājās. Netālu no mājām noslēpusies čekistu grupa sagaidīja Mūsiņu ar viņa pavadoni, pārsteidza un sasēja, atbruņoja abus bez neviena šāviena. Mūsiņam atņemts pielādēts Nagana revolveris, pavadonei arī pistole.

Kārlis Mūsiņš Butirku cietumā

Kārļa Mūsiņa tiesa notika Rīgā 1954.gada 22.novembrī. Mūsiņu notiesāja uz nāvi. Mūsiņu pārsūtīja uz Butirku cietumu Maskavā, kur viņam tikai 1955.gada 2.jūnijā izpildīja nāvessodu.

Stāsta⁶³ Ojārs Ozoliņš, viens no izdzīvojušajiem Mūsiņa novada partizāniem. „Kad iesāku „dienēt” ar Mūsiņa saistītās grupas propogandas-izlūkošanas daļā 1948. gadā, man bija 16 gadi. To leģendu, kā Mūsiņš savu leģiona vadu no neuzvarētā Kurzemes cietokšņa līdz savam novadam izveda cauri visai Latvijai, man nācās dzirdēt no vecākajiem cīņu biedriem. Partizānu darbība no 1945. gada līdz 1949. gada martam vairāk bija saistīta ar nogaidīšanu, jauniesaukto apmācību, spēku saglabāšanu un latviskas kārtības uzturēšanu partizānu novadā, jo tika uzturēta versija un ticēts tai, ka sabiedrotie Baltiju tā viss neatstās boļševiku rokās. Propogandas daļas darbība ietvēra sevī regulāru apdzīvoto vietu apmeklējumus, partizānu laikraksta, kuras redaktors bija Zigurds Šmits, izplatīšanu un okupantu līdzschrējēju brīdināšanu un sodīšanu. Jāsaka, ka galējos soda mērus pielietoja ārkārtīgi reti, vairāk bija mutiski brīdinājumi, reizēm nopēršana. Jau sākoties 1949.gada marta represijām ilūzijas par „labajiem” rietumniekiem izzuda. Mūsiņš sasauca visus kopā un gluži, ka tālajā 1944. gada septembrī cits leģiona leitnants Rubenis, pateica, ka ir atlicis tikai viens ceļš – savas tautas aizstāvēšana un cīņa ar boļševikiem līdz nāvei.

Kas vēlējās iet, tas tika atļauts. Tomēr tādu bija maz, aizgāja un legalizējās tie, kuriem bija lielākās ģimenes un pat ar piespiešanu tika „izraidīti” pavisam jaunie. Līdz pēdējai lielākajai kaujai 1953. gada augustā/septembrī, tika izcīnītas daudzas sīkākās. 1953. gada kauja vēl prasās pēc pilnīgas izpētes. Tas varētu būt iespējams daudz precīzāk, ja krievu „lācis” atslēpenotu savus čekas arhīvus.

Čekas karaspēks iesaistīja šajā kaujā aviāciju un tankus, jo partizāniem tāpat bija sagādāts smagais bruņojums. Pēc vairāku nedēļu kaujām čekisti bija spiesti iet uz sarunām ar partizāniem, piedāvājot 5dienu pamieru, lai izvestu, iznestu no purvainā bezceļu apgabala savus kritušos un ievainotos. Protams, ka partizāni saprata, ka tiek pievilkti svaigi spēki un gatavoja izlaušanās operāciju.

Tikt cauri čekas aplenkumam izdevās nelielai saujiņai ar leitnantu Mūsiņu priekšgalā. Izlauzušo grupa sadalījās vēl sīkāk, jo čekisti mežu ķemmēs iesaistīja vai visu Baltijas kara apgabalu. Mūsiņš ar nelielu grupu atrada pagaidu mājas vietu pie igauņu partizāniem. Reiz, dodoties atpūtas pasākumā pie tuviniekiem Igaunijā, viņus pacienāja ar VANA TALLIN un šokolādes konfektēm. Atmodās visi Smiltenes čekas pagrabā, no kura tos steidzīgi aizgādāja uz Butirkiem.

Taču⁶⁴ drīzumā saprata, ka svešā pusē izdzīvot būs grūti, tāpēc sapulcināja 12 vīru lielu grupu, kurā iekļāvās vīri no Valkas un Valmieras apriņķiem. 6. oktobrī K. Mūsiņš ar grupu izgāja no Vānes pagasta un devās uz Vidzemi. Grupa virzījās cauri Tīrelpurvam, kā arī Olaines un Baldones mežiem. Pāri Lielupei un Daugavai partizāni pārcēlās ar plostiem. Tālākajā ceļā cauri Ērgļu un Vecpiebalgas novadiem Mūsiņa vīri nonāca Jaunpiebalgas pagastā. Leģionāri, orientējoties pēc topogrāfiskajām kartēm, apejot apdzīvotās vietas un plašākus lauku apvidus, uz priekšu bija virzījušies ļoti lēni, tāpēc pārgājiens ilga gandrīz pusotru mēnesi un Jaunpiebalgu sasniedza apmēram 13–14. novembrī.

⁶³ <http://www.ventasbalss.lv/freetime/read/111>

⁶⁴ <http://panzer.vip.lv/forums.php?action=vthread&forum=3&topic=30&page=133>

Vidzemē sākotnēji grupa darbojās Jaunpiebalgas, vēlāk Smiltenes apkārtnē. No 1947. gada K. Mūsiņš (partizānu segvārds "Kārlis") kļuva par faktisko Valkas apriņķa visu partizānu līderi un galveno partizānu akciju organizētāju. Līdz 1948. gadam viņš pieturējās pie nogaidošanas taktikas, gaidot lielo karu starp Rietumu valstīm un krieviem. Taču, kad padomju režīms uzsāka turīgās latviešu zemniecības iznīcināšanu, Mūsiņa grupa par atbildi uzsāka aktīvāko sarkano apšaušanu. Īpaši aktīvi "Kārļa" grupa darbojās 1949. gadā, atbēdoties par deportācijām. Kopumā grupa darbības laikā veica vairāk kā 50 bruņotas akcijas.

Piecdesmito gadu sākumā, kad grupā iekļāvās citu agrāk sakauto partizānu grupu izdzīvojušie vīri, grupas darbības teritorija paplašinājās un aptvēra Valkas, Rūjienas, Alojās, Cēsu, Smiltenes, Apes, Alūksnes, Gaujienas, Gulbenes un Cēsaines rajonus. Grupa nepārtraukti atradās kustībā. Pastāvīgas dzīves vietas bunkurus ierīkoja tikai ziemas sniega laikam.

Smagu sakāvi grupa piedzīvoja 1953. gadā laikā no 18. līdz 21. jūnijam. Pēc tam K. Mūsiņš palika divatā ar partizāni Dzidru Vēveri. Abus sagūstīja 1953. gada 27. septembrī Palsmanes ciema padomes "Jaunvēveros", kad atbalstītāja nodevības dēļ viņi tika pacienāti ar liķiera konfektēm un it kā pusizdzertu "Mokas" pudeli, kuriem klāt bija pievienots specpreparāts. Abi pamodās gūstā Smiltnes čekas mājā. Pēdējie divi Mūsiņa grupas vīri krita kaujā tā paša gada 10. oktobrī.

LEITNANTS JĀNIS PIĶELIS

Leitnants Jānis piķelis dzimis 1915.gada 1.martā Dunikas pagastā. Piķelis dzīvojis Liepājā, tur arī iesaukts obligātajā militārajā dienestā 1937. gadā, dienējis 1. Kurzemes kājnieku divīzijas Kurzemes artilērijas pulkā. Dienesta gaitas beidzis ar dižkareivja pakāpi, pēc tam iestājas robežsardzē, ir liecinieks PSRS agresijai pret Mašlenku robežposteni 1940. gada 14. jūnijā, dažas dienas pirms Latvijas okupācijas. Pēc Padomju varas ieviešanas tiek atstādināts no darba robežsardzē un atgriežas Liepājā.

Pēc Vācijas uzbrukuma PSRS 1942. gada sākumā brīvprātīgi piesakās 21. Liepājas policijas bataljonā un tiek nosūtīts uz Austrumu fronti pie Ļeņingradas, kur tiek smagi ievainots^[3]. Pēc atgriešanās savā vienībā 1943. gada 13. janvārī par dalību Sarkanās armijas soda bataljona uzbrukuma atsišanās tiek apbalvots ar Drošsirdības zīmi ar šķēpiem Austrumtautu piederīgiem, vēlāk ar šo zīmi apbalvots arī otrreiz.

1943. gada aprīlī 21. Liepājas bataljons tiek iekļauts 1. Latviešu brigādes sastāvā kā I bataljons un nonāk Volhovas frontē, šī vienība vēlāk pārtop 19. ieroču SS grenadieru 19. divīzijā. Par nakts triecienu 1943. gada augustā tiek apbalvots ar II šķiras Dzelzs krustu. 1944. gada novembrī Piķelis tiek nozīmēts par komandieri no 40 brīvprātīgajiem bijušajiem Vidzemes pulka aizsargiem jaunizveidotā 44. pulka 6. rotas riteņbraucēju un slēpotāju vadam.

1944. gada 27. decembra naktī, Trešās Kurzemes lielkaujas laikā ar savu vadu no Bitšķēpu mājām izsit un tuvcīņā sakauj ienaidnieka bataljonu, Piķeļa vienība guvusi atzinību arī gūstekņu atbrīvošanā. 1945. gada 8. maijā apbalvots ar Vācu krustu zeltā un paaugstināts par leitnantu. Par tālāko likteni pēc kara ziņu nav. Kā raksta A. Šinķis savā grāmatā „Kurzemes cietoksnis” 8.maijā kopā ar kapteini Ādamsonu klīduši pa Liepājas ielām. Visticamāk boļševiku nošauts.

Pulkvedis Veiss apbalvo 1.pulka 1.bataljona vīrus. Pirmais no kreisās seržants Jānis Piķelis. Noskatās rotas komandieris virsleitnants Graumanis

Tie paši apbalvotie, kas iepriekšējā bildē, tikai skatoties no kreisās uz labo pusi. Pirmais no kreisās seržants Jānis Piķelis

VIRSLEITNANTS MIERVALDIS ZIEDAINIS

Miervaldis⁶⁵ Ziedainis dzimis 1915.gada 15.janvārī Novonikolajevskā, Krievijā. 1920.gadā ģimene atgriežas Latvijā un apmetas Jaunjelgavā. Miervaldis Jaunjelgavā beidz pamatskolu un 1933.gadā komercskolu. Tā paša gada rudenī iestājas Latvijas Universitātē, matemātikas fakultātē un studē līdz 1937.gadam.

⁶⁵ Latviešu karavīrs Otrajā pasaules karā 11.sējums

Pēc obligātā kara dienesta, 1937.gadā iestājas Latvijas Kara skolā, kuru beidz 1939.gada 1.septembrī.

Kara skolas kadetu grupa 1939.gadā. pirmais no kreisās M. Ziedainis

Pēc Kara skolas beigšanas pirmā dienesta vieta bija Latgales artilērijas pulkā Krustpilī. 1940.gadā beidz Rīgas lidotāju skolu kā lidotājs – novērotājs un paliek aviācijas pulkā.

Otrajam pasaules karam sākoties piesakās brīvprātīgi latviešu vienībās un jau 1941.gada beigās izbrauc ar 16.Zemgales bataljonu uz fronti. Cīnās Holmas rajonā. Izpilda sardžu dienestu pie Dno stacijas, kur ar savu vadu izcīna lielāku kauju ar kādu partizāņu grupu. Vads triecienā padzina ienaidnieku, kas kaujas laukā pameta daudzus kritušos, starp tiem arī kādas sarkanarmijas brigādes štāba priekšnieku.

Dibinoties Latviešu leģionam bataljonu iedala 2.latviešu brigādes 1.pulkā kā III bataljonu un 1943.gada maijā pārceļ uz Volhovas fronti. 1943.gada 30.jūnijā leitnants Ziedainis apbalvots ar Dzelzs krusta II šķiru.

Vairākkārtīgi ievainots, bet vienmēr paliek savā vienībā. Atkāpjoties no Volhovas 1944.gada 22.janvārī ar savu vienību Ziedainis izcīna smagu kauju pie Bol Zamošje, kur rotai uzbrūk apmēram 250 sarkanarmiešu vienība stipras artilērijas atbalstā. Ienaidnieku atvairīja, nodarot tam lielus zaudējumus, pēc tam pašiem pārejot pretuzbrukumā. Šai kaujā ienaidnieks zaudēja 100 kritušos, 9 gūstekņus, kā arī daudz dažādu ieroču. Par šo kauju 1944.gada 20.februārī apbalvots ar Dzelzs krusta I šķiru.

Ar drosmi un veiklību

Studiju biedri un kaņavīri minot Miervalda Ziedaiņa vārdu, iedomājas stalta auguma plecīgu vīru, valodīgu un iznesīgu. Tāds viņš ir arī tagad, kad tā unteršturmfiirera uniformu rotā jau vairākas gada zīmes, starp tām arī 2. šķiras Dzelzs krusts. Nopietnība cīnās nav izskaudusi viņa humoru. Dzelzs krusta kavalieris viņš kļuvis par nesenaļās dienās veikto sekmīgo izlūku triecienpasākumu.

„Trieciens jāpagatavo jau labu laiku iepriekš,” Z. stāsta, „tam jāvēlī vairākas dienas un naktis, lai precīzi izlūkotu un konstatētu ienaidnieka spēkus attiecīgā iecirknī. Pārvietojoties purvainajā āpvidū pa gaŗo zāli, sevišķi jāuzmanās, lai kāja neskartu boļševīku minu, jo tad abas uzliedotu gaisā. Mīnas ir dažāda izskata, bet ar visām esam jau iepazīnušies, tādēļ nelaime var notikt ļoti reti. Visus bunkurus, kā arī automatiskos ieročus konstatējam pakāpeniski un vienmēr pārbaudām, vai tie vēl savā vietā. Biju jau izstrādājis vairākus trieciena projektus, bet ilgī nenāca pavēle tos realizēt. Beidzot vasars sākumā es ar septiņu vīru grupu varēju doties cīņā. Ienaidnieku izdevās pārsteigt — iznīcinājām divus bunkurus, ieguvām vai-

Foto »Tēvija»

rākus automatiskos ieročus un atvedām gūstekņus. Paši atgriezāmies bez zaudējumiem.”

Vienkāršs ir šis stāsts, bet tas slēpj daudz pieredzētu briesmu, no kurām izvairīties spēj vienīgi kaņavīra gudrība, apķēriba un veiklība.

Ziedainis ir viens no jaunākajiem Dzelzs krusta kavalieriem. Viņš dzimis 1915. g. Nikolajevskā, Sibīrijā. Boļševīki jau savas varas sākumā nacionālizējuši vecāku fabriku un pilsētas mājas. 1920. gadā pārbraukuši Rīgā, pēc tam pārcēlušies uz Jaunjelgavu, kur Z. beidzis komercskolu. 1933. g. viņš sācis studēt matemātiku. Nobeidzis obligātā kara dienesta instruktoru kursu, izturējis konkursu kara skolā. Pēc tās beigšanas iestājies aviācijas skolā, kur ieguvis novērotāja gradu. Boļševīkiem ienākot, aviācijas pulku likvidēja un Z. pārsūtīts uz bij. Latgales artilērijas pulku Cēsīs. Vienībai pārcēloties uz Līlasi, sākās karš. „Nometnē boļševīki bija satraukti un nervozi,” stāsta Ziedainis. „Drīz ieradās dažādi baskāji, žīdi un citi mobilizētie. Bija jāuzsāk gājiena Padomijas virzienā. Kopā ar 4 uzticamiem kaņavīriem no gājiena novirzījāmies mežā un izbēgām. Vēlāk ieguvām smago auto. Jau 2. jūlijā pie-teicos apsardzības dienestā. Mani iedalīja pirmajā latviešu kaujas bataljonā un 1941. g. oktobrī izbraucām uz cīņas laukiem austrumos.”

Laikraksts Tēvija 1943.gadā

Pēc atiešanas no Krievijas cīnās Vidzemē un Kurzemē, kur komandē 42.pulka 13.rotu. 1945.gada sākumā beidzot paaugstināts par virsleitnantu.

Ziedaiņa skolas biedrs atceras viņu kā priecīgu draugu, kuram patika bohēma. Skolas brīvlaikos, savā tēva mājās, Miervaldis vienmēr rīkoja dzīres, kur netrūka skaistu meiteņu.

Virsleitnants Ziedainis bija izcili drošsirdīgs virsnieks, bieži pārgalvīgs un neapņķināms, par ko saņēma no priekšniecības pārmēumus. Īsi pirms kapitulācijas 1945.gada 8.maijā apbalvots ar Vācu krustu zeltā.

M. Ziedainis Kurzemes frontē

Pienāk 1945.gada 8.maijs. Vācu armija kapitulē, bet ne Ziedainis. Pēc kara beigām Ziedainim ar fiktīviem dokumentiem uz Miķeļa Pēterona vārda izdodas legalizēties kā civilpersonai un iekārtoties darbā valsts sēkļu fondā Dundagā un Ventspils apriņķa nodaļā par grāmatvedi – revidentu ar biežiem komandējumiem pa apriņķi un arī uz Rīgu.

Tomēr visu savu enerģiju, karavīra un komandiera māku viņš veltī partizāņu cīņas organizēšanai Kurzemē.

1945.gada 9.septembrī Zlēku mežā notiek partizāņu vienību un grupu vadītāju sanāksme. Tā nodibina organizāciju ZIEMEĻKURZEMES PARTIZĀŅI. Par tās vadītāju ievēl Ziedaini. Tomēr drīz vien čekai izdodas Ziedaini izsekot un 1945.gada 5.oktobrī viņu apcietina Ventspilī.

Arestēšanas brīdī pie Ziedaiņa tiek atrasta nozīmīga partizāņu organizācijas dokumentācija, kas izmantota kara tribunālā. Pēc neoficiālām ziņām Ziedainis sastādījis pirmo latviešu nacionālo partizāņu rokas grāmatu.

Virslieņants Ziedainis 1945.gada augustā

Ar Latvijas PSR Iekšlietu ministrijas kara tribunāla 1946.gada 13.jūlija spriedumu virslieņantam M. Ziedainim piespriests nāves sods nošaujot.

IERAKSTS VĀCU ARMIJAS GODA SARAĶSTOS⁶⁶ (Ehrenblatt des deutschen Heeres) izveidoja 1941.gada jūlijā, lai saglabātu to drošsirdīgo karavīru vārdus, kas bija izcēlušies ar savu darbību. Taču pašu piespraudī sāka izsniegt tikai ar 1944.gada 30.janvāri. lai karavīrs varētu tikt ierakstīts šinī sarakstā, viņam jau bija jābūt apbalvotam ar abu šķiru Dzelzs krustiem. Šis apbalvojums bija domāts tiem, kuru nopelni nebija tik lieli, lai viņus apbalvotu ar Vācu krustu zeltā vai Bruņinieka krustu.

---

⁶⁶ Udo Intis Sietiņš Latviešu Dzelzskrustnieki

**VIRSLEITNANTS JĀNIS ALFRĒDS
BĒRZIŅŠ**

LEITNANTS AUGUSTS BITERS

MAJORS ERNESTS LAUMANIS

MAJORS VILIS HĀZNERS

MAJORS JĀNIS OZOLS

**VIRSLEITNANTS TEODORS
KALNĀJS**

LEITNANTS VILHELMS PĪTERĀNS

SERŽANTS JĀNIS DZENIS

VIRSLEITNANTS JĀNIS ALFRĒDS BĒRZIŅŠ

Jānis⁶⁷ Bērziņš dzimis 1920.gada 14.februārī Ventspils apriņķa, Popes pagastā. Bērziņa tēvs no Krievijas atgriezās 1921.gadā un viņu valsts iestādes nosūtīja darbā uz Rēzekni, kur ilgus gadus strādājis tiesā.

Jānis apmeklēja skolas Rēzeknē un 1938.gadā beidza vietējo ģimnāziju. Ģimnāzijas laikā nodevās lielā mērā sportam. Skolas brīvlaikos ar riteni apceļojis Latgali, Vidzemi un vienreiz divatā apbraucot visai Latvijai apkārt. Tādā veidā iepazinās ar Latvijas novadiem un iemīlēja savu dzimto zemi arvien vairāk.

Pēc ģimnāzijas beigšanas 1938.gada rudenī brīvprātīgi piesakās obligātajam dienestam Latvijas armijā un tajā nodien 18 mēnešus.

1940.gadā boļševiku okupācija daudz ko pārgroza arī Bērziņa dzīvē. Kad 1940.gada 12.maijā Bērziņš beidz dienestu un seko jūnija notikumi, līdzīgi citiem vienaudžiem, likās, ka pienācis laiks īstenot prezidenta Ulmaņa ieaudzināto „labāk stāvus krist, nekā uz ceļiem dzīvot”. Tomēr saprotamu iemeslu dēļ, mobilizācijas pavēle nepienāk un sakostiem zobiem un savilktām dūrēm jānoskatās kā Sarkanā armija okupē mūsu zemi.

Baigo gadu pavada Jelgavā, studējot Lauksaimniecības akadēmijā, kur sagaida arī 14.jūnija nakti. Jūlija pirmajās dienās redz boļševiku zvērības, kad Rēzeknē atrok ap 30 latviešu patriotu šausmīgi sakropļotos līķus milicijas šķūnī.

---

⁶⁷ Latviešu karavīrs Otrajā pasaules kara laikā 11.sējums

1931.gada beigās Bērziņš piesakās brīvprātīgajos latviešu bataljonos. 1942.gada februārī saņem pavēli ierasties uz apmācībām Krāslavā. Augustā nonāk 19.bataljona rindās, kas jau vairākus mēnešus cīnījies Ļeņingradas frontē. Te Bērziņš ar savu vadu izcīna pirmās kaujas. Šai frontes sektorā gūst arī pirmo ievainojumu, kam seko pāris mēneši Latvijā.

Leitnants Bērziņš 19.bataljona rindās

Pēc atgriešanās frontē 1943.gada janvārī drīz vien pienāk pavēle par Latviešu leģiona dibināšanu un 19.bataljona iekļaušanu 2.latviešu brigādē, 1.pulkā kā II bataljonu un pārcelšanu uz Volhovu.

Volhovā leitnants Bērziņš izcīna smagās septembra kaujas un 7.oktobrī izcīna nakts kauju ar veselu ienaidnieka bataljonu, rotai saņemot 8 gūstekņus, no tiem Bērziņš personīgi 5, krīt ap 50 sarkano, rotas rokās nonāk ap 40 mašīnpistoles un citi ieroči. Par šo kauju 1943.gada 7.oktobrī Bērziņu apbalvo ar Dzelzs krusta II šķiru. Apbalvošana notiek rotas iecirknī. Piedaloties brigādes komandierim un pulka komandierim. Volhovā Bērziņa komandētā rota tika pārcelta no brigādes kreisā spārna Spaskaja Polistj līdz brigādes labajam spārnam Kerest Kurljandskaja.

1944.gada 14.janvārī sākās ienaidnieka uzbrukums un pret to iesaistīja visu brigādi. Leitnants Bērziņš tai laikā atradās 1.pulka slēpotāju rotā un kuru komandēja virsleitnants Graumanis. Slēpotājus iekļāva Veisa kaujas grupā. Traģisks bija veisa kaujas grupas uzbrukums no Tatino stacijas uz Dolgovas sādžu. Lielākā daļa kaujas grupas virsnieku bija krituši vai ievainoti.

Pārformēja vienības. Vienu no tām komandē leitnants Bērziņš. Pa purvu un mežu jāuzbrūk sākot no Tatino stacijas uz 4 – 5 kilometru tālo Dolgovas sādžu. Mežs ir pilns ar krieviem. Soli pa solim uzbrukums pa purvaino mežu virzās uz priekšu, kamēr nonāk meža malā, kur paveras skats apmēram 500 m klajam laukam uz Dolgovu.

Bērziņa rota triecot bēgošo ienaidnieku pa priekšu, gandrīz sasniedz uzbrukuma mērķi. Tomēr ienaidnieks nerēķinās ar savu karavīru dzīvībām un atklāj īstu viesuļuguni kā pa savējiem tā sekojošajiem latviešiem. Apvidus nedod ne mazāko aizsegu. Latviešu rota tiek gandrīz pilnīgi iznīcināta.

Seko nakts kauja līdz 21.janvāra rītam, kad leitnantu Bērziņu ievaino un evakuē. Rīgā no pulkveža Veisa rokām 1944.gada 8.februārī leitnants Bērziņš saņem Dzelzs krusta I šķiru.

Pēc slimnīcas dažus mēnešus pavada Rundāles pilī, veselības uzlabošanas rotā.

Leitnants Bērziņš atgriežas frontē 1944.gada augusta sākumā pie Lubānas.

Leitnants Bērziņš no kreisās pie „zolītes” spēles Vidzemē

Seko Vidzemes atkāpšanās kaujas. Atzīmējams leitnanta Bērziņa vadībā izkārtotais pādrošais izlūkošanas uzbrukums pie Cesvaines kādam krievu atbalsta punktam netālu no Pavāru mājām, kad viņš ar 4 – 5 vīriem gaišā, saulainā dienā devās priekšlauka izlūkošanā un uzdūrās uz ienaidnieka jauno atbalsta punktu. Daudz nedomādams, izrīkodams savus vīrus puslokā, uzbruka ienaidniekam, saņemot 3 gūstekņus. Ienaidnieks zaudēja vēl 8 – 10 kritušos.

Atkāpjoties no Cesvaines leitnants Bērziņš komandē 42.pulka I bataljona 6.rotas aizklāju. Pēc tam seko smagās Mores kaujas. Vairāku dienu kaujās I bataljons iznīcina ienaidnieka pulku pie Kārtūžu muižas. Bērziņa rotas iecirknī krīt pats pulka komandieris.

Seko atiešana uz Kurzemi. 1944.gada 10.oktobrī Bērziņa rota sasniedz Pienavu. Jau no 12. – 18.oktobrim jāizcīna 1.Kurzemes kauja. Pēc tam 2.rota ieņem pozīcijas iepretim Bērzbeķu muižai, kur paliek līdz Ziemassvētku kaujām.

42.pulka I bataljona 2.rotas komandieris virsleitnants J. Bērziņš Kurzemē

Sākoties Ziemassvētku kaujām 2.rotai jāpaliek vienu nakti aizklājā. Naktī no 25.uz 26.decembri atgāja tikai rotas vadības grupa, jo jaunajā vietā rotai bija paredzēts ieņemt 2 līniju Zvejnieku kalnā. Liels bija Bērziņa pārsteigums, ka Zvejnieku augstiene atradās pašā pirmajā līnijā un priekšā bija boļševiki. Zvejnieku māju drupās atradās tikai daži vīri, kopā ar Bērziņa vadības grupu, kādi 10 – 12 vīri ar pāris patšautenēm. Laime gan, ka lauks bija pārskatāms. Pretinieka artilērijas uguns izsita abus ložmetējus un nepienākot papildspēkiem, Zvejnieku augstiene bija jāatdod. Naktī tur iesēdās ienaidnieks, ierīkojot arī divīzijas komandpunktu. Tā nejaušības un nolaidības dēļ tika atdota Zvejnieku augstiene, kas pārvaldīja diezgan plašu aizmuguri.

Pa nakti I bataljona komandieris majors Reinholds bija izšķīries, ka otrā dienā kalns jāatgūst. Uzbrukumā norīkoja 2.rotu un 1.rotu leitnanta Pauzera vadībā. 2.rotai jāzbrūk frontāli, 1.rota no aizmugures. Uzbrukums neizdodas un Zvejnieku augstiene paliek ienaidnieka rokās. Leitnants Preijers, kurš komandēja virsleitnanta Bērziņa 2.rotas vadu savās atmiņās atceras kauju par Zvejnieku augstieni.

„Savu īsto uzdevumu doties uz ZVEJNIEKIEM aizmirsis nebiju, taču biju iesaistījies kaujā ZR no RUMBĀM un kauja visā frontē trakoja gandrīz

vienādi, kaut liekas pie RUMBĀM tomēr stiprāk. Oļģerts par mani pa telefonu bija ziņojis Reinholdam, kur es ar savējiem sedzējiem pašreiz atrados.

Majors bija izlamājies, ka krievi viņam atņēmuši ZVEJNIEKUS un beigās noteicis atsūtīt man pretim kādu, kas man norādīs kur iet. Tagad mēs ar Oļģertu metāmies D virzienā meklēt Gaigalu. Krievi atkal nāca pāri dzelzceļam. Dažus simtus metru ZR no RUMBĀM, kur nopostītā dzelzceļa līnija meta slaidu līkumu uz A, atradās kādus 100 metru plats, tāds kā iezaļojis rudzu lauks. Pa šo klajo lauku visā savā brašā kareiviskā stāva godībā soļoja virsleitnants Gaigals, tērpies ļoti garā šinelī, bruņu cepuri galvā un mašīnpistoli rokā. Kopā ar viņu tāpat stāvus lēnā solī gāja viņa rota, šaudama no visiem stobriem. Nedabūjis telefona sakarus ar mums un arī no „augšas” tramdīts, Gaigals savu uzbrukumu bija sācis viens. Ātri pāri dzelzceļam patriektie krievi bija iekārtojušies aiz uzbēruma un sagaidīja mūs ar spēcīgu uguni. Vārdu sakot, šoreiz tālāk aiz uzbēruma netikām. Taču, tas jau arī bija kaut kas – krievi redzēja, ka mēs te nedomājam atkāpties, bet paši izrādām prettriecienu un tas viņiem lika apstāties.

Diemžēl mums bija arī ievainotie un kritušie. Man arī bija kādi 3 vai 4 ievainotie un no diviem desmitiem vīru vadā bijām palikuši tikai 17.

No Melnbārža vīriem bija krituši 3. Karavīri tagad mēģināja atrast kaut cik izdevīgāku pozīciju šaušanai guļus, jo pat uz ceļiem te nebija iespējams stāvēt. Visapkārt plakšķēja lodes.

- Cūkas laime, - noteica Oļģerts, izspļaudams no mutes nelielu ādas strēmeli, ko tikko bija nokodis no pirksta. Pirksts asiņoja. Izbrīnā raudzījās uz Oļģertu. Aiz jostas viņam bija raķešu pistole, bet tās metāla stobrā bija iesista dziļa rene.

Lode bija trāpījusi pa pistoles stobru un tad ar rikošetu pa pirkstu. Līdz Oļģerta vēderam bija pietrūcis kāds centimetrs vai pusotra. Šī vēl nebija viņa lode. Tā viņu atrada vēlāk. (Miris no ievainojuma 1945.gada 5.janvārī)

Pretinieks pieklusināja uguni. Viņam jau arī munīciju neviens nestiepa maisiem, tāpat kā mums. Munīcijas mums bija palicis maz. Jābrīnās, ka munīcijas vispār vēl bija. Un tad ieradās ieroču un munīcijas piegādes pārzinis, kaprālis Kārlis Ešmanis. Šis kalsnais, temperamentīgais kaprālis mani atrada visur, gan purvos, gan mežos, gan kļūmīgākajos kaujas apstākļos. Vienmēr kaut kur tuvumā stāvēja viņa rati ar munīcijas kastēm, rokas granātām un rezerves ieročiem.

Nekad viņa zirdziņš nebija apšaudes dēļ sācis trakot, pārlauzis ilksis vai apgāzis vezumu, kā tas diemžēl gadījās uztura vedējiem, kurus kaujas laikā, bija bezcerīgi sagaidīt priekšējās līnijās. Daudzkārt gadījās, ka tur, kur Ešmaņa rati patiešām nevarēja piebraukt, viņš kopā ar savu braucēju smagās munīcijas kastes stiepa pats

Šis Kārlis Ešmanis ir tas pats mūsu pirmskara lielākā motorkuģa „Hercogs Jēkabs” jūrnieks, kurš šad un tad pieminēts pēckara presē. Skaidrs, ka viņš tad nevarēja stāstīt un izteikt to pašu, ko viņš stāstīja kauju starplaikos man. Viņš jau arī pēc kara neuzplijās ar savām atmiņām, viņu uzmeklēja

sakarā ar „rakstnieka” Rikardo Kadiķa „mednieku” stāstiem. Lasot tos un skatoties televīzijā „Tobago maina kursu”, man vienkārši gribējās vemt....

Bija jau pievakare, kad mums pretim atsūtīja kādu virsnieku no bataljona štāba. Savācu savus vīrus un devāties uz ZVEJNIEKIEM. Pagājuši puskilometru, apmetamies uz noras un nolikāmies slīpi pie nelieliem krūmiņiem nogaidīt tumsas iestāšanos, lai pretinieks neredzētu mūsu ierašanos ZVEJNIEKU rajonā. Divas nakts nebiju gulējis un 3 dienas uz kājām. Kaut sāka snigt sīki sniega putraimiņi, es uz cinīša biju aizmidzis. Gulēja arī citi.

Jau tumsā otro Ziemassvētku vakarā kādu puskilometru D no ZVEJNIEKIEM mūs sagaidīja rotas komandieris virsleitnants Jānis Alfrēds Bērziņš un ierādīja vietu pašā SPĪGUS [purva DA malā, ciņainā pļavā, ar ko te beidzās purvs. Tūliņ Bērziņš pateica, ka rīt būs uzbrukums ZVEJNIEKIEM.

Par pretinieku uzzināju tikai tik daudz, ka tas atrodas ZVEJNIEKOS. Bija klusums. Atrodoties tik tuvu ienaidniekam un klajā vietā, posteņi, protams, tika izlikti. Paši gan bijām sasnieguši cilvēka izturības robežu un es, šķiet, personīgi šo robežu biju jau sasniedzis. Bija pārņēmusi trula vienaldzība. Kas būs, tas būs. Nakts bija ļoti tumša, bet samērā silta. Mēs aizmigām nogurušu, pārmocītu cilvēku miegā, šķiet arī posteņi, bet liekas ne visi, jo tad, kad ap pusnakti mūsu novietojumā ienāca neliela pretinieka izlūku grupa, sākās apšaudīšanās. Visi pietrūkās kājās.

Tik daudz saprāta man vēl bija palicis, ka iebļāvos,

- Mūsējiem gulties, šaut pa skrejošajiem.

Daži tumši stāvi nozuda purva priedītēs. Neviens pretinieka izlūks nebija kritis, bet mūsu kaprāli Sproģi smagi ievainoja vēdera lejas daļā – cirkšņos.

Rīts tuvojās kluss, bet nāve savu melno segu pār mums turēja izplestu kopš vakar vakara, kad tika pieņemts šī uzbrukuma plāns.

Ir daudzkārt dzirdēti visādi lozungi un saukļi, kā „uzvarēt vai mirt” „labāk stāvus mirt nekā uz ceļiem dzīvot”. Es un domāju arī citi no Kurzemes kauju laukiem, šādus saukļus vērtējam tik pat augstu kā tos „apariet zemi rudenī” un „novāciet ražu laikā un bez zudumiem”. Tie ir vārdi, tukši vārdi. Ja kāds Kurzemē būtu tik dulns, ka uzdrošinātos, piemēram, lietot saukli „uzvarēt vai mirt” tad tam vairs dzīves nebūtu, viņu izsmietu ik uz soļa. Sak – vai tu vēl, draudziņ, neesi aizgājis mirt. Nu tad pasteidzies, ka citi tev neaizskrien priekšā! Tāpat tie, kas citus aicina stāvus mirt, nevis uz ceļiem dzīvot. Kad nu tas miršanas laiks būtu klāt, tad saukļa daudzīnātājs parasti atrod drošu vietīņu kur nodzīvot gandrīz līdz simts gadu vecumam. Mums Kurzemē lozungu nebija. Tie bija lieki.

Un tā – trešie Ziemassvētki. Īsi pirms ausmas ieradās 1.rotas komandieris virsleitnants Bērziņš un 2.rotas komandieris Pauzers.

Izvietojām karavīrus purva priedītēs un komandieri sagatavoja savas vienības uzbrukumam. Laiks bija apmācies un drusku pie sala. Sāka atkal krist sīki sniega putraimiņi.

Virsleitnants Bērziņš mani un seržantu Skuju pasauca tuvāk purva malai un paskaidroja uzdevumu. Manam vadam (17 vīri un trīs ložmetēji) jāuzbrūk ZVEJNIEKU māju pudurim un tas jāieņem. Man palīgā nāks 2 vācu triecienlielgabali. Seržanta Skujas vads, kas bija aptuveni tādā pat skaitā kā manējais, uzbruks kādus 200 metrus no manis pa labi. Pa kreisi no mana vada uzbruks leitnanta Pauzera rota – pa purva priedītēm virzienā uz Z un ieņems nelielo birzīti, kas atrodas R (dažus simtus metru) no ZVEJNIEKIEM, jau ārpus Spīgus purva. Tāds bija plāns.

Jau paskatoties vien caur purvu malas krūmiem, es sapratu, kas manu vadu sagaida. Vakar, zaudējot ZVEJNIEKUS, mūsu bataljona vīriem te bija klājies grūti. Bija daudz kritušo un ievainoto, īpaši no mūsu 1.rotas, kas aizstāvēja tieši ZVEJNIEKUS. Viss klajais lauks ap mājām bija lielu un mazu krāteru izrobots. Starp tiem bija arī tādi, kur varēja ērti ievietoties 6 vīri. Tās lielākās bija vistuvāk ZVEJNIEKIEM. Te liekas bija pikējošie bumbvedēji pirms uzbrukuma sākuma. Paši ZVEJNIEKI atradās paugurā, un mūs no šīm mājām atdalīja kādus 300 metrus plata nogāze, kas šķita kā rudenī noecēts tīrums. Uz tā nebija neviena krūmiņa, neviena grāvīša.

Pašā ZVEJNIEKU māju pudurī izcēlās liela dzīvojamā ēka, kas nebija nodegusi iepriekšējās dienas kaujas laikā, tikai jumta vietā rēgojās kailas spāres. Mājas garākā siena bija pavērsta pret mums un biežākais dārza koku puduris atradās tās A galā. Uz šo galu arī domāju virzīt uzbrukumu. Taču kamēr ēka nesāks degt, triekties pret to vienalga ar vadu vai rotu, bija pašnāvība.

Un šī ēka nedega, kad mans vads tai uzbruka. Vācu triecienlielgabali to neizdedzināja, tie it kā ņurrāja Spīgus purva dienviddaļā aiz priedēm un šāva ar netiešo uguni un tātad nevarēja arī precīzi trāpīt. Bet es cerēju līdz pat pēdējam brīdim.

Tagad ZVEJNIEKI aizdomīgi klusēja. Šur tur gan istabu dziļumā ar binokli varēja brīžiem redzēt aizslīdam kāda ēnas, bet pretinieks laikam pat iedomāties nevarēja, ka mēs tiešām kā īsti pašnāvnieki, skriesim gaišā dienas laikā virsū viņu ložmetējiem. Sasauca grupas komandierus. Pienāca arī pārējie mūsu vada puisi. Tagad visi zināja, kas mums jādara. Liku visas liekās mantas atstāt purva krūmos. Mans ziņnesis Āns pat no pievestajām brokastīm neizdzerto ķīseļa krūzi pieslēja pie kādas priedītes, lai neapgāžas.

Redzēju, ka visi puisi man tic un arī pats ticēju panākumiem, kaut tik neizdevīgos apstākļos sapratu, ka bez zaudējumiem ZVEJNIEKUS nesasniesim. Toreiz likās, ka mums latviešu puikām viss iespējams.

Ieradās majors Reinholds. Bija skarbs un runāja strupi. Vispirms ar Bērziņu, tad pievērsās man un Skujam. *Vai uzdevums ir skaidrs? Tad nekavējoties izpildīt.*

Es uzdrošinājos jautāt „Kur mani divi triecienlielgabali?”

Muti. Vai tie ir tavi triecienlielgabali? Tūlīn sākt uzbrukumu.

Bērziņš drūmi klusēja. Viņš saprata to pašu ko es un, protams, arī Reinholds – šis man dotais uzdevums nav cilvēka spēkiem izpildāms. Vai es nejutos

vainīgs sava vada bojā ejā? Toreiz nemaz. Es pirmais izskrēju no purva priedītēm un saucu – uz priekšu puikas.

Ir trešā Ziemassvētku diena, 27.decembris. mēs, 17 vīri skrejam pretim savam liktenim. Sākas lēzenais nokalnes slīpums. Netrenēties normāls cilvēks 100 metrus var noskriet kādās 15 vai 16 sekundēs. Mēs to nevaram, kaut skrejam ko nagi nes. Mums līdzī ir ložmetēji, otrajiem numuriem lenšu kastes. Man visvieglākais ierocis – mašīnpistole siksnā ap kaklu un ar rokturi padusē.

- *Uz priekšu puikas, ātrāk, neizklīst*, - es kliežu un skreju pats.

Viņi ZVEJNIEKOS vēl nav attapušies, nav gaidījuši tādu neprātību. Bez smago ieroču sagatavošanas uguns, gaišā dienas laikā, pa pilnīgi klaju lauku un pret nogāzes slīpumu, pretī ložmetējiem.

Ir veikti kādi 100 metri, kad viņi atpapas. Viens pēc otra sāk zibināt ZVEJNIEKU tumšie logu caurumi un tāpat viens pēc otra krīt un neceļas mani atpalikušie.

- *Šurp puikas, negulties*, - es bļāju bez pārtraukuma un brīžiem pametu skatu atpakaļ.

Vads neceļas un necelsies vairs. Divi gan vēl kūņojas – mans otrais ziņnesis Ernests Āns, kādreizējais paša pulka komandiera Voldemāra Veisa personīgais ziņnesis. Viņš rāpo tā savādi, it kā iesāņus, it kā grieztos pa apli, tad saņem vēl vienu ložmetēja kārtu un rokas sānis izpletis, nokrīt uz mutes, it kā piesists krustā.

Otrs, vēl pavisam ložu neskaris, ir jaunais Voldemārs Pīpe. Ko tas zēns dara zem trakās ložmetēju uguns? Viņš velk laukā no tā nāves lauka savu smagi ievainoto draugu. Neticami. Man šermuļi skrien pār kauliem. Tas nav iespējams. Tas ir ārprāts. Nē, tā ir pašreizējā – pēdējā un augstākā. Šo īpašību, liekas nevar analizēt, nevar sadalīt sastāvdaļās. Tā vai nu ir vai nav. Pīpem tā bija un kareivis, saņēmis ložu kārtu, nokrīt draugam blakus un nekust vairs. No sešu vīru grupas, kas turējās pa mani, nekrīt neviens, mēs esam aizskrējuši vistālāk. Lodes kapā lauku man priekšā, sānos un visapkārt.

Kūp netīrais sniegs un smiltis. – dievs stāvi mums klāt! – es drudzaini domāju un gaidu jebkuru brīdi ložu sitienus. Ložmetēju kārtas saplūdušas vienā kopējā tarkšķī, nekas cits nav dzirdams, bet smiltis kūp un kūp un sīki kukuržņi lec pa gaisu. – Uz priekšu puikas, uz ābeļdārzu, es bļāju, bet neviens mani nedzird. Atpakaļ ceļa vairs nav. Es arī atpakaļ vairs neskatos. Nav jēgas vairs, bet kas mani triec uz priekšu? Vai tā ir priekšnojauta, kas vēlāk glābusi manu, gan daudzu citu dzīvības? Man jau skaidrs, ka mēs seši ZVEJNIEKUS nerasniegsim, kaut tagad, kad vads nogāzts gar zemi, mūs no purva malas sāk pabalstīt virsleitnanta Bērziņa pašrocīgi vadītais ložmetējs.

Viņa „kaulu zāģa” garās kārtas skrien pāri kritušajiem uz ZVEJNIEKIEM. Pretinieka ložmetēju uguns kļūst nekārtīgāka, drusku izklaidējas ap mums vēl skrejošajiem un tad pievēršas purva malai. Krievi gaida, ka no purva skries ārā vēl kāda uzbrucēju masa, jo viņiem pat prātā

nevar ienākt, ka mans vājš vads, tagad jau sakautais vads ir viss, kas uzbrūk.

Mēs tie seši esam pakrituši kur, kurais. Nav iespējams noskriet vienā stiepienā šo nāves distanci. Arī man nē, kas kādreiz trenējies sportā. Pakrituši esam nelielās smago ieroču izsistās bedrītēs. Papēži un galvas visiem ārā, tikai vēders paslēpts. Un atkal tas instinkts, vai kā nu lai to sauc, triec mani uz priekšu. Starp mums un aizmugurē esošo purvu ir nāvējoša ložmetēju uguns josla. Pa labi – tukšums, tas ir, Skuja ar savu vadu uz priekšu nav ticis. Priekšā izspūrušie ābeļdarza koki un ZVEJNIEKU jumta drūmās redeles. Zemi te kapā kaut stipri retinātas, tomēr ložmetēju kārtas.

Taču gulēšana tik seklās bedrītēs nav domājama tā kā tā. Un es paļaujos instinktā un eju it kā pret veselo saprātu. Pietrūkstos kājās un saucu:

„Uz priekšu puikas!” Jānis ar savu ložmetēju ir vistuvāk. Viņš droši vien domā, ka esmu traks palicis. Bet es rādu uz ābeļdarzu un turpinu kliegt. Un tad visi ir kājās un mēs atkal skrienam. Neliela auguma, bet mutīgajam valmierietim Grasmanis vienā rokā šautene, otrā brilles, kas piešķiestas ar zemēm.

Jāskrien nav tālu. Tepat arī ir tā lielā aviācijas bumbas bedre, uz kuru mūs triec mans instinkts. Mēs saveļamies tajā. Līdz ZVEJNIEKIEM palikuši kādi 100 metri. Te mēs paliksim, kas būs, tas būs. Atmosfēra man iepriekš solītie triecienlielgabali purva dienvidgalā un nogāž savus šāviņus gandrīz mums virsū. Taču drīz tie attopas un pārtrauc savu slikti tēmēto uguni. Mūsu lielajā aviācijas bumbu bedrē, kas te izrauta jau dienu agrāk, Jānis bez teikšanas nostāda „fikso” uz kājiņām un pa brīžam nogāž īsas kārtas ieslīpi pa kreisi – uz izpūrušā ābeļdarza stūri. Boļeslavs guļ un kārtu lentu. Es esmu viņam aiz muguras, Elmārs guļ man pa kreisi un slauka savas brilles, bet mans ziņnesis un vada seržants pa labi.

Ja es vēlreiz būtu jauns un man būtu izvēle kādus karavīrus ņemt kaujā, es izvēlētos latgaliešus. Kaujā uz viņiem varēja paļauties.

Tagad notika tas, ko jau varēja sagaidīt – mīnmetēji. Tepat, kaut kur aiz ZVEJNIEKIEM pa labi, sāka korķēt jau kādi divi vai trīs bez iepriekšējas piešaudes. Uguns šķīst pa visu lauku, kas tagad klāts ar krāteriem. Ap mūsu bedri sprādzienu mazāk, lai neķertu savējos ZVEJNIEKOS. Lūk, kāpēc instinkts mani triecis tuvāk šīm mājām.

Smagie ieroči runā dažādās balsīs. Visskaistākā balss ir artilērijas granātām. Tās lidojumā dzied kā gulbji, kas rudenī dodas uz dienvidiem. Taču tā ir nāves balss. Prettanku un tanku lielgabalu šāviņi nāk virsū pavisam bez balss. Te sprādziens notiek pirms dzird granātu lidojam. Visīpatnējākā ir mīnmetēju toņkārtā. To vislabāk var novērot, ja mīnmetēju nav daudz un tie nešauj trakā steigā kā te. Izšāviens atgādina troksni, kā tad kad ar sparū rautu ārā šampanieša korķi. No mīnas bieži vien var izbēgt, protams ja ir kur sprukt, jo tās lido ievērojamāki lēnāk par skaņu. Lidojuma troksnis atgādina klusus čukstus kuč-kuč-kuč. Nolidojusi paredzēto distanci, mīna apklust un nāk stāvus lejā.

Sīka mīnas šķemba ķēra Elmāru pakauša kreisajā pusē. Bija tagad jāgudro, kā no šīs situācijas izkļūt.

Un gadījās, ka kādu puskilometru no mums, R no ZVEJNIEKIEM, kur uzbruka mūsu bataljona 2.rota, šīs rotas 1.vadu komandēja drosmīgais leitnants Kārlis Mūsiņš. 2.rota ieņēma savu birzīti viegli un tikai tāpēc, ka visa pretinieka uguns bija vērsta pret mānu vadu.

Šis leitnants ar saviem vīriem atradās tuvu ZVEJNIEKIEM, tikai pretējā pusē nekā es. Ne es viņu toreiz pazinu, ne viņš mani. Par šo lietu Kārlis man pastāstīja janvāra beigās. Viņš labi redzējis ZVEJNIEKU pagalmu, dzirdējis tos mīnmetējus korķējam un prasījis savam rotas komandierim Pauzeram atļauju iet uzbrukumā, taču Pauzers neesot ļāvis. Tomēr Kārlis visus savus ložmetējus savilcis pret ZVEJNIEKIEM un kolīdz manījies kādu kustību, tūlīt grūdis uguni virsū no visiem stobriem.

Kārļa uguns radījusi ZVEJNIEKOS apjukumu. Kādi vīri tur krituši, kādi metušies iekšā mājā, citi pat laidušies projām no ZVEJNIEKIEM, arī kāds prettanku lielgabals rauts apkārt. Vairāki mīnmetēji pārtraukuši korķēt. Visa jezga ilgusi kādas 10 minūtes. Mēs to jutām, metāmiem ārā no bedres un aizsegā purvā. Pēc tam krievi ZVEJNIEKOS attapušies. Kaut Mūsiņa ložmetēji turpināja darboties, tomēr pretiniekam izdevās no ēkas dabūt ārā dažus savus ložmetējus un tos uz ātru roku nostādīt pret Kārli. Sākās abpusēja uguns kauja. Bet ZVEJNIEKI palika neieņemti. Izrādījās, ka mans vads tika it kā ar iepriekšēju nolūku ziedots pretinieka sagatavotā uzbrukuma novēršanai vai vismaz deformēšanai. Mums, protams toreiz to neviens neteica. Man un maniem puisiem tie bija traģiski notikumi, un šie notikumi turpinājās...Elmārs pārmetās bedres malai pirmais. Pēc tam to atkārtojām pārējie pēc kārtas pa vienam. Bet pirms izlēkšanas no bedres es dabūju spēcīgu sitienu no mugurpuses pa bruņu cepuri un zods man ietricās krūtīs, bet pleci un kakls nobira ar mālainu smilti. Sajutu asas sāpes kakla muskuļos un skriemeļos. Sasalis māla klucis, mīnas sprādziena triekts, bija ķēris manu galvu. Zem bruņu cepures, kā parasti atradās bergmice un tā darbojās kā amortizators.

- *Skrejat nu, es piesegšu,* - teica Jānis. Es viņam to neliku darīt, to viņš uzņēmās pats.

Purvu sasniedzām 2 ievainotie, apdauzītais es un vēl 3 veselie. Purva malā, krūmos pie ložmetēja gulēja rotas komandieris Bērziņš un šāva tā savādi, ne vairs pa ZVEJNIEKIEM, bet stipri pa labi, kur kādi Skujas vīri vēl nebija iznākuši un tie bija jāpabalst. Pats Skuja atradās Bērziņam blakus, viņš krita vēlāk.

Ej purvā un atvelc elpu, - man teica Bērziņš. Iegājām arī, bet tikai trīs.

Elmārs un Jānis jau bija ceļā uz pārsiešanas punktu VANAGOS. Es apsēdos uz sausāka ciņa un mēģināju aizsmēķēt. Virga un Stvikša stāvēja. Tajā brīdī gaisā sāka krākt un turpat mums pa labi nogāzās reaktīvo mīnmetēju zalve. Gaisā uzskrēja salauzīto priedīšu, purva ciņu un melni dūņu fontāni. Spēcīgs sprādziena vilnis aizsita ausis. Mitrās augsnes dēļ mīnu šķembu nebija sevišķi

daudz, taču kāda sīka šķemba ķēra mana kaujas ziņneša krūtis. Jaunais zēns ļoti uztraucās un tūlīt atrāva vaļā savus svārkus un kreklu. Krūtīs bija neliels caurumiņš pa kuru laukā nāca asiņainu putu burbulīši. Tāds ievainojums nebija joka lieta.

Tagad, palikuši ar Virgu, nepaspējām paiet ne pāris desmitu soļu, kad atkal sāka krākt gaiss un reizē ar sprādzienu iebļāvās Virga. Es biju nokritis uz mutes un man likās, ka šūpojas viss purvs. Edvards bija satvēris kāju. Bikses ap ceļgalu viņam bija ar asinīm. Man nudien gribējās raudāt un vemt. Tad kaut kur purvā Katjušas nogāza trešo zalvi, un es atjēdzos.

- *Es tevi neatstāšu, iesim abi, lai kungi uzkaras, no mums neviens neko nevar vairs prasīt. Panest tevi es nevarēšu, kājas jau tā grimst sūnās, - tā es toreiz apmēram teicu un mēs mēģinājām iet.*

Gājām taisni cauri purvam uz VANAGIEM, nebēdādami par tām retajām lodēm, kas tiecās mūs vēl panākt. Šur un tur krita vēl pa kādai retai artilērijas granātai.

Edvards bija mazāka auguma nekā es, viņa roka man bija ap manu kaklu. Kājas mums grima sūnās un ķērās aiz ciņiem. Mēs tomēr mēģinājām steigties, lai ātrāk tiktu pārsiešanas punktā. Asins ielāps uz biksēm bija kļuvis lielāks, kāja ejot tika stipri samocīta, bet viņš centās turēties stingri, gan nobālis, gan zobus sakodis.

To atlikušo stundu līdz Vanagiem mēs gājām kādu stundu. Galva man kļuva arvien trulāka un domas juka nost.

Beidzot ieraudzīju kādu it kā baltā priekšautā tērptu vīru ar asiņainu lupatu rokās. Viņš mums norādīja uz blakus bunkuru, kas bija tāda kā ievainoto uzgaidāmā telpa. Ievilkus tur iekšā savu seržantu un abi atlaidāmies uz salmiem.

Kādu pusstundu gulēju viņam blakus uz salmiem, mēģināju aizsmēķēt, bet tūlīt bunkuris manu acu priekšā sāka it kā šūpoties un nelabums sagrāba no jauna. Steigā atvadījos un izgāju ārā. Edvards ilgi bija projām. Viņš atgriezās aprīlī un es iecēlu tad viņu par savas rotas 2.vada komandieri.

Bet tagad, izgājis no bunkura, ieraudzīju, ka VANAGU apkārtnē skraida vīri, to vidū arī leitnants Kallītis no 42.pulka štāba.

Pārgāju prettanku grāvim pa laipu un nogriezos uz A. Sāka krēsot. Visapkārt krita reti artilērijas šāviņi. Braucīju apsarmojušās kadiķkrūmu skujas un košļāju, lai nodzītu nelabumu. Meklēju kādu ūdens plančku, kur apslapināt galvu, bet neatradu. Noņēmu bruņu cepuri un nesu to kā dāmu rokas somiņu, bet ar zābaku atdauzītos ledus gabalus liku pie pieres. Šķiet palika vieglāk, kaut galva likās kā stīpām nostīpota.

Tumsa trešo Ziemassvētku vakars. Mūsējo novietījumam es tuvojos no D puses, no bunkuru puses. Kaut nešāva vairs, tomēr atklāti neviens nestaigāja. Bunkuru ieeju spraugās gan manīju vairākas galvas. Man padeva ceļu un es iegāju pustumšā bunkurā. Nogūlos tuvākā kaktā uz kailas zemes. Spēki bija galīgi izsīkuši, un es aizmiglu uz vietas murgainā miegā.

Cik ilgi biju gulējis nezinu. Ārā bija melna nakts.No bunkuriem ārā nesa dienā ievainotos. Mani kāds paraustīja aiz pleca.

-Jāiet leitnanta kungs.

Pamodos, bet man blakus gulēja kāds un nedomās. Un mana kreisā roka, kas atradās viņam blakus bija slapja ar biežām un jau sarecējušām asinīm. Man blakus atradās kritušais. Viņš tur arī palika, bet es turpat bunkurā pie durvīm izvēmos. Baiļu nebija, vienīgi šausmas, kas ir kaut kas cits. Kādos nosviestos pārsienamos materiālos apslaucīju roku.

Izgāju ārā un neticēju savām acīm. Turpat stāvēja kāds vīrs ar ložmetēju, kā šauteni pie kājas – viss mans vads, mans dižkareivis Bronislavs Daukšts.

Viņš bija mani atradis un gaidījis. Ievainotie bija aizvesti. Mūsu bataljons sakārtojās pāriešanai uz jaunām pozīcijām. Jāiet nebija tālu, garām Vanagu kapsētai, un Spīgus purva DR malā jāieņem jauna pozīcija, kaujai pilnīgi nesagatavotā vietā. Šī 1,5 kilometru garā attiešana 28.decembra pirmajās rīta stundās bija mūsu bataljona pēdējā attiešana Kurzemē.

Ziemassvētki beigušies, ausa 28.decembra rīts. Bija sācies arī jauns posms manā karavīra dzīvē. Biju kļuvis savējais un tāds paliku līdz galam.”

1945.gada 5.janvārī sākās visas 19.divīzijas pretuzbrukums. I bataljona mērķis bija Vidiņi – Ģibeļas. Uzbrukumā Ģibeļām 7.janvārī virsleitnantu Bērziņu smagi ievaino. Par šo uzbrukumu viņu apbalvo ar ierakstu vācu armijas goda sarakstos.

Pēc smagā ievainojuma Bērziņu evakuē uz Dundagu, kur tiek amputēta kāja virs ceļgala. Tas jau ir sestais ievainojums. 1945.gada 5.martā viņu pārved uz Vāciju. 1945.gada aprīlī Vācijas pilsētiņā, kur ārstējas Bērziņš ienāk amerikāņi, kas arī latviešu leģionārus pieskaita vācu SS vīriem un aizved uz speciālu lazareti, kuru apsargā tankiem.

Pēc atlaišanas no gūsta Bērziņš apmetas uz dzīvi Vācijā.

Jānis Alfrēds Bērziņš aizgāja mūžībā 2011. gada 3. augustā Kurzemē. Ilgus gadus dzīvojis Minsterē, Vācijā, viņš pārcēlās uz dzīvi Tēvzemē pirms gada 90 gadu vecumā.

Jānis Alfrēds Bērziņš piedzima 1920. gadā Popes pagastā. Viņš studēja Jelgavas Lauksaimniecības akadēmijā. Vēlāk, trimdas gados, Jānis Alfrēds Bērziņš studēja arī Minsteres universitātē.

1942. gadā, būdams brīvprātīgais, Jānis Alfrēds Bērziņš virsleitnanta pakāpē piedalījās kaujās pie Ļeņingradas, Volchovā, Vidzemē un Kurzemē, kur sešas reizes tika ievainots. Cīnījies Latviešu leģiona 19. divīzijā, 42. pulkā, apbalvots ar pirmās un otrās šķiras Dzelzs krustu.

Kaņam beidzoties, viņš iesaistījās jaundibinātās Daugavas Vanagu organizācijas darbā, bija DV Vācijas valdes loceklis un vicepriekšsēdis starp 1950. un 1973. gadu, arī DV Centrālās valdes loceklis un DV ģenerālsekretārs no 1966. gada līdz pat 1993. gada decembrim. 1955. gadā apbalvots ar DV Zelta nozīmi.

Jānis Alfrēds Bērziņš ne tikai piedalījās DV un latviešu trimdas sabiedriskos darbos, bet arī nodarbojās ar vēstures pētniecību. Viņš bija līdzautors (kopā ar Vili Hāzneru) grāmatai „Laiks. Telpa. Ļaudis: Daugavas Vanagu organizācijas pirmie 25 gadi. Vēstures apcere”. Jānis Alfrēds Bērziņš bija arī redaktors izdevumam „Latviešu kaņavīrs Otrā pasaules kara laikā (IV-VII)”.

Būdam kaņavīrs, virsnieks un priekšzīmīgs latvietis, Jānis Alfrēds Bērziņš īstenoja savu sapni atgriezties dzimtenē pēc kara un trimdā pavadītiem gadiem.

Esam pateicīgi par viņa mūža darbu latviešu tautas labā.

Daugavas Vanagu Centrālās valdes vārdā

Aivars Sinka⁶⁸

TUR TĀLU KAUJAS LAUKĀ

Virsliecināta Jāņa Alfrēda Bērziņa atmiņu stāsts

1941.gada 14.jūnija rītā, nekā nejaudzams, devos uz akadēmiju Jelgavā, jo vēl bija kaut kas kārtojams sakarā ar pēdējiem eksāmeniem. Biju ļoti pārsteigts, kad redzēju pie vairākām mājām smagās automašīnas, kurās nesa saiņus, koferus, tajās sakāpa raudoši cilvēki – vīri, sievas, bērni. Devos pie paziņas, no kā arī uzzināju par šausmu nakti, kas tikko aizvadīta. Tūkstoši bija apcietināti. Es šo nakti biju gulējis mierīgā miegā, bet kas bija noticis ar maniem vecākiem un mūsu Rēzeknē, ar visu latviešu tautu?

Daudz nedomādam, saiņoju koferi un devos uz Rīgu, lai brauktu tālāk uz Rēzekni, kur mita mani piederīgie. Iebraucu Rēzeknē 15.jūnija agrā rītā ap 0600. Nelielo ceļa gabalu no Rēzeknes II stacijas līdz mūsu mājai veicu dažās minūtēs, domādam – vai redzēšu savējos!? Vārti bija aizbultēti. Pārķāpu tiem pāri un ieraudzīju savu māmuļu izbijušos, bet reizē laimīgu, mani redzot.

Tikko bija pārciesta šausmu nakts. Visa latviešu tauta bija kā nāvīgu cirtieņu saņēmusi, sarāvusies un ievilkusies savā alā. Vai brīnums, ka pēdējo nedēļu pārdzīvojumi vēlāk, pēc vācu ienākšanas vienā otrā vietā bija izraisījusi nepatīkamas naida izpausmes kā partizāņui cīņās, tā citur pēc atbrīvošanas no padomju „paradīzes” jūga? Cik šausmu un briesmu vēl pārdzīvoja katrs latvietis līdz 1.vai 3.jūlijam, kad ienāca vācu karaspēks, kas likās būt atpestītājs.

22.jūnijā izcēlās karš, ko visi gaidījām. Jau Jelgavā, akadēmijā, mūsu 5.kolonna sen ar to studentu saimi stiprināja.

Vienu dienu pēc kara sākuma pie mums ieradās miliči un noņēma radio aparātu, lai nevarētu klausīties vācu raidītājus un uzzināt patieso stāvokli. Kādu dienu pilsētā satiku manu studiju biedreni, kas akadēmijā bija komjaunatnes sekretāre, tiem pieciem biedriem no tūkstoš studentiem. Sagadījās, ka tai laikā Rēzeknei uzlidoja pāris vācu lidmašīnu. Nevarēju slēpt savu prieku, ko manīja viņa un man dzēlīgi noprasīja, vai arī es priecājos un gaidot vācu uzvaru, kas gan esot pavisam veltīgi.

Jūnija pēdējās dienās mani pēkšņi izsauca uz miliciju sakarā ar eventuālu mobilizāciju. Mani pierēģistrēja, bet piekodināja dzīves vietu neatstāt. Atlikušās dienas līdz 3.jūlijam, kad Rēzeknē ienāca vācieši, vairāk dzīvojām pa plašu dārzu, vārtus nobultēdami, it kā neviena nebūtu mājās. Šausmīgas bija šīs dienas, jo vienmēr dzirdējām ziņas, ka pazudis viens otrs no mūsu paziņām. Apsvērām iespēju braukt uz laukiem pie draugiem, bet nelikās droši arī tur, jo tie bijuši aizsargi un paši apdraudēti. Katru vācu uzlidojumu sagaidījām kā atpestīšanu.

⁶⁸<http://www.brivalatvija.lv/mitnu-zemes?kategorija=V%E2cija&b=1&ibu=16897>

Priekšpēdējā dienā pirms vācu ienākšanas pie mums atbrauca mans studiju biedrs Joffe ar līgavu, abi žīdu tautības, un lūdza viņu uzņemt uz pāris dienām, vislabāk pirtī, kas atradās dārzā. Viņi minēja, ka pirmajās dienās vajagot žīdiem paslēpties, jo vācieši esot pret viņiem naidīgi. Pēc tam jau varēšot iet uz savu māju. Mēs viņiem patvērumu apsolījām, nemaz nenojauzdami ar to kādu ļaunumu. Viņi bija ar velosipēdiem un teicās vēl aizbraukt uz māju pēc kādām mantiņām. Tikai vēlāk sapratu, cik laimīgi varējām būt, kad viņi pie mums neatgriezās. Laikam bija aizbraukuši kaut kur citur. Nekad viņus vairs neredzēju.

3.jūlijā kara troksnis pastiprinājās. Pēcpusdienā kāda prettanku granāta izgāja cauri mūsu kaimiņu mājai visā tās garumā – 4 sienām un izsprāga mūsu liepiņā aiz vārtiem, to pusē noraujot, izsitot visus logus mājas vienā pusē, no gaisa satricinājuma nogāžot vienu skursteni un šķembām saurbīnot mājas sienu. Vēl kādi šāviņi, bet nekas liels, jo tieši Rēzeknē kara darbība nenotika, tad pa šoseju jau aiztraucās pirmās vācu vienības. Tumsai metoties, kāda mašīna piestāja pie mūsu mājas un vācu karavīri prasīja dzert. Mana māmuļa iznesa viņiem mūsu akas ūdeni ko nodzerties un lielā pateicībā piedāvāja ogas, kas mums bija papildnam dārzā, bet sliktāk bija ar citu uzturu. Pirmajās dienās pēc vāciešu ienākšanas ar pārtiku bija ļoti grūti, jo veikali nedarbojās un katram bija jāiztiek ar to, kas bija iekrājis mājās. Mana māmuļa nesa mūsu dārza ogas vācu karavīriem un par to dabūja kādus konservus, maizi, arī naudu, - 10 rubļus apmainīja pret vienu vācu marku.

Kapteiņa Mača, mūsu ģimenes drauga aicināts, iestājos pašaisardzības pulciņā, kura locekļi bija pirmie kārtības uzturētāji pilsētā ar latviešu karodziņa lenti uz labās piedurknes. Kapteinis Mačs bija latviešu komandants, viņam bija savas telpas vācu komandantūrā, 1.pilsētas pamatskolā pie katoļu lielās baznīcas – 15.maija ielā. Spilgtākais un vistraģiskākais piedzīvojums man bija nedēļu vēlāk pēc vāciešu ienākšanas, kad kādu vakaru pēc izejas aizlieguma stundas iestāšanās 2000 pilsētā esošie karavīri tika sapulcināti upes malā iepretim bijušajai komunistu milicijai, lai noskatītos latviešu patriotu izrakšanā no milicijas sētā esošā šķūņa. Izrādījās, ka visi, kas pēdējās dienās bija apcietināti gan mājās, gan ielās, bija zvērīgā kārtā nomocīti milicijas pagrabos un tad šķūnī izraktā bedrē aprakti. Izrakšanas darbos nodarbināja žīdus, kurus uzraudzīja SD. Izraka apmēram 30 latviešus, visus šausmīgi sakropļotus – nogrieztiem dzimumorgāniem, noskalpētus (ar speciālām mašīnām, ko atradām milicijas pagrabos), izdurtām acīm un tml. Diena bija karsta, līķi bija gulējuši vismaz nedēļu vai vairāk zemē un izplatīja neciešamu smaku. Tādas šausmas nebiju un arī netiku vairs redzējis, vēmu aiz smakas un skatiem. Nomocīti bija Rēzeknes sabiedrības „krējums” un citi patrioti, kas vēl nebija deportēti, vai nebija noslēpušies. To starpā bija Rēzeknes Sarkanā Krusta slimnīcas direktors Dr. Gavars, Dr. Jūrmalietis, pulkvežleitnants Strūve – 9.Rēzeknes pulka vecākais ārsts, tiesu izpildītājs Stumbergs un citi. Starp nomocītajiem bija arī trīs brāļi, visi strādnieki, kas nebija nekādās organizācijās bijuši un noķerti pēdējās boļševiku valdīšanas dienās uz ielas.

Mums pašaisardzības pulciņa dalībniekiem, ļāva uz to visu noskatīties, tāpat kā sapulcinātām vairākām frontes vācu rotām, kas tai laikā atradās pilsētā. Nolūks – kurināt naidu pret komunismu, kas mums latviešiem, vairs nebija vajadzīgs, kaut arī kaut ko tamlīdzīgu nebiju iedomājies. Žīdiem liekot izrakt nomocītos, vācieši gribēja uzsvērt, ka mocītāji un nogalinātāji

bijuši žīdi. Tas bija galvenais nolūks. Rēzeknē tas daļēji atbilda patiesībai, jo galvenais mocītājs – sadists bija bijis Dr. Hāns, Rēzeknē Latvijas brīvvalsts laikā ļoti vājš ārsts. Viņa palīdzē bijusi kāda poliete – friziere, precējusies ar kādu 9.pulka instruktoru.

Sausmīgie skati Rēzeknes milicijas pagalmā manī nostiprināja domu, ka man jāiet karā, lai palīdzētu atriekt mūsu tautai nodarīto un reizē pasargātu no vēlreizēja atkārtojuma.

Laikam jau starp pilsētas iemītniekiem bija kāds, kuram nebija tīra sirdsapziņa par savu darbību baigajā gadā, jo nedaudz dienu pēc vācu ienākšanas nodega bijusī čekas māja. To mūsējie nebija pienācīgi apsargājuši.

Pēc nepilna mēmeša no pašaizsardzības grupas aizgāju, jo man nepatika kārtības dienesta pienākumi, un patruļdienests naktīs. Biju ļoti pareizi darījis, jo uz rudens pusin pašaizsardzības grupas piederīgos, protams, kas vēlējās, pārskaitīja latviešu policijā, kurai bija jāapsargā arī žīdu geto, jāpavada žīdu transporti. Tādi uzdevumi nebija man. Izmēģinājos tikt uz Jelgavu, lai turpinātu studijas, bet nesaņēmu braukšanas atļauju. Akadēmija līdzīgi Latvijas Universitātei darbību sāka ļoti vēlu. Pieteicos brīvprātīgi latviešu vienībās, bet, iesaukšanas pavēlei kavējoties, sāku darbu Rēzeknes ugunsapdrošināšanas inspekcijā par inspektoru. Darba vietas gaisotne bija lieliska. Mans priekšnieks bija kapteinis Nikolajs Pļavenieks, Lāčplēša ordeņa kavalieris, lielisks kolēģis un cilvēks. Darba biedri – bijušie virsnieki un instruktori. Sadzīve bija ļoti laba. Daudz arī ziedoja „slāpušiem gariem”, jo birojam blakus bija liela, labi iekārtota viesistaba.

Ziema 1941.un 1942.gadā bija barga – nereti temperatūra nokrita -40 un pat vairāk. Tā bija traģiska ziema, kas kļuva liktenīga arī vācu armijai, kura nosala Krievijas klajumos bez siltā apģērba un laikus neierakusies pārziemošanai.

Tā pienāca 28.februāris. Jau mēnesi iepriekš biju saņēmis pavēli ierasties Krāslavā, kur organizējās kāds latviešu brīvprātīgo bataljons. Vēl paspēju nosvinēt savu 22 dzimšanas dienu. Reizē ar mani uz Krāslavu devās kapteinis Pļavenieks un virsleitnants K. Ložeņicins. No darba vietas pieteicās vēl arī kapteinis Ž. Pūce. Kādā rītā devāmies ceļā uz Krāslavu, kas no Daugavpils nebija nemaz tik viegli sasniedzama, jo pasažieru satiksme vēl nebija. No Krāslavas stacijas, kuiru sasniedzām ar kādu kara ešelonu, līdz pilsētai atlika 3km ko iet kājām. Pēcpusdienā bijām bataljona štābā, Krāslavas pilī, kur miera apstākļos bija ģimnāzija.

Krāslavas pils 19.bataljona štābs⁶⁹

Mūs pieņēma bataljona komandieris pulkvežleitnants Bebris un saimniecības priekšnieks kapteinis Strade. Mūs visus trīs iedalīja vienā rotā. Kapteinis Pļavenieks kļuva rotas komandieris, virsleitnants Ložeņicins 1.vada un es 3.vada komandieris. Mums ierādīja istabas pie privātajiem pilsētas iedzīvotājiem, gan katram savā mājā. Mūsu 3.rota sāka tikai tagad komplektēties. Katru dienu ieradās kareivji un instruktori, arī virsnieki. Virsleitnants Pilingis kļuva ložmetēju vada komandieris un leitnants Rutkasts 2.vada komandieris. Ar pēdējo ļoti iedraudzējās un kopā ar virsleitnantu Ložeņicinu kļuvām gandrīz nešķirami draugi. Mācības sākās tikai marta beigās, aprīļa sākumā, kad rota sakomplektējās pilnīgi. Rota bija novietota latviešu pamatskolas telpās. Ēka gan bija jauna, bet karaspēkam ne visai piemērota. Trūka arī gultiņas un kareivjiem bija jāguļ uz salmu maisiem, uz grīdas. Tas nebija sevišķi patīkami un ļoti traucēja ieviest kārtību un tīrību.

Pavasara tuvošanās tomēr daudz ko laboja. Visā pilnībā atklājās Krāslavas krāšņā daba. Krāslava piederēja pie skaistākajiem dabas stūriem. Daugava, diezgan paaugstā kalnā pils ar krāšņu parku apkārt.

Netrūka arī romantikas. Mūs bieži ielūdza vakaros ģimenēs uz viesībām, sevišķi, kur bija meitas mūsu gados. Krāslavas pilsētiņā pārsvarā bija poļi, jāsaka, pat ļoti daudzās latviskās latgaliešu ģimenēs sarunājās poļu valodā. Protams, meitas bija gājušas latviešu skolās un ar mums runāja latviski.

Vēl bataljona bija virsnieki – kapteinis Eduards Riekstiņš, 1.rotas komandieris, 1966.gadā mira traģiskā nāvē Ņujorkā, pagrabā atrasts nožņaugts un nolaupīti daži dolāri. Leitnants Graudiņš mira vēl bataljona formēšanās laikā.

Mūsu ikdienu pagāja mācībās, kas nebija sevišķi daudzpusīgas, jo trūka dažādu ieroču. Skaistā atmiņā palikuši pavasara mēneši Krāslavā, kad mežos bieži ar savu vadu skrēju meža skrējienus. Tomēr nebija ilgi ļauts palikt šajā jaukajā dabas stūrītī, jo maijā mani komandēja uz kursiem Rīgā.

⁶⁹<http://www.zudusilatvija.lv/objects/object/25514/>

Rīgā jutos lieliski. Mācības bija vieglas, brīvā laika samērā daudz. Sestdienas un svētdienas pavadīju pie sava obligātā dienesta drauga Viļa Mežaparkā. Viņš bija īsts ultrapatriots, kas ienīda līdz pēdējam krievus un vāciešus. Visu krievu gadu viņš nedzīvoja mājās, bet slapstījās pie draugiem. Pēc vāciešu ienākšanas viņš dzīvoja samērā mierīgi, nekādā pretestības kustībā nepiedalīdamies, apmierinādamies tikai ar plaša apmēra spekulācijām. Viņš domāja, ka ar to vismaz saimnieciski grauj vācu civilpārvaldi, neapzinoties, ka cieš arī armija un karavīri frontē. Katrā ziņā viņa mājā, Kokneses prospektā, nekā netrūka un tai laikā mani visvairāk interesēja ēdamais. Cigaretes viņam piegādāja kriminālpolicija, dzērienus – vācu kantīņu pārziņi. Pāris reizes iekrita, bet ar pārdesmit tūkstošu reihsmarku ziedojumu Vācu Sarkanajam Krustam tika cauri. Viņš bija iesaucamo gados, bet arī no dienesta leģionā viņš atsavinājās ar lielāku summu, par ko saņēma pasē zīmogu, ka no kara dienesta atbrīvots. Tomēr vēlāk izrādījās, ka atbrīvošanas zīmogs nebija īsts, to bija noorganizējusi kāda studentu grupa, kas beidzot iekrita un tās vadītājs ar vairākiem apcietināts. Notika tā, ka visus atbrīvotos pārbaudīja vēlreiz un atklājās, ka vairāki nav gājuši cauri iesaukšanas komisijai. Vili apcietināja. Viss bija noorganizēts viņa bēgšanai – ejot no darbiem, mašīna stāvēja sānieliņā, pavadonis – sargs vācietis uzpirkts, bet Vilis nebēga. Tas jau bija 1944.gada vasarā, satiku viņu ejot blakus kolonnai un runājoties. Viņš cerēja tikt uz soda bataljonu, kuru tai laikā organizēja Bolderājā un karavīrus ņēma no cietumniekiem, kurus neuzskatīja par pārāk bīstamiem. Vēlāk izrādījās, ka viņš uz tādu bataljonu ticis, bet tūlīt no tā dezertējis uz Kurzemes mežiem. Pēc otrreizējas krievu okupācijas no mežiem iznācis, bet pēc īsa brīža apcietināts un čekā miris.

Kā draugs Vilis bija vienreizējs. Viņš rūpējās par mani kā tuvs radnieks – apgādāja mani ar papildus pārtikas kartītēm, cigaretēm, dzērieniem. Braucot uz fronti uzdāvināja man pistoli un bija vienmēr norūpējies par mani. Un tas viss par to, ka kādreiz Latvijas armijā, mums abiem esot vienā rotā, es viņu šad un tad biju paņēmis līdz uz savu māju pie vecākiem vakariņās.

1942.gada augustā saņēmu pavēli doties uz Ļeņingradas fronti, kur atradās 19.latviešu bataljons, kurā arī mani ieskaitīja. Pirms tam saņēmu vēl divas nedēļas atvaļinājumu, ko pavadīju pie vecākiem Rēzeknē. Laiks – augusta otrā puse, Latvijas briedīgā vasara, un lieki teikt, ka jutos lieliski, pavadīdams dienas sauļojoties un peldēdamies Rēzeknes upē. Bet dienas aizsteidzās ātri, kā parasti, kad gribas, lai tās stāvētu uz vietas, un tā arī mans atvaļinājums izbeidzās un bija jādodas atpakaļ uz Rīgu un tūlīt tālāk uz Ļeņingradas fronti. Pirmo reizi uz fronti, īstā karā! Nav ko noliegt, izjutu satraukumu.

Ceļā devāmies kopā ar leitnantu Jukovicu, ko arī sūtīja uz to pašu vietu. Ir savāda sajūta, kad pirmo reizi jādodas uz fronti. Lasīts, dzirdēts, kā tur izskatās, bet tas nav paša pārdzīvojums un nedod to iespaidu, kā kad esi pats nāves un dzīvības laukā. Kad garām aizslīdēja Gatčina, zinājām, ka nākošajā vietā mums jāizkāpj, jo vilciens bieži pat neiet savā gala punktā

Krasnoje Selo, kad krievu artilērija apšauda staciju. Šoreiz tomēr staciju sasniedzām un ātri atradām 19.bataljona trosu, kas arī bija novietojies šai cara laika garnizona pilsētiņā. Trosā mūs sagaidīja kapteinis Vītiņš, pacienāja ar vakariņām, sadeva vēl visādas mantas un, tumsai iestājoties, braucām ar pajūgu uz mūsu bataljona komandpunktu apmēram 20km tālu, lielāko tiesu paralēli fronteī. Bataljonu komandēja kāds vācu policijas kapteinis, kas agrāk bija bataljona sakaru virsnieks, bet pēc kapteiņa Praudiņa apcietināšanas ticis bataljona komandiera godā. Bataljona adjutants bija virsleitnants Danckops, kas drīz vien saslima un tika evakuēts. Mani iedalīja 3.rotā pie virsleitnanta Bļodāna. Jauns, slaidis virsnieks, tikko paaugstināts par virsleitnantu. Ļoti simpātisks, koleģiāls, viņa platais smaids man vēl tagad atmiņā.

Rota bija novietota piefrontes sādžā un veica naktīs nepieciešamos rakšanas darbus. Ļoti nepateicīgs uzdevums, jo jāceļ bunkuri, jālabo dzelonstieplu žogi ierakumu priekšā un bieži jāpienes materiāli no aizmugures. Katru nakti vienībā vairākus ievaino un arī pa kādam krīt. Puiši ar šiem pienākumiem ļoti neapmierināti, jo nākuši karot, ne citiem kalpot. Pēc kādas nedēļas mūs pārvieto uz otro līniju, kas gan ir pilnīgi neizbūvēta un tikai vārda pēc skaitās otrā līnija. Izbūvēti vienīgi dzīvojamie bunkuri. Tūlīt seko arī 1.un 2.rotas norīkošana „grāvjos” – galvenajā kauju līnijā. Mēs, 3.rota, esam mūsu vienībām aizmugurē. Šai laikā 1.rotu komandē virsleitnants Antēns un 2.rotu kapteinis Akmeņkalējs. Bļodāna 3.rota otrajā līnijā paliek apmēram līdz oktobra sākumam, kad arī tai jāieņem savs frontes sektors starp 1.un 2.rotu. bataljona smagumpunkts atrodas mūsu rotas iecirknī, ko veido atbalsta punkts „Antons”. Šis atbalsta punkts jāieņem man ar savu vadu kopā ar 2.rotas vienu vadu leitnanta Jukovica vadībā. „Antons” ir izbīdīts apmēram 50 metrus uz priekšu no galvenās kauju līnijas (GKL). Uz šo punktu gulstas regulāra krievu smago un vieglo ieroču uguns.

Būdams vēl dzimtenē, bieži dzirdēju un lasīju par „dzelzs loku” ap Ļeņingradu. Ar lielu ziņkāri gaidīju uz izbūvētiem nocietinājumiem un stipriem bunkuriem. Tā vietā ieraudzīju seklu grāvi ar galīgi neizbūvētām automātisko ieroču ligzdām. Viena otra bunkura griesti bija no finiera ar plānu zemes kārtu virsū. Šādi griesti neizturētu mazās mīnas sprādzienu! Nekādu nocietinājumu, vai pat ierakumu dziļumā nebija. Mūs te gaidīja smags darbs.

Nomaināmā vienība bija no holandiešu leģiona. Tipisks vienīgi šeit bija tas, ka daļa smago ieroču negāja nomaināmai vienībai līdzī, bet palika uz vietas. Tie bija kādi franču tuksneša ložmetēji, kas šāva ļoti lēnām.

No savas vienības šālaika vīriem atceros tikai seržantu Dūmu – ļoti smaidīgu un sirsnīgu puisī, vienu seržantu L, kas iedzēris, vienmēr gāja vai brauca uz patālām krievu sādžām meklēt meitas, virsseržantu Kraukli, slaidu, patīkamu vīru.

Šai vietā arī pirmo reizi gāju izlūku patruļā. Arī pārējie, kas gāja man līdzī, bija pirmo reizi ārpus ierakumiem – nevienam nepiederošā laukā. Apmēram 200 – 250 metru attālumā bija ienaidnieka līnijas. Kaut mūsu pirmais uzdevums bija tikai iziet ārpus žogiem un pierast pie priekšlauka

mistikas, tomēr pārdzīvojums bija liels. Kāds maģisks spēks mani jau pirmajā izlūkgājienā vilka uz priekšu, tuvāk ienaidnieka līnijai, lai redzētu kaut ko no ienaidnieka posteņiem, nocietinājumiem utt. Ar seržantu Dūmu aizlīdām līdz ienaidnieka stieplei žogiem, bet tālāk ar visu ziņkārī neuzdrošinājāties iet. Priekšlauks bija pilns dažādām mīnām, kuras gan, likās, vairumā bija neiedarbīgas.

Dienā tālumā skatījām Ļeņingradas pilsētu, kas aizstiepās tālu uz Somu jūras līča pusi. Milzīgā pilsēta bija ielenkta no visām pusēm un tikai ziemā pa Ladogas ezera ledu krievi uzrīkoja slīdes un mēģināja pilsētu apgādāt ar nepieciešamo. Gūstekņi stāstīja, ka mirstība no bada pilsētā esot katastrofāla. Ar pārtiku apgādājot tikai armiju un civilisti esot padoti bada nāvei.

Tieši pretī mūsu sektoram atradās Pulkovas kalns, uz kura savulaik atradās slavenā Pulkovas observatorija. No tās bija palikušas tikai drupas. Augstiene, turpretim bija izraknāta vienos nocietinājumos, viena aizstāvēšanās līnija sekoja otrai. Vācieši šai augstienē 1941.gada rudenī bijuši divas reizes, bet krievi tos abas reizes padzinuši.

Pilsēta 1941.gadā bijusi pilnīgā panikā un to bijis iespējams ieņemt, bet vācieši nelaikā apstājušies. Pēc gada bija daudz grūtāk. Visa krievu aizstāvēšanās pozīcija bija izbūvēta dziļumā jau 10 – 20km ārpus pilsētas. Bez tam, pēc krievu gūstekņa izteicieniem, pilsētā katra stūra māja nocietināta par atbalsta punktu. Pilsēta garumā sasniedza apmēram 40 – 50km. Katru nakti vāciešu bumbveži bombardēja pilsētu un tajā vienmēr plosījās ugunsgrēki.

Nāca ziema un aukstums pieņēmas. Novembrī sākās gaišās nakts. Ir skaistas šīs Pēterpils nakts, kad kāvi slejas pret debesīm kā milzu starmeši.

Mūsu bataljona štābs šai laikā atradās Aleksandrovkā. Uz pirti mums bija jādodas apmēram 3 – 4km attālo Carskoje Selo, kādreizējo cara vasaras rezidenci. Kaut pamesta, sapostīta, tomēr pagātnes greznums un arī skaistums bija jūtams ik uz soļa. Cara mazākā – Aleksandra Pils bija uzglabājusies, puslīdz neskarta, protams, bez iekšējās, kaut arī boļševiku laika, iekārtas. Tās pagrabos mita „Zilās divīzijas” štābi.

Otrā – lielākā bija Katrīnas pils. To bija skārušas dažas bumbas un arī ugunsgrēks to bija papostījis. Pilī sastapu krievu arhitektu, kas pili bija pārvaldījis cara un boļševiku laikos un arī tagad nebija to pametis. Vācieši bija viņam uzdevuši to uzraudzīt, cik tas kara apstākļos iespējams. Vairākas stundas pavadīju ar sirmo kungu interesantās sarunās. Viņš man izrādīja pils vienā spārnā esošās Puškina telpas, kurās viņš kā seminārists dzīvojis. Vēl boļševiku laikā pilī bijušas istabas, kurās visas sienas, griesti, mēbeles bijušas dzintara. Kādā citā telpā grīda bijusi perlamutra. Šī bagātības boļševiki paspējuši evakuēt. Atvadoties krievu arhitekts man uzdāvināja biezu grāmatu par Katrīnas pili. Pils parkā bija paliels ezers, ko izrakuši vergi. Pat pirtī bija jaušama senā greznība! Šeit bieži mūsu prieku sagandēja netīrie spāņi. Vismaz no lāvas mēs viņus dabūjām ātri ārā, uzmetot krietnu garu!

Visumā frontes iecirknis bija mierīgs un tikai normālo dienas devu krievs mums katru dienu pēc pusdienas atsūtīja mīnu veidā. Dažus ievainoja, dažiem bija lemts atstāt šīs zemes gaitas, kā tas normāli frontē ir.

Pienāca 1942.gada 3.novembris, kad agrā rītā, vēl pirms dienas iestāšanās mani trāpīja divas lodes kreisajā rokā. Viena lode laimīgi izgāja plaukstai cauri, neskarot nevienu kauliņu. Ievainojums nebija smags, bet ceļš uz aizmuguri tomēr sākās.

Vispirms kādas 4 – 5 dienas pavadīju Gačinā. Šai kara lazaretē par māsām strādāja kādas 7 latvietes. Kad sastādīja pirmo ievainoto transportu uz aizmuguri, arī mans ceļš veda uz dzimtenes pusi. Kaut biju ievainots tikai rokā, mani transportēja guļus. Ceļš veda cauri Pleskavai, Rēzeknei un Daugavpilij. Jau Rēzeknē mēģināju tikt no transporta uz slimnīcu, kas tomēr neizdevās, jo nevienu no transporta neizlaida. Daugavpilī ar lielām runāšanām beidzot latvieši, skaitā ap 5, tikām no transporta iznesti un aizvesti uz vietējo kara lazareti bijušās psihiatriskās slimnīcas telpās. Mūsu starpā bija arī kapteinis Valdmanis, 24.Talsu bataljona adjutants. Šis bataljons atradās arī Ļeņingradas frontē, Somu jūras līča apsardzībā. Mūs abus ar kapteini novietoja vienā istabā. Šai lazaretē viens korpusa stāvs bija vispār paredzēts tikai latviešu karavīriem ar latviešu ārstiem un māsām. Kapteinis bija ļoti omulīgs un interesants kungs, kuram joku un anekdošu nekad nepietrūka.

18.novembra aktam Vienības namā saņēmām ielūgumus ar goda kartēm. Tas mums bija gandarījums par pirmajām sāpēm.

Daugavpilī pavadījām līdz novembra beigām, kad ar citiem mūsējiem tiku sūtīts uz Rīgu. Rīgā atkal nokļuvām bijušajā nervu slimnīcā Sarkandaugavā, kur bija ierīkota lazarete. Kā Daugavpilī, tā arī Rīgā katru nedēļu mūs vairākas reizes apciemoja delegācijas, visvairāk no laukiem, kas mūs, bieži arī vāciešus, apdāvināja dažādām veltēm. Šai laikā gan vēl lazaretēs uzturs bija labs un to papildināt nemaz nevajadzēja. Tomēr patīkami šie apciemojumi bija tāpat.

Decembra sākumā mani no lazaretēs atlaida, lai turpinātu ambulatoro ārstēšanos. Rokas 2 pirksti vēl nelocījās. Annas ielas ārsts man piešķīra 5 nedēļas atvaļinājumu veselības uzlabošanai. Jāatzīstas, ka atvaļinājuma laikā ne reizi nebiju aizgājis pat pie ārsta un savu roku „ielauzu” pats. Ziemassvētki un Jaunais gads bija manā atvaļinājumā. To dakteris Pavasars arī bija tā paredzējis. Atkal mājās, gulēt tīrā gultā, mierīgi bez uztraukuma, ka naktī varētu slepeni pielavīties kāda krievu izlūku patruļa. Zīmīgi, ka frontē man miegs bija vienmēr ciets, bet tagad katru nakti kāvos ar krieviem un vienmēr tā, ka biju ielenkts un mans ierocis nedarbojās. Svīdu baiļu sviedrus. Līdzīgi murgi man bija kādu laiku arī pēc kara.

Mana mīļā māmuļa šai laikā bija bezgala laimīga, jo tas bija mans pirmais frontes atvaļinājums. Viņas sirds nu varēja būt mierīga, zinādama, ka šai laikā dēlam nekas notikt nevar. Kamēr biju Daugavpilī, viņa bija devusies turp, bet starplaikā biju atsūtīts uz Rīgu. Ātri pagāja arī atvaļinājums, brīžam no vienām viesībām otrās, jo visi gribēja redzēt mani savā vidū. Latviešu

karavīru šajā brīdī frontē vēl bija maz un jo sevišķi no Rēzeknes. Mans draugs virsleitnants Ložeņicins arī bija ieradies Ziemassvētkos atvaļinājumā.

Vecgada vakarā pie viņa nejauši iegāju un sākām nedaudz atzīmēt atkalredzēšanos. Biju saņēmis lielāku stipro dzērienu devu. Ārā bija sācies lietus, kas tūlīt uz zemes sasala. Gribējām doties uz manu māju, jo vakarā bija ielūgti daži draugi jaungada sagaidīšanai. Kā spērām ārā pirmo soli pār sliexni, tā kājas slīdēja un abi atradāmies zemē. Ļaunākais, ka kopā ar mums nokrita arī portfelis ar „dārgo” saturu un ar skaļu troksni saplīsa. Mūsu Vecgada turpinājums bija pagalam!

Janvāra pirmajās dienās man bija jāierodas Bolderājā un jāpieteicas veselības rotā. Rotas komandieris bija kapteinis Jenkevics, bataljona adjutants kapteinis Blaumanis.

Biju ieradies Rīgā, kad kādu dienu pirms atvaļinājuma beigām draugs Toļa aicināja mani līdzi uz Rēzekni svinēt savu dzimšanas dienu – 10.janvārī. pēc īsas pārdomāšanas devos līdzi un tā no nokavēju divas dienas pieteikšanos Bolderājā. Kā jau paredzēju, Bolderājā man nebija nekādu pienākumu, tikai katru dienu no rīta jāpieteicas vienībā, lai tad būtu brīvs līdz nākošai dienai. Šāda nīkšana man visvairāk nepatika un biju ļoti priecīgs, kad pēc 4 – 5 dienām pienāca rīkojums, ka to bataljonu piederīgie, kuru vienības atrodas Ļeņingradas frontē, nekavējoties sūtāmi uz vienībām. Tādi bijām skaitā 20. Man bija jāatbild par 19.bataljona piederīgajiem, kādam kadetam par 21.bataljona. Pēdējā vakarā atvadījos no drauga Viļa, tādēļ otrā dienā bija grūta atvadīšanās no Rīgas.

10.bataljona tross vēl aizvien stāvēja Krasnoje Selo kapteiņa Vītiņa pārziņā. Ierašanās dienas vakarā kamanās mani aizveda uz bataljona štābu Alekksandrovkā, tuvu Carskoje Selo. Bataljonu komandēja vēl tas pats vācu policijas kapteinis. Adjutants bija leitnants Jukovics. Tā kā bija vēls, pārgulēju turpat un otrā dienā devos uz rotu pie virsleitnanta Bļodāna pirmajā līnijā. Bļodāns pārņēmis otro rotu, jo tās līdzšinējais komandieris kapteinis Akmeņkalējs Ziemassvētkos smagi ievainots plaušās.

Bļodāns mani iecēla par 1.vada komandieri. Šai vadā bija lieliski puisi. Atceros seržantu Būmani, kaprāli Kļagišu, dižkareivi Kuprišu, manu ziņnesi Akmani, kas tāds palika visu laiku, kamēr atrados šai rotā arī Volhovā., uzticīgs līdz pēdējam. Visi bija ļoti drošsirdīgi puisi, kas nebaidījās ne velna un tieši alka visbīstamāko uzdevumu.

2.vadu komandēja kadets Bišs jānis, ar kuru biju dienējis kopā Latvijas armijā. Mana vada iecirknī ierakumi meta diezgan asu līkumu, ko vairāk pārvaldīja ar flankējošu uguni un posteņu te bija maz. Pa labi to ierobežoja 2.vada tā saucamais „nāves pirksts” – vertikāls ierakums uz ienaidnieka pusi.

Šai lokā ienaidnieks vairākkārtīgi mēģināja iebrukt ar savām trieciengrupām. Gandrīz nekad neviens ienaidnieka trieciengrupas dalībnieks dzīvs nenokļuva savos ierakumos, jo katru panāca mūsējie, dodoties ārā no grāvjiem un tos vajājot līdz viņu grāvjiem. Ar draudiem un solījumiem bija jāiestāsta, ka mums nepieciešami gūstekņi – mēles, kas sniegtu vajadzīgo informāciju. Atceros gadījumu, kad atkal ienaidnieks bija iebrucis šai lokā un pēc tā atvairīšanas kāds krievs bija palicis dzīvs, kaut smagi ievainots. To mēs tad sedzām, sildījām un glabājām, kā vien iespējams, lai vismaz tas varētu kaut ko pastāstīt. Šai gadījumā mums pašiem bija jākārtoti triecienpasākums uz ienaidnieka ierakumiem un jāsaņem gūsteknis. Ka to nebija viegli izdarīt, zinās katrs, kas bijis Ļeņingradas frontē. Desmitkārti

dzelonstieplu žogi, mīnu lauki un dziļumā izveidotas pozīcijas bija neiedomājams šķērslis katram iebrukuma mēģinājumam. Pirmie ierakumi pie tam parasti bija ļoti reti ieņemti un vairāk kalpoja priekšposteņiem un slēpņiem. Katru mēnesi noteiktā frontes sektorā gūstekņi bija vajadzīgi. Tāpēc arī saprotams, ka smagi ievainotais gūsteknis bija jāuztur pie dzīvības. Bataljona štābā tēloju tulku. Kad jautāju par viņa civilo nodarbošanos, viņš atbildēja – zagšana. Man palikusi prātā viņa labās kvalitātes apakšveļa.

18.februāra rītā pēkšņi sākās ienaidnieka artilērijas viesuļuguns, kas gūlās uz mana vada un blakus esošās flāmu vienības iecirkni. Veselu stundu plosījās iznīcība pa mūsu ierakumiem un aizmuguri. Ienaidnieks šāva arī ar smago artilēriju, kas svieda gaisā smagus sasalušu zemju blukus. Vietām ierakumu vairs nebija. Artilērijas sagatavošanās ugunij sekoja kājnieku uzbrukums 1 – 2 bataljonu stiprumā, kas gan vērsās vairāk pret mūsu kreiso kaimiņu – „Antona” atbalsta punktā. Grāvjos mūsu zaudējumi bija niecīgi, toties smagi skarts komandpunkts (KP) – kritis rotas komandieris virsleitnants Bļodāns un viens no viņa ziņnešiem. Kāds artilērijas lādiņš bija trāpījis viņa bunkuru, kas sācis degt. Bļodāns bija sadedzis, pāri palikuši tikai zābaku papēžu apkalumi. Tas vienībai bija milzīgs zaudējums, jo Pēteris bija ļoti iemīļots komandieris savas lielās sirsnības un taisnīguma dēļ. Atceros, ka abi ar Džonīti Bišu vakarā stāvējām pie artilērijas krātera un raudājām!

Viņa vietā uz īsu laiku nāca leitnants Kampe (kritis septembra kaujās Volhovā 5.rotas sastāvā).

Februāra otrā pusē mūs nomainīja 21.bataljona kapteiņa laumaņa rota. Grāvji bija pilni ar ūdeni, jo uznāca silts laiks. Bunkuri bija nepārtraukti jāizsmel, lai kaut cik glābtos. Visa satiksme notika tikai pa virsu. Krievi pie mums izmēģinājās mērķī šaušanu. Jāatzīst, ka nevienā mācību laukumā nav tik veikli izdarīti pārskrējieni kā toreiz, kad ienaidnieka snaiperi lika veicīgāk cilāt kājas un ātrāk nogulties.

Mums bija jādodas uz aizmuguri, lai ietēptos leģiona uniformās, saņemtu labākus ieročus un mūs ietilpinātu lielākā latviešu vienībā. Bija nodibināts Latviešu leģions. Vispirms mūsu rota nonāca Krasnoje Selo, tad Duderhofā, pēc tam tuvējā somu ciemā Pelgolā. Bijām viss bataljons ārā no grāvjiem, kad ieradās jaunais pulka komandieris pulkvežleitnants Veiss ar štābu un apmetās Krasnoje Selo. Pēc pāris dienām sapulcināja visus virsniekus un Veiss ļoti bargā valodā runāja par pulka turpmākajiem pienākumiem, draudot katru virsnieku, kas nebūs sava uzdevuma augstumos, nosūtīt uz Rīgu. Vēl Ļeņingradas pievārtē Veiss savus draudus piepildīja un pāris virsnieku par alkohola nepareizu lietošanu no pulka izslēdza.

Par mūsu 2.rotas komandieri atnāca no 21.bataljona virsleitnants Andrejs Alļis. Sākās apmācības ar jaunajiem ieročiem – MG34 patšauteni, mašīnpistolēm. Tikai 2 nedēļas pavadījām Pelgolā, kad mūsu rota saņēma rīkojumu doties uz kādu iecirkni holandiešu bataljona vidū pie Everkas, netālu no Somu līča. Rotas iecirkņa vidū bija kādas elektriskās stacijas drupas, kuras sauca Everka. Drupās bija iekārtots novērošanas punkts ar šķēri. Maiņas laikā lietūs gāza aumaļām, kaut bija tikai marta vidus, un bija tik tumšs, ka vairāki izpeldējās artilērijas granātu bedrēs līdz kaklam. Ar nepacietību gaidīju rītu, lai ieraudzītu sava vada iecirkni dienas gaismā. Mana interese pārvērtās izbrīnā, kad ieraudzīju, ka V iecirkņa GKL veidoja augsta dēļu siena, kurai vietām bija atstāti caurumi posteņu skatam un šaušanai. Šī dēļu sēta bija

domāta tikai aizsegam pret ienaidnieka skatu un jāsaprot, ka praksē tā savu uzdevumu arī veica.

Bez abpusējas izlūku darbības, cita darbība šajā iecirknī nenotika. Šeit pavadījām vienu mēnesi. Īsi pirms mūsu maiņas piedzīvojām kaut ko neparastu. Mūsu rotas kreiso spārnu un kreiso kaimiņu apšaudīja Kronštates artilērija. Tik smagu artilēriju vēl nebiju piedzīvojis. Viss gaiss šņāca un likās, ka tuvojas kaut kas šausmīgs. Pēc granātu eksplozijas milzu šķembas lidoja vairākus simtus metrus tālu. Izrautās bedres bija mājas lielumā. Kreisajam kaimiņam lādiņi krita grāvju rajonā un prasīja lielus zaudējumus – dažu bunkuru vietā bija palikuši tikai milzīgi krāteri.

Saņēmām pāris gūstekņu, kas paši pārnāca un naktī klauvēja pie mūsu dēļu žoga. Interesanti bija vērot no šķēres paaugstu mūros Somijas jūras līci, kur nereti parādījās kuģīši. Tieši pretim mums bija partijas nams – augsta balta celtnes, kas, protams, tagad bija sašauta.

Aprīļa vidū rotu nomainīja, tā devās uz aizmuguri pie sava bataljona un novietojās Paleljas ciemā. Maiņa notika tieši Lieldienu naktī, un agrā svētku rītā bijām jau mierīgajā somu ciemā. Mans draugs leitnants Melnbārdis Oļģerts gatavojās braukt atvaļinājumā un bija sakrājis veselu kastīti labu franču dzērienu, drošības dēļ to aiznaglojot, lai vājuma brīdī kādu no pudelēm nenogaršotu. Bijām visi lieli tukšinieki, jo kantīnes devu varēja gaidīt tikai mēneša beigās. Abi ar Džonīti lūdzam Melnbārdi aizdot vismaz vienu pudelīti. Pēc ilgām runāšanām un drauga pienākuma izpratnes izskaidrošanas viņš par mums apžēlojās un vienu konjaku no kastes izņēma, tūlīt kastīti no jauna atkal aiznaglojot, lai vairāk nekristu kārsināšanā. Tomēr tas neko nelīdzēja, kaut pēc katras nākošās pudeles nagloja kastīti ciet, jo pirmajai pudelei sekoja otrā, trešā – un lieldienas beidzās tad, kad kaste bija tukša. Protams, netrūka „palīgu” arī no kaimiņu rotas – Adamsons (Marokas Baigais) un citi. Jāpiezīmē, ka rotas komandieris Aljījs bija alkohola nelietotājs.

Sekoja intensīvs apmācību laiks – nepilnas divas nedēļas. Vajadzēja iepazīties ar ieročiem, no kuriem daudzi nebija mūsu līdzšinējā lietošanā. Jau laikus zinājām, ka mūsu pulkam jānododas uz nepatīkamāko ziemeļu frontes iecirkni – Volhovu. Par to bijām dzirdējuši no holandiešu brīvprātīgajiem, kuru brigāde bija pilnīgi iznīcināta 1942.gada ziemas cīņās ar Vlasova armiju.

Volhova, kas pieder pagātnei, ar bezgalīgiem purviem un mežiem, ietverot draudus, briesmas – saistītus ar bezgala lielu piepūli un cīņu par dzīvību un nāvi.

Volhova, lielā upe starp Ladogas un Ilmeņa ezeriem, kuras vārdu tikai karš izcēla no aizmirstības un bezgala lielās vientulības.

Vācu un latviešu grenadieru, kas pret neiedomājamu ienaidnieka masu kļuva par simbolu izturībai un neiedomājamai varonībai.

Volhova ir absolūti atšķirīga no visām citām kara frontēm, bez sakariem ar aizmuguri, jo jēdziens „ceļš” tur nepastāvēja. Cīnītājs tur bija kļuvis par meža skrējēju, kam skrejceļš jāatrod. Katrs no viņiem bija meža un purva zinātājs, jo tie abi bija cīņas sabiedrotie.

Pienāca diena, kad mums bija jāatstāj mierīgais piefrontes somu ciems un jānododas ceļā. Sakravāšanās notika nākošajā stacijā uz dienvidiem no Duderhofas, apmēram 10km pārgājiena attālumā. Bija 1943.gada 30.aprīlis, kad vienība uzsāka gājienu. 1.maija vakarā ieradāmies Gluhaja Kerestā, kur palikām pa nakti, lai 2.maija rītā ar mazo bānīti, Volhovas ekspresi, dotos uz jaunajām līnijām. Jau pēc dažām minūtēm bijām purvā iekšā, pa kuru uz

krustām šķērsām saliktiem gulšņiem gāzelēdamies mūs rāva projām mazais šaursliežu vilciens. Atceros, ka sēdēju uz kāda vagona jumta kopā ar virsleitnantu Pēteri Antēnu un tā kā vagona bija sakrauts ar lielu kaudzi dažādu mantu un munīcijas, sēdētāji kaudzes galā bija spiesti žonglēt, lai nenoveltos udeņainajā dūksnājā. „Ekspresis” gāzelēdamies un šņākdams devās arvien dziļāk šai „pasaules galā”, kā vācieši pareizi bija nodēvējuši. Pirmā lielākā pietura bija Krečno, kur vēlāk bija brigādes štābs un galvenais pārsiešanas punkts un kāds latviešu ārsts, Latvijas Universitātes docents, strādāja brīnumdarbus, glābjot neticami smagi ievainotos. Aizmugurē palika „Spice”, bet mūsu bataljons vēl arvien nebija sasniedzis mērķi. Beidzot ieradāmies. Bijām aizsūtīti brigādes pašā kreisajā spārnā un mūsu 6.rota robežojās ar kādu vācu kājniekotu „Luftwaffe” divīziju. Bijām patīkami pārsteigti, ka mūsu rotas iecirknis bija ārpus slapjā purva uz cietzemes Spaskaja Polistj rajonā. Aizmugurē kādreizējā Novgorodas – Volhovstrojas dzelzceļa līnija, bet tieši grāvju rajonā, tai paralēli, šoseja. Ienaidnieks bija 200 – 800 metrus tālu un likās, ka iecirknis būs tīri patīkams. Manu vadu norīkoja rotas labajā spārnā un tas robežojās ar 5.rotu, ko komandēja virsleitnants Pēteris Antēns un kas atradās bataljona centrā – Alkazāra rajonā. Alkazars bija kāda klostera drupas, un kādā vietā tā tuvumā ienaidnieka ierakumi bija tikai 40 metru attālumā.

Tālāk no 5.rotas iecirkni ieņēma kapteiņa Kāna 7.rota, ko dēvēja arī par studentu rotu, jo to saformēja no jauna Duderhofā lielā mērā no studentiem, kas pēdējā brīdī iesaukti. 8.rotu jeb smago komandēja kapteinis Ābols. Bataljona komandieris bija pulkvežleitnants Aperāts, adjutants – leitnants Jukovics. Mūsu 6.rotas komandieris, kā jau minēju, bija virsleitnants Alļis, ļoti nopietns, apzinīgs un drošsirdīgs virsnieks, jau pirms leģiona dibināšanas apbalvots ar dzelzs krustu. Pilnīgs alkohola pretinieks, tomēr īsā laikā jau ieguvis visas vienības simpātijas.

Šādā grupējumā bataljons bija ieņēmis norādīto iecirkni apmēram 5 – 6km platumā. Mūsu rotas iecirknis vien bija pāri par 2km, jo skaitījās mierīgākais un drošākais.

Sākām lēnām iekārtoties, labojot pozīcijas, izveidojot jaunas ieroču ligzdas un veicot visus nepieciešamos darbus. Mūsu ierakumus šķērsoja maza, brūnu ūdeni upīte. Kādā aizsegā esošā bunkurā, upītes malā ierīkojām pirti ar lāvu un īstu sutu. Pērties varēja lieliski, bet noskalošanās bija jāizdara ārpus [irts. Šī procedūra bija visnepatīkamākā, jo, kamēr noskalojās un apgērbās, tikmēr visa miesa bija odu sakosta, kas saviem plikajiem upuriem bruka virsū milzīgiem bariem. Vispār odi bija mūsu lāsts, jo tie līda garām apgērbjiem, koda sejā un rokās un siltajās dienās bija neciešami. Posteņi lietoja speciālus moskītu tīklus uz sejām un vilka cimdsus rokās. Bunkuru priekšā skārdenēs nepārtraukti kūpēja dūmi, lai odi netiktu bunkuros. Laiku pa laikam tos sita un dzina ārā no bunkuriem. Vārdu sakot, nepārtraukta cīņa ar odu bariem, kas gan bija pilnīgi bezcerīga līdz rudenim un aukstākam laikam.

Iebraucot Volhovā, saņēmām stingru pavēli kādu laiku atturēties no jebkādas izlūkošanas, lai ienaidniekam nerastos iespēja saņemt gūstekni un tā uzzināt par mums, viņa jaunajiem pretiniekiem. Tā gan bija absurda pavēle, ko jau pēc pāris nedēļām pārkāpa viens no lieliskākajiem mūsu pulka virsniekiem – 5.rotas komandieris virsleitnants Antēns.

18.maija rītā pēkšņi dzirdējām lielu kaujas troksni Alkazāra rajonā. Izrādījās, ka Antēns gribējis uz savu roku likvidēt ierakumu 40m attālumā.

Sastādītas divas trieciengrupas apmēram 20 vīru sastāvā, no kurām vienu vadītu viņš pats, otru leitnants Jukovivs, bataljona adjutants. Antēnam ar Jukovicu viss iepriekš bija norunāts. Antēns zvanīs Jukovicam, ka ienaidnieks pie mūsu aizžogojuma, un mēs pārejam prettriecienā. Jukovics nekavējoties skrējās uz ierakumiem, apmēram 200m, kur trieciengrupa jau pilnā gatavībā gaidījusi. Vienu daļu komandējis Antēns, otru Jukovics. Spējā triecienā tuvais ierakums ieņemts, ka krievi pat nepaspējuši izšaut. Pirmajā brīdī licies, ka pasākums ir izdevies. Tad tomēr sākusi darboties pretinieka artilērija un mīnmetēji un savu zaudēto ierakumu noklājuši ar uguni, jo tas iepriekš jau bijis piešauts. Liekas, ka skaidrības par tālāko rīcību nav bijis arī Antēnam – vai iegūto ienaidnieka ierakumu paturēt, vai atkāpties. Kavēšanās bijusi liktenīga, jo kad Antēns izšķīries par atiešanu uz saviem ierakumiem, lielākā daļa grupas jau bija cietusi. Arī Antēns, jau ievainots, stāvējis atklāti un gaidījis, kamēr grupa atiet, pēc tam meties skriešus atpakaļ, bet skrējienā kāda ienaidnieka mīna viņam sprāgusi blakus, kas nesusi nāvi.

No 22 trieciena dalībniekiem tikai 5 atgriezās neskarti, pārējie bija smagi vai viegli ievainoti, un vairāki krituši. Ievainots bija arī Jukovics.

Tā neapdomība, pārgalvība paņēma vienu no vislabākajiem mūsu jaunajiem virsniekiem, kas citādi bija pats miers un ar savu kluso raksturu un drošsirdību bija ļoti iemīļots visā pulkā.

Antēnu kopā ar citiem kritušajiem trieciengrupas dalībniekiem apglabāja varoņu kapos pie pulka štāba Špicē. Pēc nāves viņam piešķīra I šķiras Dzelzs krustu.

Biju Antēna un pārējo bērēs. Pulkvedis Veiss bija sagrauts par šo gadījumu.

Drīz pagāja noteiktais klusuma mēnesis, un mūsu vienība sāka raitu izlūku darbību. Mēs ar grupu vada vīru ik nakti gājām ārā izpētīt savu un ienaidnieka priekšlauku. Taisni priekšlauka vidū starp mūsu un ienaidnieka pozīcijām tecēja polistes upīte, padziļa un tikai retās vietās pārejama. Otrā krastā stāvēja sašauts tanks un vecs traktors. Tā kā bija novērots, ka dažreiz no tiem šauj ienaidnieka snaperi, nolēmām abus uzspridzināt. Sīki izpētījām pārejas pār upīti un labākas pārlišanas iespējas. Kāds izlūkošanas gājiens beidzās gandrīz traģiski, jo nebijām pamanījuši, ka atradāmies ienaidnieka mīnu lauka vidū. Seši vīri bijām starp mīnām, ienaidnieka ierakumu priekšā. Viss tomēr beidzās labi, jo izlīdām no mīnu lauka, nevienu no tām neuzspridzinot. Tomēr daļa mīnu bija jānovāc, lai atbrīvotu vismaz ceļu nodomātajam pasākumam līdz tankam un traktoram. Kad viss likās skaidrs, tad apbruņojušies ar diviem 8kg smagiem tola lādiņiem un vadiem, devāmies spridzināšanas gājienā. Kad bijām jau pārķļuvuši upītei un pielīduši tankam, lai zem tā novietotu lādiņu, pamanījām, ka ienaidnieka karavīri pavisam tuvu tankam, savu ierakumu priekšā veic rakšanas darbus. Likās, ka pasākums pajuks, bet pēkšņi tie savus darbus pārtrauca un pazuda ierakumos.

Spridzekļus novietojuši, līdām uz upītes pusi, no kuras graviņas, apmēram 20 – 30 metri, ar bateriju palīdzību bija nolemts veikt uzdevumu. Atskanēja apdullinošs troksnis, un spridzinātāji metās uz upītes pārejas vietu, kur tos sagaidīja pārējie vīri eventuālai upes pārejas nodrošināšanai. Otru krastu sasnieguši, redzējām, ka uzdevums veikts tikai pa pusei, jo gaisā uzgājis tikai traktors, bet tanks palicis neskarts.

Atgriezties tomēr nevarējām, jo ienaidnieks uztraukts šāva raķetes un tūlīt atklāja mīnmetēju uguni pa upes ieleju. Pasākums tomēr bija labs treniņš

tiem vada karavīriem, kas frontē ieradušies neilgi pirms pāriešanas uz Volhovu. Un daudzreiz, izvēloties izlūku grupas sastāvu, dzirdēju teicienu: „Kas jums, leitnanta kungs, ir pret mani, ka neņemat mani līdzi?” karavīru sastāvs bija ļoti labs un visi vēl alka pēc darbības un kaujas, kas, esot mierīgā iecirknī, likās vilinoša.

Bija arī traģikomiski momenti. Kāds bunkurs saucās „Visu pa tīro”. Kādā reizē, kad izdota šņabja deva un dzeršana iznāca šim bunkuram, vīri arī nekavējās to ātri arī patērēt. Kāds no vairāk ierāvušajiem izrāvis granātai sprūdu un pielicis pie auss, teicis: „paklausies, kā šņāc.” Skaidrākais no bara vēl laikā granātu no rokām izrāvis un pametis zem lāviņas, kur tā eksplodējusi un visus 6 bunkura iemītniekus ievainojusi, kaut ne smagi. Bunkura nosaukums vēl ilgi daudziem palika atmiņā sakarā ar šo notikumu.

Tad manu vadu izņēma no ierakumiem un pārcēla uz bunkuriem apmēram 300 – 400 metru attālumā pie dzelzceļa līnijas, respektīvi, novietoja otrajā līnijā. Tur atradās no 2.pulka viens mīnmetēju vads leitnanta Šņukuta vadībā un viens prettanku lielgabalu vads ar leitnantu Purpēteri. Ar leitnantu Šņukutu dzīvoju vienā bunkurā un ļoti iedraudzējos. Īss gan bija laiks kopā ar viņu, jo apmēram pēc 10 dienām atgriezāmies ierakumos. Pirms tam gan piedzīvojām lielu nelaimi, jo zaudējām rotas komandieri virsleitnantu Andreju Aļi.

Tas notika 18.jūnijā. metās jau krēsla, kad rotas KP ieradās bataljona ziņnesis ar vēsti, ka paredzama 2 vācu spiegu atgriešanās no pretinieka puses. Viņiem vajadzēja ierasties pa strauta ieplaku, kas šķērsoja mūsu pozīcijas. Spiegiem zināma bija arī parole. Rotas komandieris Aļis, saņēmis ziņu, devās uz norādīto vietu, lai informētu posteņus pie strauta ieplakas. Viens no tiem bija ļoti nelāgā vietā ar ierobežotu novērošanas sektoru, jo priekšā 15 metru attālumā sākās mazs paugurs, kas radīja kā redzes, tā šaušanas ziņā neķerlauku. Šo posteni ieņēma piedalītās smagās rotas ložmetējnieki. Ar uguni frontālo neķerlauku pārvaldīja kāda patšautene no flankas. Lai novērstu nepatīkamo stāvokli, līdz jaunās pozīcijas izbūvei naktī priekšlaukā krūmos izlika slēpni. Kad tovakar virsleitnants Aļis devās pie saviem posteņiem, bija jau krēsla, bet slēpnis vēl nebija izlikts. Viss šit iecirkņa priekšlauks bija krūmais un pat dienā vāji pārredzams. Informējis posteņus par gaidāmajiem nācējiem, rotas komandieris lēni soļoja atpakaļ uz bunkuru. Viņš vēl nebija sasniedzis eju, kad pie ieplakas atskanēja rokas granātu sprādzieni, kliegzieni un ieroču uguns. Aļis metās atpakaļ skriešus uz notikuma vietu. Te gaisā izšāvās sarkana rakete un pār mūsu ierakumiem nogūlās ienaidnieka mīnmetēju sprosts. Tas ilga tikai kādu minūti, klādama ļoti šauru joslu strauta tuvumā, bet bija ļoti blīvs un nodarīja mūsu vienībai lielu postu. Krita rotas komandieris virsleitnants Aļis ar savu ziņnesi, smagās 8.rotas grupas komandieris un 1 kareivis, smagi ievainoja iecirkņa vada komandieri kadetu Bišu un vēl 6 kareivjus.

Virslieitnanta Andreja Aļļa kaps pie pulka štāba Špicē

Vēlāk noskaidrojās, ka pēc tam, kad rotas komandieris bija posteņus atstājis, no strauta ieplakas pēkšņi piecēlušies divi stāvi, tuvodamies mūsu ierakumiem. Domādams, ka nācēji ir pieteikti spiegi, postenis, neatklājot uguni, pielaidis tos ložmetēja ligzdas tuvumā un vaicājis paroli. Tai brīdī nācēji izsvieduši vairākas granātas, jo ar saucienu postenis norādījis savu atrašanās vietu. No granātas viens posteņa vīrs nonāvēts, otrs ievainots, kas vēl paspējis ievilkties satiksmes ejā un izglābties no gūsta. Ienaidnieka vienīgais ieguvums bija ložmetējs. Paņēmuši ložmetēju un atgriezušies pie strauta ieplakā, iebrucēji izšāva raķeti, dodot signālu mīnmetēju sprostam. Patšautenes postenis strauta otrā pusē nekavējoties atklāja uguni. Pēc tam izsūtītā izlūku patruļa noskaidroja, ka abus pārdrošos uzbrucējus pavadījusi un segusi vesela grupa, atrada pamestus ieročus, asiņainus pārsējus u.c.

Laikam jau vācu spieģus krievi bija notvēruši un no viņiem uzzinājuši pāriešanas vietu. Tā ienaidnieka pārsteigums gan izdevās, bet cerēto „mēli” tas neieguva. Sadursme tomēr mums bija sagādājusi briesmīgus zaudējumus. Bijām zaudējuši rotas komandieri – vienmēr smaidīgo, sirsnīgo un tiešām drošsirdīgo virslieitnantu Aļļi. Viņš bija sācis karotāja gaitas 21.bataljonā pie Ļeņingradas, izcīnīdams smagās 1942.gada jūlija kaujas. 1943.gada februārī, nodibinoties leģiona 1.pulkam Duderhofā, Aļļis pārnāca uz mūsu bataljonu un mūsu rotu. ar neviltotu draudzību, gādību un atklāto valodu viņš ātri ieguva vienības karavīru simpātijas. Netikām redzējuši, ka

viņš lietotu alkoholu, turpretim katrs zināja, cik Aļlis dievbijīgs. Viņa ģimene aizvesta 1941.gada jūnijā. Tikai pēc ilgas meklēšanas bataljona ārsts atrada sīku šķembu, kas viņam ieurbusies pakrūtē, atnesot nāvi.

Tā atkal 18.datums, mūsu bataljona melnā diena, bija sagādājis smagu zaudējumu. Februārī šai pašā datumā aizsaules pulkiem bija piepulcēts virsleitnants Bļodāns, maijā virsleitnants Antēns un nu jūnijā arī virsleitnants Aļlis.

Aļļa vietā par rotas komandieri iecēla 1.vada komandieri leitnantu Oļģertu Melnbārdi. 22.jūnijā aizbraucu 3 nedēļu ilgā atvaļinājumā uz dzimteni. Atvaļinājums Latvijā bija ļoti patīkams, jo tur bija vasara pilnā briedumā. Māmuļa bija laimīga, ka esmu mūsu mājiņā drošībā, tālu no frontes un iznīcības.

Frontē atgriezos ap jūlija vidu, atrazdams lielas pārmaiņas – rotas komandieris vairs nebija leitnants Melnbārdis, bet virsleitnants Šeibelis, kas bija pārcelts no III bataljona.

Šeibelim vienmēr pie bunkura stāvēja postenis personīgai apsardzībai, kas pirms tam mūsu rotā nekad nebija noticis.

To, ko virsleitnants Antēns gribēja nokārtot jau maijā, ienākot brigādei Volhovas frontē, pulkvedis Veiss kopā ar brigādes komandieri virspulkvedi Šuldtu, pēc rūpīgām pārdomām, tomēr gribēja ienaidniekam noņemt, lai likvidētu punktu, no kura ik mirkli varēja gaidīt nepatīkamu pārsteigumu.

Tā, visu apsverot, 2.septembra rītā tikpat kā bez neviena šāviena, ar īsu, bet spēcīgu artilērijas sagatavošanu, mūsu triecienvienības – 1.pulka 3.un 7.rotā, iebruka ienaidnieka tuvējā ierakumā un pakalnā. Sākumā likās, ka krievi ar to samierināsies un tā arī paliks. Tomēr „elle” sākās tikai otrā dienā, kad krievi meta prettriecienā vistuvākās rezerves, sagatavojot uzbrukumu ar spēcīgu artilērijas, mīnmetēju un zalvju lielgabalu uguni. Viņiem izdevās arī lokāli iebrukumi, kurus vienmēr mūsu prettriecieņi likvidēja. Pozīcijas mainīja īpašniekus vairākas reizes dienā. Kaujās iesaistījās arī lidmašīnas, graužot Alkazaru un tā tuvāko apkārtni. Tas viss maksāja abām pusēm milzu zaudējumus.

Arī mani dažas dienas pārcēla uz Alkazaru, kaut mūsu rotu kā blakus stāvošo atstāja tikpat stipru, jo bija jābaidās no krievu atslogošanas uzbrukuma arī mūsu iecirknī. Man bija jāpieteicas pie kaujas tiešā komandiera, mūsu bataljona komandiera pulkvežleitnanta Aperāta, kas lielā mierā Alkazara pagrabā mani saņēma, teikdams: „Ak tu, dēls, arī atnāci mums palīgā!”

Katru dienu kaujas iecirknī bija redzams arī pulkvedis Veiss, vairākas reizes arī brigādes komandieris Šulds. Kādā mierīgākā brīdī abi bija pakāpušies Alkazara drupās, lai tālskatos papētītu priekšlauku, kad ienaidnieka prettanku granāta trāpīja drupas nedaudz augstāk pār viņu galvām. Šulda mieru tas nevarēja iztraucēt, jo apklustot Veisa balsij, viņš jautāja: „Kāpēc neziņojat tālāk?” Abi bija drošsirdīgi virsnieki, tādēļ saprašanās abu starpā bija laba. Šulds, tāpat kā Veiss, par visu augstāk vērtēja drošsirdību. Pat pretinieki par Veisu saka, ka viņš bija ļoti apdāvināts virsnieks – elastīgs, enerģisks, godkārīgs, darbīgs un drošsirdīgs. Tieši šī elastība, savienota ar diplomāta spējām, viņam deva lielas priekšrocības attieksmēs ar vāciešiem. Reizē viņš bija ļoti uzmanīgs, sirsnīgs arī attieksmēs pret padotajiem. Tādēļ ne velti katrs 2.brigādes karavīrs, kam bija bijusi tieša saskare ar pulkvedi Veisu, viņu ļoti cienīja.

Kauja ilga no 2. – 9.septembrim. krievi zaudēja 3 kājnieku divīzijas. Mūsu zaudējumi arī bija smagi – ap 100 kritušo un 500 ievainoto. Vissmagāk cieta 1.pulks, bet vēlāk arī vienības no 2.pulka. arī kādas vācu rotas bija nākušas palīgā.

Kā izrietēja no gūstekņu liecībām, krievi domājuši, ka vācieši sāk lieluzbrukumu, lai sasniegtu Volhovas upi, iznīcinātu viņu priekštilta nocietinājumu, ko ar lieliem upuriem ieguvuši 1942.gada ziemā, upurējot visu Vlasova armiju.

Dažas dienas pēc septembra kaujām visu II bataljonu izņēma no grāvjiem un pārveda uz Olhovku, kādu sādžu apmēram 20km attālumā no frontes. Tur vajadzēja vienību papildināt ar jaunpienācējiem no Latvijas. Noorganizēja vienu apmācības rotu, kuras komandēšanu uzticēja 2.rotas komandierim virsleitnantam Šeibelim. Šī vieta viņam bija īsti piemērota, tālu no iecirkņiem, kuros šāva. Viņa prombūtnes laikā rota bija jāpārņem man. Dzīvojam koka būdās, kurām cauri pūta vējš un Krievijas rudens. Vīriem bija jāguļ uz zemes, ko gan sedza salmi, tomēr tā bija nepatīkama, drēgna guļamvieta. Pāris nedēļu turpinājām apmācības.

Oktobra pirmajās dienās mūsu rotai, kā pirmajai no bataljona sastāva bija jānododas uz ierakumiem, krietni pa labi no mūsu bijušā iecirkņa, ko pārņēma 2.pulks.

Pirmā vienība uz pozīcijām devās 7.rota leitnanta Lūkina vadībā, tai 5.oktobra pēcpusdienā sekoja 6.rota manā vadībā. Mūsu rotu, tāpat kā 7.rotu piedalīja I bataljonam, ko komandēja kapteinis Šnēbergs. Pavadījām nakti uz 6.oktobri dažus kilometrus no pirmajām līnijām. Mūs vēl apmeklēja pulkvedis Veiss, ļoti norūpējies par mūsu iecirkni. Rīta agrumā ieņēmām savu iecirkni Oberst Dewitz ceļa galā, iepretim Limbažu stacijai, apmēram 2km platumā. Nomainījām kādu III bataljona rotu virsleitnanta Reimaņa vadībā.

Mūsu iecirknis bija purvā ar tipiskajiem „knipeļiem” gar „blendī” un aizmuguri, blendē viena vada iecirknī bija lokveidīgi izbīdīta uz priekšu. Ienaidnieka GKL atradās apmēram 120 – 200 metru tālu no mums, vienu no otra šķīra slikti pārredzams purvājs ar sagāztiem kokiem, purva zāli un granātu izrautām bedrēm. Tumsā nokāpjot no trīskoku „knipeļa”, gadījās purvā un bedrēs labi izpeldēties.

Īsā oktobra diena ātri satumsa, un vienības vīri nervozēja, jo daudziem šī bija pirmā nakts frontē un vēl ne sevišķi patīkamā iecirknī. Nakts tomēr rādījās ļoti mierīga, un likās, ka tā arī paies. Vēl nepilna stunda, un svīdīs gaisma. Ar šo domu atstāju bunkuru, lai jau neskaitāmo reizi apmeklētu posteņus vai vismaz paklausītos frontes „valodu”. Tikko biju pārkāpis bunkura sliksni, kad priekšā 1.vada iecirknī, gaisā uzvijās sarkana raķete un tai sekoja ložmetēja kārtas un rokas granātu sprādzieni. Skriešus devos uz notikuma vietu. I vada komandieris virsnieka vietnieks Daņilovs ziņoja, ka priekšlaukā pamanīts ienaidnieks.

Vēl nebija apklusušas mūsu pirmās ložmetēju kārtas, kad atskanēja skaļi, urrā, kliegzieni un viss priekšlauks atdzīvojās. Rokas granātu sprādzieni sajuka ar īsām mašīnpistoļu kārtām, patšauteņu un ložmetēju uguni. Ienaidnieks nakts tumsā bija pievirzījies vietām tikai dažus desmitus metru no mūsu „blendes”. Tumsā, lietainā oktobra nakts ar priekšlauka džungļiem bija bijis labākais sedzējs. Bet arī nedaudznie metri grimstošajā dūksnājā nebija tik viegli pārvarami, un mūsu ieroču uguns un granātas pirmo triecienu atsita. Tam bija liela morāla nozīme. Pēc pirmās neveiksmes pār mūsu iecirkni nolija

granātu lietus, kam sekoja jauns trieciens vada kreisajā spārnā, bet tam vairs nebija pirmītējā spara. Kauja turpinājās apmēram stundu. Brižiem mūsu stāvoklis bija diezgan kritisks, jo daži ienaidnieka karavīri bija pat uz mūsu blendes.

Šī kauja beidzās ar mūsu uzvaru. Arī jaunajiem karotājiem tā bija ļoti svētīga, jo deva viņiem pašātvību uz saviem spēkiem un ieroču iedarbību.

Bija jau uzaususi gaisma, un priekšlaukā skanēja tikai vaidi un palīgā saucieni. Pavisam tuvu mūsu blendei aiz kāda nokrituša koka bija manāma kustība. Domādams, ka tur palicis kāds ievainots ienaidnieka karavīrs, uzsaucu: „Zēni, kas nāks man līdzī saņemt kādu mēli?” Atsaucās jaunais Melzups un dižkareivis Čačka. Pistoli rokā pārlēcu pār blendi un bridu uz nokritušā koka pusi, aiz kura bija manāma kustība. Metrus desmit pa labi no manis gāja Melzups un Čačka. Man esot apmēram 6 – 7 metri no koka, pēkšņi no turienes sāka lidot rokas granātas. Viena uzkrita man uz galvas, bet izņēmuma gadījumā šoreiz biju uzlicis bruņu cepuri, un granāta atlecot iekrita purvā, eksplodējot mani tikai viegli ievainojot mugurā. Visapkārt, granātām eksplodējot purvā, tām nebija sevišķi liel iedarbība. Atkāpšanās tomēr vairs nebija iespējama un šaujot koka virzienā un saucot: „Rokas augšā!” biju pietuvojies kokam. Vēl solis, un ieraudzīju vairāku cilvēku ķermeņus. Bet pistoles mēlītes rāvienam vairs nesevoja šāvieni, jo aptvere bija tukša. Šai brīdī 5 krievi pacēla rokas! Norādīdams viņiem iet uz mūsu blendes pusi, sekoju ar tukšu pistoli. Ik brīdi gaidīju šāvieni no mugurpuses – no kāda dzīva palikuša uzbrucēja priekšlaukā vai no ienaidnieka blendēs, kas nebija tālāk par 100 metriem. Visi tomēr laimīgi sasniedzām mūsu pozīciju. Izrādījās, ka arī Čačka un Melzups bija saņēmuši gūstekņus. Daži no tiem bija viegli ievainoti. Neparedzēto kauju turpinājumu pārējie rotas vīri noskatījās no blendēs kā izrādi, jo palīdzēt mums nevarēja.

Ar to beidzās kauja, kas sekmju ziņā bija viena no spožākajām, jo gūstekņu skaits liecināja, ka uzbrucēju skaits bijis vesels bataljons. Jau iepriekšējā vakarā ienaidnieks izlīdis no pozīcijām un ap 120 metru plato starplauku, pa centimetram līzdams, veicis visā naktī. Aukstajā purva ūdenī tas nebija viegls darbs. Atrada pat mīnmetējus tikai dažus metrus no mūsu blendēs, kas liecināja par ienaidnieka nolūku mūsu pozīcijās.

Mūsu guvums – 8 gūstekņi, apmēram 50 ienaidnieka kritušie, ap 40 mašīnpistoļu, šautenes, daudz patšautenes un vairāki mīnmetēji.

Mūsu vienībai tikai 7 viegli ievainotie. Ienaidnieka mīnmetēju granātas pie bunkura smagi ievainoja I bataljona komandieri kapteini Šnēbergu, kas vēlāk no ievainojuma un sekojošajām komplikācijām mira. Tai pašā dienā brigādes štābā pieteicās viņa dēls, tā tēva cīņu turpinot (kritis Kurzemes frontē).

Kapteinis Kārlis Šnēbergs 1892.gada 26.11 – miris no ievainojuma 1943.09.10. Apbedīts Volhovas varoņu kapos

Novērtējot sekmīgo kauju, otrā rītā rotas iecirknī ieradās brigādes komandieris virspulkvedis Šulds ar pulka komandieri pulkvedi Veisu un pasniedza man Dzelzs krustu. Vēlāk to saņēma arī vada komandieris virsnieka vietnieks Daņilovs, dižkareivis Čačka un kareivis Melzups. Bez tam 10 sekmīgākie cīnītāji saņēma 10 dienu apbalvojama atvaļinājumu.

Nākošā dienā pie manis bunkurā ieradās pulkvedis Veiss, un ar pāris vīriem devāmies priekšlaukā pārskaitīt tur kritušos, jo pulkvedis bija drusku skeptisks par uzdoto kritušo skaitu. Protams, precīzi tos saskaitīt nevarēja, bet pēc izlūkošanas pulka komandieris atgriezās manā bunkurā ļoti apmierināts, jo nekas nebija pārspīlēts. Pēc tam bija jāsaģādā konjaks, un tikai uz rīta pusi pulkvedis devās pie miera turpat mūsu bunkurā, lai pēc pāris stundu miega atgrieztos savā KP.

Pēc kādām pāris dienām bataljona štābs pārņēma mūs savā padotībā. Bataljona komandieris bija kļuvis kapteinis Galdiņš, līdzšinējais Veisa adjutants. Starplaikā pulkvedis Veiss bija kļuvis par brigādes kājnieku priekšnieku, bet par pulka komandieri mūsu bataljona komandieris pulkvežleitnants Aperāts. Galdiņš bija Kara akadēmiju beidzis virsnieks, ļoti gudrs, bet arī bailīgs. Ieradies ierakumos, svīda baiļu sviedrus un ļoti ātri taisījās uz aizmuguri. Viņa bunkurs atradās tikai 50m no manējā, tādēļ biju viņam vistuvāk no visiem rotu iecirkņiem. Viņš mani vienmēr aicināja uz pirti pērties un tam labprāt paklausīju, jo pirts priekšelpā vienmēr tika novietota kaste alus, kas pēc pēršanās uz lāvas labi garšoja.

Šai iecirknī, iepretim Oberst Dewitz Weg, palikām apmēram mēnesi. Virsleitnants Šeibelis vēl joprojām apmācīja Olhovkā jaunos, un es tāmdeļ vēl komandēju rotu.

Iecirknis bija ļoti nemierīgs, jo ienaidnieka izlūku patruļas ložņāja gar mūsus blendi, kas tumšajās, lietainajās rudens naktīs arī bija samērā viegli veicams. Kādā naktī 2 – 3 ienaidnieka kareivji bija uzklupuši kādam mūsu grupas komandierim kaprālim Gailānam un mēģinājuši to apdullinātu pārvilkt pāri savās pozīcijās. Viņa draugs, kāds cits kaprālis, nezinādams, ka Gailāns krievu rokās, metis pāris granātu un ar tām nositis pāris uzbrucējus, bet kritis arī Gailāns.

Toreiz pirmo reizi krievu kabatās atradām amerikāņu konservus. Tas bija 1943.gada oktobrī. Tātad, amerikāņu palīdzība jau bija sasniegusi krievu strēlniekus pašos priekšējos grāvjos! Jāsaka gan, ka krievi savus izlūku gājienu, kas bija saistīti ar iebrukumu vai gūstekņu saņemšanu, bieži veica ar speciālām vienībām, kas pastāvīgi neatradās priekšējās līnijās, bet dzīvoja labos apstākļos aizmugurē. Savus uzdevumus šīs vienības labi sagatavoja ar iepriekšēju rūpīgu izlūkošanu. Šie vīri bija arī labi apgādāti un fiziski spēcīgi. Gadījās arī pa kuriozitātei, piemēram, kad kaimiņam virsleitnantam Laumanim, kas komandēja I bataljona 1.rotu, viss priekšlauks „uzgāja gaisā”, jo saliktās mīnas bija novietotas par tuvu viena otrai un kādā apšaudē ar artilēriju, vienai no tām detonējot, citas sprāga līdzī. Troksnis bija ellišķīgs.

Novembra sākumā mūsu rotu pārcēla labu gabalu pa labi – Kerest Kurljandskaja rajonā, novietojot brigādes pašā labajā spārnā. Kaimiņš bija kāda vācu vienība.

Pēc pirmajām iekārtošanas dienām sarīkojām iepazīšanās vakariņas ar vācu virsniekiem, izmantojot gadījumu, ka bija kritis kāds no mūsu rotas zirgiem, kura gaļu mūsu pavārs (Romas viesnīcas!) bija pārvērtis lieliskās kotletēs. Tikai pēc vakariņām pastāstījām, no kādas gaļas kotletes taisījām.

Mūsu iecirknis bija pavisam klajā laukā, ļoti vājiem bunkuriem, nelāgām satiksmes ejām, sevišķi uz aizmuguri, jo priekšējiem ierakumiem (bijām atkal uz cietzemes, kas Volhovā veidojās kā salas) varēja paiet tikai, ejot taisni pa lauku bez mazākā aizsega. Krievi neatradās vairāk kā 150 – 200 metru no mūsu priekšējām līnijām. Tomēr pēc maiņas, kā par brīnumu, viņi nešāva uz mūsu atklāto staigāšanu. Noslēpumu mums atklāja aizejošie vācieši, kas ar krieviem bija nolīguši tādu kā pamieru – ka ne viens, ne otrs uz atklāti staigājošajiem nešaus. Tas nebija norunāts, bet praksē bija izveidojies.

Mūsējie jau pirmajās dienās šo „norunu” pārkāpa, un iesākās īstas medības. Mūsu stāvoklis bija sevišķi grūts, jo ne ierakumi, ne bunkuri nebija kaut cik kārtībā, bez tam jau nāca Krievijas bargā ziema. Sākām strādāt.

Kā par brīnumu, kādu vakaru pie manis ieradās interesanti palīgi – brigādes štāba vīri ar vairākiem virsniekiem. Līdz iespējamai vietai bija atvesti balķi, kurus štābinieki (visi vācu SS vīri) nesa tālāk uz mūsu ceļamajiem bunkuriem, raka satiksmes ejas un citādi mums palīdzēja izveidot aizstāvēšanās pozīcijas. Lieki teikt, ka viņi par šiem darbiem nebija sajūsmā, bet viņu ieskatu neievēroja brigādes komandieris Šuldts, kurš bija apbalvots ar Ozollapu vaiņagu un šķēpiem pie Bruņinieka krusta un kura priekšā tautībai nebija nekādas nozīmes, tikai drosmei. Vēlāk dzirdējām, ka Šuldts teica: „Tiem tur priekšā jākaru un vēl jābūvē pozīcijas, bet jūs te siltumā gurķojaties!” Tā vairākas nakts mums palīdzēja šādi neparasti palīgi.

Daļa rotas iecirkņa bija izbīdīta tālu uz priekšu un tad ar līkumu turpinājās uz mūsu kaimiņu – mūsu bataljona 5.rotu. Iecirknis bija diezgan garš un ne visur to bija iespējams ieņemt. Izšķīros, ka līkumu pārvaldīsim ar uguni un katrā galā novietosim pa spēcīgai grupai ar „šprici” (MG42). Naktī ap 100 metru lielajā sparaugā nepārtraukti patrulēja 2 – 3 vīru grupa, un viņiem bija noteikts, ka uz katru, kas nezinās paroli, šaus, pieņemot, ka tas ir ienaidnieks.

Kādu vakaru kāds kaprālis L no viena gala, paņemdams līdzī šņabja devu, bija aizgājis pie drauga kaprāja Stepa uz otru galu un abi sākuši „svinēt”. Kad kantīnes deva bija iztukšota un dūša arī laba, kaprālis L gribējis doties uz savu bunkuru līkuma otrā galā. Steps gan brīdinājis, ka starpā var

gadīties krievi, jo nakts ļoti tumša, tomēr L apbruņojies ar paroli un labu dūšu, devies „māju”. Pusceļā 5 – 6 metru attālumā pēkšņi pacēlušies balti stāvi un krieviski uzsaukuši: „Rokas augšā!” L ar visu „dūšu” ātri reaģējis, ar vienu roku noraudams mašīnpistoļu kārtu un laizdamies, ko nagi nes, projām. Pirmajā brīdī krievi nokrituši aizsegā un tikai tad šāvuši viņam pakā. L pēc tam ieradās manā bunkurā un ziņoja par notikušo. Viņa drēbes, vatētās bikses, svārki bija tā sašauti, ka vate līda ārā pa visiem stūriem, bet pats saņēmis tikai pāris niecīgus ievainojumus kājās un ķermenī. Nospriedām, ka kāda krievu izlūku patruļa izlīdusi uz lūriņu, lai saņemtu gūstekni, bet tas viņiem nelaimējies. Gaismiņā devos uz notikuma vietu, bet pēdu bija daudz uz visām pusēm. Pie nakts atzinuma palikām līdz brīdim, kad kāds no maniem ziņnešiem, nākot no bataljona štāba, stāstīja, ka redzējis svaigas divu vīru pēdas sniegā, kas krustojušas mūsu taku no rotas uz bataljonu. Nekavējoties ar savu vadības grupas komandieri virsnieka vietnieku O un ziņnesi devāmies pa šīm pēdām ciņainā, krūmiem un kropliem kociņiem apaugušā apvidū. Jau apmēram 100 metru no krūmiem pēkšņi saņēmām mašīnpistoļu uguni. Tāad ienaidnieks. Nekavējoties sūtīju ziņnesi uz tuvāko vadu pēc 5 – 6 vīru papildinājuma, lai mēģinātu krieviem pievirzīties klāt. Tuvojoties saņēmām tik negantu uguni un rikas granātas pretim, ka pašiem nācās meklēt aizsegu. Saucu krieviski, ka viņi ir ielenkti un labākais ir padoties, bet ikreiz atbildē saņēmu mašīnpistoļu uguni. Viena tāda kārtā vēderā ievainoja O. Ziemas īsā diena sāka krēsnot. Tumsā būtu viņus ļoti grūti turēt ielenktus, tādēļ cerēju uz viņu padošanos. Abi krievi tomēr, sedzot viens otra muguru, uz katru mūsu atklātāku kustību šāva. Vairākas mūsu mestās rokas granātas trāpīja mērķī, cerējām abus vai vienu saņemt gūstā. Viens no abiem, jūtami ievainots, pacēla rokas, lai padotos, bet otrs kļiedza : „Nepadodies!” Krievi vēl paspēja kādu no mūsējiem ievainot, tad kāda mūsu rokas granāta, un neviens vairs pretim nešāva. Kad pieskrēju, viens no krieviem bija dzīvs, pistoli vairs nevarēja pacelt, tomēr vēl šāva zemē.

Kas bija šie krievi? Tie bija spiegi, tērpti privātās drēbēs ar baltiem pārvalkiem. Kartes bija viņiem līdz pašai Rīgai un pat dažas adreses Latvijā. Abi bija bruņoti mašīnpistolēm, munīciju, pistolēm, vairākām rokas granātām, kartēm, busoli un amerikāņu konserviem.

Ienaidnieka izlūku grupa, kas bija pārsteigusi kaprāli L, bija atnākusi līdz spiegu nodrošinājumam, kamēr viņi iziet cauri mūsu līnijām un tikai gadījuma pēc bija uzskrējusi virsū L.

Par šo „kauju” saņēmu brigādes komandiera netiešu rājienu, neapmierinātību, ka nebiju abus spieģus aplencis un gaidījis kaut nedēļu, lai saņemtu dzīvus. Zinu, ka tas būtu bijis pareizāk, bet būtu maksājis vairāku vīru dzīvības, jo maz cerību, ka spieģi būtu padevušies dzīvi.

Pēc apmācības rotas darbības izbeigšanas Olhovkā un atvaļinājuma Rīgā virsleitnants Šeibelis atgriezās rotā un pārņēma komandēšanu. Tai laikā ar dzeltenu kaiti bija saslimis 7.rotas komandieris leitnants Jukovics un mani pārcēla uz šo rotu aizstāt viņu slimības laikā. Toreiz daudzi slimoja ar dzeltenu kaiti un saslimušos sūtīja ārstēties uz Rīgu.

7.rota atradās rezervē Imantas sētā, bijušajā 2.pulka KP, ko no Volhovas laiku sākuma pulkvedis Lobe bija cēlis pēc senlatviešu pils parauga, pat ar savu Mežotnes pili miniatūrā, sardzes tornīti un tml. Mājās visur bija latviska stila krēsli, galdi, katrai mājai savs latviskais nosaukums. Visai sētai piemita latviska īpatnība un tā man ļoti patika. No Imantas sētas cēlies arī

labsirdīgs joks, kad kapteinis Čevers kādā naktī jautrā prātā pulka komandiera mājas plāksnes tekstu: „Imanta nevoid miris, viņš tikai apburts klus, no darbošanās rimis, zem Zilā kalna dus bija pārrediģējis uz Imanta nevoid miris, viņš tikai izliekas, no darbošanās rimis, par Lobi uzdodas .”

Vispār pulkvedis Lobe stingri raudzījās, lai visi bunkuri, arī frontē, būtu nosaukti latvisku vietu vārdos, trosiem bija savs sētas nosaukums, no kā arī savā laikā 2.pulku iesauca par sētnieku pulku.

Mūsu pulkā pulkvedis Veiss tam nepiegrieza nekādu vērību un ļāva karavīriem bunkuru nosaukumus izvēlēties kā patīk.

Imantas sētā nodzīvoju kādas 10 – 12 dienas, kad saņēmām pavēli pārcelties uz jaunformējamo pulka slēpotāju rotu, uz kuru savā laikā biju pieteicies. Rotu formēja no jauna ar izcilu sastāvu – labiem slēpotājiem, virsniekiem un instruktoriem ar kaujas pieredzi. Rotai kādreiz vajadzēja kļūt par izlūkotāju krievu aizmugurē vai kustības karā.

Rotu komandēja virsleitnants Graumanis, vadu komandieri bija leitnants Sprincis, es, virsnieka vietnieks Staņa un vēl kāds leitnants, kura vārdu neatceros, jo rotai bija četri vadi, ieskaitot mīnmetēju.

Pāris nedēļas intensīvi slēpējām, izdarījām kaujas mācības uz slēpēm. Biju dienējis obligāto dienestu riteņbraucēju – slēpotāju rotā, bez tam ļoti daudz arī slēpējis, tā kā man šīs mācības bija īsti pa prātam. Vairāk nepatika, ka atkal par jaunu vajadzēja iepazīties un sarast ar cilvēkiem. Šausmīgi mūs mocīja bunkura blaktis, jo māja, kurā dzīvojām, bija celta no sādžas baļķiem, un tik daudz blakšu nebiju savā dzīvē redzējis. Naktī baļķu starpas tecēja kā spīdīgas urdziņas, tūkstošiem blakšu, un tās koda un ēda mūs nost!

Kādu dienu pirms Ziemassvētkiem saņēmām 10 dienu atvaļinājumu par 7.oktobra kauju. Ātri sasaiņojos un devos uz Šterna staciju. Tās tuvumā redzēju kā bānītis aiziet. Nākošais gāja tikai otrā dienā. Skrēju, saucu, un par laimi lokomatīves vadītājs mani pamanīja un brauca uz staciju atpakaļ.

Pirmo Ziemassvētku rītā iebraucu Rīgā 0500 no rīta. Negribēju nevienu tik agri traucēt un devos pie stacijas tuvumā, Merķeļa ielā, dzīvojoša skolas biedra. Mani uzņēma ļoti sirsnīgi. Visa ģimene cēlās augšā, sēdāmies pie svētku galda un svinējām Ziemassvētkus. Ap pusdienas laiku gājām ar Valdi pie virsnieka vietnieka O, kas, savu ievainojumu apārstējis, sagaidīja mūs ar lielām gaviļēm. Biju uzaudzējis ūsas, jo mūsu bataljona komandieris kapteinis Galdiņš audzēja ūsas un mēs, pārējie bataljona virsnieki, kādā iedzeršanā apņēmāmies viņam šajā ziņā sekot. Frontē tas bija zināms plezīrs, bet Rīgā man tas nepatika un ar ūsām nostaiģāju tikai pirmo atvaļinājuma dienu.

10 dienas Rīgā un Rēzeknē pie vecākiem pagāja ātri.

Atgriezos Volhovā 1944.gada 14.janvāra priekšpusdienā un jau pa ceļam dzirdēju, ka krievs šai rītā sācis lielu uzbrukumu iecirknī pa labi no mūsu brigādes vācu armijas sektorā. Biju tikko ieradies bunkurā, kad pavēlēja mūsu rotai sagatavoties braukšanai uz iebrukuma vietu. Diena jau bija satumsusi, kad piebrauca smagās mašīnas, lai mūs vestu uz kaujas vietu. Mūs izlaida Vešku sādžas tuvumā, kur sagaidījām 15.janvāra rītu, lai sāktu pretuzbrukumu. Sākumā mums veicās lieliski, jo strauji virzījāmies uz priekšu. Tā saucamo pulkveža Veisa kaujas grupu veidoja 1.pulka I bataljons ar piedalīto slēpētāju 7.rotu kapteiņa Ž. Jansona vadībā un 2.pulka III bataljonu majora Stīpnieka vadībā. Mūsu straujais pretuzbrukums apstājās blīvajā ienaidnieka ugunī, kam sekoja trieciens, kas atdalīja mūsu slēpētāju vienību no pārējās Veisa kaujas grupas. Slēpētāju rota ieņēma šķērspozīciju un norobežoja ienaidnieku kreisajā pusē. Rota šeit arī vēl palika 16.janvārī. Šais

nepilnajās divās dienās saņēmām arī vairākus gūstekņus. Atceros kādu krievu kapteini, kas aiz pārskatīšanās kamanās iebrauca mūsu pozīcijās un nejauki lamājās, kad bija spiests padoties gūstā.

Naktī uz 17.janvāri rota atkāpās uz Bol Zamošje, kur ieņēma pozīciju. 19.janvāra vakarā slēpētāju rota devās uz Gorenka staciju, bet 20.janvāra agrā rītā mūs ar vilcienu pārveda uz Tatino staciju, lai apvienotos ar pārējo pulkveža Veisa grupu. Turpat pie stacijas jau bija ienaidnieks, tāpēc mēs staciju nerasniedzām, bet izkāpām jau pirms tās.

Šai rītā korpuss pavēlēja kaujas grupai pāriet pretuzbrukumā un mēģināt ieņemt Dolgovas sādžu. Pretuzbrukums bija nepieciešams, lai glābtu kādu vācu divīziju, kurai draudēja ielenkums.

Steigā saformē vēl dažas vienības no izsistajām, un uzbrukumā dodas majors Stīpnieka bataljons no 2.pulka un 1.pulka I bataljons ar 3 saformētām rotām virsleitnantu Graumaņa, Ložņicina un leitnanta Bērziņa vadībā. Pēdējā rota bija saformēta no artilēristiem, flakistiem un citu vienību kājniekiem, rotu komandieriem, svešiem karavīriem. Bataljona komandieris kapteinis Jansons jau ievainots 17.janvārī un evakuēts.

Izrādās, ka ienaidnieks jau iefiltrējies mežā starp Dolgovas sādžu un Tatino staciju. Lai nonāktu līdz tiešajam izejas stāvoklim uzbrukumam, jādodas vismaz 1km pa mežu, kas ir purvainš un piesniedzis ar samērā dziļu sniegu. Bez tam tas vēl jāveic ar kauju. Tikai lēnām mūsu uzbrukums virzās uz priekšu, pie tam ar milzīgu fizisko piepūli, jo kājas stieg purvā un sniegā. Stīpnieka bataljons uzbrūk no knipeļa pa kreisi, bet I bataljons pa labi. Virzoties cauri mežam, ievainoti rotu komandieri virsleitnanti Graumanis un Ložņicins.

Īsi pēc pusdienas esam sasnieguši mežmalu un, steigā sakārtojušies, dodamies uzbrukumā uz Dolgovu, ap 2km garu sādžu pret ieslīpu augstieni, vismaz 600 metru attālumā no mežmalas. Mēģinām bēgošajam ienaidniekam, kas, mūsu trenkts, no meža dodas pāri laukam uz sādžu, sekot pa pēdām, jo tā ceram, ka sādžā nocietinājies ienaidnieks būs kaut cik kavēts vērst uguni pret mums. Tomēr ienaidnieks, nerēķinādamies ar savu karavīru dzīvībām, atklāj viesuļuguni pa mūsu jau stipri sarukušajām rindām, ar tiešo tēmēšanu šaujot ar tankiem, pakiem, ložmetējiem, un arī mīnmetēju un artilērijas sprostuguns noklājas mūsu priekšā. Apvidus nedod ne mazāko aizsegu.

Atceros šo kauju tik spilgti, it kā tā vēl vakar būtu izcīnīta, kaut pagājuši tik daudz gadu.

Kā jau teicu mana vienību steigā sastādīja no „uzspridzinātām” vienībām, un cilvēki bija sveši. Ar grūtībām tos varēja saturēt kopā, ejot ar kauju cauri mežam. Iznākot klajumā, domāju, ka vienīgā cerība visus dabūt pāri klajumam uzbrukumā, ja pats eju pa priekšu. Sākumā tas arī izdevās, un ar īsiem pārskrējieniem strauji virzījāmies uz priekšu. Bet redzot, ka arvien vairāk mūsu rindās izrauti robi ar kritušajiem un ievainotiem, dzirdot palīgā saucienus un ienaidnieka ugunij pieņemoties ārkārtīgā blīvumā, arī viens otrs neievainotais mēģināja labāk meklēt glābiņu aizmugurē. Ar dažiem vīriem 50 – 60 metru no sādžas pamales mājām, redzēju, ka aiz māju stūriem ienaidnieka tanki milzīgā steigā šāva lādiņu pēc lādiņa. Kad pavēros sev apkārt, ieraudzīju, ka arī mani tuvākie vīri krituši. Lēnām līdu atpakaļ, visur atradams tikai kritušos. Vietām ievainotie saviem spēkiem centās sasniegt mežmalu, kur bija zināms glābiņš. Bet retam tas izdevās, jo ienaidnieks ar prettanku lielgabaliem šāva pa katru kustību laukā. Īsiem pārskrējieniem

mēģinot sasniegt aizsegu, ceļā dažus simts metrus no meža malas ieraudzīju virsnieka vietnieku Staņu, kurš smagi ievainots kājā, rāpus mēģināja virzīties uz aizmuguri. „Nošauj mani, lai nekrītu krievu rokās,” viņš lūdzās. Saķēru viņa roku, elkonī saliektu, un pavisam īsiem pārskrējieniem sākām doties uz aizmuguri. Ar veselo kāju viņš, guļot uz muguras, palīdzēja mums virzīties ātrāk uz mežmalu. Staņa bija liela auguma, spēcīgs vīrs, un es ātri savās ziemas vatētajās drēbēs paguru. Mūsu virzīšanās posmi kļuva īsāki, mežmala tuvojās, vēl 50 metri un mēs būtu glābti. Pēc atelpas brīža, kad atkal cēlos kājās, lai turpinātu vilkšanu, Staņa man vairs elkonī pretī nesniedza, bet ar sīku asins urdziņu tieši pierē gulēja man blakus miris. Mūsu cīņa zem visnežēlīgākās ložu krusas par viņa dzīvību bija bijusi velta.

Līkloču skrējienā sasniedzu mežmalu un iekritu sniegā, tikai pēc laba brīža atguvos fiziski un morāli.

Atelpai ļauts tikai īss brīdis, jo pulkvedis Veiss man kā pēdējam ierindā palikušajam I bataljona virsniekam uzdeva saformēt no visiem dzīvi palikušajiem kādu grupu, ar to nodrošinot ceļa galu pret eventuālu krievu uzbrukumu, vismaz pirmajā brīdī, kamēr pienāks papildus vienības.

Nezinu, kādi zaudējumi bija majora Stīpnieka bataljonam, zinu tikai, ka cīņā par Dolgovu krita divi rotu komandieri – leitnanti Rubenis un Šņukuts, bet mūsu bataljonam no ierindas, izņemot mani, bija izgājuši visi virsnieki – rotu un vadu komandieri, nebija pat grupu komandieru. Atceros smago sarunu ar leitnanta Šņukuta jauno kundzi, kas vēlāk mani Rīgā apmeklēja slimnīcā un gribēja kādas ziņas par vīru.

Apmēram 20 vīru sastāvā izdevās salasīt vienību, kas neformējās tikai no mūsu bataljona karavīriem, bet arī no dažām citām vienībām, kā artilēristiem, mīnmetējniekiem, kas savus ieročus kaujas laikā bija jau zaudējuši. Šie cilvēki bija bezgala noguruši, jo kopš 14.janvāra nebija necik gulējuši.

Ar šādu karaspēku man nu vajadzēja aizstāvēt svarīgo ceļa galu, kam aizmugurē nebija nekādu kaujai sagatavotu spēku. Pavadīju stundas vienā rīksī, lai drošinātu karavīrus, pārbaudītu viņu pozīcijas, munīciju, dabūt klāt vēl kādu patšauteni. Vienīgais, kas mums netrūka, bija tanku dūres. Bez tam palaiķam pie mums atnāca pulkvedis Veiss. Visu laiku mūsu mežmalu apšaudīja ienaidnieks ar mīnām un prettanku lielgabaliem. Bija jau satumsis, jo bija apmēram 1600. Sākās krievu izlūku darbība, kas gribēja noskaidrot mūsu spēku stiprumu. Krievi līda klāt līdz rokas granātu sviediena attālumam. Šādi izlūku traucējumi bija mums jāpiedzīvo daudzkārt, bet laime, ka viņi nemēģināja mūs apiet, kas mūsu mazajai grupai būtu traģiski. Ap pusnakti sāka darboties ienaidnieka smagie ieroči un noklāja īstu viesuļuguni pār mūsu pozīciju. Tas bija liels pārsteigums, ka krievi uzbrukumu sāka naktī, jo parasti tā nedarīja. Tuvumā ierūcās motori, nožvadzēja kāpurķēdes, un sākās kājnieku uzbrukums tanku atbalstā. Šai brīdī bija pienākusi mums palīgā virsleitnanta Eglāja rota no 2.pulka un vēl nebija paspējusi vēl līgā izvērsties, kad sākās kauja (virsleitnants Eglājs ir virsnieks, kuru krievi kopā ar kapteini Bumbieri notiesāja uz nāvi 1961.gadā un sodu izpildīja it kā par kādiem kara noziegumiem). Zem ienaidnieka spiediena soli pa solim atkāpāmies uz dzelzceļa līniju. Tomēr tik viegli krieviem ar mums neveicās, jo 3km ar kauju aizstāvējām 8 stundas, no 2400 līdz 0800 rītā, bez mazākā mūsu artilērijas vai citu ieroču atbalsta.

Ienaidnieks vispirms no smagajiem ieročiem apšaudīja mūsu aizstāvēšanās pozīcijas, sevišķi no tankiem, kas varēja virzīties tikai pa sprunguļu ceļu, tomēr nekad neiznākot savu kājnieku priekšgalā, lai mēs nevarētu tos sašaut ar tanku dūrēm, kas bija mūsu vienīgais līdzeklis tanku apkarošanai. Tā ienaidnieks, pavirzoties dažus desmitus metru uz priekšu, vienmēr no jauna atkārtoja savu sagatavošanu kājnieku uzbrukumam. Bijām visi noguruši, ka ļoti bija jāuzmanās, lai, beidzoties smago ieroču ugunij un kājniekiem nākot uz priekšu, kāds aizmidzis nepaliktu ienaidnieka rokās. Arī pašam tā vairakkārt gadījās.

Naktī mums palīgā pienāca vēl viena 2.pulka rota virsleitnanta Anša Eglīša vadībā. Ausa rīts, kad pulkvedis Veiss pavēlēja mūsu spēkiem atkāpties uz dzelzceļa līniju, kas vēl atradās pāris simts metrus attālumā.

Virsleitnants Eglītis un es saviem vīriem norādījām atkāpšanās ceļu, un viņi jau kādus 10 metrus bija pavirzījušies dzelzceļa līnijas virzienā, kad uz knipeļa no līkuma izbrauca krievu tanks un ar pirmo šāvienu smagi kājās ievainoja virsleitnantu Eglīti. Pieskrēju viņam klāt, lai palīdzētu, kad tanks izšāva otrreiz, ievainojot mani kājā un galvā. Galvā gan viegli, nosmērējot tikai seju ar asinīm. Abi gulējām uz knipeļa, krievu tanks lēnām tuvojās, pa reizi arī izšaujot. Redzēju, ka mūsu vīri attālinās.

Es saviem spēkiem tiku ārā, bet Eglītis to nevarēja, un viņu izvilkt es nespēju. Saucu pēdējo kareivi ar laiviņu (munīcijas, ievainoto vilkšanai) atpakaļ, bet tas, redzot, ka nāk tanks un kājnieki, negribēja atgriezties. Mans ievainojums bija tieši pēdas locītavā un likās, ka nevaru kāju nemaz kustināt. Bet redzot draudošo stāvokli un eventuālo Eglīša palikšanu pie krieviem, cēlos kājās un skrēju, lai panāktu laiviņu. Draudot ar pistoli, piespiedu kareivi skriet pēc Eglīša. Redzēju, kā viņu ieceļ laiviņā un izvelk no apdraudētās vietas krūmu aizsegā. Nu atlika pašam glābties, jo biju palicis mežā uz knipeļa viens. Zināju, ka pārsienamais punkts atrodas tālāk pa kreisi, kādā bunkurā. Ar mokām nokļuvu līdz tam, bet pārsteigumā redzēju, ka bunkurs deg un neviena cilvēka nav tuvumā!

Sāka strādāt Staļina ēģeles (reaktīvie lādiņi) un vairāki lādiņi sprāga tieši manā tuvumā. Ja nu mani tagad vēlreiz ievaino, tad palieku krievu gūstā – bija pirmās domas. Vilkos tālāk un par laimi pie dzelzceļa līnijas sastapu divus vācu leitnantus no mūsu brigādes štāba, kas mani iznesa uz pleciem līdz pulkvedim Veisam. Veiss diviem kareivjiem lika mani laiviņā izvilkt uz 7km tālo pārsienamo punktu. Cik laimīgs biju, kad priekšā atradu virsleitnantu Eglīti.

24 stundu laikā man bija izdevība glābt divus lieliskus karavīrus un ar manu palīdzību vismaz vienu arī izdevās glābt. Ar virsleitnantu Eglīti vēlāk vēl ārstējāmies kopā kauņas un Jelgavas slimnīcās.

Gandrīz ielenktā vācu divīzija, pateicoties latviešu upuru pilnajam triecienam pret Dolgovu, izkļuva no ielenkuma, jo krievu tālākais uzbrukums aizkavējās par apmēram 24 stundām.

Man sākās ceļš uz aizmuguri. Nonācu kādā lauka lazarētē, kur mani vēl tai pašā naktī uz 22.janvāri operēja un izņēma apmēram 8cm garu tanka lielgabala lādiņa šķembu. Filca zābaks bija manu kāju no lielāka bojājuma pasargājis. Otrā dienā daudzus veda ar ātrās palīdzības mašīnām uz Batiskajas staciju, līnijā Novgoroda – Luga. Lugas stacijā mūs izsēdināja, un uzgaidāmās telpās uz salmiem pavadījām pāris dienas, kamēr mūs transportēja tālāk uz Pleskavu. Pleskavā mūs novietoja kādā skolā. Te atkal

pavadījām vairākas dienas, vāciešus vēlāk transportēja ar lidmašīnām, tā kā palikām tikai latvieši, jau paliels bariņš, varbūt 100 vai vairāk. Sākām jau domāt, ka mūs grib atstāt krieviem.

Beidzot mūs arī novietoja kādā sanitāra vilcienā, kas devās uz Abreni, Rēzekni, Daugavpili, Kauņu. Mēģinājām kādā no Latvijas pilsētām izkļūt laukā, bet vienmēr mums atbildēja, ka slimnīcas tur jau esot pārpildītas. Tā mūs aizveda uz Kauņu. Tikām novietoti Vitauta Dižā universitātes telpās. Celtne bija moderna, bet nepiemērota slimnīcai. Bijām ar Ansi Eglīti vienā istabā, trešais bija kāds vācu virsleitnants. Slimnīcas personālā strādāja kādas 8 māsas. 14.februārī man bija dzimšanas diena – 24 gadi. Māsiņas bija sacepušas pankūkas, es biju noorganizējis kādu pudeli dektinas (degvīns lietuviski) un drusku varējām atzīmēt. Tomēr ilgojāmies pēc Rīgas un šo lūgumu vienmēr šefārstam vizītēs atkārtojām. Viņš solīja, ka pēc zināmas apārstēšanas varēsīm braukt. V kundze Latvijā gaidīja ģimenes pieaugumu. Tas bija ļoti svarīgs iemesls, lai V pārvietotu uz Rīgu. Mēs, trīs pārējie, prasījāmies līdzī un beidzot šefārstam atļāva, ka braucam ar parasto vilcienu. Mūs četrus ātrā palīdzība aizveda uz staciju, iesēdināja vagonā un par pārējo nu atlika pašiem rūpēties. Visi četri bijām ievainoti kājās.

Sākumā likās, ka viss būs labi, bet kara laikā vilcieni tik ātri negāja un pagāja vairāk nekā 8 stundas ceļā no Kauņas līdz Rīgai. Kamēr vagoni bija tukši, varējām kājas ērti novietot uz sēdekļiem, bet iekāpa arvien vairāk braucēju, un vēlāk bijām iespiesti savās sēdvietās. Kājas sāka tūkt un sāpēt. Bet citas izejas jau nebija kā izturēt.

Iebraucām Rīgā diezgan saguruši. Vilciens pienāca Jūrmalas stacijā. Neviens jau mūs nesagaidīja. Neviens no četriem pāriet nevarēja. Ar mokām izrāpāmies no vilciena. Kādu latvieti lūdzām sameklēt mums ormani, kas aizvestu uz Maskavas ielas lazareti. Pagāja kāda stunda līdz ormanis atradās. Kaut kā nokļuvām pa kāpnēm lejā. Maskavas ielā ārsts mūs rāja, ka tā bez pieteikšanās ierodoties. Vietu neesot. Beidzot mūs ar sanitāro auto nosūtīja uz tuvējo Ludzas ielas lazareti. Bijām laimīgi tikt tīrā, baltā gultā, atbrīvoties no zābakiem. Es nokļuvu vienā istabā ar kapteini Žani Jansonu un kādu virsleitnantu.

Kapteinis Žanis Jansons kā Latvijas armijas kadets

Bija labi viņu vidū. Jansons bija zaudējis labo roku atkāpšanās laikā no Volhovas, virsleitnantam bija vieglāks ievainojums. Viņš palīdzēja nodzīt

bārdu Jansonam un arī citādi. Šais dienās Rīgas lazaretēs pildījās ar 2. brigādes vīriem, jo Volhovas atkāpšanās prasīja lielus upurus.

Kādu dienu mani apmeklēja leitnanta Šņukuta kundze, jautādama par savu vīru. Zināju, ka viņš kritis pie Dolgovas, bet redzot viņas lielo izmisumu, nevarēju laupīt viņai visniecīgāko cerību. Varbūt viņš smagi ievainots un vēlāk izglābts – bija viņas cerība (leitnants Šņukuts krita no tieša mīnmetēju sprādziena⁷⁰).

Rīgā paliku tikai īsu laiku, jo mani, Eglīti un citus pārveda uz Jelgavu un ievietoja kara lazaretē – bijušajā 15. maija pamatskolā, Mātera ielā. Nokļuvi ar leitnantu Paukši vienā istabā. Šeit ārstējos līdz manai atlabšanai marta beigās. Blakus istabā atradās virsleitnants Cērpiņš ar kādu 15. divīzijas ārstu, leitnants Paukšķis bija mana bataljona vīrs un pazīstams no Ļeņingradas laikiem. Viņš slimnīcā atradās no septembra kaujām, jo bija smagi ievainots, sekas bija vienas kājas sakropļijums. Visi trīs Jelgavā pavadījām diezgan patīkamas dienas. Kādam leitnantam R piederēja palielas mājas Jelgavas tuvumā. Viņam netrūka arī draugu pilsētā, kas viņu nāca apciemot. Tiem vienmēr līdzī bija kāds kukulis, kurā R vienmēr dalījās ar mums. Viņa brālis, kas dzīvoja Glūdas tuvumā, kristīja savu jaunāko atvasi un mūs trīs ielūdza kristībās. Dabūjām speciālu atļauju no šefārsta uz divām dienām un braucām. Kristības bija varenas, ar visu zemgaliešu saimnieka vērienu. Klibodami un salda vīna pilni, svētdienas vakarā atgriezāmies slimnīcā.

Marta beigās mani no slimnīcas atlaida. Vajadzēja vēl pieteikties pie veselības bataljona komandiera kapteiņa Melcera, saņemt atvaļinājuma zīmi un doties pie savējiem. Uzgaidāmā telpā bija krietns skaits virsnieku, kas gaidīja to pašu ko es. Vizītes neieilga un tā cerēju drīz sagaidīt savu kārtu, kad telpā ienāca pulkvedis Veiss, mans Volhovas pulkvedis. Visi piecēlās, viņu sveicinot. Viņa skats pārslīdēja mums visiem un, ieraudzījis mani, viņš ātriem soļiem pienāca klāt. Pirmajā brīdī domāju, ka esmu izdarījis ko nelāgu.

„Bērziņ, es jūsu I šķiras Dzelzs krustu jau vairākas reizes vedu uz Rīgu, bet jūs mierīgi sēžat kādā uzgaidāmā telpā!”

Man nebija ne mazākās nojausmas, ka par kauju pie Dolgovas sādžas un Tatino stacijas 20. un 21. janvārī man piešķirts šis augstais apbalvojums, kas tai laikā bija tikai retajam latvietim.

„Vai rīt esat brīvs un varat ierasties pie manis Rīgas dzīvoklī?” bija nākošais jautājums. Cerēju, ka man pēc vizītes pie kapteiņa melcera piešķirs normālo 2 – 3 nedēļu atvaļinājumu, tādēļ apsolījos ierasties pulkveža Veisa dzīvoklī Stabu ielā. Viss arī labi nokārtojās, un pēc pāris stundām ar atvaļinājuma apliecību kabatā varēju doties uz Rīgu. Sajūta bija lieliska. Biju atkal vesels. Kreisā kāja vēl lika sevi nedaudz manīt, bet to tādā brīdī vairs nejūt. Atvaļinājuma apliecība kabatā, rīt man pie krūtīm būs I šķiras Dzelzs krusts – ko vēl tādām 24 gadu vecam leitnantam?!

Pirmais ceļš Rīgā bija pie drauga Viļa, kuram vienmēr bija kāds labs padzēriens, labi uzkožamie rezervē. Prieki taču jāapslapina. Kad bijā drusku divatā vai trijatā ar viņa sievu pasēdējuši Mežaparkā, gribējās vēl abiem ar Vili pakļauties pa Rīgas krodziņiem. Tā iegriezāmies Klosterra pagrabā, Merķeļa ielā. Tur Vilim bija pazīšanās, tādēļ nebija ko brīnīties, ka mums ierādīja atsevišķu istabu, galdā parādījās laba dzēriena pudele un par uzkožamie. Tas

---

⁷⁰ Laimonis Ozoliņš Kāvu atblāzmas skartie

1944.gada marta beigās Rīgas restorānā nebija parasta lieta, jo karš jau plosījās turpt 3 gadus arī mūsu zemē un viss bija racionēts uz pēdējo.

Kādā brīdī bija jāiziet ārā. Un tad notika nepatīkams gadījums ar kādu latviešu drošības dienesta vīru. Viņš bija nostājies gaitenī, kas veda uz „klusu” vietu un aizņēmis eju tā, ka garām tikt bija neiespējami. Lūdzu, lai padod ceļu. „Kas tu tāds?” skanēja atbilde. „Ak latviešu virsnieks, leģionārs!” pilns ironijas papildinājums. Jāsaka, ka nedaudzie latviešu SD vīri, kaut viņiem tāpat kā leģionāriem bija jāsvaicina virsnieki, latviešu virsniekus, vismaz jaunākās pakāpes, nekad nesveicināja, sevi uzskatīdami par režīma varasvīriem.

Protams, ka pēc šādas izsmiekla pilnas runāšanas arī manī cēlās dusmas un jau daudz noteiktā balsī teicu, lai atbrīvo ceļu. Atbildei negaidīti saņēmu dūres sitienu sejā. Vīrs bija daudz garāks un plecīgāks par mani. Aizstāvējos, bet droši vien būtu saņēmis vēl pamatīgāku sitienu, ja mani draugi un, galvenais kādi sveši vācu SS tankisti nesteigtos man palīgā. Redzēdami, ka SD vīrs pārsitis man lūpu, kas asiņoja, un noturēdams mani par savējo, viņi lielā niknumā metās tam virsū, saukdami: „Tu, nagu maucējs, sitīsi virsniekam!” viņu pamatīgi apstrādāja jau restorānā, iekāms aizveda uz iestādi pāri ielai. Pēc brīža arī man vajadzēja tur ierasties ar paskaidrojumiem. SD vīrs jau bija kļuvis „mīksts” un lūdza mani, lai viņu glābjot, respektīvi lietu atsauktu. Bet tas vairs nebija iespējams. Neticu tomēr, ka viņu sodīja.

Otrā rītā, noteiktā laikā, biju pie pulkveža Veisa, lai saņemtu savu ordeni. Bija ļoti nepatīkami, ka man ar pārsistu lūpu jāstājas viņa priekšā. Klāt bija arī adjutants kapteinis Reinholds un Veisa kundze ar meitu. Saņēmu apbalvojumu, tiku cienāts un apdāvināts ar cigaretēm, ielūgts uz pusdienām, bet es tikai traucos ātrāk tikt no dzīvokļa laukā, jo jutos nelāgi ar uzpampušu lūpu un plāksteri. Veiss to manīja un saprata, tādēļ drīz vien mani atlaida. Vēl norunājām, ka es „dezertēšu” uz fronti, ja mani mēģinās paturēt aizmugures dienestam.

Ar to vēl gadījums ar SD vīru nebija izbeigts, jo pēc pāris nedēļām, kad atgriezios no atvaļinājuma, priekšā jau bija zīme, ka man jāierodas Jelgavas SD iestādē. No šīs iestādes visi latvieši, arī vācieši baidījās, tāpat kā krievu gadā no čekas. Tādēļ ar grūtu sirdi soļoju uz ēku pie tirgus laukuma. Nosaucu savu vārdu, tiku ievests kādā istabā, kur kāds SD seržants mani sagaidīja ļoti nelaipni, kas jau norādīja, ka ar draugiem šē darīšana nebūs. Kad novilku savu mēteli un viņš ieraudzīja manus abus Dzelzs krustus un citus apbalvojumus, SD vīra tonis nedaudz mainījās. „Pēc SD priekšnieka norādījuma man jūs jānopratina un jāapcietina,” dzirdēju nelaipnu, aukstu paskaidrojumu. „Kāpēc, ko esmu nodarījis, ka mani apcietina?” jautāju. „Jūs esat drošības dienestu nosaucis par nagu maucēju organizāciju!”

Tagad sapratu, ka viss vēlāk pēc starpgadījuma attīstījies. Manam nodevīgajam tautietim cits nekas nebija atlicis, lai glābtu savu ādu, kā nosūdzēt mani par vārdu „nagu maucējs” autoru, kaut gan šos vārdus teica vācu tankisti. Tie droši vien vairs nebija sasniedzami, vai arī bija bail tos apsūdzēt, tādēļ to uzkrāva man. Atbildēju, ka neesmu to teicis, esmu brīvprātīgi jau vairāk nekā divus gadus karā kopā ar vāciešiem, esmu jau 3 reizes ievainots, apbalvots, un man tādus vārdus būtu grūti piedēvēt. Visu protokolēja un likās, ka pratinātāja simpātijas, varbūt negribot, svērās uz manu pusi. Cits jau man arī neatlika, kā tā runāt, jo citādi, droši vien, būtu pazudis koncentrācijas nometnē. Pēc vairākām stundām mani atlaida ar

norādījumu, ka vēl iespējama vēlāka pratināšana. Tomēr šai jautājumā vairs nekad un nekur nebiju izsaukts.

Bet ar SD man gadījās visai drīza tikšanās citā sakarā un citā lietā. Pēc pirmā atvaļinājuma saņēmu vēl 2 nedēļas veselības uzlabošanai. Biju jau ceļā uz mājām, kad Krustpilī vilciens tālāk vairs negāja. Noskaidrojot iemeslus, izrādījās, ka pēdējās naktīs Rēzekne bumbu uzlidojumos tikpat kā noslaucīta no zemes virsmas. Tas man un vēl dažiem, kam vecāki dzīvoja Rēzeknē, bija ļoti uztraucoša ziņa. Pēc vairākām stundām vilciens tomēr turpināja gaitu uz Rēzekni.

Viļānos vilciens no jauna apstājās un tālāk negāja. Abi ar Tedi, manu draugu, gājām uz lielceļa un gaidījām kādu mašīnu, kas mūs aizvestu līdz Rēzeknei. Beidzot tādu arī sagaidījām un līdz pilsētai nokļuvām. Tuvojoties pilsētas centram, tiešām atklājās šausmīgs skats – mājas bija sagrautas, ielas pilnas drupām, kokiem, ar mašīnu cauri netikām. Steidzos skriešus uz Dārza ielu, mūsu jauko mājiņu. Tā atradās patālu no centra, un šai rajonā bombas bija kritušas mazāk. Mūsu māja stāvēja, bet likās pamesta. Kad ienācu istabā, parādījās kāds vācu karavīrs, kas tūliņ jautāja, vai esmu ģipša dēlīša dēls. Saņēmis apstiprinošu atbildi, viņš man pastāstīja, ka vecāki ar mūsu aizbraukuši uz laukiem pie puziņu un būšot vēl vakarā atpakaļ. Bijām laimīgi tiekoties, bet viņi tūlīt ar vācu militāro mašīnu un nepieciešamajām mantām devās uz Jēkabpili, uz tēva audžu mātes mājām, 6km ārpus pilsētas.

Es vēl kādas pāris dienas paliku Rēzeknē. Nākošajā dienā bija paredzēta dažu simtu nosisto svinīga apbedīšana, bet pārējos tūkstošus guldīja masu kapos. Kapos runāja trīs konfesiju mācītāji – katoļu, luterāņu un pareizticīgo. Arī es biju pavadītāju strpā.

Ejot no kapiem ar draugiem projām, pēkšņi blakus ietvei kāda mašīna apstājās, no tās izkāpušais SD vīrs pienāca man klāt un lūdza, vai es nevarot viņiem aizbraukt līdz uz iestādi dažu jautājumu noskaidrošanai. Pirmajā brīdī domāju, ka viņu garā roka aizstiepusies jau līdz Rēzeknei, bet ja arī tā būtu, man tomēr citas izejas nebija kā viņiem sekot.

Aizbraucām uz viņu biroju. Tiku ļoti laipni uzņemts. Piedāvāja konjaku. No tā varēja spriest, ka šoreiz viņiem no manis kaut ko vajag. Drīz arī kārtis tika atklātas – kungi vēlējas, lai pastāstu, ko mācītāji un citi kapos teikuši. Ģipša pareizticīgo mācītājs, kāds krievs, kas savā runā uzsvēra politisko cīņu, kuras rezultātā radušies šie nevainīgie upuri. No manis viņi tomēr taisnību neizdabūja, jo atstāstīju, ka visi runājuši par komunisma šausmām un vairāk nekā. Pēc tam mani ielūdza vakariņās ar krievietēm kā galda dāmām, bet no tā laipni atteicos, aizbildināties, ka mani gaida draudzene. No šīs mājas gribēju pēc iespējas ātrāk izkļūt, jo nebiju drošs, ka, vairāk iedzerot, neizrunājos par viņu iestādi.

Rēzeknē pa nakti neviens negribēja palikt, jo domāja, ka bombardēšana vēl var turpināties, tāpēc ar tumsu visi devās ārā no pilsētas. Arī es tā kādu nakti pavadīju ārpus pilsētas pie draugiem, Rītiņu dzirnavu tuvumā. Pēc tam devos pie vecākiem uz Jēkabpili. Kādu rītu radio ziņoja, ka pulkvedis Veiss no ievainojumiem miris. Zināju, ka viņš 7.aprīlī bija ievainots, bet bija ziņas, ka ievainojums neapdraudot dzīvību. Tomēr bija radušās komplikācijas un pulkveža Veisa vairs nebija. Biju ļoti, ļoti par šo ziņu sagrauzts. Braucu tūlīt uz Rīgu, lai tiktu vismaz uz bērēm. Zārks bija novietots Doma baznīcā. Pie tā stāvēja mūsu brigādes virsnieku sardze. Bija daudzi iebraukuši no mūsu pulka. Veisu apbedīja Brāļu kapos, pie Mātes tēla.

Virsnieku klubā dzērām bērū šņabi. Bija ieradies arī majors Galdiņš. Še pirmo reizi tikos ar majoru Hāzneru. Visus nospieda lielais zaudējums, ko sevišķi izjutu, kad vēlāk atgriezos pulkā. Pietrūka lielās rūpes par katru karavīru.

Uz īsu brīdi aizbraucu vēl uz Jēkabpili, bet tad jau arī drīz bija jāatgriežas Jelgavā un jāpieteicas veselības bataljona štābā. Manas aizdomas piepildījās, jo biju paredzēts sūtīšanai uz Rundāli – uz veselības rotu. Kapteiņa Melcera adjutants bija mans virsnieku kursu biedrs un ļoti ieteica braukt uz Rundāli. Man nepatika apmācības, tādēļ jau martā biju ar pulkvedi Veisu runājis, ka „dezertēšu” uz fronti, ja mani gribēs atstāt kādu laiku aizmugurē. Bet Veiss bija miris, un draugs teica: „Vismaz aizbrauc uz Rundāli un apskaties. Ja nepatiks, uz fronti vienmēr tiksi.” No vienas puses piedāvājums vilināja, jo Rundāle bija Bauskas tuvumā, kur mita meitene, kas man ļoti patika. Veselības rotā arī neprasis tik daudz apmācības kā parastā aizmugures vienībā. Tā izšķīros vismaz aizbraukt uz Rundāli un apskatīties. Sēdos autobusā Rīgā un cauri lecavai pēc pāris stundām biju Bauskā. No Bauskas kāda pārtikas mašīna mani aizveda uz Rundāli.

Biju kādreiz Rundālē bijis, ar riteni skolas gadus apceļojot Latviju, bet tikai īsu brīdi un tad pils vēl bija ļoti maz atjaunota. Vēlākajos gados restaurācijas darbi bija krietni vien pavirzījušies uz priekšu. Man sākumā ierādīja Katrīnas Lielās grezno guļamistabu.

Rundālē jau bija ieradušies virsleitnanti Baumanis un Graumanis. Man uzdeva palīdzēt Baumanim. Mūsu rota bija 19.divīzijas veselības rota, bet Graumanis 15.divīzijas. atradu priekšā mūsu Volhovas bataljona „poker” dakteri. Veidojās arī savs instruktoru kadrs, bet kareivju vēl nebija neviena, viss bija veidošanās stadijā. Mums uzdeva uzņemt 19.divīzijas ievainotos karavīrus, kas nāca apārstēti no lazaretēm, izrakstīt viņiem atvaļinājuma apliecības, kuru ilgumu ārsti viņiem bija noteikuši slimnīcās. Pēc atvaļinājuma viņi atgriezās pie mums Rundālē un palika vienībā tik ilgi, kamēr pienāca pavēle sagatavot transportu uz 19.divīziju. šad tad ar veselākajiem izdarīja arī nelielas apmācības. Ieroču vienībā nebija, ja neskaita dažas desmit vecas krievu šautenes. Vienības kadram dzīve bija ļoti patīkama, man kā rotas komandiera palīgam bija jāiet vienīgi apmācībās, ja tās notika. Citu pienākumu un atbildības nekādas, ja Baumanis bija Rundālē. Vēlāk Baumanis un Graumanis uz Rundāli atveda arī savas dzīvesbiedres un iekārtojās pavisam patīkami. Mūsu, puisi cilvēku dzīve, sastāvēja no viesību apmeklēšanas. Visur mūs ielūdza, cienāja. Dakterim bija sava privātā automašīna, ko diezgan bieži izmantojām, ciemojoties gan pie mežotnes aptiekāra vai citur. Gar Rundāli tecēja Bērstele, kas sakarā ar Bergmaņa dzirnavu aizdambējumu bija stipri paplašināta un brīnišķīga laivu braucieniem un peldēšanai. Pilī bija pontoni, kurus izmantojām laivām, braucieniem uz dzirnavām, kur mita labs draugs – melderis. Viņš mūs lieliski uzņēma. Vasarsvētkos pilī rīkoja lielu balli, kurā ielūdzām visu tuvāko apkaimi. Sabrauca pāris simtu viesu ar saviem groziņiem – dejoja abās lielajās zālēs, kas bija restaurētas un ļoti greznas.

Peldējāmies arī bieži Lielupē, pie Mežotnes pilskalna, bieži arī naktīs, kad uznāca nogurums. Skaistas bija šīs Rundāles dienas! Varbūt skaistākās manā karavīra laikā.

Sākumā pilī mita arī kāda latviešu artilērijas baterija, kurai bija zirgi, arī jājamie. Tos dabūjām izjādēm. Pavadiju Rundālē arī Jāņus, ko rīkoja ar apdziedāšanos un īsti lauku garā.

No slimnīcām ieradās vairāki draugi. Nosvētījām kādas īsti bajāriskas iesvētības pils tuvumā.

Bet arī skaistajām dienām Rundālē pienāca beigas un jūlija vidū saņēmu pavēli ierasties pulkā. Biju Rundālē pavadījis apmēram 3 mēnešus, tādēļ jau arī bija laiks atsākt karošanu.

Ceļā uz fronti nedēļu uzturējos Rīgā, jo bija sastrutojis zobs, kas prasīja ārstēšanu.

19.divīzija šai laikā bija sākusi atkāpšanos no Opočkas pozīcijām, un Rīgā neviens īsti nezināja tās atrašanās vietu. Pavēle bija dota uz Kārsavu, bet pa ceļam man lika izkāpt jau Krustpilī, kur iekārtota 19.divīzijas komandantūra. Arī šie vīri nevarēja pateikt, kur īsti divīzija atrodas un lika braukt uz Madonu. Devos uz Pļaviņām, gaidot iespēju nokļūt Madonā. Beidzot tā radās, bet man un vēl citiem bija jāsēž uz lokomatīves oglēm, un visi sodrēji no dūmeņa gāzās mums virsū. Pārvilkām segās pār galvām, tomēr Madonā nokļuvām netīri.

Komandantūrā mūs sūtīja uz Gulbeni. Bijām jau vesela grupa, kas meklēja tieši 1.pulku. naktī nokļuvām Gulbenē. Izgulējāmies kādā atstātā mājā uz galda. Gulbene bija sabumbota un pilnīgi tukša. No rīta sameklējām komandantūru, bet ak burvju aplis! – tie mūs sūtīja atpakaļ uz Madonu! Ierodoties Madonā, beidzot satiku stacijā kādu karavīru tieši no mana pulka, kas beidzot pateica, ka 1.pulks atrodas Lubānas apkārtnē un pulka štābs Lubānas mācītājmuižā. Tā bija pagājusi vesela nedēļa veltīgā braukāšanā un meklēšanā. Tuvākais ceļš būtu ar auto caur Dzelzavu, bet mums neieteica šo ceļu braukt, jo ļoti aktīvie partizāni daudz mašīnu jau esot sašāvuši. Tādēļ izvēlējāmies ceļu uz Lubānu caur Meirāniem.

Agrā rītā izejam uz ceļa un gaidām kādu armijas mašīnu, kas varētu mūs aizvest līdz Lubānai. Kādam vācietim, kas brauc uz Gulbeni iestāstām, ka tuvākais ceļš uz Gulbeni ir caur Laubānu, kaut īstenībā tas ir liels līkums. Arī pa šo ceļu braucot, mūs pāris reižu apšauda partizāni, tomēr bez zaudējumiem ap pusdienas laiku nokļūstam Lubānā. Var redzēt, ka Lubānu iedzīvotāji pametuši lielā steigā, jo veikalos vēl daudz mantu, par radio aparāti. Kad pēc stundas atgriezās ciemā, lai kādu aparātu pievāktu, viss jau tukšs, jo karavīru ciemā netrūkst.

Pieteicos pulka komandierim majoram Galdiņam. Pulks smagajās atkāpšanās kaujās no Opočkas smagi cietis, palikušas tikai nepilnas 6 rotas. Mani pagaidām atstāj pulka rezervē. Esmu ar to ļoti apmierināts, jo pāris dienu varēju mierīgi pierast pie frontes gaisotnes. Pulkam gan vēl nekāda nopietnāka saskaršanās ar ienaidnieku šai iecirknī nav gadījies. Drudžaini strādāts Aiviekstes aizdambēšanā, upes ūdens jau apmēram metru pacēlies virs normālā līmeņa, bet lai pārpludinātu Lubānas klānus, vajadzīgs vismaz 3 metru pacēlums.

Ir jūlija pēdējās dienas. Kādu nakti man jābrauc uz divīzijas štābu pēc slepenas pavēles. Braucam ar šoferi divatā ar kādu „amfībiju”. Jābrauc labs gabals caur mežu bez uguņiem. Divīzijas štābā nokļūstam labi, saņēmu pavēli un dodamies apmēram 15km atceļā. Saskrienamies ar kādu vācu mašīnu. Es izlidoju slaidā lokā no mašīnas. Pateicoties mūsu amfībijas strupajam purnam, mūsu mašīna nav daudz cietusi un varam ceļu turpināt, bet vācu mašīna nav

spējīga tālāk braukt. Tas ir diezgan nepatīkami partizāņu rajonā. Palīdzēt tomēr vācu kara biedriem nevaram, jo jāsteidzas uz pulka štābu ar pavēli.

Kaujas darbība pulka iecirknī ik dienu pieņemas. Mežainā un vietām purvainā rajonā tas prasa lielu piepūli no mūsu jau tā sarukušajām vienībām. 15.divīzija aizbraukusi uz Vāciju un aicinājumam pieteikties brīvprātīgi pārskaitīšanai uz 19.divīziju bijusi vāja atsaucība. Ar pavēli saformēta tikai viena rota no dzelzskrustniekiem kapteiņa Mamja vadībā. Šī rota piedalīta mūsu pulkam. Jūtos laimīgs, ka beidzot varu cīnīties par savu tēvu zemi, savu Latviju.

Kādu dienu pulka štābā ierodas ģenerālis Bangerskis. Atsteidzies no Rīgas tādēļ, ka dzirdējis par starpgadījumu mūsu un vācu karavīru starpā. Šoreiz gan domstarpības bijušas ar vācu žandarmiem, ne vācu cīnītājiem. Jāsaka, ka šai laikā Leģiona ģenerālinspektors nav populārs cīnītāju vidū. To manu no pulka virsnieku izturēšanās, kad esam sapulcināti Lubānas mācītājmuižā, lai sagaidītu ģenerāli. Vēlāk pēc kara, kad man radās iespēja ar ģenerāli iepazīties tuvāk, redzēju, ka viņš ir ļoti sirsnīgs un simpātisks cilvēks.

Ienaidnieks no maziem izlūkošanas triecieniem beidzot bija pārgājis uzbrukumā un, vairākās vietās pārrāvis mūsu GKL, mežainajā apvidū neapturami laužas uz priekšu. Nepārredzamā apvidus dēļ grūti norobežot iebrukuma vietas. Tādēļ pulks spiests atvilkties uz jaunu aizstāvēšanās līniju. Pulka KP pāriet uz kādām mājām pāri Aiviekstei rietumos no Lubānas. Lubāna ienaidniekam atstāta bez kaujas.

6.augusta pievakarē ievaino 4.rotas komandieri Pauzeru. Viņa ievainojums ir smags – šķemba plaušās, tomēr viņš noiet vairākus kilometrus, lai pieteiktos pulka komandierim un ziņotu par stāvokli. Viņu steidzīgi evakuē, jo nepieciešama ātra operācija. Pulka komandieris man pavēl pārņemt 4.rotas komandēšanu. Kad kopā ar rotas ziņnesi sasniedzu rotas iecirkni, ir jau krēsla. Rotā vēl ir vada komandieri leitnants S, leitnants Mežals un seržants Ā. Ar leitnantu Mežalu esam pazīstami no Rēzeknes. Rotā atrodas vēl kapteinis Reinholds ar savu adjutantu. Reinholdam uzdota vairāku rotu pārraudzība. Arī viņš tikko atgriezies no slimnīcas, kur sadziedējis ievainojumu. Par Reinholdu biju dzirdējis daudz laba, sevišķi par viņa drošsirdību, tādēļ pirmajā naktī man ir patīkami, ka viņš ir tuvumā, jo stāvokli vēl nemaz nepārredzu.

Naktī saņemam pavēli, ka rīta gaismā jāatiet uz jaunu aizstāvēšanās līniju pie Liedeskroga, apmēram 15km rietumos no Lubānas. Atkāpjamiem pa ceļu Baloži – Liedeskrogs. Pie Liedeskroga ieņemam aizstāvēšanās līniju, bet ļoti provizorisks, jo liekas, ka arī te nebūs ilgstoša palikšana. Mūsu riekšā atrodas priekšgrupa rotas stiprumā, tādēļ varam mierīgi atpūsties, atstājot pāris novērošanas posteņus. Esam iegājuši kāda Latvijas armijas kapteiņa tēva mājās, bet vecais kungs mūs nelaiž istabās un vispār ir ļoti nelaipns. Kalpa ģimene sūdzas, ka gribētu mukt no krieviem, bet saimnieks nedodot zirgu. Var manīt, ka vecais vīrs grib labi, bez sakompromitēšanās sagaidīt krievus. To prieku viņam arī ļaujām, jo zinām, ka vēl tai pašā dienā šo vietu atstāsim.

Jau ap pusdienas laiku ienaidnieks uzņēmis kaujas saskari ar mūsu priekšgrupu. Ienaidnieka galvenie spēki vēl nav pienākuši, tāpēc arī vēl 7.augustā paliekam Liedeskroga līnijā.

Pēcpusdienā rotu komandieriem jāierodas pie pulka komandiera, kur saņem pavēli pēc tumsas iestāšanās atiet pa ceļu Dravnieki – Mežmalas –

Auguļi, kur novietojies pulka štābs. Naktī ierodoties štābā ar ziņojumu satieku vecu paziņu – leitnantu Beku, kas atsūtīts uz 19.divīziju un iedalīts manā rotā. Viņa stāsts ir bēdīgs, kas vēlreiz parāda vācu muļķīgo iedomību. Būdams Rīgā kapteiņa Meiera soda bataljona rotas komandieris, viņš saņēmis uzdevumu ieņemt aizstāvēšanās pozīcijas Slokas ielas galā 9uz Jūrmalas pusi). Tas ir laikā, kad ienaidnieks bija iebrucis Tukumā. Kādu dienu vajadzējis izlikt priekšgrupu ar norādījumu, ka tās komandierim jābūt virsniekam. Gadījās, ka visi rotas virsnieki bijuši Rīgā un Beks priekšgrupas komandēšanu uzticējis virsnieka vietniekam. Pa to laiku iecirkni inspicējis kāds SS oberfirers un bijis ārkārtīgi sašutis, ka latviešu virsnieka vietnieks komandējis arī priekšgrupai piedalītu vācu armijas artilērijas novērotāju – kaprāli. Teicis, ka nav izpildīta pavēle un līcis tūlīt apcietināt rotas komandieri. Pēc trim dienām SS kara tiesa Beku par pavēles nepildīšanu degradējusi par kareivi un notiesājusi uz nāvi. Viņš pārsūdzējis Jekelnam, un tas pēc Bangerska iestāšanās nāves sodu atcēlis, atstājot degradāciju ar noteikumu, ka Beks nosūtāms uz 19.divīziju. tā tad fronte bija tā vieta, kur jāizcieš sods! Esmu priecīgs, ka Beks ir manā rotā, jo viņa leitnanta zināšanas rotai labi noderēs.

Pavadījuši nakti mežņā, no rīta saņemam pavēli uzbrukt un padzīt ienaidnieku no kādām mājām un mežņa austrumos no Gaitniekiem. Pie rotas ir arī kapteinis Reinholds. Diena paiet sīvā kaujā, jo ienaidnieks, padzīts no mājām un meža, nepārtraukti mēģina to atgūt. Vissmagāk šai kaujā iesaistīts leitnanta Mežala vads. Ienaidniekam smagi zaudējumi – vairāki desmiti kritušo. Sevišķi izceļas kāda grupa, kas ar flankējošu uguni aptur katru ienaidnieka uzbrukumu. Mums ir tikai viens kritušais, kas smagi ievainots pats norauj granātu pie galvas. Ievainoti gan ir vairāki. Vakarā ieņemam šķērspozīciju rietumos no Gaitniekiem.

Naktī uz 9.augustu atejam uz jauno aizstāvēšanās līniju, Madonas – Cēsaines dzelzceļš. 9.augustā rīts uzaust ar brīnišķīgu sauli. Rota ieņem pozīcijas uz paugurīšiem austrumos no dzelzceļa līnijas. Pulka iecirknis šai laikā ir ar robežām, labā – māja 500 metru ziemeļaustrumos no dzelzceļa un Gaitniekiem – Bikseru muiža ceļa krustojumu ieskaitot, un kreisā – Rudzīši.

9.augusts ir ļoti smags mūsu labajam kaimiņam – 2.pulkam, ko komandē majors Stīpnieks. Ienaidnieka galvenie spēki pēc vairāku stundu smago ieroču uguns sagatavošanas uzbrūk 2.pulka aizstāvētajām pozīcijām virzienā uz Biksēru muižu. Šis uzbrukums pēc ļoti smagiem ienaidnieka zaudējumiem izdodas. Šai laikā mans labais kaimiņš ir leitnants Butkus, kas komandēja rotu 2.pulkā. viņu arī smagi ievaino. Par kaujas nopelniem viņu apbalvo ar bruņnieka krustu un kapteiņa pakāpi.

Arī mums šī un nākošās dienas ir ļoti karstas. Ienaidnieks izsit ni pozīcijām mūsu priekšgrupu. Smagi ievaino 1.vada komandieri leitnantu Mežalu. Vislieliskākā kauju bilance dižkareivim Caunem sr savu grupu 2.vada sastāvā. Viņš trīs dienās ar savu grupu atzīmē apmēram 30 ienaidnieka kritušos, 8 gūstekņus un vēl kara trofejās daudz patšauteņu un mašīnpistoļu. Šo jauno zēnu 18.gadu vecu, par viņa mieru var tikai apbrīnot.

Tāpat sīvi cīnās cita pulka rotas. Cēsaines stacijā vairakkārt ielaužas ienaidnieks, bet arvien jaunus pretuzbrukumus leitnanti Gaigals un B ar savām vienībām to atgūst. Mūs stipri atbalsta aizmugures nogāzē stāvošie flaki, kas sekmīgi apkaro zemes mērķus.

Cesvaines stacija pirms kara⁷¹

Sīvās cīņās pāiet 9., 10., un 11. augusts. 11. augusta vakarā manu rotu nomaina, un tai jāpaliek pulka rezervē kādās mājās Cesvainē. Pulka štābs atrodas Cesvainē, ārsta mājā. Priecājamies, ka varēsim kādu dienu atvilkt elpu, bet veltīgi, jo pēc pāris stundām saņemam pavēli ierasties 43. pulka komandiera rīcībā. Mums jādodas uz Kurpniekiem, kur majora Stīpnieka KP. Noguruši, nemazgājušies naktī dodamies turp, ar apziņu, ka mums priekšā smagas dienas, jo mūs uz citu pulku sūta cīņām, ne atpūtai. Tuvojoties Kurpniekiem laikam biju aizsnaudies uz zirga kakla, kad pēkšņi mana ķēve uzrāvās pakājkājās, jo tuvumā bija sprāgusi granāta. Vēlāk mans ieroču mantzinis stāstīja, ka bijis spiests manu ķēvi nošaut, jo izrādījies, ka to vēderā ķērušas vairākas šķembas. Pašam man nebija nekas noticis, tikai otrā dienā, kad vajadzēja lietot mašīnpistoli, konstatēju, ka divām mašīnpistoļu aptverēm bija izgājuši cauri šķemba.

Majors Stīpnieks man uzdod ar rotu pārņemt augstienes 226,6 (Nesaules kalnu) aizstāvēšanu un nomainīt vienību, kas tur atrodas, paskaidrodams, ka rīta gaismā gaidāms ienaidnieka uzbrukums. Augstienē atrodu tikai kādu grupu. Lielas grūtības naktī ar krūmājiem un mežu apaugušajā augstienē, kur nav ierakumu, noorganizēt aizstāvēšanos. Gaismai austot, sākas ienaidnieka viesuļuguns, taču uzbrukums vērsts pret mūsu labo kaimiņu, kādu vācu vienību. Ap pusdienas laiku konstatēju, ka mans kreisais kaimiņš, bez manis brīdināšanas, atkāpies un atstājis manu rotu ar atsegtu flangu. Arī labajā pusē vācieši ienaidnieka spiedienu neiztur un atkāpjas. Nosūtu ziņnesi uz štābu stāvokļa noskaidrošanai. Pa to laiku štābs savu KP pārcēlis uz Pavāriem. Pēc ilgāka laika ziņnesis atgriežas ar rīkojumu atiet uz Murēnu māju līniju. Tur sastopu kādu 44. pulka vienību ar leitnantu Homku, Zāgaru un citiem. Man jāieņem ar rotu aizstāvēšanās pozīcijas Murēnu māju priekšā, kur jau ierakumi, kas gan parasti nemākulīgi sagatavoti un jāpiemēro vajadzībām. Murēnu māju saimnieks aizbraucis lielā steigā, jo stallī palikušas 16 cūkas un dārzā liela bišu drava pilna ar medu. Lieki teikt, ka

⁷¹<http://www.zudusilatvija.lv/objects/object/14316/>

tas mums nebūtu bijis pa prātam. Viens no kareivjiem pat jānosūta uz ambulanci, jo tā aizrāvies ar medus meklēšanu, ka bites to stipri sadzēlušas.

13.augusta vakarā saņemu pavēli atgriezties pie pulka un pārņemt aizstāvēšanās iecirkni pa kreisi no Murēnu mājām līdz Kurpnieku dzirnavām, tās izskaitot. Naktī ieņemam jauno iecirkni. Pa labi 44.pulks, pa kreisi mūsu pulka 5.rota, ko komandē mans draugs leitnants Melnbārdis. Mūsu pulka iecirknis tālāk pa kreisi stiepjas līdz Cesvaines stacijai. Galvenie ienaidnieka spēki virzās mums garām uz Ērgļiem, bet pilnīgu mieru mums neļauj. Ienaidnieks vairakkārt iebrūk blakus iecirknī, Kurpnieku dzirnavās, bet 5.rota tās vienmēr atgūst. Tikai biežie krievu iebrukumi Kurpniekos padarījuši nervozu arī manu kreiso vadu, un vienu brīdi, bez tieša iebrukuma, tas atrodas pie mana KP. Vada komandieris paskaidro, ka krievi aigājuši viņa vadam garām, tādēļ esot apdraudēts no flanga. Ņemu vadu savā ziņā un, uzmanīgi ķēdē pa grupām virzoties atpakaļ, sasniedzam to bez šāviena. Arī pozīcijas ir brīvas, un neviens vadam nav uzbrucis.

Šeit gan piedzīvoju sāpīgu zaudējumu, jo no prettanku granātas krīt viens no maniem drošsirdīgākajiem vīriem dižkareivis Caune.

Nākošajās dienās arvien saņemu pavēles pieņemt iecirkni pa labi un ap 20.augustu mans KP jau jāpārceļ uz Spirēnu mājām. Šeit pirmo reizi satieku leitnantu Reboku, kas piekomandēts manai rotai kā smagās baterijas priekšējais novērotājs. Arī vēlāk mūsu gaitas ir bieži kopējas, tā kļūstam labi draugi. Viņš mūsu rotai daudz palīdzēja ar savas baterijas lielisko atbalstu.

Pulks vispār mainījies un paplašinājies iecirkni, mans labais kaimiņš ir pulka 2.rota leitnanta Gūtmaņa vadībā.

Kādu dienu, atkal pieņemot iecirkni pa labi, dodos uz rotas kreiso spārnu, lai noskaidrotu tur mīnu laukus, jo no iepriekšējās rotas mīnu plānu nesaņēmu. Viņiem tāds arī neesot bijis. Ar grupas komandieri meklējam mīnas un apstājāmies pārrunādami, kur tās varētu būt, kad ieraugu pie savām kājām pāris metāla radziņu. Uzsaucu grupas komandierim, nekustēties un konstatējām, ka esam visu laiku staigājuši pa mīnu lauku, tomēr laimīgā kārtā nevienai neuzkāpuši.

Kādu dienu saņemu pavēli izkārtot triecienu pasākumu, lai iegūtu gūstekni. Izstrādāju plānu, izlūkota iebrukuma vieta, visi priekšdarbi veikti. Dienu pirms noliktā termiņa tomēr konstatējam, ka ienaidnieks savu atbalsta punktu likvidējis un mums jāmeklē cits objekts. Vispār, ienaidnieks ir nostiprinājies pāris atbalsta punktos, bet tad arī noturīgos, mūsu iecirkņa priekšā, un nepārtrauktas frontes līnijas kā mums viņiem nav. Tomēr noliktajā dienā saņemu pavēli pa telefonu no pulka komandiera par katru cenu saņemt gūstekni, lai tas maksātu ko maksādams. Gan dienā, kur tas iespējams, gan naktī izsūtu vairākas izlūku patruļas ar uzdevumu saņemt gūstekni, tomēr tas neizdodas. Nākošās dienas rītā aizeju pie leitnanta Beka un noorganizējam vienu 6 – 7 vīru patruļu. Pati laime nāk mums palīgā, jo, attālinoties tikai kādus 150 – 200 metrus no mūsu pozīcijām, redzam kādā nelielā mežiņā grupu ienaidnieka karavīru bez apsardzības rokam kaut ko līdzīgu ierakumam. Izsūtu trīs vīrus pa labi un lokā uzbrūkam ienaidnieka grupai, kas, vairumā nolikuši ieročus sāņus strādā ar lāpstām. Tomēr mūsu saucienam „Ruki verh” paklusa tikai divi, daži metas bēgt, daži pretoties. Grupā ir arī viens leitnants, kas ar pistoli šauj mums pretī. Tomēr mūsu trieciens viņus pārsteidzis, un panākumi labi. Krīt ienaidnieka leitnants un 3 kareivji. Ir divi

gūstekņi, bet kāds mēģina bēgt mums aizmugurē. Leitnants Beks izšauj, un tas pakrīt.

Piesteidzamies ar Beku, liekas, ka beigts gan. Beks viņu apgriež ar seju uz augšu un sapurina, redzam, ka viņš mirkšķina acis. Lieku diviem viņu nest uz mūsu pozīcijām, jo jāsteidzas ātri un nezinām arī, vai dziļāk mežā vēl nav ienaidnieka grupas, kuras, dzirdējušas šaudīšanos, varētu steigties savējiem palīgā. Sākumā ievainotais gandrīz jānes, bet tuvāk mūsu pozīcijām un redzot, ka nekur vairs nevar aizbēgt, viņš iet pavisam labi. Mūsu ieguvums ir lielisks, 3 mēles. Pēdējais izrādās krievs no Rēzeknes apriņķa un ir visnelaimīgākais par savu gūstu. Esam arī sāpīgi zaudējuši. Viens no mūsu patruļas dalībniekiem mirst no smagiem ievainojumiem galvā pēc stundas. Par pasākumu pulka komandieris Galdiņš ļoti apmierināts un dažādi mūsu patruļu apdāvina.

Rit dienas izlūkošanas darbā un pozīciju izbūvē. Atsitam vairākus ienaidnieka trieciengrupas pasākumus, to starpā vienu ar samērā smagiem zaudējumiem ienaidnieka pusē. To izdara grupa no II vada. Ienaidnieks atstājis 8 – 10 kritušos mūsu pozīciju priekšā, bez tam vērtīgas trofejas.

Kādu nakti mūsu līniju grib šķērsot divi vācu karavīri no ienaidnieka puses, bet, iekļuvuši mīnu laukā, viens tiek nonāvēts, otrs ievainots. Ievainotais paskaidro, ka bijis krievu gūsteknis un strādājis kādā vezumnieku vienībā. Rodoties izdevībai, abi bēguši. Tomēr otrā dienā izrādās, ka abi sūtīti speciāliem uzdevumiem, jo atrodam pie kritušā un no otra izsvaidītus daudz ienaidnieka propogandas materiālus. Arī daudz vēstuļu no vācu gūstekņiem, kas sūtījuši tās saviem piederīgajiem Vācijā, stāstot par lielisko un brīvo dzīvi Padomju Savienībā. Un aicinot savējos veicināt Vācijas sakāvi.

Augusta beigās pārņemam Cesvaines aizstāvēšanu. Izveidots I bataljons, kurā mana 4.rota ieiet kā 2.rota. bataljona komandieris ir kapteinis Reinholds. Mans komandpunkts ir dārzniecībā pie pils, bataljona pilī, vēlāk kādās mājās aiz Cesvaines baznīcas. Kā „dārzniecības” pārzinis apgādāju visu bataljonu ar tomātiem.

Cesvaines pils⁷²

⁷²<http://www.zudusilatvija.lv/objects/object/15135/>

Izņemot atsevišķas ienaidnieka trieciengrupas, kuras sekmīgi atvairām, laiks Cesvainē paiet mierīgi.

Ieradies majora Rubeņa bataljons no Bauskas, ko piedala 2.pulkam. tanī daudz manu draugu. Lieliski apgādāti ar daudz mašīnām, nav aizmirsuši arī Bauskas spirta brūža ražojumus lielā devā. Arī es tieku pie sīvāka malka. Citādi visu Vidzemes kaujas laiku kantīni nesaņemam. Arī ar drēbēm mums šai laikā iet grūti. Daudzi karavīri sev sagādājuši lauku mājās aitādas kažociņus, kas viņus labi silda vēsajās naktīs, kuras lielāko daļu jāpavada zem klajas debess.

Kādu dienu mani apmeklē virsnieka vietnieks bankavs (Džonītis) ar savu draugu Bauskas aizstāvi, kuram līdzī arī kāda dāma.

Lai iztaisnotu frontes līniju, mums atkal jāatiet uz jaunu aizstāvēšanās pozīciju.

Saņemu uzdevumu komandēt sešām rotām aizklāju. Lieta šoreiz ir diezgan bīstama, jo ienaidnieks jūt, ka gribam atiet, par ko liecina aktivitāte naktīs, ienaidnieka izlūkiem ložņājot gar mūsu pozīcijām, tikai viņi nezina laiku, kad tas notiks. Tā arī šonakt ap pusnakti k'da rota ziņo par ienaidnieka izlūku patruļām, kas visu laiku manāmas rotas iecirkņa priekšā.

Ievērojot, ka katras rotas aizklājs sastāvi tikai no 2 grupām ap 10km kopējā iecirknī un noteikto laiku 0300 līdz kuram aizklājam jāpaliek pozīcijās, stāvoklis nav sevišķi patīkams. Vismaz ienaidnieka patruļas grib uztvert mirkli, kad mēs atstājam pozīcijas, jo tad esam vissliktākajā kaujas stāvoklī. Pēc līdzšinējiem piedzīvojumiem ienaidnieks vienmēr šo mirkli labi uztvēris un nekavējoties mums sekojis. Savu uzdevumu tomēr veicam bez sevišķiem starpgadījumiem, noteiktā laikā atraujamies un ierodamies pie savām vienībām. Atkāpjamies Liezeres virzienā. Starpā vēl ieņemam kādu līniju, kur pavadām vienu dienu, lai nākošajā naktī dotos uz Liezeri. Pēc smaga nakts pārgājiena – ir stipri lijis, jāijet pa kalnainu lauku ceļu, tā kā mūsu munīcijas rati gandrīz netiek uz priekšu, ieņemam pozīcijas pa kreisi no Liezeres. Vienam vadam pozīcijas ir atsevišķas strēlnieku bedres pretinieka puses nogāzē, tā kā visa diena puišiem jāpavada bedrēs, un tikai tumsā var pienest ēdienu un munīciju, jo ienaidnieks ļoti tuvu. Atceros, ka reiz, lai iznestu kādu smagi ievainoto, bija jāizsauc artilērijas uguns pa ienaidnieka pozīcijām 9tās bija pretim esošajā kapsētā).

Šeit paliekam 3 dienas, jo pārejam iecirknī pa labi, ar uzdevumu aizsargāt Liezeri, respektīvi, tās kreiso malu. Mans KP – Mācītājmuiža. Pozīcijas lieliskas, jo priekšā neliels ezeriņš, izņemot kreiso spārnu pret kapsētu, kas jāpatur mūsu rotai. Šeit paliekam 5 dienas. Te saņemu ziņu, ka esmu paaugstināts par virsleitnantu, saņemu arī pavēli izvest triecienpasākumu vada stiprumā uz kapsētu ar uzdevumu saņemt gūstekni.

Vai nu sagādīšanās pēc, vai arī ienaidnieks pamanījis mūsu interesi par kapsētu, jo īsā laikā bija jāizlūko uzbrukuma objekts – pasākuma naktī mūsu vads sastopas ar ienaidnieka patruļu, kas izlīdusi priekšlaukā un paslēpusies nocirstajos kokos. Mūsu vada komandieris, stāvokli ātri aptver un steidzīgi vēl mēģina uzbrukumu apturēt, bet viena grupa jau uzsākusi cīņu un gala rezultātā – viens bez vēsts pazudis un trīs ievainotie. Ieguvuma nekādu. Visu pasākumu traucējusi tumsā nakts.

Vēl pēc kādas starppozīcijas ieņemšanas pulka atkāpšanās ceļš ved uz Piebalgu. Neesam vēl sasnieguši Piebalgas skolu, kad ienaidnieka priekšgrupa jau uzbrūk mūsu pēdējām vienībām. Tie gan ir vāji spēki, un tos

atturam līdz pēcpusdienai. Mans KP šais nedaudzajās stundās ir Smeiļu mājas.

Mūsu atkāpšanās ceļš iet gar Alauksta ezeru, tālāk uz Drustiem, Sēmūkšiem, Skujeni un Nītauri.

Pie Nītaures mūsu rotu mēģina iesaistīt kaujās ienaidnieka uzbrukuma smagumpunktā starp vācu vienībām. Esam jau ceļā turp, pa ceļam piedzīvojot smagu ienaidnieka lidmašīnu uzbrukumu, kas tomēr beidzas samērā laimīgi ar pāris ievainotiem. Esam jau gatavi nomainīt kādu vācu vienību, kad pēdējā brīdī mūsu rotai pavēl atgriezties pie pulka.

Seko pavēle pulkam atiet uz Kārtužu muižu. Mūsu rotai Nītaurē jāieņem aizklāja pozīcijas un jāpaliek līdz 0400. Rotas KP šo nakti pavada kādā sierotavā, kur vēl palikuši simtiem lielu siera rituļu, kas garšo ļoti labi. Aizklāja uzdevumu veicam ļoti labi, un 28.septembrī ap 0600 esam pie Kārtužu muižas, kur atrodas mūsu bataljona KP.

Pēc aizklāja rotai pienākas atpūta un bataljona komandieris rotu nosūta rezervē. Esam kādās mājās, Gibēnos, apmēram 1km no Kārtužu muižas. Lieku iekurināt pirti un steidzamies mazgāties, jo nekad nevar zināt, vai nav jādodas kādam palīgā. Tā arī notiek, jo tikko puse rotas nomazgājusies, pavēle ieņemt pozīcijas Kārtužu muižas pauguros. Šiem pauguriem priekšā Sudas purvs, un liekas, ka ienaidnieks tik ātri nepieklūs mūsu pozīcijām. Šai pauguros nav ne mazāko strēlnieku ierakumu, kurus rota varētu ieņemt un pretoties eventuālam uzbrukumam vai slēpties no artilērijas uguns. Tikko rota sasniegusi paugurus, tā saņemam tik blīvu mīnmetēju uguni, ka esam spiesti meklēt aizsegu. Izrādās, ka starplaikā arī ienaidnieka strēlnieki jau pārvarējuši purvu un mums uzbrūk ciešās rindās. Arī mazie prettanku lielgabali tiem līdzī. Esam spiesti atiet uz iepriekš jau daudz maz izbūvētiem ierakumiem. Pirmos ienaidnieka uzbrukumus izdodas atsist, bet tā spēki kļūst arvien lielāki, smago ieroču uguns pastiprinās un pievakarā mūsu bataljona divām rotām uzbrūk jau vesels pulks. Īsi pirms tumsas iestāšanās ienaidniekam izdodas iekrist mūsu pozīcijās. To atvieglina arī nemākulīgi izbūvētās pozīcijas, kas daudz vietās sagādā labas pievirzīšanās iespējas. Iebrūkuma vietu nekavējoties ierobežo, un tumsas dēļ ienaidnieks uzbrukumu vairs neturpina.

29.septembra agrā rītā mūsu bataljons ar piedalītiem 6 triecienlielgabaliem un divām kapteiņa Ivanova rotām uzsāk pretuzbrukumu, stiprā triecienā salauž katru ienaidnieka pretestību un atgūst iepriekšējā vakarā zaudētās pozīcijas. Ienaidnieks cieš smagus zaudējumus – ap 100 kritušos, lielāku skaitu ievainotos, gūstekņus, vairākus prettanku lielgabalus un lielāku skaitu ieroču. Kādā bunkurā kritis arī ienaidnieka pulka komandieris. Mūsu pusē zaudējumi niecīgi. Kaujā izcilu drosmi un vadību rādījis bataljona komandieris majors Reinholds.

Vēl 29.un 30.septembrī ienaidnieks ar nelieliem spēkiem mēģina ielauzties pozīcijās, bet negūst panākumus.

Pie tam vēl Kārtužu muižas pozīcijās pavadam vairākas mierīgas dienas līdz pienāk pavēle 6.oktobrī atrauties un atiet Rīgas virzienā. Atiešanas ceļš – Inčukalns – Jugla – Kvadrāta fabrika, kur 8.oktobrī pulks pāriet Daugavu (pa speciāli izbūvētu pontontiltu), lai dotos uz Kurzemi.

Vairāk nekā 2 mēnešus aizstāvēta Vidzeme. No vienas pozīcijas uz otru, ar lieliem asins upuriem, atkāpšanās ceļš vedis uz Rīgu. Nu atstāsim arī to. Priekšā neziņa un bezcerība. Tai brīdī vēl arī nezinām – vai cīnīsimies

Kurzemē, vai arī būs jāseko 15.divīzijai uz Vāciju? Tuvojas latviešu karavīra traģēdijas pēdējais posms.

KURZEMĒ

Naktī uz 1944.gada 6.oktobra 1.pulks atstāja savas pozīcijas Vidzemē un sāka gājienu uz Kurzemi. Aizmugurē palika sīksti aizstāvētā Vidzeme, kura, vispārējam stāvoklim pasliktinoties, bija jāatstāj ienaidniekam.

Krievu iebrukums Jelgavā un drauds lielākas vienības pilnīgi ieslēgt Vidzemes telpā, paātrināja Vidzemes atdošanu boļševikiem un vienību atiešanu uz Kurzemi. Ja vēl 6.oktobrī gājienu vēl varēja veikt arī pa dienu, virzoties pa mežiem, tad 7.oktobrī ienaidnieku lidotāju aktivitātes dēļ pulks visu dienu pavadīja pie Juglas un tikai vakarā, tumsā, devās tālāk.

Mani gājiena laikā pārkomandēja uz veco vienību – II bataljonu, kur man bija jāpārņem 6.rotu. Leitnants Pauzers bija atgriezies vienībā. Kapteinis Šeibelis, II bataljona komandieris, ieteica man gājiena laikā palikt pie viņa un rotu pārņemt tikai Kurzemē, kad būsīm sasnieguši pirmo apmešanās vietu. Tomēr notika citādi, jo izrādījās, ka leitnants Pauzers bija slimnīcu pēc savas vēlēšanās atstājis par agru un viņam vēl vajadzēja ārstēties, ko izdarīja pulka štāba ambulancē. Tā man pēc vienas dienas pavadīšanas pie II bataljona bija jāatgriežas uz I bataljona 2.rotu, par ko biju ļoti priecīgs. Šais divos mēnešos biju ļoti saaudzis ar rotu, jo kopīgi bija izcīnītas daudzas kaujas, ar cīņām pārstaigāti simtiem kilometru.

7.oktobra pavadot Juglas rajonā, daudzi karavīri – rīdzinieki izmantoja vēl pēdējo iespēju apmeklēt Rīgu. Oficiālus atvaļinājumus piešķīra tikai dažiem, sevišķi svarīgos gadījumos. Tāpēc daudzi tos paņēma patvaļīgi. Lai šādu pašiniciatoru atvaļinājuma piešķiršanā nerastos pārāk daudz, jau, jau priekšpusdienā, tikko vienības pēc nakts pārgājiena bija guvušas pirmo atpūtu, pulkā pēc komandiera majora Galdiņa rīkojuma pa vienībām deva komandiera solījumu, ka visi rīdzinieki saņems 3 – 5 dienu atvaļinājuma uz Rīgu, līdz vienības būs sasniegušas jauno apmešanās vietu Kurzemē. Šim solījumam gan ticēja retais, un daudzi jau Rīgu šai dienā apmeklēja uz savu roku. Jāsaka gan, ka no šiem karavīriem pazuda un vienībās neatgriezās tikai daži, kurus droši vien, noķēra žandarmi. Cik šī neticība bija pamatota, pierāda tas vien, ka 13.oktobrī Rīgā krita ienaidnieka rokās.

Jāpiezīmē, ka šai laikā arī vēl nevienam nebija īstas skaidrības par 19.divīzijas turpmāko likteni. Vācu armijas virspavēlniecība vēl nebija izlēmusi, vai 19.divīziju pārceļ uz Vāciju un kopā ar tur esošo 15.divīziju veidot latviešu korpusu, vai arī iesaistīt cīņās Kurzemē. Pat visas Kurzemes liktenis tai laikā nebija izšķirts, jo vācu armijas virspavēlnieks ģenerālpulkvedis Guderians un admirālis Dēnics mēģināja pierunāt Hitleru Kurzemi atstāt, lai atbrīvotu spēkus Vācijas tiešai aizstāvēšanai. Hitlers tomēr vilcinājās ar Kurzemes atdošanu ienaidniekam, cerēdams, ka kara laimei mainoties Kurzeme, kļūtu laipa jaunai ofensīvai. Galīgā izšķiršanās notika vēlāk.

Kurzemes cietoksnis izveidojās pēc Rīgas krišanas 13.oktobrī un krievu izlaušanās līdz Klaipēdai 10.oktobrī, tā pārtraucot satiksmi ar Vāciju pa zemes ceļu.

1.pulks Vidzemi atstāja pa ceļu Mazjumprava – Āgenskalns – Kalnciema šoseja – Kalnciems – Pienava. Pulks 10.oktobra vakarā ienāca Pienavā un apmetās pa nakti. Boļševiki tur jau bija bijuši augustā, kad spējā

triecienā bija izlauzušies līdz jūrai. Vēlāk vācu vienības tos atspieda līdz Jelgavai. Vēl 11.oktobrī dabūjām atpūsties, sakārtoties, bet 12.oktobrī pulku iesaistīja frontē, nomainot kādu vācu vienību.

2.rotai, kuru es tai laikā komandēju, ierādīja iecirkni ap Eglītēm, kas bija neliels māju puduris un ceļu krustojums apmēram 8km no Dobeles.

Jau nākošajā dienā varēja novērot ar tālskati no kādas mājas jumta ļoti dzīvu smago mašīnu kustību, kas virzījās no Dobeles uz Eglītēm, bet pie Gauratas ezera, apmēram 2km attālumā, ielejā pazuda. Mūsu rotas priekšlauks bija labi pārredzams, tāpēc ienaidniekam mūsu pozīcijām nebija iespējams pievirzīties nemanāmam. Daudz vājāks priekšlauks bija labajam kaimiņam – mūsu I bataljona 1.rotai un tālāk II bataljonam Miekuļu rajonā. Par saviem novērojumiem ziņoju bataljona komandierim. Diemžēl mūsu artilērija taupības dēļ pa mērķiem, kas tieši pašreiz neapdraudēja mūsu pozīcijas, nešāva. Šī acīm redzamā ienaidnieka spēku pievešana turpinājās 2 dienas – 13.un 14.oktobrī, bez mazākās pretreakcijas no mūsu puses. Atlika tikai gaidīt – pret kuru vietu un iecirkni vērsīsies ienaidnieka sitiens.

15.oktobrī, pēc stipras ienaidnieka smago ieroču uguns viņa kājnieki, tanku un prettanku ieroču atbalstā uzbruka mūsu II bataljonam virzienā uz Miekuļiem.

Kaut gan pirmajā dienā iznīcināja 10 – 12 tankus un nodarīja tam arī smagus kājnieku zaudējumus, tomēr boļševikiem izdevās ielauzties II bataljona un arī mūsu bataljona 1.rotas iecirknī. Šai uzbrukumā gandrīz pilnīgi iznīcināja kādu II bataljona rotu, kas, ienākot abām latviešu divīzijām 1944.gada jūlija beigās Latvijas robežās, tika saformēta no 15.divīzijas dzelzskrustniekiem, piedalīta 1.pulkam un sekmīgi cīnījās visās Vidzemes atkāpšanās kaujās leitnanta Mamja vadībā. Arī leitnants Mamis, ievainots rokā, izglābās tādā veidā, ka, soļodams blakus kādam ienaidnieka tankam, kura apkalpe domāja, ka kāds no savējo kājniekiem iet līdzī, bija sasniedzis tanku grāvi un tad pazudis.

No kāda Eglīšu māju jumta kauju vēroju kā uz delnas, bet rotai tanī brīdī nebija piedalīts neviens artilērijas priekšējais novērotājs, ar kura koriģēto uguni varētu sniegt palīdzību mūsu labajam kaimiņam.

Nākošajā naktī saformēja vairākas triecienrotas, lai atgūtu zaudētos ierakumus. Sākumā pretuzbrukums attīstījās ļoti labi, kaut ienaidnieks sīvi aizstāvējās, bet nakts bija tik tumša, ka beigās tomēr mūsu abām, no abiem flangiem uzbrūkošām vienībām neizdevās savienoties un dienas zaudējumu atgūt.

Pēc tam sekojošās dienās kritiskā stāvoklī nokļuva mūsu rota, jo labais spārns palika pilnīgi atklāts – apmēram 1km uz aizmuguri nebija neviena mūsu posteņa. Paldies Dievam, ienaidnieks 16.un 17.oktobrī gan uzbruka mums, bet tikai frontāli. Rotu savelkot, ciešā atbalsta punktā ap Eglītēm, izdevās ienaidnieku vienmēr atsist un pozīcijas noturēt. Lielisku atbalstu mums sniedza mūsu kreisais kaimiņš – 3.rota virsleitnanta Melnbārža vadībā, koriģējot artilērijas uguni mūsu līniju priekšā ar savu artilērijas novērotāju.

Naktī no 17.uz 18.oktobri rota saņēma pavēli atiet. Iztaisnoja fronti. Visa 1.Kurzemes lielkauja turpinājās līdz 22.oktobrim un šajās 8 dienās, pēc vācu virspavēlniecības ziņām, visā Kurzemes frontē ienaidnieks zaudēja 1144 tankus un 360 lidmašīnas. Ieguvums – 2km dziļš iebrukums.

2.Kurzemes lielkauja risinājās Priekules – Vaiņodes rajonā, laikā no 27.oktobra līdz 8.novembrim, bet tā 19.divīziju neskāra.

Pēc 1.lielkaujas 19.divīzijā bija vērojama neliela psihiska krīze, jo vēl arvien nebija skaidrs Kurzemes un reizē arī 19.divīzijas liktenis. Vēl arvien runāja, ka 19.divīziju pārcels uz Vāciju. Šī krīze izpaudās dezertēšanā. Atminos, ka arī no manas rotas pazuda vairāki karavīri, pie tam tie nebija vājākie cīnītāji. Tā, piemēram, viens kaprālis un viens dižkareivis gandrīz katru nakti pieteicās izlūku patruļās, kuras starplaikā starp 1.lielkauju un Ziemassvētku kaujām sūtīja katru nakti pārmaiņus no vadiem. Abi bija dūšīgi karotāji, par kuru posteni nekad nebija nekādas bažas.

Krievi šai laikā fronti savu fronti neveidoja nepārtrauktu, bet to bāzēja uz atbalsta punktiem. Starp šiem atbalsta punktiem varēja aiziet uz 6km attālo Dobeli, vai arī tālāk. Patruļu iziešanas vietas no mūsu ierakumiem bija tikai dažas, kur atstātas spraugas mīnu laukos un dzeloņstieņu žogos. Abi minētie kādu vakaru atkal ar pārējo grupu, 3 – 4 vīriem, gatavojušies parastai izlūkošanai. Atstājuši pārējos bunkurā, teikdami, ka iziešot atvērt stieņu žogu un paklausīties. Šī grupa bunkurā ilgi gaidīja līdz noskaidrojās, ka abi vadītāji atpakaļ nepārnāks. Abiem ģimenes bija palikušas Valmieras apkārtnē, un viņi cerēja pie tām nokļūt. Cik tas naivi domāts, to viņi vēl nesaprata. Vēlāk citi vada vīri, kas ar viņiem bija dzīvojuši vienā bunkurā, stāstīja, ka abi kaltējuši maizi it kā sliktākām dienām.

Jāsaka tomēr, ka vispār kaujas morāle un disciplīna bija laba.

Kad novembra otrā pusē noskaidrojās, ka 19.divīzija paliks Kurzemē, morālā krīze izbeidzās. Pieteicās pat daudz brīvprātīgie no bēgļiem. Karavīri apzinājās, ka viņi ir Kurzemes un visas Latvijas vienīgā cerība, lai neatgrieztos otrs Baigais gads. Dzejnieki apdziedāja Kurzemi par mūsu cerību zemi utt. Frontē ieradās apmeklējumos mūsu civilā dienesta amatpersonas no Liepājas. Tā, piemēram, mūsu pulku apciemoja Liepājas apriņķa priekšnieks Veide, operdziedātāja Briede un citi. Viņi ieradās pat ierakumos un apdāvināja karavīrus. Kādu vakaru no pulka štāba manā KP pie Bērzbeķu skolas karavīra drēbēs ieradās dzejniece Ilze Kalnāre. Viņa bija atbraukusi no Vācijas, pārgērbusies par karavīru, jo civilistus uz Kurzemi nelaida.

Pēc kāda brītiņa uz kavēšanās viņa vēlējās aizstaigāt arī pie Melnbārža un Pauzera, kas bija blakus iecirknī. Uz Melnbārdi taisnākais ceļš veda pāri laukam, apmēram 200 – 300 metri, kur nebija neviena mūsu posteņa, bet starpu naktīs patstāvīgi kontrolēja mūsu rotas patruļa 2 – 3 vīru sastāvā. Ejot pa šo spraugu ar Kalnāri un neredzot neviena mūsu posteņa, viņa jautāja, kāpēc te neviena neesot un vai ejot pareizu ceļu. Atbildēju, ka te staigā mūsējie, bet iespējams, ka krievi arī. To dzirdot, bailes meitenei bija lielas, un viņa bija ļoti priecīga, kad sasniedzām Melnbārža bunkuru. Tā viņa bija izstaigājusi ar pulka komandiera atļauju visu pulka iecirkni. Ilze Kalnāre palika Kurzemē, vēlāk tika notiesāta un ilgus gadus pavadījusi Sibīrijā, no kuras atgriezusies, pēc īsa laika dzīvi beidza pašnāvībā. Par Kurzemes cīnītājiem atstājusi daudz skaistu dzejoļu.

Piezīme. Kad es būdams 62.Padomnieku rotas komandieris, no 42.pulka leģionāra (diemžēl uzvārdu neatceros) dzirdēju kādu interesantu stāstu par Kalnāres apciemojumu frontē. Kādu vakaru Kalnāre ar 42.pulka komandieri majoru Galdiņu, krietni kaut ko nosvinējušies, vakara pusē ejot pa ierakuma malu dziedājuši Latvijas himnu. Sarkanarmieši uz to reaģējot izšāvuši kādas mīnmetēju zalves. Abi dziedātāji metušies dubļos un dzejniecei nelabums gadījies ar biksēm. Piezīmes beigas.

Šādi apmeklējumi morāliski deva daudz, jo karavīri jutās kā savas tautas cīnītāji, uz kuriem raugās tautas acis un cerības.

Laikā no 4.novembra visā divīzijas iecirknī bija samērā kluss, ja neskaita abpusēju izlūku darbību, izlūkošanas iebrukumus un tamlīdzīgi.

2.rota ieņēma pozīcijas tieši pretim Bērzbeķu muižai, kurā atradās ienaidnieks, un sākumā Bērzbeķu skolas pagrabā bija rotas KP. Vēlāk to pārcēla blakus esošajā mežā.

Mūsu galvenie pienākumi šajā laikā bija – katra pulka iecirknī ik nedēļu izdarīt vismaz vienu trieciena pasākumu ar uzdevumu saņemt gūstekni, izbūvēt ierakumus un bunkurus. Aizstāvēšanās sistēmu izbūvēja līdz pat 5km dziļumam, apmācīt papildinājumus un sagatavot tos kaujas darbībai. Notika arī virsnieku apmācības. Savākt pārtikas līdzekļus cilvēkiem un zirgiem no 15km joslas, kurā civilistu vairs nebija.

Sagatavošanos lielā mērā veica arī krievi. No egles galotnes varēju vērot, ka vēl šaipus Dobeles, pavisam tuvu fronteī, dažu km attālumā no mums, krievi izdarīja plašā mēroga mācības uzbrukumam. Kā gūstekņi stāstīja, tām lietoja kaujas munīciju, izmēģinot artilērijas veltni, kad kājnieki iet uzbrukumā ar artilērijas uguns sienu, lai tādā veidā vieglāk tiktu mūsu ierakumos, jo parasti pa apšaudes laiku visi slēpjas grāvjos. Šīs apmācības krieviem bijušas pat ar cilvēku upuriem.

Otrs paņēmieni, ko krievi vēlāk lietoja Ziemassvētku kaujās, bija tāds, ka apšaudot ar artilēriju kādu iecirkni, atstāj tajā nelielu spraugu – 100m platumā vai vairāk neapšaudītu, lai pa to laistu savus kājniekus.

Arī mēs – 2.rota, ienākot jaunajā iecirknī, pēc savas iniciatīvas izdarījām nelielu frontes iztaisnojumu, ar triecienu izsītot ienaidnieku no uzkalniņa pretī Šķindeļu mājām, jo no tā ienaidnieks pārvaldīja mūsu vistuvāko aizmuguri. Gan nākošā naktī krievi mūs no uzkalniņa izsīta, bet mēs pēc tam to atgūvām un tur arī palikām.

Sākumā grupai uzkalniņā bija jāpavada visa diena, jo ienaidnieks bija tikai 50 – 60m attālumā Bērzbeķu muižā, un ar mūsu pārējās rotas ierakumiem tai nebija nekādu satiksmes eju. Tikai naktī varēja izdarīt maiņu, pienesot pārtiku un munīciju. Telefons bija jāapsedz ar segu, lai, klusākā brīdī zvanot, to nedzirdētu ienaidnieks un neatklātu mūsējo atrašanās vietu.

Kādā saulainā dienā bataljona komandieris majors Reinholds ierodas pie manis un saka, ka vēlas tūlīt grupu apmeklēt. Es mēģinu viņu no šī nolūka atrunāt, bet veltni. Viņš man tik noprasa – vai es krieviski protot? Kad atbildu jā, viņš saka, ka mums abiem tādā gadījumā nekas nevarot notikt, un mēs varot iet aprunāties ar puisiem. Jāpiezīmē, ka mēs abi ar savām krievu valodas zināšanām jau 4 – 5 reizes bijām ievainoti. Majors bija ļoti drošsirdīgs karavīrs, apbalvots ar Vācu krustu zeltā un vēlāk Bruņinieka krustu, bet šoreiz tā bija lieka bravūra. Abi tomēr līdz uzkalniņam aizgājām, arī runājot ar grupas komandieri, viņš ierakumā nekāpa, bet palika uz malas stāvēt. Man, protams, bija jāstāv blakus un arī jātēlo mērķis krievam. Tomēr, kā par brīnumu, neviens uz mums nešāva un mēs izrunājušies tikpat mierīgā solī atgriezāmies. Laikam krievu posteņi gulēja.

Izlūkošanā, nocietinājuma darbos pagāja novembris un daļa decembra, un tuvojās Ziemassvētki. Piemērojoties Kurzemes ielenkuma stāvoklim, mūsu kantīnes devas bija samazinājušās uz visminimālāko. Kādu stiprāku dzērienu, ja neskaita pašu ražojumus no visapkārt augošām cukurbietēm, nebijām redzējuši mēnešiem ilgi, jo tos neizsniedza arī Vidzemes atkāpšanās kaujās.

Dzirdējām iepriecinošas ziņas no trosa, ka Ziemassvētkos tiksīm bagātīgi apdāvināti, jo veltes aizmugurē jau pienākušas.

Tomēr arī šie prieki izrādījās pāragri, jo jau 23.decembra diena sākās ar milzīgu artilērijas un citu ieroču kanonādi. Ienaidnieka lidmašīnas lielā skaitā pārlidoja mūsu ierakumus, pirmās līnijas nebombardēja, bet gan aizmuguri – apgādi un artilērijas pozīcijas. Mūsu apgāde jau pirmajā dienā cieta smagus zaudējumus, nosista lielākā daļa zirgu, mājas nodedzinātas, cietuši pārsienamie punkti un arī cilvēku zaudējumi bija lieli.

Kad izbeidzās divu stundu sagatavošanās uguns, sākās kājnieku un tanku uzbrukums. Nepārtrauktos viņos nāca kājnieku ķēdes un ielauzās mūsu pulka II bataljonā. Ja visas mūsu pozīcijas pēdējos samērā mierīgos mēnešos nebūtu izbūvētas dziļumā, tad ienaidnieka masas neviens nebūtu varējis apturēt līdz Liepājai. Tagad, turpretī, pirmos iebrukumus varēja lokalizēt, jo ienaidnieks jau atdūrās pret nākošo aizstāvēšanās pozīciju. Arī mūsu spēki nekavējoties uzsāka pretuzbrukumus, tikko pirmais uzbrukuma spēks kaut cik bija samazinājies.

Mūsu bataljonu pirmais kājnieku uzbrukums neskāra, bet tāpēc nebijām labākā stāvoklī, jo zinājām, ka mums būs jāizdara pirmie pretuzbrukumi. Pirmais no mūsu bataljona aizgāja virsleitnants Muižnieks ar savu 4.rotu un pirmajā pretuzbrukumā pazuda bez vēsts. Naktī uz 26.decembri vajadzēja atkāpties visam bataljonam, jo iebrukumu pa kreisi vairs nevarēja iztaisnot.

No mūsu rotas divi vadi palika aizklājā vecajās pozīcijās ar leitnantu Gūtmani un leitnantu Preijeru, bet atgāja tikai rotas vadības grupa, jo jaunajā vietā rota sākumā bija paredzēta rezervē. Bez tam pilnā sastāvā atgāja 1.rota leitnanta Pauzera vadībā un 3.rota virsleitnanta Melnbārža vadībā. Bataljona vienībām vajadzēja doties uz Zvejnieku māju rajonu, jo kaujas ešelonā bija paredzētas 1.un 3.rota, bet mūsu 2.rota Zvejnieku mājās, rezervē, kur bija paredzēts arī bataljona KP.

Vēl tumsā ieradāmies norādītajā rajonā. Liels pārsteigums bija jāpiedzīvo leitnantam Pauzeram, kam vajadzēja vēl pirms gaismas ieņemt pozīcijas kādās mājās dienvidaustrumos no Zvejniekiem. Vēl patālu no ieņemamās pozīcijas viņu apturēja kāda mūsējo grupa ar jautājumu – kur viņi vēlētos iet? Izrādījās, ka pavēli tik vienkārši vairs nevarēja izpildīt, jo kopš dienas vai vairāk šai mājās jau bija krievi. Bija aizdomas, ka divīzijas štābs nepareizi informēts.

Es kopā ar savu vadības grupu – virsnieka vietnieku Zorģi un ziņnešiem bez steigas kāpām Zvejnieku kalnā, lai uzmeklētu kādu bunkuru un apmēram stundu līdz gaismai nosnaustos. Vienīgā patvēruma vieta izrādījās Zvejnieku māju akmens pagrabs. Priekšā atradām kādu leitnantu – artilēristu ar dažiem vīriem. Uz jautājumu par stāvokli leitnants atbildēja, ka mūsu priekšējās līnijas esot apmēram 800 – 1000 metru attālumā. Nemiers tomēr mani dīdīja un pēc īsas sarunas es devos ārā, lai austošajā gaismā palūkotos apkārtnē un eventuāli noskaidrotu stāvokli. No pagraba uz frontes pusi bija izrakts paprāvs grāvis. Šai grāvī atradās vēl kādi 8 vīri ar kaprāli Kalvānu un vienu „šprici” (MG42). Ausa rīts, un acij atklājās māju drupas, kuru apkārtni veidoja milzīgi krāteri, kas radušies no iepriekšējās dienas lidmašīnu bombardēšanas. Lauks uz frontes pusi bija līdzens un ļoti labi pārredzams līdz apmēram 1km tālām mājām. Gaismā varēja labi saredzēt frontes pusē esošās mājas – Tēviņus un tajā arī karaspēka kustību. Vīri, kas šeit jau bija

priekšā, apgalvoja, ka tie esot mūsējie. Skatoties pat ar tālskati, grūti bija pateikt karavīru piederību. Drīz tomēr viņu rīcība atklāja, ka darīšana ar ienaidnieku, jo tie, izvēršusies ķēdē, nāca mūsu virzienā. Reizē sāka strādāt ienaidnieka prettanku ieroči, smagie mīnmetēji, artilērija un pat katjušas, atklājot uguni pa mūsu pozīciju.

Samērā plašo Zvejnieku kalnu aizstāvēja 12 – 13 vīri ar vienu „šprici” un vienu čehu patšauteni, kas bija mūsu rotas vadības grupas rīcībā. Mūsu rūpes bija nosargāt tikai abus šos ieročus no ienaidnieka uguns, jo klajais un labi pārredzamais lauks citas rūpes pagaidām neradīja. Pielaidām pirmās ķēdes iespējami tuvu, lai tad ar abu patšauteņu sprostuguni ienaidniekam nodarītu iespējami lielākus zaudējumus.

Ar smagiem zaudējumiem ienaidnieks bēga. Tomēr viņa kājnieku uzbrukumi, katreiz tika sagatavoti ar smago ieroču uguni, atkārtojās vairākas reizes. Bet mūsu abas patšautenes strādāja nevainojami un ienaidnieks kalnā netika.

Visu šo dienu – 26.decembri, šī nelielā grupa kalnu noturēja, kaut ar maziem pārtraukumiem visu laiku atradās zem smagas artilērijas un citu ieroču uguns. Izcilu drosmi un uzņēmību šai kaujā parādīja virsnieka vietnieks Zorģis, ar čehu patšauteni pastāvīgi mainot pozīciju no viena grāvja otrā un būdams vienmēr tur, kur stāvoklis šķita kļūstam draudīgs. Pēc pusdienas Zorģi smagi ievainoja.

Līdz pusdienas laikam bija krituši – leitnants/artilērists, kuru apraka tiešs artilērijas trāpījums akmens pagrabā, kaprālis Kalvāns un vēl 3 kalna aizstāvji.

Kad ievainoja vēl vairākus, grupa pēcpusdienā bija samazinājusies uz 4 – 5 vīriem ar vienu čehu patšauteni, jo arī MG42 bija izgājusi no ierindas.

Vairākas reizes sūtīju ziņnesi pie bataljona komandiera, bet ikreiz dzirdēju mierinājumu, ka kuru katru brīdi jāpienāk manai rotai no aizklāja, kas acīmredzot ceļā kaut kur aizkavējusies. Kad šķita, ka arī ienaidnieks ir kaut cik nomierinājies, saņēmu atļauju kalnu atstāt un sameklēt savu rotu.

Pa labi no Zvejnieku augstienes pozīcijas bija ieņēmusi 3.rota virsleitnanta Melnbārža vadībā un aiz tās mūsu II bataljons. Jau pie Melnbārža noskaidroju, ka mūsu rotas abi vadi kapteiņa Šeibeļa aizmūrēti un pat izlietoti kādā bataljona pretuzbrukumā. Bija jau vairāki kritušie un ievainotie. Ar lielām grūtībām izdevās rotu izņemt no II bataljona patvaļīgās padotības un ar to lielā steigā doties uz Zvejniekiem. Pa to laiku bija iestājusies tumsa un kalnā paspējis iefiltrēties ienaidnieks. Tumsā šo kalnu nebija iespējams ieņemt, jo kalna ziemeļrietumu nogāzi lidmašīnu bumbas bija no vienas vietas izārdījušas, tā kā kalna mālainā un slapjā zeme radīja ļoti lielu šķērslī.

Tā nejaušības un daļēji nolaidības dēļ tika pazaudēta Zvejnieku augstiene, kas pārvaldīja diezgan plašu pulka aizmuguri un deva labu ieskatu mūsu pozīcijās līdz pat Vanagu mājām. Par to liecina tas, ka drīz pēc tam Zvejnieku augstienē krievi bija ierīkojuši pat divīzijas KP.

Naktī uz 27.decembri bataljona komandieris izšķīrās par uzbrukumu Zvejniekiem otrā rītā 0900, uzbrukumam norīkojot 2.rotu un 1.rotu. mūsu rotai bija jāuzbrūk frontāli, bet 1.rotai leitnanta Pauzera vadībā jāmēģina kalns apiet un uzbrukt tam no ziemeļaustrumiem. Mūsu rotas uzdevums bija pašnāvībai līdzīgs, jo jau ieņemot izejas stāvokli uzbrukumam, ienaidnieka skatam bijām pilnīgi atklāti. Vēl pēdējā mirklī ies ar radio palīdzību mēģināju

sazināties ar bataljona komandieri, bet arī tas izkrita. Tāpēc jau pēc pirmajiem soļiem saņēmām briesmīgu ienaidnieka uguni. Nevērojot to, vadi labi virzījās pa izārdīto apvidu un sasniedza kalna nogāzes lielo pusi. Bet tad uzbrukums apstājās, jo ienaidnieka uguns ik mirkli kļuva blīvāka. Īsā brīdī no rotas 60 vīriem lielākā daļa bija ievainota vai kritusi. Redzot mūsu uzbrukumu apsīkstam, ienaidnieks nekavējoties pārgāja pretuzbrukumā. Stāvoklis kļuva katastrofāls. Mūs glāba triecienlielgabals, kas deva flankējošu uguni mūsu priekšā. Ienaidnieks tomēr ielauzās mežā, nogriežot rotas atlikumam atkāpšanās ceļu pie pulka. Izlaužoties cauri pretinieka ķēdēm, mēs 8 vīri, nesot 3 smagi ievainotos (leitnants Preijers nesa savu vada seržantu), izgājām uz Silgaiļiem.

73

Leitnants Verners Pauzers 42.pulka rotas komandieris. Dzimis 1921.gada 6.oktobrī.

Leitnantam Pauzeram ar 1.rotu neklājās daudz vieglāk. Sākumā viņa uzbrukums bija labi sekmējies, jo ienaidnieka uzmanību un uguni bija saistījusi mūsu rota ar savu frontālo uzbrukumu. Kad mūsu rotas uzbrukums bija sabrucis, tad pamanīts arī 1.rotas apiešanas nodoms. Krievu pretuzbrukums mūsu rotai draudēja arī 1.rotai nogriezt atkāpšanās ceļu, tāpēc arī tā bija spiesta atkāpties. Ar kauju 1.rotā atgriezās uz pulka štābu Vanagos.

Tā beidzās kauja par Zvejniekiem, kurus savlaicīgi ieņemot ar pietiekošiem spēkiem, mēs būtu varējuši ienaidniekam nodarīt jūtamus zaudējumus, bet nu cietām paši. Citādi varonīgais un krietnais bataljona komandieris bija krievus novērtējis par zemu.

27.decembra vakarā no krietnās rotas 60 vīriem 8 sēdējām satriekti vienā bunkurā. Naktī uz 28.decembri atkāpāmies uz līniju Vanagi – Silgaiļi. 1.un 2.rotu apvienoja vienā rotā manā vadībā.

Ienaidnieks galveno vērību veltīja Vanagiem, ko aizstāvēja kapteiņa Ādamsona rota no 44.pulka, kā arī Silgaiļiem, ko bija ieņēmusi mūsu bataljona 3.rotā. Vanagi gāja dienā vairākreiz no rokas rokā. Vēlāk mūsējie lietoja šādu taktiku – sākoties ienaidnieka smago ieroču ugunij, viņi Vanagus atstāja bez kaujas, lai saudzētu savējos, bet kad ienaidnieks mājās bija iegājis, tad nekavējoties devās prettriecienā un Vanagus atguva.

Mūsu apvienotās rotas iecirknī ienaidnieks izdarīja vairākus trieciena pasākumus, bet bez kādām sekmēm.

30.decembrī krieviem izdevās iebrukt Silgaiļos. Kaujā smagi galvā ievainoja virsleitnantu Melnbārdi, kas no ievainojumiem vēlāk it kā Ventspilī miris. Tomēr tai pašā dienā mūsu pulka rezerves Silgaiļus atguva. 31.decembrī, pēcpusdienā, tikpat pēkšņi kā pirms 9 dienām kaujas bija

⁷³ Foto R. Kovtuņenko Neatzītie karavīri un Udo Sietiņš Latviešu dzelzskrustnieki

sākušās, tās beidzās, un iestājās klusums. Īsi pirms šī klusuma ļoti smagi ievainoja leitnantu Pauzeru.

Nebija piepildījušies latviešu sarkanās dvardes divīzijas komandiera Brantkalna draudi iznīcināt 19. divīziju un ieņemt Kurzemi. Ienaidniekam bija noasiņojušas 10 divīzijas. Tomēr arī mūsu zaudējumi bija ļoti, ļoti smagi. Mums nebija ar ko papildināt savas retās rindas, kamēr ienaidnieka rezerves šķīta neizsmeļamas. Tā mūsu I bataljons bija apvienots vienā rotā un tajā bija palikuši ap 60 vīru. Dažas dienas pavadījām Jāgintos un apkārtnes mājās. Kaut arī bijām ļoti novājināti, tomēr mūsu vadība pēc mazas atpūtas izšķīrās par pārsteiguma pretuzbrukumu, lai atgūtu vismaz daļu zaudētā apvidus un iegūtu izdevīgākas pozīcijas. Bija kalkulēts pārsteiguma moments, jo mūsu vadība pareizi domāja, ka ienaidnieks mūsu uzbrukumu negaidīs, vismaz tik ātri ne, pēc tik ārkārtīgi grūtajām cīņām, bet pats mēģinās pārkārtoties, papildināties, lai turpinātu savus uzbrukumus, vai arī paliktu uz vietas.

Tā lielā slepenībā tika sagatavots mūsu pretuzbrukums un 5. janvāra rītā ar pavisam niecīgu artilērijas sagatavošanu arī sākts.

Mūsu spēki bija tik vāji, ka uzbrukuma laikā nevarējām uzturēt sakarus ar mūsu blakus esošajām vienībām. Mūsu bataljona apvienotā rota manā vadībā uzbruka pulka kreisā spārnā ar mērķi – Vidiņi – Ģibelas. Pārsteigums tomēr izdevās, un mēs strauji virzījāmies uz priekšu, pārsteidzot ienaidnieku tā, ka krieviņi paceltām rokām nāca ārā no bunkuriem apakšbiksēs un zeķēs. Mūsu vīru bija tik maz, ka pirmajiem gūstekņiem vēl varējām pavadoni sūtīt līdz, bet nākošajiem vienkārši rādījām, kur iet uz aizmuguri. Saņemto gūstekņu skaits pārsniedza mūsu pašu skaitu. Īsā laikā nonācām mežā iepretim Ģibelām. No Ģibelām saņēmām tik stipru uguni, ka bijām spiesti meklēt aizsegu un ierakties. Mežmalā bunkuri jau bija priekšā, jo pirms Ziemassvētku kaujām šie bija mūsu artilērijas pozīcijas.

Vakarā saņēmām kādu gūstekni, kas stāstīja, ka Ģibelu māju rajonā esot ap 30 krievu tanku. Un tas bija mūsu uzbrukuma mērķis!

Arī ienaidnieks nebija īstā skaidrībā par jauno stāvokli, jo vakara tumsā pretī mūsu pozīcijām piebrauca vairāki tanki, un no viena tanka pa augšējo lūku kāds krieviski prasīja, kas atrodas mežā, draudēdams, ja neatbildēsot, tad šaušot. Mēs klusu atvilkāmies dziļāk mežā, jo paši viņiem tumsā nekā nevarējām padarīt, cerēdami, ka tankisti nāks uz bunkuriem gulēt. Pēc kāda brīža, būdami pārāk aizdomīgi, tanki aizbrauca gar mūsu fronti pa kreisi uz tuvējo mežiņu un laikam tur pārgulēja. No rīta līdz ar gaismiņu mūsu vīri bija izlīduši priekšlaukā ar tanku dūrēm un gaidīja tos braucam atpakaļ. Mūsu cerības piepildījās, tiešām 3 brauca atpakaļ uz Ģibelām. Mūsu vīri divus no tiem sašāva, un tie degot palika priekšlaukā.

Nākošajā dienā ienaidnieks nepārtraukti visu dienu mūs turēja zem mīnmetēju, artilērijas un tanku lielgabalu uguns, jo domāja, ka uzbrukumu turpināsim. Mūsu stāvoklis bija ļoti nepatīkams, jo pa labi ar mūsu II bataljonu sakarus varējām uzturēt tikai ar patruļas palīdzību. Ienaidnieka kājnieki tomēr mums neuzbruka, bet mēģināja tuvoties ar pāris tankiem. Mūsu atbalstam bija piekomandēts viens mazais prettanku lielgabals un viena ofenrore. Ar pēdējo vēl izdevās vienu tanku iznīcināt, bet mazā prettanku lielgabala granātas tankam nekādu postu nenodarīja, kaut arī vairakkārt vienam tieši frontāli trāpīja. Par biezu bija bruņas.

Pulka štābs 7. janvāra rītā solīja mums tanku atbalstu, lai turpinātu uzbrukumu un ieņemtu Ģibelas. 7. janvāra rīts bija ļoti miglains. Nezinājām, ka

mūsu pašreizējā fronte pa kreisi veido līkumu uz priekšu. Pēcpusdienā dzirdam, ka no priekšas tuvojas tanki. Redzēt sākumā neko nevarēja, bet troksnis pieņēmas arvien stiprāks. Pa mūsu pozīcijām sprāga arī dažāda lieluma granātas. Gaidījām, kad parādīsies tanki, pilnā pārliecībā, ka tie ir ienaidnieka. Tanku dūres sagatavotas. Miglas dēļ pirmais parādās stipri tuvu. Virsnieka vietnieks Hincenbergs ar savu tanku dūri šauj, bet spārniņi ierūsējuši kātā, un viņam dūre ar visu kātu tiek izrauta no paduses. Par laimi viņam mugurā bieza vatēta jaka, kas gan apdeg, bet nekādus miesas bojājumus nenodara. Šai veiksmei tomēr ir laimīgas beigas, jo izrādās, ka tanki ir mūsējie. Piebrauc vareni 15 Pantera tipa tanki. Ienaidnieks trako vārda īstā nozīmē apber mūs ar tērauda lietu. Mežā tas ir ļoti nepatīkami, jo atrodoties pat ierakumā, neviens nevar justies drošs, granātas plīst kokos, šķembas krīt grāvi un daudzus pat aizsegā ievaino.

Tanku komandieris vēlas ar mani runāt un steidzīgi uzbrukt, jo viņam ar tik daudziem tankiem uz neliela laukuma, ienaidnieka deguna galā, nav patīkami stāvēt uz vietas. Izeju no bunkura pie komandiera tanka, bet troksnis ir tik liels, ka nevaram sarunāties pat kliezot. Viņš solās nākt bunkurā pie manis. Bet ejot uz bunkuru, tuvumā sprāgst kāda mīna un ievaino mani kājā. Ar suņa ratiņiem mani aizved uz pulka pārsienamo punktu. Pulka ārsts Krauklis domā, ka man ir viegls ievainojums.

Vakarā vēlu nokļūstu Irlavā, divīzijas pārsienamā punktā, kas pārpildīts ar mūsu ievainotajiem. Sāpes kājā neciešamas, kaut liekas, ka ievainojums nav smags. Lūdzu ārstu, kas mani operē, lai ļauj man vienu nakti izgulēties Irlavas lazaretē, bet viņš telpu trūkuma dēļ to nevar atļaut. Uz rīta pusi ar mašīnu mani pārved uz kādu lazareti Tukuma tuvumā. Sāpes arvien pieņemas. Lūdzu vācu sanitāru apskatīt manu ievainojumu. Viņš gan sāk to attīt, bet redzot, cik labi tas apsiets, tālāk to nedara, mierinot, ka drīz mani vedīšot uz Stendi un tad ar mazo bānīti uz Dundagu. Tomēr šeit pavadu visu 8.janvāri un tikai naktī mani transportē tālāk. Stundas iet lēnām, un tikai 0600 9.janvārī esmu Dundagas pilī, kur ierīkota lauku lazarete.

Operēt sāksot tikai 0800. Starplaikā mani aiznes vēl uz pirti mazgāties. Grib uz nestuvēm arī mazgājamā telpā nest, bet es gribu iet pats. Pusnemaņā arī iestreiņpuļoju pirtī. Cik tur mazgājos, tas ir cits jautājums, bet spīts sāpes pārvarēt vēl ir. Tā ir pēdējā reize, kad stāvu uz savām abām kājām.

0800 mani ienes operācijas zālē un, tikko ārstam atklājas mans ievainojums, viņš paziņo, ka kāja jāamputē. Ar visām neciešamajām sāpēm apjēdzu viņa vārdu nežēlīgumu. Spontāni atbildu, ka to neļaušu. Ārsts paskaidro, ka kara laikā nav jāprasa pacienta piekrišana gadījumos, kad jāglābj dzīvība. Tas mēģinu ārstu pārliecināt, ka esmu tikai 24 gadu vecs, daudz nodarbojos ar sportu un kājas amputācija sagraus pilnīgi manu turpmāko dzīvi. Liekas, ka mans lūgums ārstu iespaidojis, jo viņš noteic: „Mēģināsim glābt jūsu kāju!” No narkozes atmosfērā ar augstā šinā nostiprinātu kāju. Izrādās, ka man no ievainojuma radies „gāzbrants”. Tā ir saindēšanās, kas rodas, šķembām iesitot miesā zemi vai ko citu. Saindēšanās iet strauji uz sirdi, un dzīvību var glābt vienīgi ar amputāciju, vismaz tā bijis toreiz. Ārsts bija manu labo kāju sagriezis sloksnēs no potītes līdz celim, atverot audus gaisam. Apmēram 8 – 10 dienas sekoja katru dienu pārsiešana, ikreiz ar narkozi. Pirmajās dienās temperatūra bija ap 40 un kāja tā smirdēja, ka neviens labprāt manai gultai nenāca klāt. Pēc 5 – 6 dienām temperatūra sāka krist, radās nedaudz apetīte. Bet pēc 10 dienām mainījās

vācu sanitārā rota un mans ārsts aizbrauca, atvadoties vēl sakot, ka mana kāja tikpat kā glābta. Jaunajam ārstam, kādam kapteinim bija cita metode, viņš mani pārsēja tikai reizi pa trim dienām un rezultātā – 26.janvārī, kad biju jau pavisam vārgs ar apmēram 30 pulsa sitieniem minūtē, man kāju amputēja.

Kad atmodos, istabā pie gultas stāvēja ārsts, sanitārs, abas latviešu māsiņas. Pirms tam vēl redzēju sapni, kurā sākumā biju kādā netīrā telpā, pats netīrs, abas māsiņas vecas un netīras, bet tad tas viss pazuda un atrados gaišā, saulainā istabā, abas māsiņas jaunas un skaistas un tīras, kādas viņas arī patiesībā bija. Vēlāk domāju, ka tā varbūt bija manas nāves un dzīvības robeža amputācijas laikā. Pēc amputācijas pirmās dienas abas māsiņas brīvprātīgi dežūrēja pie manas gultas. Biju jau ievietots tā saucamajā mirēju istabā, jo šais dienās man blakus gultās nomira divi latviešu zēni ar vēdera un abu kāju amputāciju.

Kāju biju zaudējis, bet es dzīvoju, kaut bez liela prieka.

Kad marta sākumā mani gribēja sūtīt uz Vāciju, ļoti lūdzos, lai mani atstāj Kurzemē. Tomēr tas nelīdzēja un 5.martā mani pārveda uz Liepāju, tad ar kuģi uz Svinemindi.

Tā pret savu gribu mani, vārgu kropli, vienā kreklā uz nestuvēm aizveda prom no dzimtenes, no maniem skaistajiem 25 bērnības un jaunības gadiem, draugiem, radiem, Latvijas laukiem un mežiem, uz sirdij un garam svešu zemi.

Līdzīgi arī citi negribēja šķīrties no Kurzemes. Tā, piemēram, kapteinis Ādamsons vienu aci zaudējis jau Volhovā pie Alkazara, Ziemassvētku kaujās ievainots otrā acī, tomēr ar draugu palīdzību izbēga no ešelona, kad viņu veda no Ugāles uz Liepājas ostu, lai pārvestu uz Vāciju. Tā viņš palika Kurzemē un vēlāk krita krievu rokās.

No vēlāk ievainotajiem uzzināju, ka Ģibelas ieņemtas tikai 12.janvārī. manā vietā palika leitnants Gūtmanis, kas tagad mīt Austrālijā.

MAJORS ERNESTS LAUMANIS

Majors⁷⁴ Ernests Laumanis dzimis 1908.gada 8.maijā Liepājā. Agrā bērnība Ernestam bijusi ļoti smaga. Jau agri viņam vajadzējis kļūt pastāvīgam.

1928.gadā Laumanis iestājas Latvijas Kara skolā, ko beidz 1930.gadā. par Laumani stāsta viņa bērnības draugs, skolas un kara biedrs kapteinis Ž. Jansons: „Sākot ar pamatskolas 5.klasi bijām ar Ernestu vienmēr kopā. Kopā beidzām pamatskolu, tehnikumu, Kara skolu, dienējām 2.Ventspils kājnieku pulkā, dzīvojām vienā dzīvoklī un kopā aizgājām karā, sākumā dienot 21.Liepājas bataljonā – 1.rotā kā vadu komandieri līdz mūsu paaugstināšanai kapteiņu pakāpēs. Enot vēl skolā vienmēr satikāmies Raiņa parkā, kur risinājām dzīvas debates. Daudz nodarbojāmies arī ar sportu, sevišķi futbolu, spēlējot Olimpijas jaunatnes komandā. Ernests tika pat līdz A komandai.

Laumanis bija maza auguma, tādēļ viņu negribēja uzņemt Latvijas Kara skolā. Beidzot uzņemšanas komisija viņam jautāja, vai viņš varot stāvēt uz rokām? Laumanis to varēja un viņu uzņēma Kara skolā, ko sekmīgi beidza.

Kā virsnieks Laumanis bija draudzīgs un izpalīdzīgs. Disciplīnu necentās uzturēt ar sodiem, bet mēģināja padotos pārliecināt labai kārtībai un uzticībai.

Viņš nedejoja un nebija arī dziedātājs, bet viņš bija vīrs, uz ko varēja paļauties, jo solījumus turēja. Piemēram, viņš bija apsolijs kādu precēt un to izdarīja, kaut pulka komandieris to neatļāva. Par to bija spiests aiziet no armijas. Bijušais skolas biedrs ministrs Valdmanis viņu tad iecēla par Nīgrandes kaļķu cepļa vadītāju. Iesākoties karam, reizē brīvprātīgi aizgājām karā un ar 21.bataljonu 1942.gada sākumā devāmies uz Ļeņingradas fronti. Nonākot Volhovas frontē, Laumanis kļuva par 1.pulka rotas komandieri. Viņš bieži ieradās savas rotas bunkuros, daudz runāja ar padotiem. Tas karavīriem patika.

Atejot no Volhovas mūs abus ievainoja. Satikāmies atkal Rīgā, slimnīcā.”

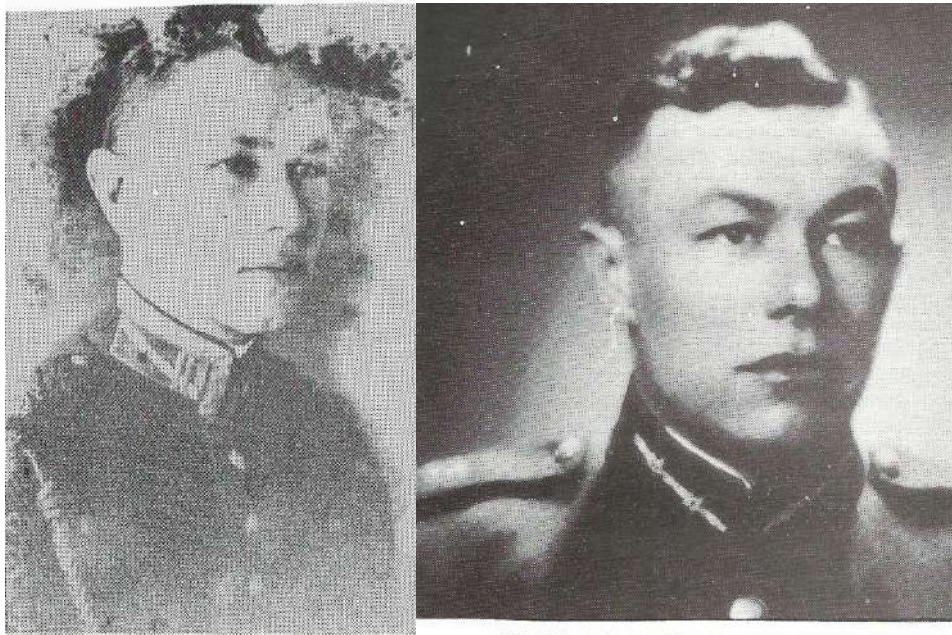
---

⁷⁴ Latviešu karavīrs Otrajā pasaules karā 11.sējums

E. Laumanis skolas gados

1942.gada jūlija kaujās Ļeņingradas frontē virsleitnants Laumanis sevišķi izcēlās 20.jūlijā, kad pēc rotas komandiera krišanas pārņēma rotas vadību un cīņās pret lielu pārspēku laikā no 20. – 22.jūlijam pēc rotas frontes pārraušanas no rotas atliekām vairākkārtīgi personīgi vadījis prettriecienus, nodarot ienaidniekam lielus zaudējumus, atkarojot un noturot rotas iecirkņa lielāko daļu. Vienmēr izcēlies ar personīgās drošsirdības piemēru.

Kadets un kā virsleitnants Latvijas armijā

Atkāpšanās cīņās no Volhovas, pulkveža Veisa kaujas grupas sastāvā, kapteini Laumani 1944.gada 21.janvārī kaujā pie Dolgovas sādžas ievaino. Pēc atgriešanās frontē 1944.gada vasarā komandē 19.divīzijas papildinājuma bataljonu, kuru Vidzemē pārreorganizē un, ierodoties Kurzemē, pārdēvē par 19.divīzijas fizilieri bataljonu. Ar šo bataljonu majors Laumanis izcīna visas 19.divīzijas Kurzemes lielkaujas. Pēc 1945.gada 8.maija ieiet mežā, bet drīz viņu apcietina un izsūta uz Vorkutu.

1955.gadā atgriežas uz savu dzimto pilsētu Liepāju. Laumanis maldījās, ka „sodu” izcietis, kā rakstījis Ž. Jansonam un viņam vairs nekas notikt nevarot. Atklātas izrunāšanās dēļ, 1957.gada martā viņu apcietina un atkal izsūta, bet šoreiz uz Mordaviju, Potmas nometni.

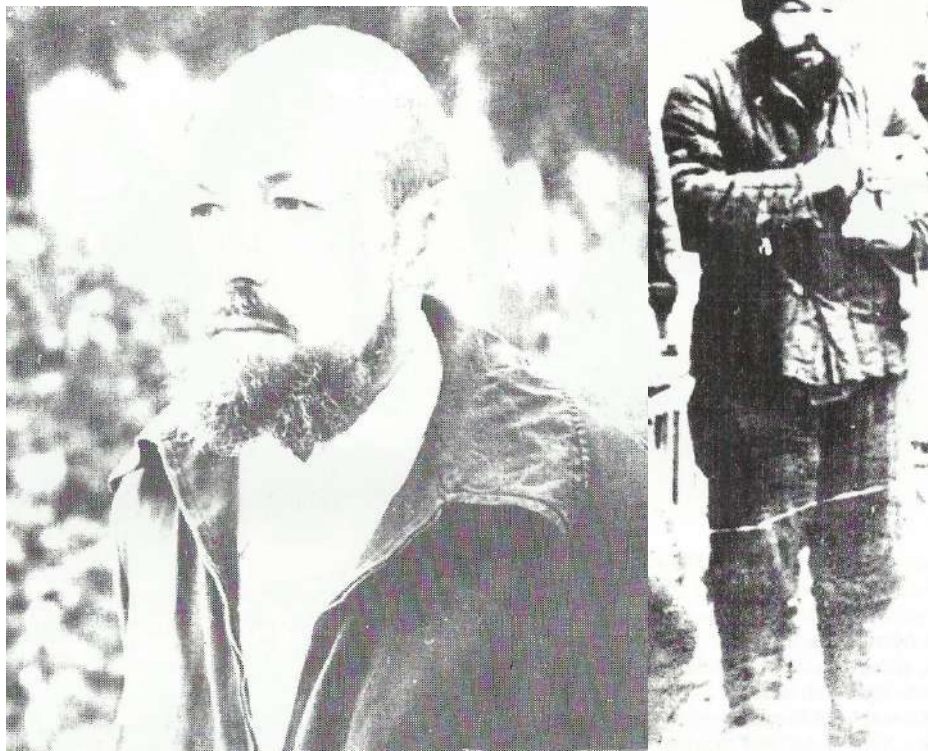

Laumanis pēc atgriešanās no Vorkutas 1956.gada 1.martā Liepājā

No Mordavijas Laumani atbrīvo 1967.gadā galīgi slimu, bet šoreiz viņu vairs nelaiž uz Liepāju. Mēģina atrast vietu Jelgavas tuvumā. Darbu un līdz ar to dzīvokli neatrod, jo visur VDK norādījums – viņu darbā neņemt. Čeka viņu piespiež rakstīt „Cīņā”, ka viņš atsakās no savas pagātnes, nožēlo savus „grēkus” un lūdz piedošanu padomju varai. Tad solīts darbs un dzīvoklis Rīgā. Bet tas ir pret Laumaņa dogu prātu.

Beidzot ar kara biedru palīdzību viņš atrod apmešanos netālu no Ozolniekiem, pie Rubeņu mežsargmājas, kur ir istabiņa ar virtuvīti. Bet darbu vēl tomēr nevarēja sameklēt, jo visi baidījās no nepatīkšanām, viņu pieņemot. Beidzot to viņam sagādāja mežzinis Ludvigs Miezītis, bijušais Latvijas armijas virsnieks, kurš strādāja Jelgavas Lauksaimniecības akadēmijas mežsaimniecībā. Darbs bija uguns novērošanas tornī. Tomēr nepiemērotais darbs, galīgi slimam cilvēkam tomēr deva vismaz minimālo iztiku. Iestājoties ziemai darbs izbeidzās, jo nepastāvēja vairs akūtas mežu degšanas briesmas. Bet radās citi palīgi. Jelgavas Cukurfabrikā strādāja bijušais virsnieks Veldre, kas ar kāda Latvijas krieva, atbildīga fabrikas darbinieka palīdzību, Laumanis izgādāja svērēja darbu dzelzceļa stacijā.

Laumanis sirga ar hronisku dizentēriju un pasliktinātu sirds darbību. Bija kļuvis reliģiozs. Daudz nodarbojās ar ticības jautājumiem. Tulkoja arī kādu indiešu eposu, bet ilgi viņam vairs nebija lemts dzīvot, jo mira 1968.gada 13.decembrī ar sirds trieku.

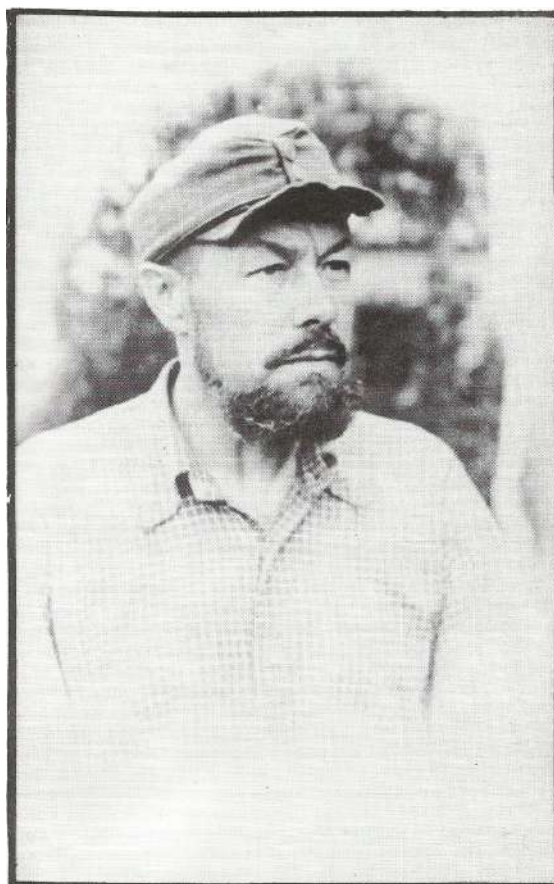

Laumanis izsūtījumā 1961.gada 10.septembrī Mordavijā un Sibīrijā

Majoru Ernestu Laumani apglabāja Rīgā, Meža kapos. Kaut gan čeka nepārtraukti fotografēja izvadītājus, tomēr to skaits bija liels. Goda sardze mainījās bieži, jo daudzi gribēja atdot pēdējo godu lielajam cīnītājam – majoram Ernestam Laumanim.

Majors Laumanis bija apbalvots ar II šķiras Dzelzs krustu 1943.gada 3.augustā, ar I šķiras Dzelzs krustu 1944.gada 3.augustā un ar Vācu armijas ierakstu goda sarakstos 1945.gada 5.martā.

Piezīme. Ļoti bieži ir ticis jautāts, kāpēc majors Laumanis nav ticis apbalvots ar Bruņinieka krustu, jo viņa vadītais 19.divīzijas izlūku un trieciena bataljons Kurzemes kaujās dažkārt ir veicis neiespējamo. Šeit ir vairāki aspekti. Iztaujājot viņa bataljona karavīrus, kuri labi pazina savu komandieri, lielākā problēma Laumanim esot bijusi sliktās attiecības ar 19.divīzijas vācu komandējošo štāba sastāvu, tāpat pārlietu lielā aizraušanās ar alkoholiskajiem dzērieniem, lai gan īstos apstākļus, kāpēc Laumanis netika apbalvots ar šo augsto atzinības zīmi, mēs tā arī vairs neuzzināsim.

E. Laumanis Mordavijas noietnē 1960.gada 18.novembrī

Bijušais latviešu leģiona karavīrs Aldis Hartmanis atceras :”19. divīzijas trieciēnbataljona komandieris majors Ernests Laumanis ir mūsu 19. divīzijas un visa Latviešu leģiona leģenda. Savās kara gaitās man neizdevās ar viņu tikties. Bet ar apbrīnu klausījos informāciju par viņa varoņdarbiem. Domāju, ka tieši viņš ir pelnījis visaugstākos apbalvojumus, ko liedza saņemt viņa nacionālā nostāja. Ir ieraksts Vācu armijas Goda grāmatā, kas pielīdzināms mazajam DzBK, abu šķiru DzK, Tuvciņas, Trieciēna un Ievainojuma nozīmes. Tuvāk ar Majoru iepazinos, kad viņš pēc 25 gadu vergu darbiem Gulagā atgriezās Latvijā. Pats esmu pensionēts skolotājs, inž. mežkopis. Ar toreizējā LLA Jelgavas mežniecības mežziņa palīdzību izdevās viņu iekārtotdarbā par ugunsargu ugunsnovērošanas tornī un atrast dzīves vietu Ozolniekos mājā pretim "Rubeņu" mežsargmājā, kur toreiz dzīvoja mans bijušais Irlavas mežniecības mežsargs Kārlis Matisons, bijušais leģionārs. Pēc manas sievas brāļa veterināra Jāņa Odziņa nāves viņa sieva Ausma atdeva Majoram visas Jāņa drēbes. Tās kopā ar kartupeļu maisu atvedu no Talsiem uz Ozolniekiem. Rudenī, kad beidzās ugunsnedrošais periods ar Latvijas armijas Noriņskā represētā vītn. Voldemāra Veldres un māsas vīra Ilmāra Bilāna, Jelgavas cukurfabrikas galv. enerģ. palīdzību izdevās iekārtot E. Laumani darbā Jelgavas cukura fabrikā. Tur viņš nostrādāja līdz savai nāvei 1968. gada 13. decembrim. Visos valsts un Leģiona svētkos, atceres dienās grupa viņam uzticīgu cilvēku pulcējāmies otrā stāva mazajā istabiņā. Biežs viesis bija arī Eduards Rozenštrauks. Nenotika lielas plēgurošanas, jo Majoram slimība ar hronisko dizentēriju, vairāk cienīja čefiru, bet, kad paņēma kādu stiprāku malku, tad abi ar sajūsmu nodziedāja "Tur, kur Rauna.." , kam sekoja pārējās karavīru dziesmas. Par savām kara gaitām viņš daudz nerunāja. Teica, ka

savu atmiņu krājumu iedevis kādam, kas atbrīvots pirms viņa braucis uz Latviju. Kā augsti izglītots Latvijas virsnieks bija apguvis indiešu sanskrita valodu. Viņa tulkojumi, kā lasīju, pieskaitāmi pie labākajiem. Žel, ka viņam tikai 60 gadu vecumā bija jāšķiras no Latvijas, kuru viņš bezgala mīlēja. Augstākā mīlestība virs zemes ir Tēvzemes mīlestība, kas Ē.Laumani pavadīja visu īso, ciešanu un varonības pilno mūžu. Bērēs 1. Meža kapos bijām mazs bariņš. Čekistu ar foto aparātiem siltajās ziemas cepurēs, kuras tie nenoņēma, bija vairāk. Sēru mielastā netālu no Matīsa tirgus ieradās divi vīri ādas mēteļos. Uz jautājumu: "Kas tie ir?" Saņēmu atbildi: "Mūsējie no Stūra mājas." Pateicu: "Jelgavnieki pie viena galda ar čekistiem nesēdēs." Tad mūsu delegācija ar 4 Latvijas virsniekiem devās mājup. Toreiz strādāju Kalnciema vidusskolā un gaidīju, ka būs ziepes. Bet viss pagāja mierīgi."⁷⁵

E. Laumaņa vēstule mātei.

„Mīļo māt!

1943. gada janvāra vidū

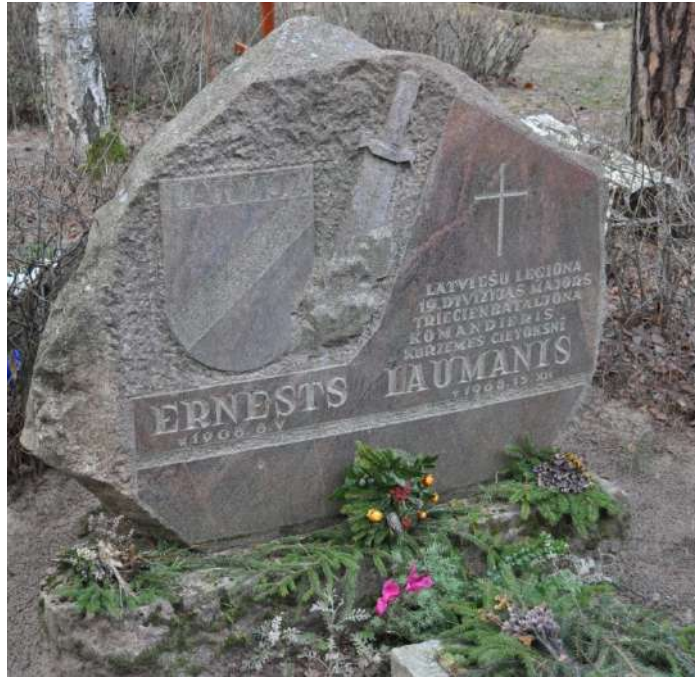
Sveiciens Tev un tēvam. Māsai un brālim sveicienus nodošu viņiem rakstītajās vēstulēs, ko izdarīšu vēl šovakar. Es ļoti ceru, ka ziemas aukstums arī Liepājā nokodis gripas baciļus un Jūs abus pasargājis no slimībām un citām kaitēm. Mīļš, mīļš paldies par atsūtīto paciņu, siltajiem dūraiņiem un garšīgajām ēdamvielām, it sevišķi Kurzemes modē žāvēto speķi, kuru nule kā ar savu draugu Miervaldi nobaudījām. Nebēdāties, māt, Minnas dēls ir sveiks un vesels, jo tava Mīlestība mani sargā arī karā.

Pie mums, vācu rakstnieka Ērika Marijas dēla Remarka vārdus nedaudz pārmainot ir „Austrumu frontē bez pārmaiņām”. Esi mierīga, māmuliņ, tavs dēls no kara atgriezīsies dziedādams. Es nedrīkstu neatgriezties, jo esmu jums abiem ne vien dēls, bet arī pats esmu laimīgs tēvs. Aizej, māt, un kaut uz brītiņu paauklē savu mazmeitiņu, kurai šopavas arītais pirmais gadiņš. Un noskūpstī viņu arī no tēva. Izdari gan to, noskūpstī mazo briljanta puteklīti...⁷⁶

⁷⁵ <http://panzer.vip.lv/forums.php?action=vthread&forum=3&topic=30&page=96>

⁷⁶ <http://www.nacionalisti.lv/raksts/157/militarisms-drosiba/man-pieder-tevzeme-latvija/>

Laumaņa kapa piemineklis Rīgā, Meža kapos

Piektdien⁷⁷ Bikstu pagasta "Abaviešos" ziedēja pavasaris. Nesen izraktajā prāvajā dīķī ap saliņu spoguļojās saule, dīķmalas staba galā milzīgā ligzdā pašpārliecināti sēdēja svēteļu māte. Viņa daudz nelikās traucēties ne par daudzajiem autobusiem un mašīnām, kas satrauca sētā un apkārtējās pļavās, ne par tiem simtiem cilvēku – ne desmitu saliektajiem, ne vēl staltajiem pušiem formas tērpos, kas tikko no Lestenes Brāļu kapiem atbraukuši, kur svētbrīdī kara upurus un Latvijas varoņu piemiņu bija godinājuši.

No braucamajiem izkāpuši un brītiņu dārza svaiguma ieelpojuši, nopietnām sejām viņi sanāca pie kāda neliela akmens plaukstoša ozola pakājē, aiz jaunās mājas, kas uzslējusies kara noslaucītās vecās saimniecības vietā. Tieši tajā vietā, kur 1945. gada pavasarī bija bunkurs, kurā atradās 19. divīzijas sakaru centrs un triecienbataljona komandiera majora Ernesta Laumaņa štābs. Tieši tajā vietā, kur bariņš vīru izturēja vienu no smagākajām Otrā pasaules kara pēdējām kaujām, neļaudami sevi samīt ne sarkanarmiešu tankiem, ne zābakiem. Tiesa, todien viņi "Abaviešus" nenosargāja. Ēku vietā palika gruvešu lauks.

Sanākušos pirmais uzrunāja apvienības "Daugavas vanagi Latvijā" Liepājas Oskara Kalpaka nodaļas priekšsēdētājs Arturs Vīdners – viens no vīriem, kas šajā kaujā bija kopā ar Ernestu Laumani un kas rosinājis iekārtot šo piemiņas vietu. Viņš bija gandarīts, ka kaujas gaitā nopostītie "Abavieši" atdzimuši, ka Latvija brīva. Diemžēl šajā brīdī klāt bija tikai vēl viens *laumanietis* – Gunārs Stefans. Arī laiks retina leģionāru rindas. Piemiņas akmeni iesvētīja Liepājas Svētās Trīsvienības katedrāles dekāns Pēteris Kalks. Viņš uzsvēra, cik ļoti svarīgi ir atcerēties to, kas noticis Otrā pasaules kara laikā. Tie leģionāri, kas cīnījās šeit un citās Kurzemes cietokšņa vietās, arī atcerējās to, kas bija noticis 1940. gadā, pirmajā padomju varas gadā Latvijā, izvestos, represētos, mokas un ciešanas, ko mūsu tauta bija piedzīvojusi zem tās varas. Tas deva drosmi un spēku cīnīties leģionā pat zem svešiem karogiem par savas zemes brīvību. Leģionāri jāatceras tieši

⁷⁷ http://www.liepajniekiem.lv/lat/zinas/sabiedriba/2009/05/09/dzimtenes_milestibai/

tāpēc, lai kādreizējie notikumi neatkārtotos, uzsvēra Pēteris Kalks. Bet viņš arī aicināja skatīties ar cerību nākotnē, raudzīties uz kritušajiem kā uz varoņiem un izlūgties viņu dvēselēm svētību un mieru.

Vārdus varoņu piemiņai teica kontradmirālis Gaidis Andrejs Zeibots, Nacionālo partizānu apvienības priekšsēdētājs Ojārs Stefans, *laumanietis* Gunārs Stefans, Liepājas Politiski represēto kluba priekšsēdētājs Arnolds Treide, zemnieks Oskars Grīgs un citi.

Paldies visiem, kas sagādāja Ernestam Laumanim tik skaistu 101. dzimšanas dienas atceri, sacīja viņa meita Brigita Ližbovska.

Līvija Leine,

"Kurzemes Vārds"

Piemiņas akmens atklāšana⁷⁸

SEJAS, KURAS NEAIZMIRSĪS⁷⁹

Ar brūcēm miesā un sirdī, mēs, nedaudzie esam izklīduši visā pasaulē – cīņu biedri! Ir jau apkārt daudzi gadi, kad beidza skanēt kauju troksnis, bet apziņā tas laikiem atkal top dzīvs. Kā dzīvi blakus nostājas bijušie kaujas biedri. Vējos, saulē un salā nodārdētām sejām, sasprindzinātiem muskuļiem un sakostiem zobiem skrienot triecienā, aizturētu elpu klausoties, lienot pret ienaidnieka mīnu laukiem un dzeloņstiepļu žogiem, vai nemierīgā miegā svaidoties un murgojot uz bunkura lāviņas. Seno kauju dienu atmiņas nekad nezudīs. Šis laiks ir saliedējis kopā visus bez atšķirības.

Tveicīgā dienā, 1943.gada jūlija sākumā pirmo reizi skatīju Volhovas fronti un pirmo reizi satiku kapteini Laumani. Kamēr nokārtoju formalitātes pulka un bataljona štābos, Laumaņa rotas KP nonācu vēlā vakarā. Jautājot tur esošajam kareivim pēc rotas komandiera, no lāviņas bunkura tālākā kaktā piecēlās pamaza auguma vīrs ar ordeņiem greznotā uniformā un atbildēka, ka

⁷⁸ Foto no laikraksta Kurzemes vārds

⁷⁹ Pauls Sprincis Laumaņa bataljona rotas komandieris Daugavas Vanagu mēnešraksts

tas esot viņš. Apjautājies par manām līdzšinējām dienesta gaitām, viņš mani norīkoja par 1.vada komandieri. Pa mūsu sarunas laiku sākās spēcīga ienaidnieka mīnmetēju un vieglo ieroču uguns. Dažas mīnas trāpīja bunkuru. Pabira zemes un putekļi no bunkura griestiem un sienām. Man kļuva pavisam neomulīgi, bet neredzēju ne mazākā satraukuma pie kapteiņa un pārējiem bunkura karavīriem. Jā, tie bija vīri, kas jau izcīnījuši smagas kaujas pie Ļeņingradas, kurus šāds ienaidnieka uguns brāziens neuztrauca.

Tad atvērās bunkura durvis un ienāca no nakts rāsas slapjā maskēšanās tērpā ar mašīnpistoli kaklā izlūkpatruļas vadītājs un ziņoja, ka patruļa sadūrusies priekšlaukā ar ienaidnieku un viens kritis. Izjautājies sīkāk par sadursmes vietu un apstākļiem, Laumanis deva rīkojumu rakstvedim nogādāt kritušo uz trosu un uzrakstīt ziņojumu par izslēgšanu no rotas uztura un apgādes. Ar rokas spiedienu es biju atlaists un soļoju pa apaļkoka celiņu ziņnesim aiz muguras uz savu tiešo dienesta vietu. Tā sākās manas cīņas kopā ar kapteini Laumani un turpinājās ar maziem pārtraukumiem līdz 1945.gada martam.

Ātri iepazīnos ar kapteiņa aso, bet taisnīgo dabu. Viņš netaisīja nekādus izņēmumus ne pret augstākiem priekšniekiem, ne sevi, ne sev padotajiem. Kādreiz pie glāzes kavēdamies, aizmirsies un saņēmis pulka komandiera pieprasījumu paskaidrot, kādu iemeslu dēļ nevarējis ierasties uz virsnieku mācībām, viņš uzrakstīja: „Kapteinim Laumanim, nebija nekādu iemeslu,” parakstīja un nosūtīja pulka komandierim. Vai cits gadījums Kurzemē, kad Ziemassvētku kaujās bataljona sakaru virsnieks aizbildinājās, ka nevar izvilkt sakarus uz galveno kaujas līniju, kapteinis Laumanis atbildējis: „Jūs man izvilksiet telefonu līdz pat debess mājām, kad es turp došos, ne tikai uz galveno kaujas līniju.”

Ar kapteini pēdējo reizi biju kopā Kurzemē 1945.gada februāra vidū. Kopā ar mani uz fizilieru KP atbrauca divīzijas adjutants un uzlika kapteinim Laumanim majora uzplečus, kas sen bija nopelnīti. Kad dzērām adjutanta atvesto pudeli uz paaugstinājumu un tikšanos, jautāju Laumanim, kāpēc neredzu nevienu bumbuli (leģionāru valodā goda zīmes) pie viņa krūtīm. Viņš īsi atbildēja: „Ir tādi, kas valkā tās, kā es – neesmu cienīgs tās nēsāt.”

Augusta vidū mani komandēja uz triecienkursiem un frontē atgriezās oktobra beigās. Mani iecēla par 1.pulka 1.bataljona smagās rotas komandiera vietas izpildītāju. Te nonācu ciešākā kontaktā ar bataljona komandieri kapteini Žani Jansonu. Šis izcilais karavīrs ar varenu augumu un balsi un labām militārām zināšanām ikvienam, kas to satika, iedvesa uzticību un pašātvību. Latvijas laikā 1.Liepājas kājnieku pulka virsnieks un Ļeņingradas kauju veterāns kapteinis Jansons 1944.gada janvāra atkāpšanās kaujā tuvciņā ar krieviem zaudēja roku. Pēkšņi un ar smagu ievainojumu beidzās viņa karavīra gaitas.

Atgriežoties no atvaļinājuma 1943.gada decembra vidū, mani iedalīja slēpotāju rotā, kuras komandieris bija virsleitnants Graumanis. Stingrs un saprotošs virsnieks, arī no 1.Liepājas kājnieku pulka. Apmācībās, kad bijām tālāk no pulka novietojuma, uzcēlām somu karavīra telti. Šādos omulīgos brīžos telts siltumā virsleitnants Graumanis bija lielisks sarunu biedrs, gan par nopietnām lietām, gan humorā. Viņa bunkurs vienmēr saucās „Tas brangais kuģis Norvilla”, kas vienmēr atzīmēts viņa frontes rakstos.

1944.gada janvārī, sakarā ar vispārējo frontes stāvokli, sākās atkāpšanās arī no Volhovas. Slēpotāju rotu, kura bija speciāla divīzijas

rezerve, sadalīja un iesaistīja kaujās. Graumani sastapu atkal 21.janvārī pārsienamā punktā, kad ievainotos ievietoja vagonā sūtīšanai uz slimnīcu. Māsiņas un sanitāri mūs iebāza lielos papīra maisos, lai būtu daudz maz siltāk, jo vagonā apsildīšanas nebija. Te lieku reizi pārliecinājos par Graumaņa karavīra stāju. Ar asprātībām tas lika pārējiem mazāk just aukstumu un sāpes. Vēlāk viņu ievainoja galvā un viņš mira.

Rīgas stacijas uzgaidāmās telpās, gaidot uz sanitāro transportu, pie ievainoto grupas pienāca kāds karavīrs ar kaklā uzsietu roku. Tikai kad viņš sāka runāt, pazinu kapteini Laumani, tik novājējis un ar bārdu apaudzis, tas bija. Viņš braucis ar ievainoto transportu uz Kauņu un laimīgi ticis no vilciena ārā, lai paliktu Rīgā.

Marta vidū ar pulkvežleitnanta Kociņa pulku ierados frontē, kas bija nostabilizējusies un 19.divīzija atradās pozīcijās pie Veļikajas krastiem pie Ostrovas. Te iepazinot ar karavīru, kas bieži lika par sevi runāt – kapteini Miervaldi Ādamsonu. Tumšs, ar steidzīgi aprautu valodu un rupjš. Jāsaka gan, ka šīs rupjības bija Ādamsona privilēģija, plaši pazīstama un viņam pietāvēja. Ja tās viņam trūktu, tad trūktu visraksturīgākā. No kāda agrāka ievainojuma viņš varēja labi redzēt tikai ar vienu aci. Kurzemē to atkal ievainoja galvā un tas zaudēja arī otras acs redzes spēju. Viņš atteicās braukt projām no Kurzemes un braukt ārstēties uz Vāciju. Tā šis īpatnējais, gandrīz aklais un drošsirdīgais karavīrs palika Kurzemē savam liktenim.

Aprīļa beigās 19.divīzija pārcēlās uz Opočkas rajonu. Te kapteini Laumani iecēla par papildinājuma bataljona komandieri. Arī mani pārskaitīja uz šo bataljonu. Še pirmo reizi sastapos ar kapteini Butkusu, visvairāk apbalvoto latviešu karavīru Otrā pasaules kara laikā. Liekas, ka visā vācu armijā nebija daudzi, kas nēsāja tuvcīņas nozīmi zeltā, t.i, par 50 izcīnītām tuvcīņām. Slaika auguma, kalsnējs, mierīgs un ar izcilu redzi un ļoti labs šāvējs. Ar Butkusu nostaigāju atkāpšanās ceļu no Opočkas līdz Cesvainei.

Cīņu biedri! Vai atceraties, kā 19.divīzijas fizilieri bataljons stāvēja skatei 1944.gada 18.novembrī pie Priežusargu mājām. Pret tumšo egļu zaļumu izceļas Latvijas karogs. Vīri gludi noskuvušies un bez maskēšanās tērpiem. Mirdz goda zīmes un to mirdzums lielāks, kur stāv vecāki karavīri. Ir mierīgs un piesalst. Bet tur jau nāk bataljona komandieris kapteinis Laumanis. Adjutants leitnants Grunde un bataljona ārsts leitnants Neimers nes zaļu skuju vainagu. Virsleitnants Aiviekste komandē un dod ziņojumu. Tad bataljona komandieris saka īsu uzrunu, kurā piemin to laiku Latvijas atbrīvošanās cīņās, kad tāpat kā toreiz bijis maz zemes un karavīru. Beigās viņš aicina pieņemt bataljona devīzi - *Aust varoņiem drosme, jo tumšāka nakts*. Bataljons to pieņem. Zaļo skuju vainagu Laumanis nodod 2.rotas komandierim, kas kopā ar vienu instruktoru un kareivi to noved uz kritušo kapiem pie Jāņukroga.

Godinot kritušos un dzīvos cīņu biedrus, bet sevišķi 19.divīzijas fizilieri bataljona karavīrus, esmu rakstījis šīs atmiņas. Pienāks laiks, kad visi būs piepulcēti lielajam kluso pulkam. Tā, kas kādreiz mūs izšķīra, savedīs atkal kopā, tad dzīvājo pasaulei paliks šī atmiņa, līdz, laikiem ejot, zudīs arī tā.

ARTURS VĪDNERŠ⁸⁰ līdz šim bija pazīstams kā vīrs, kam rūp zemessardzes lietas. Pēdējā apvienības „Daugavas vanagi Latvijā” Oskara Kalpaka Liepājas nodaļas sapulcē ievēlēts par priekšnieku. Bet, ja vīri, kam

⁸⁰ <http://www.kurzemes-vards.lv/lv/laikraksts/numuri/2004/02/16/?p=13>

tēvzemes mīlestība ir dzīvesveids, kādam uztic šādu amatu, tas nozīmē, ka viņi gatavi kopā ar šo cilvēku iet caur uguni un ūdeni.

Dzimis 1925.gada 14.augustā Liepājā.

Mācījies Kalpaka pamatskolā Karostā.

Tēvs – 2.Ventspils kājnieku rotas komandieris.

Otrā pasaules kara laikā bijis Ernesta Laumaņa bataljonā.

Pēc kara strādājis namu pārvaldē, Tirdzniecības pārvaldē, bijis restorāna "Jūrpils" izveidotājs un direktors.

Bijis 47.Zemessardzes bataljona štāba priekšnieks, vada Zemessardzes Veterānu rotu.

– **Tā tad jūs esat Karostas zēns?**

– Tur pagāja mani jaukākie bērnības gadi. Taču, kad 1939.gadā ienāca krievi, tēvs demobilizējās. 1941.gadā gandrīz manā acu priekšā tēvu čekisti nošāva.

– **Kā tā?**

– Mēs dzīvojām Ukstiņa ielā 12. Iepretim mūsu mājai bija Kalēja dārzniecība. Vienu dienu, karš jau bija sācies, atskanēja skaļi klauvējieni pie durvīm. Mājai bija otra izeja uz sētu. Tēvam teicu: bēgam. Viņš palika. Abi ar mazo brāli aizskrējām uz kaimiņmājām. Pēc kāda brīža kaimiņš saka: ej atpakaļ, skaties, kas tur notiek. Ejot mājās, satiku mammas māsu. Viņa saka: netālu no jūsu mājām dārzniecībā guļ viens liels vīrs. Uzreiz bija skaidrs, kas noticis. Klauvētāji bijuši čekisti, kas atnākuši tēvam pakaļ. Krūtīs viņam bija iešautas trīs lodes no pavisam tuva attāluma.

– **Kad tas notika?**

– Tajā dienā, kad Liepājā ienāca vācieši. Mamma bija šokā. Kopā ar kaimiņu uzlikām tēvu uz rokas ratiņiem un vedām uz morgu. Tur mums pateica: mēs pusdzīvus iekšā neņemam. Un parādīja, vietu ebreju kapos, lai tur paši aprocam. Cits nekas neatlika. Kopā ar kaimiņu rakām tēvam kapu. Un tajā brīdī pa ielu garām pabrauca pirmie vācieši uz motocikliem. Ja viņi būtu iebraukuši pāris stundas ātrāk, tēvs būtu palicis dzīvs.

– **Kā pēc čekistiem tā savajadzējās jūsu tēvu?**

– Viņš taču bija virsnieks.

– **Krievu laikā nekur neiesaistījās?**

– Nē. Radi viņam dzīvoja Cīravā, aicināja pie sevis. Tēva pārlicība bija: nevienam neko sliktu neesmu darījis, esmu bijis tikai karavīrs. Mamma palika ar mums, diviem puikām. Gāja grūti. Tajā dienā, kad tēvu nošāva, man bija tikai 15 gadu. Vasarās dzinu ganos. Brālis Elmārs tāpat. 1943.gadā, kad man palika 18 gadu, brīvprātīgi aizgāju armijā.

– **Leģionā?**

– 19.divīziju izveidoja vēlāk. Biju Vācijā instruktoru skolā, Prāgā – virsnieku skolā, Dānijā – izpletņu lēcēju skolā. 1944.gada rudenī mani atsūtīja uz Kurzemi. Par mammu un brāli neko nezināju, jo pasts tajā laikā nedarbojās. Kad ar kuģi iebraucu Liepājā, sacīja, ka tiksīm uz diennakti mājās. Bet pienāca pēkšņa pavēle, un mūs visus, kas bijām atbraukuši, ielika ešelonā, un aizsūtīja uz fronti. Bikstu stacijā izsēdināja. Sadalīja pa vienībām. Mani iedalīja Ernesta Laumaņa triecienbataljonā.

– **Uzreiz bija jāiet uz kaujas lauku?**

– No sākuma apmācīju jaunus kareivjus. Biju instruktors.

– **Cik vīru bija Laumanim?**

– Ap 180. Bet vairākkārt tikām pārformēti. Jo ļoti daudzi krita. Viņu vietā atsūtīja citus. Mūsu vienības uzdevums bija aiztaisīt ciet tos caurumus, kur bija frontē pārrāvums.

– **Savas lielākās kaujas noteikti atceraties?**

– Vislielākās bija Ziemassvētku kaujas. Pēc tām tikām uz četrām dienām atvaļinājumā. Interesanti, ka atvaļinājuma zīmē bija rakstīts: četras dienas plus ceļš. Ceļā, ja gribēja, varēja pavadīt divus mēnešus. Man līdzī brauca arī draugs, kam mamma bija frontes otrā pusē – Ilūkstē. Bijām tik godīgi, ka pēc četrām dienām braucām atpakaļ. Radi gan teica: nevajag braukt. Viņi te, Liepājā, dzirdēja visas tās bombardēšanas. Cik tad tālu tā Saldus ir? Pēc tam piedalījies visās sešās Kurzemes cietokšņa lielkaujās.

– **Jūs frontē bijāt līdz pašām kara beigām?**

– Neiznāca. 1945.gada 23.martā pie Anneniekiem mani smagi ievainoja. Prettanku lielgabala šāviņa šķembas bija divās vietās kājā un kaklā. Kaklā tā ir vēl tagad.

– **Tikāt hospitālī Liepājā?**

– Sūtīja uz Ventspili. Ceļā vilcienu krievi sabombardēja. Gāja jau smagi. No Ventspils gribēja sūtīt uz Vāciju. Bet tur nu nekādā gadījumā negribēju nokļūt. Hospitālī man bija labs kaimiņš. Man visu laiku bija temperatūra, bet viņš to nosīta, lai mani neaizsūtītu prom. Vienā pārsiešanā dzirdēju, kā ārsts saka māsiņai: man vajag lielo šprici. Tas nozīmēja, ka tūlīt man amputēs kāju, bija sākusies asins saindēšanās. Neļāvu to darīt. Nodaļas māsa pat aizrakstīja mammai vēstuli, ka jau mirstu. Bet tajā hospitālī bija viena ļoti veca medicīnas māsa, kam palika manis žēl. Viņa sagādāja visādas zāļītes. Izzīvoju. Visbriesmīgākā pēc ievainojuma bija pati pirmā operācija. Tas notika kādā muižā, logi bija izbiruši, auksts, bija taču marts, dakteris bez balta halāta, tikai priekšauts priekšā. Tajā aukstumā un caurvējā uzlika uz galda, iedeva narkozi, taisīja operāciju. Pirms tam septiņas dienas nebiju ēdis, bijām tikko izlauzušies no aplenkuma. No narkozes pamodos salmos uz grīdas. Pienāk klāt viens sanitārs, prasa: kā jūties? Es saku: šausmīgi ēst gribu. Viņš brīnās: citi pēc narkozes vemj, visiem ir slikti. Atceros vēl kā šodien, kā viņš atnesa divas kotletītes.

– **Kā tikāt atpakaļ Liepājā?**

– Zināju vācu valodu, tāpēc štāba ārsts mani atsūtīja uz šejieni. Liepājā vēl dabūju pagulēt lazaretē – 5.vidusskolā. Tur gribēja no pēdas ņemt šķembu ārā. Neļāvu. Nāca kara beigas, nebija jēgas. Kad pienāca kapitulācija, lēnām pārgāju mājās. Nekur pieteikties negāju, neviens pakaļ arī nenāca. Kamēr biju armijā, kaimiņi mammai prasīja: kur tad Arturs ir? Viņa sacījusi: Arturs laukos. Pirmajā laikā ārstēju savas rētas. Vēlāk dakteris Kleinšmits ar dakteri Zandbergu pa klusām izoperēja pēdu. Klases biedrene Alma, kas vācu laikā strādāja policijā, izgādāja pagaidu pasi. Vēlāk Dzīvokļu pārvaldē pieteicos par namu pārvaldnieku. Tajā pagaidu pasē Alma bija ierakstījusi, ka esmu dzimis 1927.gadā, jo tajā gadā dzimušos vēl vācu armijā nesauca. Tas man palīdzēja arī izsprukt no Sibīrijas. Kad vajadzēja tagad, pēc neatkarības atgūšanas mainīt pasi, vajadzēja skaidroties.

– **Laumaņa komanda Kurzemes katlā bija pati asākā. Kā jūs tur jutāties?**

– Savā vietā. Liela nozīme bija tam, ka Laumanis bija tāds vīrs, kurš katrā uzbrukumā gāja priekšgalā. Esmu septiņpadsmit reizes gājis izlūkos. Man ir seši apbalvojumi: pirmās un otrās šķiras Dzelzs krusti, tuvcīņas nozīme, trieciennozīme, tanku iznīcināšanas nozīme, ievainotā nozīme.

– Un to jūs savācāt nepilna gada laikā?

– Bet tas taču pagāja Kurzemes katlā.

– Tad vācieši ar apbalvojumiem vairs neskopojās?

– Par neko jau nedeļa. Pirmās šķiras – Zelta krustu dabūju pie tās pašas slavenās Lestenes baznīcas, kur tagad ir Brāļu kapi. Pie pašas baznīcas bija ierakumi. Kreisā flangā stāvēja viena vācu vienība. Mēs pie pašas baznīcas. Te mūsu kaulzāģim nolūza viens belznis. Kopā ar Ilmāru Rogātu iegājām bunkurā, lai to palabotu. Iznācām ārā. Bet nekur vairs neviena karavīra. Vācieši bija bombardēti ar mīnmetējiem. Bet aizmugurē mums ne meža, ne krūmu, bet redzam – nāk uz mums krievu ķēde, ap trīssimt vīriem. Mums nav kur palikt. Mums bija divi ložmetēji un vairākas tanku dūres. Tad nu viens pa ierakumu skrēja pa kreisi un šāva, otrs – pa labi. Un tā – četrarpus stundu.

– Divatā?

– Jā. Mēs taču bijām ierakumos, tie dziļi, pāri galvai, viņi jau neredzēja, cik esam. Laiku pa laikam izšāvām arī no tanku dūrēm. No tām viņiem bija šausmīgi bail. Tās varēja caururbt pat 20 milimetru biezu dzelzi. Tāpēc mums virsū nenāca arī viņu tanki, kas iepretim mums stāvēja mežmalā.

– Apbrīnojami...

– Es neuzskatu, ka tā bija varonība. Tā bija cilvēciska nepieciešamība izdzīvot. Citas iespējas tajā situācijā taču nebija. Pēc četrām stundām atnāca atpakaļ ir vācieši, ir mūsējie. Pēc trim dienām mūs apbalvoja.

– Un otrs Dzelzs krusts? Kā to nopelnījāt?

– Tas bija pie Vamžu mājām. Sturmējām vienu augstieni. Krievi mūs izdzina ārā no rīta, mēs viņus vakarā. Tanku iznīcināšanas nozīmi dabūju pie Anneniekiem. Tur atradās Laumaņa komandpunkts, liels bunkurs. Bija marts, sniegs kusa, kājas slapjas, nogāju bunkurā, domāju uzgērbšu sausas zeķes. Tikko esmu lejā, ieskrien viens virsniekvietnieks, saka: septiņi tanki mūsu māju aplenkusi. Bunkurs atradās pie vienām lauku mājām. Klēts bija pilna ar munīciju. Viņš saka: izšāvu vienu tanku dūri, bet nesprāga. Saku: tu taču neizrāvi kapseli. Viņš bija telefonists, nekad nebija šāvis. Kājas pārāut tā arī nepaspēju, uzskrēju augšā: jā, stāv septiņi tanki puslokā ap māju. Telefonists sašāva vienu, es divus. Viena vācu tankete – vēl divus. Interesants atgadījums bija pirms kādiem trim gadiem. Mēs, vecie Laumaņa vīri, bijām aizbraukuši uz savu cīņu vietām, arī Oskars Grīgs, citi rīdzinieki, lai stāstītu, kā tas toreiz bija. To māju tur vairs nebija, bet tādā kā vagoniņā mita cilvēks, kas bija dabūjis senču mājas atpakaļ. Viņš klausījās manī, tad teica: to, ko jūs te stāstāt par tiem tankiem, pirms divām nedēļām stāstīja viens garš, ar lepnu mašīnu atbraucis vācietis. Man bija skaidrs: tas bija tas vīrs, kas bija tanketē. Sašautie tanki pie tām mājām stāvējuši vēl līdz 1956.gadam.

– Kā to var izturēt – visu laiku nepārtrauktās kaujās?

– Bija arī citi darbi. Laiku pa laikam Laumanis man teica: mazais, jāiet ciemos!

– Gājāt pie ciema meitām?

– Mazliet sāņus. Paņēmu līdzī divus vai trīs brīvprātīgos, un – pār frontes līniju. Ja varēja, paņēmām līdzī viesi no viņas pusēs. Ja nē, lūkojām, cik lauka katlu kūp. Ja bija viens, tad tur bija 300 –400 vīru. Ja divi – tad vairāk. Kaujās gan tad neielaidāmies.

– Ja pareizi saprotu, jūs šajā karā bijāt tēva dēļ?

– Tā tas bija. To, ko ar viņu izdarīja, piedot nevar. Bet tēvs arī pats savulaik brīvprātīgi aizgāja armijā. Viņš bija Kalpaka bataljonā. Dienēja no paša sākuma, arī viņam tad bija astoņpadsmit gadu. Tēvs jau man bija viss. Tā

armijas dzīve man bija skaidra. Karostā dzīvojot, visu redzēju – kara spēles, manevrus.

– Kā jūs vērtējat savu komandieri Laumani? Jūs sacījāt: vienmēr visiem pa priekšu. Viņš tādās izjūtas kā bailes arī pazina?

– Frontē neviens par tādām lietām nedomā. Pirmās reizes, kad redz ievainoto, kam visas iekšas laukā, kam pusnorauta roka, tad pārņem žēlums: tas taču tavs biedrs! Bet vēlāk to nejutī, esi pieradis. Nedomā, ka nākamajā momentā tas pats var notikt ar tevi. Taču, ja man viens saka, ka karavīriem nav bail, tas ir muļķis. Katram ir bail. Bet tādu baiļu, lai varētu visu pamest un mukt, gan nebija. Bijām tā izaudzināti, ka viens par otru kritām un cēlāmies. Man bija draugs Tālis Zundāns, tagad nelaiķis. Viņu ievainoja 13.martā, mani 23. Kad mums vienam otru postenī bija jānomaina, tad gājām vismaz piecpadsmit minūtes ātrāk, lai otrs varētu tikt sasildīties un ilgāk atpūsties.

– Tie vīri, kas bija Laumaņa bataljonā, visi cīnījās ar pārliecību?

– Visi. Mēs viņam ļoti ticējām. Tāda bija viņa būtība. No auguma – mazs vīriņš. Bet no viņa izgaroja tāds milzīgs spēks, ka nevarēja neticēt. Viņš ienāca bunkurā, pateica: vīri, nu ejam. Mēs gājām. Pēdējo reizi viņu satiku pēc kara. Graudu un Brīvzemnieka ielas stūrī tad bija restorāns. Iegājām tur ar draugu. Redzu, Ernests. Apsēžamies. Savam draugam to nedrīkstu teikt. Bet redzu vēl ko. Laumanim aiz muguras pie cita galdiņa sēž divi čekisti. Viņus uzreiz varēja atpazīt pēc ādas kepkām, savā starpā sačukstas, vēro viņu. Laumanis arī jūt, ka viņam kāds seko. Draugs prasa: ko tu tāds nerunāgs paliki? Domāju: kā nu būt? Klāt nevaru iet. Es zināju, ka caur virtuvi var iziet pagalmā. Gāju uz bufetes pusi Laumanim garām, un iedams klusi teicu: priekšniek, ej virtuvei cauri un tu iziesi ārā. Pats piegāju pie bufetes. Skatos pār plecu. Viņš lēni pieceļas, pieiet pie zaļajiem aizkariem pie virtuves durvīm, pasit tos sāņus, iziet. Čekisti nu skrien – uz vienu, pusi, otru, nevar vairs atrast.

– Kāpēc Laumanis negāja mežā?

– Man liekas, ka viņš bija ievainots un kaut kur slēpās.

Bet bez Laumaņa mums bija vēl viens pārgalvīgais, praktiski – trakais. Kapteinis Ādamsons. Viņš bija karojis franču leģionā. Un arī bailes neizrādīja. Pēc kara sacīja: kamēr vēl kaut kur karos, man būs darbs.

– Jums arī gadījās būt vietā, kur latvieši nolikti pretī latviešiem?

– Gadījās.

– Kāda sajūta tad bija?

– Vācieši mūs ātri no tās vietas aizvāca prom. Tas bija pie Remtes. Kad bija pastāvīga frontes līnija, mēs pēc šāvieniem zinājām, vai tie ir vecie krievu zaldāti vai jaunie. Vecie uzsita takti ar ložmetēju, tā saucamo Maksī, mēs – pretim. Jaunie šāva haotiski, cauru nakti. Tiem bija bailes. To, ka mums pretī bijuši latvieši, uzzinājām tikai pēc tam. Otrā pusē bija saņemts viens latvietis ciet. Tajā pašā naktī mūs aizsūtīja uz aizmuguri atpūsties.

– Tie nostāsti, ka otrā pusē spēlēja "Dievs, svētī Latviju!", ir pasakas?

– Nē. Tas ir fakts. Pie Anneniekiem atkal bijām priekšgrupā. Mēs savus slēpņus neatklājām, kaujās neielaidāmies. Mēs bijām tāda nāves grupa, kam jāuzsāk cīņa pirms pirmajām līnijām. Bet virs mums planē kukuruzņiki ar izslēgtiem motoriem, un skaļruņi kliedz: "Nāciet pāri! Te ir jūsu sievas, te ir jūsu līgavas un mātes. Rīgas jūrmalā jūs atpūtīsities. Nodrošināsim ar skolām, ar darbu. Neklausiet tiem fašistiem, mēs zinām, ka esat piespiesti karot vācu

armijā." Un tad sāka laist: "Pie dzintara jūras", "Šalc zaļais, mežs", "Še, kur līgo priežu meži".

– Lai sirdis satrauktu?

– Jā. No tiem ruporiem skanēja arī lielā Atmodas laika patriota Vulfsona balss. Bet mēs jau darījām tāpat. Turpat pie Annenieku baznīcas noķērām vienu poļitruku. Šis spirinās: nerunās megafonā. Bet štābā bija divi vīri, kas viņu pierunāja. Mēs nekad nevienu gūstekni visa kara laikā neesam nošāvuši. Tās bija muļķības, ko par mums stāstīja. Visus gūstekņus uzreiz sūtīja prom. Poļitruks sapratis, ka nešaus, sāk runāt, savējos kontraģitēt. Krievi domādami, ka viņš ir turpat krūmos, tā skan, sāk zalvēt pa tiem. Bet viņš runā ar rāciju: "Man dod kafiju dzert, es pīpēju, nosauc vēl to cigarešu marku, utt." Kad citi krievu gūstekņi viņu vēlāk ieraudzīja, tie gribēja viņu gabalos saplēst.

– Kāpēc?

– Tāpēc, ka poļitruki bija tie, kas zaldātu dzina drošā nāvē. Kad taisīja tā saucamās štoses, mēs gājām tādā kopā kā vīnogu ķekars. Viņi turpretī ierindā, kā Pirmajā pasaules karā. Nāk viena krievu ķēde, to nopļauj, pēc brīža – nāk nākamā. Poļitruks kliez: "Za roģinu! Za Staļina!" Brīnījāties, ko viņi tā kā nolēmēti nāk taisni mūsu lodēm virsū. Bez tam viņu artilērija un aviācija deva pa mūsu bunkuriem, neskatoties, vai viņi šauj pa savējiem, kas tikuši uz priekšu, vai mums. Tikai vēlāk sapratām, ka viņiem citas izejas nebija: atpakaļceļa viņiem nebija. No aizmugures viņus uz priekšu dzina ar mīnmetējiem. Ja nepaspēji aiziet, turpat paliki.

– Baismīgi.

– Tas nebija vienīgais veids, kā iedvesmot varoņdarbiem. Piemēram, krieviem dots uzdevums ieņemt kādu vietu. Tā bija arī pie tām pašām Vamžu mājām. Viņi šās mājas ieņemt nevar. Par sodu tad viņus nostādīja uz grāvja malas gaišā dienas laikā ar muguru pret mums. Šāviena attālumā. Var tikai iedomāties, ko tie cilvēki, tur stāvēdami, gaidīdami, kad iešaus viņiem mugurā, pārdzīvoja. Cits stāvēja stundu, cits divas, cits aiz bailēm turpat saļīma.

– Jūs uz viņiem nešāvāt?

– Nē. Dažam jau rokas niezēja, bet tas bija stingri noliegts. Tikām redzējuši arī, ka tos, kas nebija kaujas uzdevumu izpildījuši, salika soda bataljonā. Lai nebūtu jāatmīnē ceļi, lauki, viņus dzina iekšā mīnu laukā. Rets tur izlaipoja dzīvs. Tā krieviem bija lētāk un ātrāk, nekā atmīnēt.

Daudz ko esmu pieredzējis, bet nenožēloju nevienu dienu, ko pavadīju frontē. Es biju devis zvērestu, ka pret komunistiem cīnīšos, un esmu godam to izdarījis. To, kā ar tiem rokas divričiem tikko nošauto tēvu vedu uz kapiem, mūžam neaizmirst. Zārka arī nebija. Tikai baltā paladziņā ietinu. Mamma bija šokā. Viņa nekā ne saprata, ne varēja palīdzēt. Visu to laiku, kamēr vajadzēja tēvu apbedīt, turējos, kad pārnācu mājās, iegāju savā istabā, tad gan divas stundas raudāju balsī.

Ar kapteini Artūru Vīdneru Laumaņa bataljona kauju vietā Rumbās 1999.gada 23.decembrī un Lestēnē

RUMBU atbalsta punktu turēja Laumaņa bataljona 2.rota, komandieris PAULS SPRINCIS

P. Sprincis Austrālijā

23. XII. pl. 10. Sākas! Krievu lielais uzbrukums. Viesuļuguns tepat priekšā. Simtiem ienaidnieka lidmašīnu lido pāri. Pagalmā krit viena otra granāta. Tāpēc te pagrabā ir drošāk. Kursi jāaizmirst.

* * *

23. decembra vakarā. *Pavadvada pirmā kauja. Eleganta. Ka visas tādas būtu.* (Tas rakstīts vēl kaujas satraukumā, kad vārdus neizvēlas. Kā gan kauja var būt "eleganta"?)

Sarkanarmijas uzbrukums sākas ap desmitiem ar artilērijas viesuļuguni mums tieši preti un pa kreisi. Frontes grāvji ir kādus divus kilometrus no mūsu Rumbu muižas. Pāri lido simtiem divmotoru bumbvedēju. Bet mūsu pagrabā lielā kubulā rūgst cukurbiešu alus rītdienas Ziemas — cilvēces miera — svētkiem.

Vada komandiera vietā palikušais standartenerģenters (virsnieka vietnieks) Artūrs Vaidziņš man sacīja: "Valentīn, mums rakstveža nav, pierakstiet, lūdzu, visus vīrus un viņu adreses! Jūs arī vācu valodu protat." Vēl kauju pieredzes viņam nebija, taču ar prātu un nojautu saprata, ka ne jau visi paliksim dzīvi. Kas notiks pēc nedaudzām minūtēm, to iedomāt gan nespējām. Viņš ar dažiem vīriem aizgāja uz mazo pirtiņu kādus 100 m aiz Rumbu pils. Vēl pirms kaujas nopērties tīriem! Atzīmēju pagrabā esošos, taču pierakstīt vajadzēja arī tos, kuri mazgājās. Tā negribējās iet ārā no patvēruma, jo pagalmā šķīda šķembas. Lidz viņiem tiku neievainots. Steidzināju labsajūtā sprauslājošos puikiņus, lai taču neaizmirst, kas pašlaik notiek. Kāds noņirdza: "Pirms nāves kārtīgi jāizsutinās. Tur augšā vairs nevarēs." Atpakaļ skrienot, ieraudzīju, ka trīs lidaparāti lēzeni tēmē tieši uz lielo ēku. Nometos aiz vecas ēkas pamatu drupām pusceļā uz pili.

Sprādzieni aizsita ausis un apdvesa ar karstu, smirdošu nāves elpu. Metos pie savējiem. Pagraba durvis bija atspertas vaļā, bet tālāk rēgojās gaisma. Ielauzti bija griesti un apbērts galds pie loga, kur visu laiku biju sēdējis. Bumbas izgāja cauri visiem trim stāviem. **Mani izglāba pienākuma apziņa un tā izpildīšana.**

Apbērti vaidēja ievainotie, bet kaprāli Jāni Ulpi un V. Vrubļevski izvilkām jau apklusušus. Ievainoti bija Žanis Bērziņš, Modris Gaiziņš, Aleksandrs Jukmanis un Ēriks Zutis. Veselie gājām palīgā atbrīvot augšstāvos cietušos. Bumbas bija sprāgušas visos stāvos, bet torpēda centrā. Drupās kaut kur parādījās kāda roka vai kāja. Tur rakām ārā vai nu beigtu cilvēku, vai smagi savainotu, vai... neko vairāk kā roku vai kāju vien.

Kāds jauns puisis, atrokot vecāku vīru, kļiedza: "Jansonit! Jansonit! Jansonitis beigts." Virsseržants viņam bijis tēva vietā. Kā nu tagad tālāk bez viņa!

Vēl paguvām notīrīties, kad sākās... trādirīdi. Haotiska sazināšanās, apstākļu skaidrošana, juceklīga komandēšana, skraidelēšana un visa cita jezga. "Miķeli, kur Vaidziņš? Viņu meklē." Ak Dievs! Šie taču vēl peras vienā mierā. Tas viņus izglāba.

Izrakām no drupām visas trīs mūsu uz muguras nēsājamās raidītāju kastītes. Veselas. Rezultātā braucām tūlīt prettriecienā. Paši pirmie.

Piebrauca vairāki triecienlielgabali, un mums bija jākāpj uz tiem. Doties kaujā. Tas ir tik ļoti grūti. Vai patiešām? Vai jau? Vai pārņāksim? Varbūt tikai ievainos? Tā iekšķīgi drebam kaujā nebijušie. Iet pirmajā kaujā ir visgrūtāk. Tāpat ka pirmās reizes redzot blakus sprāgstam šāviņus. Viegļāk kļūst, kad jau uzraušamies uz lielgabaliem — it kā dzīviem, drebošiem tērauda cīņas biedriem. Gribas tikai ciešāk nogulties aiz lielgabala paaugstinājuma. Motoru siltumā. Triecienlielgabalam nav grozāma torņa kā tankam. Griežas pats. Toties krietni zemāks par tanku un kaujā dzīvotspējīgāks, jo grūtāk ieraugāms un sašaujams. Par tanku briesmīgāks ierocis.

Pārbraucām pāri laukam un pa meža ceļu iekšā uz Priežusargu mājām. Tur bija dzirdama šaušana. Strādāja arī mūsējie "kaulu zāģi" (tā saucām 1942. gada friču ātršāvējus ložmetējus).

Lielgabali traucās pilnā gaitā, un mūs pārņēma savāds ātruma un kaujas azarts. Neviens no biedriem blakus nobijies vis neizskatījās. Aiz kādām mājām šur tur rēgojās zaļganbrūni tērpti cilvēki. Protams, ienaidnieki. Tiem vērību neveltījām. Uz tālākām mājām traucoties, sāka šaut pirmais lielgabals, brīžiem piestājoties un nedaudz pagriežoties. Ievērojām, ka meža grāvjos abpus ceļa skrien un lien sarkanarmieši. Drūzmēdamies un klusēdami, tādā pašā virzienā kā mēs. Viņi uz mums nešāva, un mums arī nebija laika ar viņiem noņemties. Lielgabalniemi viņus neredzēja. Es viņiem to nepaziņoju, jo, ja sāktos šaušana, mūs no lielgabaliem nolasītu kā zvirbuļus.

Mēģināju sazināties ar Žubi un Putānu, kuri brauca uz citiem lielgabaliem, taču uztvēru tikai kādu nesaprotamu frāzi. Laikam tāpēc, ka bijām uz metāla blāķiem un kustībā.

Izbraucām no mežiņa labu gabalu. Bijām nobraukuši vismaz 2-3 km, garām Pakuļiem un vēl divām mājām, kuru ēkās sametām rokasgranātas. Nerimstot visapkārt tuvu un tālu vārijās kauja. Mūsu lielgabali apstājās, izvērsās un sāka intensīvi šaut. Komandieri pacēlās lūkās, lai pēc pretinieka šāvieniem redzētu svarīgākos mērķus. Mana

kaste nu darbojās, un, citiem piepalīdzot ar rokām, norādījām mērķus sānos un arī aizmugurē.

Gulējām savanditā zemē ap lielgabaliem. Komandieris lika tūlīt ierakties, taču to darijām visai slinki — gan būs jātrauc tālāk. Zeme bija sasalusi. Šāvām arī mēs uz stāviem, kuri klida priekšā pa lauku. Blakus plakšķēdami krita šaviņi. Kaujās bijušie teica, ka tāda skaņa ir mazajām minām ar stāvu lidojumu. Tā kā sprādzienus blakus bijām jau piedzīvojuši, uztraucāmies tikai par tiem, kas eksplodēja tuvāk par 20 m. Par asajiem ložu svilpieniem neesot jādoma, jo, kad lodes dzird, tad tās jau ir garām. Artilērijas granātas sprāga mežā aiz mums, tikko pieskaroties koku galotnēm vai zariem. Visspalgākie tomēr bija mūsu pašu triecienlielgabalu izšāvieni. Gandrīz kontuzēja dažus mūsu puisi, kuri neuzmanīgi bija nometušies zemē netālu no stobru galiem. Kopīgas kauju pieredzes mums vēl nebija.

Laukā un mežmalā rēgojās dažas jocīgas čupiņas — kritušie. Ienaidnieki. Palikām pilnīgi vienaldzīgi. Laukā un pretējā krūmājā, kur sprāga mūsu lielgabalu šaviņi, viss gāja pa gaisu. Zeme, koki, cilvēku "detaļas". Aizdegās kāda celtne. Parādījās cilvēku grupas. Tās pēc pirmā vai otrā šāviena izgaisa. Dega pretinieka bruņumašīna. Tikko kāda parādījās, tā vēlākais pēc trešā šāviena no mūsu lielgabaliem apstājās vai dega. Triecienlielgabali dragāja tiešā tēmējumā, ne tālāk par kilometru.

Ienaidnieks drīz saprata, no kurienes šauj, bija ievērojis mūsu "nezvērus". Mums sāka gāzt virsū viņu artilērija, kas strādāja uz goda. Tuvu sprāga vairāki smagie lādiņi, gan neievainojot, bet pamatīgi nobaidot visus — arī vāciešus bruņās. Steidzami pārcēlāmies sānis. Mīnas ceļā meklēt, kas bija viens no pavadvada galvenajiem uzdevumiem, nebija laika. Tāpat izlūkot, vai kur neslēpjas ienaidnieka kareivji — smago rokas granātu metēji, kas varētu sabojāt kāpurķēdes.

Visam pāri dvakoja deguša pulvera asā dvinga, kas man mūžam paliks atmiņā kā tuvas nāves smaka. Tāpat ka ceptas eļļas smārds mūždien atgādinās sašautus tankus.

Laiku pa laikam pārceļoties, noturējāmies līdz tumsai. Baterijas komandieris pa radiotelefonu man sauca: "Feierabend, Letten! Nach

Hause!" (Metam mieru, "feirāms", latvieši! Uz māju!) Dienas darbs pabeigts, un jābrauc mājās. Lādiņi visi izšauti.

Bijām visai pārsteigti, ka pa šito elles burkšķi neviens nebija kritis, pat ne ievainots. Arī lielgabaliem nekāda skāde nebija nodarīta. Jutāmies kā pēc smaga un labi padarīta darba.

Aizbraukuši atpakaļ Rumbās, vēl ilgi uzbudināti un priecīgi pārrunājām, ko un kā katrs darījis un jutis. Nospriedām, ka mūsu vadnieks ir aukstasinīgs, drošs un pieklājīgs jauneklis un mūsu instruktori, izņemot vienu, ir droši un kārtīgi vīri. Tāpat arī vācieši un jo sevišķi viņu komandieris. Tas "viens" mūsējais bija virsseržants Ādolfs Eliass, kas — pagrabā it kā viegli kontuzēts — aizlaidās. Mūsu pirmie no rīta kritušie bija "piemirsušies", jo tas likās... tik sen. Kārlis Vītelis no Bauskas man priecīgi stāstīja, ka neesot vis kritis pirmajā kaujā, kā čigāniete viņam pareģojusi. Smagums nu novēlies. Bet acis viņam likās blāvas, ar tādu savādu izteiksmi.

Mēs esot bijuši paši pirmie, kuri devušies prettriecienā krievu (100. korpusa) un latviešu (130. korpusa) uzbrucēju flangā. Patiesībā tos bez niknas kaujas, drīzāk ar savu klātbūtni vien ne tikai noturējām, bet padzinām no trim sētām un meža kādus kilometrus atpakaļ. Bez zaudējumiem pašiem. Protams, tikai savā sektorā — uzbrucēju dienvidu spārnā — pieci triecienlielgabali un piecdesmit leģionāri vismaz pret desmitkārtīgu pārspēku.

Viņi to nebija gaidījuši, laikam tāpēc mums tā izdevās. **Mūsu tik strauji radītās briesmas no sāniem nobremzēja viņu vispārējo lieluzbrukumu.**

(Par šo vieglo uzvaru pēc divām dienām smagi samaksājām, turoties tuvu klāt lielgabaliem un neierokoties sasalušajā zemē.)

Vakarā pēc kaujas vadnieks lūdza, lai kāds aiziet pēc "kaulu zāģa", kas bija palicis pie 1. baterijas Lielvanagu mājās. Gāja Vilhelms Apinis un Rūdolfs Lācis. Gāja un aizgāja... nebūtībā. Pazuda bez vēsts. Bija dzirdama šaušana birzītē uz to pusi. Nezinājam vēl, ka pāris kilometru aizmugurē palikušos Lielvanagus pašķidrā vācu 21. aviācijas lauku divīzija nav noturējusi. Tai virsū pēc viesuļuguns gāzās divi korpusi un tanku divīzija. Aizmugurē pie Mazbērziem tos kopā ar latviešu

artilēristiem un kājniekiem (komandieri Ozols un Insbergs) palīdzējusi apturēt mūsu 393. triecienlielgabalu brigādes 1. baterija virsleitnanta Šēfera vadībā. (Viņš Ziemassvētkos nomira ar mazu ievainojumu mutē. Saindēšanās.) Sašāvuši 14 tankus. Kājniekus apturējuši 70 m pirms lielgabaliem.

Tās dienas pieraksts noslēdzās:

Bumbu uzbrukumā krituši Ulpe un Vrublevskis, ievainoti — Zutis, Gaiziņš, Jukmanis, Vitoliņš, Bērziņš; bez vēsts pazuduši Aņinis, Lācis; slimnīcā — Rīža, vācietis Maels un Ādolfs Eliass.

24. XII. Šodien kauja varena un bija ko turēt. Uzrakstīt visu nevaru. Vairākreiz dzīvība matā karājās. Domāju gan, ka nu pat beigas, kad viesuļuguns no visiem kalibriem gāzās virsū un sprāga degungalā, kad vaņķas dūmos parādījās un man ierocis, šķembas bojāts, nedarbojās.

Tagad, Laumaņa trosā (aizmugures atbalsta punkts ar saimniecību: virtuvi, vezumnieku, kurpnieku, skroderi u. c.), svētvakara sajūtas nav. Vēl katrs troksnis liek sarauties, un ausīs skan visu dienu dzirdētā granātu un bumbu svilpšana.

Esmu dzīvību ķīlā licis. Biju dzirdējis, ka pirmajās reizēs pie ložu svilpieniem un granātu sprādzieniem visiem dūša papēžos. Nepavisam tā nebija, un godam turējāmies. Tādas kā parastās bailes nejutu.

Ievainoti: Leons Romanovskis, Miķelis Līcis (palika ierindā), Jānis Andžāns, Arnolds Boks, Imants Melders, Edgars Jēkabsons, Rūdolfs Atvars, Alfrēds Mednis, Rolands Stebers, Artūrs Vaidziņš (palika pie vienības).

Jānis Balodis pazuda bez vēsts. Neievērojām, ka viņš bijis mūsu grupā, uzbrūkot "Staru" mājām. Grupas vecākais kaprālis Arvīds Klaviņš to arī laikam nezināja, jo droši vien Balodis parasti bija citā nodaļā. Pūsis, iespējams, kritis vai smagi ievainots, palika savā segtajā bedrītē Staru pagalmā. Varbūt atējot noklidis mežā. Tikai vakarā Vaidziņš pateica, ka pie viņiem Balodis nav bijis. Bet tad Staros bija jau krievi.

Uzbrukumā Annužiem krita ar lodi pierē, skrienot priekšgalā, Kārlis Vitelis, — čigānietes pareģojums piepildījās, jo šī bija pirmā asiņainā, istā kauja. Bail man teikt, ka tie, kuriem acis redzēju šādu blāvu izteiksmi, nākamajās dienās krita vai tika smagi ievainoti.

Vaidziņa grupa ar trim triecienlielgabaliem ieņēma Annužus, vakarā atstāja. Kļaviņa, Līča un mana grupa ar trim triecienlielgabaliem ieņēma Starus, vakarā atstāja. Kapteinis Barths ir visas brigādes komandieris. Jāziņo viņam.

(Turpmākais rakstīts Zviedrijā, Ērebrū (Örebro) slimnīcā. Nāves ēnā pirms izdošanas ienaidniekam.)

Naktī uz 24. XII. Sarkanie mazās grupiņās nemanāmi aizlavījušies aiz mūsu posteņiem. Izdarījuši bez upuriem to, ko pa dienu nav varējuši, bezjēdzīgi triecoties un atstājot kritušo laukus. Mēs un brigāde ejam pretuzbrukumā divās daļās: viena — uz Annužiem, otra — uz Stariem. Lielgabali paliek meža malā 400 m pirms mājām, bet mēs skrienam pāri laukam, kur guļ vairāki liķi krievu pufaikās. Viens vecs vīrs ar bārdu, citi — jauni puisīši latviskām sejām (viņiem taču vairodziņu ar mūsu karoga krāsām nav). Ieņemam mājas, kuras pretinieks pēc mūsu lielgabalu zalvēm ir atstājis. Tur bijuši ielenkti mūsējie, leitnanta Gaigala vīri, bet arī viņu tur vairs nav. Tikko aplencēji atkāpušies, laikam aizlīduši pa meliorācijas grāvi sānis pa labi uz mežu. Vēlāk šajā grāvī viens puisis vēl sedza viņu atkāpšanos.

Staru mājas ir drupās, tikai sētā izraktas tranšejas un ierikotas atsevišķas "lapsu alas" — šauras, ar baļķēniem pārklātas bedres. Tās mūs glābj, kad esam pamanīti un sākas nepārtraukta artilērijas un mīnmetēju uguns uz mums un mežmalu. Paspējam salist bedrēs un gaidīt... kad uzmetis virsū. Zeme dreb un vaid, viss drūp un birst. Uz pārsegumu nepārtraukti krīt saplosīta zeme un šķembas, un liekas, virsū sprāgst mazās mīnas. Ausis ir aizsistas un džinkst, un brižiem elpa aizraujas no gaisa sitieniem. Atsevišķi sprādzieni šajā elles troksnī vairs nav izšķirami, tikai izdalās asi kaucieni no lieliem lādiņiem un svīlpieni no maziem, kuri nāk tieši virsū. "Cauri ir ar dzīvi," jādomā par katru lādiņu. Lūpas čukst: "Mūsu Tēvs debesīs..." Pirmo reizi mūžā no sirds. Kāds sprādziens saspiež bedrīti, un šķemba pasit mašīnpistoli. Laiks liekas apstājies. Cik gan ilgi tā var turpināties? Nav prātā paskatīties pulksteni... Droši vien visi jau beigtī, kājas cilājas skriet prom, prāts notur. Grūti elpot šajos putekļos un dūmos, un sevā deguša pulvera, tuvas nāves smakā.

Un tad — pa starpu sprādzieniem dzirdu mašīnpistoļu kārtas. Nav vairs ko gaidīt! Izraušos un redzu Arvidu Kļaviņu šaujot dūmakā. Viņš par karotprasmi un varonību iecelts par kaprāli. Māju drupas ir nolīdzinātas ar zemi, bet no tām ārā ķepurojas visi. Zemaini, nokvēpuši un puskurli, apdulluši. Cits tīri veikli, cits grīlodamies, cits tūlīt sāk šaut, cits apjucis skatās apkārt. Mans ierocis sašauts, lūkoju rokas granātas un durkli un nometos blakus Kļaviņam, kas piecēlies uz ceļgaliem. Viesuļuguns uz mums ir rimusies, arī mūsu lielgabali klusē. Klusums. Savādi tagad tas liekas. Šauteņu un ložmetēju skaņas skan pavisam sīki. Troksnis ir aizgājis pamalē.

Pavisam tuvu ieraugu daudzus stāvus. Tie nenāk ar "urrā" mums virsū, bet kā apjukuši bariņos lēni velkas no vienas puses uz otru. Kļaviņam vēl piebiedrojas vairāki ar šautenēm. Mūsu ložmetēju gan nedzird. Kad šķiet, ka uzbrucēji cits pēc cita pazuduši — vai nu krituši, tāpat vien sagūluši, vai ievainoti —, Kļaviņš kliec: "Jālaižas!" Un laižamies arī. Atpakaļ pie lielgabaliem, kas mums jāšargā no ienaidnieka kājniekiem.

No Staru mājām iet novadgrāvis uz mežu. Gan ne uz aizmuguri, bet sānis. Tomēr drošāk nekā pa klaju lauku. Man radiotelefona kaste uz muguras, bet ar fričiem un otru grupu sazināties nevaru — viņi neatbild. Lienam cits pēc cita pa grāvi. Tuvu pie meža ieraugu guļam vēl vienu galīgi nobijušos puisīti, laikam no leitnanta Gaigala ielenktās grupas. Drošinu viņu. Te taču ir jau gandrīz drošība. (Cik viss gan relatīvs!) Un, redzot tādu nobijušos, pats jūtos tīri varonīgs.

Tiekot mežā, meklēju mūsu triecienlielgabalus, lai tie pamatīgi "nodod" pa lauku aiz mājām. Mēs bez lielu bēdu trieksimies atpakaļ uz Stariem. Taču ieraugu zaļos krievu tankus T-34! Vai patiešām tie mūs apgājuši? Ņemu rokā granātu... bet ieraugu tankiem uzkrāšotus vācu krustus. Vai kaujas viltība? Tad lūkā pamanu virsnieku melnajā vācu tankistu formā un uzsaucu vāciski, kas šie tādi. Atbild: "Verfluchte russische Panzern — Beute!" (Nolādētie krievu tanki — trofeja!) Mierīgi noklausos, ka salīdzinājumā ar vācu tankiem tie iekšpusē ir neērti, ar vājāku motoru un ļoti augsti, viegli ieraugāmi un sašaujami. Labi esot tas, ka nevajagot benzīnu — ejot ar naftu un... tik ātri

neaiždegoties. Nu pilnā augumā ejam droši tālāk. Vācieši uzticas un labprāt aprunājas ar latviešiem, kas prot vācu valodu.

No uguns izvairoties, mūsu lielgabali atkāpušies dziļāk mežā. Norādu lielgabalniem mērķus, un viņi šauj, kamēr visi lādiņi cauri gan. Tad saka — pavēlēts palikt uz vietas līdz tumsai un braukt atpakaļ uz Rumbām. Vieni mēs netaisāties list atpakaļ peklē, lai gan vajadzētu. Vajadzētu noturēt Starus, bet tuvumā nav neviena, kas mūs nomainītu. Vakarā mums, pavadvada puīšiem, pavēlēts sekot lielgabaliem.

Naktī murgains miegs, bieži trūkstamies augšā. Viens otrs iekliezdas un neguļ. Es atzīmēju ievainotos un kritušos. Naktī, aizsūtīts uz trosu Brandavās, pierakstu pārdzīvoto. Bridi bija vēlēšanās tur mierīgi pārgulēt. Taču to nevaru — pienākums un sirdsapziņa neļauj. Jāiet atpakaļ burkšķi.

25. XII. Vakar pats Vaidziņam teicos iet kaujā, bet šodien biju nobijies. Kā sakarnieks, vācu valodas pratējs varēju palikt pie brigādes komandiera Rumbās. Nē, pat ne nobijies, tikai nekā nevarēju uzkāpt uz triecienlielgabala, braukt kaujā. Vai priekšnojauta? Vai savu likteni cilvēks daļēji veido arī pats? Tīri labprāt piekritu, kad vadnieks man teica, lai paliekot "mājās", tiešā kontaktā ar vadību. Tas pēc vakardienas pieredzes esot ļoti svarīgi. Līdzī lai brauc Aloizs Putāns un Aleksandrs Žube — katrs savā grupā, un lai es viņiem paziņojot visus rīkojumus. Lai katrreiz nav jāprasa no lielgabalu radiotelefonistiem, jo tie kaujā netaisa lūkas vaļā. Troksnī tāpat pareizi nedzird. Laikam jau mani, bālu redzot, Artūrs pietaupīja. Pats viņš bez drebēšanas veikli uzrausās uz lielgabala. Kurš toreiz varēja uzminēt, ka tas ir liktenīgi? Kaujā brauca abu bateriju vēl veselie septiņi triecienlielgabali. Šajā kaujā gandrīz iznīcināja mūsu pavadvadu.

Vaidziņu ievainoja, Žubi smagāk, bet Putānam nošķēla žokli. Naktī Rumbu pagrabā kāds ar zīmēm lūdza dzert, un sākumā es viņu nepazinu. Redzot, ka viņš sāpēs lokās, tikko valdīju asaras. Tajā asiņainajā recekli nedrīkstēju neko pilināt. Ārā nevarēja rādīties, un ievainotos tikai rīta pusē aizveda uz bruņām triecienlielgabali. Sanitāri visur nepaspēja. Sāpes mazinošas zāles visas bija izlietas.

Tā diena sākās kā parasti... Vai nav baismīgs šis "parasti"? Zēni sakāpa uz triecienlielgabalu bruņām un devās prettriecienā uz Lielvanagu pusi. Brigādē skaitījās piecas haubices un pieci lielgabali. Kaujā devās septiņi. Atšķirība: haubices šauj ar stāvāku trajektoriju un ir ar isāku stobru, bet lielāku kalibru. Lidz Lielvanagiem nebija varējuši izlauzties milzīga tanku pārspēka un artilērijas uguns viesuļa dēļ. Triecienā apturēti, mūsējie varēja tikai šaut preti uzbrucējiem un viņu uguns punktiem. Ar bruņām neaizsargāts un steigā neieracies, pavadvads gulēja pie saviem triecienlielgabaliem. Sargāja tos no ienaidnieka kājniekiem krūmājā un birzītē. Sākumā. Vēlāk tur bija savandita zeme ar zariem un šķembām. No plānā sniega — ne vēsts. Bet triecienlielgabalu precīzie šāviņi arī pretinieku — 19. tanku korpusu nelaida tuvāk uz Rumbu pusi.

Lielgabaliem stāvēt uz vietas, vairākus no tiem sašāva. Vienam trāpīja pa stobru, citam pa kāpurķēdēm, kāds sadega. Divas apkalpes — astoņi vācieši krita. 1. baterijas komandieri ievainoja. Tankistiem ir citāds liktenis nekā kājniekiem. Tie retāk tiek ievainoti — parasti apdeg vai sadeg dzīvi. Viņu rūditie veterāni vakarā ar asarām pieminēja tikko kritušos biedrus. Kopā gadu karojuši kā brāļi. Uzslavēja mūsu pavadvada vīrus, kuri, paši būdami neaizsargāti, sargāja viņus. Tranšeju tur nebija. Tik vien patvēruma, cik smago granātu bedrēs vai sasalušajā zemē paspēts iekašāties. Brigādes feldfēbelis Grosmans satraukts, abām rokām manu roku apņēmis, lūdza piedošanu. Kāpēc tieši man? Nesapratu, par ko gan. Kaujā riskējis atvērt lūku, viņš vienam no latviešiem rādījis, lai palien zem lielgabala. Tur vismaz glābiņš no nepārtraukti stāvus krītošajām mīnām. Tiklidz Stepāns Rekerts palidis apakšā, tur sprādzis lādiņš. Grosmans to pārdzīvoja, it kā būtu vainīgs. Kaujas sākumā man izdevās sazināties ar Žubi, bet vēlāk uz viņa vilņa skanēja tikai čirkstoņa. Izrādījās, ka Žubes raidītājam lode pāršāvusi antenu virs galvas! Vismaz spēju pateikt, ka pavadvadam pavēlēts palikt pie triecienlielgabaliem, bet **vieniem pašiem uz priekšu neiet**. Putāns klusēja, smagi ievainots. Citu pēc cita ievainoja arī Edgaru Mituli (smagi), Rihardu Donātu (smagi), Edgaru Mērnīeku (nomira slimnīcā), Alfrēdu Čuru, Oskaru Tortuzu, Zigfrīdu Līcīti, Jāni

Medziņu, Edgaru Vitoliņu, Jāni Andersonu, Rihardu Dzintaru un vieglāk seržantu Arvidu Kļaviņu (palika ierindā), Alfrēdu Bunci (kontuzēja, palika ierindā), Alfrēdu Medni (atgriezās 17. D), Aleksandru Žubi (atgriezās 15. D), Fridrihu Venceli (atgriezās 15. D). Artūru Vaidziņu ievainoja otrreiz — plecā (palika ierindā). Arnoldu Bernovski nosūtīja uz slimnicu ar dzelteno kaiti (botkinu) smagā formā. Ievainotos no kaušanas lauka izveda bojātie lielgabali. Daži atrāpoja paši. Viņus noguldījām uz salmiem sabombardētās Rumbu muižas trisstāvu mājas pagrabā. Vai Rumbas nav šī kara Ložmetējkalns? Pavadvads bija cietis no pretinieka smagajiem ieročiem, jo kājniekus tikpat kā nav redzējuši. Mūsu kājnieki pa istam nemaz nav dabūjuši šaut. Lielgabali un paši šoreiz pārvietojušies maz, tāpēc tā cietuši. Krievu artilērija strādāja varenī. Frontes sektors te bija blīvs.

19. divīzija kopā ar piekomandēto 393. triecienlielgabalu brigādi apturēja vienu no briesmīgākajiem uzbrukumiem Kurzemē. Brigāde arī bija viens no tiem dzirnakmeņiem, kas, bojā iedams, samala sarkano 130. latviešu un citu uzbrūkošo korpusu izlasi — padomju tikko mobilizēto Baltijas jaunatni.

Visi uzbrukumi un pretuzbrukumi Kurzemē deva tikai kapsētas. Viņiem — lielākas. **Toties izglāba simttūkstošus no Sibīrijas un aizturēja krievus, lai rietumnieki tiktu tālāk. Tāpēc sabiedrotie satikās nevis pie Lamanša vai Reinas, bet pie Elbas.**

Šajā dienā gāja, nāca mums palīgā vai arī tika dzīts uz "kautuvi" — kāds savāds pulks. Daždažādās uniformās: policistu, aizsargu, leģiona un pusprivātās drēbēs. Šķiet, aizmugures iestādēs, slimnicās un kureliešos bijušie. Virsniekvietnieks Vārna, kas mani kādreiz aicināja uz kureliešu "isto Latvijas armiju", tagad veda palīgus savai "bandai" frontē. **Sargāt latviešu tautas pēdējo cerību — Kurzemi.** (Viņi papildīja pakalniņu uz austrumiem no Rumbām, kur tagad laists pāri ceļš "par mūžīgu piemiņu". Lai kritušie tuvāk dzīvajiem. Ja vien viņu kauliņi kopā ar granti nav izvazāti. Marta kaujās krita Vārna.)

Vēl dienu piezīmēs tāds ieraksts:

1. Zsv. 25. XII. *Kauja pie Rumbām — artilērijas viesuļuguns. Tēviņi, Pampari, Uši, Annuži, Stari.*

Vada komandieris Vaidziņš par šo kauju stāstīja, ka uzdots uzbrukt Lielvanagu virzienā, bet, kur ir ienaidnieks un savējie, tas nav bijis zināms. Jārikojoties pēc apstākļiem uz vietas. Apstājušies ganību un meža nogabalā starp Jātnieku un Pakuļu mājām kādus divus kilometrus no Rumbām. Tad lielgabali pagriezušies pa kreisi ziemeļu virzienā. Flangos savu vienību nav bijis, un apvidus bijis nepārskatāms.

Viņš ar desmit vīriem gājis izlūkos uz priekšu pa meža lanku mežsargmāju Bērzu virzienā. Pēkšņi no ceļa grāvja kādu 40 m attālumā paslējies sarkanarmietis ar paceltām rokām. Ienaidnieks atrasts! "Ko darīt ar gūstekni? Vai tās nav lamatas?" Kamēr tā domājis, tikām kāds izšāvis, un sarkanarmietis pazudis, lai gan Vaidziņš pavēlējis nešaut, bet izklist un skriet atpakaļ.

Acīmredzot naktī mūsējie atstājuši Annužus un Starus, ko vakar ieņēmām, un arī Audžus un Pakuļus. Tagad uzbrūk Rumbām. Mūsu vienība pagriezusies pareizi un trāpījusi frontes spraugā.

Puiši izklaidus steigušies atpakaļ, bet viņš pats ar draugu — seržantu Skudriņu, vēsāku prātu turēdami, palikuši pēdējie. Tad viņus pārsteigusi ložu lija. Skudriņš iesaucies: "Krūtīs! Esmu pagalam!" Spēris kādu soli sānis, iekritis nelielā grāvītī un vairs nav kustējies. Tūlīt pāri viņiem klājusies "Stalīna ērģeļu" (reaktīvo šāviņu) zalve. Gausi, blarkšķēdami nākuši ik pa sekundei lādiņi, kas, atsizdamies pret zemi, sprāguši. No tiem izlidojušas šķembas, uguns un dūmi uz visām pusēm. Katra nākamā kārtā nākusi metrus desmit uz pretinieka pusi. Šāviņš veidojis piltuvveida bedri, un no tā palikusi ap 20 cm resna caurule ar sašķeltu galu un asa pulvera smaka. Noklāta "vārijusies" 120 m plata un 40 m dziļa josla.

Mūsu vīri patvērušies granātu bedrēs un nemaz nav cietuši. Brēka liela — vilna maza. Tas "brīnumierocis" iedarbojies vairāk psihiski, jo griboties celties un skriet ārā no apšaudes lauka, bet to nedrīkst darīt.

Sapulcējušies mežmalā un par pretinieku ziņojuši saviem triecienlielgabaliem, kas tūlīt sākuši šaut. Bet arī pretinieks mūsu lielgabalus pamanījis un sācis gāzt virsū dažāda kalibra granātas un mīnas, kā nopratuši pēc dažādām šāviņu skaņām. Lielgabali un pavadvada vīri līdz ar tiem gan mainījuši pozīcijas, taču licies, ka

apšaudīta it kā bez jēgas tiek visa apkārtnē. Arī priekšā, kur pretinieks pats. Pa starpu apdullinošajam sprādzienu troksnim dzirdējuši tanku rūkoņu.

Cits pēc cita ievainoti daudzi mūsu puisi; divi krituši — Rekerts, zem triecienlielgabala glābdamies, un Slišāns, kuram granāta nocirta galvu, kad viņš pacēlies no granātbedres pavērot notiekošo. Sašāva arī triecienlielgabalus. Vienam kāpurķēdes, otram nošāva stobru — nogrieza kā ar nazi pie torņa, viens sadega, bet vēl vienu sadragāja. Krita divas apkalpes — astoņi vīri.

Ierakties bijis grūti, jo zeme sasalusi, tomēr vēlāk, kad glābušies smago lādiņu izsistajās bedrēs, cietuši mazāk. Viegli ievainotie paši rāpojuši uz aizmuguri, smagāk ievainotos izveda bojātie triecienlielgabali.

Ienaidnieka pusē cauri dūmakai manījuši daudzus sārtus. Tas mūsējo darbs, viņi šāvuši nepārtraukti. Vai mūsu triecienlielgabaliem lādiņi pievesti, to Vaidziņš neesot ievērojis. Sazinājies ar triecienlielgabala radiotelefonista palīdzību, jo savējie — Putāns smagi ievainots, bet Žubes aparātam nošauta antena. Silamiķelis no Rumbām paspējis paziņot, lai vieni paši uz priekšu neiet, bet sargā lielgabalus.

Visu dienu gulējuši viesuļugunī, un nekāda atelpa nav bijusi. Taču nevienam ienaidnieka kareivim nav redzējuši un paši dabūjuši šaut tikai tik, cik izlūkgājienā, tad gan devuši sirdīgi pretim. Droši vien mazāk būtu cietuši, uzbrūkot uz priekšu, kā vakar un aizvakar, ne guļot te krūmājā un mežā, kas uz vakarpusi pārvērtās par "uzartu" lauku.

Vairāki krievu novērotāji laikam bija tuvu pielīduši, jo, kad brigāde pēc pabeigta darba ar tumsas iestāšanos braukusi mājup, ienaidnieka uguns sekojusi. Šajā vietā nav bijis neviena, kas pozīcijās mūs nomainītu. Arī nekādas tranšejas nav paspēts ierīkot.

Agrāk divaini licies, ka mums, "plikiem" kājniekiem, jāsargā bruņotie triecienlielgabali, tagad šajā kaujā to sapratām. Mums krita trīs, viņiem trīsreiz vairāk, bet ievainoto mums daudz, viņiem maz.

(Mēs — septiņi triecienlielgabali un 40 leģionāri — esot apturējuši sarkano 19. tanku korpusa un 100. strēlnieku korpusa daļu uzbrukumus Rumbu virzienā.)

26. XII. Pavēlēts atstāt Rumbu pagrabu. Ievainotie, kas visu nakti vaidējuši, agri no rīta aizvesti. Vakarā līdz ar tumsas iestāšanos, kad šaušana pierima, atlikušos vienības cilvēkus un "šturmgešicus" atvāca atpakaļ uz muižas drupām. Ēšanai atveda ogumaizi, desas un t. s. lielkaujās paciņas ar saldumiem un smēķiem, bet neko, ar ko "dūšu piesiet". Dzeršanai bija tikai lielajā toverī raudzēta brāga ar apmetuma un koka gabaliem. Ūdeni smelt no pagalma akas bija bīstami minu dēļ, ko bārstija nepārtraukti. Gar šo aku dienā gāja pats divīzijas komandieris Štrekenbahs un uz slidenā ledus nolikās garšļaukus. Nebaidījās visnākt uz pirmajām līnijām!

Ejam uz Jāņukroga pusi. Līdzī brauc mūsu vedējs no trosa — čigāns Jānis Goldblats ar mantu vezumu. Kurš viņu saziņojis, to nezinu, bet klāt kā nagla. Tagad daudz sprādzienu tuvumā matijis kā nekaitīgus un kļuvis pavisam drošs. Starp citām, vadam gan vairāk vajadzīgām mantām paķēris līdzī arī manu mugursomu. (Par to reiz pastāstīšu veselu leģendu, jo vienkāršām lietām arī var būt savi likteņi. Ne tikai dārglietām vien.)

Ceļu krustojumā pirms Jāņukroga stāv grupa draudīga paskata vācu tanku (510. tanku nodaļa rezervē). Pirmo reizi redzu "tīgerus". No viņu briesmīguma mums prāts top pavisam mierīgs. Sprotam, ka šī vācu 12. tanku divīzija ir Kurzemes aizstāvēšanas mugurkauls. Tautpīta kā pēdējā rezerve. Kaujās neesot piedalījusies, tikai braukusi no vienas kauju vietas uz nākamo. Nepārtraukti.

Mums rūgtums — kamēr viņi te miegojās, kājnieki mira un noasiņoja. Taču bojā gāja arī augsti karakungi paši un viņu lielgabali.

Krievi (mēs visus padomju sarkanos karavīrus toreiz saucām par krieviem) uzlidoja ar triecienlidmašīnām. Tās bieži mums nodarīja daudz ļauna. Friči tās dēvēja par "Schwarze Tod" (melnā nāve), jo šie "putniņi" bija melni krāsoti un zemu lidoja, lai iznīcinātāji "Focke-Wulf" nepamanītu no augšas. (Slavenie meseršmiti, šķiet, karā bija jau iznīcināti.) Tomēr šodien necietām no tiem. Pēc tam blakus nodragāja ar "Staļina ērgelēm". Skats no sāniem bija šaušalīgs. Kāds pushektārs lauka deg, mutuļo, vārās un kūp — ar lielu troksni. Taču liela brēka — maza vilna. Ja esi zem zemes limeņa un kādu no

mazajām minām neuzmet tieši virsū, piever acis un ausis un drusku pagaidi! Nedomā lēkt augšā, mukt aiz nobīļa. Vakar mūsu vads, pats neierācijas, uz klaja lauka "izbaudīja" to uz savas ādas. Bez kritušajiem.

Pēc tam nāca ienaidnieka kājnieki uzbrukumā uz Silgaiļiem. Saujiņa mūsējo to neizturēja. Papriekš pa vienam, pēc tam jau bariņā viņi pieliekušies skrēja pa nogāzi šurp un sānis. Mēs metāmies guļus. Saugaidīt, kā nākas. Viņi palika starp mums. Mūsu lielgabali bija aizbraukuši tālāk. Mēģināju viņus sazināt un palūgt atpakaļ, bet neizdevās sazināties ar baterijas komandieri. Vaidziņš norūca: "Iztiks paši!" Savādi, ka tādā panikas reizē bail ir vairāk nekā viesuļugunī. Liekas, viss šeit zaudēts. Mēs, tikai 12 vīri, noturējamies ar kājnieku ieročiem vien, līdz devās pretuzbrukumā kāda vienība un Silgaiļus atguva. Man pašam šaut neiznāca, jo krāmējos ar raidītāju.

Mans skolas biedrs — "Nacionālas Sardzes" pirmais komandants dzelzskrustnieks Kārlis Miške kopā ar saujiņu vīru vēl divas dienas esot noturējuši Rumbas. Starp kritušajiem biedriem un ienaidnieka liķu laukiem visapkārt. Tāpēc vēl Lestenes baznīca, pastorāts, pagastnams un Kundziņi varēja būt dziļā aizmugure. Pāris kilometru aiz Rumbām.

Man pierakstīts: 2. Zsv. 26. XII. Tanki pie Jāņukroga. Bumbu uzbrukums, "Stalīna ērģeles". Panika — prettrieciens uz Silgaiļiem. Roberts Pone paliek ierindā (ievainots).

27. XII. Kundziņos. Bijām palikuši ierindā: standartoberjunktiers — virsn. vietnieks Artūrs Vaidziņš, hauptšārfirers — virsseržants Gerts Grencions, unteršārfirers — kaprālis Oskars Pladers, rotenfirers — nodaļnieks Jānis Heinrihsons, šturmmaņi — dižkareivji: Andrejs Āķītis un Pāvils Gradinskis, grenadieru — kareivji: Roberts Pone, Jānis Kurmis, Viktors Andžāns, Rihards Bērziņš, Izidors Cibulis, Eduards Megnis, Elmārs Osītis, Harijs Kabraks, Valentīns Silamiķelis, Jānis Akmens, Albins Bogdanovičs, Jānis Goldblats, Salimans Adijāns. Kopā — vēl 19. No 64 vīriem, kas bija pirms nedēļas.

Seržants Arvids Kļaviņš un dižkareivis Alfrēds Buncis, kurus ievainoja 25. XII un kuri palika ierindā, šajā dienā tika aizvesti uz

divīzijas lazareti Irlavā. (Vīri minēti tādā kārtībā, kā man pierakstīti.)

Tur, Irlavā, pēc ievainojuma nomira "Nacionālās Sardzes" biedrs leitnants Rihards Augstmanis — otra "N. S." biedra, sanitāra Osvalda Gasjūna rokās.

28. XII. Par iepriekšējo dienu neatceros nekā vairāk kā tikai to, kas pierakstīts par vīriem, bet par šo dienu gan. *Atmiņas atsauc viens pierakstītais teikums:*

Uz Jaunpili un trosu. Kukuruzņiks.

Tas liek atcerēties, kā mani dzenāja lidmašīna.

Pilmēness naktī braucu ar pajūgu pa šķidru mežu, kur pamišus koku puduri un pļaviņas. Virs galvas dzirdēju divainu šalkšanu un tad netālu grāvienu. Maniju, ka aizlido lidmašīna. Vienā mierā braucu tālāk, līdz bumbas sprādziens gandrīz apgāza pajūgu. Zirdziņš sāka trakot. Saprātu, ka tieku medīts viens pats. Kāds gods! Pabraucu zem kuplākas egles, bet ar to nebeidzās. Krievs bija tik neatlaidīgs, ka, iespējams, tas bija latvietis. Ar briesmīgu aurošanu virsū nāca kaut kas baigs. Nokrita aiz koka. Izrādījās — sliedes gabals.

29. XII. Pierakstīts: *Stützpunkt (bāze) mācītājmuižā Lestenē.* Pastorāts bija vesela liela māja ar ērtām, gaišām telpām. Taču, pēc mūsu pieredzes, tā likās galīgi neaizsargāta, jo jādzīvo virs zemes līmeņa. Sienas arī nav apbērtas ar biezu zemes kārtu. Labi, ka tagad kaujas pieklusušas. Jau trešo dienu nekaujames. Mūs, atlikušos, uz grāvjiem nedzen, jo taupa ātrai izkaušanai, ja tāda "note" radīsies.

30. XII. Vakarā uz trosu. Mīnas degungalā. Vaņkām uz mīnu kastēm esot rakstīts: "Vai šodien normu esi izpildījis?" Citādi tagad vienas miera dienas — bet cik ilgi?

31. XII. Mīnas pastorātā. "Sivēns" pie loga. Mīnas sprāga tālāk mežmalā uz bunkuru jumtiem un blakus. Vairākkārtīgam balķu segumam nekādu ļaunumu nenodarīja. Tas "sivēns" ir šodien no "melnās

nāves" nomesta resna bumba. Nokrita pie loga. Nesprāga. Ja būtu sprāgusi, tad puse mājas aizlidotu kopā ar dažu no mums.

Atminos, ka šajā vai varbūt nākamajā vakarā bijām sapulcināti pāris simtu fizilieri bataljona atlikušo vīru. Leģendārais izlūku komandieris majors Ernests Laumanis, kas savus padotos prata taupīt, teica runu.

"Zēni, mēs negribam karot ne vienā, ne otrā pusē. Mēs esam iesaukti pie vāciešiem, bet, ja mēs nebūtu šeit, tad būtu iesaukti pie krieviem. Šeit, pie vāciešiem, lielākā daļa paliek dzīvi, kaut ievainoti, bet tur, pie krieviem, tikai retais."

To mēs jau paši redzējām, ka par vienu kritušu leģionāru tai pusē krit vismaz seši latvieši. Šī pateiktā patiesība iekrita dziļi prātā. Tā nozīmēja, ka vācieši, iesaukdami leģionā, mūs izglābuši no nāves sarkanarmijā.

Gadu mijā īsi pierakstīts:

1944. Bija jāatstāj Rīga un mājas, jāšķiras no piederīgiem. Dzimtenes meitenes jāatstāj nāvīgam ienaidniekam. Pats tapu par karavīru un izgāju pirmās kaujas.

1945. gads

1945. g. 1. janvārī. Šim gadam jāgriež par labu tas, kas noticis 44. gadā. (Gan istas ticības tam nebija. Tēvam rakstīju, ka par Kurzemes likteni man nekādu ilūziju nav un meklēšu atkāpšanās ceļus. Vēlāk t. s. Latvijas "proklamēšanu" Potsdamā uztvērām kā naidu pašapmānu vai pat izsmieklu no vācu puses. Taču, ka gaiss būs tik ļauns, to neiedomāju.) *Jātiek Rīgā, jāredz manējie. Jāsameklē vai jāatriebj Aina, Līvija un citas.*

Kas notika ar mūsu vadu un triecienlielgabaliem turpmāk?

5. I. Apmetāties Lestenes pagastmājā. Tā bija drūma nakts ar sa-raustītu miegu, jo pateica, ka rīt jāiet uzbrukumā. Radās priekšnojauta, ka mani smagi ievainos. **Negribējās ne mirkli domāt, ka kritīšu. Rakstīju pēdējās vēstules. Tāpat domāja un darīja daudzi, kurus**

UN TĀDS VIŅŠ BIJA ERNESTS LAUMANIS – IZLŪKU BATALJONA KOMANDIERIS 19.DIVĪZIJĀ⁸¹

Ernesta Laumaņa dzimšanas dienā pāri pilsētai gāzās lietūs, laistījušies pirmie zibeņi, un jūras viļņi kliegdami skalojuši kāpu skanstes. Tā toreiz Bīlefeldā stāstīja Ernesta bērnības draugs, kapteinis Žanis Jansons. Bet

⁸¹ Alberta Eglīša impresija Daugavas vanagu mēnešraksts

37 gadus vēlāk, pēc pavēles pārtraucot nepabeigtu kauju, viņam apkārt tinas gala ugunsgrēka dūmi...

Aizstāvētais pēdējais stūris sten sāpēs zem smagiem soļiem. Abas dienas ir zīmes vienam neparastam mūžam – 1908.gada 8.maijs sākums jaunai dzīvībai, 1945.gada 8.maijs sākums pazemojumiem un beigām. Tēvs, Pirmā pasaules kara invalīds, strādā dzelzceļu darbnīcā. Māte audzina divus dēlus un meitu. Visa ģimene dzīvo netālu no stacijas. Bērniņa tāda paša kā pārējiem bērniem. Aiz skolas, starp apšu rindām, smilšainā laukumā skraida basām kājām aiz bumbas, jo kurpes atļauts uzvilkt tikai ejot uz skolu, pārnākot no tās, un svētdienās ejot baznīcā, visur citur jāstaigā koka tupelēs. Ernests un Žanis arī nedarbos nav slinki, par ko bieži jāstāv kaktā, taču stundās atkal abi zina visu, kas uzdots.

Grūti pateikt, vai tā sagadīšanās vien, ka arī tehnikumā viņi vienmēr turas blakus, tāpat 1928.gada septembrī reizē iestājas Kara skolā un kā leitnanti ar augstāko atzīmi to kopā beidz. Kaimiņos un vienā pilsētā augošie puikas ir tik ļoti sadraudzējušies, ka šī draudzība paliek dzīva līdz pat 1944.gada janvārim, kad, atstājot Volhovu, kapteini Jansonu ievaino, bet kapteinis, vēlāk majors Ernests Laumanis paliek frontē līdz vāciešu kapitulācijai. Un par drošsirdību, sekmēm izlūku bataljona vadīšanā apbalvots ar II un I šķiras Dzelzs krustiem. Viņš neliela auguma, nav nekāds skaistulis vai lielisks runātājs, ne arī citādā ziņā magnēts, sevišķi meitenēm. Toties ir muskuļots, sportiski trenēts, iekšēja spara pilns, tam netrūkst centības un patīk daudz domāt.

Draugi 1926.gadā aizraujas ar jogu mācību, pie tās atgriežas arī šad tad vēlāk. Ziņkārībā apmeklē dažādas politiskas sapulces. Un pelnot latus Kara skolai, paiet divi gadi. Vasaras vakaros vēl Raiņa parkā tūlīt pēc darba jāstrīdas, jāfilozofē ar sev līdzīgiem vienaudžiem par nākotni, diskutējās pieminot un atceroties iemīļotā zīmēšanas skolotāja Aplociņa intensīvo domu: „Lai kādi plūdi plūstu Ventai pāri, nezaudē mieru, sirdsskaidrību, un, cik vien spējams, dzīvo tautas tradīciju celšanai, kalpo atbildīgi tēvzemes mīlestībai, un tu dvēselē un miesā paliksi visu mūžu vesels...”

Pirmā dienesta vieta ir 2.Ventspils kājnieku pulks. Ernesta vienkāršība, izpalīdzība, izcilās apmācītāja spējas īsā laikā nodrošina cieņu, nodrošina draudzību virsniekos un kareivjos. Bet tad sākās negaidīts, interns konflikts. Nelaimīgas mīlestības dēļ jāizvēlas dienests, vai jāijet. Turēdams doto vārdu leitnants aiziet, un visi, kas viņu pazīst, to nožēlo. Taču pateicoties draudzībai ar toreizējo finanšu ministru Valdmani, viņš drīz kļūst par Nīgrandes kaļķu cepla pārvaldnieku. Tomēr arī te savu lejup slīdēšanu tā paša iemesla dēļ nevar apturēt. Darbs jāatstāj. Dzīvošana turpinās pārdomājot neveiksmes, pārdomājot ģimenes iziršanu.

Savā iekšējā sadursmē, meklēdams atrisinājumu neatbildētiem jautājumiem, nemaz nemana, cik viņam apkārt visa dzīve draud pārvērsties drāmā. Tiesa, personīgās problēmas pārāk lielas, bet tālāk tā arī vairs nevar iet, jauns pamats jārod zem kājām. Un tādas apņemšanās satverts, saviļņots Ernests 1940.gada 17.jūnijā pamostas okupētajā Liepājā. Ielās veļas bļaujošas dūņas. Gadījuma pēc redz Tosmāres pagalmā divus apmātus vietējos pagrīdniekus paceļam sarkano karogu, dzird stulbus saukļus. Aicina darba biedrus gājienā doties pie krievu konsula pēc maizes. Ostas tuvumā šūpojas noenkurojušies biedīgi kuģi. Jūrnieki ar durkļotām šautenēm pendelē doku malās. Šalc bēdas, viņi plīsdami kliedz sāpēs. Latvieši izskatās

apmulsuši, izskatās līdzīgi sagūstītiem putniem. Viņš sajūtas pavisam vientuļš. Kas būs, ko darīt? Žanis, ar kuru varētu pārdomāt izeju, atrodas robežsargos Latgalē un sen nav rakstījis. Citā reizē atkal klaiņodams Kūrmājas dārzā satiekas ar pazīstamiem pulka virsniekiem. Tie dod padomu: „Nāc tūlīt atpakaļ!”, kas bez grūtībām izdodas, jo visur vēl rīkojas pašu ļaudis. Kļūst vada komandieris. Virsleitnanti Ginters, Valdmanis izdarīgo leitnantu tūlīt uzņem noslēpumainā brālības lokā. Tā sauktajā Tautas armijā toreiz sākas satraukts posms, bet viņš paliek dzīvs.

Laiki, kā jau gaidīts mainās. Dzīve atplaukst un plūst skanēdama. Vieni ir aizbēguši, citi ieradušies. Atbrīvošanās nav notikusi kā gribēts, kā sapņots, taču nav arī nelaime vairs vecajās sliedēs, un kā nu jaunais tagad rīpos tālāk, tas jāskatās. Notiek padomju noziegumu konstatēšana. Domājot, lai komunistu šausmas neatgrieztos, tūkstošiem paši izšķiras atrasties Austrumu frontē. Pulkvežleitnanta Rutuļa 21.Liepājas bataljonā, Znotēna rotā arī Laumanis, virsleitnanta pakāpē. Krasnoje Selo apkārtnē iedzīvoties piefrontē un pierast pie pulvera smakas, viņš ierodas aprīlī. Nepārtraukti dzirdama frontes dunona. Un nav vēl paspējuši noskalot ceļa putekļus, kaut cik apsildīties ierādītājās mītnēs, kad jau jādodas praktiskos vingrinājumos, turklāt tādos apstākļos, kādos grāvjos vajadzēs atrasties tur. Beidzot 1942.gada jūlijā Ļeņingradas pievārtē, dienvidaustrumos no Urickas jāieņem apmēram 6km plats iecirknis, kurā artilērijas un tanku atbalstā notiek bieži sarkanarmiešu iebrukuma mēģinājumi. Cik to atvairīšana smaga, apliecina pirmie upuri starp 20.jūliju līdz mēneša beigām. – 35 kritušie, 139 ievainotie un 20 bez vēsts pazudušie. Cīnoties ar kādu krievu tanku, krīt 2.rotas komandieris kapteinis Znotēns, viņa vietā stājas Laumanis. Liepājnieki 8 dienu ilgušajā kaujā paliek uzvarētāji.

Bataljona komandieris vāciešiem iesniegtajā apbalvojuma sarakstā virsleitnantu raksturo šā: „Pēc rotas frontes pārraušanas no rotas atliekām vairakkārt organizējis un personīgi vadījis prettriecienus, nodarot ienaidniekam lielus zaudējumus, atkarojot, noturot rotas iecirkņa lielāko daļu. Un visos prettriecienos sparū vienmēr cēlis ar personīgas drošsirdības priekšzīmi.” Vispār te jāpiezīmē – Ernesta karotāja un komandiera īpašības parādās kopā ar viņa slavu Ļeņingradas grāvjos. Turklāt, nevis Hitlera vājprātības dēļ, bet gan, ka viņš bija savas tautas neatkarības patriots.

Ļeņingradas frontē bataljons paliek līdz 1943.gada aprīļa beigām. 30.aprīlī to kā pirmo ieskaita Veisa pulkā, un jaunās pozīcijas nu viņiem atrodas Volhovas purvā. Šnēberga bataljonā Laumanis komandē 2.rotu. divas īpašības viņam sevišķi raksturīgas – saviem karavīriem nekad neprastā to, ko pats nebūtu bijis gatavs darīt, un sarežģītos brīžos, kad bailes sēž kaulos, spēja tās paturēt tikai sev. Viņš arī izšķirējās situācijās nav pazemīgs *Jawohl* vīrs. Piemēram, pārliecinoša uzstāšanās palīdz izglābt daudzus, kad godkārtīgais diletants – jaunais bataljona komandieris, policijas kapteinis Jakobs pēc nelaimīgā kapteiņa Praudiņa gadījuma Latgales bataljonā pēkšņi viņa rotu bez jēgas triekt krievu nocietinātajā Pulkovas kalnā. Jeb atkal Leģiona organizēšanas sākumā pelna uzmanību viņa piezīme Krasnoje Selo virsnieku klubā, kad, būdams jau kapteinis, plašākās diskusijās ar vāciešiem pasaka arī tā: „Kungi, es neieteiktu mūsu karavīriem par rotu komandieriem likt vāciešus. Pazīdams latviešus, nevaru galvot par komandiera – vācieša dzīvību...” Pēc šīs atbildes vācieši palikuši klusi un mūsu virsnieku klātbūtnē vairs šo jautājumu nekad necilājuši.

Jāatceras arī kāds cits vakars un viena nakts. Viņš tikko bija saņēmis sainīti. Ziņnesim jāriko vakariņas. Purva saldenīgajā, sakarsušajā gaisā šūpojas odu kamoli, un virs rotas komandiera bunkura ceļas kairinoša smarža. Šur tur vibrējošos iztvaikojumos var dzirdēt rejošas makšu (Maksima ložmetējs) kārtas, plīstam pa retai mīnai, kas it kā to zinājis jeb varbūt tikai gadījuma dēļ – saliecies jocīgā kūkumā durvīs iestājas leitnants Ādamsons ar divām franču konjaka pudelēm, kuras par visu naudu ieguvis no vācu artilēristiem. Plošku liesmas met sienās kustīgas ēnas. Glāzēs virmo zeltainais dzēriens, kūp kafija krūzēs. Šķīvjos žāvētas šķiņķa šķēles. Maizes rikas, sīpolu ripas, tauku bļodiņa un sāls. Ziņnesis naktī dabū vēl vienu pudeli, jo ja reiz Ādamsons un Laumanis dzīro, tad tas ir notikums, kas tik drīz neaizmirstas. Karš, kara stāsti netikuši pieminēti. Teoloģijas temati krustojušies ar sensirmām tautas gudrībām. Daudz runājuši par morālām vērtībām, nenormālā laikā, nenormālos apstākļos, un nemaz neizskatījušies pēc izdaudzinašiem purva velniem, bet līdzinājušies profesoriem, kas meklē dzīvei saknes un pamatus. Rītā, kamēr sākusies diena, nezinot kā tā beigsies, aiz bunkura izrautā granātas bedrē noskalējušies. Ādamsons jau tās pašas dienas vakarā vadījis savus izlūkus, kuri, atgriezdamies pēc pusnakts kopā ar sagūstītu sarkanarmieti, tikai no jauna apstiprināja kādreiz dzirdēto grāvja puikas atbildi kādam kara žurnālistam: „Volhovā viss bez pārmaiņām un pa vecam...”

Tāpat jāpatur atmiņā ogošana turpat krievu degungalā. Vienīgi negadījums: tanī pēcpusdienā arī Veiss viņu gribējis satikt, bet kapteiņa pazušānu neviens nebija manījis. Satraukums līdz beidzot, pamieļojies pats un salasījis zemenes vēl ziņnesim, izlīdis no starplauka krūmiem. Odu dziesmās sanēdams, vīru dusmās par odiem pāiet visa vasara. Šad tad uzmācas drūmums. Dūņu garša turas mutē. Taču pamestības vai gara laika nav nekad – izlūkošana, vietēja rakstura trieciengrupu darbība. Desmit dienas auro, vaimanā septembra kauja, kurā divos grenadieru bataljonos noasiņoja trīs sarkanarmijas divīzijas. Vairojas kapi, miltz ievainoto skaits, uzvarētāji tomēr Alkazārā paliek latviešu vīri.

1943.gada Ziemassvētkos auksts, griežas puteņi, vāciešu pusē dun, vārās visa mala. Bunkuros nemirdz svečīšu gaisma. Cīņas kaimiņos, kā stāsta tanīs dienās jaunpienākušie, varot jau dzirdēt Novgorodā. Ceļas visādas domas, sasprindzinājums. Tiek organizēta Veisa kaujas grupa. Vienu bataljonu komandē Stīpnieks, otru Jansons. 19.janvārī kaujas grupas pastiprināšanai pievieno Laumaņa vienību. Negantas kaujas, vairākas reizes rodas dramatiskas situācijas, jāpārvar piesnigušie klajumi. Dolgovas rajonā, kā arī Tatino stacijas apkaimē daudz sāpīgu upuru, bet sarkanarmiešiem nevienā vietā neizdodas nosprostot, apturēt Veisa kaujinieku virzīšanos. Žani ievaino 17, Ernestu Mal Zamošjes sādžā 21.janvārī. Žanim ar to karošana beidzas, Ernests atgriežas frontē Kudaveras rajonā, un pārņem 19.divīzijas papildinājuma bataljonu.

Kudaveru jāatstāj 1944.gada jūlijā. Vāciešiem vairs nav spara, trūkst kara materiāla un, jauzdami sabrukuma tuvošanos, tie nedomā par kaušanos, domā vairāk kā atgriezties mājās, un fronte pēkšņi atrodas mūsu tēvzemē – Latvijā.

Laumaņa komandētajam papildinājuma bataljonam piedzīvojuši, norūdījušies virsnieki, instruktori, toties apmācībās salasītais sastāvs rotās vēl

jauns, bez praktiskas pieredzes. Kapteinim par to lielas rūpes. Kā izturēsies vīri, pirmo reizi iekļuvuši ugunī?

Atiešana notiek pēc plāna. Vienīgi kādā sādžā, netālu no robežas, Krievijas pusē iznāk īsāka saķeršanās. Bet tad gājiens jāturpina. Butkus ar savējiem jau atstājis sādžu ceļā uz aizmuguri, kad pēkšņi dzird – viņa aizstāvētā iecirknī vēl strādā patšautene. Nekavējoties dodas atpakaļ un atrod palikušos, kuriem apkārt vaid ievainotie, klusē kritušie. Šinī steigā Butkus pie kādas mājas stūra saskrienas ar trim sarkanarmiešiem, šautenes laidnes sitiens jau trāpa tā plecu, un tomēr leitnants nākošās stundās izglāb i sevi, ir abus sirdīgošus savus ložmetējniekus. Kapteinis, to noklausījies, piezīmējis: „Labi darīts, Žani!”

Beidzot, 27.jūlijā divīzijai jāieņem Lubānas ezera rietumu krastā un ziemeļos no ezera paredzētās pozīcijas. Bataljonam jāizvietojas starp 2.un 6.pulku. Atiešana uz Meirāniem virzās pa Lubānas ezera ziemeļkrastu. Vienības atrodas laika vilcināšanas kaujās. Deg granātu sprādzienos aizdegušās sētas. Bieži mainās komandpunktu vietas. Artilērijai nav pietiekami munīcijas. Pulku vienībām mežainā apvidū jāsarģā Lubānas – Cescvaines ceļš. Laumaņa četrām rotām, izvietotām atbalsta punktos, ar krustugunīm jāizsprosto apmēram 20km plata josla, kamēr tos smagās mašīnas pārved Daļģu – Aizkujas pusē. Tikko izkāpušiem jāijet uzbrukumā. Lauki, pauguri, viens, otrs meža gabals laumaniešu robežās no 6.līdz 8.augustam iet no rokas rokā. Gandrīz notiek nelaime starp Butku un Gusāru. Jo, abi nebūdami bailīgi, tumsā pārskatās. Sprinča vīriem laimējies nogāzt „kukuruzņiku”, un lidotājus saņem gūstā. Mierīgi, bez satrukuma kopējā vadības istabā rīkojas Laumanis un Stīpnieks no otrā pulka. Cik Daļģu – Aizkujas aizstāvēšana dramatiska un svarīga, tas redzama arī drīz pēc tam, kad aiz dzelzceļa uzbēruma, tīrot jaunaudzi no sarkanarmiešiem, ievaino leitnantu Butkusu – Laumaņa bataljona leģendu. Par tām pašām kaujām Laumanim piešķir I šķiras Dzelzs krustu.

Reizēm jāpiedzīvo arī pavisam kas negaidīts. Atejt uz Biksēri, ceļā, vienās mājās tikko iegājuši krievi, kuri ar triecienu jāpadzen. Un tur nu sākas neparedzēts pārsteigums. Dārzā apmēram 50 bišu stropi, kurus cīņas karstumā pat nepamana. Starp tiem plīst rokas granātas, un tajos iestrēgst daudzas ložu strīpas. Bites par to saniknotas dzeļ, kur tik kādam tiek klāt. Vienam zaldātam tā aizpamst acis, uztūkst seja, ka tas jānogādā pie daktera.

Aiviekstes pamale dārdēdama laistās, dreb Kārdzabas sili, un līdz Cescvainei smaržo pelni un pulveris. 10.augustā sadilušo, noasiņojušo bataljonu, kuram ierindā vairs tikai divas nepilnas rotas un prettanku lielgabalu vads, izņem no pozīcijām, lai Jaunpiebalgas Zosēnos un kaimiņu mājās, nogurdinātie karotāji pirmās dienās izguļas, atbrīvojas no bārdām, garajiem matiem, sauļojas, mazgājas un apmaina apavus un novazātās drēbes. Beidzot no Krusta kazarmām ierodas jaunie. Ar četrām rotām sastāvs tiek papildināts līdz pilnam stiprumam. Apmācībās vingrinās izlūkošanā, tuvcīņā un ar automātiskajiem ieročiem. Vakaros mās dziedāt, un Kaudzīšu – Mērnīeku kungu pusē arvien biežāk var dzirdēt arī bravūrīgo „Mēs sitīsim tos utainos, pēc tam tos zili pelēkos” .

Piebalgā maina nosaukumu, un augusta beigās izejot uz grāvjiem Drustos, saucamies – trieciena bataljons. Mežā pie Drustu dzirnavām Pērles upes krastos notiek satikšanās ar lielāku sarkanarmiešu priekšgrupu. Nelaimīgs stāvoklis izceļas bēgļiem parādoties starplaukā. Taču pateicoties

dažu aukstasinībai, tas vēl laimīgi nokārtojas. Nekur vairs ilgākas apstāšanās. Klīst runas, ka Vidzemi nolemts pamest. Mūsu vecais, kā esam iesaukuši kapteini, vienmēr ir tuvumā. Vecpiebalgai ejam garām brīdī, kad vācu sapieri spridzina staciju, dzirnavas, dzelzceļu.

Atkāpdamies un kaudamies bijām pavadījuši Vidzemē divus mēnešus, taču to vēl nebijām piedzīvojuši, ka ceļā no mūsu rotas pazūd daži vidzemnieki, pulkos esot līdzīgi gadījumi. Varbūt attaisnojums vājums, piedodams solis, tikai kā tas var beigties? Žandarmi sāk parādīties. Astoni „brīsoļnieki” jau noķerti un vesti kaut kur sāņus, kad tos satīcis Laumanis ar saviem pavadoņiem. Kapteiņa nepārprotamā noteiktība panāk nobālušo vīru pārņemšanu, kaut gan tie visi nemaz nebija laumanieši.

Un atkal soļojam. Priecājamies par Inčukalna priedēm. Rīgu sasniedzam vakarā un paliekam Brīvdabas muzeja apkārtnē Baložu krogā, lai naktī no 9.uz 10.oktobri garām Brīvības piemineklim pārietu Daugavu pa Zemgales tiltu.

Baložu krogs aiz Juglas⁸²

Un projām ejot, zem vīru kājām dimd tumsā dobji ielas akmeņi. Parāde naktī pie pieminekļa. Rotai soļojot aiz rotas, 600 balsis uz tilta sāk dziedāt: „Daugavs abas malas...” Palika sajūta, ka šo dziesmu tonakt varēja dzirdēt visā mūsu zemes galvaspilsētā. Bet mūsu ceļam nav gala.

Džūkstes – Pienavas apvārsnis. Par pirmās lielkaujas sākšanos zināja virsnieki kopš vakardienas, vienīgi nezināja, kad mūs sauks. Praviņās gaidītā trauksme pienāk vakariņu laikā. Jāasniedz Putnakrogs, un Kurzemes grāvjos Straģu, Miekuļu, Krikšu, Nabadziņu rajonā ierodamies bez lielas piepūles 1944.gada 16.oktobrī, agrā rīta stundā.

Debesīs virs retajiem mākoņiem kāpa sarkanīga saule. Šur tur varēja redzēt pelēkās vārnas. Pulkstenis laikam bija 0900.

Apstājāmie aiz kāda nekultu kviešu piekrauta šķūņa, un it kā paredzēdami, ka nākošās naktis būs saltas, vairums savelkam abus veļas

⁸² <http://www.zudusilatvija.lv/objects/object/7002/>

pārus. Tāpat zinādami, ka tūlīt vajadzēs doties triecienā, atbrīvojami no visa liekā, mantas nododami rotas vezumniekam. Nogriezdamās pa labi vai kreisi, aizsoļo garām Sprinča, Aiviekstes rotas Krastiņa smagie arī jau kaut kur esot atvesti. Pētersons atkal, pirms dosimies mežā, vēl katram dod pēdējo padomu. Pārbauda, vai kabatas pilnas ar munīciju, vai visiem rokas granātas, vai katram „kaulu zāģim” līdzī vismaz 3000 patronas lentās, jo kad tur sāks uguņot, tad tas viss būs vajadzīgs. Mežā satiekam Birzuļa policistus, kuri pēc pagājušās nakts izskatās pavisam nervozi un noguruši. Prasām: „Kur priekšā krievi? Uzmanieties, tie tur ir visur!”, bet liekas, ka viņiem pašiem nav skaidrības, un varam manīt, ka viņi grib ātrāk tikt prom. Taču kamēr iesim uz priekšu viņiem jāpaliek uz vietas.

Parādās Laumanis, kurš mūs ir gaidījis. Pēti kartes, apspriežas ar leitnantu, vadu komandieriem, artilērijas novērotāju, kas nāks līdzī. Izvērsušies ķēdē, sākam virzīšanos. Kapteinis pavada: „Nu tad, Dievs lai jums palīdz un stāv klāt!” Aiz mums seko sanitāri un sakarnieki. Palicis starp kokiem, kapteinis ilgi vērojīs, kā mēs aizejam.

Atrodamies nepārtrauktā traucējošā ugunī. Jāpārvar klaji tīrumi. Nekur nav sagatavotu ieroču ligzdu, un sacietējušos mālos grūti ierakties. Sāņus no mums krūmos nomaskējies prettanku lielgabals īsā laikā trāpa divus krievu tankus, kas brīdi atvieglina un paātrina mūsu virzīšanos. Taču aizvakar pazaudēto pozīciju atgūšanai paiet četras diennaktis. Ienācām 125, kad gājām prom, bijām vairs tikai 70. Kritušo maz, toties daudz ievainoto. Pēc kaujas mums iedeва grenadieru vārdu, un pārdēvēja par fizilieru bataljonu.

Sasnieguši paredzēto apmešanās vietu nokrītam, kur katram gadās vieta, un esam varbūt kādas pāris stundas gulējuši, kad atkal modina. Naktī no sapieriem kāda lielāka grupa pārgājusi pie krieviem, un nu tur pirmajās līnijās, puskilometru platā joslā neesot neviena posteņa. Kas viņus dzina pāriet, to zina vienīgi velns!

2.novembrī, lietainā pusnaktī Pētersona rotai jāpārņem Kociņa pulka otrā bataljona pozīcija. Nomainītie pazūd klusēdami. Palicēji, it kā visur manītu spokus, nepārskatāmajā apvidū skatās neuzticībā. Kraujas krūmos var dzirdēt lapas, apkārt dobji šalc priedes. Starp lielos attālumos novietotiem ložmetējiem pendelē patruļas. Laiks līdz gaismai velkas lēni. Un tad tas drīz pēc maiņas notiek. Neesam vēl novilkusi salijušās drēbes, neesam vēl aizskāruši brokastis, kad gaisā sāk šņākt mīnmetēju granātas. Trauksmi ceļ āra posteņi. Kustas bunkura sienas. Atsevišķi ienaidnieki jau ir mūsu grāvjos, un cīņas auros skan 3.novembra priekšpusdiena. Rej mašīnpistoles, lido rokas granātas, silā asinis un dūmi. Sarkanarmieši, tikuši mums garām, sasniedz Apšeniekus, tuvojas Gardenes stacijai. Taču viņu iebrukums tālāk netiek, tāpat kā atgriešanās pie savējiem laimējas tikai retajam. Kauja Bērzupes silā, sevišķi pēc Sprinča rotas belziena, noslēdzas 4.novembra pievakarē.

Beidzot esam mierīgākos apstākļos, un dažas dienas pavadām atpūtā. Tiekam pirtī, izguļamies. Brūnumižā noskatāmies kādu filmu, un no cukurbietēm mūsu speciālisti sāk tecināt kandžu, kamēr atkal, kur tikai kādas nepatīkšanas, mums gandrīz kā ugunsdzēsējiem jāsteidzas palīgā.

Priežsargos 18.novembrī notiek visa fizilieru bataljona parāde. Svētku vakariņās gulašs no zirga gaļas, par ko Pētersona rotā saceļas liela brēka. Pēc parādes dzīvojam siltās istabās un bezrūpībā, līdz netālu no sapostītās

Annenieku baznīcas, meža stūrī mums ierāda pozīcijas, kurās netraucēti paliekam līdz Ziemassvētku kaujām.

Annenieku baznīca⁸³

Tajās viens no daudzajiem samguma punktiem kļūst Rumbas. Sarkanie uzbrūk sānos, frontāli un parādās arī aizmugurē. Galdiņa pulka, Šeibeļa bataljona Kļaviņa rotu nomaina Laumaņa – Sprinča rota. Kas tur notiek, tas atklājas, kad rotai pēc 18 stundām no 67 vīriem kaujas spējīgi tikai 13, un pats komandieris ievainots. Nav dzeramā ūdens, ievainoto rīcībā tikai viena ar degvīnu pildīta ūdens pudele. Sanitāriem trūkst pārsienamo materiālu, vajadzīgo iešļircinājumu, trūkst sāpju remdināšanas līdzekļu. Pagrabā jāelpo dūmi, jo deg artilērijas sašautās saimniecības ēkas. Krievi jau redzami pagalmā. Rumbu muižā kritiska Ziemassvētku nakts. Plosās eksplozijas, laistās ugunis, spindz, svilpo ložu strīpas, kad laumaņa KP ierodas nokvēpis, aizselsies aizstāvju sūtīts ziņnesis: „Kapteiņa kungs, virsleitnants prasa palīdzību, sakari pārtrūkuši, ievainotie jādabū laukā. Rumbās vēl 13 vīri, kas cīņas spējīgi...”

Ziņojumā klausīdamies, viņš kā vienmēr mierīgs. Īsas pārdomas, tad uzmetums uz kartes un pavēle tuvumā stāvošajam leitnantam: „Nemiet bataljona rezervi, un tūlīt dodieties uz turieni. Iepazīstaties ar stāvokli uz vietas, un kopējiem spēkiem izsītiat ienaidnieku no muižas kreisā spārna, to pārmetot pāri ceļam. Par veikumu nekavējoties ziņojat.” „Saprotu!” Balsī skan griba īstenot pavēli, un virsnieks ziņneša pavadībā pazūd bunkura durvīs, aiz kurām salta, melna tumsa. Un Rumbās drīz vien notiek viss tā, kā kapteinis to bija domājis. Pētersona rotas sūtītais leitnanta Priedes vads un aiz viņiem sekojošie ievainoto izvācēji brāzmaini pārsteidz ēkām pielīdušos krievus. Ātri novērsti radušies draudi, atjaunoti radio sakari ar štābu, un pēc īsā, asā ieskrējiena sarkanarmiešos no mugurpuses Rumbām apkārt sākas nervozas stundas.

⁸³ <http://www.zudusilatvija.lv/objects/object/1103/>

1. ARTILĒRIJAS PULKA SAKARNIEKU, PRETINIEKU NOKLAUSĪŠANĀS PROTOKOLI

Spruch Nr. I.

von Lauschtupf der 44. N. A. 19.
an 44. I. Artill. Letz. pulkam.

Bemerkte:

Abfahrende Stelle:	.....te Meldung	Ort	Tag Monat	Stunde Minuten
<u>44-N.A. 19</u>	Abgegangen		<u>22. XII.</u>	<u>0.600.</u>
<u>Lauschtupf.</u>	Angekommen			

An 44. I. Letz. artillerijas pulka.
Pulka komandierim.

Līdzums.

Š. g. 18. decembrī, ar artilērijas uguni, iemaidnietāvu iznīcinotie divi būri. Iznīcināts rotas kompunkta bunkuris, kurš iedodais. Šai auts kāds otrs bunkuris. Četri bruņinie. Četri ierainotie, no kuriem viena sienete, kas bija ierainotā bunkuri. Tie uzturto mūsu sarunas draudēji kā uguni koreģija kāds Grantš, kurš arnienu atsaucas uz # 202.

Pamats, uzturto krievi sarunas:

18. XII. 1.) 16⁰⁰. Šāds rotas kompunkts, "Charxon" atbild komandierim draudu tikai atbildi.

Centra: Харсков? Товарище с хозяином.
Charxon: Харсков слышит. Да да! Я? Ему у меня аном прямо в дом в дом. Он был у меня, я ему говорю. Да! поговорю. Звоните на саатов. Да да!

№ 91r. 26082, 19. 11. 81/0337

2.) 16¹⁰ Гамбургта "Ростов" салтинека ас
 Centrale. Саратов? Ховдин росјева бела?
 Sarator. Есе!
 Centrale. Дај Трубу, ховдин вазовае.
 Sarator. Да да! а Неј Трубу нитолучил, Да и
 мене Темре нурсно Балсе. Тонимаеје
 а их пона посјавил в лесок, а је и дали
 чу. мада номи в пачеку и Труба.
 Олној нурсно Доктора а с Двумя
хуево. Да! бела ховито и ниторник,
 ховито на скорую отравил, а ниторнику
 шкурника нурсно. Незнато, бела огань
 окојеви. Да да! а уоре работато.

20. XII. 3.) 10²⁰ Најд's има ас "Saratov"
 ? Саратов?
 Sarator. Слушато.
 ? Как у теб обстановка?
 Sarator. Обстановка как следуй, все в порядке
 ? Да у теб никогда никак нечу, у меня
 это было другое.
 Sarator. Ясно что другое мој дом в целике ха! ха! ха!

4) 15⁰⁰ "Ракета" салма ас нитомо
 Это говорит ракета. Там передай тебе
 они стога неподземом, мне ракете
 онагь начнут, еб их мать! Да тебе
 онагь с Трубами невошла хуйна.
 Да онирсе сидят на елке и все видят.
 Да невозможно конят? Если так то
 нам конфебий дене надо шару Труб.

Spruch Nr. 110

von ...
an ...

Abtendende Stelle:	.....te Meldung	Ort	Tag Monat	Stunde Minuten
	Abgegangen			
	Angekommen			
An <u>Turpinjars</u>				

5) 15.10. "Saratov" telefoniski anuzatims komandirimi.
 Es' uboro mat'e! Davai' hozimna kard'a tebe
 sprashivajot'. Hozimn? Da u nas zdes' uchina
polucimnaja! Dela ot'z'e. Da net' trub'aj' imen
 neiridut'. Dali nedaleko polajki koj'obuzo
 irochnoj' raz'uz'e... ponimajte? N'et'noje
 pal'sme. Šakimlov im' ego mat'e udalaj
 mox' pod' ozero, oni šeli s' Vol'dim Brasim
čumod'an i šest'ko potomli. Net' tri
lekač, a tr'e nastorbu' uvezli. Da zdes'
 to č'o mog' delajot'? Ja v'ed'a voim' zov'az'e
 č'o im' koroš'o izvest'na naša ob'st'ank'a.

6) 10.10. Kto's samizdat' s' "Saratov" ras' to rajm' d'at'.
 ? Saratov?
 Saratov Da!

? Ot' č'o č'o u tebe č'om?
 Saratov. Da tr'e ka'zandajim'e, kom'z'ot' šeli na
 ozero da i pod'deli šest'ko.

? Da mne tebe neč'omajot', govovim'e tri i šest'ko
 Saratov. Da tr'e uvezli s' tr'em uzr' nekud'a
 imen'no?
 ? Da da!

21. 12. 71

Аткал "Саратов" зина рин Вункурс.
Таворит Саратов. Я Вам робото
Вела здесь нелегально, усе втёрую и
подволим, иримо ватуриваю
нас оу елота.

Lauschrift für Frau G. Dostoy.

Поскождоим:

Хозин рокова	=	компункта командирис.
Хозин	=	наикаки камп командирис.
Зумадан	=	Орти моста радис.
Трубка	=	Алаусула
Трубка	=	Ракс.
Талажка	=	Вункурс.
Доктор	=	Лосци меистерс.
Лижонник	=	Сакарникс.
Шкурник	=	Ликс.
Берандаш	=	Лажникс.

27.decembra pievakarē, tīrot mežu, atkal pazūd trešās rotas komandieris virsleitnants Aiviekste. Bataljonā tas vispār ir misteriozs gadījums, ka drošsirdīgā vīra pazušana vēl vienmēr ir nenoskaidrots noslēpums, kāds līdzīgs un līdzīgos apstākļos nav dzirdēts, ne zināms visā leģionā. Virsleitnants vai nu bija pēkšņi iztvaikojis, vai iegrimis zemē, bet pēc kaujas, kaut arī visi reizē un kopā bija iegājuši mežā, starp atpakaļnācējiem

rotā tomēr nebija neviena, kas savu komandieri būtu redzējis ievainotu, kritušu, vai gūstā palikušu.

1945.gada 5.janvāra uzbrukums starp Pumpuriem, Galeniekiem rāda grenadieru dzīvo morāli un nesalauzto cīnīšanās garu. Bēg pārsteigtie, apjukušie. Uzbrūkošo vienību vidū ir arī Laumaņa bataljona rotas. Janvāra otrā pusē auro un dun 4.lielkaujas balsis.

Tad kādas pāris nedēļas laiks velkas bez notikumiem. Bezdarbību un vietēja rakstura traucējumus izlūku bataljona grenadieru bauda līdz 15.februārim, kad visa debess viņiem pāri saplīst un stenēdama iejūk jaunas kaujas trakumā, pēc skaita piektā. Bataljonu no Annenieku baznīcas pozīcijām pārsviež uz Lesteni. Sniegs sārtojas, apvārsnī ugunsgrēku blāzmas. Ērmās atrodas KP. Smagums koncentrējas Vamžos, Augstkalnos, Svilpjos. Pirmās rotas komandieri Pētersonu ievaino, arī Sprinci. Karotāju rindas kļūst nepārtraukti retākas. Rezervju nav. Ienaidnieka uzņēmīnās nerimstas. Mūsu artilērijai jātaupa šāviņi. Pirmās rotas komandēšanu pārņem kaprālis Riekstiņš. Cik šīs dienas tur toreiz dramatiskas, sevišķi Pauģibeļu, Vidiņu līnijā, liecina stāvoklis – vienā dienā Riekstiņam rota jāved trīs reizes prettriecienā. Un ja vakar viņi bija 136, tad otrās dienas vakarā vairs tikai 45. Arī pārējām rotām neklājas vieglāk. Un tas ilgst, kamēr uzbrucēji paši noslīgst savās asinīs, par to iegūdami šauru strēmeli deviņpadsmitās robežās.

22.martā sākas 6.Kurzemes un pēdējā lielkauja. Līdz mēneša beigām sarkanarmieši tiek sūtīti bez žēlastības nāvē. 19.divīzija atrodas pie Lestenes, Zebrus ezera, Blīdenes, apmēram 30km izstieptā frontē. Pilsblīdenes laukos laumanieši asiņo par katru pēdu. Riekstiņa rota zaudē divus vada komandierus, virsnieka vietniekus Graudumu un Vārnu. Par šīm kaujām, 22.aprīlī Riekstiņu apbalvo ar bruņinieka Dzelzs krustu, kuru pasniedzot majors Laumanis pasniedz ar vienkāršu piezīmi: „Draugs, pasniedzu tev šo augsto goda zīmi, lai karavīra laime stāv klāt un pavada!”

Naktī no 7.uz 8.maiju, izlūku bataljona vienības sedz deviņpadsmitās pulkiem, atiešanu Gaiķu, Lielsatīķu, Variēbu līnijā. 1945.gada 8.maijā 1300, nepaceļot balto karogu, sākas divīzijas izklīšana. Majors Laumanis ar daļu sava bataljona iegājis mežā.

Kādi kontrasti mājaja majorā Laumanī, kas viņu padarīja par slavenu komandieri? Un kā viņš to panāca, lai izlūku bataljons kļūtu ievērojama kaujas vienība? Kas bija tas, ko viņš izstaroja, ka viņam netrūka grenadieru uzticēšanās, ka viņš vienmēr, likdams svaru atklātībai, godīgumam, pievērsa sev uzmanību, un nekad neliekuļoja ne sev, ne padotajiem, ne augstākai priekšniecībai? Kādreiz sūkdams konjaku aizmirsis, ka jāierodas pie pulka komandiera Veisa. Nākamajā dienā pieprasījums paskaidrot, kāda iemesla dēļ nevarējis ierasties virsnieku mācībās. Viņš pieprasījuma malā uzrakstījis: „kapteinim Laumanim nebija nekāda iemesla,” parakstījis un ar to pašu ziņnesi aicinājumu nosūtījis atpakaļ.

Bet Lubānas pozīcijās Laumani raksturo arī kāds cits gadījums: Riekstiņš ar grupu atrodas kaut kur salaidē ar pulkiem. Kaimiņos sākas atvilkšanās, taču kaprālis nav saņēmis atkāpšanās pavēli, jo štāba sūtītais ziņnesis ceļā kritis. Iestājas sasprindzinājums, kas var beigties traģiski. Kaprālis un viņa vīri ar ložmetēju pārsteidz tuvojušos krievus. Ernests, to dabūjis zināt, apvidus vāģī sasniedz palikušos. Cik varējis – paņēmis līdz, pārējiem pavēlējis iet Meirānu virzienā. Un kad visi jau atradušies drošībā, tikko pamestās vietas noklātas ar smago mīnmetēju uguni.

Jau Kurzemē, Ziwmassvētku laikā, kad bataljona sakaru virsnieks ziņo, ka pašlaik nevar daabūt telefona sakarus ar galveno kaujas vietu Tēviņu laukos, kapteinis tam atbildējis: „Nerunā niekus, tu man izvilksi telefonu līdz pat mājāsm debesīs, kad es turp došos, un, ne tikai uz galveno kaujas līniju vien.”

Pēc karstām novembra dienām Bērzupes silā pārsteigtas vācu vienības komandieris kaimiņos lūdz atsist krievus. Atsūtītais rezerves vads prettriecienu likvidē nepilnā stundā. Pašiem daži ievainotie, iebrucējiem 11 kritušie. Vīri atgriežas, bet kapteinis dodas uz divīzijas štābu nodot ziņojumu par notikušo. Tikai tur jau priekšā vācietis, kura ziņojumu nejauši dzird, un tanī visa palīdzība minēta tikai starp citu. Laumanis dzirdēto „krupi” norijis klusēdams. Bet tās pašas dienas vakarā kaimiņš atkal klāt – viņa rotas priekšā gatavojoties kas nopietns. „Šoreiz gan tieciet paši galā, jo neesam nekādi krievu izlūku gaiņātāji jūsu robežās. Šorīt taču jūsu rota uzvarēja...” kaimiņš atbildi sapratis, nosarcis un aizgājis.

Toties viņa humoru piedzīvojām Liepājas bataljona organizēšanas laikā, kad praktiskās apmācībās vēltī sevišķu uzmanību tanku apkarotāju un „kaulu zāģu” apkalpotāju sagatavošanai. Tanī laikā mītņu tuvumā, kādā mājā dzīvojusi priecīgā Liepājas Lienīte (kāds viņas īstais vārds, tas nevienu neinteresējis). Viņas dēļ ne vienam vien nākamajam karotājam kūpējušas asinis. Starp „brūtgāniem” galveno lomu spēlējis seržants Juris, kuram bija paradums nēsāt līdzī oļiņgranātas. Taču arī citiem sirds nav bijusi no koka, un kā tas mēdz sabiedrībā gadīties, Lienītes istabā sildījies pats Laumanis. Kamēr vienā pievakarē ar pudeli kabatā oeradies pats Juris, bet ieraudzījis vada virskungu, ātri atvainojies, steidzies pazust. Tomēr seržants nebūtu īsts seržants, ja savā neatdzesinātajā karstumā nebūtu sakaitināts, un sirds atvieglināšanai, jusdams iekšēju mudinājumu, pie mājas pakša neizsviestu oļiņu. Sprādziens. Jau soļojis tālāk prom, kad aiz muguras atskanējis vecais: „Stāvi! Vai tev vēl ir – dod vienu arī man...” Saņēmis prasīto, noskaitījis 20 soļus. „Tu stāvi te, es stāvēšu tur”. Tad norāvis spridzekļa auklu un granātu nometis tieši starp abiem vidū. Nošķīdusi uguns, dūmi sagriezušies gredzenos. Abi, viens otram acīs skatīdamies, palikuši nekustēdami stāvot. „Tagad vari iet atpakaļ pie viņas...” Un, it kā būtu piedzīvojis visjautrāko joku, aizgājis pilsētas virzienā.

Pats bataljona dvēsele Laumanis pēc kapitulācijas kādu laiku slēpjas, bet vietējo dranku pamanīts, notverts un notiesāts uz 20 gadiem spaidu darbos. 1956.gadā atbrīvots. Daugavas vanagi sūta sainīšus, rietumos pienāk arī viņa vēstules. Bet tad, līdzskrējēju centībai, slavenais komandieris apcietināts otrreiz, tiesāts un ieslodzīts Mordvijas nometnē Nr.1, kurā atrodas no 1958.gada līdz 1966.gada beigām. Drūmajā nometnē, neapraķstāma posta apstākļos ir arī vēl citi latviešu karavīri, starp kuriem Ernests ir ļoti iemīļots. Te viņš saslimst ar kunģa jēlumu un nokļūst slimnīcā. Izoperē pusķunģi. Taču ticība, dzīvot griba palīdz kļūt veselam, un viņu atved atpakaļ ieslodzīto nometnē, kur vairums baltiešu. 1967.gada sākumā atbrīvots, nedrīkst atgriezties Latvijā. Pieprasa atļauju izbaupt uz Abreni, ko arī viņam neliedz. Taču, sasniedzis Maskavu, Laumanis nepārsēstas vilcienā uz Pleskavu, bet ar pretī atbraukušo draugu gādību un līdzekļiem nokļūst lidmašīnā, kas viņu pārved Rīgā. Lidlaukā sagaidīts tūlīt pārvests uz slimnīcu, kur par atlabšanu, veselības atgūšanu rūpējas latviešu ārsti veselu mēnesi.

Atguvies, stiprinājis veselību, pārceļas dzīvot Jelgavā un strādā cukurfabrikā par svērēju.

1968.gada 13.decembrī miris. Kopā padomju varas ieslodzījumā atradies 21 gadu. Garīgi salauzts nav bijis, vienīgi reizēm drūms, un Dievam ticējis vairāk nekā uzticējies cilvēkiem.

Pēc atgriešanās no izsūtījuma 1967.gadā

VIRSLEITNANTS TEODORS KALNĀJS

Mūžs cauri ugunij un elles lokiem⁸⁴

"Par sevi varu sacīt, ka esmu mīļās Laimas - sargātājas - krekliņā dzimis. Vairākkārt esmu bijis tuvu tai robežlīnijai, aiz kuras ir nebūtība. Reiz frontē vēlā rudens vētrā slīku, tomēr izkļuvi krastā, pie Veļikajas man nāca virsū tanks, šaujot no ložmetēja. Vispirms man izdevās laikus nokrist un lodes izārdīja tikai ziemas ietēpa vateņa virskārtu, pēc tam veiksmīgi izvairīties no samalšanas zem tanka kāpurķēdēm. Turklāt tika pāršauta virsnieka karšu somas plecu siksna. Tādu gadījumu bija bezgala daudz garajā kauju ceļā...

Kā redzat, esmu dzīvs, un februāra sākumā draugu pulkā nosvinēju 90.gadskārtu." Tā savu dzīves stāstu iesāk neparasti drosmīgs un izturīgs vīrs no Laidzes Teodors Kalnājs.

Teodors Kalnājs piedzima kā Teodors Bergmanis 1915.gada 4.februārī lauksaimnieka ģimenē Laidzes pagastā Talsu pusē - vienā no skaistākajiem Latvijas novadiem. 1939.gadā daudzi savas dzimtas uzvārdus latviskoja, arī Bergmaņi. Tēvs Eduards bija pagasta vecākais, Triju Zvaigžņu ordeņa kavalieris. Teodors 1931.gadā beidza Talsu Valsts ģimnāziju. Saimnieciskā krīze, kas skāra arī Latviju, liedza jauneklim doties uz Rīgu studēt, par ko bija sapņots.

Nācās palikt tēva mājās pie zemes darbiem. Gan Laidzē, gan netālajos Talsos pulsēja aktīva sabiedriskā dzīve, kurā aktīvi līdzdarbojās arī Teodors, dziedot korī un spēlējot teātri. Pienāca dienesta laiks. 1935.gadā Teodors apāva karavīra zābakus 11.Dobeles kājnieku pulkā Daugavpilī, nemaz

⁸⁴ <http://vip.latnet.lv/lpra/kalnaajs.htm>

neapjauzdams, ka viņš uzkāpis uz tā ceļa, kas turpmākajā dzīvē viņu bieži vedīs gar pašu bezdibeņa malu. 1936.gadā pēc virsniekvietnieku kursu pabeigšanas Teodors atgriezās savā pulkā un oktobrī demobilizējās. 1938.gadā tika nosvinētas kāzas ar skolas biedreni Elzu un saņemta pārvaldīšanā 33 hektāru prāvā Pēču saimniecība. Lauku darbi veicās, dzīve šķita jauka kā Kurzemes vasara. 1940.gadā pasaulē nāca Kalnāju atvase Guntis. Bet Eiropā jau bija sācies karš, kas līdz Latvijai atnāca ar PSRS kara bāzu līgumiem un sekojošo okupāciju.

Sākoties krievu laikiem, kaut arī saimniekdēls pats bija ganos gājis un sēdējis pie viena azaida galda ar nedaudzajiem algādžiem, Kalnāji tika ieskaitīti budžu kārtā. Rudens pusē Teodoru uzaicināja uz pagasta namu. Tur sagaidīja kāds pazīstams vietējais mūrnieks un "biedrs" no Rīgas, kas runāja krieviski. Kā lielākais pārkāpums Teodoram tika izvirzīts Kārļa Ulmaņa rokasspiediens. Sarokoties ar valsts vadītāju viņam nācās aizsargu organizācijas 20 gadu jubilejas svinībās Rīgas pilī, kad 24 gadus jaunais puisis, pašam par brīnumu, bija uzaicināts uz pieņemšanu pēc parādes Uzvaras laukumā. Pilī bija ielūgti 800 viesu, K.Ulmanis atvadoties katram paspieda

"Jūs esat bijis aizsargu aktīvists," sacīja Rīgas čekists. Teodors smejas - toreiz viņš neesot sapratis, kas tas ir - aktīvists. Uz pavasara pusī apcietināja kaimiņu, no pagasta aizveda 17 ģimenes.

Teodors meklēja glābiņu zemnieku sargātājā - mežā.

1943.gads bija Latviešu leģiona dibināšanas gads. Formāli to sauca par brīvprātīgu, bet patiesībā tā bija mobilizācija, no kuras izspruka retais. Latviešu vīrus drīz vien veda uz fronti. Leģions tika ieskaitīts vācu 6.korpusā, kam jācīnās Volhovas purvos. Teodors Kalnājs tur ieradās 9.septembra lielā uzbrukuma priekšvakarā. Lielās kaujas iniciatīvu pārmeta 19.divīzijas 42.pulka komandierim Voldemāram Veisam. Toreiz no ierindas, kā palicis prātā, izsita ap 600 leģionāru. Pārējā laikā bija pozīciju kaujas, kad zaudējumus sagādāja krievu snaiperi. Otrreiz latviešiem lielākie zaudējumi bija 1944.gada pirmajos mēnešos, kad Volhovas fronte sagruva un nācās atkāpties uz pozīcijām pie Veļikajas upes, bet tad Teodora Kalnāja nebija ierindā, jo viņu 22.novembrī ievainoja. Virsnieks tika operēts un evakuēts uz Rīgu. Apārstējies un paspējis Laidzē sagaidīt otrā dēla Ulda nākšanu pasaulē, kara kalps devās uz Rīgu un saņēma pavēli stāties majora Rūdolfa Kociņa jaunformējamā 19.divīzijas 3.pulka 2.bataljona 8.rotas komandiera amatā.

15.divīzija bija pilnībā nokomplektēta, bet 19.divīzija cīnījās frontē tikai divu pulku sastāvā. Virsnoteikšana bija vāciešiem. Divīzijās joprojām bija vācu sakaru virsnieki, ne vairs bataljonos, bet pulkā. Marta sākumā pulks ar jauniem spēkiem izbrauca uz fronti. 19.divīzija bija krietni cietusi, tā ka papildinājums nāca tieši laikā. T.Kalnājs piedalījās leģendārajā 16.marta kaujā par augstieni 93,4, kurā abas latviešu divīzijas cīnījās plecu pie pleca. Kalns, kam bija milzīga stratēģiska nozīme, piederēja te vieniem, te otriem. 18.martā galvenais uzbrukuma trieciens bija jāveic T.Kalnāja bataljonam.

"Lieliska artilērijas sagatavošana, divi trīs smago bumbvedēju uzlidojumi. Tad mūsu trīs rotas pa slīpo atklāto kalnu devās triecienā. Es ar savējo biju rezervē. Pretinieku ložmetējs sāka dragāt. Vīri sagūla. Piecelt tad ir ļoti grūti. Neatceros, vai bataljona komandieris deva signālu vai pats izlēmu, bet ar saucienu "Vīri, aiz manis!" metos uz priekšu, cauri gulošajiem. Mūsu rota pirmā ielēca krievu ierakumos."

Sekoja vēl vairākas līdzīgas kaujas, kas prasīja lielākus upurus. 30.martā, kad ģenerālis Rūdolfs Bangerskis atveda apbalvojumus, bataljona ierindā bija palikuši tikai trīs virsnieki un septiņdesmit karavīri. 8.aprīlī T.Kalnāju ievainoja atkal. Vēlreiz operācija un ārstēšanās, tad atgriešanās rotā jau pie Opočkas. Pēc tam smagas atkāpšanās kaujas uz Latviju. Pie Lubāna notika pamatīgi cietušās divīzijas sakārtošana. Un kauja pēc kaujas - pie Lubāna ezera, pie Barkavas, Aiviekstes, Kārdsabas. 21.augustā T.Kalnāju ievainoja trešo reizi. Kad septembrī T.Kalnājs atgriezās kaujas grupā, tā bija ceļā no Tirzas uz Nītauri. Sekoja Mores kaujas, kas beidzās 30.septembrī, tajās piedalījās arī virsleitnanti Rolands Kovtuņenko un Atis Homka, kuri vēl arvien aktīvi darbojas Latviešu virsnieku apvienībā. Naktī no 5. uz 6.oktobra latvieši atstāja Mori, jo uzdevums bija izpildīts - vācu 18.armija caur Rīgu bija aizgājusi uz Kurzemi. 10.oktobrī T.Kalnājs ar savu rotu pa Pontona tiltu pārgāja Daugavu un ieņēma pozīcijas pie Džūkstes.

Vairāki virsnieki domāja par savu ģimeņu evakuāciju. Arī T.Kalnājs ņēma motociklu un brauca uz Laidzi. Mājās atklājās, ka ģimene kopā ar draugiem jau devusies uz Ventspili. Teodors, sameklējis benzīnu, posās ceļam uz Ventspili, kad sētā ar pajūgu iebrauca kaimiņš un paziņoja, ka kuģis, uz kura uzkāpuši Kalnāji, tūlīt devies prom. Pēc gadiem satiekoties, atklājās, ka kuģis tikai mainījis piestātņi un vēl divas dienas atradies Ventspilī. Arī toreiz liktenis bija labvēlīgs Teodoram, jo maz ticams, ka vīrs būtu atturējies no līdzbraukšanas ģimenei, kurā bija abi mazie dēli. Bet viņš bija virsnieka formā un, ja arī būtu pārgērbies, tiktu nošauts kā dezertieris. Vācieši uz to nebija skubināmi.

T.Kalnājs pēc tam piedalījās visās Kurzemes lielkaujās. Otrajā pasaules karā samērā bieži pretinieki nonāca tuvā distancē, aci pret aci vai, kā sacījis leģendārais izlūku bataljona komandieris Ernests Laumanis - "tu vari saredzēt kaujā pārvērstos ienaidnieka acu baltumus". Vācu armija jau bija dezorganizēta, bet latviešu pulka vienības kā kaujasspējīgākās sadalītas starp vācu vienībām. Savukārt štāba rezervē bija piekomandēti vācu tankisti, kuru mašīnām beigusies degviela.

T.Kalnājs stāsta: "Gāja vaļā īsta elle. Trīs telefoni, pa vienu runāju vāciski, pa otru latviski ar artilēristiem, pa trešo ar divīzijas komandpunktu. Pulka komandieris Praudiņš stāvēja man aiz muguras, jo viņam vācu valoda nebija stiprā puse. Ar karti gan abi strādājām kopā. Kad paziņoja kapitulācijas pavēli, krievi sāka līst ārā no ierakumiem. Mēs atkāpāmies, bet balto karogu latvieši neizkāra. Arī nešāvām. Tā līdz vakaram." Iestājoties tumsai, T.Kalnājs paņēma savu mašīnu un kopā ar dažiem virsniekiem devās uz mājām. Ceļi pilni, armijas vienības straumē plūda uz Ventspili. Pa ceļam no Kabiles uz Sabili viņus aizturēja vācu žandarmi. Stāsta T.Kalnājs: "Mani kā augstāko pēc pakāpes žandarmi aizveda uz lauku mājām pie vācu majora. Tas sāka mūs apvainot dezertēšanā. Manus iebildumus, ka no kapitulācijas pagājušas gandrīz desmit stundas, ka nav prātīgi sēdēt un gaidīt krievu gūstu, negribēja ņemt vērā. Man uz krūtīm bija "kaulzāģis", pirksts uz mēlītes, aizsvilos dūsmās par vācieša stulbumu un gandrīz nospiedu mašīnpistoles sprūdu. Vācietis laikam nobijās." Pa ceļiem, pa laukiem virsnieki visu nakti brauca līdz Laidzes Pēčām.

"Māte uztaisīja brokastis. Pārgērbāmies. Formas tērpus un apbalvojumus norakām malkas šķūnītī. Paņēmām divus rupjmaizes kukuļus un cūkas šķiņķi un iegājām mežā. Divas nedēļas, tad angļi būs klāt. Ne jau

mēs vieni tā domājām," par kara beigām stāsta T.Kalnājs. Kāds paziņa Kurts Grīnups slēpās Pēču mājās. Pagastā tika nodibināta padomju saimniecība, kurā par direktoru bija kļuvis Kurta brālis, agronoms. Tajā strādāja jau kādi seši vīri ar viltotiem dokumentiem. Tomēr decembrī Teodors Kalnājs tika atmasksots un arestēts. Talsu cietums.

Sandra DIEZIŅA

Pieminot Otrajā pasaules karā bojāgājušos latviešu nacionālos karavīrus, vakar Tukuma rajona Lestenes tika atklāts un iesvētīts teinieces Artas Dumpes veidotais Lestenes brāļu kapu galvenais tēls *Dzimtene Māte – Latvija*.

Atklājot pieminekli, Brāļu kapu komitejas priekšsēdētājs Eizēns Upmanis atzina, ka kapu izveide nacionālajiem karavīriem ir apliecinājums tēvzemes mīlestībai. «Gadu desmitiem ir valdījušas nievas un apmelojums, kas tika uzliets mūsu nacionālajiem karavīriem, bet mums jāprot parādīt pasaulei, ka neesam ne fašisti, ne nacisti un ka mūsu karavīri cīnījās par tēvzemes brīvību,» teica Nacionālo karavīru biedrības priekšsēdētājs Nikolajs Romanovskis. Arī aizsardzības ministrs Ģirts Valdis Kristovskis uzsvēra, ka jārod spēks, lai paturētu karavīrus tīrus savai valstij, tautai un nākotnei un lai cīnītos pret netaisnību, kas kritušajiem karavīriem un viņu pēcnācējiem bija jāpiedzīvo visus šos gadus. Svinīgajā piemināšanas pasākumā piedalījās gan Saeimas deputāti, gan nacionālie karavīri no Lietuvas un Igaunijas, gan arī vairāki simti bijušo leģionāru un viņu tuvinieku no visas Latvijas.

Bijušais 19. divīzijas sapieru bataljona kaprālis Oļģerts Cielēns *Neatkarīgajai* ar lielu gandarījumu atzina, ka beidzot taisnība uzvarējusi un par savu tēvzemi kritušajiem leģionāriem izveidota piemiņas vieta. «Mani ievainoja kaujās pie Džūkstes, un, tikai pateicoties savu cīņu biedru gādībai, šodien esmu dzīvs un pieredzu brīdi, kad piemin manus kritušos biedrus,» ar saviļņojumu teica sirmmais karavīrs.

Kurzemē 19. divīzijā cīnījušies apmēram 3500 karavīru, bet Lestenes Brāļu kapos pašlaik pārāpbedīti 573 kritušie. Daudzi joprojām gul Larvijas lankos, noris un piekalnēs, un Kurzemes Brāļu kapu fonds turpina apzināt un pārāpbedīt kritušos karavīrus. Pasākumā tika iesvētīti arī 73 jauni pārāpbedījumi un izvietots pārāpbedīto personu saraksts.

Lestenes Brāļu kapu kopplatība būs 1,5 ha, un tā paredzēta 2000 apbedījuma vietām. Ir pabeigta pirmā darbu kārtā, ko veica SIA *AKM*. Lestenes Brāļu kapu izveidei nepieciešami aptuveni Ls 600 000, un paredzēts, ka tie būs otri lielākie Brāļu kapi Larvijā. ■

Atklājot pieminekli Lestenes Brāļu kapos, Nacionālo karavīru biedrības priekšsēdētājs Nikolajs Romanovskis (vidū) uzsvēra, ka beidzot tiek atdots gods tiem latviešu karavīriem, kuri cīnījās pret savas tēvzemes okupāciju

Lestenes brāļu kapu atklāšanas ceremonijā. No kreisās laumaniētis un Nacionālais partizāns G. Stefans, J. Slaidiņš, leģiona virsleitnants T. Kalnājs. Priekšplānā LNKB priekšsēdētājs N. Romanovskis⁸⁵

1945.gada Ziemassvētkos prāva ieslodzīto kolonna ar mazbānīti caur Dundagu aizveda uz Ventspili. T.Kalnāju ieslodzīja karantīnas kamerā Ventspils cietumā, tagadējā Livonijas pilī. Pēc tam T.Kalnājs jau bija divdesmitā gadsimta vergs ar numuru uz skrandaina apģērba Vorkutas lēģerī. Vienpadsmit gadu aiz dzeloņdrātīm.

Vienā no tām Vorkutas nomelnēm, kur pēc Staļina nāves 138 000 uz elli aizgājēja vergi sadumpojās un atteicās strādāt par samazgām līdzīgu zupas šķīvi un maizes gabaliņu. Pirmās ložmetēju kārtas nogalināja astoņus, ievainoja ap simtu. Tad pie dumpiniekiem ieradās pats PSRS lēģeru priekšnieks ģenerālis Jegorovs un PSRS ģenerālprokurora pirmais vietnieks Rudenko. Tas pats Rudenko, kas PSRS pusi pārstāvēja Nirnbergas procesā, kad tiesāja sev līdzīgos. Līdz ar viņiem ieradās divi bataljoni specvienību

⁸⁵ Foto no laikraksts Latvijas avīze

karavīru un rota ar vācu vilku sugas suņiem. Otrajā politeslodzīto slaktiņā nošāva 55, bet 154 tika smagi ievainoti.

T.Kalnājs stāsta par apbrīnojamām cilvēka izturības rezervēm, par izdzīvošanu prātam neaptveramos apstākļos, kā arī par neizprotamu organisma reakcijas maiņu brīdī, kad šķietami grūtākais ir aiz muguras.

Ar latviešu leģionāriem pie Roznēmu ozola. No kreisās virsleitnants R. Kovtuņenko, leitnants J. Slaidiņš, kapteinis A. Homka, virsleitnants T. Kalnājs un A. Pētersons

1944.gada oktobrī Kalnāju ģimene, kurā bija arī abi mazie dēli - viens četrus gadus, otrs astoņus mēnešus vecs, aizbrauca uz Vāciju. Kas viņus sagaidītu, paliekot Laidzē, liecina 1949.gada izvešanas saraksti, kurā ir visi Pēču iemītnieki. Kalnāji 1950.gadā izceļoja uz ASV. No 1945.gada desmit gadus Teodors neko nezināja par savu ģimeni.

Tad sākās sarakstīšanās. Vispirms ar paziņu palīdzību, vēlāk, kad Teodors bija nometinājumā pēc soda izciešanas Vorkutā, viņš sarakstījās pats. Elzai ar diviem skolojamiem bērniem nenācās viegli izdzīvot arī bagātajā Amerikā.

1989.gadā vecākais dēls pirmo reizi atbrauca uz Latviju. Uz tēva mājām Laidzē viņu nelaida. Gadu vēlāk Teodors bija ciemos ASV, Indianapolisā. Smaga bija izšķiršanās par turpmāko. Elza, smagi strādādama, bija izskolojusi abus dēlus, tie ieguvuši augstskolas izglītību.

"Protams, dēli būtu mani uzturējuši, jo par Latvijā piešķirto pensiju man Amerikā iznāca divas pusdienas. Izšķīros braukt mājās," Teodors piebilst. Palikt neļāva vecā karavīra pašlepnums. 1992.gadā, pēc 48 gadu prombūtnes, Elza kopā ar vecāko dēlu atbrauca uz Latviju. Tika izstaigātas vecās skolas gadu takas, sameklēti jaunības draugi. Teodors saka: "Lai cik arī tas bija emocionāli, jutu, ka Elza tiecas atpakaļ uz Ameriku, ka viņa te jūtas kā svešiniece, kaut arī septiņus gadus bija saimniece Pēčās. Es biju karavīrs. Mēs bijām kopā tikai trīs gadus. Viņi pāri okeānam dzīvoja savu dzīvi, mums bija jāiztiek ar tādu, kāda tā bija mums.

Mēs vairs neesam tie, kādi bijām ģimnāzijā. Daudzos jautājumos

mums ir dažādi uzskati. Divas pasaules un laiks ir bijis nežēlīgs." Nu jau pagājuši divi gadi, kopš Elza ir mirusi.

Apprecēt meiteni no savas klases, savu pirmo un vienīgo mīlestību, ar kuru ganu gaitās rasainajos rītos saūjinājies, ar kuru lēkts pāri Jāņu ugunskuriem un būvētas sapņu vīzijas, kas vītas ap skaistajiem Talsu pakalniem. Pret debesīm izstieptām rokām sagaidīta austošā saule pāri tēva un vectēva tīrumiem, kas tagad novēlēti tev - ko vēl var vēlētis jauns un spēka pilns cilvēkbērns? Ko vēl? Dēlus! Bet tad divi nešķīsteņi - Hitlers un Staļins - sarīko asinsdzīres. Un atņem tev un daudziem miljoniem visu - mīļoto meiteni, dēlus, jaunību, zemi. Saullēktus pārvērš trakojošā uguns murgā, ieraujot tajā veselus, skaistus, cerību pilnus jaunekļus. Un viens no viņiem, kam liktenis lēmis iziet dzīvam no elles lokiem, kuri kā spirāle aizvijas cauri visai dzīvei, redz pretim nākam savu mīļoto meiteni un savus dēlus tad, kad pārkāpts jau septiņdesmit piecu gadu sliekšnis.

Talsu pusē pazīst un ciena Kalnāju dzimtu. Teodoram piedāvāja privatizēt tēva celto Laidzes kultūras namu. "Kas celts tautai, tam jāpieder un jākalpo tautai," atbildēja vīrs, kurš visu savu mūžu cietis un kalpojis savai tautai.

Viens dzīvesstāsts, vienas latviešu ģimenes likteņgaitas gandrīz gadsimta tecējumā. Līdzīgu likteņu ir daudz. Teodors Kalnājs ir viens no tiem, kas cauri elles lokiem iznācis nesalauzts, kam izdevies vairākkārt atvairīt nāves roku. Viņa drosmi apbrīnojuši pašu un citu armiju karavīri. Par ko liecina kauju apbalvojumi un daudzās brīvās Latvijas goda zīmes.

NBS dienās Gulbenē 2003.gadā. No kreisās virsleitnants R. Kovtuņenko, kapteinis A. Homka, virsleitnants T. Kalnājs

Leģionāru piemiņas brīdis Lestēnē⁸⁶

2008.gada 16. martā Lestenes Brāļu kapos uz leģionāru piemiņas pasākumu pulcējās pusotrs tūkstotis veco karavīru un viņu piederīgo. Pasākuma laikā no Lestenes baznīcas pēdējā gaitā tika izvadīts un pie Varoņu sienas apbedīts virsleitnants Teodors Kalnājs. Ziedi gūla arī pie pieminekļa karavīru mātēm un vai katras kapu kopiņas. Kā vienmēr Lestēnē svinīgā pasākuma laikā par karavīru drošību rūpējās valsts un militārā policija. Nekādi incidenti netika novēroti.

DZĪVESSTĀSTS⁸⁷

Pie visām varām es esmu strādājis

– Varētu teikt, ka jums.. tieši tas lielais gadu skaits tagad ļauj pārskatīt, diezgan lielu laiku?

– Es tā arī ar draugiem esmu runājis, par visu to, kas pārciests ir. Teiksim, fronte kā tāda, karš – tā nav bērnu spēlīte. Tad arests, kad draudēja nāves sods. Un šitie nepilni 11 gadi pilnīgi aiz restēm. Tad atbrīvo, tevi nelaiž mājās. Pēc tam, kad es pēc vairāk kā 10 gadiem atgriezos mājās, iestājos darbā – tu varēji strādāt, cik labi tu gribi, tu biji tikai otrās šķiras cilvēks.

Un savā pagastā, es tur painteresējos, ne sevišķi labas izredzes man bija uz darba dabūšanu. Es iestājos otrā pusē Talsiem kolhozā “Draudzība”. Bet man jau tuvojās sešdesmit, kad es atgriezos Talsos. Pagājuši bija 32 gadi.

⁸⁶ <http://www.ntz.lv/dazadi/legionaru-pieminas-bridis-lestene/>

⁸⁷ www.dzivesstasts.lv/lv/free.php?id=380

Nu tad galvenais inženieris, kas mani pieņēma: “Nu, ko?” Es saku: “Visur, kur es esmu strādājis, par mani ir tikai labas atsauksmes. Visur bijuši apmierināti ar manu darbu. Man tuvojas pensija, es vēlētos, lai mans atalgojums būtu pieklājīgs.” – “Nāc šurp,” un vairāk neko. Pilnīgi svešs cilvēks. Pēc trim gadiem viņš lielījās tur saviem draugiem: “Ja man būtu tādi vairāk kā Kalnājs, vot, tad es jums parādītu.” (smejas) Tā kā visur ir gājis, pie visām varām es esmu strādājis.

Padomju laikā lielāku atzinību viņi man nevarēja iedot kā atzinības rakstu un naudas prēmiju pa kluso. Bet, teiksim, atzinību laikrakstā vai kaut kur jau nevarēja. Un tad nu man tagad ir kaudze visu šito sarkano atzinības rakstu un goda rakstu. (smejas)

Es aizgāju pensijā 90. gadā, kad man bija 75 gadi jau, kaut gan pensiju kā tādu es saņēmu ātrāk, jo kolhozā bija tāda izdevība, ka kolhoza priekšsēdētājs, speciālisti un mehanizatori saņēma pensiju un pilnu atalgojumu. Es biju darbnīcas vadītājs. Un, man jāatļauj cilvēki būtu tagad bijis, nu, bet tos jaunos puisus, kas tur strādā pie virpas, kur tad es tos padzīšu tagad no darba. Man liek priekšā priekšniecība: “Strādā uz pusslodzi, bet tu vari palikt, tāpēc, ka tavs darbs patīk visiem.” Nu es saku: “Nu nē, kauns jāprot vienreiz.” Un uzrakstīju iesniegumu. No tā laika es skaitos pensionārs.

Starp tām 200 adresēm arī mana māja

– Kā jūs to raksturotu – šo pēdējo laiku savā mūžā, šo pēdējo posmu, kas sākās deviņdesmitajos gados?

– No sākuma jau bija labi. Mēs tikām atzīti tie leģionāri. Pat prezidents Ulmanis piedalījās dažu pieminekļu atklāšanā... Mēs pie pieminekļa gājām visi gods godam. Un tad 98. gadā sākās kaut kas, ka pat man gribēja piesiet Sinagogas un tā Pārdaugavas monstra spridzināšanu.

Toreiz tajā 98. gadā, kad tiesāja un meklēja tos pārkonkrustiešus, tad bija kaut kāda... pēc tam jau tas toreizējais iekšlietu ministrs Čeveris lielījās, ka veiksmīgi izdarījuši to aplenkumu tajā naktī 7. aprīlī. Divsimt adreses pa visu Latviju, vairums Rīgā, bet starp tām 200 adresēm arī mana māja tur, kur naktī iebrūk iekšā policija. Dauzās no rīta, uzdedz uguni ārpusē, redz privātā, lai laižot iekšā. Bet tas trešais ir vietējais pagasta policijas inspektors, kuru personīgi pazīstu. Nu, tādā gadījumā taču es varu laist iekšā.

– Ko viņi, ienāca un..?

– Viņi iekšlietu ministrijas uzdevumā meklējot pārbaudīt. Nu viss jau būtu labi, man nekas tāds nebūtu. Bet tajā laikā tie pārkonkrustieši un viņiem tas idejiskais vadītājs bija tāds vecāks vīrs, tie bija visādus tur uzsaukums un tādas lapas izplatījuši Rīgā dzīvokļu pastkastītēs, elektrovilcienos dalīja. Un ko mani paziņas bija savākuši un man arī bija iedotas dažas. Un es viņas intereses pēc turēju. Man, starp citu, arī ir desmitiem šito mapju ar dažādu laikrakstu izgriezumiem. Par vēsturi tagad interesējos un tamlīdzīgas lietas, viss kaut kas. Un ja jau būtu tāds, ka patiešām domātu, ka tas ir jāslēpj, tad jau viņas man nestāvētu tās lapas tur tādā mapē ieliktas tieši grāmatu plauktā tā pilnīgi atklāti.

– Vai viņi kratīja?

– Viņi nekratīja. Viņš tikai: “Ļauj tā paskatīties!” – “Nu, lūdzu, skaties.” Jā, jā, tūlīt ierauga: “Kas tas?” Nu ir trakums, sastāda aktu. Vecā

rakstāmmašīna stūrī te uz galda, bija remontā iedota un atnesta atpakaļ. Pēc šrifta nu katrs ābečnieks pazītu, kādi burti ir uz tām uzsaukuma lapām un kāds tas šrifts ir tai mašīnai. Nu pavisam cits. To paņem.

– Atdeva pēc tam?

– Pēc tam atdeva, pēc mēneša. Tagad var smieties par to, bet tajā reizē... Es sēžu te, pie sava galda, tas tur sēž.. Mani arī 40. gadā čeka izsauca uz pratināšanu. Es zināju, ka tam čekistam ir kabatā pistole. Viņš tā man nerādīja, bet es zināju. Bet šis noliek automātu uz galda, man pretī sēž. Nu, tāda sajūta – nu jāsmejas. Kur es atrodos tagad?

Ja es būtu piedalījies tā pieminekļa spridzināšanā, tad viņš tur nestāvētu

Nu, viņi policisti, viņi privātā bija. Nu es tik tā visu to laiku, kamēr tur runājām, redzēju, ka viņi ar mokām noturas tai pieklājības līmenī. Nu beigās paņem tos papīrus, paņem to rakstāmmašīnu. Protokolu gan rakstīja. Un vēl: “Lai tas paliek starp mums, ko mēs te runājuši.” Es teicu: “Es kliegšu, cik skaļi vien varēšu.” Un taisni tajā rītā mums Talsos ir Daugavas Vanagiem valdes sēde, un es esmu tur priekšsēdētāja vietnieks. Ierodos ar nokavēšanos: “Atvainojiet, ka es nokavēju. Man bija briesmīgi svarīgs iemesls...” Un visu to klāju vaļā.

Pēcpusdienā mājās strādāju pie malkas, atskrien pie manis zemessardzes bataljona komandieris, personīgi pazīstams, pie manis ir katru mēnesi bijis, sēdējis uz dīvāna un interesējies par militārajām lietām, kā saka, lai es viņam konsultēju. Viņš tai rītā bijis pie policijas priekšnieka kaut kādās dienesta darīšanās, un tas nu saņēmis to protokolu tagad no saviem vīriem un tik lielīgi pateicis: “Redz, ka rajonā atradās viens pārkoņkrustietis. – “Kurš tad tas ir?” – “Kalnājs.” Tas saķēris galvu, viņš mani pazīst un zina, kas es esmu. Nu viņš atbrauc pie manis, un tagad es visu izstāstīju no gala līdz galam, kā tad tas bija.

Nu labi, tas tā paliek. Un tad pēc trim dienām ierodas no drošības policijas, jo tie dokumenti taču aiziet, uz augšu aizgājuši un ir. Nu, bet galvas tiesu augstāks līmenis tiem vīriem, divi bija. Tie vispirms ienāca iekšā smaidīdami. “Jūs jau sapratīsiet, kāpēc mēs braucam. Mēs esam tādi un tādi.”

Stādās priekšā, apliecības un visu. Nu izrunājāties visu tā gods godam.. Un tad beigās es kā argumentu viņiem noliku tādu, es saku: “Ja es būtu piedalījies tā pieminekļa spridzināšanā, tad viņš tur nestāvētu. Kalnājs savā mūžā neko pusdarītu nav atstājis.” (smejas) Es saku: “Bet viņš stāv. Tātad tas nav mans darbs.”

Aizsargus nolika gar dzelzceļa malu ar kaujas ieročiem

Toreiz visu to, ko mēs šodien zinām, mēs nezinājām – tas ir viens. Pat tajā rudenī, kad sākās karš ar Poliju, 39. gadā, kad sākās Otrais pasaules karš...

Nu Otrais pasaules karš sākās, kad viņi iebruka Polijā. Tad daļa poļu armijas, kas tika sakauta, pārnāca robežu Latvijā, tika internēta daļa poļu karaspēka. Vienīgā valsts, kas ņēma pretī tos poļus. Krievs neņēma, krievs pats viņus... Tad mēs sajūtām, ka nu kaut kas nav īsti riktīgi.

Es jau biju riteņbraucēju rotā 1. Talsu aizsargu pulkā. Mēs, komandieri, saņēmām slepenas vēstules taisni 39. gada rudenī – esiet gatavi, turiet gatavībā divus pārus siltas veļas, kārtīgus apavus. Tā kā gatavoties, ka var

notikt mobilizācija, ka mums būs jāizstāvas. Mēs tikām tā brīdināti. Mēs uz to esam gatavi jau, gatavoti visi.

Jā, un ienāca tās bāzes, un mūs aizsargus taču nolika tad, kad brauca iekšā uz Ventpili Sarkanarmijas karaspēka vienības, aizsargus nolika gar dzelzceļa malu ar kaujas ieročiem, lai apsargātu to transportu, lai no mūsējiem kāds viņus nesadauzītu. Bet vajadzēja slēpties, mums bija jāmaskējas, mēs nedrīkstējām parādīties, lai tie braucēji neredzētu mūs. Tas jau bija viens tāds, kā saka, pazemojums. Es nevarēju saprast, kas un kā būs.

Bet mums vēl bija ieroči, mēs vēl visi visu gods godam...

Pie Latvijas robežām stāvēja jau cik tur tūkstoši...

Nu, bet tad, kad nāca viss tas.. nu tagad jau mēs zinām tos sīkumus pareizi, bet toreiz to nezinājām. Ne to slepeno protokolu zināja. Varbūt viņi valdībā kaut ko zināja, bet to nepateica mums. Tas, ka vaino Munteru, ka viņš tur ir noslēdzis to līgumu tādu mums neizdevīgu – tur viņš neko nevarēja darīt, jo tagad mēs esam pārliecinājušies, ka tas jau bija 39. gadā izlemts un tur neviens neko nevarēja līdēt, nekāda politika tur nelīdzēja. Jo taču bija nodrukātas kartes jau 39. gadā, kur visas Baltijas valstis jau ietilpinātas iekšā bija. Karaspēks stāvēja un pakāpeniski ieņēma.

Pa priekšu taču Lietuvā viņi iegāja iekšā. Pie Latvijas robežām stāvēja jau cik tur tūkstoši, desmitiem tūkstoši karavīru. Mums Latvijā bija vispār nepilni 20 000 karaspēka tikai pie ieročiem. Mobilizācija bija izvedama trīs dienās. Jau bāzēs bija iekšā kopskaitā ap 30 000, vairāk nekā mūsu pašu armijā. Aiz robežas stāv tur vēl desmitiem tūkstoši. Tas vienīgais pareizais lēmums bija nepretoties tajā brīdī. Jo mēs būtu noslaucīti no zemes virsas un neviena vairs nebūtu. Bet tai reizē arī mēs bijām apvainoti, tie komandieri, ka mēs esam gatavi un mums neļauj karot.

Liels aktīvists

Jā, vēlāk rudenī bija pirmā reize, kad mani izsauca uz pagasta namu, čeka pratināja un gribēja iesaistīt kā jaunu, perspektīvu cilvēku, lai sadarbotos.

– Bet nu tas jau bija 40. gada rudenī?

– 40. gada rudenī.

Kamēr tās bāzes ienāca – nekas, viss notika mierīgi. Tad, kad 40. gadā notikās Rīgā šitās lietas, un tad tūlīt jau tajā pašā nedēļā jeb nākošā tas pats mūsu nabaga prezidents bija spiests parakstīt pavēli par aizsargu organizācijas likvidēšanu. Mums visiem bija jānodod ieroči, tie bija valsts ieroči. Un pieņēma viņus mūsu armijas virsnieki, kaut gan viņi vai jau bija pārskaitīti tai Tautas armijā vai nebija, es lāga neatceros, bet tie pieņēma. Nu bija jānodod, nevar visu. Ko tu varēji paslēpt, to tu paslēpi. Bet tur tie oficiāli reģistrētie bija jānodod. To likvidēja. Tad telefons zvana pēcpusdienā vakarā vienā dienā, izsauc mani uz pagastnamu. Ej nu sažini, jāiet. Pagastnams man bija 2 kilometri no mājām, eju kājām. Viņa ir kādu pusotru simtu metrus nost no ceļa tā māja. Ceļa galā uz lielā ceļa stāv viena vieglā mašīna. Es redzu, ka tur nu laikam ir no tie saucējiem. Nu, ieeju iekšā.. Tad man bija tikko 40. gada pavasarī piedzimis pirmais puika, tikko labi dzīvi sākuši, nu tā nu ir, kā ir. Es saku, nevar saprast, ko īsti.. Pagaidām rīkojums jāklauša. Aizeju tur. Jā, tagad jaunieceltais Talsu drošības komitejas priekšsēdētājs bijis kaut kāds

mūrnieks, es viņu personīgi pazīstu. Mani viņš nepazīst, es pārāk jauns, viņš jau vecs vīrs. Zinu, ka viņam trīs klašu izglītība vai kaut kāds cilvēks, bet nu pagrīdnieks bijis. Un viens ir, ko vēlāk uzzināju, ka tas ir no Rīgas. Nu tas jau bija tas īstais darītājs, bet nu šis tas formālais priekšnieks. Nu ņem visādi – stāsta, izprašā. Aizsargu organizācijā un tur – jā, nu ko tad tur noliegsi, tas taču visiem ir zināms. Un tad es pirmo reizi izdzirdēju šito vārdu “aktīvists”.

“Jūs laikam liels aktīvists esat bijis, ka pagājušajā vasarā pie prezidenta uz pieņemšanu bijāt.” Un tas fakts bija tāds.

1939. gada jūlija mēnesī atzīmēja aizsargu organizācijas 20 gadu jubileju. Tagadējā Uzvaras laukumā, toreiz tur bija pirmā militārā parāde. Viņš tikko, tikko bija ierīkots Uzvaras laukums, kur tagad tas pieminekļis.

– Vai toreiz viņu sauca par Uzvaras?

– Toreiz sauca par Uzvaras laukumu, jā. Toreiz. To viņi ir paturējuši.

Un tur notika pirmā parāde. Līdz tam jau karaspēka parādes notika esplanādē. Un to jau rīkoja lielāku, lai viņš ir plašāks. Esplanāde jau palika par šauru mums. Un visa aizsargu organizācija no visiem pulkiem, no visas Latvijas bija pārstāvji. Nu parāde notika. Mēs arī nobraucām – riteņbraucēju rota lepni nobraucām. Un vakarā bija pieņemšana pie prezidenta pilī. No katra pulka delegācija. Apmēram 12 cilvēki. Un, protams, pulka komandējošais sastāvs un vēl kādi. Un starp to delegāciju.. Nu bataljona komandieris bija mans bijušais skolotājs. Es arī iekļauts kā visjaunākais, man 24 gadi, tajā delegācijā, kas pie prezidenta uz pieņemšanu. Nu prieks, kur tu rodies! Un tā mēs tur bijām pāri par 800 cilvēku lielā zālē augšā pilī, galdi bija klāti, bez sēdekļiem, jo vienkārši nav vietas. Mēs pie galda stāvējām šitā – sāniski. (smejas) Runāja prezidents, runāja ministri un visi.

Un pēc tam, kad nu viss beidzās.. Jā, un ēdieni, uzkodas tur bija lieliski viss, bet par cik prezidents pats alkoholu nelietoja, tad stipro dzērienu nebija.

Nu skaidrs, tas viss labi. Tagad, kad beidzas, tad ejot mājās, gājām pa trepēm lejā, prezidents nostājas pie izejas durvīm koridorā un visus pēc kārtas, spieda visiem rokas. Nu un es apmēram kaut kur vidū. Un man kādi divi vai trīs priekšā, viņš saka: “Piedodiet, kungji, ļaujiet elpu ievilkt.” Izvelk mutautiņu. (smejas) Nu tad es vēl tur nostāvēju, kā saka, mierīgi un pēc tam paspieda roku. Un tad es, kad es tiku mājās, es saku: “Vot, prezidents man spieda roku. Es tagad divas nedēļas nemazgāšu to roku.” Nu, bet kas tad bez tā vēl zināja? Ģimene zināja, nu aizsargi zināja.

Bet, redz, šitie jau zina, kaut kur jau izlūkojuši: “Jūs aktīvists.” Un es tiešām to vārdu pirmo reizi dzirdēju. Nebija pie mums tāds parasts. Nu ko vispār tas nozīmē, es saprotu. “Jūs laikam liels aktīvists, ka jūs pie prezidenta uz pieņemšanu.” Un tad nu visādi tagad aģitē mani, lai es sadarbotos. Es saku: “Ļaujiet man strādāt. Es nepretošos, neko kaitīgu nedarīšu.” – “Nē, nē. Bet jūs pavērojiet, ko kaimiņš dara un ko tas, un ko tas.” Beigās es viņam sāku teiktu, es saku: “Bet vai tad jūs to nesaprotiet, ja es tos savējos tagad draugus nodošu, jums ziņodams, pēc kāda laika es taču jūs nodošu atkal. Vai tad tā nav?” Nu ja nu tā, bet tomēr... Toreiz es vēl diezgan spēcīgs un atjautīgs biju. Es tak zinu, ka es pilnīgi pretoties viņam nedrīkstu, es varu pazust, jo bija jau pazuduši daži cilvēki. Es dodu viņam tādu nojautu, ka varbūt, varbūt es būtu ar mieru, tikai, kā saka, ne jau atklāti. Sak, ļauj apdomāt. Nu jā, beigās palaida vaļā. Bet tas bezkaunīgākais tas, ka es tagad eju ārā pa durvīm, nāk mans kaimiņš, arī aizsargu rotas komandieris, tas nāk

tagad iekšā. Mēs paspiežam roku. (smejas) Pēc tam kāds stāvoklis. Es zinu, kā es uzvedos un man arī par viņu tika prasīts. Bet es teicu: "Ko es pateikšu – aizsargs viņš bija un tas ir viss. Kas ir viņam iekšā, to es nezinu." Ko viņš pēc tam par mani ir teicis, to es nezinu. Un, vot, tā sanaidoja gandrīz ģimenes locekļus. To viņi izdarīja aplami. Bet dikti pieklājīgs bija šitais cilvēks. Es aizeju mājās, sieva saka: "Man zvanīja – jūs neuztraucieties, jūsu vīrs iet uz mājām." Dikti pieklājīgs viņš bija tajā reizē.

Kā saka, tas gandrīz bija pieklājīgāks, kā tagad 98. gadā dažs labs. (smejas) Un tad, jā. Nosaka man – uz ielas nesveicināt, jūs mani nepazīstat utt., utt. Un lai ierodas, teiksim, pēc kādiem pāris mēnešiem tajā viņa kantorī.

Nu es negāju. Tā lēnām tā ziema pagāja.. Un pienāca tas karš, kas mūs izglāba.

Laidies krūmos ar ģimeni!

Nu, bet tad atkal 14. jūnijs negaidot. Te visur raksta, ka ir redzējuši, novērojuši, tās mašīnas sapulcējušās pilsētās. Varbūt, ka manīja kaut ko, kaut kur brīdināja kādu. Mēs neko tiešām, tajos lauku darbos vasaras vidū aizrāvušies, nezinājām neko. Es no rīta eju uz lauku pēc zirgiem, kas visu nakti piesieti ganībās, lai jūgtu, vestu pienu uz pienotavu. Sievieši pa to laiku slauca govīs. Un es jūtu, es dzirdu, ka pa šoseju no Talsu puses nāk smagā mašīna tā, ka tāds troksnis, kā reti kad. Un brauc caur manu to mežu un lauka stūri, kur ceļš iet uz kaimiņu mājām. Es redzu, tur izbrauc cauri tukša smagā mašīna. Izrādās, tie apsargi, kas tie zaldāti tur bijuši, tie ir gulējuši tajā kuzavā, lai viņus neredz. Aizbraukuši pa to ceļu. Nu neko vēl tādu nevar saprast. Nevienu militāru neredz. Es iejūdzu to zirgu, aizvedu to uz pienotavu.

Pēc kādas nepilnas stundas es gatavojos braukt mājās, viss kārtībā. Sieva ar velosipēdu atskrien pie manis. Tas bija sestdienas dienā, laikam 14. jūnijs. Kad viņa izslaukusi govīs, viņa apģērbusies, sagatavojusies ar velosipēdu aizbraukt uz Talsiem kaut kādās darīšanās. Tagad, braucot tajā kalnā, no mājām tur puskilometru, kur tas sānu ceļš nāk iekšā, viņa tagad stumj tajā kalnā to divriteni augšā un redz, no tā ceļa izgriež tā smagā mašīna, kur tagad pret to kabīni atmuguriski sēž mūsu draugs, skolas biedrs, kaimiņš, vislabākais draugs, aizsargu nodaļas priekšnieks. Katrā pusē divi ar durkļiem un vēl tur laikam kādi seši vispār tie sarkanarmieši iekšā sēž. Un tas tiek aizvests. Nu viņa tagad saprot, tas ir tas. Es tāds pats esmu, kā tas. Iespējams, ka kaut kas. Atskrien pie manis: "Laidies krūmos, Vilis tika aizvests!" Nu tiešām. Viņa atdod man to divriteni, es aizbraucu. Sarunājām, kur vakarā satiksimies. Es aizgāju mežā un satiku kaimiņu vienu un vēl vienu.

Un mēs salasījāmies četratā jau. Un tas kaimiņš, kas toreiz, kad tā pratināšana, kas nāca iekšā, tomēr arī neko sliktu viņš nebija darījis. Un viņš bija precējies, bet viņam nebija bērni. Un viņš dzīvoja uz tā paša ceļa, kur to pirmo aizveda. Bet, redz, viņiem tie saraksti un viņi sveši, nezināja. Pēc pāris stundām viņu aizveda uz Stendes staciju, kur viņus tur tajos vagonos lādēja iekšā. Un nu viņi brauc otrreiz pakaļ uz šitām mājām pēc šitā. Un šis pa to laiku jau pie mums krūmos, bet sieva mājās. Pats nav, sievu paņēmu. Un šodien vēl nav tā sieva. Nu viņa aizgāja bojā tur un cauri. Viņš pats tagad ir miris, protams. Un tad, kad nu vēlāk viņš dabūja zināt, ka tā sieva ir aizvesta, nu viņš laužās, viņš gribēja skriet tur kaut ko pestīt vai kaut ko. Mēs ar varu viņu aizturējām. Ka tik daudz nu mēs sapratām, ka tas ir par velti kaut ko

darīt. Laime, ka es tajā sarakstā atkal kaut kādas sagādīšanās dēļ nebiju iekšā, jo dzirdēts ir tas slavenais Butkuss, leģionārs, Tērvetes pagastā Bauskas apriņķī, līdzīgs stāvoklis viņam. Viņš ir aizsargu nodaļas priekšnieks, bet viņu vakarā, naktī brīdina. Kaut kāds brīdina, ka būs izvešana: "Laidies krūmos ar ģimeni." Sievai divi mazi bērni. "Ej, slēpies tu. Es pagaidīšu rītu, no rīta aiziešu." No rīta sievu ar bērniem paņēma, viņš pats nav mājās. Viņš palika, sievu aizveda. Un tā viņam pazuda, bērni pazuda. Nu viņš tad atnāca leģionā tāpat brīvprātīgi. Un viņam nebija, ko zaudēt. Ģimeni pazaudējis, viņš karoja kā nelabais, kā saka, un tomēr palika dzīvs un vesels un nomira 92 gadu vecumā Kanādā.

Man bija tas pats stāvoklis. Es nu biju tagad krūmos, sieva ar mazo puisīti bija mājās. Un ja viņi būtu atbraukuši tagad vēlāk iekšā, tad kas nu būtu noticis atkal. Bet pēc tam, pēc 3 dienām, kad mēs jau sākām atkal lēnām bāzt degunus ārā no tiem krūmiem, kad bija pārgājis tas, tad es dabūju caur uzticamiem cilvēkiem dzirdēt, ka tas izpildkomitejas priekšsēdētājs bija plātījis rokas: "Kā es viņu esmu palaidis?" – attiecībā uz mani. Tā kā atkal man laime ir stāvējusi klāt tajā reizē.

Jāiet izmaksāt tiem cilvēkiem naudu

Un tad tomēr uzzinājām, cik no pagasta bija aizvesti. 13 ģimenes laikam aizveda, tur 28 cilvēki pavisam. Un tas pārgāja. Un otrā dienā vairs nekas nenotikās. Es jau biju tajā reizē, tajā gadā ievēlēts jau Piensaimnieku sabiedrībā revīzijas komisijā. Un tajā dienā izveda kasieri, valdes locekli, vēl vienu kādu un priekšsēdētāju. Toreiz domāja, ka viņš aizvests, bet viņš bija paslēpies, arī bija brīdināts. Un tagad pienāk piektdiena, un mums regulāri reizi nedēļā maksā piena naudu. Šitāds ļembasts, bet cilvēkiem naudu vajag un vajadzēs. Un viens revīzijas komisijas loceklis sazvanījis manu sievu, un sieva, svešs cilvēks, nepazīst, pateica, ka nav mājās. "Ko? Viņš arī prom?"

Nē, nu beigās noskaidrojas un sarunājām – jāiet izmaksāt tiem cilvēkiem naudu. Es saku: "Bet kas mums dos?" Viņš saka, viņam bankā ir paņinas, pazīstams tas pārvaldnieks, dabūsim naudu. Tad mēs to grāmatvedi dabūjām rokā, mums izrakstīja orderi, paņēmām bankā 150 000, tā bija milzīga nauda toreiz. Es savā skolnieka portfelī visiem Talsiem cauri no bankas līdz pienotavai stiepām to naudu.

Jo tas jau bija tagad 41. gads jau jūnijs. Mēs smējāmies – šitiek liela nauda, mēs jau varētu braukt tagad kaut kur prom, kaut vai uz Ameriku, ja tikai varētu tikt. (smejas) Izmaksājām to naudu. Un visi cilvēki tajā uztraukumā, visi saskrējuši un visi izņem. Un mums līdz pusdienas laikam tā nauda ir caur jau. Un mēs zvanām uz to banku. Kontā mums ir vēl, pienotava normāli strādāja. "Vai ir ar mieru izdot mums vēl, cilvēki stāv?" – "Nāciet šurp!" Vēlreiz aizgājām, vēl 100 000 paņēmām, pēc tam līdz vakaram izmaksājām.

Priecīgi bija visi.

– Jā. Un tad nākamās dienās?..

– Tā bija piektdiena. Un svētdienas rītā sākās karš.

Pirmie seši brīvprātīgie bataljoni

Lāčplēša kara ordeņa kavalieris Hermansons, tas bija pirmais, ko noslepkavoja tur Talsos.

– Kādā veidā tas notika?

– Viņu vienkārši arestēja. Viņš arī saimnieks bija turpat Talsu tuvumā. Kulšanas talka, rudenī viņam nodeg tas labības šķūnis kulšanas laikā – nu tas tika speciāli nodedzināts. Nu viņš, protams, ko viņš var dzēst, kad deg labības šķūnis – neko. Stāvējis esot. Nu viņam piesēja lietu, ka viņš esot stāvējis, lai tad deg tā tautas manta. Bet nu vienkārši tas bija iemesls, lai viņu varētu arestēt, dabūt prom. Vēlāk izraka laikam vai pie Baltezera vai kur. Viņu paņēma un spīdzināja, bet tas jau bija pirmais tas Talsos. Nu ar vārdu sakot, daudzi pazīstami cilvēki aizgāja. Un tad nu tā bija, ka aicinājums – nu jāiet! Nu mēs saspriedām ar sievu, lai nu kā, un viņa pati redz, kā nu tas ir, vairs neiebilda. Un Talsos bija sapulce, kur salasījāties ļoti daudzi un parakstījāties. Vispirms tikai uz 6 mēnešiem, ka mēs iestājāties.

– Kur jūs iestājāties?

– Brīvprātīgi iestājos pašaizsardzības, kārtības sargu bataljons. Kārtības sargi, viņus toreiz sauca Schutzmann bataljoni. Nevis policija, policijas bija vēlāk atsevišķi – policijas pulki un bataljoni. Tie bija kārtības sargu bataljoni un tie pirmie seši tiešām bija brīvprātīgi, kas nu bija tas nu bija. Un tie pirmie seši brīvprātīgie bataljoni – tie ir pamats diviem pirmajiem pulkiem, kas Volhovā, kad pārvērtā viņus par latviešu brigādi un kad 44. gadā vēl nodibināja sesto latviešu pulku, un tad radās tā deviņpadsmitā slavenā divīzija, kuras dalībnieks es esmu. Nu un tas notikās.

Tad mēs tur pierakstījāties un tas uzaicinājums bija, tad mēs 6. martā ar zirgu pajūgiem izbraucām, tas ir līdz Kuldīgai mūs aizveda un no Kuldīgas ar dzelzceļu uz Liepāju. Liepājā formēja to bataljonu. 24. Talsu kārtības sargu bataljons tika formēts Liepājā. Marts, aprīlis, maijs – jā, trīs mēnešu apmācības...

– Jūs bijāt komandieris tur?

– Vada komandieris, kas ir nu mazākā vienība, bet man 30 vīri. Līdz oktobra beigām, kad mūs pārvietoja uz Daugavpili, pārgērba, jo tur tai bataljonā mēs vēl bijām Latvijas armijas formās un aizsargu formās. Bet tagad caur Daugavpili mums jābrauc uz Ļeņingradas fronti un frontē vairs šitādus apgērbus nedrīkst ielaist, jo krievu armijas, tās Sarkanarmijas formas jau ir mums līdzīgas. Viņiem drusku pelēkākas.

Tas riņķis saucas gumija

Lai nesajauktu, mums bija jāpārgērbjas vācu policijas formās. Un tad Ļeņingradas frontē, tīrā aplenkumā frontē mēs nomainījām vienu igauņu bataljonu un es tāpat ar savu vadu nomainīju vienu igauņu to vadu. Un tas vada komandieris ar.. toreiz jau visas avīzes rakstīja, ka ap Ļeņingradu ir dzelzs riņķis. Viņš man, tas igauņis saka, viņš saka: “Kāds te dzelzs riņķis?”

Tas riņķis saucas gumija. Stiepjās.”

Un mūsu bataljons ieņēma tās pozīcijas tieši ar fronti pret pašu līci, pret ūdeni. Ierakties tur dziļi nevarēja, bet tādi uzmeti valnīši. Bunkurs arī – puse zemē un puse virs zemes apmests ar zemi. Un tad novembra beigās laikam rudens vētras sacēlās, tās lielās vētras dzen to ūdeni no līča ārā un tur tā lēzenā pļava, tā visa pārplūst. Un tajā vakarā arī, jau sniegs tāds, ūdenī peld sniegs, tāda putra. Sāk ūdens plūst iekšā, un tas tiek ziņots un pavēl karavīrus evakuēt augšā tai piekalnē. Bet nu man taču jāpaliek pēdējam, kamēr es redzu, ka visi vīri man iziet ārā, es sēžu tajā savā bunkurā un otrs, ložmetēja vada komandieris, man klāt, ziņnesis vēl ir. Nu viņš arī ies. Viņš apskrējis visus ir, visi ir ārā. Mēs vēl paliekam. Es vairs nevaru tās savas durvis vaļā dabūt, tas ūdens no ārpuses aizspiedis ciet. (smejas) Nu ko, mēs

domājam, spriežam tik loģiski – nu cik ilgi viņš var pūst uz ārpusi, viņam kādreiz būs jāiet atpakaļ arī tam ūdenim. Nu sliktākajā gadījumā mēs pa to mazo lodziņu tiksīm ārā uz to jumtu. Lēnām sūcas tas ūdens iekšā, mēs sēžam uz galda. Uzliek ķēblīti uz galda. Ir tādas metāla krāsniņas, viņa tik augstu ir apmēram, kur kurina. Tā pieplūst ar ūdeni, nodziest. Glābjot to malku, saceļam uz galda augšā. Nu gaidām, gaidām un tā nosēžam līdz pusnaktij, pāri varbūt. Smēķējam un spriežam. Un uzreiz es skatos: “Draugs, skaties, kas te notiek.” Tas ūdens jau ir gandrīz, gandrīz līdz galdam. Tāda skaidiņa. Visu laiku viņš tur drusku kustās, tā skaidiņa ir pielipusi un palikusi. Veros lēnām, skatos, iet uz leju tas ūdens. Nu tā mēs izcietām. No “Savādi gan!” Tikko jau atvērās krāsniņa, varējām iekurināt. Kas pazuda? Visas žurkas pazuda no ierakumiem. Bez jēgas viņas bija tās žurkas. Tur viņas dažreiz ir.. nezinu, kur viņas tur savairojušās. Tās pazuda.

1943. gada Jaunais gads

Nu ja, tā jau bija. Ļeņingrada bija aplenkta visa apkārte, visapkārte bija aplenkta un tā viņu turēja. Atsevišķas cīņas notika. Sarkanarmieši gribēja izlauzties, tas neizdevās. Ziemu viņus apgādāja pa Lādogas ezeru, bija tas dzīvības ceļš – grāmatas uzrakstītas par to. Pa ledu, viņi pat uz ledus lika sliedes, vilciens pat brauca. Bumboja to ledu. Automašīnu kolonas brauca, zaudējumi bija tāpat, bet tomēr apgādāja. Un tas, ka Ļeņingradā tika apēsti visi suņi un kaķi laikam un bija arī kanibālisms – tas ir fakts. To man apliecināja viens ļoti inteliģents krievu vecāka gada gājuma vīrs starp ieslodzītājiem Vorkutā. Man toreiz bija 35 gadi, viņam jau bija pāri 60, viņš bija vecs skolotājs. Varbūt, ka viņam kāds grāds augstāks pat bija. Un mēs vienu laiku bijām tādā pirmrindnieku barakā, kur visi tie desmitnieki brigadieru tika novietoti. Bet kā parasti, arī traktoristu vajadzēja iecelt par deputātu un tā arī kādus strādniekus vajadzēja ievietot tajā barakā. Un tā kā es biju tāds puslīdz godīgāks, tad mani tur ielika tajā barakā. Citi visi gulēja uz nāriņām šā tā, mums bija atsevišķas gultiņas un palagi pat bija. Viņš laikam neko lielu nestrādāja, viņš kaut kādos rakstu darbos šo to palīdzēja. Viņa rīcībā bija krievu valodā grāmatas dažas un viņš deva man lasīt, un ar viņa palīdzību es iemācījos kārtīgi krieviski runāt. Un pagāja kāds gads, un es pat saviem brigādes locekļiem vēlākā darbā rakstīju vēstules krievu valodā, biju jau tik tālu attīstījies, ka varēju to izdarīt. Viņš bija blokādē bijis

– Un kā viņš bija izturējies?

– Visādi, visādi bijis. Tā norma jau kaut kāda tur ir bijusi citam par citu..

Grāmatas, zinātniskas grāmatas un viss kaut kas ir dedzināts siltuma dēļ.

Mēbeles ir lauztas kopā, dedzinātas, jo posts un aukstums.

– Vai jums, atrodoties tā gredzena ārpusē, vai jums bija kāds priekšstats par to, kā tur ir iekšā?

– Nu ne sevišķi. Vienīgi tas, atkal tāda epizode. Mums, piemēram, bija saredzami tie krievu bunkuri, kas tur stāvēja tāpat iepretim. Tad, kad tie plūdi, par ko es stāstīju, ūdens mūs appludināja, mēs savus karavīrus izvedām augšā uz to aizmuguri, uz to augstieni. Viņi, izrādās, tikai pēc tam uzzinājām no kādiem gūstekņiem, viņi visi palikuši savās pozīcijās. Aizmugurē nebija kaut kādu augstumu varbūt un viņi arī baidījās. Tad sākums tāds. Jaungads, 42./43. gada mija. Viss mierīgi, nekādi pasākumi nav gaidāmi, nekas nav novērots. Uzreiz tāds troksnis krievu pusē, šaušana, raķetes un viss kaut kas. Un mēs izsludinām trauksmi. Momentā trauksme – kaut kas nu būs. Uzbrukums vai kas. Piecas minūtes paiet, viss paliek kluss. Paskatāmies

pulkstenī, pulkstenis desmit pēc vācu laika. Krievu laiks – Jaungads! Nu Jaungadu svinējuši. Pēc divām stundām mūsu pusē atkārtojas tas pats atkal.

Bet tas pirmais uztraukums bija tāds tiešām, ka nevar saprast, kas notiksies. Nebija ierēķinājuši to laika starpību. Pa to laiku, kamēr es biju tos divus mēnešus, novembrī, decembrī, tiešām mūsu iecirknī nekādas tādas kaujas nenotika. Pēc tiem plūdiem drīz tas līcis aizsala. Tad tur bija gan, krievu izlūki pa nakti bija blakus piezagušies un vienu posteni, vienu cilvēku bija paņēmuši. Vai nu tas bija piemidzis, vai viņi slepus bija tā apdullinājuši kaut kā. Tas bija pazudis. Un varēja redzēt pēc pēdām, ka viņš bija aizvilks pa to sniegu.

Partija tāpat kā šai pusē jauca un maisījās

Nu un tad es pēc tiem kursiem augustā ierados Volhovā, kur jau mūsu visas vienības bija pārceltas. No tiem pirmiem bataljoniem, sešiem bataljoniem, katrā pulkā trīs bataljonus iedalīja. Lēnām šitie bataljoni tika pakāpeniski viens aiz otra pārvesti uz Volhovu un tur tad savienoja viņus pulkos. Tas notika jau martā vai aprīlī 43. gadā.

– Bet tā Ļeņingradas blokāde jau vēl turpinājās?

– Tā turpinājās. Turpinājās, jā. Latviešus izņēma ārā, kas tad tur nu liels. Trīs bataljoni – tas jau tādā teritoriālā ziņā neliels. Turpinājās, kamēr to blokādi pārrāva.

– Vai jūs tur informēja par to stāvokli, kāds ir frontē?

– Stāstīt jau stāstīja, bet, redziet, tam Hitleram jau bija tas propagandas ministrs tāds, kas visu turēja. (smejas) Un tāpat jau arī mūsu tur tajos laikrakstos, tie frontes laikraksti, kas mums bija, tur jau patiesību nevarēja rakstīt, un tas jau nu ir likums svēts. Ne tur to karaspēka vienības numuru, neko. Un šitādus sīkumus jau aprakstīt nedrīkst. Tāpat vēstulēs mājās tikai drīkst rakstīt tā vispārēji.

Volhovā cīnījās Vlasova armija. Viņš pats nokļuva gūstā, padevās vāciešiem. Un formēja Krievijas Atbrīvošanas armiju ģenerāļa Vlasova vadībā. Viņiem bija vācu ietērps, uz rokas bija ROA – Rossiskaja Osvoboģiteļnaja Armija. Bet viņi jau bija švaki karotāji. Nu, bet vāciešiem dzīvā spēka trūka un viņi izmantoja visu kaut ko. Un pie Ļeņingradas arī, nebijām jau mēs tikai latvieši. Spāņi bija. Nu tie taču pavisam šķidri karotāji bija mūsu uztverē.

– Vai tad Vlasovs sākumā padomju pusē necīnījās?

– Kā tad, viņš taču ir padomju ģenerālis.

– Un tur Volhovā viņu saņēma gūstā?

– Jā, jā, tur viņš ir saņemts.

Ja viņš visas šitās vienības, kas brīvprātīgi padevās, būtu pagrieztas uz otru pusi, viss būtu kārtībā bijis. Staļins taču divas nedēļas nebija Maskavā, viņš bija pazudis. Viņš bija pazudis, to taču paši krievi raksta.

– Kara sākumā, ja?

– Jā, kara sākumā. Viņš bija tik apjucis, jo bailes bija.

– Bet to neizmantoja?

– Tāpēc, ka viens stulbenis tur tajā Vācijā taču arī vadīja visu to lietu.

– Kurš tad?

– Ādolfs. Dižkareivis. Viņš karoja I Pasaules karā, Dzelzs krustu arī nopelnījis ir, pareizi. Bet tas jau neko nenozīmē. Pie tam viņam jau nebija galvā viss kārtībā.

– Tad neatkarīgi no viņa tomēr sākumā bija kaut kādi panākumi?

– Jā, nu bija. Viņš taču, tāpat kā Staļins, savus lielos maršalus nobendēja, viņš taču tāpat visus pirmos nolikvidēja, atcēla no amatiem. Hitlers taču atcēla savu to galvenā štāba priekšnieku laikam, kurš nu tur visaugstākais, nomainīja ar citu, viņam paklausīgāku un pats uzņēmās galvenā virspavēlnieka pienākumus. Nu, ko var komandēt tāds, kas neko nesajēdz no militārām lietām. Bet, lūdzu, partija.. tur tā partija tāpat kā šai pusē, tāpat jauca un maisījās.

Waffen SS – tas ir ieroču SS

Brīvprātīgs.. Waffen SS – tas ir ieroču SS. Jo mēs neesam SS. To jauc vēl, un nevar iestāstīt. Bet ir liela starpība. Allgemein SS – tas ir vispārējs SS. Tur neviens latvietis iekšā nevarēja tikt, tīrasiņu vācietis tikai varēja tikt iekšā.

– Un ko tas nozīmē – allgemein?

– Vispārējā. Un tad lai slēptu to nelikumību, ko vācu okupācijas vara izdarīja, jo okupēta valsts pēc tās Hāgas vienošanās, kuru parakstīja pēc I

Pasaules kara, okupētu valsti nedrīkst mobilizēt savā karaspēka, okupētās teritorijas iedzīvotājus. Bet vāciešiem vajadzēja karaspēku un tad iztaisīja, ka brīvprātīgi mēs skrienam. Nu tie pirmie kas bija, to es saku – mēs bijām brīvprātīgi. Pēc tam jau, kad vācietis mums parādīja savu īsto dabu, mēs viņus saņēmām ar ziediem tiešām kā atbrīvotājus. Bet viņš pēc divām nedēļām parādīja savu īsto dabu, izdeva likumu dzelzceļniekus sodīt jau ar miesas sodiem, ar rīkstēm pērt. Un pie tam šitāds uzsaukums jau uz visiem stūriem – par laupīšanu tiek nošauts uz vietas.

Brīvprātīgiem šitiem pirmajiem, paš aizsardzības vienībām atņēma ieročus, atbrūņoja pēc pāris nedēļām jau, kad viņi bija palīdzējuši.

Iekapsulēsies un paliks

Volhovā mani 22. novembrī ievainoja, kad es jau izpildīju rotas komandiera pienākumus. Sagaidot izlūkgrupu vakarā atpakaļ no priekšlauka.

Priekšā man sprāga un te cauri, muskulī un aiz tā kaula palika iekšā. Operēja dziļi. Toreiz jau tas muskulis laikam bija lielāks kā tagad. Un saspricēja visapkārt, bet tas nomērdējums ir tikai tai virspusē. Tai dziļumā, kur ar to pinceti brauc iekšā, meklē rokā, tur jau sāp, ka bail. Es šķiebos. Dakteris pats smēķē cigaretes. Viņš redz, ka man sviedri sāk spiesties ārā un es šķiebjos, bet bļaut nebļāju. Tad viņš paņēma savu cigareti, iesprauž man mutē. Tad beigās viņš saka: “Ja mēs nevaram ārā dabūt, apskatīsimies.”

Aiznes uz blakus istabu, kur rentgena aprāts, apskatās no vienas puses, no otras puses. Kaula plēve nav traucēta. Iešinēs, gan jau iekapsulēsies un paliks. Un tā viņa līdz šai dienai iekapsulējusies ir un netraucē.

Tie mūsējie nav žēloti

Apvidus tiešām tāds ir, ka tur purvs un purvs. Ierakties nekur nevarējām. Gulējām tajos bunkuros un dzīvojām, un strādājām. Otrs, kas vēl – vasaru tur bijusi kustība tajā frontē, laikam starplaukā.. tagad mums starplauks ir, mēs rudenī tur esam. Līķi palikuši un vēl tas siltais laiks, ka rudenī, septembrī vēl ļoti silts. Tie sadalās, smaka ir neciešama, kad nāk tuvumā.

– Un kā tas bija noticis? Kāpēc tieši tajā purvā bija tās pozīcijas?

– Nu tur apstājās atkal. Apstājās. Jo tomēr.. vācieši bija to ceļu pārķēruši Ļeņingrada – Maskava. Ceļu un dzelzceļu.

Vēlāk jau septembra kaujās pirmais pulks ar smagiem zaudējumiem atkaroja cietzemi. Tad mēs no tā purva tikām ārā tur, bet tai mūsu vietā tā kā tā citus ielika atkal iekšā. Smagi tur bija.

– Kā tas gadījās, ka tur taisni tās latviešu divīzijas bija?

– Kaut kur jau viņu vajadzēja, kaut kur viņu vajadzēja. Un nevar teikt, ka tas taisni tādēļ būtu tīšām tur iegrušts. Kaut gan vienu otru reizi pie atkāpšanās bija tā, ka vācieši savu ādu glābdami, latviešus pameta kaut kur.

Tas gadījās, jā. Bet ir jāmaina vienības, ir jāmaina. Kad cieš smagus zaudējumus kāda vienība, nav pie rokas tādas rezerves citas, tad no tās puses, kur ir kāds brīvāks, tos pārvieto tur. Tā ir tik sarežģīta lieta, tā kaujas vadība, ka grūti pateikt. Un tad, lai uzlabotu tās mūsu pozīcijas (kreisā pusē stāvēja pirmais pulks un te bija mūsu tas otrais pulks, jo mēs bijām otrā pulka sastāvā), tad septembrī izdarīja uzbrukuma kauju. Pulka komandieris, tas pulkvedis Veiss, tas slavenais bija, kuru vēlāk gan mūsu pašu virsnieki arī kritizēja par šito kauju, jo tā bija pirmā lielā kauja. Pulks ieguva apvidū apmēram pāris kilometru platumā, kāda kilometra dziļumā to apgabalu, bet zaudējumi bija pamatīgi. Kopā ar kritušiem kaut kas ap 700 ievainoto un kritušo. Tas ir smags zaudējums. Un pulks bija jāizņem no ierakumiem ārā. Un mēs viņu nomainījām, lai pulks varētu atkal salāpīties, saņemt papildinājumus utt. Un tad mēs nokļuvām tajā vietā un turējām tās pozīcijas tur tālāk. Pārmet pulkvedim Veisam to, ka viņš prestiža dēļ ir gribējis izcelties.

– Bet jūs no purva tikāt ārā?

– Nu mēs no purva tikām.. Nu ja, tas ir tā.

– Un cik tad ilgi tur vispār turējās?

– Volhovā noturējās līdz 44. gada janvāra beigām. Tad, kad krievs sāka lieluzbrukumu atkal, un tad, lūk, tas Volhovas atgājiens. Tur nu bija ļoti smags.

Bet es, kā jau teicu, tajā 22. novembrī biju ievainots, Rīgā gulēju slimnīcā, un pēc Jaungada saņēmu to veselības uzlabošanas atvaļinājumu, mājās biju. Un man tas gāja garām. Kur es savus daudz draugus pazaudēju no tā 24. bataljona. Tur virsleitnants Kvietiņš, Ķikums, arī talsinieki, tie krita tur. Un bataljona komandieris Skrauja tur krita. Ļoti smagi zaudējumi bija. Man tas gāja garām.

Tur nu atkal latvieši tā paša Veisa vadībā un citu vadībā, tās atsevišķās kaujas grupas ir tomēr parādījušas atkal lielu varonību, ka zināmos tur krustpunktos februāra mēnesī dziļā sniegā, lielā salā, ceļu nav, tikai atsevišķi ceļi tajos krustpunktos, viņi noturējuši tomēr, dodot iespēju vispār tai armijai atiet atpakaļ. Nu zaudējumi smagi. Arī vāciešiem bija smagi zaudējumi bez šaubām. Bet nu vienā otrā gadījumā ir tā, ka laikam tie mūsējie nav žēloti, kā saka. Nu tas tā ir.

Kalnājs gāja tā kā mācību laukumā

43. gadā 10. februāri Hitlers bija izdevis pavēli, ka jāuzstāda latviešu leģions. Vienību daudzums – atkarībā no pieejamā latviešu vīriešu skaita.

Un tad taču uzstādīja veselu divīziju. 15. divīziju, sastāvā no 3 pulkiem, kurus tikai daļēji apmācīja. Un jau bija aizsūtīti uz pozīcijām pie Veļikijas upes.

Un tagad brigāde no Volhovas, tie divi pulki, atgriežas ar smagiem zaudējumiem un nostājas blakus tur, un mums Rīgā tagad tiek saformēts tas trešais pulks, kuru arī vienu mēnesi tikai, nepilnu mēnesi apmāca, un 4. martā jau mēs izbraucām uz austrumu fronti. Nostājās blakus tiem diviem pulkiem, un nu mums rodas divīzija – 19. divīzija. Un nu ir latviešiem abas divīzijas

blakus frontē, abas divas. Un tad tur bija tāda augstiene 93,4 pie Baznīcas kalna, kas vairākas reizes gāja no rokas rokā un tā bija ļoti svarīga, lai var novērot ienaidnieku. Un tad nu 16.–18.marta kaujas 44. gadā ir vienīgās kaujas, kad latviešu abas divīzijas cīnījās kopā blakus latviešu virsnieku vadībā. Un tādēļ trimdā bijušie karavīri šo 16. martu nolēma godāt par Leģiona dienu. Kaut gan formāli leģions tika dibināts februārī, kad Hitlers to pavēli izdeva, bet to mēs neskaitām. Mēs skaitām, ka īstais leģions parādās tur, kad kopā karoja. Un tad te mēs to svinējām, atzīmējām, kamēr mums atkal kaut kāds piespieda atteikties no tās svinēšanas.

Un tad šajās pozīcijās, tur bija smagi.. Jā, un tad tajā 18. martā, pēc tam kad jau tur vairāki uzbrukumi bija bijuši nesekmīgi un atkal ieņemts un atkal jāatdod, 18. martā mūs pārvieto, un mūsu otrais bataljons, kura sastāvā es esmu tagad kā 8. rotas komandieris, mūsu bataljonam tagad uzdots ir atkal pēdējo triecienu pret to augstieni izdarīt 18. marta pēcpusdienā. Lieliska artilērijas sagatavošana, kas bombardē tos ienaidnieka ierakumus. Aviācijas pabalsts pamatīgs. Un tad, kad tas rimst, tad vienības ceļas kājās un iet augšā pret to kalnu. Pastāvs kalns un jāiet. Un pirmās tās – ceturta, piekta, sestā rota – tās pirmajā līnijā triecienā iet. Mana astotā rota rezervē, paliek aizmugurē gatavībā. Nu tas ir tāds taktisks gājiens, tā tas ir pierasts. Un tie tiek līdz puskalnam. Un vēl pēc visas tās bombardēšanas kaut kāda ložmetēju ligzda tur tajā kreisā spārnā tiem krieviem ir. Un tie uzgāž tur pāris kārtas ar to ložmetēju, un tie skrejošie vīri nokrīt zemē visi. Nu un, ko tas nozīmē – dabūt uz kājām cilvēku, kurš nogūlies, tas ir ārpriests, cik grūti, ja vēl šauj kāds virsū.

Bet nu drīz tā šaušana pārtrūka, un laikam viens vai pāris tikai viegli ievainoti bija tur tajā grūdienā. Bet nu tie guļ pie zemes, un te nu ir tas mans nopelns atkal, ka tā man rezerves rota.. iet uz priekšu. Pēc tā bataljona komandiera mājiņa, kurš tur ir priekšā, eju uz priekšu pusskriešus, izeju tai guļošanai ķēdei cauri. Pa to laiku viņi lēnām pieceļas, kad es izeju viņiem cauri un pirmais iebrūku tajos ienaidnieka ierakumos, jo man vairs neviens pretī nešāva. Jo savādāk jau man arī būtu bijis jānoguļas varbūt, bet nu tas man laimējās. Un pēc tam, kad iztīrāja to kaujas gaitu otrā vai trešā dienā, tad pulka komandieris, viņš reti slavēja, bet tad viņš teica: “Kalnājs gāja tā kā mācību laukumā.” Nu skaidrs, ka gāju tā. Ja saka “Kalnājs”, tad tas nozīmē, ka aiz viņa ir visa rota.

– Bet jūs pats bijāt priekšā?

– Pats priekšā. Pats pa priekšu gāju, citādāk nemaz nevar. Un tā tas nu bija.

Neizpildīju to pavēli burtiski

Caur Olgas purvu jātiek cauri visam pulkam. Es ar daļu tieku nozīmēts par pulka sedzējvienību, t.i. kas paliek ierakumos kā pēdējā vienība – mums ir uzdevums noturēties tai vietā un pēc tam sekot pārējiem.

Esmu izsaukts pie pulka komandiera, norunāts, ka mana vienība paliek līdz tikiem un tikiem, un tad mēs varam atiet. Kā tā slepenība tiek ievērota, to es nevaru izskaidrot. Tikai, kad es jau biju savās pozīcijās un tuvojās tas noteiktais laiks – viss mierīgi, nekas nenotiek.

Es intuitīvi jūtu, ka kaut kas nav labi. Kaut gan komandierim ir ar prātu jāstrādā, tomēr tai reizē es pakļaujos savai intuīcijai. Es domāju: nebūs labi – 5–6 min. pirms noteiktā laika es nolieku savu palīgu aizmugurē un pats skrienu caur ierakumu grāvim, un visus dabūju ārā. Kad pienāk noteiktā minūte, kad mums jāatstāj tā vieta, gāž virsū ar mīnām pa tiem mūsu

ierakumiem. Vai nu tā pavēle bij noklausīta, vai kādreiz jau kāds pārbēga arī.

Es neizpildīju to pavēli burtiski, bet es viņu izpildīju pēc būtības un izglābu cilvēkus. Tagad man nebij neviena cietušā.

Ko saucam par Ziemassvētku kaujām

Pēc tam notika trešā lielkauja, ko saucam par Ziemassvētku kaujām, kas sākās 23. decembrī. Tad mēs stāvējām uz vietas, ļoti daudz rūpējāmies par pozīciju izbūvi. Sagatavoja tās pozīcijas, lai tās var kārtīgi aizstāvēt, tas bija nepieciešams tai tālākai kara darbībai, otrs – lai cilvēki nenīktu bezdarbībā. Tas ir ļoti bīstams sindroms. Vienalga ko, bet jānodarbina, tas nāk pašiem par labu.

– Un kurā vietā jūs tai trešajai kaujai gatavojāties?

– Mēs bijām, tas ir, – iecirknis ir labais spārns – Gārdenes stacija, Bērzupes stacija un tālāk uz augšu. Tur gan ir tā sestā lielkauja, bet nu vispārīgais stāvoklis rudenī. Tur tas stāvoklis ir redzams, un 44. pulks bija labajā daļā, divīzijas labajā iecirknī. Bērzupe ir pieturas punkts. Tur bija tādas mājas Melnbikši. Tur mēs sirsnīgi gatavojāmies, iekārtojām pozīcijas tā kā pienākas. Nepārtraukti ierakumi, nodrošinātas ieroču ligzdas, un kamēr viss bija mierīgi, pulka štābs dzīvoja tās mājas istabās, bet pagalmā jau bija divi kārtīgi bunkuri izkārtoti. Viens sakarniekiem un ziņnešiem un otrs – štābam. Bet to mēs izmantojām tikai vienu dienu, tad, kad sākās lielās kaujas.

– Kā tad tas notika? Kur jūs bijāt? Jūs jau visu laiku esat tajā štābā.

– Gatavojāmies, viss samērā mierīgi. Gatavojāmies Lestenes baznīcā uz Ziemassvētku dievkalpojumu. Jo divīzijā mums jau bija kapelāns, mācītājs.

Džūkstes baznīcā viņi bija dievkalpojumu noturējuši, un mēs vēl ar pulka komandieri aizbraucām, puiši bija atraduši smuku, jauku pirtiņu, bija izkurināts, riktīgi nomazgāties pirms Ziemassvētkiem tajā pirtiņā, atgriezāmies visi atpakaļ un domājam nu otrā dienā būs tas svētku vakars un dievkalpojums. 23. no rīta sākās krievu viesuļuguns un smags uzbrukums, bet no mums pa kreisi, vairāk ķēra divīzijas kreiso spārnu, un blakus esošo vācu vienību – 21., to Luftwaffe gaisa spēku divīziju. Tā pirmo triecienu neizturēja un tur ielauzās. Mūsu iecirknī kā tādā pirmajā dienā nekas nenotika – viss bija samērā mierīgi.

Nešaujiet, mēs esam latvieši!

– Bet vai tur nebija pretī arī latviešu vienības?

– Latviešu vienības bija, bet kad tas nu bija? Vai tas bija tajās, vai tas bija citās vienībās. Bija arī latvieši pretī. Bet tur bija tāda epizode, ka tie bļauj:

Nešaujiet, mēs esam latvieši! Tie pārnāca mūsu pusē, dezertēja. Un krievs atnāca, ka tāda lieta neiet cauri, un momentā to latviešu vienību noņēma nost no frontes iecirkņa. – Vai nu arī bija tīšām ar kādu nodomu pretī nolikuši?

– Nu un saņēma gūstā tādus?

– Jā, saņēma, saņēma.

– Jūs tur arī bijāt tuvumā?

– Nē, nu personīgi neiznāca. Pulka komandieris teica, ka smuks gadījums ir bijis – ka pulka štābā ieradies maza auguma leģionārs, atvedis sev līdzīli milzīgi liela auguma krievu armijas zaldātu – gūstekni. Tas arī runājis latviski. Un tad tas mazais stāsta, kā tas noticies. Ka pretuzbrukums bija sagatavots, ka viņiem bijis jāatrujas atpakaļ – mūsējiem. Viņš vēl ieskrējis bunkurī kaut ko paķert līdz un sācies tā šaušana vai kas, vairs nav ārā ticis.

Un viņam pienākuši klāt jau divi krievu armijas vīri. Viens jau gribējis

viņu nodurt ar to durkli, un tas viens lielais ir to apturējis, krieviski apsaucis. Un tad viņš sajutis, ka tas lielais runā latviski, latgalietis bijis. Un tas pateicis uz to mazo leģionāru “Nu tu esi mans gūsteknis.” Nu labi ir, bet arī tu neej, mūsējie tūlīt nāks pretuzbrukumā, draudzīgi aprunājušies. Kad mūsējie nākuši pretuzbrukumā atbrīvojot to vietu, tad tas teicis: “Ja es dzirdēšu arī latviešu valodu, tad tu atkal esi mans gūsteknis!” Un tā viņš bija atvedis viņu uz to štābu. Un tas bija lūdzis, lai ļauj viņam dienēt un karot, bet viņš negrib šaut vairāk. Tad esot norīkots braucējos. Tā bija vai nebija, bet nu jādomā, ja pulka komandieris raksta. Jo parasti jau gūstekņus... Bet ja nu viņš bija atzinies, ka to bija izglābis, neļāvis nodurt, varbūt paturēja ar.

– Vai pašam arī iznāca tuvāk tikt ar tiem pretiniekiem?

– Kamēr rotas komandieris biju, tajā karstajā vasaras laikā vienu reizi saņēma gūstekni, tad es personīgi biju klāt, saka: Izkrati viņu un pārbaudi, kas viņam tajā maisa kulē. Pārbaudīja, un tiešām, tajā karstajā jūlija vidū viņam tajā maisa kulē bija viena vai divas siļķes, tā kā no mucas ņemtas, ar visu šķidrumu un treknumu, papīrā ievīstīts un pus kukulis ķieģelītis, rupjmaize. Karstā laikā kad suta šitas sausais uzturs līdz.

Bet mēs nepadosimies

– Pulka komandieris Praudiņš bija nogūlies atpūsties, kad zvanīja tas telefons. Un Štrekenbahs ar mani runāja un nodeva uz pulku attiecošos pavēli par kapitulāciju. Un tad patiesībā viņš man drusku sajauca galvu, ka uguns tiek pārtraukta un Vācija kapitulē bez iebildumiem. “Bet mēs nepadosimies,” tā teica. Saprātu, ka viņš kaut ko organizēs un noticēju tam.

– Un kā jūs tālāk rīkojāties, kad saņēmt šo ziņu?

– Es, protams, tūlīt modināju pulka komandieri, paziņoju viņam un arī izteicu to, ko dzirdēju. Nu, pulka komandieris gribēja vēl noskaidrot kaut ko tuvāk. No divīzijas sakari ir uz leju uz pulku, uz to vācu sakaru punktu – aizskrējām. Tie, protams, bija līdzī klausījušies telefona sarunu un kad tā bija beigusies, tad bij savas mantiņas sakrāmējuši un dažu minūšu laikā pazuduši.

Protams, mēs tur vairs neko neatradām. Komandieris norīkoja vienu virsnieku, lai jāmeklēt to divīzijas štābu varbūt, ka pārķer tuvāku informāciju par to pusmīklaino izteicienu, ka mēs tik vienkārši nepadosimies.

Uz pāris nedēļām mežā jāaiziet

Nu tas kā aizjāja, tā aizjāja, nevaram sagaidīt atpakaļ. Pretinieks, respektīvi, sarkanās armijas karavīri ceļas no ierakumiem, nāk uz mūsu pusi. Mūsējie vairs nešauj, mēs lēnām nākam atpakaļ. Mūsu pusē vismaz balto karogu nebija, es netiku redzējis. Un tā mēs visu to dienu līdz vakaram lēnām virzāmies atpakaļ. Šie netuvojās tik tuvu, lai saskarsme būtu, un tā mēs līdz tumsai bijām atkāpušies kādu daļu un šie panākuši uz priekšu.

Iepriekšējā dienā pulka komandiera mašīna bija bojāta, tā bija remontā.

Vakarā piebrauc, šoferis man ziņo, ka mašīna kārtībā un papildus dabūjis 25 litrus benzīna. Labi. Un manā rīcībā arī bija mašīna, es to atdošu pulka komandierim. Benzīnu izdalām uz pusēm. Vakars, jau krēsla, un pa ceļam pie Stendes baznīcas, tagad tur ir Ventspils šosejas loks, pārbrauktuve uzbūvēta. Toreiz bija vecais ceļš, viens gāja uz Ventspili, otrs uz Sabili. Pie tās baznīcas bija avarējusi smagā mašīna, konjaka kastes iekšā. Dažas veselas bija. Veselu kasti konjaku paņēmām. Vairāk nevarējām paņemt. To aizvedām uz mājām. Bet interesanti, no rīta braucot pie Stendes satiekam, pretī brauc jau krievu armijas mašīna, baltais karogs, sēž krievu pulkvedis, aizmugurē divi vācu virsnieki iekšā. Mēs jau braucam ar automātiem. Pabrauc

viens otram pretī, nesveicinās, bet aizturēt arī neaizturēja. Tādi brīnumi notikās. Šoferis mūs atveda, viņš pats ir kuldīdznieks. Es saku: Paldies, man to mašīnu nevajag. Ja gribi tikt uz savu pusi, es tev atlaižu. Paldies, ka pārvedi mājās. Degviela ir. Viņš brauca. Pārgērbu savus vīrus privātās drēbēs. Formastērpus aprakām šķūnītī, tas šķūnītis jau nojaukts tagad. Es mēģināju atrast, bet nekā. Paņēmām rupjmaizes kukuli un žāvēto šķiņķi, uz pāris nedēļām mežā jāaiziet. Tad jau redzēs, kas būs.

Pēc divām nedēļām taču nāks amerikāņi, kas mūs atbrīvos. Un ne jau mēs tikai bijām tie stulbeņi. Arī pieauguši cilvēki, man bija 30 gadi un tas jau nebija vairs puika. Un karojis jau, kaut ko saprot. Bet izrādās, ka visur par to ir domāts. Ir Rīgā ir domājuši, ir vēl lielāki kungi domājuši. Un pat tādas baumas laikam ir palaistas bijušas kaut kur, ka nāks angļi vai amerikāņi. Un tad, kad vasaru mēs klejojām.. Es negribēju vairs asinis, aktīvi es neiesaistījos partizānu cīņās, klejoju tāpat. Un sapazinos un dabūju tur paziņu vienu un vienu kārtīgu vīru, kas gatavoja dokumentus. Un man vieni no labākajiem dokumentiem, vieni no pirmajiem iznāca. Un izgāju legāli strādāt. Un viss būtu labi bijis, bet nu tomēr tajos Talsos skolojies un arī sabiedriskā dzīvē, jo es ar vienu kāju pagastā, es jau Talsos korī biju, un tā kā mani pazina kā raibu suni. Un es vēl biju tajā Sabiles apkārtnē. Biju par tuvu, vajadzēja tālāk aizbraukt prom.

Pravdu govorit, ja tam tože bil!

– Tad tā dzīve ar viltotiem dokumentiem bija līdz kuram laikam?

– Līdz 9. decembrim. Es viņus dabūju augustā. Tur bija paša paviršība, dzīvīte jau ieiet normāli šā un tā. Tas viss laikam ir kā liktenis nolēmis. Es ticu tam, ka ja tev ir lemts tapt pakārtam, tad tu nevari noslīkt.

Cik daudz aizgāja bojā tajā pašā Vorkutā, cik tad mēs izturējām, cik atgriezāmies. Laimes krekliņā laikam esmu piedzimis. Jo šitie lielie, smagie, armijas laikā tie katastrofālie gājieni, atgriešanās Latvijas teritorijā, tie man gāja garām. Pateicoties savai attapībai, no tanka apakšas es dzīvs biju izsprucis. Ievainots trīs reizes, kauli veseli palika laimīgi. Mīkstumi sadzīs, ar kauliem smagāk.

– Kad jūs saņēma ciet, arestēja? Jūs tiesāja?

– Tiesāja. Un tad, kad nu nodod tiesai, ar mantām izvāc no kameras, mantas atstāja pie dežuranta un aizveda uz pilsētu vidusskolas telpās, kur tas tribunāls notika. Iekšlietu ministrijas karaspēka kara tribunāls, jā. Trīs cilvēku sastāvā un protokolā ir rakstīts, ka ir arī zvērināts tulks, kurš ir parakstu devis, ka viņš tulkos tikai tā un patiesību. Es viņu dzīvē neesmu redzējis. Viņa paraksts ir uz tā papīra. Jo tiesā piedalījās 3 un sekretārs, kas reizē arī tulkoja. Kurš tikpat vāji runāja latviski, cik es krieviski. Nu, bet mēs sapratāmies. Un izrādās, ka tiesas sastāvā viens no piesēdētājiem ir ar uzvārdu Saulīte. Tātad noteikti latvietis, Un vēl jau iznāca tā, ka to, ko viņi man pierādīja, ko es nevaru noliegt, tur nebija ko liegties. Nu priekš kam, muļķības, vai ne. Lai tevi sistu tikai. To, ko viņi nebija pierādījuši, to vēl šodien viņi nezina, tas ir mans noslēpums. Nu, tas ir viss. Un tad, kad – kur apbalvojumu saņēmis? Es stāstīju – tur pie Veļikajas, pie tā lielā kalna, tās augstienes šturmešana... "Pravdu govorit, ja tam tože bil!" Nu, ko tad vēl labāku man vajag.

Arestēti mēs tikām vairāki kopā, bet vēlāk atdalīja mūs. Viņi jau varēja piesiet darbošanos grupā, tas būtu smagāks noziegums, bet vai viņiem nevajadzēja to, tika pie skaidrības tāpat. Tos 20 gadus krāmēs tik virsū un

laimīgi, jo toreiz bija spēkā tas nāves sods. Tas man aizgāja garām. Tad es varēju smaidīt, ka man prasīja to pēdējo vārdu. Es tikai dzirdēju, ka tas priekšsēdētājs teica: Sam prosījsja na višei...

Ko viņi man prasa pēdējo vārdu, es tak neko nedrīkstēju teikt. Čigāns bija teicis, ka viņu tiesāja: "Bet kas tad mani ārā laidīs?" – "Kā, mēs tevi iesēdinājām, mēs tevi laidīsim." – "Kā, vai tad jūs tik ilgi valdīsiet?" Bet, redz, izrādījās, ka viņi tomēr novaldīja ilgāk.

– Jūs teicāt to pēdējo vārdu?

– Nē, es tik teicu: "Tā kā jūs mani vaļā nelaidīsiet, man nav jums ko teikt."

Nu ar sākot no 4. jūlija, jā, 4. jeb 5., kad izbrauca no Ventspils, Rīgas Centrālcietumā nepilns mēnesis laikam. Tad Ļeņingradas pārsūtīšanas cietums, mēnesis, Arsenālnaja 9. Tur tāds cietums jau senos laikos bijis. Izsisti logi jau kara laikā, vēl tagad finieris tikai bija priekšā 46. gadā. Tad Vologda – pārsūtīšanas cietums, kas jau cara laikā bijis. Tur nu bija visriebīgāk. Tur bija visriebīgāk, cilvēks mēslos dzīvoja, jo nebija kur glābties. Un pēc tam Vorkuta. Un tā tad no jūlija, no Ventspils, Vorkutā oktobra sākumā ierados. Kas tad tas nu ir... jūlijs, augusts, septembris – 3 mēneši ceļā.

Ģimene un pirmskara saimniekošana

– Kas notika ar jūsu sievu?

– Viņa bija tur Drēzdenes tuvumā. Tas ir, viņi zināja jau labu laiku pirms kara beigām, karš nebija beidzies, kad mēs sarakstījāmies, viņi zināja, ka tas apgabals, kur viņi atrodās pašreiz, ka tas tiks atdots krieviem. Jo tas jau viss bija zināms. Un viņa saka, ja tu pēc kara gribi mūs satikt, tad meklē kaut kur tālāk Rietumos, mēs tur nepaliksīm. Nu un tad pārtrūka viss.

Kapitulācija. 10 gadus mēs viens par otru nekā nezinājām. Vēlāk, kad satikāmies, viņa teica: "Domā, man bija viegli dzīva vīra atraīnei būt?" No otras puses, man, kas zināja, ka tur vēl notiek lielās bombardēšanas un tā tālāk, vai tad nu sieva ar bērniem ir vēl dzīva vai nav vairs dzīva? Es ar nezināju. Un ja es katru dienu par šito būtu krenķējis, es jau sen būtu pagalam. Un es kaut kā atslēdzos sevī.

– Cik ilga bijusi jūsu kopējā dzīve?

– 38. gadā mēs apprecējāmies. Un nu sākām saimniekot. Un tad lai pilnīgi netraucētu, kā saka, lai mēs varētu ģimene attīstīties, saimniecība attīstīties, tēvs man pilnīgi ar dāvinājuma līgumu nodod manā ziņā saimniecību. Bet nav jau kā tagad, es varu atdot savu mantu un es pats pensiju saņemu, neatkarīgs esmu. Man jānodrošina ar to pašu līgumu tēvam, mātei pensija – tas ir dzīvoklis, uzturs, medicīniskā palīdzība un bez tam vēl skaidrā naudā kabatas naudiņa, lai vismaz būtu kaut kas tāds. Tas viss jānodrošina. Otrs – līdzmantiniekiem, pārējiem pieciem, jāizmaksā sava daļa.

Bet nu par cik jau tēvs bija tāds sabiedriskais darbinieks un visu zināja, tad viņš saprata to un tas ar praktiski nebija, nevis līdzīgās daļās dalīja, jo tad es kā centra saņēmējs ar nebūtu neko varējis dzīvot, ne strādāt, vai ne. Tā kā tiem daļas bija tādas drusku mazākas. Tā ir bijis jau senos laikos, tiem jaunākiem jāiet bija pasaulē un tas vecākais...

– Un kā jūs ar to tikāt galā?

– Tiku galā tiešām nu...līgavai pūrā atnāca diezgan stingri vai ne. Divas vismaz slaucamas govīs jau uzreiz tā un šo to viņš pabalstīja vēl. Mēbeles mums palīdzēja iegādāties un tā. Nu bet nebūtu uznācis atkal tas 40. gads ar to tālāko, tad jau varbūt mēs būtu dzīvojuši labi. Un taisni tad jau nu sākās 38.

gadā, kad mēs sākām saimniekot un pārējos gadus, kad tas vāciets jau intensīvi gatavojās karam. Tas nu bija skaidrs. Un Ulmanis ar savu saimnieka prātu prata to izmantot ekonomiski. Mēs eksportējām sviestu savu un bekonu uz Angliju, bet vāciets ar ņēma pretī visu kaut ko. Lai uzkrātu. Un tur nu tad bija...tikai pašiem vajadzēja būt drusciņ apsviedīgiem, lai visu kaut ko izdarītu.

Un pat es mēģināju vienu laiku. Vāciets iepirka...ir bastarda āboliņš tāds. Ne parastais āboliņš, bet tāds, sīkākiem ziediem, bastarda āboliņš. Un tā sēklu viņš uzpirka un mēs toreiz nemaz nezinājām, priekš kam. Tas ir gāzmaskām to ogli, ko ražo. Priekš filtrēšanas to ogli, jā. Un arī to apsēja vienu kārtīgu lauka gabalu un tur pāris maisus nokūla un tomēr skaidra nauda. Bet tad vislabāk bija tāda nu dalīta tā saimniecība. Nevis specializēties uz vienu, bet arī mēs attīstījām piensaimniecību mūsu mazā saimniecībā. Bet tomēr pēdējā laikā bija 8 slaucamas govīs. Piensaimniecība, krejotava 3 km nost. Uz turieni aizved svaigu pienu no rīta, vājpienu dabūn atpakaļ. Vājpienu, pašu ražotos kartupeļus un gaudu miltus, tos bekonam iekšā un divreiz mēnesī bekoniņš aiziet uz staciju. Katru nedēļu jau iepirka un tad vajadzēja iemanīties atkal kopējai, lai to bekonu dabūtu par 1. un augstāko šķiru. Liela starpība bija, vai maksā tev latu par to kilogramu jeb latu divdesmit.

– Vai tur bija sava zināšana?

– Savu zināšanu vajadzēja, jā, vajadzēja. Un vēl toreiz tiešām kārtība bija...Kas nu ir, tas nu ir. Ulmanis varbūt kļūdījās politiskā ziņā, vienā otrā ziņā viņam tie padomdevēji bija tādi, kas viņam pārāk tur glumi bija un drusku šo to palaida tā garām. Bet nu saimniecību to ko viņš saprata, to viņš izdarīja un pacēla. Kārtīgi bija tie bekona pieņēmēji speciālisti jeb brāķeri. Pārējo apskata un patausta tam suķim to muguru un novērtē, cik viņam tā speķa kārta ir bieza. Nu viņa nedrīkstēja būt pārāk bieza, vairāk par 2 cm un tamlīdzīgi, vai ne. Vispirms jau suķim ir jābūt tīram un smukam. Viņš nedrīkstēja būt tā kā tās kolhoza cūkas, kas ir tā kā no pekles izvilka ārā un kā viņas veda kādreiz uz kautuvi. Tur ir kauns skatīties. Vīrcā izmirkušas. Tad tas pieņēmējs jau apsvēra un ierakstīja pieņemšanas tai kvītī – 1.šķira jau. Un tais ausis viņiem ieknieba tos numurus alumīnija un tā tālāk. Un tad bekona eksporta kautuvē, kur izstrādā to lopiņu, un ar to numuru atrod, ka tas lopiņš ir nevis 1. šķira, bet augstākā šķira, tad uz tavu adresi uzdotā pasta krājķases krājgrāmatiņā pienāk 30 Ls klāt par to augstāko šķiru. Un es tādus vairākas reizes ieguvu. Bet toties divreiz nedēļā mājās jāsvēr tas suķēns ir. Nu tas ir – jāseptējās.

Milti pašu gatavoti, kartupeļi un šītais vājpiens – aug un barojās, aste gredzenā. Un mums Talsos, piemēram, tur 4 km tā stacija, divreiz nedēļā tur pieņem. Otrdienās un piektdienās. Tad to pirmdienu jau nosver to suķi, skaties, nu vēl tā kā trūkst. Viņam noteikts svars vajadzēja būt. Līdz 120, tas jau nu visaugstākais

Un tāpat pienotavā. Divreiz mēnesī maksāja to piena naudu. Nevis tā kā te nu es tagad, kad atjaunoja to piensaimnieku sabiedrību, veselu gadu nomocījās par priekšsēdētāju tur. Nu nevarēja dabūt pie tās kārtības, kādai vajadzēja būt, jā. Paliek parādā...nu neizdevās un neizdevās ne par ko. Bet toreiz taču vienkārši. Eksporta sviests tika ražots, tika sūtīts prom un kasē rēķinā bija nauda. Divreiz nedēļā cilvēki brauca un nāca un droši, tas ir divreiz mēnesī viņi saņēma naudu gan avansam, gan pa nodokli un bez kādiem iebildumiem.

Atjaunotā Talsu piensaimnieku sabiedrība

– Jūs pieminējāt par to piensaimnieku sabiedrību pirmskara Latvijā, vai jūs mēģinājāt atjaunot to tādā pašā garā?

– Gribēju.

– Bet ar ko jūs sadūrāties?

– Vispirms jau kad privatizēja “Kurzemes pienu”, tas bija Liepājā. Tā organizācija, kas visu Kurzemi aptvēra to piensaimnieku būšanu, kuras sastāvā bija arī Talsu bijusī piensaimnieku sabiedrība, kuru mēs atjaunojām un mani kā veco vecbiedru... ielika. Mantineiki bija, bet viens īstais vecbiedrs biju vēl palicies starp dzīvajiem.

– Atkal viens?

– Atkal viens, tiešām, jo mani 39., kad es sāku strādāt, jo tā jau tas bija parasti tai pagastā un tai piensaimnieku sabiedrībā, pazīstama pagastveča dēls un tāpat jau tomēr sabiedriska ļoti biju, es jau biju ievēlēts tai piensaimnieku sabiedrībā revīzijas komisijā. Tā ka tāds nu es tur biju. Es gan turējos pretī, bet visi tie mantinieki, kas tur nu bija – nu uz laiku tikai. Nu labi, piekritu. Veselu gadu nostrādāju, bet neizdevās.

– Kurā gadā tas bija?

– Tas bija 92. gada decembris, 93. gads. Tad mēs tikām bieži braukuši uz to Liepāju. Tur bija tāds, kā viņu sauca, Andrejs... Dūšīgs vīrs, kas tur bija tas kombināta direktors un tas tagad, es nezinu, vai viņam pat tiesas lietas nenāk vai kaut kas. Un tas Centrālās privatizācijas komisijas priekšsēdētājs bija Andris Šķēle, toreiz viņš bija Zemkopības ministra vietnieks. Un tad es ar viņu iepazinos un tad viņš man patika, ka viņš ļoti smuki prata strādāt. Tiešām strādāja. Savāca kopā visus mūs un tad arī pie mums uz Talsiem viņš brauca, bet nu viņš jau bišķi aizstāvēja arī to lielo, to padomju laika rūpnieku intereses. Un mēs, kad atdalījāmies, kad privatizējām tā mūsu Talsu piensaimnieku sabiedrība, bijām spiesti pārņemt visus tos kapitālus un materiālus un lielus parādus arī.

Ne tik daudz parādus, bet nerealizētus sviesta krājumus. Kurus pie tam vēl pašā pēdējā laikā pirms mūsu tās darbošanās uzsākšanas nezin kāpēc bijušie lauksaimniecības pārvaldes darbinieki, ar kuriem iznāca ar saķeršanās, bija novērtējuši par augstāku cenu nekā...jā. Un mēs viņus saņēmām šitos krājumus un vairs nevaram realizēt. Nu ārprāts bija tagad. Un mums sviests guļ noliktavās simtiem tonnu un cilvēki pienu nodod. Nu viss it kā organizējas labi, bet mums nav, ar ko maksāt. Un tad nu tā grāmatvede diezgan tāda ziķerīga bija, kas man palīdzēja labi. Cilvēkiem bēres vai kas tāds nelaimes gadījums, tad mēs ārpus kārtas atrodam to naudu, cik lēnām nāk iekšā. Tiem maksājam un uzreiz sāk mirt vectēvi un tantes un katram bēres, katru nedēļu bēres. Mīļie cilvēki, tas taču neiet cauri, nu nevar vairs. Un ļoti grūti bija, ļoti grūti. Un tur atkal visāda stīvēšanās un ķīvēšanās.

– Kāds jums amats bija tai atjaunotajā sabiedrībā?

– Es biju kā valdes priekšsēdētājs, Talsu priekšsēdētājs Un atsevišķi vēl Talsu rajonā, mūsu bija tā galvenā, centrālā, kas jau bija bijusi pirms kara.

Mēs uz tiem pašiem pamatiem, nu tagad viņa paplašinājusies ir, jaunas iekārtas iegādātas. Un samērā ar to, kad es nepieļāvu aizņemties naudu, cīnījāmies kā varējām. Vēl šodien tagad tā pati piensaimnieku sabiedrība paplašinās un iegūst starptautisku atzīšanu ar siera ražošanu. Talsi metušies arī tāpat kā Preiļi uz sieru. Ir tāds Talsu ritulis, kas arī ir Rīgas tirgū dabūjams, ar ķimenēm un viss ar kaut ko vēl, jā. Nu, tā kā pastāv. Blakus Laucenes pagastā, tur bijušais partijas sekretārs tika pie tā amata, tas tur visādi mocījās.

Tad viņš kaut ko dabūja, ko viņš centās maksāt, nevis naudā samaksāt par to pienu, bet graudā. Ar šampānieti viņš maksāja. Tur visādi ķēpājās, izputēja tas. Dundagas tā, arī te Talsu rajonā, tur mainījās tā vadība, tie lēnām cīnās un strādā ar vēl tomēr. Bet vispār jau, tas jau nav tikai mūsu vaina. Piemēram, Aizputē bija Sausā vājpiena rūpnīca pa visu Latviju vienīgā, tāpat izputēja, tagad ir izūtrupēta laikam. Tā eksportēja visur to sauso, to piena pulveri, vārdu sakot, kas visur derēja.

– No sākuma jau drošo vien nebija arī pieredzes, kā pāriet uz privāto?

– Nebija, nebija, nebija tas jā un otrs bija, tagad nu interesants jau tas stāvoklis. Partijas sekretāri vēl bija, vēl tās partijas nebija nolikvidētas. Tad tās lauksaimniecības pārvaldes priekšnieks, izpildkomitejas priekšsēdētājs un lauksaimniecības pārvaldes priekšnieks, bet viņiem vairs nav tās tiesības, ka viņi mani nevarēja, kā saka, pasūtīt un nosviest no amata nost. Tad viņi mani aicināja, uz kafiju vēl aicināja. Bet nevis tā kā toreiz kad teica – uz kafiju aicina, tad tu dabūji tādu rājienu un tu nāci ārā nezin kāds. Mani aicināja tiešām, sēdināja pie galda, cienāja ar kafiju un ar kūkām, un centās apvārdot zobus.

– Viņi gribēja kaut kā iespaidot?

Un sevišķi kaut kas vēl tas trakākais bija, kad tas lauksaimniecības pārvaldes priekšnieks bija tāds Kuzma, tagad viņš ir pensijā – tas Kalnājs taču nepavilks, viņam nāk 80 gadi. Viņi gribēja savus cilvēkus. Es viņiem turējos pretī un viņi gribēja kaut kādu savu dabūt iekšā. Nu neiznāca. Tie visi tie mantinieki, mēs bijām kaut kādi...Tas ir tāpat kā 40. gadā, mēs policijas taisījām no aizsargiem.

Tiešām man par grūtu palika un es tomēr negāju prom, nelaidos prom, kamēr... nu kurš mēs pirmais pazudīsim, vai nu tas lauksaimniecības pārvaldes priekšnieks, jeb es. Un viņš pirmais pazuda no rajona. Bet nevis, ka viņam vajadzēja pazust, bet viņu aizsauca uz Rīgu un ielika

Lauksaimniecības ministrijā zināmā amatā. Tas mūs sakreņķēja, un tad es ar aizgāju.

**Virslieņants Teodors Kalnājs aizsaules karotāju pulkiem pievienojies
2007.gada 8.decembrī**

VILHELMS PĪTERĀNS

LATVIEŠU LEĢIONA 42.PULKA ROTAS KOMANDIERA

VERNERA PREIJERA ATMIŅAS PAR KURZEMES KAUIJĀM.

Verneris Preijers dzimis 1914. gada 23. decembrī – miris 1999. gada 1. aprīlī

*Rimusies kauja, tikai klusajā laukā
Naktīs kritušo dvēseles saukā:
Turat modrīgu sardzi, jūs, kas vēl dzīvi,
Un pieminiet, kad reiz staigāsiet brīvi,
Mūs, kurus aprija asiņu dūkstis,
Izlietas Ziemsvētku kaujā pie Džūkstes!*

Paulis Kalva, 19. div. kara ziņotājs

Šogad jau divdesmito reizi atjaunotās Lestenes baznīcas zvans aicināja vēl dzīvos, sirmos karavīrus, viņu tuviniekus, radus, draugus un Latvijas patriotus pulcēties pie Kurzemes kauju pieminēkļa «Rumbās», kur toreiz atradās kauju epicentrs. Trīs dienu laikā sarkanā muižas ēka līdz ar plašo parku septiņpadsmit reiz gāja no rokas rokā. Pēc īsa atceres brīža devāmies uz dievkalpojumu Lestenes baznīcā. Sniegs kā ar siltu segu klāja kritušo varoņu kapu kopīnas, bet mūsu Jelgavas delegācijas pārstāve Velta Zandersone spēja atrast sava karā kritušā tēva virsn. v. Pētera Busses (1916.01.05–1944. 11.4.) kapa kopīnu un iedegt svecīti. Daudz bijušo kauju varoņu, kas palika kauju laukos un tos, kas atgriezās pēc kara dzimtenē, nav vairs mūsu vidū.

Tos atcerējāmie dievkalpojuma laikā Lestenes baznīcā, kur toreiz, 1944. gadā vairāki karavīri bija nozīmēti uz Ziemassvētku dievkalpojumu un svētku eglīti. 1944. gadā eglītes svecīšu vietā mums ieroču stobru galos dega šāviņu liesmas, degošais fosfors, bet svētku ērgeļu vietā kā zirņi katlā vārījās viesuļgunis un lidmašīnu bumbu dārdi.

Šogad svētku egle koši mirdzēja Džūkstes Tautas namā, kas, kā vienmēr, mūs sagaidīja koši greznots ar eglī un tradicionālajiem pelēkajiem zirņiem. Tikai žēl, ka daļa braucēju dažādu iemeslu dēļ nevarēja ierasties. Mani mierināja LLU studenta, studentu korporācijas «Ventonia» krustdēla Artura Hartmaņa vārdi: «Nav no svāra kvantitāte, bet nozīmīgāka ir kvalitāte, kur katrs var pierādīt savu attieksmi pret mūsu traģiskās vēstures notikumiem.»

Laikā no 1944. gada 23.– 31. decembrim mūsu 19. divīzijas un vācu 21. gaisa spēku divīziju sektorā rajonā pret Pienavu, Džūksti un Lesteni notika vienas no lielākām kaujām Latvijas teritorijā, kas pieminamas kā traģiskākās mūsu vēsturē. Uzbrukumu sākumā veidoja 10 padomju divīzijas, kuras atbalstīja ap 300 smago ieroču stobru uz kilometra, varenas tanku un aviācijas armādas. Divas no uzbrūkošajām padomju divīzijām veidoja 130. Latviešu strēlnieku korpusu, kas, ciešot milzīgus zaudējumus, vienīgās spēja pārraut labi sagatavotās Kurzemes aizstāvju pozīcijas. Līdz ar to pretējās pusēs viens otram pretī uz dzīvību, vai nāvi cīnījās latviešu karavīri, kuru vairums bija ar varu iesaukti karojošo valstu armijās. kas 2. Pasaules kara gados okupēja Latviju. Tos 57 tūkstošus Latvijas dēlu, kurus neiesauca vācieši, 1944. gada vasarā iesauca padomju armijā un vecākos gadu gājumus nosūtīja uz Kurzemes fronti, kur to pirmās un lielai daļai arī pēdējās bija 1944. gada Ziemassvētku kaujas. Tās nav aprakstāmas, jo katrs centās aizstāvēt savu kailo dzīvību. Kāds vācu karavīrs, kas arī piedalījās šajā dzīvības un nāves loterijā savā dienas grāmatā raksta; «Pār visiem laukiem līst asinis un staigā nāve. Vēl esmu dzīvs, bet nezinu, kas notiks pēc mirkļa.» Daudz šo kauju varoņu nav vairs mūsu vidū. Lai atcerāties 43. pulka majoru, bataljona komandieri majoru Jāni Ruku, kura bataljona karavīri apturēja un tuvcīņā pie «Priēzsargiem» mežā iznīcināja lielu padomju armijas vienību, kas bija ielauzusies mūsu sektorā. «Staros» un «Audžos» cīnās un ielenkumu pārrauj vltņ. Jēkaba Videnieka vīri. 19 divīzijas artilērijas p. 3. div. kom. maj. Ozols Jānis (kā nac. part. miris Gulagā 1947.13.1.) 7., 8. un 9. baterijas 24 lielgabali aptur uzbrucēju lavīnu, iznīcinot 16 tankus. No vltņ. Bruņenieka Krusta kavaliera Roberta Ancāna komandētās divīzijas kaujas skolas 189 vīriem no ielenkuma pie «Dirbām» kaujas turpina 35. Bet iznīcināti 12 tanki. Pie «Bērziem» smagās kaujās cīnās kpt. Paula Krasta bataljons. Pie «Zvejniekiem», «Rumbām», «Birzniekiem»,

dienās un naktīs izmisīgās kaujās cīnas leģionāri maj. Ernesta Laumaņa, vlt. Jāņa Bumbiera (čēkas nošauts 31.05.61), kpt., Bruņinieku Krusta kavliera Miervalža Ādamsona (čēkas nošauts 2.3.081946.), 42. p. vlt. Alfrēda Bērziņa, Venera Pleijera un citu varonīgu virsnieku vadībā. Nežēlīgā tuvcīnā pret diviem bataljoniem pie «Bitšķēpiem» iet bojā 44.p. 1. rota. Izglābjas tikai 11 ievainotie. Tos atgūst ltn. Jāņa Piķeļa (pazudis bez vēsts 09.05.45.) vīri. «Rumbas» kārtējo reiz ieņem vlt. Oļgerta Vinklera 43. p. 8. rota un laumaniēši (ltn. Vidners Arturs u.c.) Kauju pēdējās dienas norit «Pumpuru» un leģendāro «Vanagu» māju laukos, kur 44. pulks rotu komandieru M. Ādamsona, P. Vanaga, A. Bitera, B.Šmita vadībā cīnījās pret 6 sarkanarmiešu pulkiem. Daudz karavīru un virsnieku par varonību kaujās saņēma augstus apbalvojumus, bet daudzu apbalvojums bija baltais Latvijas bērze krusts. Viņu apbedījumu vietas padomju varas gados nesaudzīgi iznīcināja. Tragisks bija latviešu liktenis padomju armijā. Daudzi pazuduši bez vēsts, krituši un apbedīti daudzajās padomju karavīru kapsētās, vai vēl nezināmās vietās mežos un purvos. Tāpat kā 1. Pasaules kara Ziemassvētku kaujās arī padomju ģenerāļi nespēja izmantot radīto frontes pārrāvumu, bet 27. decembrī, kaujās nogurušus, dienām un naktīm zem klajas debess salušos latviešu strēlniekus, kājām aizdzina uz Anneniekiem, lai atkal tos triektu nākošajā uzbrukumā, kas arī neguva cerētos panākumus, bet jaunus tikai jaunus upurus.

Lai atcerētos 1944. gada Ziemassvētku kaujas, pirmo reiz sanācām kopā 1989. gada 23. decembrī. Toreizējie pretinieki, abās pusēs karojošie latviešu karavīri kopīgi piedalījāmies dievkalpojumā, kas notika vāciešu uzspridzinātās Džūkstes baznīcas drupās. Kopīgi, asarām acīs, pie greznās svētku un miera egles Džūkstes Tautas namā nodziedājām «Kluso nakti.» Tā bija neapraķstāma sajūta, ko izjutu pārrunās un kara atmiņās ar bijušajiem pretiniekiem.

Turpmākos gados mūsu sadarbība beidzās. Domāju, ka tas ir apspriežams jautājums un prasa risinājumu, jo drīz paies 65 gadi pēc kara beigām, bet mēs vēl stāvam pretējās pusēs viens pret otru, lai gan esam divu ļaunvaru upuri, kuru asais cirvis šķeļ mūsu vienoību.

Nav iespējams salīdzināt 1944. gada Ziemassvētku kauju atceres brīdi ar grezniem, karogotiem, augstu valdības un armijas pārstāvju apmeklātiem 1. Pasaules kara 1916. gada (pēc vecā stila) Ziemassvētku kauju atceres saietiem Antiņu kapos un Ložmetējkalnā. Tur netrūkst militārā orķestra tauru skaņas, TV, radio un laikrakstu korespodentu ar foto aparātiem un video kamerām, kas pulcina dalībniekus no visiem Latvijas novadiem. Nav noliedzama latviešu strēlnieku varonība 1916. gada Ziemassvētku kaujās. A. Grīna «Dvēseļu putenis» ir viena no jauniešu populārākām grāmatām. Bet strēlnieku vēsturē seko 1919.

gads, cīņas par padomju varu un traģiskie 1937. gada notikumi. 2. Pasaules karā visus latviešu karavīrus vienoja Baigā gada notikumi, cerības, ka sabiedrotie atjaunos Baltijas valstu neatkarību un naidis pret pasaules lielāko ļaunumu – komunismu.

Pamazām no mums viens pēc otra aiziet Otro latviešu Ziemassvētku kauju dalībnieki. Jelgavā pirms 20 gadiem bijām 97, bet šogad no 24 sarakstā esošajiem un apzinātiem leģionāriem uz sasaukumi Lestē un Džūkstē varēja ierasties tikai divi bijušie leģionāri. Par mums zīmīgus vārdus izteicis kara ziņotājs Paulis Kalva, kurš arī vairs nav mūsu vidū:

*«Viņi aizgāja, pamalē zūdot,
Kā zūd rasa, zūd migla, zūd viss.
Cits, sen zemītē aprakts, guļ trūdošs,
Cits aiz vecuma salīcis.»*

Jaunpils pilī pie lielā dīķa bija apmetusies kāda latviešu policijas vienība. Tur iedzērām siltu tēju un dabūjām pajūgu tālākam ceļam uz Lestēni. Divīzijas štābs bija novietojies Lestenes pilī, bet pārējās iestādes otrpus ceļam. Tur atradās arī komandantūra. Tanī mani ceļa biedri saņēma norīkojumu uz 42.pulka štābu, kas atradās KUIĻOS pie Dobeles – Jaunpils ceļa.

Man norādīja iet uz divīzijas štābu Lestenes pilī, kur uz to pašu 42.pulku saņēmu norīkojumu arī es.

Nākošā dienā, sēdēdams man norīkotajā pajūgā, tuvojos frontei. Bija dzirdami artilērijas brīkšķi. Kādu kilometru pie kokzāģētavas R no Jāņu kroga mūsu pajūgam garām aizrikoja stalts, plecīga jātnieks brūnā zirgā. Tā pirmo reizi ieraudzīju savu nākošo vada komandieri leitnantu Kārli Mūsiņu.

KUIĻI bija gara, balti kaļķota ēka Dobeles ceļa malā, un tur mēs pietājam pievakarē. Nekādas garas papīru kārtošanas te nebija – pie majora Reinholda uz I bataljonu.

Štāba virsnieki man ieteica KUIĻOS pārgulēt nakti, jo no rīta uz priekšu braukšot kādi tur rati, tad es varēšu braukt līdz. Patiesībā sakot man līdz tai priekšai bija labi ja stunda ko iet. Īstenais iemesls te, šķiet bija tas, ka daudziem Vācijā bija piederīgie, un virsnieki par vienu otru pilsētu vēlējās kaut ko uzzināt. Stāstīju visu ko zināju.

Tajā pat istabā, kur noritēja mūsu saruna ieraudzīju dzejnieci Ilzi Kalnāri. Līdz šim biju redzējis tikai viņas fotogrāfiju. Zināju arī dzejoli „Lai nu paliek šoruden...”. Pārējie virsnieki viņu ne tikai pazina, bet zināja arī kāpēc

viņa te ieradusies un kuru tieši meklē.

Pēc kara viņai gāja grūti. Atgriezusies no Gulaga viņa strādāja kādā lauku skolā par apkopēju, mazgāja grīdas, līdz Gaujas gravā izdarīja pašnāvību. Viņa nevarēja pārciest un izturēt to sarkani melno tumsu, ne arī pierast dzīvot uz ceļiem.

Mēs tie pārējie, kas bijām palikuši dzīvi, nekad neesam aizmirsuši, ka kādreiz bijām karavīri. Man, kad rakstu šīs rindas, liekas neticami, ka tas par ko rakstu ir noticis ar mani, ka tas toreiz biju es. Mana dzīve 1945.gada maijā it kā pārlūza uz pusēm.

Es Kurzemē ierados pie visa gatava. Divīzija jau bija kļuvusi par to, kādu mēs viņu pazīstam tagad, ar kādu lepojamies un kuru ne mūžam nesajaukt ar kādu citu. Es nebiju vairs gluži „zaļš”, bet jutu pats, ka man daudz vēl trūkst līdz līmenim. To protams redzēja vispirms Reinholda skarbā un asā acs, tāpēc mani sākumā grūda visur tur, kur žēl bija grūst kādu labāku.

Bija sajūta, ka 19tā bez manis var gluži labi iztikt, bet es nevarēju iztikt bez viņas. Tas palīdzēja man vismaz par kaut ko kļūt. Pēc Ziemassvētku kaujām un 1945.gada janvāra pretuzbrukumu D no Lestenes es jau biju savējais un tāds paliku līdz galam.

Bataljona komandpunkts atradās kādus pāris kilometrus ZR no Bērzbeķes muižas, bunkurā. Mani nosūtīja uz pirmo rotu, kuru komandēja virsleitnants Jānis Bērziņš. Viņu pazinu jau no Lubānas un Cēsaines kauju laikiem. Bērziņa komandpunktā kā vadības grupas komandieri sastapu seržantu Oto Ķikutu, ar kuru kopā bijām līdz pat melnajai 1945.gada 8.maija dienai.

Bērziņš iecēla mani par pirmā vada komandieri., nomainot seržantu Albertu Zorģi. Vada novietojumā atradās vairāki bunkuri. Tie bija izvietoti gar Dobeles – Jaunpils ceļu iepretī pašai Bērzbeķei. Kreisajā pusē bija atklāts lauks un

tuvākais kaimiņš atradās puskilometra attālumā. Tas bija virsleitnanta Oļģerta Melnbārža rotas leitnants Lazda.

Mūsu starpā pa pļavu un uz ceļa bija novietotas prettanku mīnas. Arī mana vada priekšā bija mīnas, taču tās bija kājniēku – noraujamās štokmīnas un lēkājošās un arī zemē ieraktās. Mīnu laukos bija atstātas šauras ejas izlūkiem. Starplauks bija vairāk nekā puskilometru plats un tajā atradās vairākas neapdzīvotas ēkas, kuras pēc to krāsas saucās par zaļo, balto un dzelteno māju. Šad un tad pretējo pušu izlūkiem naktīs iznāca starplaukā pie šīm mājām saķeršanās un apšaudīšanās.

Mūsu 1.bataljonam Z atradās pulka II bataljons kapteiņa Šeibeļa vadībā. Viņa labais flangš pieslēgās viensētai PŪCES. Šajā bataljonā dienēja mans brālis Kārlis Preijers, kurš krita Ziemassvētku kauju pirmajā dienā.

D no PŪCĒM, kur sākās mūsu bataljona ierakumi, aizmugurē stiepās mežs.

Drīz pēc tam, kad ierados frontē pie Bērzbeķes, novēroju savādu parādību. Bezvēja laikā un tad, kad vējš pūta no A, kaut kur DA varēja brīžiem dzirdēt īstu kaujas troksni. Spēcīgi darbojās smagie ieroči. Uzzinājām, ka tur notiek kaujas apmācības. Tā bija visai droša zīme, ka gaidāms uzbrukums.

Uzkrita plāns sniedzīņš. Drusku piesala. Varēja būt 13.vai 14.decembris.

Karavīriem izsniedz baltus maskēšanās tērpus. 21.decembra naktī mums blakus stāvošās 3.rotas kaujas grupa gravā pie NABADZIŅU mājām saņēma gūstekni. Tas bija jauns latviešu puisis. Nogādāts pulka štābā viņš pastāstīja, ka drīz notiks šai rajonā liels uzbrukums.

Man 23.decembrī bija dzimšanas diena, paliku 30 gadus vecs un agrā rītā saņēmu dāvanu paku. Bija konjaka pudele, daudz šokolādes, cepumu. Sākām to lietu notiesāt, kad sākās TAS.

Uguns veltnis sāka velties ap 1000 no rīta un šī uguns gāzās galvenokārt uz mūsu divīzijas 43.pulka II bataljonu, 106.pulku un samērā vājajām vāciešu daļām, skarot arī stipri mūsu pulka aizmuguri.

Mūsu I bataljona novietojumā viss bija samērā mierīgi, taču visi atradāmies savos grāvjos un klausījāmies uguns trakošanā Z, no kurienes gaisā kāpa pelēki sarkani putekļi, dūmu un uguns stabi. Ārdījās visa veida smagie ieroči – artilērija, mīnmetēji, bruņuvilcieni, Staļina ērģeles un lidmašīnas.

Tas vairs nebija troksnis vien. Aprakstīt to nav iespējams. Ar īsiem intervāliem visu Z debess malu šķērsoja ugunīgās reaktīvo šāviņu astes. Šajā jūklī nedzirdēja neviena ložmetēja. To trokšņi bija pazuduši kā zīdaina pīkstieni zvēru dārzā.

Kā visu to uguns elli iespējams izturēt mūsu brāļiem no 42.pulka un 106.pulka un citām karaspēka daļām, to nezinu.

Ap pusdienas laiku pēc spēcīga, kaut īslaicīga, visu smago ieroču trieciena, krievu uzbrukuma atsākās no jauna. Kaujas trokšņi lēnām pārvietojās no BALTĀS muižas uz ZR un atsevišķu kaujas salu veidā izklaidējās pa visu ziemeļpusi. Slikti. Bija notikusi mūsu vienību atspiešana no 23.decembra rītā ieņemtās līnijas.

Satumsa. Saņēmām pirmās ziņas par notikušo. Fronte nekur nebija pārrauta, tikai ielenkta. Apšaudīšanās turpinājās visu nakti, bet vispārējs uzbrukums atsākās 24.decembrī pirms pusdienas un ilga visu dienu. Kaujas troksnis virzījās uz Dobeles – Jaunpils ceļa pusi.

Pirmajos Ziemassvētkos 25.12. ap pusdienas laiku kaujas dunēja jau Lestenes virzienā. Sīkāku ziņu mums nebija, bet minēti tika tādi māju nosaukumi kā TRENČI, DIRBAS, TĒVIŅI.

Pēcpusdienā artilērijas apšaude klāja arī visu mūsu 42.pulka rajonu, īpaši II bataljona novietojumu. Zināju, ka šai bataljonā atradās mans brālis, taču nezina, ka viņš jau kritis 23.12.

Visu laiku domāju viņu apciemot, taču gadījās tie izlūku gājieni un uzbrukums.

Tagad skatījos binoklī uz PŪCĒM, jo biju saņēmis pavēli ar stipru grupu iet izlūkos uz šīm mājām, tās ieņemt un palikt tur līdz turpmākam rīkojumam. Gāju ar pusi sava vada. Pārskrējām pilnīgi klaju lauku, gāzām granātas māju logos un paši metāmies iekšā.

Pēc kādas stundas, kad saule jau tuvojās rietam, ieradās rotas ziņnesis ar jaunu uzdevumu. Mūsu bataljons tumsā aties. Man ar daļu pirmās rotas jāpaliek vecajos ierakumos, jātēlo normāla nakts dzīve, šad un tad jāpašauda, jāuzlaiž gaisā kāda raķete un pēc tam, šķērsojot lielo krustceļu D no RUMBU muižas, jāiet uz ZVEJNIEKU mājām Z Spīgus purva DA malā, kur paredzēts ieņemt jaunas pozīcijas.

Katrs, kas kādreiz kaujas laikā vadījis sedzējus, zinās cik piņķerīgs, nepatīkams un atbildīgs ir šāds uzdevums.

Kad bataljons bija aizgājis un telefons novākts, paliku ar saviem sedzējiem viens. Kaujas troksnis ZR bija dzirdams visu nakti un tieši tai virzienā mums arī bija jāatiet.

Šo ziemas saulgriežu nakti es nosēdēju uz celma savu ierakumu priekšā klausīdamies un skatīdamies tumsā. Šad un tad melnajās debesīs loku aprakstīja mūsu izšautās gaismas raķetes un īsām kārtām ierējās „fiksie”. Pretinieks neatbildēja.

Tā pagāja šī decembra nakts no 25 uz 26 decembri. Kad tā stunda bija klāt, izšāvām vēl pāris kārtas un pa meža taciņu devāmies uz bataljona komandpunktu. Visa sedzējgrupa bija klāt.

Agrā 26.decembra rītā jau gājām kolonā pa Jaunpils ceļu uz ZR. Ausa pelēka diena, kad iegriezāmies AIZSILNIEKU mājās. Redzējām, ka neesam istabā vieni. Gultā pie loga gulēja un smagi elpoja kāds apsaitēts vīrs. Viņš bija veļā. Virsū uzklāta sega un sarkanarmiešu šinelis ar virsnieka uzplečiem. Uz mūsu ienākšanu viņš nereaģēja. Šeit vēl nesen bija atradies mūsu pārsiešanas punkts. Ievainojums laikam bija vēderā un gūsteknis nebija evakuējams, tāpēc mūsu ārsts bija atstājis viņu šeit, zinādams, ka krievi būs klāt. Uz galdiņa pie gultas bija atstāta diagnozes lapa latīņu un krievu valodā. Turpat nolikta vēl otra lieliem burtiem uzrakstīta lapa krievu un latviešu valodā, ka ievainotajam nedrīkst dot dzert. Aiz pelēkajām mākoņu skrandām lēca saule. Veikliem soļiem devāmies tālāk. Spēcīgs kauju troksnis nāca jau tepat no RUMBU muižas. Mūsu ceļu sāka apšaudīt artilērija, taču neviens necieta.

Aiz RUMBU krustceļa un izārdīta dzelzceļa atradās kāda skaista, pilsētnieku gaumē celta ēka – BIRZNIEKI., gar kuru tālāk virzījās mūsu ceļš uz ZVEJNIEKIEM.

Šeit pa visu rajonu pēkšņi sāka dragāt krievu artilērija un netālu ZA virzienā arī pretinieka smagie Maksima ložmetēji.

Netālu izdzirdām skaļas komandas latviešu valodā, devāmies skriešus turp, nebēdājot ne par kādu artilēriju un bijām atskrējuši īstā vietā. Te ārdījās, savus vīrus kārtodams virsleitnants Oļģerts Melnbārdis. Tieši viņa vīriem

uzbruka. Kopā ar manējiem nekavējoties devāmies tuvciņā un krievus patriecām.

Viss bija noticis tik zibenīgi, ka pat artilēriju, kas nu mūs apstrādāja, uz reizi neievērojām. Tagad vīri bija piemetušies kur, kurais, cits aiz koka, zemē, citi pie tāda kā kartupeļu pagraba, kas izrādījās Melnbārža rotas komandpunkts. No tā ieejas mums pretī raudzījās Melnbārža vadības grupas komandiera kaprāļa Friča Vītiņa nopietnā seja. Vītiņš bija kluss, plecīgs vīrs un uz viņu varēja paļauties vienmēr un visur.

Kur virsleitnants? – Vītiņš šoreiz bija pavisam bez smaida. Saņēmu ziņojumu, ka mums virsū nāk kāds simts krievu, - Fricim rokā bija telefona klausule, un jau pa gabalu varēja dzirdēt, ka klausulē blāuj majors Reinholds. Parādījās Melnbārdis. Mugurā raibā maskēšanās jaka, bruņu cepure atgrūsta pakausi.

-Še *pielādē*, - Oļģerts sniedz tukšās mašīnpistoļu aptveres ziņnesim, ar roku aizsedzis klausules apakšdaļu.

Beidzot Reinholds mitējās kliegt.

- Jā majora kungs, - teica Oļģerts un nolika klausuli.

Liela pretinieka masa nāca no RUMBĀM, bija pārvēlusies jau dzelzceļam un devās tieši rotas komandpunkta virzienā. Viņa vīri ātri izvērās ķēdē.

Puikas, garām kārtām uguni, rokas granātas – kļiedza Oļģerts. Bruņu cepure viņam nebija piesprādzēta. Kāds zars to norāva. Tu saki savējiem, lai dod uguni no flanga no visiem stobriem un lai velk zemu līdz pat sūnām. – tā viņš uzbļāva man un atkal jau kuro reizi šodien devās prettriecienā.

Manējie gandrīz visi bija veci karavīri un bez gariem sprediķiem saprata, kas jādara. Pabīdīju divus ložmetējus uz priekšu un liku, kā Oļģerts bija teicis dot garām kārtām līdz pat sūnām, mērķus nemeklējot. Tajā pat laikā notika Oļģerta urrā.

Krievi metās atpakaļ un meklēja glābiņu aiz dzelzceļa uzbēruma. Un tūliņ tika atnesta jauna Reinholda pavēle, mums kopīgi ar virsleitnanta Gaigala rotu jāuzbrūk tam dzelzceļam.

Savu īsto uzdevumu doties uz ZVEJNIEKIEM aizmirsis nebiju, taču biju iesaistījies kaujā ZR no RUMBĀM un kauja visā frontē trakoja gandrīz vienādi, kaut liekas pie RUMBĀM tomēr stiprāk. Oļģerts par mani pa telefonu bija ziņojis Reinholdam, kur es ar savējiem sedzējiem pašreiz atrados.

Majors bija izlamājies, ka krievi viņam atņēmuši ZVEJNIEKUS un beigās noteicis atsūtīt man pretim kādu, kas man norādīs kur iet. Tagad mēs ar Oļģertu metāmies D virzienā meklēt Gaigalu. Krievi atkal nāca pāri dzelzceļam. Dažus simtus metru ZR no RUMBĀM, kur nopostītā dzelzceļa līnija meta slaidu līkumu uz A, atradās kādus 100 metru plats, tāds kā iezaļojis rudzu lauks. Pa šo klajo lauku visā savā brašā kareiviskā stāva godībā soļoja virsleitnants Gaigals, tērpies ļoti garā šinelī, bruņu cepuri galvā un mašīnpistoli rokā. Kopā ar viņu tāpat stāvus lēnā solī gāja viņa rota, šaudama no visiem stobriem. Nedabūjis telefona sakarus ar mums un arī no „augšas” tramdīts, Gaigals savu uzbrukumu bija sācis viens.

Ātri pāri dzelzceļam patriektie krievi bija iekārtojušies aiz uzbēruma un sagaidīja mūs ar spēcīgu uguni. Vārdu sakot, šoreiz tālāk aiz uzbēruma netikām. Taču, tas jau arī bija kaut kas – krievi redzēja, ka mēs te nedomājam atkāpties, bet paši izrādām prettriecienu un tas viņiem lika apstāties.

Diemžēl, mums bija arī ievainotie un kritušie. Man arī bija kādi 3 vai 4 ievainotie un no diviem desmitiem vīru vadā bijām palikuši tikai 17.

No Melnbārža vīriem bija krituši 3. Karavīri tagad mēģināja atrast kaut cik izdevīgāku pozīciju šaušanai guļus, jo pat uz ceļiem te nebija iespējams stāvēt. Visapkārt plakšķēja lodes.

- Cūkas laime, - noteica Oļģerts, izspļaudams no muts nelielu ādas strēmeli, ko tikko bija nokodis no pirksta. Pirksts asiņoja. Izbrīnā raudzījās uz Oļģertu. Aiz jostas viņam bija raķešu pistole, bet tās metāla stobrā bija iesista dziļa rene.

Lode bija trāpījusi pa pistoles stobru un tad ar rikošetu pa pirkstu. Līdz Oļģerta vēderam bija pietrūcis kāds centimetrs vai pusotra. Šī vēl nebija viņa lode. Tā viņu atrada vēlāk. (**Miris no ievainojuma 1945.gada 5.janvārī**)

Pretinieks pieklusināja uguni. Viņam jau arī munīciju neviens nestiepa maisiem, tāpat kā mums. Munīcijas mums bija palicis maz. Jābrīnās, ka munīcijas vispār vēl bija. Un tad ieradās ieroču un munīcijas piegādes pārzinis, kaprālis Kārlis Ešmanis. Šis kalsnais, temperamentīgais kaprālis mani atrada visur, gan purvos, gan mežos, gan kļūmīgākajos kaujas apstākļos. Vienmēr kaut kur tuvumā stāvēja viņa rati ar munīcijas kastēm, rokas granātām un rezerves ieročiem.

Nekad viņa zirdziņš nebija apšaudes dēļ sācis trakot, pārlauzis ilksis vai apgāzis vezumu, kā tas diemžēl gadījās uztura vedējiem, kurus kaujas laikā, bija bezcerīgi sagaidīt priekšējās līnijās. Daudzkārt gadījās, ka tur, kur Ešmaņa rati patiešām nevarēja piebraukt, viņš kopā ar savu braucēju smagās munīcijas kastes stiepa pats

Šis Kārlis Ešmanis ir tas pats mūsu pirmskara lielākā motorkuģa „Hercogs Jēkabs” jūrnieks, kurš šad un tad pieminēts pēckara presē. Skaidrs, ka viņš tad nevarēja stāstīt un izteikt to pašu, ko viņš stāstīja kauju starplaikos man. Viņš jau arī pēc kara neuzplijās ar savām atmiņām, viņu uzmeklēja sakarā ar „rakstnieka” Rikardo Kadiķa „mednieku” stāstiem. Lasot tos un skatoties televīzijā „Tobago maina kursu”, man vienkārši gribējās vemt....

Bija jau pievakare, kad mums pretim atsūtīja kādu virsnieku no bataljona štāba. Savācu savus vīrus un devāties uz ZVEJNIEKIEM. Pagājuši puskilometru, apmetamies uz noras un nolikāmies slīpi pie nelieliem krūmiņiem nogaidīt tumsas iestāšanos, lai pretinieks neredzētu mūsu ierašanos ZVEJNIEKU rajonā. Divas nakts nebiju gulējis un 3 dienas uz kājām. Kaut sāka snigt sīki sniega putrainiņi, es uz cinīša biju aizmidzis. Gulēja arī citi.

Jau tumsā otro Ziemassvētku vakarā kādu puskilometru D no ZVEJNIEKIEM mūs sagaidīja rotas komandieris virsleitnants Jānis Alfrēds Bērziņš un ierādīja vietu pašā SPĪGUS [purva DA malā, ciņainā pļavā, ar ko te beidzās purvs. Tūliņ Bērziņš pateica, ka rīt būs uzbrukums ZVEJNIEKIEM. Par pretinieku uzzināju tikai tik daudz, ka tas atrodas ZVEJNIEKOS. Bija klusums. Atrodoties tik tuvu ienaidniekam un klajā vietā, posteņi, protams tika izlikti. Paši gan bijām sasnieguši cilvēka izturības robežu un es, šķiet, personīgi šo robežu biju jau sasniedzis. Bija pārņēmusi trula vienaldzība. Kas būs, tas būs. Nakts bija ļoti tumša, bet samērā silta. Mēs aizmigām nogurušu, pārmocītu cilvēku miegā, šķiet arī posteņi, bet liekas ne visi, jo tad, kad ap pusnakti mūsu novietojumā ienāca neliela pretinieka izlūku grupa, sākās apšaudīšanās. Visi pietrūkās kājās.

Tik daudz saprāta man vēl bija palicis, ka iebļāvos,

- Mūsējiem gulties, šaut pa skrejošajiem.

Daži tumši stāvi nozuda purva priedītēs. Neviens pretinieka izlūks nebija kritis, bet mūsu kaprāli Sproģi smagi ievainoja vēdera lejas daļā – cirkšņos.

Rīts tuvojās kluss, bet nāve savu melno segu pār mums turēja izplestu kopš vakar vakara, kad tika pieņemts šī uzbrukuma plāns.

Ir daudzkārt dzirdēti visādi lozungi un saukļi, kā „uzvarēt vai mirt” „labāk stāvus mirt nekā uz ceļiem dzīvot”. Es un domāju arī citi no Kurzemes kauju laukiem, šādus saukļus vērtējam tik pat augstu kā tos „apariet zemi rudenī” un „novāciet ražu laikā un bez zudumiem”. Tie ir vārdi, tukši vārdi. Ja kāds Kurzemē būtu tik dulns, ka uzdrošinātos, piemēram, lietot saukli „uzvarēt vai mirt” tad tam vairs dzīves nebūtu, viņu izsmietu ik uz soļa. Sak – vai tu vēl, draudziņ, neesi aizgājis mirt. Nu tad pasteidzies, ka citi tev neaizskrien priekšā! Tāpat tie, kas citus aicina stāvus mirt, nevis uz ceļiem dzīvot. Kad nu tas miršanas laiks būtu klāt, tad saukļa daudzīnātājs parasti atrod drošu vietīņu kur nodzīvot gandrīz līdz simts gadu vecumam. Mums Kurzemē lozungu nebija. Tie bija lieki.

Un tā – trešie Ziemassvētki. Īsi pirms ausmas ieradās 1.rotas komandieris virsleitnants Bērziņš un 2.rotas komandieris Pauzers.

Izvietojām karavīrus purva priedītēs un komandieri sagatavoja savas vienības uzbrukumam. Laiks bija apmācies un drusku pie sala. Sāka atkal krist sīki sniega putrainiņi.

Virsleitnants Bērziņš mani un seržantu Skuju pasauca tuvāk purva malai un paskaidroja uzdevumu. Manam vadam (17 vīri un trīs ložmetēji) jāuzbrūk ZVEJNIEKU māju pudurim un tas jāieņem. Man palīgā nāks 2 vācu triecienlielgabali. Seržanta Skujas vads, kas bija aptuveni tādā pat skaitā kā manējais, uzbruks kādus 200 metrus no manis pa labi. Pa kreisi no mana vada uzbruks leitnanta Pauzera rota – pa purva priedītēm virzienā uz Z un ieņems nelielo birzīti, kas atrodas R (dažus simtus metru) no ZVEJNIEKIEM, jau ārpus Spīgus purva. Tāds bija plāns.

Jau paskatoties vien caur purvu malas krūmiem, es sapratu, kas manu vadu sagaida. Vakar, zaudējot ZVEJNIEKUS, mūsu bataljona vīriem te bija klājies grūti. Bija daudz kritušo un ievainoto, īpaši no mūsu 1.rotas, kas aizstāvēja tieši ZVEJNIEKUS. Viss klajais lauks ap mājām bija lielu un mazu krāteru izrobots. Starp tiem bija arī tādi, kur varēja ērti ievietoties 6 vīri. Tās lielākās bija vistuvāk ZVEJNIEKIEM. Te liekas bija pikējošie bumbvedēji pirms uzbrukuma sākuma. Paši ZVEJNIEKI atradās paugurā, un mūs no šīm mājām atdalīja kādus 300 metrus plata nogāze, kas šķīta kā rudenī noecēts tīrums. Uz tā nebija neviena krūmiņa, neviena grāvīša.

Pašā ZVEJNIEKU māju pudurī izcēlās liela dzīvojamā ēka, kas nebija nodegusi iepriekšējās dienas kaujas laikā, tikai jumta vietā rēgojās kailas spāres. Mājas garākā siena bija pavērsta pret mums un biezākais dārza koku puduris atradās tās A galā. Uz šo galu arī domāju virzīt uzbrukumus. Taču kamēr ēka nesāks degt, triekties pret to vienalga ar vadu vai rotu, bija pašnāvība.

Un šī ēka nedega, kad mans vads tai uzbruka. Vācu triecienlielgabali to neizdedzināja, tie it kā ņurrāja Spīgus purva dienviddaļā aiz priedēm un šāva ar netiešo uguni un tātad nevarēja arī precīzi trāpīt. Bet es cerēju līdz pat pēdējam brīdim.

Tagad ZVEJNIEKI aizdomīgi klusēja. Šur tur gan istabu dziļumā ar binokli varēja brīžiem redzēt aizslīdam kāda ēnas, bet pretinieks laikam pat

iedomāties nevarēja, ka mēs tiešām kā īsti pašnāvnieki, skriesim gaišā dienas laikā virsū viņu ložmetējiem. Sasaucu grupas komandierus. Pienāca arī pārējie mūsu vada puisi. Tagad visi zināja, kas mums jādara. Liku visas liekās mantas atstāt purva krūmos. Mans ziņnesis Āns pat no pievestajām brokastīm neizdzerto ķīseļa krūzi pieslēja pie kādas priedītes, lai neapgāžas.

Redzēju, ka visi puisi man tic un arī pats ticēju panākumiem, kaut tik neizdevīgos apstākļos sapratu, ka bez zaudējumiem ZVEJNIEKUS nesasniesim. Toreiz likās, ka mums latviešu puikām viss iespējams.

Ieradās majors Reinholds. Bija skarbs un runāja strupi. Vispirms ar Bērziņu, tad

pievērsās man un Skujam.

- *Vai uzdevums ir skaidrs? Tad nekavējoties izpildīt.*
- *Es uzdrošinājos jautāt „Kur mani divi triecienlielgabali?”*
- *Muti. Vai tie ir tavi triecienlielgabali? Tūliņ sākt uzbrukumu.*

Bērziņš drūmi klusēja. Viņš saprata to pašu ko es un protams arī Reinholds – šis man dotais uzdevums nav cilvēka spēkiem izpildāms. Vai es nejutos vainīgs sava vada bojā ejā? Toreiz nemaz. Es pirmais izskrēju no purva priedītēm un saucu – uz priekšu puikas.

Ir trešā Ziemassvētku diena, 27.decembris. mēs, 17 vīri skrejam pretim savam liktenim. Sākas lēzenais nokalnes slīpums. Netrenējies normāls cilvēks 100 metrus var noskriet kādās 15 vai 16 sekundēs. Mēs to nevaram, kaut skrejam ko nagi nes. Mums līdzī ir ložmetēji, otrajiem numuriem lenšu kastes. Man visvieglākais ierocis – mašīnpistole siksnā ap kaklu un ar rokturi padusē.

- *Uz priekšu puikas, ātrāk, neizklīst, - es kliežu un skreju pats.*

Viņi ZVEJNIEKOS vēl nav attapušies, nav gaidījuši tādu neprātību. Bez smago ieroču sagatavošanas uguns, gaišā dienas laikā, pa pilnīgi klaju lauku un pret nogāzes slīpumu, pretī ložmetējiem.

Ir veikti kādi 100 metri, kad viņi attopas. Viens pēc otra sāk zibināt ZVEJNIEKU tumšie logu caurumi un tāpat viens pēc otra krīt un neceļas mani atpalikušie.

- *Šurp puikas, negulties, - es bļāju bez pārtraukuma un brīžiem pametu skatu atpakaļ.*

Vads neceļas un necelsies vairs. Divi gan vēl kūņojas – mans otrais ziņnesis Ernests Āns, kādreizējais paša pulka komandiera Voldemāra Veisa personīgais ziņnesis. Viņš rāpo tā savādi, it kā iesāņus, it kā grieztos pa apli, tad saņem vēl vienu ložmetēja kārtu un rokas sānis izpletis, nokrīt uz mutes, it kā piesists krustā.

Otrs, vēl pavisam ložu neskarts, ir jaunais Voldemārs Pīpe. Ko tas zēns dara zem trakās ložmetēju uguns? Viņš velk laukā no tā nāves lauka savu smagi ievainoto draugu. Neticami. Man šermuļi skrien pār kauliem. Tas nav iespējams. Tas ir āprāts. Nē, tā ir pašaizliedzība – pēdējā un augstākā. Šo īpašību, liekas nevar analizēt, nevar sadalīt sastāvdaļās. Tā vai nu ir vai nav. Pīpem tā bija un kareivis, saņēmis ložu kārtu, nokrīt draugam blakus un nekust vairs. No sešu vīru grupas, kas turējās pa mani, nekrīt neviens, mēs esam aizskrējuši vistālāk. Lodes kapā lauku man priekšā, sānos un visapkārt. Kūp netīrais sniegs un smiltis. – dievs stāvi mums klāt! – es drudzaini domāju un gaidu jebkuru brīdi ložu sitienus. Ložmetēju kārtas saplūdušas vienā kopējā tarkšķīt, nekas cits nav dzirdams, bet smiltis kūp un kūp un sīki kukuržņi lec pa gaisu. – Uz priekšu puikas, uz ābeļdārzu, es bļāju, bet

neviens mani nedzird. Atpakaļ ceļa vairs nav. Es arī atpakaļ vairs neskatos. Nav jēgas vairs, bet kas mani triec uz priekšu? Vai tā ir priekšnojauta, kas vēlāk glābusi manu, gan daudzu citu dzīvības? Man jau skaidrs, ka mēs seši ZVEJNIEKUS nerasnīsim, kaut tagad, kad vads nogāzts gar zemi, mūs no purva malas sāk pabalstīt virsleitnanta Bērziņa pašrocīgi vadītais ložmetējs. Viņa „kaulu zāģa” garās kārtas skrien pāri kritušajiem uz ZVEJNIEKIEM. Pretinieka ložmetēju uguns kļūst nekārtīgāka, drusku izklaidējas ap mums vēl skrejošajiem un tad pievēršas purva malai. Krievi gaida, ka no purva skries ārā vēl kāda uzbrucēju masa, jo viņiem pat prātā nevar ienākt, ka mans vājais vads, tagad jau sakautais vads ir viss, kas uzbrūk.

Mēs tie seši esam pakrituši kur, kurais. Nav iespējams noskriet vienā stiepienā šo nāves distanci. Arī man nē, kas kādreiz trenējies sportā. Pakrituši esam nelielās smago ieroču izsistās bedrītēs. Papēži un galvas visiem ārā, tikai vēders paslēpts. Un atkal tas instinkts, vai kā nu lai to sauc, triec mani uz priekšu. Starp mums un aizmugurē esošo purvu ir nāvējoša ložmetēju uguns josla. Pa labi – tukšums, tas ir, Skuja ar savu vadu uz priekšu nav ticis. Priekšā izspūrušie ābeļdārza koki un ZVEJNIEKU jumta drūmās redeles. Zemi te kapā kaut stipri retinātas, tomēr ložmetēju kārtas. Taču gulēšana tik seklās bedrītēs nav domājama tā kā tā. Un es paļaujos instinktām un eju it kā pret veselo saprātu. Pietrūkstos kājās un saucu: „Uz priekšu puikas!” Jānis ar savu ložmetēju ir vistuvāk. Viņš droši vien domā, ka esmu traks palicis. Bet es rādu uz ābeļdārzu un turpinu kliegt. Un tad visi ir kājās un mēs atkal skrienam. Neliela auguma, bet mutīgajam valmierietim Grasmanis vienā rokā šautene, otrā brilles, kas piešķiestas ar zemēm. Jāskrien nav tālu. Tepat arī ir tā lielā aviācijas bumbas bedre, uz kuru mūs triec mans instinkts. Mēs saveļamies tajā. Līdz ZVEJNIEKIEM palikuši kādi 100 metri. Te mēs paliksim, kas būs, tas būs. Atmosfēra man iepriekš solītie triecienlielgabali purva dienvidgalā un nogāž savus šāviņus gandrīz mums virsū. Taču drīz tie attopas un pārtrauc savu slikti tēmēto uguni. Mūsu lielajā aviācijas bumbu bedrē, kas te izrauta jau dienu agrāk, Jānis bez teikšanas nostāda „fikso” uz kājiņām un pa brīžam nogāž īsas kārtas ieslīpi pa kreisi – uz izpūrušā ābeļdārza stūri. Boļeslavs guļ un kārto lentu. Es esmu viņam aiz muguras, Elmārs guļ man pa kreisi un slauka savas brilles, bet mans ziņnesis un vada seržants pa labi.

Ja es vēlreiz būtu jauns un man būtu izvēle kādus karavīrus ņemt kaujā, es izvēlētos latgaliešus. Kaujā uz viņiem varēja paļauties.

Tagad notika tas, ko jau varēja sagaidīt – mīnmetēji. Tepat, kaut kur aiz ZVEJNIEKIEM pa labi, sāka korķēt jau kādi divi vai trīs bez iepriekšējas piešaudes. Uguns šķīst pa visu lauku, kas tagad klāts ar krāteriem. Ap mūsu bedri sprādzienu mazāk, lai neķertu savējos ZVEJNIEKOS. Lūk, kāpēc instinkts mani triecis tuvāk šīm mājām.

Smagie ieroči runā dažādās balsīs. Visskaistākā balss ir artilērijas granātām. Tās lidojumā dzied kā gulbji, kas rudenī dodas uz dienvidiem. Taču tā ir nāves balss. Prettanku un tanku lielgabalu šāviņi nāk virsū pavisam bez balss. Te sprādziens notiek pirms dzird granātu lidojam. Visīpatnējākā ir mīnmetēju toņkārtā. To vislabāk var novērot, ja mīnmetēju nav daudz un tie nešauj trakā steigā kā te. Izšāviens atgādina troksni, kā tad kad ar sparū rautu ārā šampanieša korķi. No mīnas bieži vien var izbēgt, protams ja ir kur sprukt, jo tās lido ievērojamāki lēnāk par skaņu. Lidojuma troksnis atgādina klusus

čukstus kuč-kuč-kuč. Nolidojusi paredzēto distanci, mīna apklust un nāk stāvus lejā. Sīka mīnas šķemba ķēra Elmāru pakauša kreisajā pusē. Bija tagad jāgudro, kā no šīs situācijas izkļūt.

Un gadījās, ka kādu puskilometru no mums, R no ZVEJNIEKIEM, kur uzbruka mūsu bataljona 2.rota, šīs rotas 1.vadu komandēja drosmīgais leitnants Kārlis Mūsiņš. 2.rota ieņēma savu birzīti viegli un tikai tāpēc, ka visa pretinieka uguns bija vērsta pret mānu vadu.

Šis leitnants ar saviem vīriem atradās tuvu ZVEJNIEKIEM, tikai pretējā pusē nekā es. Ne es viņu toreiz pazinu, ne viņš mani. Par šo lietu Kārlis man pastāstīja janvāra beigās. Viņš labi redzējis ZVEJNIEKU pagalmu, dzirdējis tos mīnmetējus korķējam un prasījis savam rotas komandierim Pauzeram atļauju iet uzbrukumā, taču Pauzers neesot ļāvis. Tomēr Kārlis visus savus ložmetējus savilcis pret ZVEJNIEKIEM un kolīdz manījies kādu kustību, tūlīt grūdis uguni virsū no visiem stobriem.

Kārļa uguns radījusi ZVEJNIEKOS apjukumu. Kādi vīri tur krituši, kādi metušies iekšā mājā, citi pat laidušies projām no ZVEJNIEKIEM, arī kāds prettanku lielgabals rauts apkārt. Vairāki mīnmetēji pārtraukuši korķēt. Visa jezga ilgusi kādas 10 minūtes. Mēs to jutām, metāmiem ārā no bedres un aizsegā purvā. Pēc tam krievi ZVEJNIEKOS attapušies. Kaut Mūsiņa ložmetēji turpināja darboties, tomēr pretiniekam izdevās no ēkas dabūt ārā dažus savus ložmetējus un tos uz ātru roku nostādīt pret Kārli. Sākās abpusēja uguns kauja. Bet ZVEJNIEKI palika neieņemti. Izrādījās, ka mans vads tika it kā ar iepriekšēju nolūku ziedots pretinieka sagatavotā uzbrukuma novēršanai vai vismaz deformēšanai. Mums, protams toreiz to neviens neteica. Man un maniem puisiem tie bija traģiski notikumi, un šie notikumi turpinājās...Elmārs pārmetās bedres malai pirmais. Pēc tam to atkārtojām pārējie pēc kārtas pa vienam. Bet pirms izlēkšanas no bedres es dabūju spēcīgu sitienu no mugurpuses pa bruņu cepuri un zods man ietriecās krūtīs, bet pleci un kakls nobira ar mālainu smilti. Sajutu asas sāpes kakla muskuļos un skriemeļos. Sasalis māla klucis, mīnas sprādziena triekts, bija ķēris manu galvu. Zem bruņu cepures, kā parasti atradās bergmice un tā darbojās kā amortizators.

- *Skrejat nu, es piesegšu*, - teica Jānis. Es viņam to neliku darīt, to viņš uzņēmās pats.

Purva sasniedzām 2 ievainotie, apdauzītais es un vēl 3 vesēlie. Purva malā, krūmos pie ložmetēja gulēja rotas komandieris Bērziņš un šāva tā savādi, ne vairs pa ZVEJNIEKIEM, bet stipri pa labi, kur kādi Skujas vīri vēl nebija iznākuši un tie bija jāpabalst. Pats Skuja atradās Bērziņam blakus, viņš krita vēlāk.

Ej purvā un atvelc elpu, - man teica Bērziņš. Iegājām arī, bet tikai trīs.

Elmārs un Jānis jau bija ceļā uz pārsiešanas punktu VANAGOS. Es apsēdos uz sausāka ciņa un mēģināju aizsmēķēt. Virga un Stvikša stāvēja. Tajā brīdī gaisā sāka krākt un turpat mums pa labi nogāzās reaktīvo mīnmetēju zalve. Gaisā uzskrēja salauzīto priedīšu, purva ciņu un melni dūņu fontāni. Spēcīgs sprādziena vilnis aizsita ausis. Mitrās augsnes dēļ mīnu šķembu nebija sevišķi daudz, taču kāda sīka šķemba ķēra mana kaujas ziņneša krūtīs. Jaunais zēns ļoti uztraucās un tūlīt atrāva vaļā savus svārkus un kreklu. Krūtīs bija neliels caurumiņš pa kuru laukā nāca asiņainu putu burbulīši. Tāds ievainojums nebija joka lieta.

Tagad, palikuši ar Virgu, nepaspējām paiet ne pāris desmitu soļu, kad atkal sāka krākt gaiss un reizē ar sprādzienu iebļāvās Virga. Es biju nokritis uz mutes un man likās, ka šūpojas viss purvs. Edvards bija satvēris kāju. Bikses ap ceļgalu viņam bija ar asinīm. Man nudien gribējās raudāt un vemt. Tad kaut kur purvā Katjušas nogāza trešo zalvi, un es atjēdzos.

- *Es tevi neatstāšu, iesim abi, lai kungi uzkaras, no mums neviens neko nevar vairs prasīt. Panest tevi es nevarēšu, kājas jau tā grimst sūnās, - tā es toreiz apmēram teicu un mēs mēģinājām iet.*

Gājām taisni cauri purvam uz VANAGIEM, nebēdādami par tām retajām lodēm, kas tiecās mūs vēl panākt. Šur un tur krita vēl pa kādai retai artilērijas granātai. Edvards bija mazāka auguma nekā es, viņa roka man bija ap manu kaklu. Kājas mums grima sūnās un ķērās aiz ciņiem. Mēs tomēr mēģinājām steigties, lai ātrāk tiktu pārsiešanas punktā. Asins ielāps uz biksēm bija kļuvis lielāks, kāja ejot tika stipri samocīta, bet viņš centās turēties stingri, gan nobālis, gan zobus sakodis. To atlikušo stundu līdz Vanagiem mēs gājām kādu stundu. Galva man kļuva arvien trulāka un domas juka nost. Beidzot ieraudzīju kādu it kā baltā priekšautā tērptu vīru ar asiņainu lupatu rokās. Viņš mums norādīja uz blakus bunkuru, kas bija tāda kā ievainoto uzgaidāmā telpa. Ievilku tur iekšā savu seržantu un abi atlaidāmies uz salmiem.

Kādu pusstundu gulēju viņam blakus uz salmiem, mēģināju aizsmēķēt, bet tūlīt bunkuris manu acu priekšā sāka it kā šūpoties un nelabums sagrāba no jauna. Steigā atvadījos un izgāju ārā. Edvards ilgi bija projām. Viņš atgriezās aprīlī un es iecēlu tad viņu par savas rotas 2.vada komandieri. Bet tagad, izgājis no bunkura, ieraudzīju, ka VANAGU apkārtnē skraida vīri, to vidū arī leitnants Kallītis no 42.pulka štāba.

Pārgāju prettanku grāvī pa laipu un nogriezios uz A. Sāka krēslost. Visapkārt krita reti artilērijas šāviņi. Braucīju apsarmojušās kadiķkrūmu skuju un košļāju, lai nodzītu nelabumu. Meklēju kādu ūdens plančku, kur apslapināt galvu, bet neatradu. Noņēmu bruņu cepuri un nesu to kā dāmu rokas somiņu, bet ar zābaku atdauzītos ledus gabalus liku pie pieres. Šķiet palika vieglāk, kaut galva likās kā stīpām nostīpota.

Tumsa trešo Ziemassvētku vakars. Mūsējo novietījumam es tuvojos no D puses, no bunkuru puses. Kaut nešāva vairs, tomēr atklāti neviens nestaigāja. Bunkuru ieeju spraugās gan manīju vairākas galvas. Man padeva ceļu un es iegāju pustumšā bunkurā. Nogūlos tuvākā kaktā uz kailas zemes. Spēki bija galīgi izsīkuši, un es aizmiglu uz vietas murgainā miegā. Cik ilgi biju gulējis nezinu. Ārā bija melna nakts.No bunkuriem ārā nesa dienā ievainotos. Mani kāds paraustīja aiz pleca.
-Jāiet leitnanta kungs.

Pamodos, bet man blakus gulēja kāds un nedomās. Un mana kreisā roka, kas atradās viņam blakus bija slapja ar biežām un jau sarecējušām asinīm. Man blakus atradās kritušais. Viņš tur arī palika, bet es turpat bunkurā pie durvīm izvēmos. Baiļu nebija, vienīgi šausmas, kas ir kaut kas cits. Kādos nosviestos pārsienamos materiālos apslaucīju roku.

Izgāju ārā un neticēju savām acīm. Turpat stāvēja kāds vīrs ar ložmetēju, kā šauteni pie kājas – viss mans vads, mans dižkareivis Bronislavs Daukšts. Viņš bija mani atradis un gaidījis. Ievainotie bija aizvesti. Mūsu bataljons sakārtojās pāriešanai uz jaunām pozīcijām. Jāiet nebija tālu, garām Vanagu kapsētai, un Spīgus purva DR malā jāieņem jauna pozīcija, kaujai

pilnīgi nesagatavotā vietā. Šī 1,5 kilometru garā attiešana 28.decembra pirmajās rīta stundās bija mūsu bataljona pēdējā attiešana Kurzemē.

Ziemassvētki beigušies, ausa 28.decembra rīts. Bija sācies arī jauns posms manā karavīra dzīvē. Biju kļuvis savējais un tāds paliku līdz galam. Mūsu stipri paretinātajam bataljonam jaunās pozīcijas atradās 20-30 metrus no Spīgus purva Z malas. Ne kārtīga apšaudes lauka ne pārredzamības. Vanagu kapu rajonā pozīciju ieņēma no 44.pulka atsūtītais leitnanta Lapiņa vads. Z no viņa mūsu 1.rota. Es atrados blakus leitnantam Lapiņam ar 12 vīriem un diviem ložmetējiem. Man otrā pusē leitnants Frickops ar kaut kur sagrabinātiem 10 vīriem.

Manā karavīru vidū atradās Dauksts, no jauna man iedalītais Epnors un rotas ieroču meistars Deksnis. Kopumā 1.rota ieņēma kādus 150 metrus apvidū. Z no 1.rotas atradās leitnanta Pauzera 2.rota.

Rotu komandieri Bērziņš un Pauzers 200 metrus no mums, pie meža ceļa, kas veda Z virzienā uz SILGAIĻIEM, ierakušies smilšainā paugurā, iekārtoja savu komandpunktu. Man un Frickopam gāja daudz grūtāk iecirsties sasalušajā māla kalniņā.

Taču pirms paspējām iekārtoties, pretinieka izlūku grupa no purva nākdama, gandrīz uzskrēja mums virsū desmit minūtes pēc mūsu ierašanās šeit. Tūlīt izšāva vairākas raķetes, vienu gaisā, otru purvā. Šī raķete dzirkstis šķiezdama sāka lēkāt pa ciņiem. Tai metās virsū vairāki krievi, un kāds no viņiem norāva nost savu fufaiku un sāka raķeti plītēt, lai to apdzestu. Mūsu ložmetēji vēl nebija nostādīti, atklājām uguni ar mašīnpistolēm. Pretinieks aizbēga.

Taču darbs vairs lāga nevedās. Pāris vīru no tā paša ļaužu mazumiņa tomēr bija jānosūta purvā nodrošinājumam un kāds ložmetējs ar apkalpi tūdaļ jānostāda papildu pozīcijā.

Ausa 28.decembra rīts. Turpinājām rakt. Man katrs kapļa trieciens pret sasalušo mālu sāpīgi atbalsojās sasistajā galvā. Kaut toreiz biju spēcīgs cilvēks, no manis bija maz labuma. Taču steidzāmies, jo varēja sagaidīt pretinieka uzbrukumu.

Ap pusdienas laiku mūs sāka apšaudīt ar mīnmetēju retu uguni, bet karavīri gar mežmalu jau bija gandrīz krūšu augstumā ierakušies. Kaprālis Raudzens tieši grāvī bija ierīkojis rī vieglu bunkuri, kas gan vairāk pasargāja no sala un pavisam sīkām šķembām.

Tuvojās vakars, taču bija pilnīgi gaišs. Reto mīnu dēļ bijām salīduši aizsegā. Leitnanta Frickopa kaprālis Raudzens un lielākā daļa vīru improvizētajā bunkurā. Kādu novērotāju viņi bija atstājuši grāvī. Maniem vīriem, netālu no VANAGU kapiem, tādas segtas paslēptuves nebija.

Pēkšņi izdzirdējām vairākus rokas granātu būkšķus un dažas mašīnpistoļu kārtas. Kamēr tikām no sava ierakuma laukā viss bija jau beidzies.

Bija noticis lūk kas. Pretinieka trieciengrupa laikam jau labu laiku bija gulējusi purva malas krūmos un vērojusi, kas pie mums notiek. Cilvēka trūkuma dēļ, mēs pa dienu novērotājus purvā nebijām izlikuši. Pretinieks novērojis, ka mūsu pusē viss mierīgi, apsardzības nav, tikai viens postenis pie Raudzena bunkura, bija izsviedis dažas rokas granātas un ar strauju lēcieni ticis Frickopa grāvī.

Izdzirdis granātu sprādzienus, kaprālis Raudzens meties no sava bunkura laukā, un tūlīt saņēmis sitienu ar mašīnpistoles laidī pa galvu, zaudējis pretošanās spējas un aizrauts līdzī. Raudzena postenis bija

ievainots, ienaidnieks nozudis purvā. Tam pakaļ uguns tika atklāta ar pavisam nelielu nokavēšanos un tai bija arī zināms rezultāts. Viņu trieciengrupas dalībnieks, kirgīzs vai baškīrs ar dažiem retiem, gariem bārdas rugājiem uz zoda, stipri sašauts kājā, bija pamests kādus 100 metrus no mums purvā.

Kad vēlāk mēs ar Lapiņu iegājām purvā izlūkos, to atradām. Viņš bija zaudējis daudz asiņu un kļuvis dzeltenī bāls un tas izglābās tikai tāpēc, ka bija sācis saukt pēc palīdzības.

Lūk, par šo pretinieka triecienpasākumu man smieklī nenāk nemaz. Bija viņu pusē arī drošsirdīgi un izmanīgi vīri. Par laimi mums to nebija daudz. 29.decembrī sāka risināties jau kaut kas nopietns. Pretinieka mīnmetēju uguns te pieauga spēkā, te atslāba. Likās, ka tūlīt sagaidāms trieciens. Taču pretinieks mums ilgi neuzbruka un kad mūs visu dienu tā bija mājījis, viņš pēcpusdienā bez īpašas sagatavošanās uguns uzbruka leitnanta Lapiņam un izsita viņa vīrus no VANAGU kapiem.

Ar kādu šķembu vēderā tika ievainots arī mans brašais puisis Epnors. Šķemba bija iestrēgusi zem ādas un izskatījās kā melna plūme. Lapiņa vīri, mūsu artilērijas atbalstīti, kapus triecienā atguva.

Visu nākošo 30to decembri pretinieks gan vērsa pret mums stipru mīnmetēju uguni, taču kājnieku uzbrukums šeit nenotika.

Ziemassvētku kaujas apklusā 31.decembrī. Mūs nomainīja un līdz 1945.gada 5.janvāra uzbrukuma sākumam, ieņēmām otrās līnijas ierakumus, R no SILGAIĻIEM. Šai laikā dzīvoju līdz ar pārējiem virsniekiem JĀGINTU mājās kādus 1.5 kilometrus DR no SILGAIĻIEM pie paša lielceļa. Te atradās arī bataljona komandpunkts.

Visasiņainākā un grūtākā 19.divīzijas kauja beigusies. Bija saglabāta fronte, bija nosargāta KURZEME.

Brīžiem snieg retām pārslām. Taču ne tik daudz, lai apklātu melnos krāterus, manus 11 kritušos ZVEJNIEKU kalnā un arī visus pārējos. Tā beidzās 1944.gads. Kas mūs sagaida 1945.gadā? Tas pats, protams. IESIM NO KAUKAS UZ KAUKU.

Viss tas vēl priekšā. Bet mana vada liktenis bezprātīgajā skrējienā pret krievu ložmetējiem Zvejnieku logos ir un uz mūžu paliks mana personīgā traģēdija. To bija gatavojuši citi un ietinuši visu pasākumu noslēpumu plīvurā. Tiesa, nojauta jau tad sacīja kaut ko, kad mīnu krusā 3.Ziemassvētku kaujā mīnu krusā gulējām tie seši vēl dzīvi palikušie vīri lielajā aviācijas bumbas bedrē pie Zvejnieku ābeļdarza. Taču īsti šis noslēpums pavērās labi vēlāk, 1945.gada janvāra beigās, kad pēc apbalvojuma 2.šķiras dzelzs krusta saņemšanas pulka štābā par Ziemassvētku kaujām tiku aicināts uz sarunu bataljona komandpunktā pie Reinholda.

Majors īsā laikā bija zaudējis visus trīs rotu komandierus. Nu biju palicis vienīgais, kuru pats bija „sītis, mērcējis un atkal sītis”, līdz pēc viņa domām „iztaisījis” par cilvēku, ar kuru varēja arī parunāties pie konjaka glāzes.

Majors Reinholds: „Kad tai 27.decembra rītā es nācu pa purvu pie jums, lai triektu uzbrukumā, ap dūšu man bija tik sūdzīgi, cik vien tas var būt. Lieta tāda, ka uzbrukumam nekādi vairs atlikt nevarēja, jo štābs bija uzodis, ka trešajos svētkos krievi rīkos atkal lielu uzbrukumam, varbūt ka pēdējo. Bija saņemti gūstekņi un tas it kā bija noskaidrots arī gaisa izlūkošanā. Uz Lestenes pusi visu laiku nāk karaspēks un tanki. Mums te gar Zvejniekiem vajadzēja steidzīgi uzbrukt, aizsteidzoties viņiem priekšā, vai arī steidzīgi atiet. Mēs taču

stāvējām ar sāniem pret viņiem. Mūsu vadība izšķīrās par uzbrukumu. Tur tā steiga arī radās. Citi jau arī uzbruka. ”

Tagad runāju es:” Bet vai tu pats tiešām ticēji, ka ar vienu vadu var ieņemt tādu lielu māju kā Zvejnieki? ”

Reinholds ilgi, pat ļoti ilgi klusēja. Viņš neskatījās man virsū. Tad ļoti strauji pagriezās pret mani, tā ka pat vīns no pilnās glāzes izšļakstījās uz neēvelētu dēļu galdiņa un tur radās it kā tumšs asins traips.

- Tava vada uzbrukums bija tikai demonstrācija. Saproti, tev vajadzēja piesaistīt tikai krievu uzmanību. Zināms, ja tie vācu mirlas ar saviem triecienu lielgabaliem būtu braukuši tev līdz, vai kaut no tāienes ar tiešo tos Zvejniekus vismaz aizdedzinātu, tad tev varbūt tās mājas izdotos ieņemt. Taču es jau pie jums nākot sapratu, ka tas tai triecienu pasākumā nemaz nebija paredzēts, un runas par tiem lielgabaliem tikai tādas runas vien bija. Migla tika pūsta tev visilgāk. Tāpēc jau arī uzbruka ar tik maziem spēkiem, ka tā bija tikai demonstrācija.

Reinholds pēc brīža:

- Tu nevari iedomāties, kas vandījās man galvā, kad redzēju, cik tālu tu ar saviem dažiem pušiem biji aizskrējis – gandrīz līdz pašam ābeļdārzam, bet tavs vads gulēja asinīs uz tā lauka.
- Tā tad mans vads jau iepriekš bija norakstīts, es teicu majoram.
- Jā. Kad pa purvu nācu pie jums, es to zināju skaidri. Bet vai to es tev varēju teikt? Es tikai domāju, kaut nu tur tai tīrumā būtu kāds grāvītis, kur tev aizķerties, kamēr vads vēl nav pagalam, bet tev nebija neviena grāvīša.
- Es: Taču tu pavēlēji nevis gulēt kaut kur aizsegā, bet uzbrukt Zvejniekiem.
- Nu redzi, tāpēc jau tu arī esi te un komandē to, kas no bataljona palicis pāri, pagaidām to pirmo rotu.....

MAĶĪĶAS – JĀŅU KROGS – VANAGI

1945.GADA 14.JANVĀRIS – FEBRUĀRA OTRĀ PUSE

1.bataljona atlieku komandpunkts (KP) atradās klajas nogāzes augšgalā austrumos (A) Bērzupes stacijas ceļam. Izeja uz ziemeļiem (Z). Patīkamu iespaidu atstāja neliels, pilna profila ierakums ar kārtīgu ložmetēja ligzdu bunkura A. Šaušanas sektors plašs. Ar uguni varēja segt visu nogāzi A līdz pat labajam kaimiņam – virsnieka vietnieka Vasariņa vada atliekām (Pats Vasariņš bija kritis). Iegāju bunkurā, apsveicinājos un pakāru savu mašīnpistoli uz naglas. Tagad te kopā ar šiem pušiem, būs manas mājas līdz galam, visus tos 4 mēnešus, kas mums vēl palikuši. Iesim gan pa kreisi, gan labi, pie reizes arī uz priekšu. Iepazināties. Maz gan bija palicis veco zēnu. Dižkareivis Daukšts un kaprālis Blūms atradās priekšā. Mans pēdējais vada seržants Jāzeps Deksnis tajā pašā draņķa mežņā pie Cīruļiem 5.janvārī, kad bija aizgājuši tik daudz arī manas trieciengrupas vīri. Ievainotie atgriezušies vēl nebija. Viņi atgriezās vēlāk un pamazām. Kopā ar leitnantu Treimani aizgājām apstaigāt mūsu pušu novietojumu. Tas bija slaidis virsnieks manā vecumā un šķiet arī pēc rakstura bijām līdzīgi. Viņš bija skaļš, ķildīgs kritizētājs. Viņu var saprast, jo viss mūsu kreisais flangs balstījās tukšumā. Vairākus 100 metrus gar purva R malu te aizgāja vienīgi 10 metrus plata klūpdrāšu josla, nelielas 2 – 3 cilvēku lielas patruļas, kas tur staigāja un

neregulāri, ja vispār staigāja. Kur šo leitnantu majors bija izrāvis to nezinu. Agrāk viņš mūsu pulkā nebija redzēts. Tagad viņš bija jāatdod pēc piederības. Nedomāju, ka majors to darīja ar prieku, es vēl jo mazāk, jo manā rīcībā bija palikuši tikai divi vīri, kas varēja komandēt I vadu, vada seržants kaprālis Blūms un II vada komandieris dižkareivis Daukšts.

Leitnantu Treimani piekomandēja manam I vadam vēl pāris dienu, tad viņš uzkāra kaklā savu mašīnpistoli un devās pa sniegā iemīto taciņu. Arī viņam nekādu mantu ko līdz ņemt nebija. Vairāk šo leitnantu neesmu redzējis. Tagad kamēr vēl nav sācis pretinieka 19.janvāra uzbrukums mūsu pulka rajonā, aprakstīšu nākamo kaujas lauku un mūsu spēku novietojumu.

PIEZĪME.

Sākot aprakstīt kara pēdējos 4 mēnešus es savā „domāšanas aparātā” ievēroju savādu parādību, zināmas novirzes uz sliktu pusi. Pirmkārt – tā pati vērīgā vieta ar tiem datumiem, ko līdz pretinieks palaida mūs valīgāk, respektīvi viņš bija dabūjis no mums kārtīgi pa zobiem, tā man sāk jukt laika rēķins. Ja līdz šim es savās atmiņās pieļāvu dažkārt kļūdu par vienu dienu, ko pats tūlīt arī pieminēju, tad tagad man dažviet būs jālieto, visai aptuvenus jēdziens, tādi kā „mēneša sākums” un „mēneša vidus”. Ja minēju kādu datumu, tad tur kļūdu nebūs. Noteikti datumi saistīsies ar lielākām kaujām vai bīstama aizstāvēšanās sektora ieņemšanu. Otrkārt – es maz, ko vairs atceros par saviem kaimiņiem. Iznāks gandrīz vai tā, ka vienīgais kaimiņš, sākot ar to pašu Īlenu kalnu man būs vai vienīgi leitnanta Roberta Lāča 2.rota ar kuru uzkrītošā kārtā vienmēr stāvēju blakus. Mūsu bataljona 1.rotu tā īsti atceros tikai ar 21.marta uzbrukumu. Kur tā atradās agrāk, ko tā darīja un kas viņu komandēja, to toreiz es zināju tikai aptuveni, tagad nemaz, lai kā koncentrējos. Komandieri šķiet šai rotai mainījās bieži, tāpēc arī šo rotu neviens virsnieks nepersonificēja pēc neoficiāli pieņemtā šablona, kā piemēram „Reinholda bataljons” „Lāča rota” un tamlīdzīgi.

Mūsu 42.pulka (komandieris pulkvežleitnants Nikolajs Galdiņš) II bataljonu (komandieris kapteinis Georgs Šeibelis) es it kā būtu redzējis tikai pāris reizes. Pirmā reize ir šī te pie Maķīķām, kad viņš atradās pa labi, tūlīt aiz Vasariņa vada, bet otrā reize martā Z no Kaulačiem, kad mana rota kopā ar „Lāča rotu” izskrēja caur tā aizstāvēšanās pozīcijai ejot prettriecienā pret igauņu 8.korpusa iebrukuma smailes flangu.

Dienvidos no Spīgus purva. Kaujas lauka apraksts

Stāvot ložmetēja ligzdā pie sava KP Bērzupes stacijas ceļa malā, A virzienā atvērās plaša panorāma. Kreisajā pusē skatu norobežoja purva priedes un viens otrs koks, kas auga purva malā, labajā pusē II bataljona ieņemtais meža stūris. Pa vidu tā panorāma. Manu karavīru novietojums Maķīķās un uz nelielas smilšu kāpas purva DR stūrī kā uz delnas. Tāpat klajā nogāze „Vasariņa vada” priekšā, pretinieka ieņemtais māju puduris – Bitšķēpi, gan tikai daļēji, jo to aizsedza Maķīķu slaidās priedes, kamēr pretinieks 19.01. ar tiešiem tēmējumiem vēl nebija sašķaidījis un nogāzis gar zemi. Aiz Bitšķēpiem apvidus lēnām cēlās uz augšu līdz aiz ceļa

un Denenieku māju melnajiem ugunsgrēka plankumiem nobeidzās mežā, kurā atradās pretinieka artilērija.

No šī te mana KP būtu ļoti ērti vadīt kauju, gan tikai tādā gadījumā, ja pretinieks būtu svēti solījies ar smago ieroču uguni nesadauzīt manus telefona vadus un likt mierā manu KP, kas arī viņam no Denenieku meža bija

kā uz delnas un to, ka te ir kaut kāds KP, nebija iespējams noslēpt, jo karavīri te staigāja iekšā un ārā. Protams, ka uz tik cēlu pretinieka rīcību nebija ko cerēt un es arī necerēju, tāpēc pēc pāris dienām, tā tad jau savlaicīgi pametu šo komandpunktu un pārcēlos uz priekšu, uz nelielo, neērto ieroču meistara Griško bunkuru savas vienības atklātajā kreisajā flangā, kādus 100 – 150 metrus sava II vada aizmugurē. No šī pauguriņa daudz redzēt nevarēja, vienīgi pašu galveno – I vadu Maķīķās un bīstami apdraudēto II vadu manā priekšā. Ap Griško bunkuri auga pāris desmit priedes un tās lielā mērā noslēpa pieejas manam KP. Bunkurs bija kārtīgi ierakts zemē un to sedza parastais kaujas bunkura segums – baļķi un zeme. Īpašas ložmetēju ligzdas te nebija. Šaut varēja vienīgi II vada atklātā flanga virzienā no ieejas bedres un tas arī bija galvenais, jo šis flangs visu laiku, kamēr uzturējāmies Maķīķu rajonā, bija mans sāpju bērns un nemiņīgo rūpju un uztraukuma avots, un nekad to 3 nedēļu laikā man neizdevās Daukšta kreisos sānus piesegt kā nākas. Tiklīdz saņēmu kaut kādus vērā ņemamus papildinājumus, tā tūlīt otrajā dienā man piegriezta klāt „pāris hektārus” no kaimiņu iecirkņa. Tā pamazām pārņēmu gan bijušo Vasariņa vada, gan pusi no bijušā II bataljona iecirkņa ap celmaino nogāzi. Un tieši uz šo II bataljona kādreiz ieņemto rajonu 21.01.vakarā Reinholds pārcēla arī manu KP. V. Reinholds

Šis rūdītais viltnieks, kaut to neizrādīja, tomēr ar zināmām bažām raudzījās uz šo viegli aizstāvamo rajonu, kurā tomēr pretiniekam bija izdevies 19.01. iebrukuma laikā tikt iekšā. Dabīgi, ka pretinieks šo lietu varētu pamēģināt atkārtot no jauna. Tāpēc arī pats Reinholds savu KP no Bērziņu, vai Kalniņu rajona pārcēla mana KP aizmugurē – pat vēl vairāk – kādu 1/2km aizmugurē un pakāpē uz II bataljona pusi. Kad es viņam ieminējos, ka pretinieks vēl arvien var ieskriet mežā Daumantam aiz muguras, tad majors atbildēja apmēram šādi – *ieskries, neieskries, ieskries! Un kas tad, ja ieskries. Mēs jau abi arī vēl kaut cik paskriet varam. Visi tad paskriesimies viņiem tad pretim. Un ko tu par tiem krieviem tik daudz uztraucies. Mums pretim tikai tādi švakmaņi vien ir un no švakas dīrsas krietna pirmiena nav ko gaidīt, pats zini.*

Es gan to līdz šim nebiju ne zinājis, ne dzirdējis un protams iezviedzos balsī, bet majora seja noskaidrojās un to rotāja mīļīgs smaids.

- *Redz cik labi viss nokārtojās, viņš tad teica un piebilda – un tavu Daukštu arī neaizmirsīsim. Drīz sāksim formēt otro rotu un tā mežmala būs ciet.*

Tikai vēlāk es iedomājos – no kā šis to otro rotu sāks formēt? Tak jau laikam līdz ar ieņemamā frontes sektora paplašināšanu, noņems vēl no maniem vīriem kādu nost un pieformēs klāt tai otrajai rotai un es atkal palikšu plīks un nabadzīgs, kā tāds kolhoznieks. Manas nelabās priekšnojautas piepildījās visai drīz, taču ne par labu jaunformējamai otrajai rotai. Par to vēlāk. Tagad, pēc šo piezīmju lasītāja nepārprotamo sagatavošanu un noskaņošanas, es pateikšu skaidri un gaiši, kas ar to dižkareivja Daukšta vadu bija par lietu.

Šis Spīgus purvs visumā ieapaļas konfigurācijas. Visaugstākie un visstāvākie krasti purva Z daļā pie Pumpuriem, viszemākie D pie Maķīķām un Bitšķēpiem un purva ZA kokzāģētavas rajonā. A krasts lēzens un pilnīgi atklāts. Tas kopā ar apvidu A un DA no Bitšķēpiem veido to plašo panorāmu. Purva D galā sākot no Bitšķēpiem līdz pat purva DR stūrim apņem zema, ciņaina pļava. Tā apņem Maķīķas no R

un daļēji arī no D. Uz šīs pļavas, kādus 15 metrus no purva DR daļas krūmiem visai īpatnējs apvidus veidojums, vienīgais tāds Spīgus purva malā. Tas atgādina gan smilšu kāpu stāvām nogāzēm gan augstu senču garā kapu kurgāna uzkalniņu. Augstums kādi 3 metri virs purva, garums kādi 30 metri, orientēts RĀ virziens. Galvenā kaujas līnija no Maķiķām tālu uz A izvirzītā priekšējā ložmetēja nāk tieši uz šo kurgānu un ietver to, bet te atrodas nelielais (10 – 15 vīru) Dauksta II vads. Ka šajā, ar zāli apaugušajā smilšu kāpā ir jāatrodas kādai nebūt mūsu karaspēka daļai ir skaidrs uzreiz. Nav skaidrs, kāpēc Dauksta ierakumam un bunkurelim ir jāatrodas purva, tas ir pretinieka pusē. To nezina arī leitnants Freimanis. Viņš šāda veida pozīcijas ir atradis jau priekšā, tāpat kā „militārā parauga vasarnīcu” Maķiķās. Izskatās, pat ļoti, izskatās, ka šo pozīciju kādreiz būtu iekārtojis pretinieks, jo no šejienes ļoti labi var apšaudīt Vasariņa novietojumu un pieejas Maķiķām no R un purva puses, bet nevar apšaudīt Griško bunkuri un manu pirmo KP pie Bērzupes ceļa. Gluži otrādi, pašu šo kurgānu no šiem pēdējiem ugunspunktiem var noklāt ar flankējošu uguni. Starp paugura pakāji un purvu novietotas vairākas dzeloņdrāšu spirāles un tur novietotas arī kaut kādas kājnieku mīnas. Kur un cik platā joslā tās novietotas nezina neviens. Tam arī nav nekādas nozīmes, jo no purva tieši virsū Dauksta grāvītim nemaz nav jāskrien. Pietiek no purva malas krūmiem izdarīt rokas granātas brāzienu, pēc tam no aizmugures, no tukšās puses izdarīt triecienu Dauksta aizmugurē un tas tad arī būtu viss.

Kamēr dažas dienas atrados tajā ieroču meistara Griško bunkurī, tikmēr kaut kāda nebūt drošība Dauksta kreisajiem sāniem vēl bija. Es varēju pārredzēt dienā kādus pāris simts metrus no purva R malas klūpdrāšu joslas un pie reizes dot uguns segumu viņa sāniem. Naktī un artilērijas uguns sagatavošanās laikā, kad kokos plīsa mīnas un šķembas nāca stāvus lejā, tas viss atkrita. Ložmetēju turēt stundām ārā ar visu apkalpi nebija jēgas. Arī novērošanas posteni es pārcēlu tālāk Z virzienā, celmainā izcirtumā, kur mīnmetēju uguns negulās, bet sprāga vienīgi reti artilērijas šāviņi, to vidū arī vairākas fosfora granātas, un šķembas spīdēja un gruzdēja kādu dienu vai pat ilgāk. Reāls pamats Daukštam arī bija mani vadības grupas vīri, kas izdzirduši kaut kādus kaujas trokšņus, varētu mesties no bunkura ārā un jozt trokšņa virzienā. Tālu nebija jāskrien, nedaudz vairāk par 100 metriem uz A.

Kad mani 21.01. vēlā vakarā majors pārcēla uz II bataljona bunkuriem, Daukšts atkal palika viens ar savu karavīra laimi un vecīgo ieroču meistaru Griško savā aizmugurē kā vienīgi rezervi, bet tas aizkrampējās bunkurīša durvis, lai ļauni ļaudis neielaužas, noāva kājas, novilkā bikses un mierīgi likās uz auss un jādāmā arī krāca, kā tas pie vīriešu cilvēkiem pieņemts. Šis te ieroču meistars – vīrs ar zelta rokām, neraugoties viņa cienītā vecumā un sirmajos deniņos bija nevien izcili aukstasinīgs, bet arī nadržīgs uz meitenēm, pie kam priekšroku dodams jaunākām. Es nedomāju, ka tas būtu kaut kāds mīnuss viņa raksturā Bet ko tad es? Vai atrazdamies drošā vietā – II bataljona solīdajos bunkuros, vai es arī atāvos un mierīgi likos uz auss? Atļāvos gan, reizi

nedēļā uz minūtēm desmit, kad nomainīju kājautus, bet kad pa diviem mēnešiem reizi iznāca iet pirtī, tad uz nedaudz ilgāku laiku. Neņemot vērā, ka arī mūsu majors būtu regulāri gulējis ar zābakiem kājās, vismaz neesmu to redzējis. Tāds bija laiks un tādas mūsu spējas un iespējas toreiz. Nekur neesmu atradies „stipri nocietinātā aizstāvēšanas līnijā ar dzotiem un dotiem (kā to var palasīties pēckara iznākušajā literatūrā)”, bet gan no militārā viedokļa, pat no mūsu pirmskara Latvijas armijas (LA) uzskatu viedokļa, ļoti vājos atbalsta punktos. Labi vēl, ka tuvākos kaimiņus varēja labi pārredzēt kaut vismaz pa dienu. Dižkareivis Daukšts pa dienu (arī daļēji pa nakti) varēja redzēt gan Maķiķas, gan mana III vada KP rajonu (attālums gaisa līnijā apmēram 800 metri), bet pa kreisi redzēt nevarēja nekā, jo tur vienkārši neviena nebija. Gar purva R malu gāja šaura (20 – 30 m) plata pļaviņa, kas jo tālāk uz Z, jo kļuva šaurāka, bet R šai pļaviņai, sākot ar Griško bunkura celmiem līdz kokzāģētavas – Bērzupes stacijas ceļam – ļoti biezs egļu mežs, kas Z virzienā pletās apmēram līdz purva R malas vidum. Šo purva R malu „stipri nocietināto līniju” veidoja vienīgi jau minētās klūpdrātis, pļavas A malā, pie tam šo klūpdrāšu izvietojumu varēja labi redzēt, jo sniega bija maz. Starp klūpdrātīm un Bērzupes stacijas ceļa mežu, sniegā iemīta šaura taciņa. Pa šo šad un tad staigāja Daukšta patruļnieki, pētīdami, vai no purva puses pāri drātīm nav iemītas kaut kādas pēdas. Arī es, kad kļuvi divīzijas „pūtēju orķestra virsdiriģents” te dažkārt ar saviem

ziņnešiem mēdzu pāriet, tāpat majors. Taču viņš darīja to viens, kā jau paradīš, neviena nebrīdinājis, kad viņš ies un nāks un uz kuru pusi. Reiz viņš viens pats bija pārgājis pāri klūpdrāšu joslu un iegājis purvā. Es viņam uzskrēju virsū, kad viņš no purva nāca atpakaļ. *Es te tā drusku apskatījos kā tur izskatās, nav jau ne sūda* – majors it kā taisnojās.

Arī es pāris reizes biju iegājis purvā ar to pašu nolūku, taču ne viens, bet ar saviem ziņnešiem un iepriekš brīdinājis Daukšta vīrus. Patiešām purvā nekas īpašs nebija. Nevienas pretinieka izlūku patruļas pēdas Daukšta novietojuma tuvumā. Drūms, dziļš kanāls ar plānu lediņu virs rāvainā ūdens gāja R – A virzienā, bet no šī kanāla D virzienā atzarojās dziļš novadgrāvis, kas atdalīja Daukšta un Mūsiņa vadus un susināja pļavu R Maķiķām. Un kā tad bija ar to gulēšanu un teiksim, ar to krākšanu silti sakurinātajā II bataljona kādreizējā bunkurā, kad virs galvas atradās trīskāršs baļķu segums? Slikti, pavisam slikti, jo ne Daukštam, ne Mūsiņam virs galvas tāds segums nebija un mūsu likteņi arī bija saistīti. Mēs visi bijām vienas ķēdes posmi un šī ķēde nedrīkstēja trūkt nevienā posmā. Ja kristu Daukšta ierakums, tad līdz ar to arī Maķiķas tiktu gandrīz pilnīgi ielenktas, bet ko tad? Un kuram tad par visu šo lietu būtu jāatbild? Un kuram tad pašam pirmajam būtu „jāpaskrienas” pretim.

Smags bija kļuvis mans raksturs. Tiklīdz biju novests un tas domāšanas sindroms mani galīgi mocīja nost. Kad aizvēru acis, tad nedomāju vispirms par Horna ragu, kuru biju nolēmis apbraukt apkārt pirms kara, par Dienvidjūru salām vai par tām pašām meitām, bet par

tukšumu sava Il vada flangā, kas par varēm bija jādabū ciet, bet kuru tā īsti ciet visu to triju nedēļu laikā, kamēr atrados šajā frontes iecirknī neizvērām.

Un kā tad tie citi, uz kuriem toreiz turējās Kurzemes fronte? Vai arī viņi piedzīvoja kaut ko līdzīgu? Jā, viens vairāk, otrs mazāk, bataljona komandierus ieskaitot. Es, piemēram atceros kaimiņu pulka leitnanta Štāla ārkārtīgi nogurušo seju. Es ar viņu divreiz mainījos Īlenu kalnā. Tālākajiem amatieriem un posteņiem uz augšu bija vairs tikai atšķirīga nozīme. Kurzemes cietokšņa liktenis izšķīrās te – priekšā, vadu, rotu un bataljonu līmenī. Ja kāda šī zemākā vienība tika sagrauta, tad tūlīt sākās ķēdes reakcija uz augšu. Sākot ar janvāra beigām mūsu deviņpadsmitajā, cik man zināms nekas netika sagrauts un nekādas ķēdes reakcija nenotika. Ja kaut kur kaut kāds neliels iebrukums notika, tad tas drīz vien tika likvidēts un fronte nostājās vecajā vietā. Es te runāju tikai par deviņpadsmito, bet tas maksājas asinis un nervus (*Reinholds – tu neuztraucies, man jau nervi arī ir čupā*), nemierīgu miegu naktīs un gulēšanu ar visiem zābakiem kājās, kad mašīnpistoles un rokas granātas noliktas pa ķērienam gadījumā ja nu kaut kam un kaut kur būs „jāpaskrienas” pretim.

Bija jau arī šādi tādi prieki. Teiksim tās pašas frontes paciņas no Kurzemes meitenēm, sievietēm un vecajām māmiņām. Mēs vidzemnieki, latgalieši un rīdzinieki te Kurzemes stūrī bijām „bāreņi”, mums jau te nebija neviens, kas varētu sūtīt vai rakstīt. Tāpēc prieks bija divtik un trīskārtīgs. Dažkārt pēc lielākām kaujām, kad mūsu rindas bija sajukušas, mums vēl dzīvajiem iznāca divas vai pat trīs paciņas uzreiz. Mēs tās saņēmām mūsu kritušo un evakuēto biedru vietā. Gandrīz katrā paciņā bija sūtītājas zīmīte un adrese. Par jauniem skuķiem viss skaidrs. Labi zināms, ko tādas aušas var rakstīt. Jauno puīšu un vīru vairs nebija nevienā mājā. Visur tīrs kā izslaucīts. Latviešu tautas dzīvais, spējīgais spēks atradās te, pie mums, pie Lestenes, Vanagiem, Maķīķām, Īleniem, Blīdenes vai gulēja ieraktas Saulīšu kalnā vai kaut kur citur svešā mežmalā, vai neierakts gulēja uz kailas zemes kā pie Zvejniekiem un Īlenu kalnā. Tagad un šie skuķi to vidū arī jaunas bēglītes no citiem Latvijas novadiem centās ar mums, tiem vēl pagaidām dzīvajiem, amizēties neklātienē. Taču skumjš bija viņu prieks, kaut saule pamazām griezās uz pavasari.

Bet tās sievas un sirmās māmiņas, ko tās? Tās vēstules bažu pilnas, ļaunu priekšnojautu un ar aizrētumu elpu rakstīts jautājums: "*Vai jūs puīši (dēli) kaut ko nezināt par tādu un tādu Jāni, Pēteri, Uldi vai Imantu? Ja zināt tad atrakstiet, lūdzu, lūdzu, ļoti gaidīšu...*"

Ko gan mēs tajā skaitā, arī es, varējām atbildēt?

13.01. vai 14.01 es izvēlos savu kaujas ziņnesi. Pie rokas nav neviena Latgales dēla un es izvēlos Krišu Birznieku no Talsu novada. Man iekrīt acīs viņa žirgtais izskats un jautrība. Arī tās nav zemē metamās īpašības, tāpat kā latgaliešu nopietnība un dzelžainā pienākuma apziņa. Viņu ievainoja rokā lielajā putenī marta sākumā Īlenu kalnā gadījuma lode, kad viņš veica kaujas uzdevumu. Viņš aizbrida pa sniegu uz Kambariem un vairāk viņu neesmu redzējis.

Tagad eju pie Daukšta. Pa ceļam iegriežos ieroča meistara Griško bunkurā. Griško te dzīvo viens, bet pašlaik viņam ir „kunde” no

Maķīķām. Uz galdiņa pie loga izbērti visādi knibuļi un atsperes no ložmetēja iekšām. Kunde gaida un pīpē pašaudzēto tabaku, tā saucamo „kūtspakaļu”, kuras dūmus mans pēdējais bataljona komandieris kapteinis Līdums vēlāk nosauks par „mirrēnu”, jo Līdums pārzina gan Glika, gan Vecā Stendera leksiku, gan vienu otru citātu no Jāņa parādīšanās grāmatas.

Pārejam Daukšta kurgāna muguru un ielecām nelielā grāvītī. Šaušanu te var notikt vienīgi no stāvokļa ceļos. Drusku dziļāks šis ierakums ir pie

ložmetēja ligzdas, kas var dot uguni purva virzienā un daļēji pa labi – šaut gar purva malu uz A un piesegt I vadu Maķīķās. Līdz purva R malai kurgāns nesniedzas un kas tur notiek redzēt nevar. Pie ložmetēja stāv viens vīrs – novērotājs. Blakus viņam noliktas vairākas rokas granātas „kātenes”. Daukšta vads strādā „nakts maiņā” tāpēc arī vairs neviena nav. Pārējie atpūšas tā saucamajā „Daukšta bunkurī”, kura īstais un vienīgais prototips ir nolaidīga lauku saimnieka kartupeļu pagrabs. Jumta segumā nedaudz baļķēnu, daudz smilšu. Loga protams nav, kaut kādas durvis gan ir un pa tām no šī tumšā, cilvēku pieblīvētā ūķa izlien mans dižkareivis, vienīgais, kas līdz ar mani no Zvejnieku augstienes palicis ierindā. Kad sarokojamies, kāda neredzama roka it kā drusku saspiestu manu sirdi un tad atkal palaistu vaļā. Daukšta pelēkajā sejā, starp pagarajiem, gaišajiem bārdas rugājiem pavīd balti zobi. Tam dižkareivja izpratnē vajadzētu nozīmēt smaidu. Esam apsveicinājušies. Tagad parunāsimies. Tūlīt jāsaka, ka Daukšts nav runātājs. Viņš ir karotājs, taču ja jārunā par ložmetējiem, rokas granātām vai kājnieku mīnām, viņš ir mierā no savas puses piebilst kādu vārdu. Tādā garā tad turpinājās mūsu saruna. Abi esam pilnīgi vienprātis, ka ne ierakumu grāvītim, ne bunkuriem te nav vietas. Bunkuram jāatrodas pauguriņa R galā, uz Griško bunkura pusi, bet ierakumam jābūt dziļam un jāiet pa paugura augšu. Vēl jādabū mīnas un jāsaliek tālāk purvā un gar purva stūri, kur sākās klūpdrātis un vēl labāk, arī drusku tālāk. Bez tam ieroču meistars varētu pārcelties kur citur. Skaidrs, ka Daukšts visai nepārprotami te mērķē uz manu pašreizējo KP pie Bērzupes ceļa. Tad tajā meistara bunkurā varētu novietot kādu karavīra grupu un to bedri pie bunkura durvīm tā paplašināt, ka tur iznāktu kārtīga pozīcija ložmetējam. Mūsu domas sakrīt visos punktos, jo mūsu prasības un ieceres ir visai minimālas. Taču tas viss paliek rožainu sapņu līmenī, jo kaut gan manā rīcībā te atrodas visi bataljona spēki – divi vadi + mana vadības grupa, tomēr galvenais noteicējs ir majors un vienīgais, ko man izdodas panākt, ir uz nedaudz dienām atlikt bataljona kreiso flangu, ieņemot ar saviem KP vīriem Griško bunkuru, bez tam vēl piedzīvot unikālu gadījumu divīzijas vēsturē, būt par divīzijas pūtēju orķestra „virssīrģenti”, novietojot šo orķestri jau minētajā biežajā egļu mežā Z no Daukšta vada ar uzdevumu, nevis kaut ko nebūt kareivisku uzspēlēt, bet rīkoties ar daudz prozaiskākiem instrumentiem, kam ar mūziku tik vien ir sakars, kā tas, ko teicis kāds mācīts vīrs: „*Kaut mūzika būtībā arī troksnis vien ir, tomēr ne jau katrs troksnis ir mūzika!*”

Šie manā rīcībā nodotie, inteligētie, sārtie vīri tad arī taisīja to troksni Z no Daukšta vada un troksnis bija pamatīgs, kā pa kaujas

laiku, tā pēc tam. Es ar viņiem biju apmierināts. Jādomā, ka viņi ar mani arī, jo es viņu darīšanās daudz nejaucos. Viņi bija priecīgi no manis šķirties. Pēc tam

mans dižkareivis atkal palika viens ar savu karavīra laimi uz riska robežas, līdz Daukštam blakus patiešām sāka veidoties 2 rotas iedīgli.

Pieminot bez pārtraukuma Daukštu un viņa vada vīrus, varētu rasties daži jautājumi.

Pirmais – vai tiešām šis dižkareivis bija tāds, kuram jāvelta vairākas lapas manā atmiņu stāstā, pieminot viņu uz katra soļa, vai viņš bija kaut kāda neredzēta parādība, teiksim varonis, vai kas tamlīdzīgs? Nebija. Kas tad viņš bija? Viņš bija no tiem, tagad nevienam nezināmajiem Kurzemes karavīriem, par kuriem kara vēsturnieks runās tikai kopumā, nesaucot nevienu vārdā, bet uz kuriem turējās Kurzeme un noturējās. Viens no tiem. Etalons. Prototips. Es tikpat Boļeslava vietā varētu izvēlēties kādu citu no vecajiem puikām. Taču šie zēni un vīri nebija kopā ar mani Kurzemē no pirmās līdz pēdējai dienai kā Daukšts. Viņus te ievainoja, te viņi atgriezās, te atkal ievainoja no jauna. Mans stāstījums par viņiem būtu vēl saraustītāks nekā tas ir tagad. Zinu tikai to, ka viņi bija pie manis, kad es 8.maijā īsi pēc pusdienas nostādīju pēdējo reizi savu rotu Gaiķu mežmalā. Tāpēc es par Kurzemes karavīra prototipu izvēlējos plecīgo, vidēja auguma latgalieti ar vairogveida seju, jo viņš tāpat kā citi, kurus pieminu savā stāstījumā pilnīgi atbilst tam, kas rakstīts uz viņa jostas metāla sprādzes – mans gods saucas uzticība. Tā ja! Otrais – vai jums tur, nu tajā Kurzemē, patiešām bija tāds augstāko dienesta pakāpju karavīru trūkums, ka vads bija jākomandē dižkareivim? Nebija vis tāds trūkums. Taču pirmais bataljons izcēlās ar to, ka te skaitījās ne uz uzpleciem vai apkakles uzšuvēm, bet uz cilvēku pašu. Te bija plaši izplatīta tā parādība, ko privātā dzīvē sauc par tikšanu pie attiecīgā amata „caur pazīšanu”, pie tam šī iepazīšana nenotika nekur citur, kā kaujas laukā. Šāds, tā teikt eksāmens bija jānoliek un jāiztur katram. Daukšts bija šo eksāmenu izturējis un bija personīgi pazīstams ne vien man, bet arī majoram. Jau vairākkārt esmu minējis majora niķi – staigāt pa grāvjiem un viņš, ja arī daudz nekā neteica, tad redzēja, saprata un prata novērtēt visu, kas darās viņa bataljonā. Nu ar tām dienesta pakāpēm bija tā, kā tas parasti netika līdzī un neatbilda attiecīgā karavīra spējām. Ja tās atbilstu, tad virsniekvietniekam Apinim būtu jābūt virsleitnantam un jāsēž tādā pat amatā pulka štābā, nevis Reinholda bunkurā. Manam seržantam Ķikutam bija jābūt leitnantam un jākomandē ja ne rota, tad kādas rotas pirmais vads, bet Daukštam sen jau bija jābūt seržantam. Taču tā tas nebija, jo nebija vairs vecie laiki, kad dienesta pakāpes un Dzelzs krusts nāca vieglāk. Jāatzīstas, ka te bija arī mana vaina. Lai kaut ko priekšniecībai izprasītu, nepietika ar ierunāšanos. Vajadzīgs bija īstajā brīdī (pēc kaujas) sacerēts efektīvs raksts. Tu labi zini, ka vairākiem karavīriem kaut kas pienākas, gan šim, gan tam, gan arī vēl šitam, vārdu sakot, gandrīz vai visiem. Bet kā tu lai raksta veidā informē, kur lai ņem tādus efektīvus faktus, kas atmiešķētu sirdis „viņiem” tur aizmugurē, kas ar bažām klausījušies tajā burkšķī te priekšā, kas tikko te beidzies. Te redz, bija vajadzīgs talants, ass prāts un ievingrināta roka. Varu teikt, ka mūsu divīzijā arī

tādi komandieri atradās. Šādus tādus, dažkārt visai nepārprotamus mājienus jau esmu devis. Taču „Reinholda” bataljons nūdien neizcēlās ar rakstu darbiem, vismaz es nezinu, kuram šādu talantu varētu piedēvēt. Man nē. Atceros kādas grūtības man sagādāja šāda veida sacerējumu rakstīšana, arī tad, kad majors man strikti noteica – *Par šo lietu tavai rotai pienākas trīs krusti. „Viņi” man tādu priekšrakstu ir atsūtījuši. Tad nu tu pa fiksam uzraksti tos pieprasījumus un tūlīt sūti man. Man viņi jānogādā tālāk.*

Un es sēžu savā bunkurā, vai kādas pussagrautas ēkas pagrabā un svīstu. Es redzu visus savus karavīrus, bet neredzu nevienu atsevišķi. Manas pārdomas ieilgst, pat ļoti. Kurš tad no maniem karavīriem šajā kaujā būtu tos varoņdarbus pastrādājis un kurš nē? Kurš, teiksim, būdams pilnīgi ielenkts no visām pusēm, būtu atsitis visus pretinieka uzbrukumus un iznīcinājis kādus 26, vai vismaz 17 pretinieka karavīrus ar virsniekiem priekšgalā un ieguvis tā somu ar vērtīgiem dokumentiem. Taču tūlīt radīsies jautājums, kur tā soma palikusi un majors arī redzēs, ka nekādu kritušo te nav un nav arī bijis, jo majors tūlīt arī pats nāks un pārliecināsies vai atkal teiksim, tas pats mans sanitārs Grasmanis, kas ir vecs un dūšīgs karotājs un varētu no kaujas lauka zem stipras ienaidnieka uguns iznest kādu manu ievainotu leitnantu, vai vismaz virsniekvietnieku, bet kur lai šādas dienesta pakāpes lai ņem, jo man tādu vīru ne ievainotu, ne neievainotu nav, ar vienkārša kareivja izvilksanu tā kā būtu par maz, bez tam tie potenciālie velkamie kādi divi vai trīs uz aizmuguri aizgājuši paši un majors pa ceļam tos jau izprašājis. Grasmanis jau paspējis viņus apskatīt tepat pie manis bunkurā, bet tas taču viņa darbs, ne varoņdarbs, tāpat kā teiksim tepat kā kāda ložmetēja pirmā numura darbs ir nogrūst īsas kārtas pa purva priedēm vai mežmalu, bet otrā numura darbs, kārtot lentas. Ja palasās mūsu toreizējā pretinieka kauju aprakstus, tad tur katras nodaļas beigās ir smuki un godīgi uzskaitīts – gan visi ordeņi un medaļas kopumā, gan viena otra viņa karavīra varoņdarbi īpaši. Viņiem acīm redzot, gan uzskaitē, gan rakstu darbos veicās labāk. Mums reti kāds izcēlās tik ļoti, ka būtu jāpiemin īpaši. Mums izcēlās viena otra atsevišķa karaspēka vienība vienā kaujā, kāda cita atkal otrā kaujā. Tiec nu gudrs, taču kauja uzvarēta ir? Ir gan! Tātad jāraksta arī ir. Un aprunājies gan ar vada komandieriem, gan savas vadības grupas komandieri, raksts beidzot ir gatavs un nosūtīts majoram. Saņemt dienesta pakāpes ir daudz grūtāk, jo neviens nekad neko nepiedāvā, kaut pieprasījumus rakstīt šajā jautājumā ir daudz vieglāk. Vai tad nav skaidrāks par skaidru – ja jau, teiksim Daukšts var komandēt vadu mēnešiem ilgi, ka tad viņš jāpaceļ augstāk, ar krustu te vien ir par maz. Un beigu beigās viens otrs, to skaitā arī Daukšts tiek „parauts” uz augšu. Viņš kļūst kaprālis. Taču pagaidām viņš vēl arvien ir dižkareivis. Mūsu īsās pārrunas ir beigušās. Dižkareivis ielien savā ūķī pie pārējiem, bet es dodos pāri ciņainai pļavai uz Maķīķām. Maķīķu ēku puduris, līdz ar pāris desmit slaikām priedēm ēku pudura R stūrī atrodas it kā uz nelielas platformas, kas kādu metru paceļas virs ciņainās pļavas. Ēku novietojums īpatnējs. Tās izstieptas it kā vienā rindā RA virzienā un atgādina nelielu Latgales sādžu. Mans I vads aizņem visu Maķīķu puduri. Šis vads ir 2X lielāks nekā Daukšta vads.

Tajā ietilpst kādi 30 vīri ar trīs ložmetējiem. Tie visi tāpat kā Boļeslava vīri ir rūdīti kaujinieki. Viņi palikuši dzīvi pēc Ziemassvētku kaujām un janvāra kaujām un kopā ar manu vadības grupu veido visus bataljona kaujas spēkus.

Ja es Daukšta bunkuru salīdzināju ar nolaidīga saimnieka kartupeļu pagrabu, tad I vada mītne, vai nu es to gribu, vai nē, man jāsalīdzina ar militāra parauga vasarnīcu. Kas to cēlis un kādam nolūkam, man nav zināms. Tā atrodas Maķīķu pudura R galā starp slaidajām priedēm. Izskatās, ka celtnieki bijuši kaut kādi aizmugurnieki, jo mītne ir plaša, ērta un pat skaista. Taču skaists kaujas apstākļos nav tas pats, kas labs. Celtne zemē ierakta pavisam nedaudz. Galvenā daļa – sienas, logi un jumts atrodas virs zemes, tāpēc ar kaujas bunkuru līdzība nav nekāda. Mītne piemērota dzīvošanai ar ērtībām, protams kamēr pretinieka smagie ieroči šo rajonu liek mierā. Jumta segumā pāris kārtas nelielu baļķēnu. Tas pasargāja no sniega un krusas un no šķembām, kas radās kaujas laikā smago ieroču lādiņiem plīstot kokos. Tā bija vienkārši laime, ka 19.01. – 21.01. janvāra kaujas laikā jumtam virsū neuzkrita nekas smagāks par šķembu. Un atkal tā pati dīvainā lieta – logs un durvis purva Z pusē. Šāda kaite piemita visiem bunkuriem un patvertnēm, kas atradās Maķīķu – Bērzupes stacijas ceļa rajonā, to skaitā arī maniem visiem trijiem KP bunkuriem. Nevienam ieeja nebija no R puses, kā tam vajadzēja būt, jo fronte atradās A un daļēji arī Z, vai precīzāk – Z atradās nevienam nepiederošais Spīgus purvs – neitrālā josla. Tas vien jau liecināja, ka bunkuru cēluši kaut kādi aizmugurnieki, laikā, kad fronte šajā rajonā neatradās. Tā kā es tikko esmu redzējis kā dzīvo dižkareivis Daukšts un viņa vīri, tad man kļūst neomulīgi ienākot šajā I vada militāra parauga vasarnīcā. Tīrā idille. Sauss, gaišs (logs liels), omulīgi rūc dzelzs krāsniņa. Kāds uz tās sakarsušajiem riņķiem grauzdē maizi, citi vai nu kaut kā mīlojas vai atlaidušies uz dēļu lāviņām. No Maķīķu nesagrautajām mājām dēļus var iegūt cik uziet, tālab pie loga neliels galds un kārtīgi soliņi. Telefons. Tiktāl viss jauki un skaisti. Taču pretinieks atrodas tikai kādus 300 metrus vai nedaudz mazāk no I vada novietojuma centra, bet no I vada priekšējā ložmetēja, kādus 100 metrus tuvāk. Ja ievēro to, ka pretiniekam visu laiku bijis, ir un būs smago ieroču nospiedošs pārsvars, tad Maķīķas un I vada skaistais bunkurs visu laiku ir apdraudēts, jo viss ēku puduris un priežu puduris pretiniekam ir kā uz delnas. Zināms arī mēs pretinieku redzam tik pat labi, taču ko tas līdz, ja mūsu kabata ir par tukšu un tāpēc arī rociņa ir par īsu. Tāpēc arī 19.01. un 21.01. pretinieks tieši Maķīķās varēja nostrādāt tādus posta darbus, ka pat rūdītais kauju vilks Reinholds brīnījās. Kaujas Maķīķu – Bitšķēpu rajonā bija notikušas jau ap gadu miju, kad Bitšķēpos atradās kāds cits mūsu pulks, bet pretinieks viņu no turienes izsīta un mūsējie atgāja uz manas rotas pašreizējo rajonu.

Toreiz ap gadu miju, kad Maķīķu – Bitšķēpu rajonā notika kaujas, Bitšķēpu māju puduris bija daļēji izpostīts, bet Maķīķas stipri. Kad es pirmo reizi apstaigāju I vada novietojumu, nevienai ēkai vairs nebija jumta, tomēr vēl bija palikuši sienu četrstūri un pāris vietās pat grīdas. Garais ierakums,

kas sākās pie vada „kopmītnes” un turpinājās cauri visam ēku sādžveidīgajam novietojumam, pāris vietās šķērsoja šos bezjumta četrstūrus. Attiecīgajās vietās grīdas dēļi bija izlauzti un ierakums gāja pa šīm vietām. Neatceros, kur būtu redzējis ugunsgrēka pēdas. Savādi! Ierakums samērā dziļš, jo ēku sienu iekšpusē strādāt varēja arī pa dienu. Sagrauto jumtu un griestu atliekas, kas kaujas darbības rezultātā bija nogāztas gan istabu vietās, gan citur ierakumos, bija novāktas un sanestas gar ierakumu malām. Taču šaut varēja purva virzienā arī no istabu logu caurumiem. Kad 19.01. un 21.01. ārdījās „īkāhā” ierakumi atkal tika piegāzti ar sadragāto sienu drupām un vajadzēja kārtīgi pastrādāt, lai tos iztīrītu. Vistālākais ložmetēja postenis (vistuvākais Bitšķēpiem) atradās savā vietā cauru diennakti. Pārējie divi ložmetēji atradās pozīcijā tikai pa nakti. No diviem tuvākajiem ložmetējiem uz vada KP stiepās stieples ar kaut kādām bundžām pie KP durvīm. Tā bija norunātā signalizācija trauksmes gadījumā. Tas, ka Maķīķu ēkas bija novietotas vienā rindā, bija kaujas laikā ļoti liela nozīme. Nezinu kā citur, bet manu karavīru novietojumā Maķīķās pretinieks lietoja jaunu uguns sagatavošanās veidu, tādu, kādu agrāk netiku manījis, bet kuru vēl otrreiz tas lietoja februāra beigās Īlenu kalnā.

Proti, viņš Maķīķu ēkas, priedes un visu, kas atradās šajā pudurī sāka notīrīt no zemes ar tiešiem „īkāhā” šāvieniem, šos abus lielgabalus tikai nedaudz noslēpdams, jo mūsu smago ieroču uguns pa Bitšķēpiem bija vāja, vai nebija nemaz. Skaidrs, ka šādu apšaudes taktiku lietojot, viņš savu posta darbu sāka no Maķīķu ēkas rindu A gala, tādejādi līdz I vada patvertnei nemaz nenonākdams un tas arī šo patvertni izglāba no sagraušanas. No Maķīķu pudura līdz purva priedītēm un krūmiem kādi 100 metri atklātas pļavas. Nezinu vai tur bija klūpdrātis vai nebija. Pa šo pļavu staigāt nedrīkstēja Bitšķēpu un ložmetēju dēļ. No D un DR puses Maķīķas sedza Vasariņa vada ložmetēji, kas atradās dažus simts metrus DR no mana I vada patvertnēm uz slīpas un pilnīgi atklātas nogāzes. Šo mana labā kaimiņa pozīciju veidoja 15 vai 20 metru garš ierakums ar vienu bunkuru. Ierakums bija dziļš, paši pie paša bunkura, jo tā ieeja bija no pretinieka puses. Vasariņa vada novietojums bija samērā drošs no pretinieka tieša uzbrukuma, bet ne no lodēm un tiešiem lielgabala trāpījumiem, tāpēc te radās zaudējumi, krita pats virsniekvietnieks vasariņš. Vai vēl kāds šajā vietā krita un cik tur tika ievainoti, to nezinu. Kad šo pozīciju 21.01. pārņēmu es, man tur no lodes janvāra beigās krita karavīrs un, liekas pāris ievainoja. Tas šķiet īsumā būtu viss, kas man sakāms par kaujas lauku un savu vīru novietojumu. Tagad pāriešu pie notikumu hronoloģiska apraksta .

14.01. vai 15.01. agrā priekšpusdienā, sīkam sniedzīnam sniegot es stāvēju ložmetēja ligzdā un binoklī novēroju pretinieka pusī. Visa lēzenā nogāze līdz pat Denenieku mežam bija kaut cik pārredzama.

Un tad es tā ceļa rajonā, kas no Rumbām gāja virzienā uz Bērzupes stacijas rajonu, novēroju savādu skatu.

Ap ceļu uz baltā sniega fona varēja redzēt pulciņu tumšu stāvu, kādus 10 vīrus, kas liekas kaut ko raka, jo neatradās viņi visi kopā, bet

izklaidus un līkņāja. Atsevišķiem staigātājiem ne mēs, ne pretinieks lielu uzmanību nepiegriezām un attiecīgi nereaģējām. Taču šoreiz man likās, ka pretinieks zaudējis jebkura mēra sajūtu un izturas visai izaicinoši, tāpēc pa telefonu izsauca artilērijas uguni pa minēto rajonu, attiecīgi informējis, kas tur notiek. Tā kā mūsu I bataljons atradās pulka smagumpunktā un neizcēlās ar nervozu noskaņojumu, tad šādu artilērijas uguni arī saņēmām. Mūsējie nogāza pāris zalves apmēram pa to vietu, jo šāva pēc „kartes”, - tas ir iepriekš nepiešaujoties.

Kad nosēdās gaisā uzsistie ūdens un sniega stabi, tie vīri, kaut nervozi, savu līkņāšanu tomēr turpināja.

Artilērijas uguns man bija jāizsauc ar bataljona KP starpniecību un arī jāatskaitās par šaušanas rezultātiem, kā tas parasti mēdza būt. Neatceros, kas toreiz bija pie telefona – majors vai Apinis. Es tolaik, kā man šķiet neizcēlos ar dzīvu fantāziju par to, kas notiek kaujas laukā. Taču man bija labi zināms arī tas, ka artilēristiem patīk, ja kājnieki ziņo, ka šaušanai bijuši panākumi, jo lielāki, jo labāk, tādejādi arī nākotnē viņi pie reizes mums varētu uzdāvināt kādu zalvi. Šoreiz panākumu nebija nekādu, kā tas bieži notiek šaujot pēc „kartes”. Gluži otrādi, no Deneniekus meža izsteidzās vēl pulciņš vīru un pievienojās iepriekšējiem. Ko mums tagad darīt?

Skaidrs, ka jāglaimo artilēristiem, tas ir jāmelo. To tad arī darīju, gan ievērojot mēra sajūtu. Sak, pretinieka pusē ir daži kritušie, taču pārējie darbu turpina. Vai nevar dabūt vēl kādu zalvi. Zalves vairāk nedabūju, taču drīz ieradās pats majors. Skatījāmies abi binokļos. Snigšana mitējās. Skats uz Deneniekus mežmalu kļuva skaidrāks. Abi reizē sapratām, kas par lietu. Velns lai parauj! Tie taču mūsējie, privātie latvieši. Tie sūda brāļi viņus sadzinuši mūsu priekšā veikt kaut kādus rakšanas darbus. Nīrgājas par mums un viņiem. Sak, šaujiet vien pa tiem Zemgales budžiem, par tiem kaitniekiem, bet mēs vis nešausim, kas būs, tas būs.

- *Lai viņi rok*, - teica majors.

Tā arī palika. Mūsu nelaimīgie tautieši savus rakšanas darbus turpināja līdz pat vakaram un pabeidza tos nākamajā dienā, bet mēs noskatījāmies sakostiem zobiem, taču nekā neizmirsām. Naidis pret Staļina varmākām pilēja jau tā pārpildītajā kausā. Šis naidis mums palīdzēja kauties līdz galam, arī tad vēl, kad nekādu cerību uz 1918.gada vai 1919.gada variantu vairs nebija, bet latviešu nacionālais varonis – partizāns, leitnants Kārlis Mūsiņš Latvijas mežos izturēja daudz ilgāk pēc tās melnās dienas maijā, kas latviešu tautai neatnesa nekādu brīvību, vienīgi postu, mokas un nāvi.

Man jāpiemin šis virsnieks – Bruņinieks bez bailēm un vainas, kas pacēlās pāri visiem pārējiem. Es nedomāju šo karavīru noliegt, lai ko par viņu stāstītu un rādītu televīzijā. Es tomēr esmu bijis kādreizējā Kurzemē slavenā Reinholda bataljona virsnieks un lepojos ar to. Uzskatu, ka tas man uzliek pienākumus pat tad, kad pats Reinholds savā bēdīgi slavenajā rakstā „CĪŅĀ” 1969.gada decembra numurā noliedza toreizējās cīņas jēgu.

Kārlis pie manis ieradās un uzņēmas I vada komandēšanu vai nu 16.01. vai 17.01. Es viņu tad vēl nepazinu un nezināju, kas šajā manā viengadniekā slēpjas.

Laikam jau bijām viengadnieki, bet varbūt Kārlis bija kādu gadu jaunāks. Arī augumā mēs daudz neatšķīrāmies, kaut šķiet viņš bija pāris centimetru garāks un mazliet plecīgāks. Tāpat deguni mums bija padevušies vienādi – nu tādi palielāki. Ar to arī mūsu ārējā un diemžēl arī iekšējā līdzība beidzās, un man par sliktu. Nekā tur vairs nevar darīt. Žēl gan, bet tā nu tas ir. Kārlis runāja ātri, ar izjūtu un žestikulēdams, bet dažkārt, kad nogrima domās vai kādā klausījās, smaidīja, bieži vien ironiski. Viņš izskatījās uz mata līdzīgs savam tēvam, brīvības cīņu seržantam, kurš ja pareizi atceros bija mežsargs privātajā dzīvē. Tur, kur Smiltenes – Drustu ceļš šķērso Vidzemes šoseju, aiziet garām Laukkalnei, ceļa labajā pusē ir ezers. Starp ezeru un ceļu ir tādas mājas „Mūsiņi”. Tur!

Ap to pašu laiku, kad atnāca Kārlis, majors sāka sūtīt man pirmos pastiprinājumus. Es jau biju mainījis KP – pārcēlies uz Griško bunkuru, kad majors man vienu dienu atveda pulciņu vīru, kādus 15 un paziņoja, ka tie uz laiku nodoti manā rīcībā, kamēr te viss kaut cik nokārtosies. Vīri atstāja ļoti labu iespaidu, - tas ir kā to lai ņem.

Ar īstiem kaujiniekiem līdzība nebija visai liela. Viņi, proti bija veselīgi, sārti, ļoti labi, pat švītīgi apģērbti ar iešūtām baltām apkaklēm, dažiem bija pat sācis veidoties vēderiņš. Apbruņojumā šautenes. Neatceros, ka viņiem būtu arī ložmetējs. Viņu komandierim virsniekvietniekam gan šķiet bija mašīnpistole. Kamēr šie vīri sēdēja Griško bunkura Z uz celmiem, smēķēja un klepoja, mēs ar majoru pagājām sāņus.

- *Tas viss pagaidām ir viss, ko es tavā un Daukšta labā varēju izdarīt, teica majors*
- *Vai tu domā, ka mēs vien tie trūcīgie? Tagad visāda ranga priekšnieki, gan lieli, gan mazi, pa aizmuguri vien staigā „rekrūšus ķerdami.” Nav jau šos kur ņemt. Viss kā izslaucīts. Dzirdēju gan, ka Liepājā ar kuģi iebrakuši pulciņš vīru no 15.divīzijas, kā arī kaut kādi kurelieši esot saķerti, tad jau mums arī šis tas tiks. Bet pagaidām vairāk nav. Tu jau mani pazīsti. Ar cepuri rokā es jau vis nestaigāju diedelēdams, bet ko tu no plika ņemsi. Labi, ka šos te pašus vēl sadabūju. Viegli tas vis nebija. Man bija jāsatāsa labi mīļīgs ģīmis un salda balss, līdz šo lietu nokārtoju. Šie te vīri ir lielākā daļa no divīzijas ragu orķestra. Visi te nav, visus nedeļa, arī pats kapelmeistars, tāds vecīgāks palika tur. Sākumā, kad viņi uzzināja, ka mani sauc Reinholds, negribēja dot neviena, kā viņi izteicās „priekš nokaušanas”. Viņi redz par mani bija šo to saklausījuši. Beigās bija gandrīz jānoslēdz vesels līgums, mutvārdu, protams daudz, kas jāapsola. Nosolījos gan, kā tad ne. Bet kur tad te ir tā drošā vieta? Un vai tad mēs varam krieviņiem noteikt, kur šaut un kur nešaut? Sak, šaujiet par Reinholdu, par Preijeru, pa Mūsiņu un Daukštu, tik to orķestri vien liekat mierā. Gadās krist pat no vientuļas lodes. Viņi man cieti noteica, lai tos vīrus, neieskaitīt nekādos citos bīstamos pasākumos, kā izlūku gājienos. Vai tu taču nedomā tādu rīkot, es taču tev to neesmu teicis darīt?*
- *Nē, tik vien ir tā staigāšana, kā pa šo te taku naktī, - es atbildēju.*

- *To arī nevar viņiem likt darīt. Ko var zināt, kas tur sanāks labāk, lai staigā Daukšta vīri, pastaigā arī pats. Es jau arī apsoliļos tos vīrus turēt kopā un neizklaidēt starp vadiem, kas gan būtu daudz prātīgāk. Šie puisi, kā man šķiet, tā nekas. Viņu priekšnieks, tas virsniekvietnieks, tas kapelmeistara palīgs vai koncertmeistars, esmu aizmirsis viņa amatu, liekas saprātīgs vīrs. Tāpat tie pārējie, kaut inteliģenti vīri, tomēr prātīgi. Viņi jau nav vainīgi, ka ir muzikanti. Tomēr kara orķestra vīri un nevis kaut kādi mandolīnu trinkšķinātāji vai operdziedoņi – teica majors.*

Es gribēju tos muzikantus novietot tuvāk sev un Daukštam, ja notiktu kaut kāda nebūt kaujas darbība, tad viņam būtu vieglāk viņus pieskatīt.

Taču majors tā nebija mierā un lika man viņus iekārtot pozīcijā tuvu biezā egļu meža Z stūrim, kur pļavas strēmele starp mežu un purvu bija pavisam šaura. Bez tam tur esot kāda gandrīz pabeigta patvertne, kur šie vīri varētu apmesties un iekārtot to patvertni kā pienākas. Tā arī notika. Šie vīri patiešām bija, kā Reinholds izteicās, kaut inteliģenti, tomēr saprātīgi un savu mītni iekārtoja veikli un pat ar ērtībām. Vienīgi krāsniņas viņiem nebija, taču par laimi laiks pieturējās samērā silts, tikai pāris grādus zem nulles un dažkārt sīki sniga. Viņi sabija manā pakļautībā kādas desmit dienas. No tām trīs bija kauju dienas. Ko es par viņiem kopumā varu teikt? Varbūt tā – kāda divīzija, tāds arī pūtēju orķestris. Braši puisi, nudien. Žēl, ka viens no viņiem krita savas pārdrošības dēļ. Viņš bija karošanu sapratis tā, ka karot nozīmē nevis uzvarēt kauju, bet katrā ziņā izrādīt savu drošsirdību, pat pārdrošību. Žēl, ka tas tā iznāca. Šis mūziķis bija viens no tiem diviem, kas man krita pie Maķiķām. Neiznāca man noklausīties mūsu orķestra spēlēšanu, jo neiznāca arī palikt aizmugurē nevienu dienu. Runāja, ka viņi bieži spēlējuši Saulišu kalnā, netālu no Jaunpils, izvadot aizsaulē mūsu, to skaitā arī dažus mūsējos kritušos. Tas par to viss.

Dienu pirms kaujas Reinholds atsūtīja man vēl pāris vīrus, kurus es paturēju savā vadības grupā. Viens man ļoti iepatīkās. Tas bija inteliģents, vidēja auguma puisis, drošsirdīgs un ar humora izjūtu. Viņš vēl nebija nevienā kaujā piedalījies, bet ne velna nebijās un katru, pat visbūtiskāko pavēli centās izpildīt veikli un bez garas pārprasīšanas. Viņš protams bija no Latgales un viņu sauca Vincents Paukšts. Viņš sabija manā vadības grupā līdz Blīdenei, kad viņu ievainoja.

Par daudz pārdroši bija sākuši rīkoties palaidņi. Vincents un Būmanis pie manis vairs neatgriezās.

19.01. priekšpusdienā sākās pretinieka smago ieroču uguns visā pulka iecirknī. Pa Maķiķām galvenokārt šāva „īkāhā” un krita viena otra mīna. Pļavā, R no Maķiķām, ap Daukšta un manu KP galvenokārt mīnas un reti artilērijas šāviņi. Manā aizmugurē un ap bataljona KP R Bērzupes ceļam vienīgi artilērijas granātas.

Visumā uguns nebija visai spēcīga, ilgstoša gan, taču pēc lielkaujas neizskatījās. Manus telefona vadus gan pārsita vairakkārt un tos ne katreiz izdevās tūlīt salabot. Visu laiku es ar bažām klausījos, kas notiek man pa kreisi – orķestra rajonā. Taču smago ieroču uguns tur likās pat vājāka nekā mums, bet tad kad pretinieks artilērijas sagatavošanās uguni pārcēla uz aizmuguri, no orķestra puses

atskanēja stipra un nekārtīga šaušana. Orķestris „pūta” no savām „taurēm” krūmos, kā biju mācījis. Ziņnesis atnesa tādu ziņu, ka pretinieks tur neesot bijis redzams, bet ja jau es esot teicis šaut bez tēmēšanas, tad virsniekvietnieka kungs to arī licis darīt. Ko viņiem tagad darīt? Es teicu, ka tikmēr, kamēr smagie ieroči dragā pa aizmuguri, lai visi vīri iet pozīcijās un lai plītē ar uguni tās purva priedītes un krūmus, tomēr ar mēru, pietaupot munīciju. Tā arī palika. Pa šī klusuma brīža laiku, kad ierējās vienīgi Mūsiņa ložmetēji īsām kārtām un tiem pievienojās Daukšts, tad arī notika mana telefona saruna ar Mūsiņu. Cilvēks ar lietišķām dotībām un noslieci uz humoru, te varētu izveidot veselu dramatisku dialogu pēc apmēram šāda scenārija. Vispirms vairākas stundas sagatavošanas uguns trokšņi – burkšķi un sprādzienu trokšņi Maķiķu drupās. Pēc tam seko partija ar pazīstamo cīņas saucieniem, kurā tiek minēts ģeniālā Staļina vārds un kuru noslēdza internacionālais urrā kļiedziens. Šim kļiedzienu piebalso korī blauts urrā no stāvokļa guļus. Tad daži mūsu „fikso” rējieni. Pretinieks apmēram rotas stiprumā turpina gulēt sniegā. Solists turpina skraidīt, mētāties rokām un kliegt šoreiz citu tekstu:

- *Vperjot, job tvoju maķ! Katji ja skazal. Vperjod sterva, bistro, bļeģ! Urrā!* Tas urrā guļošajiem ir pieņemams, vairāk nekas. Urrā noskan pa visiem Bitšķēpiem. Tā kā tam piebalso mūsu „fiksie”, tad pretinieka koris pat nedomā celties kājās, kur nu vēl skriet šurp uz Maķiķām.

Pēdējais teksts ar to, job tvoju maķ un citiem tamlīdzīgiem vārdiem, ko labi bija dzirdējuši un sapratuši Maķiķu priekšējā ložmetēja latgalieši, kas visu to vēlāk pārtulkoja un atstāstīja, atkārtojās vēl vienu reizi, pēc tam iestājās ilgstošs, kura laikā tika salaboti telefona vadi un notika mana saruna ar Maķiķām. Taču notikumi ar to mūsu iecirknī nebeidzās. Pēc kādas pusstundas artilērijas sagatavošanas uguns sākās no jauna. Šoreiz tas nebija ilgs, nepilnu stundu. Pēc tam atkārtojās iepriekšminētais scenārijs mūsu ložmetēja pavadījumā un ar tādu pat rezultātu. Pretinieka rota ne ar kādiem saukļiem un blāvieniem nebija piedabūjama celties kājās un skriet šurp. Sāka krēsnot. Dienas darbi bija beigušies. Pretinieks un mēs sākām gaidīt vakariņas, kas kā jau parasts tādās reizēs, kad priekšā bija dzirdams kāds burkšķis, kavējās.

Tā tas notika mūsu I bataljona iecirknī. II bataljonam bija gājis daudz sliktāk. Kaut pretinieka smago ieroču sagatavošanas uguns pie šī bataljona nelikās neko stiprāka, ko gan grūti noteikt, tomēr pretiniekam bija izdevies viņa iecirknī ielauzties un ieņemt no tā labu gabalu. Tūliņ aiz Vasariņa vada sākās II bataljona pozīcija, gar mežmalu, paralēli Bērzupes stacijas ceļam un dažiem sīkiem krūmiem, bet tālāk uz D Bērzupes stacijas virzienā nogāze kļuva zemāka, tā bija mežaina un fronte pie Stepišiem te šķērsoja zivju dīķis. Man šķiet, ka pretinieks ielauzās tieši šeit un ar diezgan lieliem spēkiem, jo viņu no meža ap Bērzupes dzelzceļu un stacijas ceļu ārā dabūja ar lielām grūtībām un tikai otrajā dienā ap pusdienas laiku. Pie tās pretinieka ārā dabūšanas savu roku bija pielicis arī Reinholds. Es viņu visu laiku nevarēju sazvanīt. „Izgājis” man atbildēja Apinis, kad es gribēju viņu sazvanīt, lai noskaidrotu, ko nozīmē nepārtrauktie ložmetēja trokšņi II bataljona rajonā. Kur gan šis kaujas laikā varētu iet, ja jau pie manis,

tas ir pie sava bataljona nebija nācis? Man viņš piezvanīja pats, jau pēcpusdienā. Viņš esot sadabūjis kādus nebūt vīrus un noliecis tos manā bijušajā KP pie Bērzupes ceļa. Tie vīri esot tādi pašaubīgi, lai es noliekot kādu stingrāku vīru, kas viņu pieskata. II bataljona iecirknī esot mēsli. Pretinieks tur esot ticis iekšā un laužoties gar stacijas ceļu uz Z, tas ir uz manu aizmuguri. To nekādā gadījumā nedrīkst pieļaut. Viņš pats aizejot pie II bataljona. Es jau pats sapratu, ko tas nozīmē, ja pretiniekam izdosies aiziet manā aizmugurē – nogāzes augšdaļā, gar stacijas ceļu. Tad visiem maniem vīriem un man pašam totāls vakars, jo mēs visi atrodamies ielejā, gandrīz vai purva līmenī. Neviena tāda žirgtāka par Krišu Birznieku man nebija, tāpēc es aizsūtīju Krišu ar ārkārtējām pilnvarām. Taču tos drakoniskos līdzekļus Krišam jālieto nebija. Bērzupes ceļš kā Vasariņa, tā manā aizmugurē tika noturēts un te, kā man šķiet, liela nozīme bija pašam Reinholdam un tam vīru pulciņam, ko viņš tur komandēja. Neuzdrošinot apgalvot, ka mūsu majoram iebrukuma rajona likvidēšanā būtu galvenā loma un viņš tur būtu komandējis visus pretinieka spēkus, kaut tāda tieksme man ir. Ne jau par kara vēsturi mēs toreiz domājām un kauju aprakstiem, tāpēc nezinu precīzi, kas tie bija par vīriem, kas DR nepilnu kilometru no mana KP, tur kāvās visu nakti. Saruna toreiz bija visai īsa un majors jutās visai nevalīgs.

- *Bet tu turies un pieskati orķestri* – klausuli noliekot teica viņš.

Es riskēju samuldēties, tomēr teikšu, ka man liekas, ka pretinieka atvairīšanā, tur piedalījās arī pulka štāba rotas vīri un tālāk D arī laumanieši, bet galveno smagumu iznesa protams II bataljons un Reinholds. Stāvoklis kā jau mežā un naktī, tur bija ārkārtīgi neskaidrs. Pretinieka un mūsējo daļas tur bija sajukušas juku jukām, tālab neviens neuzdrošinājās pielietot smagos

ieročus, lai netrāpītu savējiem. Taču ložmetēji, mašīnpistoles un šautenes tur strādāja visu nakti un pierima tikai 20.01. ap pusdienas laiku. Mums toreiz nebija arī pieņemts, vismaz Reinholda bataljonā ne, ka pēc kaujas kāds īpaši pārrunātu un iztirzātu, kas un kā ir noticis, ko būtu un ko nebūtu vajadzējis darīt, kā tas bija pieņemts darīt Latvijas armijā pēc lielākiem vai mazākiem manevriem.

Kaujas Kurzemē tik smagas un bieži vien neskaidros, sarežģītos apstākļos, ka vadot ikvienu kauju nācās improvizēt, bieži izejot uz risku, pretēji vispārpieņemtajiem kara principiem. Tas, kas derēja vienā kaujā, nederēja otrā. Strikts un nemainīgs palika tikai viens princips – tas ko sauc par karavīra morāli. Uz šī te principa tad arī turējās viss Kurzemes cietoksnis, bet mūsu deviņpadsmitā it īpaši, kā arī 106.grenadieru pulks protams. Kad es kā jauns puisis nonācu Latvijas armijā, tad tur starp daudz citām karavīra nepieciešamām īpašībām pirmajā vietā minēja tieši morāli un morālos spēkus. Pagāja kāds laiciņš līdz es pilnībā izpratu, ko šis īpašību komplekss īsti nozīmē. Šis jēdziens nav gluži tas pats, ko ar to saprot civilā dzīvē, vai arī tas, ko kapteinis Līdums vēlāk apzīmē par „šķīstu un kaunīgu” dzīvošanu, kā pretstatu tam minot, līdzīgu dzīvošanu, rīšanu, plītēšanu un miesas kārtības. Es līdz šim biju atturējies pieminēt šo kapteini – „velna pulveri” cik vien tas man bijis iespējams, gan jau pienāks laiks arī viņam. Minēšu tikai to, ka ar viņu mēs būtu tikuši tālāk, ja vien karš būtu

turpinājies kādu pusgadu ilgāk. Viņš bija tāds pretstats majoram Reinholdam, kādu vien var iedomāties. Kaut man Līduma vadībā nācās pabeigt tikai vienu aizstāvēšanās kauju pie Blīdenes un uzvarēt vienu uzbrukumu un vēlāk arī vienu aizstāvēšanās kauju Kaulaču – Pakalnu rajonā, tomēr es viņu novērtēju kā labāko bataljona komandieri kāds man ir bijis.

Taču abi šie mani bataljona komandieri kā Reinholds un Līdums, vārdus par kaut kādiem karavīra morālajiem spēkiem pat mutē neņēma. Tas būtu tikpat smieklīgi kā runāt par gaisa nepieciešamību elpošanai. Ko gan tur runāt par to, kas mums jau bija. Es jau pieminēju Ziemassvētku kauju nobeigumā to, ka bijām kļuvuši savā ziņā profesionāļi un, ja kāds jaunpienācējs vēl nebija, tad tas drīz vien tās kļuva.

Leitnants Mūsiņš bija drusku iesnauadies ar atvērto avīžlapu uz vēdera, bet tūlīt arī pamodās. Mūsu saruna lāgā neveicās. Galvenais varbūt tāpēc, ka es ievēroju, ka šī mana vada komandiera krūtis no vienas vietas bija noklātas ordeņiem un goda zīmēm, no kurām man pašam bija tikai dažas. Ko gan es šim rūdītajam kaujiniekam gan būtu varējis teikt? Un kādu „garīgu mierinājumu un dvēseles atspirdzināšanu” lietojot lielā zobgaļa kapteiņa Līduma leksiku, es te varētu sniegt Mūsiņam. Drīzāk jau no „dvēseļu atspirdzināšanu” vajadzēja man pašam! Šī bija pirmā mana kauja jaunajā amatā, tāpēc es nervozēju un gribēju lai šī kauja beigtos ar uzvaru.

taču pretinieka uzbrukums pie Maķīķām vēl nebija sācies, bet Šeibeļa bataljona iecirknī pretinieks jau bija ticis „iekšā”. Nervozēšanai pamats bija gan. Tā kā Mūsiņa puisi klausījās, tad neteicu Kārlim, kas noticis I bataljona iecirknī. Bet Kārlis jau pats daudz ko saprata un secināja, jo viņš pa laikam, mainoties ar vada seržantu Blūmu atradās ārā, ausījās, kas notiek vadā un labajos kaimiņos. Tagad laukā atradās Blūms, bet kad devos projām, Kārlis aizpogāja frenci un iznāca man līdzī ārā.

- *Es paskatīšos kā tu aizkulsies atpakaļ, viņš teica. Bet kad bijām iznākuši ārā un piespiedušies patvertnes sienai, tajā pusē, kur loga nebija un mūs neviens nevarēja dzirdēt, Kārlis noprasīja skaidri un gaiši – Cik tālu viņi tikuši mežā?*
- *Es pastāstīju to, ko zināju pats. Ir jau uz Bērzupes ceļa un mēģina lauzties uz mūsu aizmuguri. Man aiz muguras, uz ceļa ir tāda pavāja grupiņa, kas to ceļu uzmana. Bez tam uz II bataljonu aizgāja Reinholds, viņam līdzī ir kādi vīri. Reinholds var daudz, bet ne visu. Ja nu vaņķas tomēr nonāks līdz Vasariņam līdz mežmalai man uz muguras, ko tad mēs abi darīsim? Vai tev ir kaut cik vīru bunkurā ar ko kauties pretim? Es tevi varētu pabalstīt ar vienu ložmetēju. Došu garas kārtas Vasariņa štelī pāri uz mežmalu. Kādas raķetes tu šausi?*
- *Divas zaļas.*
- *Nu labi ir. Tik par manu vadu tu neuztraucies. Ja ne es, tad Blūms, bet to lietu nokārtosim. Te vaņķas iekšā netiks.*

Un zem Kārļa palielā deguna parādījās kāds viņa hroniskā smīna variants. Tāda apmēram bija mūsu saruna īsi pirms pretinieka priekšnesuma sākuma Bitšķēpos. Uzreiz man jāpiezīmē, ka vārdus Kārļa mutē esmu līcis, jo Kārļa runas stilu es atkārtot nevaru. Viņš runāja ļoti ātri, brīžiem aprāvās, tad pēc īsas pauzes sāka ātrāk, bet

vārdu krājums īpaši neatšķīrās no tā, kā pie majora, kapteiņa Līduma vai viena otra cita.

Es viņu redzu absolūti skaidri pie patvertnes sienas piespiedušos, frencī, bet ar kailu galvu un vējš purina viņa matu cekulu, bet man galvā bruņu cepure un pāri tai pārstiepts baltā maskēšanās tērpa kapuce. Grūti pateikt kā viss būtu sācies un beidzies, jo notiktu mūsu pārrunātais sliktākais variants. Bet tā nenotika, jo Maķiķās atradās Kārlis, bet man aiz muguras Reinholds. Bet pirmais seanss no pretinieka iecerētā scenārija, kas drīz vien sākas, drīz vien arī beidzās. Šis te solītis atpakaļ vakardienā man bija vajadzīgs, lai paraksturotu Kārlī. Biju piemirsis to izdarīt 19.01. aprakstā, kad ar lielu patikšanu noņēmos ar pretinieka mērķaķošanos Bitšķēpos. Bet tagad ir 20.01. Aust pelēks, apmācies rīts un es eju apmeklēt muzikantus. Jājiet ir, jo var ierasties majors un apjautāties vai vakardienas troksnis nav sabojājis orķestrantiem muzikālo dzirdi.

Kaujas troksnis II bataljona iecirknī kļuvis manāmi vājāks, blāvs un izplūdis un izrāda tendenci lēnām attālināties. Pretiniekam lauž ārā zobus pats mūsu II bataljons, Reinholda grupa un ja nemaldos arī laumaniēši. Ja te būtu klāt kapteinis Līdums, tad tas varētu teikt savā veclatvieša izteikumā, ko tas pārvaldīja visā pilnībā kā „ūsainā vilistiešu Goliata kara lielkungiem” nav izdevies „apmierināt savas kārtības” un tie nometuši „savas priekš turamās bruņas”, bēgtin bēg ar vienu lielu brēķšanu! Bet Līduma te nav. Es pat nezinu, ka tāds vīrs ir pat pasaulē. Un vispār prāts man šodien nenesas uz jokiem. Zinu, ka pretinieks tak lepni sācis, tik drīz mieru vis nemetīs. Droši vien, tik bagātīgi šķiežoties ar smago ieroču munīciju, viņiem vairs nepietiek uguns devas visai dienai. Tā jāpiegādā. Varbūt arī, ka jānotur vēl kādas aģitoru un propagandistu vadīts pasākums Denenieku mežā virs paredzētā pasākuma plāna un grafika. Iespējams, ka viņš nomainīs tos švakuļus Bitšķēpos ar kādu stingrāku karaspēka vienību. Mūsu pusē gan arī notiek tāpat. Ja kaut kur, kaut kas aizķeras, tad tūlīt meklē rokā Laumani, Reinholdu vai Ādamsonu, vai citu kādu stingrāku tāda paša kalibra vīru. To pašu var darīt arī pretinieks. Tā jau tīri nav, ka viņu pusē tikai švakmaņi. Kaut vai tās pašas mūsu sarkano latviešu vienības no 130 korpusa. Par šiem vīriem gan es, ne kara laikā, ne arī tagad pat smīnēt neesmu iedomājies. Es domāju, ka tā tas nav vis kaut kāda ambīcija – cienīt drošsirdīgu pretinieku. Arī mūsu majora mīļvārdiņš „sūda brāļi”, kas bija plaši pazīstams un bieži lietots viņa leksikā, nekad netika lietots zīmējoties uz mūsu tautiešiem pretējā pusē.

Es toreiz vēl nezināju visu to, ko zinu tagad un kas ir skaidrs daudziem, bet ne visiem, ka tā bija mūsu tautas nacionālā nelaime toreiz Ziemassvētkos, kad divām Kurzemes kauju vislabākajām karaspēka daļām, latviešu karaspēka daļām, bija jāiet vienai pret otru. Tāpēc jau arī šīs kaujas izvērtās tik sīkstas un asiņainas.

Ar orķestri viss ir kārtībā. Mēs jau vakar sazinājāmies ar ziņnešiem, jo telefona sakari man ar viņiem nav. Orķestra pirmais „koncerts” priekšējos grāvjos izdevies labi, kaut gan nav bijis pietiekami apmeklēts. Pretinieks tā tad

arī te nav līdis virsū, pat urrā kliegzieni nekur tuvumā neesot dzirdēti. Bet tā ir pretinieka darīšana. Viņš šoreiz spēlē ar baltajiem, viņiem pirmais gājiens.

Mēs tikai aizsargājamies. Uzlielu sava III vada puisi un viņu komandieri par priekšzīmīgu kārtību. Tāda patiešām te ir. Posteņi dubultoti arī pa dienu. Paroli zina visi, skats visiem žirgts. Neviena te baigu priekšnojautu dzīts neraksta vēstules „katram gadījumam”. Brīvie vīri sapulcējušies patvertnē ap savu komandieri un jautri čalo. Kā tad ne – ir taču izturēta viena kaujas diena pie „paša Reinholda”, par kuru jau ne bez pamata tik daudz dzirdēts. Ir lādēts un arī šauts. Tagad nu viņiem mājās būs ko stāstīt! Taču prāts man gluži mierīgs nav. Šautene šajā pozīcijā nav īstais ierocis, bet ko tad viņiem dot? Vai savu vienīgo KP ložmetēju ar kuru pie tam šie puisi neprot rīkoties. Attiecīgo troksni pretinieka pabaidīšanai šis ierocis te varētu taisīt, bet tad man līdzī būtu jādod arī apkalpe, bet vīru man pašam tik maz. Un tad tas meža stūris aiz Vasariņa vada, par ko vakar runājām ar Kārli. Vispiemērotākais ierocis te būtu mašīnpistoles. Bet arī to nav. Kas tad atliek? Tas pats, kas jau ir. Šautenes un rokas granātas, to es muzikantiem jau esmu teicis agrāk. Līdz purvam te ir kādi 20 metri. Klūpdrāšu nav. Mīnu priekšā nav. Mani muzikanti jau diezin vai paši apzinās cik sērīgs ir viņu stāvoklis, ja pretinieks nopietni uzbrūk. Viņi droši vien domā, ka tā tam ir jābūt. Tā tas ir gan, bet tā tam nevajadzētu būt. Tie nelielie krūmiņi gar purva malu ir apcirsti, tas par kādiem 20 – 30 metriem palielina skatu uz purva dziļumiem, dienā protams. Bet naktī? Bet sniegpukenī? Ir taču ziema, janvāris. Taču darīt es nekā te nevaru. Un ja nekā darīt nevar, tad visam jāpaliek tā kā ir, jāatstāj šie puisi mežmalā uz riska robežas. Pagaidām pretinieka uzbrukums vērsas pret mūsu pulka labo spārnu – Šeibeļa bataljonu un manu I vadu Maķiķās. Daukšta vada un muzikantu priekšā – tas ir purva pusē, pretinieks manīts nav. Laikam jau pareizs būtu tas ieskats, ka pretinieks uzbrukumu plāno sākt pārredzamā vietā, bet izvairās no purviem un mežiem, kur viņu smagie ieroči tos efektīvi nevar pabalstīt. Ja viņš vakar ir ticis iekšā II bataljona mežā, tad tas ir tikai gadījums. Tur viņš ieskrēja uz mūsu vīru pleciem – pa karstām pēdām un nu pats atrodas mežā, jo nav ieradies karot ar sava „kara dieva” artilērijas pabalstu. Meži un purvi nav pretinieka, bet gan mūsu sabiedrotie. Mēs esam priecīgi, ja gadās uzbrukt cauri purviem un mežiem. Tā nu es, šo to parunājis ar saviem muzikantiem, dodos atpakaļ. Šie vīri nenasniedza rūdīta karavīra līmeni, tikai tāpēc vien, ka viņus pēc dažām dienām atsauca atpakaļ, bet viņi šo līmeni būtu sasnieguši visai drīz. Tie tikai iepriekš būtu jāapmāca rīkoties ar ložmetēju un vēl šādas tādas ierakumu gudrības, tad tā lieta varētu iet. Par karavīru jau gandrīz katrs latvietis ir piedzimis, taču par muzikantu jāmācās gadiem ilgi. Tāpēc arī manus muzikantus atsauca, kad stāvoklis šajā rajonā normalizējās.

Pēcpusdienā ieradās majors, nobridies, noguris, bet apmierināts. Viņš bijis talkā savam kaimiņam „sējas darbos”, kas nu veikti labākajos agrotehniskajos termiņos. Mūsu lopiskās bailes ņēmušas kārtējo reizi virsroku, kaut kaujas II bataljona iecirknī bija ņēmušas tik niknu raksturu. Vēl

gan manam I vadam 21.01. būs jānoņem ar pretinieka uzbrukuma atvairīšanu Maķīķām tādā pat garā

kā 19.01, un tad divīzijas komandieris Štrekenbahs varēs rakstīt savam tautietim Krīgeram par notikumiem 19.divīzijā, kurā tiks minēta tāda lieta kā Bruņinieku krusts un speciāli 42.grenadieru pulks, ne jau par šo te Maķīķu – Stepīšu kauju vien, bet par visiem tiem notikumiem kopā, kas sākās 23.12.1944 gadā.

Un abi šie ģenerāļi līdz ar saviem visaugstākajiem priekšniekiem arvien biežāk sāks lietot to viņu iecienīto vārdkoku „besonders bewehrt” runājot par mūsu deviņpadsmito, pie tam šī izcilība neparādījās vis kaut kad kara sākumā, kad vācu armijas sāka soļot pa Eiropas asfaltētajiem ceļiem gandrīz vai ar orķestri priekšgalā, milzīgo tanku un lidmašīnu armādu apsargāta, bet pavisam necilā Eiropas stūrī – Kurzemes purvos un mežos, kur vienīgais pabalsts bija divas sapluinītas tanku divīzijas, ko mētāja no viena frontes iecirkņa uz otru, kur kaut kas gāja vaļā, tāpat kā mūsu deviņpadsmito un tās „gaisa karaspēka” atliekas, kas palīdzēja maz vai nemaz, jo kāvās ar benzīna un pilotu trūkumu.

Majors Reinholds nepavisam nebija tas vīrs, kuru viegli pārsteigt un izbrīnīt, taču ieraudzījis kādas izskatās slaidās priedes kā pie mana KP, tā it īpaši Maķīķās, viņš pakratīja galvu un izgrūda starp zobiem

- *Nu brālīt!*

Daudz nekā mēs nerunājām todien, jo viņam nebija paradums tukšā dūšā gari pļāpāt un filozofēt. Tā es arī neko tuvāk neuzzināju kā galu galā norisinājusies tā „talka” II bataljona iecirknī.

Visa 20.01. pēcpusdiena pagāja mierīgi. Notikumi atsākās 21.01. no rīta pēc tāda paša scenārija kā 19.01. un arī beidzās gluži tāpat. Taču pašā vakarā, jau tumsā notika patīkamas pārmaiņas. Man ieradās lieli papildinājumi – vairāki instruktori, to vidū Melnbārža 3.rotas vīri, Vītiņš un Kampuss no slimnīcas un vesels vads sārtu jaunu puisi, skaistos, siltos puskažociņos. Viņu lielākā daļa bija ieradušies ar kuģi no Dancigas, vēl daži bija samobilizēti Liepājas novadā. Diez ko apmācīti viņi nebija, taču tas bija tikai laika jautājums. Viņi, kā jau puikas

jautri čaloja un sevišķi nebrīnījās par to, kā te izskatās mežs, laikam jau domāja, ka tā tam ir jābūt.

Jaunpienākušo vidū krasi izcēlās divi vīri privātā, melnos pusemēteļos ar siltām ausenēm galvā un šautenēm plecos pēc seno strēlnieku modes ar stobriem uz leju. Šie, lūk bija tie kurelieši, par kuriem klīda valodas, bet kurus vēl nebijām redzējuši. Viņu lielāko daļu tie „sūda brāļi”, kā par vāciešiem izteicās Reinholds, bija iznīcinājuši Dundagas mežos vai ieslodzījuši koncentrācijas nometnē, bet dažus pārmācīšanai un pāraudzināšanai nosūtīja uz fronti. Tā kā viņi vēl nezināja kāda būs uzņemšana, tad turējās sāņus un skats viņiem bija izaicinošs, spurains. Bet mīļie, tie taču bija mūsu asins brāļi! Un Reinholda bataljons jau nu pavisam nebija tā vieta, kur šos vīrus kāds ņemtu pārmācīt. Jau pašā pirmajā vakarā viņi iekļāvās mūsu rindās kā sen senie biedri un pēc dažām dienām, kad atkal pārgērbās zaldātu drēbēs, vilka laukā no kabatas latviešu armijas saulītes un sprauda pie cepurēm. Privātās drēbēs viņi bija pārgērbušies

tāpēc, ka vācieši viņus pa mežiem ķerstīja un šāva kā zvērus, bet ne Reinholds, ne Mūsiņš un ne es, nebijām vāciešu draugi un nicinājām viņu žandarmus un zonderkomandas. Taču mums nebija, kur sprukt. Visi atradāmies sabāzti kopā vienā maisā.

- *Nu gan esmu vīrā!* – es priecājos, nu vienreiz man visa mežmala būs ciet, Daukšts un muzikanti droši pasargāti. Taču mani prieki bija pārāgri. Nebiju vēl spējis iepazīties ar visiem, kad majors pavēlēja pārcelties uz II bataljona meža stūri un pārņemt daļu no II bataljona, tā visu Vasariņa vada iecirkni.

Arī mans KP būs tagad tur, jau trešais KP nedēļas laikā.

Mūsiņš, Daukšts un muzikanti palika savās vietās. Tādejādi, rotas, respektīvi bataljona iecirknis tagad bija vairāk kā kilometru plats. Neko darīt! Savācām savas KP mantīņas un sakrāvām ragavās, kur jau atradās jaunpienācēju ložmetēji, munīcijas un granātu kastes un devāmies ceļā.. tālu jau nebija jāiet – augšā pa nogāzes slīpumu un tad pa Bērzupes ceļu uz D. Frontē valdīja klusums, taču kā tas gadījās kā nē, varbūt rāmais ziemas vakars bija kļuvis par daudz skanīgs, taču uzbraucot uz Bērzupes ceļa mēs ar Frici Vītiņu, kuru jau biju spējis iecelt viņam tik pierastajā vadības grupas komandiera amatā, pamanījām, ka pretinieks šo ceļu apšauda ar ložmetēju uguni. Mēs ar Frici gājām kolonai drusku pa priekšu un labi varējām redzēt tās dažas spīdošās lodes, kas kā jau parasti, kad šauj naktī, bija „iemontētas” pārējo ložu starpā.

Šāva no liela attāluma, kaut kur no Denenieku ceļa vai meža malas rajona. Smagā ložmetēja troksnis bija knapi dzirdams un ložu kūlis jau spējis stipri izkliedēties un visumā ejam drusku augstāk pār mūsu galvām. Ko darīt? Stāvoklis bija diezgan muļķīgs. Cita ceļa uz jauno iecirkni nebija. Saskatījāmies ar Frici un palēninājām gaitu. Iet tālāk protams nebija prāta darbs. Ja kāda ložmetēja kārta ķertu mūsu kolonu, tad mani varētu kritizēt un sūnīt daudz vairāk nekā Reinholdu par 11.jūliju.

Taču te atkal tā pati sajūta, ka var iet droši, ka nekas nenotiks. Un mēs gājām. Pretinieks par laimi nervozēja un necilāja ložu kūli, bet visu laiku apšaudīja vienu un to pašu vietu, netālu no meža stūra, bet kad bijām kādus pāris desmit metrus no tās vietas, šaušana mitējās. Iespējams, ka viņš mainīja lentu.

– *Veikli uz priekšu, skriešus!* – es uzsaucu puisiem un mēs metāmies mežā. Taču tas vēl nebija viss. Taisni tā vien likās, ka mūs kāds novēroti un attiecīgi reaģētu. Mīnu „korķēšanu” burzmas dēļ nevarēja dzirdēt, bet tiklīdz bijām pie bunkuriem, tā tepat sāka šķīst uguns un rībēt viss meža stūris. – *Gulties!* – es iebļāvos un puisi to veikli izpildīja, taču ne zirgs. Gluži otrādi, viņš mīnmetēju uguns satrakots rāvās uz priekšu, apgāza ragavas un krākdams slējās pakaļkājās, bet pie viņa priekšējām kājām atrados es. Nebija kur sprukt, vienīgā vieta – bunkura loga bedre. Tur tad arī iespruku. Pavisam neviesmīlīgi mūs saņēma jaunais kaujas iecirknis. Par laimi pretinieka uguns brāziens nebija ilgs un neviens necieta. Kādu brīdi vēl nogaidījām, taču „korķēšana” nebija dzirdama. Sākām iekārtoties. Bijušajā Vasariņa pozīcijā novietoju kādu uz ātru roku saformētu kaujas grupu kaprāļa Damberga vadībā. Tajā ietilpa piedzīvojušie karavīri, arī abi kurelieši. Jauniņos seržanta Kampara vadībā

novietoju gar meža A malu, tur kur sākās stāvā, celmainā nogāze uz leju. Šī te pozīcija bija ļoti droša ar plašu apšaudes lauku un kalpoja arī kā drošs atbalsta punkts kā Damberga, tā Mūsiņa labo spārnu segšanai. Nekad tik spēcīgā pozīcijā ne agrāk, ne vēlāk nav nācies būt. Arī bunkuri kārtīgi un plaši. Vietas pietika visiem. Neko nevajadzēja izbūvēt vai pielāgot. Taču kā jau teicu, mani urdīja un nedeva mieru tas pats „domāšanas sindroms”, kas neatstājās no manis līdz pat kara beigām, vienīgi drusku pieklusā aprīlī, Z no Brinķiem.

Ja majors būtu atļāvis, tad es pusi no visiem jaunpienācējiem spēcīga kaprāļa vadībā būtu novietojis purva malā starp Daukšta vīriem un muzikantiem. Taču majors neatļāva jauno vadu dalīt, tikai atrunājās ar to piparoto sakāmvārdu, kas mani diez ko vis nenomierināja. Majoram laikam, kaut kas toreiz bija padomā, par ko es uzzināju mēneša beigās, kad viņš manus jauniešus līdz ar seržantu un pāris kaprāļiem atkal atņēma un šo vadu pārkrustīja par triecienvadu, bet par komandieri

iecēla leitnantu Kārli Mūsiņu. Redzat, draugi, kā rīkojās šis rūdītais viltnieks, majors Reinholds! Paplašina kaujas iecirkni un reizē paņem nost veselu vadu. – *Nekas, nekas, nečiksti! Gan jau iztiksi* – majors labsirdīgi teica. Iztikt jau iztiku gan, kā nu ne, vien īsta miera man nebija. Taču jāsaka atklāti, ka labākus puisus šim formējumam nebūt nemaz iespējams atrast. Viņi bija jauni, veikli, centīgi un nedomāja, ka jau visu zina un saprot un nekas nav jāpiemācās klāt, kā tas likās vienam otram vecam kaujiniekam. Bet jāpiemācās bija daudz kas, gan līst, gan maskēties, gan novērot un novēroto analizēt, vārdu sakot, viss tas ko viņiem mācīja leitnants. Kārlis bija gudrs, apsviedīgs, drošsirdīgs ar asu reakciju. Visos šajos rādītājos es, kā man šķiet, no viņa atpaliku un dažreiz man bija pat neērti, ka šāds vīrs atrodas manā pakļautībā un es viņu komandēju. Ar zēniem Kārlis saosijās uzreiz un tie liptin lipa klāt viņam un apkārt un lepojās ar savu komandieri, bet tas šos puisēļus nokristīja par „burkāniņiem”, zēnu sārto un veselīgo vaigu dēļ, kas gan ar laiku izbaloja un kļuva plānāki.

Mēs, lūk atradāmies Kurzemē un visi krimtām to pašu cieto bada maizi, bet zēniem bija vajadzīgs spēcīgs uzturs, jo viņi vēl bija augoši bērni. Viņi – mūsu cīnītāju paaudzes visjaunākais gājums. Tikai retajam bija pilni 18. Tā gan! Šo Mūsiņa triecienvadu apbruņoja ar jauna parauga ieročiem – triecienkarabīnēm, tāpat kā Laumaņa bataljonu un Kārļa vads arī izpildīja tādas pat funkcijas kā laumanieši, tikai bataljona un dažkārt pulka līmenī. Liels bija šī vada uguns spēks, ko gan Reinholda laikā reti kad izmantoja, jo nekāda īpaša mūsu uzbrukuma, vai pretinieka iebrukuma nebija. Mūsu trīs rotas tika galā bez Mūsiņa vada palīdzības. Bija gan pāris nakts pasākumu „mēles” iegūšanai, viens pat netālu no Īlenu kalna 1.rotas iecirknī. Lielākā kaujā vads vienīgi iesaistījās 6.Kurzemes lielkaujas laikā, kad tas, ap 23.03. vai 24.03. centās piepalīdzēt manai 3.rotai un Lāča 2.rotai galīgi nogriezt 8.igauņu korpusa iebrukuma ķīli. Kaut Mūsiņam toreiz palīdzēja liesmu metēji, tomēr izdabūt pretinieku ārā no lēzenā meža paugura Z Galenu viensētai,

neizdevās. Par daudz tur bija mūsu artilērijas sagāzto koku un svaigs un liels karaspēks. Tādejādi kaujas šajā iecirknī vēl par dažām dienām ieilga un tikai soli pa solim izdevās pretinieku izspiest ārā. Viņš atgāja pavisam nelabprāt, tā sakot pret savu gribu un pretēji savām iecerēm, visu laiku ķepurojās pretim. Toties triecienvads, kādu dienu vai divas vēlāk, palīdzēja atvairīt igauņu pretuzbrukumu ZR no Kaulačiem, kad mūsu I bataljona KP bija galīgi ielenkts un pretinieks centās iespieties starp mūsu 42.un 43.pulku, kuru par nelaimi pretiniekam toreiz komandēja neviens cits kā mūsu I bataljona bijušais komandieris majors Reinholds. Te tad arī notika tas slavenais kapteiņa Līduma solo numurs ar Igaunijas himnu, bet par to vēlāk.

Tā tad Kārlis manu I vadu vēl pakomandēja kādas desmit dienas, līdz patiešām sākās tas bezpārmaiņu periods. 28.01. vēl paspējām kopā nosvinēt Kārļa dienu Maķīkās. Šī pati ir arī mana brāļa vārda diena. Kārļa dienā Maķīkās mēs pārrunājām ar Mūsiņu arī notikumus trešajos Ziemassvētkos pie Zvejniekiem un man šis tas kļuva skaidrāks nekā līdz tam, bet vēl ne viss. Es vēl nezināju pulka pavēli 27.decembra dienai.

Tagad es to zinu – grāmatā *LATVIEŠU KARAVĪRS OTRĀ PASAULES KARA LAIKĀ V* sējumā ir šāds ieraksts – *1.pulks centās šinī dienā atgūt Zvejnieku augstumu. Pulka komandieris noorganizēja koncentrisku uzbrukumu pret Zvejniekiem. Virsleitnanta Bērziņa rotai bija jāuzbrūk Vanagi – Zvejnieki virzienā, bet leitnanta Pauzera rotai, izmantojot purva sedzi, jāapiet Zvejnieki un jāuzbrūk no Z. Virsleitnanta Bērziņa rota uzbrūkot pilnīgi atklātā apvidū, neskatoties uz pašu artilērijas uguni, nonāca ļoti blīvā krievu ugunī un uz priekšu netika. Lai neciestu zaudējumus pārāk spēcīgajā krievu ugunī virsleitnants Bērziņš rotu atvilka izejas pozīcijā.*

Kas man šajā lietā būtu sakāms? Mans I vads taču bija tas, kas uzbruka pa pilnīgi atklāto apvidu un vēl pret kalnu. 26.12. un 27.12. notikumus 42.(1) pulka 1.bataljona iecirknī esmu aprakstījis, tāpat vienīgo garo sarunu par šo lietu ar Reinholdu, kad divatā apslacījām manu Dzelzs krustu viņa bunkurā, kur gan guvu tikai aptuvenu jēgu par šī asiņainā uzbrukuma plānojumu un to „artilērijas pabalstu”.

Ja mans atmiņu stāsts kaut aptuveni sakristu ar V sējuma tekstu, tad varētu aprobežoties tikai ar pāris piezīmēm vien, bet nesakrīt nemaz. Kaut mēs tikai cilvēki vien esam, pie tam grēcīgi turklāt un varam kļūdīties, taču šajā kaujas aprakstā es nekļūdos. Šī kauja man kā kupris nāk līdzī visu mūžu un vai to var aizmirst? Es nē! Neko no tiešā uzbrukuma apraksta es negribu labot, ne papildināt. Iespējams, ka to varētu stipri saīsināt, koncentrēt, izsviest laukā vienu otru spriedelējumu par kara vēsturi vai tamlīdzīgām lietām, kas tik raksturīgs manam stilam, rakstīšanas manierei, vai kā to sauc. Varētu pat izmest laukā visu to sarunu Reinholda bunkurā, visas emocijas un ko katrs darījis, ko kurš teicis. Bet galvenajam ir jāpaliek – tam kas tiešām notika. Un īsi izsakoties notika sekojošais.

Uzbrukums 27.12. sākās agrā priekšpusdienā. Uzbruka 1. (Bērziņa) un 2. (Pauzera) rota. 2.rota devās pa segto purvu Z virzienā, bet 1.rota uzbruka

Zvejniekiem no D un DA. 1.rotas 1.vads uzbrukumā devās pret slīpu, vairāk kā 30 metrus garu, pilnīgi klaju tīrumu. Artilērijas pabalsta nebija. Tāds pabalsts vispār arī nebija domājams uz tik īsas distances, tad jau mēs ieskrietu iekšā paši savā ugunī. Varēja gan būt artilērijas sagatavošanas uguns, bet tas jau ir kas cits.

Vajadzēja būt un tas arī tika solīts – triecienlielgabali atbalstam. Tiem diviem triecienlielgabaliem bija jānāk līdz 1.vadam, bet viņi nenāca. Tie nostājās purva D malā aizsegā un šāva ar netiešo uguni, kas protams ir tīrais izsmieklis un ne pabalsts un vairāk apdraudēja pašu 1.vadu un ne pretinieku. Cik tālu tika 1.rotas 2.vads, man nav zināms. Viņš stipri atpalika un 1.vada atliekām sasniedzot rajonu kādus 100 metrus no Zvejnieku dārza, nekādu kaimiņu pa labi nebija. 1.vada komandieris un 5 vīri palika dzīvi tikai tāpēc, ka viņi skrēja visātrāk un pretinieks šādu pašnāvniecisku uzbrukumu gaišā dienas laikā bez artilērijas atbalsta negaidīja, tāpēc ložmetēju uguni no Zvejniekiem neatklāja tūlīt. Pārējie 11 1.vada vīri krita vai nu uzreiz no pretinieka ložmetēju uguns, vai gāja bojā pretinieka mīnmetēju uguns sprostugunī, kad gulēja smagi ievainoti Zvejnieku lēzenā paugura nogāzē. Uzbrukums turpināts netika. Tas bija bezcerīgi. Mēs varētu krist visi, bet Zvejniekus ieņemt nevarētu vienalga. Pretinieks pats, acīmredzot bija nodomājis 27.12. turpināt 26.12. uzsāktu uzbrukumu D virzienā, tāpēc pa nakti bija pievilcis Zvejnieku aizmugurē vairākus mīnmetējus un vismaz vienu kājnieku – prettanku lielgabalu, ko gan es neredzēju, bet redzēja Mūsiņš, tāpat lielus šo ieroču munīcijas krājumus.

Pretinieks sāka smago ieroču sprostuguni jau tad, kad mēs vēl nebijām sasnieguši bumbas izsisto bedri. Nekāda atiešanas pavēle vadam no rotas netika dota. Atiešanas signāls nebija norunāts. Paredzēts bija uzbrukums un tikai. Nekāda cita veida sazināšanās ar rotas komandieri nebija iespējama, jo starp I vadu un rotas komandieri Bērziņu atradās iznīcinoša pretinieka smago ieroču uguns siena. Vada atliekas bija nogrieztas un atiet šādos apstākļos nozīmētu drošu nāvi.

JĀŅUKROGA – VANAGU KAUJAS LAUKS

Janvāra beigās vai februāra pirmajās dienās majors man atņēma Mūsiņu un jaunus puisi, taču turpināja man visu laiku sūtīt visus vecos zēnus, kas atgriezās no kara slimnīcas un arī atsevišķus jaunpienācējus, kas gan bija mūsu bataljona vīri, bet kurus agrāk nepazinu. Ļoti priecājos par seržanta Ķikuta ierašanos. Frici Vītiņu jau biju iecēlis par III vada komandieri aizejošā seržanta Kampusā vietā, tāpat uz īsu laiku aizejošo Mūsiņa Maķiķās atvietoja kaprālis Blūms. Ķikutu paturēju pie sevis gādības grupas komandieri. Daukšts palika savā amatā, bet mans pūtēju orķestris devās atpakaļ uz divīziju pie savām taurēm jau drīz pēc kaujas, jo viņa vietā Spīgus purva malā sāka veidoties mūsu bataljona otrā rota. Manējā arvien skaitījās pirmā. Nebiju vēl pārkrustīts. Un visu laiku man nāca klāt vīri, līdz mana rota izveidojās par draudīgu spēku, maz trūka no simta. Tad majors sūtījumus pārtrauca un sāka

reizē audzēt kā otro tā pirmo rotu, bet manējo, kas tādejādi bija izveidota par bataljona mugurkaulu pārkrustīja par godu Melnbārdim par 3.rotu un novietoja divīzijas smagumpunktā uz Dobeles ceļa starp abiem purviem, kur nesen Ziemassvētku kauju laikā bija atradies Ādamsons, Lapiņš un citi, kad šo spraugu par varēm bija centies iegūt savās rokās pretinieks, taču viņš savas „kārtības” bija varējis apmierināt tikai daļēji. Pretinieka rokās atradās Rumbas, Birznieki, Zvejnieki un abu purvu A krasti.

Jaunā kaujas līniju kuru man nācās aizstāvēt sākās D Spīgus purva vidus daļā, ietvēra kokzāgētavu pie Bērzupes ceļa un Jānu krogu, tad iznāca purva stāvkrasta vidusdaļā, atstājot pretinieka rokās Pumpurus un gāja uz Z purva vidus daļu, ietvēra Vanagus, šķērsoja lielo prettanku grāvi un ietvēra Vanagu kapus.

Skaidrs, ka tik garu fronti, pie tam vēl divīzijas smagumpunktā, pāri par 2 kilometriem, es varēju ieņemt tikai atbalsta punktu veidā, kas viens no otra atradās ½ kilometru tālu. Mans KP atradās meža strēmeles A malā uz paša purva stāvkrasta un pie paša ceļa, vidū starp kokzāgētavu un Pumpuriem. Ap 100 metru manā priekšā uz paša ceļa atradās viens prettanku lielgabals ar samērā lielu apkalpi. Viņiem bija arī tanku dūres, liels un dziļš ierakums un bunkurs. Šo lielgabalniņu grāvim Z virzienā pievienojās mans III vads Vītiņa vadībā. Arī viņam bija pāris bunkuru un dziļš pilna profila ierakums, kas atradās šauras DZ virzienā ejošas lapu koku birztales A malā. Tālāk Z ierakumu vairs nebija. Sākās nogāze Z virzienā un tuvākais kaimiņš Daukšta vads atradās šīs ielejas R malā pāri par ½ kilometru no Vītiņa vada. Daukšta aizmugurē pa paugura augšu gāja prettanku grāvis. Daukšta vads vēl arvien bija mazākais un tā kā šajā vietā atradās tikai viens bunkurs, tad novietoju Daukštu te. Daukšts neteica ne jā, ne nē, tikai paspīdināja savus baltos zobus un nozuda nakts tumsā. Tā kā Z kaimiņš – I vads atradās vēl tālāk par ½ kilometru ZR, tad Daukšta vads te atradās dziļā vientulībā, naktī un putenī apdraudēts no visām pusēm, šādās reizēs viņam palīdzību gaidīt no kāda būtu veltīgi. Daukšts to ņēma vērā un gulēja tikai pa dienu. Arī es ņēmu vērā, kur visu laiku kopš janvāra pirmās puses bija atradies šis dižkareivis un turpmāk viņu nekad vairs tik bīstamā vietā neliku. I vads ieņēma rajonu ap Vanagu kapiem, kas tagad februāra sākumā bija kārtīgi iekārtots un stipri atšķīrās no Ziemassvētku kauju laika beigu posma. Par šo I vada rajonu es vismazāk laužīju galvu, īpaši pēc tam, kad pie manis ieradās brašais latgaliešu leitnants Pēteris Valters. Šis leitnants tik krasi atšķīrās no saviem novadniekiem, ka es viņu šajā grupā varu ieskaitīt ar lielām ierunām. Šis nu vienreiz bija ideāls vada komandieris, liels dziedātājs, velna dzinējs un pārdrošnieks un viņu bija vajadzīgs pastāvīgi turēt grožos, kas man pavisam neveicās, lai kādu gīmi es taisīju. Nenosargāju Pēteri.

- *Neizliecies nu! Es tev cauri redzu, kur ir mans zirgs, ko?* – tā jautāja mans sirdij dārgais palaidnieks, kad mēģināju runāt stingri. Lieta tā, ka šis leitnants atjāja pie manis zirgā un pie paša bunkura.

- *Man jau laikam nekāda jāšana neiznāks. Man jau zirgs kā vada komandierim nepienākas, bet tev pienākas. Ņem ciet un valkā vesels, tikai viena kāja jāapkaļ un tā otra, kad jāsi pie kungiem vai meitās jāaptin ar baltu marli. Tai kājai ir viens fušieris, tā pie vēzīša nav vis balta kā tās citas. Bet kas tad tur bāzīs degunu klāt un pētīs. Toties, kas par zvaigznīti pierē un kas par asti! Bilde ne zirgs!*

Tā runāja šis man diezin no kādas aizmugures atsūtītais leitnants, bet es nudiem klausījos ar pavērtu muti. Nebiju gaidījis šādu notikumu pavērsienu. Diemžēl biju spiests savu leitnantu sarūgtināt, kaut zirgs man pienācās, tad tomēr man bija no viņa jāatsakās. Ne te, ne arī citur, kur parasti mēdza likt manu rotu, pavisam nebija tās vietas, kur varētu jādelēt zirgā. Arī majoram, kā liekas, skaitījās un bija zirgs, taču Kurzemē es viņu jājam netiku redzējis. Pēdējo reizi viņu zirgā redzēju 1944.gada jūnijā pie ezeriem. Tāpēc liku zirgu nodot saimniecības vadam, kur tas nozuda pārējo vidū, bet es daudz ko zaudēju Pētera acīs ar šādu rīcību.

Latgalietim zirgs, tas ir tas pats gandrīz vairāk kā sieva. Šī senā kareiviskā cilts, no kuras mūsu tauta ieguvusi savu vārdu kā jātnieku tauta minēta jau Rīmju hronikā, kuras sarakstīšanas laikā pat viņu sievietes jājušas gluži tāpat kā vīri.

Taču mēs atradāmies Kurzemē un tas noteica mūsu dzīves veidu un pašas dzīvības. Jātnieks uz zirga būtu par daudz pateicīgs mērķis pretiniekam. Arī viņa pusē es nevienu jājam neredzēju nekur un nekad. Arī te šad un tad darbojās snaperi. Šķīries no zirga Pēteris ieradās savā vadā un tūlīt kļuva par tā dvēseli. Vada puiši stāvēja un krita par savu komandieri. Tajā manas rotas daļā, kur atradās Valters, radās pavisam cita dzīvība. Viņam nebija neviena krusta, vai kādas citas „piemiņas zīmes” ne tā kā Mūsiņam, taču uzvedībā frontē viņi abi daudz neatšķīrās, tomēr atšķīrās. Ja Mūsiņa drošsirdībā dalību ņēma arī prāts, tad Valteram šīs karavīram dotās īpašības – drošsirdības bija daudz par daudz. Tā lauzās laukā pa visām šuvēm. Viņš bija pārgalvīgs un kaujās grūti vadāms. Vārdu sakot viņš manus „tēvišķos padomus” daudz neuzklausīja, bet ja Mūsiņš par šiem

maniem padomiem dažkārt atļāvās drusku pasmaidīt, tad Valters to izteica skaļi un nepārprotami: - *Ek, ko tu par tiem krieviem tik daudz baidies. Ne sūda viņi mums nepadarīs, bet ja arī ieskries mūsu grāvī, tad tūdaļ būs ārā. Sēdi mierīgi savā bunkurā un pētī tās savas kartes, gan es zināšu ko darīt.* Tā jau arī bija. Krievi ieskrēja Pētera grāvī, tajā kalnā pie Kambariem, ko es saucu par Īlenu kalnu un Pēteris tūliņ dabūja viņus ārā, tikai tajā burzmā viņš dabūja lodi kaklā un viņu pēc tam pienesa pie mana bunkura zili pelēku no sejas un neviena vārda viņš vairs nevarēja izrunāt, tikai drusciņ pacēla pelēko roku no segas. – *Viņš grib atvadīties* – teica l vada seržants Blūms, kas arī pats bija ievainots. Un tad viņa puiši aizbrida ar nestuvēm uz augsto Kambaru stāvkrastu. Sāka krēsnot. Vairāk par Pēteri es neko nezinu. Viņa ievainojums bija ļoti smags un viņam bija tādas acis, kuru īpašnieks parasti krīt kaujā – zilas, valgas. Pēteris bija no aizmugures atvedis vairākas jaukas dziesmas, kuras mani puiši vēl nebija dzirdējuši, vienu no tām par balto bērza birzi man bija iespēja noklausīties pa telefonu. Šis koncerts jau notika otrajā dienā pēc

Pētera ierašanās un es visu dzirdēju un sapratu, jo I vada puisi bija sanākuši ap klausuli un blāva cik spēka. Šo leitnantu ļoti cienīja un augsti vērtēja arī majors, bet arī tas izteicās, ka viņš ir par strauju priekš sauszemes. Ko lai dara, Pēteris centās strauji izdzīvot savu īso karavīra mūžību. Tas par šo vīru viss.

Ļoti neizdevīgā un bīstamā vietā un man pilnīgi nesaprotamā pozīcijā atradās I vada priekšgrupa. Tā bija ovālā priežu pudurītī DA no Vanāgiem, D no Spīgus purva un D no lielā prettanku grāvja, tātad „manā” respektīvi arī pretinieka pusē, tāpat kā Daukšta un Vītiņa pozīcijas. Vienīgi I vads Valtera vadībā kopumā atradās šī milzīgā grāvja otrā pusē – Vanagu kapu rajonā, drusku D no tiem. Taču pa nakti I vads izlika posteni arī Vanagu drupās, kas gan maz ko deva priekšgrupas bīstamās pozīcijas nodrošināšanā. Kāda jēga bija atrasties šajā priežu pudurī, to nezinu vēl šodien. Šādu karaspēka izvietojumu es atradu jau priekšā un parasti mēs jau esošās pozīcijas ieņēmām neko nedomādami. Arī majors neko neiebilda. Es būtu šos atvilcis par ½ kilometriem atpakaļ un ar to nekas nebūtu mainījies mūsu aizstāvēšanās līnijas nodrošināšanā, bet baidījies to darīt. Vārdu sakot baidījies no majora. Lai cik sliktā pozīcijā atradās viņa padotie, tad tādi vārdi kā „atvilkt uz aizmuguri” viņam būtu galīgi pretīgi. „Paieties drusku uz priekšu”, tas jā. Taču te, D purvam to nevarēja izdarīt bez lielāka iebrukuma. Mēs jau paši šo kokiem apaugušo ielejas stāvkrasta A Ziemassvētku kaujās bijām zaudējuši, bet šis priežu pudurītis ar vienu garu ierakumu RA virzienā bija vēl palicis kā tāds relikts, nevajadzīgs orgāns, līdzīgs aklās zarnas piedēklis, mūsu rokās. Arī pretiniekam šis priežu pudurītis nebija vajadzīgs, jo to ieņemot viņš atrastos tikpat muļķīgā stāvoklī kā mēs tagad – šķirts no savējiem un mūžīgu nakts triecienu pasākumu apdraudēts.

Šādu triecienu pasākumu tomēr nebija un I vada priekšgrupa savā pozīcijā nostāvēja visu to laiku, kādas 10 dienas vai divas nedēļas, kamēr atradāmies

šajā pozīcijā. Drīz pēc manas rotas ierašanās, majors manā pakļautībā nodeva vēl leitnanta Rībena vadu kā ceturto vadu manā rotā. Šis vads atradās kokzāģētavas rajonā un nedaudz D no tās, bet vada posteni Spīgus purvā uz nelielu baļķīšu valnīšiem. Te nu jāsaka uzreiz, ka tas bija par daudz. Manas rotas iecirknis tagad pārsniedza 2 kilometrus un tik šķēršlotā apvidū es nopietnu kauju nebūtu spējis vadīt. Par laimi majors šo vadu drīz vien, kā liekas pievienoja jaunformējamām 1 un 2 rotām un man palika drusku vieglāk.

Tajā pat laikā manā rīcībā uz dažām dienām atsūtīja leitnantu Arni. Viņa galvenais uzdevums bija izdarīt nakts triecienu Pumpuriem „mēles” iegūšanai. Trieciens neizdevās, jo visa Pumpuru apkārtnē bija nomīnēta. Par nelaimi ar šķembu ievainoja manu vadības grupas komandieri Ķikutu, kas pats brīvprātīgi pieteicās Arnim līdzī. Ievainojums nelikās ne liels, ne smags, tomēr viņš pie manis atgriezās tikai aprīļa sākumā.

Citādi laiks mums šajā pozīcijā pagāja mierīgi. Bija nelielas apšaudes, taču neatceros, ka kāds te būtu kritis vai smagi ievainots.

Ap februāra vidu vai drusku pēc tam, mūs steidzīgi pārcēla uz rajonu starp Zebrus ezeru un Anneniekiem, nomainot 43.(2) pulku, kurš bija saņēmis uzdevumu atbrīvot Lesteni, kas uz īsu brīdi bija kritusi pretinieka rokās. Tagad jau mūsu bataljonā bija trīs rotas, divas gan nelielas, bet viena manējā liela, kas tika pārkrustīta par 3.rotu, godinot Ziemassvētku kaujās bojā gājušo 3.rotas komandieri Oļģertu Melnbārdi. Izgājām tumsā, slapjdraņķim šķīšot un pēc pusnakts nonācām galā Annenieku – Kambaru rajonā.

ĪLENU KALNS UN KAMBARI

Februāra otrā puse – marta pirmās dienas.

Bērzes upes kreisajā krastā pie Annenieku tilta stāvēja kāda flaka baterija, kuru komandēja virsnieka vietnieks Balodis - vidēja auguma, jauns un jautrs puisis. Es neatcerējos kur un kad mēs agrāk būtu tikušies, bet tāda sajūta man bija un tūlīt sajūtām viens pret otru draudzību. Pie Baloža bija apmetušies arī mani vietraudži un te kādu laiciņu atpūtās arī manas rotas kolona, jo mēs vēl nebijām nonākuši gala mērķī. Šis tilts bija stingri apsargājams, jo pretinieks te bieži sarīkoja gan kājnieku, gan gaisa uzbrukumus. Vēl maija beigās, kādus 3 kilometrus aiz Anneniekiem uz Dobeles pusi netālu no lielceļa pie ūdens pieplūdušiem krāteriem ceļa labajā pusē gulēja vairāki mūsējo kritušo līķi un salkana līķu smaka pildīja gaisu visapkārt. Taču tagad bija februāris, tumša nakts un neko tādu nemanīja, taču balodis stāstīja, ka ienaidnieks cenšoties šo tiltu sagrābt un bombardēt no gaisa. Šis bija vienīgais kārtīgais tilts pār Bērzi un tā kā Bērzes krasti bija samērā stāvi, tad visa apgāde un nogāde būtu ļoti apgrūtināta.

Pagaidām pretinieks līdz tiltam nebija ticis, taču divīzijas smagumpunkts pagaidām atradās te Annenieku – Kambaru rajonā. Tāpēc mēs te arī ieradāmies, jo diezgan ilgi bijām pūtušies Pumpuru – Vanagu rajonā starp abiem purviem, kas no smago Ziemassvētku kauju laikiem bija samērā mierīgs, kaut kādu laiku vēl it kā skaitījās divīzijas smagumpunkts, kad pretinieks šo šaurumu par varēm gribēja sagrābt savās rokās, taču galvenokārt pateicoties Laumaņa bataljona cīņām ap Rumbām un ap Dobeles – Jaunpils ceļu, tas pretiniekam neizdevās.

Zināmi nopelni te ir vissmagāko kauju laikā mūsu bataljona 3. Melnbārža rotai, II bataljona Gaigala rotai un drusku vēlāk arī 44.pulka Ādamsona 6.rotai, pie kam jāsaprot, ka smagākās kaujas 44.pulkam notika Vanagu kapu, nevis ap Vanagu mājas drupām (kas atradās aiz prettanku grāvja).

Tagad divīzijai bija divi smagumpunkti – Lestene, kur bija pretiniekam izdevies ielauzties un šis te Annenieku – Kambaru rajons. To lietu ar Lesteni nokārtoja 43.pulks, kuru nomainīt mēs pašreiz steidzāmies.

Brīdi atpūtušies mēs devāmies pa lielceļu dažus kilometrus uz Saldus pusi, kur mums kādās pamestās mājās bija paredzēta naktsmītne un pirts. 43.pulku nomainīt bija paredzēts nākošo nakti.

Nākošajā dienā kaut cik atpūtušies, tumsā mēs devāmies nomainīt 43.pulku. bija jāpaietas pāris kilometrus atpakaļ un tad pa pilnīgi klaju tīrumu, kuram cauri gāja pavājš zemes ceļš, mēs gājām uz A, kur tumsā varēja redzēt koku rindas un dažas ēkas. Kambari atradās pāris kilometru no Saldus ceļa. Ja kāds brauktu garām Anneniekiem vai paietos drusku pa klajo lauku uz A, tad tam ne prātā nevarētu ienākt kāds izskatās apvidus tieši A no Kambariem. Gluži tāpat kā stāvēt pie Siguldas stacijas nevienam nerastos

iespāids, ka tuvumā atrodas tāda lieta kā dziļā Gaujas grava. Protams, Kambaru dziļo ieleju ar Gaujas gravu salīdzināt var tikai aptuveni. Kambaru grava ir seklāka un līkumu līkumiem aizstiepās Zebrus ezera virzienā, taču pats krasts gar Kambariem ir stipri stāvs un kokiem noaudzis. Šo gravu var ieraudzīt tikai tad, kad pienākts pavisam klāt pie ēku pudura. Ceļš lejup iet ēku rindas D galā pie kādām citām guļkoku ēkām. Mums nebija daudz laika, tāpēc es neiegriezās bataljona KP – bunkurā D no Kambariem, bet kopā ar Lāča 2.rotu tūlīt devos pa smilšaino ceļu lejup ielejā. 1.rota aizgāja vairāk pa kreisi – uz Annenieku pusi, bet mēs ar Roberta Lāča rotu nostājāmies blakus kā dvīņi – viņš Īlenu mājas drupās, es tā saucamajā Īlenu kalnā.

Tātad bataljona KP atradās bunkurā pie Kambariem. Šīs ēkas bija daļēji sagrautas un neapdzīvojams, bet plašais Reinholda bunkurs pie paša stāvkrasta A malas. No tā labi varēja redzēt Lāča bunkuru un rotas novietojumu, tāpat manu pirmo bunkuru un Daukšta II vadu, kas sargāja ceļu manā aizmugurē, daļu no pretinieka ieņemtā rajona un atklātos, lēzenos pakalnos uz Zebrus ezera pusi, kur atradās kaimiņi vācieši.

Manus abus priekšējos vadus redzēt nevarēja, jo tos aizsedza Īlenu kalna augstais kūkums kalna A daļā. Visa pārējā kalna daļa bija pārrēdzama ļoti labi, jo tur neauga neviens koks, neviens krūmiņš.

Es nezinu ko saka ģeogrāfi šo kalnu apskatot. Man šis īpatnējais olveida veidojums ar augsto A daļu likās pēc kādas senas ezera salas, varbūt pat pēc ledus laikmeta Zebrus ezera līča salas. Vēl tagad Zebrus ezera virzienā aizgāja plaša līkumaina ieleja, bet Kambarus no kalna šķīra rāvaina pļava. Uz neliela paaugstinājuma šajā pļavā man aiz muguras un uz Annenieku pusi atradās 2.rotas bunkurs, ap ½ kilometru no manējā, bet tuvu Kambaru stāvkrastam. 2.rotas galvenie spēki bija novietoti Īlenu kalnam Z, kur kādreiz uz nelielas terases bija atradušās Īlenu mājas un tālāk uz Z šo māju lauki.

Visa mūsu bataljona rajonā bija redzamas kādreizējo cīņu pēdas, vismazāk uz Zebras ezera pusi pie vāciešiem, bet visvairāk manas rotas novietojumā. Naktī no visa tā, nekā redzēt nevarēja.

Pozīcijas ieņēmām kā jau parasti, tā kā to bija ieņēmusi iepriekšējā karaspēka vienība. Il Daukšta vadam šoreiz krita visvieglākais iecirknis, viņš kā jau teicu, palika kādu ½ kilometrus manā aizmugurē un sargāja kā rotas sānus, tā smilšaino ceļu, kas veda Kambaru kalnā. Nekāds varenais bunkurs šim vadam nebija, toties viņus sargāja no priekšas kāds ziemas kaujā sašauts un izdedzis tanks. Šajā pozīcijā Daukšta vīri pēc ilga laika varēja kaut cik justies kā cilvēki. Vienīgi bija jāuzmana D puse, kur tuvākais vāciešu novietojums, apmēram pastiprināta vada lielumā un kāda oberfeldfēbeļa vadībā, atradās kādus 600 vai 700 metrus no Daukšta uz klajas, līdzenas nogāzes DA virzienā. Daukšts, kā jau parasti neteica ne jā, ne nē, bet vēsā mierā sāka iekārtoties jaunajā mājvietā, bet es ar lielajiem vadiem devos uz Īlenu kalnu 43.pulka rotas pavadoņu vadīts. Kā jau teicu, naktī te daudz nekā nevarēja saskatīt, vienīgi pašu kalnu. Rotas KP lielais bunkurs ar nelielu ierakumu un ložmetēja ligzdu atradās kalna zemākajā R galā. Tur jau saposušies nomaīņai mani gaidīja leitnanta Štāla vīri. Štāls bija gara auguma vīrs, ļoti mierīgs un mazrunīgs ar ļoti nogurušu seju. Kā vēlāk izrādījās 6.Kurzemes lielkaujā, viņš laikam bija viens visstingrākais 43.pulka vīrs. Par viņu avīzē bija sacerēta diezgan pagara un manuprāt laba balāde par Kaulaču dzirnavu aizstāvēšanu. Kaut nonācu Kaulaču rajonā pāris dienas vēlāk un

visu to neredzēju, taču ticu visam pilnīgi, kas tur rakstīts. Kaut neesmu kalpojis 43.pulkā nevienu dienu, tomēr esmu gatavs piekrist tam, kas man sacītu, ka 43.pulks bijis labākais mūsu varoņu divīzijā. Un pulka komandieris 6.lielkaujā jau arī bija īstais, mūsu kādreizējais bataljona komandieris Reinholds. Likteņa sagadīšanās dēļ iznāca tā, ka izpildījis to darbiņu pie Lestenes 43.pulks atgriezās savā vecajā vietā pie Kambariem un leitnanta Štāla rota šoreiz nomainīja mani, bet es ar savējiem devos Blīdenes virzienā, kur marta sākumā bija sācies pretinieka uzbrukums DA no Blīdenes stacijas. Interesanta nomaīņa, vai ne? Kad marta sākumā Štāls mani nomainīja, viņš bija vēl mazāk runīgs. Ko tur daudz runāt. Viņš taču šo kalnu labi pazina. Viņš tikai drusku pabrīnījās kāpēc es savu KP esmu pārcēlis metrus 300 uz priekšu un metrus 100 vai vairāk sava I vada aizmugurē. Pastāstīju un ar to viss beidzās. Štāls pakāra savu mašīnpistoli uz naglas un likās uz auss.

Taču šoreiz, mūsu pirmajā tikšanās reizē, viņš bija nedaudz runīgāks. Jauno kaujas iecirkni mēs neapstaigājām, viņi bija ļoti nevaļīgi, tāpat parunājām nedaudz, kamēr viņa rotas vīri krāva savas mantas ratos.

Kaujas te bijuša ilgas un smagas, taču tas bija janvāra sākumā. Gan jau es rītu pie gaismas pats redzēšot. Pēdējā laikā pretinieks nekādus uzbrukumus neesot rīkojis. Abu priekšējo vadu pozīcija neesot visai laba, tomēr tur darīt neko nevarot, jo jau tagad rotas pozīcija kā izstiepts pirksts esot uz priekšu izstiepts no pārējās frontes līnijas. Uzturu un visu citu piegādi varot pievest līdz apdauzītā priekšu pudura pie kalna D daļas vidus. Arī uz atsevišķiem staigātājiem pretinieks daudz neko nešaujot. Arī mēs darot to pašu, kaut pretinieka vīrus reti varot redzēt. Kalna ZA stūrī, kur novietojies pretinieks, tuvu ejot meži un krūmi. Pretinieks uzmanoties. Tomēr grupās neesot ieteicams pa kalnu staigāt, jo no rotas KP līdz priekšējo vadu grāvjiem satiksmes eju un aizsegu neesot. Gan jau es pats rīt redzēšot. No smago ieroču uguns jāuzmanoties. Pa to laiku mūsu vadi bija nomainījušies un Štāla 3.rota devās ceļā uz Lesteni. Es daudreiz esmu iedomājies par šo vīru, kas tik maz slavēts pie visādiem populārmilitāriem rakstiem. Viņš taču devās no viena divīzijas smagumpunkta uz otru vēl smagāku, kur satriecis pretinieku, atkal atgriezās Īlenu kalnā. Kāpēc mēs par viņu tik maz zinām? Savādi! Laikam jau viņš tāpat kā mēs viens otrs esam palikuši te iekšā un nekā nav paspējis mūsu rietumu karavīru kaujas darbības aprakstītājiem pastāstīt. Iznāk tā, ka vislielākos darbus pastrādājuši tie, kas savlaicīgi no Kurzemes izkļuvuši uz rietumiem. Ir viens otrs izņēmums. Ir gan, bet maz. Cik daudz tukšu vietu mūsu darbu aprakstos! Ko tur vispār runāt par kara vēsturi. Tādas nav un diezin vai maz to vairs iespējams aprakstīt. Daudz militāra rakstura folkloras klejo apkārt kā tur rietumos, tā pie mums. Bīstas, ka pie mums tā lieta būs vēl sliktāka.

Kad Štāla 3.rota bija aizgājusi un te Īlenu kalnā viss nomierinājies un posteņi izlikti, visi pārējie likāmies uz auss. Mana KP bunkurā varēja saspīesties visi 12 – 15 vīri, kas bija pie manis, arī ieroču meistars Griško, jo vairāk tuvumā neviens cita bunkura nebija.

Tagad aprakstīšu kāds šis kalns izskatījās dienā, 1945.gada februāra otrās puses sākumā. No mana KP priekšējos vadus redzēt nevarēja un tas bija ļoti slikti. Gan agrāk, gan vēlāk, es tomēr kaut ko no savu karavīru novietojuma varēju redzēt. Protams, prāts uzreiz nesās apciemot priekšējos vadus, taču tik tālu (400 metru) man nemaz nebija jāiet. Savus vīrus, īpaši no I vada satiku jau pusceļā. Viņi bija piecēlušies ātrāk par mani un par spīti

Štāla ieteikumam, tagad pulciņos pastaigājās kalnā. Es jau paspēju izteikties, kāds bija mans brašais vada komandieris leitnants Valters un cik liela autoritāte es viņam izlikos. Viņš tādus jēdzienus kā „neuzmanīgs vai piesardzīgs” neatzina. To vietā viņš lietoja „bailīgs”. Skaidrs, ka šādu jēdzienu sagrozījums gan vietā, gan nevietā labi beigties nevarēja un tas arī labi nebeidzās, tikai nelaime notika pēc kādas nedēļas. It kā viss būtu vislabākajā kārtībā, Pēteris jau pa gabalu meta man ar roku un kaut ko sauca. Turpat izklaidus līkņāja arī vairāki viņa vada vīri. Vien vada seržants Blūms nebija un daži no vecajiem puikām ar kuriem kopā biju nokarojis Ziemassvētku kauju. Viņi, acīm redzot par mani un par tiem jēdzieniem domāja drusku savādāk nekā viņu komandieris, taču cienīt cienīja viņu visi, un ko tur slēpt, arī es un Reinholds domājām tāpat, taču man nevajadzēja viņu tā izlaist, vajadzēja biežāk kontrolēt, būt stingrākam, kaut tas attiecībā uz Pēteri bija grūti izdarāms. Ja man būtu izdevies viņā iedzīt kaut cik respektu, varbūt, ka nelaime nebūtu notikusi, bet viņš tuvojās tev ar tik tīru un atklātu sirdi un drošsirdība viņam bija vienkārši iedzimta, ka te diez vai kaut kas būtu darāms. Vēlāk jau iedomājos visādi, gan šā, gan tā, kā man vajadzēja viņu pieskatīt, ko teikt, kā rīkoties, bet tad jau bija par vēlu.

Līdz pretiniekam varēja būt nedaudz pāri par 100 metriem. Bija gan viegla rīta migliņa, kā jau stiprā atkusnī un varbūt tāpēc pretinieks neko daudz nemanīja,

kas notiek viņa acu priekšā. Jau pa gabalu varēja redzēt leitnanta baltos zobus.

- *Nāc vien, nāc apskatīties, kas te ir darījies, viņš teica – redz, kas man te ko palielīties, iznāks arī tev. Rokās Valters turēja krietnu paku dažādu papīru un tie viņa puīši, kas te līkņāja, pārmeklēja kritušo kabatas un atdeva papīrus Valteram.*
- *Tas Štāls ir bijis par slinku, lai pārmeklētu. Aplasīti tikai kādi aizsegā guļošie vīri. Visi pārējie gar kalna sāniem uz Īlenu pusi nav nemaz aiztikti.*

Kritušo bija kādi 20. Visvairāk to bija ap taisnu, pavirši raktu tranšeju, kas stiepās pāri kalna augstākai vietai no Z uz D. Te ap gada sākumu te bija iebrukusi latviešu sarkanie strēlnieki un kādu laiku te arī uzturējušies. Viņi bija izrakuši tranšeju un pat iekārtojuši paviršu patvertni bez durvīm un loga ar ieejas caurumu A. Krāsniņa gan bija iekšā un dažas pavirši iekārtotas lāviņas. Pēc kādām dienām mūsējie pretuzbrukumā nākdami bija pretinieku no šīm pozīcijām izsītuši un kalnu atkal atguvuši. Acīmredzot te bijuši laumanieši, jo pie kāda mūsējo kritušā tika atrasta Laumaņa bataljona triecienkarabīne. Līķi te gulēja pamīšus un krustu šķērsām. Acīmredzot bija notikusi sīva tuvcīņa, vienīgā ko es esmu redzējis savām acīm. Vislielākā traģēdija bija tā, ka abās pusēs bija cīnījušies latvieši. To skaidri rādīja atrastie papīri, galvenokārt vēstules, tuvinieku fotogrāfijas un uzraksti uz tām. Mūsējo gan daudz nebija, kādi 4 vai 5. Jādomā, ka savējie pa nakti pārējos bija izvilkuši, tāpat aplasījuši daļu pretinieka mašīnpistoļu un visas mūsējo triecienkarabīnes, izņemot to vienu, kuru Valters uzdāvināja man. Tā kādu mēnesi bija sagulējusi zemē un labi nedarbojās, bija sarūsējusi, taču Griško to drīz vien saveda kārtībā. Man gan šis ierocis likās neparocīgs, jau tā biju nokāries ar karšu somu un binokli, tāpēc iedevu to lietošanai savam vadības grupas komandierim Stvikšam pie Blīdenes, pats paturēdams daudz ērtāko mašīnpistoli.

Visi kritušie jau bija palikuši zili pelēki no ilgas gulēšanas un mitruma, jo ziema visumā bija mīksta. Vienīgi mūsu uzbrukuma laikā Ģibeļu virzienā kādas pāris naktis pirms nomaiņas, kas laikam notika 10.01 rīta stundās, temperatūra nokrita līdz -15.

Dažādu paunu bija daudz. Mūsējiem visiem arī karavīru grāmatiņas, par pretinieku lāgā neatceros. Taču pēc formas tērpa varēja spriest, ka viņu ir kādi 15. Viņu vidū ar krievu uzvārdu, tikai kāds pāris. Pārējie visi latvieši, daudz latgaliešu. Daudz vecu karotāju ar ordeņiem un medaļām. Kaut liekas, ka jau kareivju, dokumentus lasot kopā, bija tos daļēji sajaukuši, taču pārņemot dokumentu paku no Valtera, notika vēl sliktāk, to lielākā daļa izkaisījās zemē un vēlāk tos bunkurā pārskatot, tikai pa pusei varēja pateikt, kurš no pretiniekiem, ko rakstījis.

Taču no militārā viedokļa, tas nebija svarīgi. Galvenais moments te bija tīri cilvēcis. Tagad 1991.gadā man nācis ausīs, ka dokumentus lielām mokām savākuši arī citi, tie kritušo kabatās atradušies arī pēc kara.

Lai gan papīri mani interesēja, taču ne pats iegūšanas veids. Mūsu starpā tomēr notika ass dialogs. Šoreiz sāku no īstās puses.

- *Vai mūsu bataljona komandieris tavuprāt ir muļķis?*
- *Ko tu, ko tu! Nav muļķis, bet runā, ka negants gan!*
- *Nu labi, tad kāpēc viņš mani iecēlis par tik lielas rotas komandieri? Varbūt es pēc tavām domām būtu tas muļķis un zaķu pastala un leitnants Štāls arī? Bija taču teikts, ka te dažkārt jāuzmanās un grupās nav ieteicams staigāt, jo krievi vienu otru reizi nogāž ar smagajiem. Tev paldies Dievam, neviens vīrs vēl nav kritis. Varbūt tu nemaz neesi redzējis, kā tas notiek? Tas notiek ļoti vienkārši. Es to esmu redzējis vairākkārt. Tu paprasi vienam otram vecajam puikam kā mums gāja Ziemassvētkos, kad no vienas bataljona labākās rotas, virsleitnanta Bērziņa rotas, pāri palika nožēlojamas atliekas, bet no mana vada tikai divi – es un Daukšts. Bet toreiz neko nevarēja darīt – tāda bija pavēle. Bet tu pēc sava prāta rīkojies kā iepatīkas. Vai ilgi domā tā darīt? Papriekš drusku apsildīsim te degunus un tad paskatīsimies, kas un kā. Varbūt, ka vajadzēs nevien staigāt, bet skriet krieviem tieši virsū. Man tas ir gadījies un ar tevi arī tas var notikt, taču riskēt ar saviem puisiem bez laika nevar. Tā ir pavēle, saprati!*

Apmēram šādu sprediķi toreiz noturēju Pēterim un viņš nudien bija apjucis, tad ielika divus pirkstus mutē un iesvilpās. Visi puisi pārtrauca likņāšanos un ēteris pamāja ar roku uz savu pusi, bet pirms projām iešanas vēl ieprasījās

- *Vai atnāksi pie manis apskatīties, kā es dzīvoju?*
- *Neiešu vis. Iešu pie Vītiņa, viņa vīri vismaz neklenderē apkārt.*

Pēteris bija apjucis, pat liekas drusku nosarcis. Šoreiz viņš neteica vairāk ne vārda, kaut nebija uz mutes kritis. Es devos uz kalna labo sānu pie Vītiņa. Tur tieši pašā kalna kūkumā bija īss, bet samērā padziļš grāvis, kaut kas līdzīgs satiksmes ejai, pa kuru varēja nokļūt kopējā Pētera un Friča ierakumā, kas sirpjveidīgi aptvēra bedrveidīgo ieleju, kas norobežoja pavisam nelielu pauguru it kā no mūsu lielā kalna nokostu kumosu, kas it kā pastumts mazliet. Tālāk no kalna galvenās masas. Šis paugurs Īlenu ZA atradās pretinieka rokās. Kaut kur pretinieka kara laika atmiņu grāmatās esmu lasījis par latviešu 130.korpusa Īlenu kalna ieņemšanu, tikai tur nekas nav teikts, ka šis kalns pēc kāda laiciņa zaudēts.

Tagad, februāra otrās puses pirmajās dienās, miglainā, drēgnā rītā iekāpju manu abu priekšējo vadu kopējā sirpjveidīgā ierakumā. Manā priekšā atveras viss, kas te ir bijis un varbūt būs. Tādu pozīciju redzu pirmo reizi, ja neskaita dažus fragmentus no latviešu strēlnieku kaujas laukiem Nāves salā un Ložmetējkalnā. Tie drīzāk atgādināja prettanku grāvi nekā ierakumu. Dziļums visur gandrīz pāri galvai un ložmetēju posteņi bija novietojušies uz nelielām uzbērtām platformām, lai tiktu ar uguni klāt priekšlaukam. Ierakumu platums augšā vairāk par 2 metriem kā pie Vītiņa, tā pie Valtera. Likās, ka šos ierakumus būtu racis kāds nemākulīgs

buldozerists. Ierakums, kā jau teicu atgādināja pusloku. Tā ziemeļdaļā Valtera I vads ar fronti pret A un ZA, kur jau aiz minētās ielejas ar tādu kā padziļinājumu vai bedri vidū, atradās nelielais pretinieka ieņemtais pauguriņš, bet aiz tā krūmi un mežs.

Lai janvārī ieņemtu arī šo kalna atlūzu, mūsējiem laikam vairs nepietika spēka. Tagad ienaidnieks savā kalna atlūzā bija nostiprinājies un ielejā saripinājis dzeloņdrāšu ripuļus. Valtera pozīcijas Z galā ierakums vēl turpinājās un šķērsoja visu šo kalna sānu, taču šajā ierakumu daļā, kas nebija tā izārdīts kā pārējā daļa, bija arī sasietas drāšu spirāles un saliktas mīnas, kā to Valteram esot teicis Štāla 3.rotas I vada komandieris. Kas tās licis un kāpēc, to šis vada komandieris nevarēja pateikt, jo ne jau Štāla rota šo kalnu pretiniekam bija atņēmusi. Viss palika tā kā bijis arī pēc tam, kad Štāls marta pirmajās dienās mani atkal nomainīja.

Vītiņa ierakums atradās pusloka A galā. No turienes uguni varēja atklāt kā uz Z, tā uz A, tā pie reizes arī uz D, kaut tur „salas” krasts bija ļoti stāvs un augsts, tāpēc diez vai kāds būtu tik traks, ka mēģinātu Vītiņam uzbrukt, tāpēc tur neviena posteņa nebija ne Štālam ne Vītiņam. Vītiņam bija ļoti ērti apšaudīt pretinieka novietojumu, tāpēc es brīnos kādā veidā pretiniekam izdevās tajā nelaimīgajā februāra beigu dienā iebrukt Valtera grāvjos. Vai tiešām pa „īkāhā” lielgabalu apšaudes laiku arī Vītiņam neviens postenis nebija laukā, ko par Vītiņu grūti ticēt, kaut pašam Valtera I vadam posteņu ārā nebija, cik es aptuveni noskaidroju. Ja nu pretinieks iebruktu Valtera grāvī no aizsprostotā ierakuma puses, kas varbūt nemaz tik stipri mīnēts nebija, tad šo to varētu saprast. Toreiz es tik rūpīgu izmeklēšanu neizdarīju, tagad par vēlu. Skaidrs, ka pāri graviņai ar bedri vidū iebrukt nevarēja, ja kaut viens postenis ar rokas granātām būtu ārā. Bet varbūt ka, nebija ārā. Liekas, ka tā. Man pašam visu to atlikušo februāra daļu likās, ka iebrukums manu priekšējo vadu grāvjos nav domājams un es arī daudz pa priekšu nestaigāju, nekā īpaša tur arī nebija ko redzēt un arī pārkārtot neko nedomāju. Tik vien biju panācis, ka ar savu sprediķi Pēteri drusku sarūgtinājis un satiekoties viņš labu laiku bija mazrunīgs, kaut tuvojoties viņa bunkuram jau pa gabalu bija dzirdama viņa skaļā balss. Viņi vai nu spēlēja kārtis vai dziedāja mutes ermoņiku pavadībā, ko par Vītiņa vadu nevarēja teikt. Tur valdīja vada komandiera iedibinātais mierīgais, solīdais tonis. Vītiņam bija cita aizraušanās. Viņš bija saimniecisks cilvēks, rūpīgs un rosīgs, kā tas vienā otrā jūrnieku daļā mēdz būt. To rādīja viņa ārkārtējā rūpēšanās par trofeju ieročiem. Zināms, pretinieku mašīnpistoles bija daudziem, tāpat pistoles. Man pašam bija „sarkanās zvaigznes” pistole, bet Kikutam retums – nagans ar visu ķēdi. Taču tādu cilvēku, kas tā rūpētos par pretinieka vieglajiem ložmetējiem, es otra nezinu. Kad es tagad gribu aprakstīt to, ko redzēju Vītiņa III vada

bunkura kaktā pie durvīm, turpat Blīdenes Sarmās, man pašam liekas neticami, bet tā kā otra līdzīga gadījuma nezinu, tad teikšu vien.

Tur ar raibu telteni apsegti stāvēja 14 pretinieka ložmetēji, gan ar ripām, gan bez. Un tas uz vienu vadu, kurā bija apmēram 30 vīri līdz ar pašu Frici un viņa ziņnešiem. Labu daļu pretinieka ložmetēju Fricis bija salastījis bijušajos kauju laukos, no kurienes pretinieks bija padzīts kā piemēram no II bataljona meža pie Maķīķām, tā te Īlenu kalnā un pie Blīdenes. Pašreiz Īlenu kalnā, kad ierados Frici apciemot, viņa vīri nodarbojās ar ieroču izjaukšanu un tīrīšanu, laikam nevēlējās tos nodot Griško ziņā. Sak, ko var zināt, vai maz visus var dabūt atpakaļ. Tā kā šī trofeju pievākšana nebija nekas jauns un daudz ložmetēju arī neredzēju, kādus 3 vai 4, tad nepiegriezu tam nekādu vērtību. Arī ieroču kraušanu ragavās vai ratos es īpaši nepārbaudīju un maiņa parasti notika naktī. Nebiju vēl līdz Blīdenei lietas kursā. Es jau teicu, ka aprakstīšu ne vien savus „varoņdarbus” un nemēģināšu šo to vēl piezīst klāt no pirksta, bet arī savos Kurzemes kauju laukos un savus cīņu biedrus, galvenokārt man padotajā 3.rotā pieminēšu, jo viņi ir to vērti, tāpēc

atstāju pilnīgi šo piezīmju lasītāja ziņā garlaikoties, vai negarlaikoties visu šo lasot. Jau teicu, ka neviens cits bez manis šos vīrus un zēnus nepieminēs bez manis. To darīt ir mans pienākums. Par pārējo man nospļauties.

Nezināju toreiz un nezinu arī tagad, kāpēc šis salas veida kalns janvāra sākumā tā bija vajadzīgs pretiniekam un kāpēc mūsējiem tas tik sīkstās kaujās bija atņemts. Bez daudzajiem kritušajiem vēl droši vien bija vesela masa ievainoto. Ieņemot šo kalnu, kas nebūt nebija valdošais augstums šajā apvidū pretiniekam, jo tas tādā pat virzienā ietu uz priekšu, vēl būtu jāpārvar rāvainā pļava un jātiek augšā, stāvajā, kokiem apaugušajā Kambaru stāvkrastā, kas it nemaz nebija zemāks, pat augstāks nekā Īlenu kalna augstākā A daļa. Daudz vieglāk bija uzbrukt vairāk uz D uz Zebrus ezera pusi un Zebrus ēku puduri, vai gar pašu Zebrus ezera krūmaino Z galu. Iespējams, ka tad, tūlīt uz karstām pēdām pēc Ziemassvētku kaujām kalns bija vājāk apsargāts un to bija vieglāk ieņemt un varbūt, ka 130.latviešu korpusa vīriem tik lielu zaudējumu nemaz nebija, bet tie radās tikai tad, kad mūsējie, to es arī nezinu kāpēc, šo kalnu atņēma atpakaļ. Katrā ziņā mūsējiem (laumaniešiem) zaudējumiem vajadzēja būt lielākiem, jo pretinieks sēdēja kalna augstākajā A daļas tranšējā, bet mūsējiem bija jāuzbrūk pa pilnīgi klaju vietu un vēl ieslīpi pret kalnu. Mūsējo zaudējumiem tādejādi vajadzēja būt diezgan lieliem. Protams kā jau teicu, mūsējie savus kritušos varēja viegli pievākt, pa dienu, jo kalna skausts tos nosedza no pretinieka tiešas uguns.

Atgriezies savā KP, noziņoju majoram pa telefonu kas un kā, nodevu triecienkarabīni Griško aprūpei, bet pats ņēmos šķirstīt atrastos dokumentus un citus papīrus. Man šķiet, ka toreiz biju diezgan cietas dabas cilvēks. Liekas, ka to jau esmu kaut kur minējis. Taču lasot kritušo kabatās atrastos papīrus ap dūšu kļuva sērīgi. Redzot, te kaujas bija notikušas pie tam nežēlīgas tikai latviešu starpā. Tā kā toreiz tikko bija notikušas Ziemassvētku kaujas, tad daudzu no mājām saņemto vēstuļu un kartīšu temats ap to vien grozījās. Visiem kritušajiem, arī tiem dažiem mūsējiem vēstuļu saturs apmēram šāds: - *Sveiks dēliņ (brālīt)! Tuvojas Ziemassvētki un mēs visi tā cerējam, ka tu tiksī mājās. Taču šogad laikam nāksies eglīti nodedzināt bez tevis. Ļoti visi priecājamies, ka tu vismaz esi sveiks un vesels. Vecā Marta raud katru dienu, jo saņēma to nejauko ziņu. Viņas Imants rudenī Kurzemē*

krita. Ziņu saņēma nupat vēl. Piesargies gan dēliņ, gan jau viss būs labi un kara beigās atkal visi varēsim būt priecīgi kopā. Tevi liek sveicināt tētis, Mārtiņonkulis, kaimiņu Dzidra. Gandrīz vai katru dienu apjautājas par tevi u.t.t. tādā pat garā līdz ar attiecīgiem parakstiem (māte, sieva, māsa).

Šo tekstu protams esmu konstruējis, bet pamats viņam ir visas tās mājinieku vēstules, lielākā daļa adresātam vairāk par mēnesi guļot slapjā sniegā un dubļos kļuvušas slapjas un salīpušas kopā. Vai man un citiem, kas lasīja šīs vēstules bija asaras acīs? Nebija. Mēs tās lasījām ar sakostiem zobiem, to es varu jums apgalvot, bet vai tas viss bija velti pēc 8.maija. Nē nebija viss un atļaušos kā viens no

pēdējiem Kurzemes leģionāriem jums to svēti apgalvot, ka nekas nebija par velti.

Tik smagu cenu par savu brīvību tikai rets ir maksājis. Varbūt esmu palicis dzīvs tikai tāpēc, lai jums to pateiktu, galvenokārt jums jaunie 17 un 18 gadīgie puisi. Kā jūs domājat, vai esat savu toreizējo vienaudžu cienīgi? Leitnanta Mūsiņa triecienvads, izņemot pāris rūdītu instruktoru, no tādiem vien sastāvēja. Arī manā un vienā otrā citā rotā, tādu bija pietiekami. Mūsu tautas nākotne vairs nav mūsu, pēdējo Kurzemes leģionāru, bet jūsu – mūsu jaunās paaudzes rokās. Domājiet, sakožiet zobus un mācieties, tad nekas mums nevarēs kaitēt.

Pārlasīju labu daļu šo vēstuļu, taču tur nekā īpaša nebija, vienīgi tas, ko jau runāju. Apžāvēju šos papīrus un tad nosūtīju uz bataljona KP no kurienes daļa aizgāja „uz augšu”. Kādu nedēļu īpašu notikumu nebija. Laiks vilkās vienmuļi uz pavasari. Kādu dienu Mūsiņa vads sarīkoja triecienuzbrukumu „mēles” iegūšanai. Tas neizdevās, pretinieks vienkārši no 1.rotas priekšlauka aizbēga. Vēlāk mūsu telefonistu speciālā daļa, kuriem bija visas ierīces pretinieka sarunu (telefona) noklausīšanai ziņoja, ka kāda viņu Taņa, vai nu sanitāre, vai sakarniece, kādas pretinieks plaši lietoja (mūsu pusē medmāsas un sanitāres varēja sastapt vairākus desmit kilometrus aizmugurē) esot pa Mūsiņa triecienuzbrukuma laika kādā mūsu triecienvada neievērotā bunkurā palikusi un no bailēm piemīzusi bikses, pie tam pretinieks par šo gadījumu ilgi zirgojies. Noskatoties vienu otru toreizējo

pretinieka filmu, patiešām priekšējos grāvjos var redzēt sievietes, bez tam viņas visas ir skaistas. Es daudreiz esmu domājis kāpēc tas tā un nosliecos domāt, ka tas darīts lai viņu vīriešiem radītu kaujas garu. Mūsu pusē, pat tik grūtās pozīcijās kā Kurzemē nekā tāda nevarēja redzēt, tad vienīgi bija tā no privātām iedzīvotājām, kas negribēja atstāt savas mājas, jo juta, ka karam drīz jābeidzas. To jutām arī mēs, bet kāvāmies līdz beidzamajam, mūs neviens kaut vai pa pēdu nepaspieda atpakaļ. Būtībā sievietes mūsu pusē, kā jau teicu varēja pamanīt militārā tērpā un amatā tikai lielās pilsētās tālu aizmugurē. Lai nu cik vāji kuru brīdi gāja vāciešiem, sievietes grāvjos nebija un ieročus rokās tām nedeļa ne skaistām, ne neglītām. Es piemēram, pa vairākiem mēnešiem tikai vienu reizi pamanīju kādu māsiņu vidējos gados, kas uzkāra kaklā mūsu pulka komandieri Galdiņam Bruņinieku krustu, ko viņai pasniedza divīzijas komandieris Štrekenbahs.

Kādu dienu, pašās februāra beigās man piezvanīja majors Reinholds un uzaicināja viņu apciemot. Viņš gribot šo to parunāt, bez tam viņam esot drusku kaut kas (tas majora izpratnē nozīmēja vismaz vienu pudeli). Nekas īpašs, ko runāt majoram nebija un mēs arī nekā nepaspējām parunāt, arī konjaks palika neizdzerts. Ierāvām varbūt kādu tējas glāzi katrs, kad sākās

uzbrukums. Kad gāju turp pie majora, nekas īpašs nebija. Pretinieks šaudīja mūsu kalnu un tuvāko apkārtni galvenokārt ar „īkāhā”, taču lādiņi krita reti. Varētu domāt – vai man vispār iziet no „mājām”, atbildu – mēs atradāmies Kurzemē pēdējos kara mēnešus un te tādas apšaudes notika diezgan bieži un vēl daudz stiprākas nekā šī te, taču šīm apšaudēm nekas nesevoja.

Bieži vien pretinieks bija kaut ko tādu pamanījis, kas viņu kaitināja. Droši vien Pēteris tur priekšā kaut ko uzkrītošu bija pasācis darīt, tas radīja attiecīgu reakciju. Tas varēja būt un es arī tā domāju, kaut jau daudzkārt pieminētā priekšnojauta man laba nebija. No otras puses mani ielūdza majors un tas nemaz tik bieži nenotika, varbūt reizi mēnesī, pat retāk.

Gāju pa ceļu garām Daukštam. Arī tur nokrita viens otrs lādiņš, taču postenis bija ārā. Kādi lādiņi krita arī majora stāvkrasta kokos. Majora saņēma mani kā parasti – vēsā mierā, bez sevišķām emocijām. Viņa lielais štāba bunkurs bija pustukšs, vienīgi čaklais virsnieka vietnieks Apinis pie loga kaut ko rakstīja. Viņš šņabi nedzēra un cik atceros arī nesmēķēja. Solīdāku cilvēku frontē par Apini bija grūti atrast. Vismaz es tāda nezinu. Neviens cits rotas komandieris nebija ielūgts, pat Mūsiņš, kura bunkurs atradās turpat netālu, nebija ieradies. Jau tad, kad sasniedzu Kambaru mājas kokus, pretinieka uguns ievērojami pastiprinājās un sasniedza stipras traucējošas uguns līmeni. Manas nelabās nokautas arī. Ka tas bija sācies uzkrīst arī majoram liecināja tas, ka viņš bija iznācis ārā it kā mani gaidot, ar kailu galvu un atpogātām augšējā frenča pogām. Neatceros ko viņš teica, laikam kaut ko nenozīmīgu – *Ko tas krieviņš tur pasācis ārdīties! Droši vien tas tavs*

Valters būs sācis viņu kaut kā kaitināt, rādīt pliku dirsu vai?

Neatceros, ko Reinholds būtu varējis teikt, jo izteicieni tādā stilā viņam bija raksturīgi un par Valteri, kā liekas bija gan.

Iegājām Reinholda bunkurā un apsēdāmies. Taču nekādas sarunas nepaspējām iesākt, tikai kā, kā jau teicu ieraut krietnu malku no tējas glāzes. Tajā brīdī īsi pēc pretinieka lādiņa sprādziena un stipru brīkšķi un smagu sitienu pret zemi nogāzās kāda priede, turpat pie majora bunkura. – *Ārdās sātans, kā traks, būtu nogāzies tas koks šajā pusē, tad logs būtu ārā*, majors īgni teica. – *Nav ar ko sadot pretim, citādi ļoti vajadzētu. Tas tā kā pēc traucējošas uguns neizskatās, arī pēc sagatavošanās uguns tā kā nebūtu.* Tajā brīdī turpat kaut kur netālu nogāzās vēl kādas priedes galotne. – *Zini ko, es labāk iešu. Man nav laba sajūta*, es teicu majoram un pārvilku pāri maskēšanās tērpa kapuci bruņu cepurei. – *Pagaidi, kur tu skriesi, ka nedabū vēl kādu šķembu. Vai nu krievi te kaut ko rīkos*, teica majors, taču bez īpašas pārlicības. Man drusku kaut kas nokutēja pie sirds, tā tad majors baidījās, ka es nedabūju ar ko cietāku pa ribām.

Aizmirsu pateikt, ka piezvanīju uz rotas I vadu. Atbilde bija tāda, ka arī priekšu krievs apšaudot, bet pats redzams neesot. Ievērojot diezgan lielo Pētera vieglprātību, es izdarīju kļūdu, kad nepateicu nenonemt novērošanas posteni. Šoreiz bija jānoriskē ar cilvēku, lai izglābtos no lielākas nelaimes. Otra mana kļūda bija tā, ka es nepiezvanīju Vītiņam. Mani telefona vadi acīmredzot bija kārtībā, bet es nepiezvanīju. Taču nelabā priekšnojauta jau bija sasniegusi savu apogeju un dzina mani pie rotas. Majora arī daudz neiebilda, tikai izteica mesties tieši pa stāvkrastu zemē, vispirms uz 2.rotas bunkuru un tad uz savējo, jo pa ceļu gar Daukšta vadu bija labs līkums. Aizskriet, noskaidrot un tūlīt viņam piezvanīt. Tā arī darīju. Taču, kad jau biju

no stāvkrasta lejā un uz ciņainās pļavas, pretinieka uguns pa manu kalnu it kā aprāvās, bet pastiprinājās pa Kambariem un daļēji

2.rotu. Lūk, šajā laikā arī notika pretinieka iebrukums manos grāvjos. Es skrēju visu laiku un sirds man dauzījās kā āmurs. No priekšas dzirdēju mašīnpistoļu tarkškus un rokas granātu būkškus. Kluptin ieklupu 2.rotas bunkurā, kur mani satraukts sagaidīja Roberts Lācis. - *Kur tu biji? Es zvanu tavam KP, bet tur neviens nekā nezina, tik vien, ka viņiem no taviem priekšējiem vadiem neatbild, tā Lācis.*

Tagad savam KP zvanīju es. Tas pats. Kas notiek priekšā, to nezināja neviens. Tikai pie Valtera notiekot kauja, bet nevienu sazvanīt nevarot. Atkal mana kļūda. Atkal nezvanīju Vītiņam. Kā tur? Tā vietā pavēlēju visiem KP vīriem ar ložmetēju ieņemt pozīcijas pie bunkura, bet Daukštam ar savu vadu doties uz priekšu, ejot pa aizsegu gar apdauzīto priežu puduri.

Kalna D nogāzē un ja krievi grāvjos, tad ieņemt vismaz to paviršo pretinieka rakto šķērsgrāvi, pāri visam kalnam. Pēc tam metos skriet to nepilno ½ kilometru distanci līdz savam bunkuram. Skrēju un lādējos un mūžam līdzīgos gadījumos neatļaušu sev ko tamlīdzīgu. Ja pretinieks nogrābs savu rakto šķērsgrāvi, tad velti būs mani mēģinājumi viņu dabūt no turienes laukā. Būs jānāk citiem. Momentā noskrēju tos ½ kilometrus, lai gan sevišķi nebiju ar neko nokāries, tomēr tas bija labs sasniegums ar kuru pie reizes varu saviem 5 mazbērniem palepoties.

Viss KP sastāvs bija ārā, arī Griško ar manu triecienkarabīni, taču mērķu nebija. Viss kalna kumbris tukšs, bet pa ieleju gar kalna D pakāji skrēja Daukšta II vads. Bunkura durvis bija vaļā un griezīgi zvanīja telefons. Paķēru klausuli. Paldies Dievam, mans I vads. Pie telefona laikam bija Blūms. – *Nu, kas tur pie jums? Bija mēsli, krievi grāvjos, bet tagad vairs nē, dabūjām ārā – tā Blūms. Labs ir, pasauc Pēteri. Nevar – vilcinoties teica Blūms. Nelabās nojautas uzpeldēja no jauna. Cik kritušo? Nav. Cik ievainoto un kas? Nosauc! Mums jau toreiz bija pieņemts diezgan naivs šifrs, ievainoto apzīmēšanai: C – kareivis, B – instruktors, A – virsnieks vai virsnieka vietnieks. Blūms atbildēja – 1C, 1A un 1B. Manā I vadā bija tikai viens virsnieks, 1B (pats Blūms) un kādi 30 kareivji. Blūms tāpat mēģināja šo naivo šifru jaukt. Tāpat es. Vai 1C smagi? Nav smagi, aizies pats. Kā ar 1B, vai arī aizies? Aizies. Un 1A (aizturēju elpu)? Ļoti smagi, aiziet nevarēs, aiznesīsim. Labs ir. Visus vīrus un ložmetējus ārā. Es zvanīšu Vītiņam. Viņš darīs to pašu. Kā krieviem? Kritis viens virsnieks un divi kareivji. Ko pārējie? Aizbēga. Neredz neviena. Vai viņiem ir kāds ierocis pozīcijās? Nav. Tad izpildiet pavēli. Nosūtīšu jums Kāpostiņu un kādus zēnus. Tūlīt iznest to 1A. Ar to mūsu saruna arī beidzās. Mans vadības grupas trieciengrupas komandieris bija Jānis Petrovskis, bet vadības grupas komandieris seržants Kāpostiņš. Kāpostiņu, Valtera vietā nosūtīju par I vada komandieri, bet Jānis pagaidām palika abos amatos. Instruktorā, ko sūtīt ievainotā I vada seržanta Blūma vietā man nebija. Nosūtīju dažus stingrākus kareivjus. Zināms, man vēl bija dūšīgais balamute Birznieks no Talsu novada, taču biju pie viņa pieradis un galu galā kaujas ziņnesim jau nav nekāda vieglā dzīve un*

apķērīgam viņam arī jābūt. Vēlāk, kad lielajā putenī marta sākumā Krišu tepat Īlenu kalnā ievainoja rokā, man pa laimi atgriezās dižkareivis Vilis Bisenieks un es atkal biju vīrā.

Otru ziņnesi pēc majora ieteikuma biju nosūtījis uz suņu pajūga braucēju kursiem jau pirms neilga laiciņa. Negribēju dot neviena, jo šai lietai

ar kursiem un braukšanu ar suņiem kā Džeka Londona stāstos, lāgā neticēju, taču majors Reinholds palika nīgrs – *Sūti, citādi vēlāk kodīsi pirkstos.*

Dzirkalis, kad būs apmācīts, atgriezīsies un apkalpos tavu rotu. Nenožēlosi. Reinholda vārdi pēc dažām nedēļām piepildījās burtiski. Dzirkalis atgriezās pie manis marta vidū, kad stāvēju pie Blīdenes un viņa suņa pajūgs, kas bija iejūgts silītē izveda pa sērsnaino sniegu divus manus kritušos un vairākus ievainotos. Kaut Dzirkalis bija apķērīgs puisis, es neticēju, ka viņš tik drīz un tik labi apmācīts atgriezīsies.

Kad nonākšu līdz Blīdenei, un tas būs visai drīz, tad jebkurš uz vācu kara kartes 1:50 000 varēs apskatīties kāds izskatījās kā mana, tā II vada aizmugurē kaujas lauks – turpat vai 1 kilometru pilnīgi klajš tīrums. Uz mūsu kartēm kā jaunsaimniecība Sarmas, tā vecsaimniecība Mucenieki un mājas kādu ½ kilometru A, kur piemita mans II vads nav virsū. Žēl gan! Grūti būs attēlot apvidu, jo šis fragments par Īlenu kalnu ir rakstīts pilnīgi no jauna. Labi, ka kaujas lauks te nav tik sarežģīts kā pie Blīdenes, ko aprakstīt būs grūtāk.

Pēc kāda laika, kad visi priekšējie vadi to vidū arī Daukšts bija ieņēmuši manis norādīto gatavību kaujai, manam bunkuram tuvojās bēdīgs gājiens. Karā jau krīt un ievaino daudzus, tāpēc jau tas ir karš.

Tikai šis bērū gājiens, nāvīgi ievainotā visu iemīļotā vada komandiera Valtera nešana krēslainajā februāra vakarā, vēl tagad pārdomājot šo lietu, man rada smaguma sajūtu. Esmu domājis par to – kas būtu noticis tad, ja es nebūtu gājis

pie majora, bet palicis savā bunkurā. Mani atvieglo doma par to, ka nekas jau nemainītos. No sava KP, kas atradās aiz kalna kūkuma un metrus 400 no priekšējiem vadiem nekā nevarēja redzēt, kas notiek priekšā. Bez tam pretinieka iebrukums bija ļoti pēkšņs. Labi. Bet komandierim ir jāatbild par to, lai vados valda attiecīga disciplīna un vai tas ir pareizi, ja mierīgā laikā karavīri staigā pulciņos pretinieka priekšā, bet brīžos kad varētu draudēt patiesas briesmas, grāvjos nav neviena novērotāja, arī Vītiņam nē, kā man liekas. Atbildi negaidu. To zinu pats un nākotnē kļuvu cietāks, varbūt drūmāks arī, varbūt dažkārt sāku līdzināties majoram. Uzsveru – dažkārt, jo pilnīgi šo Kurzemes karavīru majoru Reinholdu atdarināt nevar neviens, ne Bērziņš, ne Melnbārdis, ne Mūsiņš, kur nu es.

Valtera puisi piensesa nestuves ar savu leitnantu pie mana bunkura un nolika zemē. Kaut kā Valtera kakls bija apsaitēts, gan pavirši un viss pārsējs piesūcies asinīm. Sejā ne pilītes asiņu. Lode bija izgājusi cauri kaklam un manuprāt viņam ko dzīvot bija atlicis nedaudz. Ja Kambaros būtu kaut kas kara slimnīcai līdzīgs, tad varbūt kaut kāda cerība vēl būtu. Tagad viņš bija jāiznes Kambaru kalnā un no turienes droši vien kāds auto kursēja starp mūsu pārsienamo punktu un kaut kādu kara slimnīcu aizmugurē. Nezinu. Es par Pēteri vairāk netiku dzirdējis un nebija jau arī laika, kad klausīties.

Valters vēl kaut cik bija pie samaņas, viņa dzeltenā roka uz pelēkās karavīra segas, kas bija uzklāta tam virsū, drusku sakustējās un tikko pacēlās uz augšu. – *Viņš grib atvadīties*, teica Valtera vada seržants Blūms, kas pats bija ievainots un apsaitēts, jo es stāvēju kā muļķis un nesapratu ne ā, ne bē. Paspiedu drusku šos ledus aukstos pirkstus un tad I vada puisi aiznesa savu leitnantu garām, Daukšta pozīcijas augšup pa smilšaino ceļu. Droši vien Reinholds mašīnu bija jau pasūtījis, jo es pa telefonu biju viņam visu noziņojis. Tas ir viss, kas man par drošsirdīgo latgaliešu leitnantu sakāms.

Kad pakalnā viss nomierinājās, atsaucu Daukšta II vadu savā vietā, taču nervozais noskaņojums turpinājās visu nakti un nākamo dienu. Sarunā ar Reinholdu vienojāmies, ka mans KP jāpārceļ uz priekšu no kurienes es pie reizes varētu novērot savus priekšējos vadus. Pašreizējais KP tam absolūti nederēja. Pretinieka izraktais bunkurs pašā kalna augstākajā vietā gan nebija pilnīgi izbūvēts, bet to ar laiku varēja izdarīt. Durvju vietā iekārām segu. Karavīrs jau var dzīvot visādi, arī tā. Bija marta pirmie datumi. Kādu dienu putenī ievainoja manu ziņnesi Krišu Birznieku. Putenis pieņēma spēkā. Visu ziemu sniega bija daudz un tas pats pie reizes atkusnī noplaka, taču tagad no debesīm laidās zemē kā balta siena. Kādu rītu visu tranšeja bija piesnigusi un ieputināta līdz pat augšai un mums no savas migas bija jāizrokas. Pāris dienas tas tā turpinājās, tad sniegpuutenis pārstāja un sākās pretinieka uzbrukums Blīdenes stacijai. Dažas dienas dzirdējām smagu dunoņu R, tad mūsu rotu nomainīt ieradās leitnants Štāls, mēs sakravājām savas mantiņas un devāmies ceļā Blīdenes virzienā.

BLĪDENE

1945.gada 9.marts – 20.marts

Ap to laiku, kad mitējās lielais putenis Īenu kalnā, sākās kaujas dunoņa Blīdenes pusē 4.03. DA Saldum uzbruka pretinieka 22.armija, kurā ietilpa arī 130.latviešu korpuss, bet kuru sākoties 6.lielkaujai 17.03. kopā ar 8.igauņu korpusu nodeva 42.armijai un tur šie abi korpusi veidoja trieciena smaili. 22.armijas uzbrukums bija pēkšņs un kaut pretinieks lielās, ka viņam izdevies pārraut mūsu aizsardzību un tas sekmīgi sācis virzīties uz priekšu, taču neiedomājami grūti uzbrukuma apstākļi – nepārrejami dubļi un kūstošo ūdeni pilnās lejas un grāvji, artilērijas atpalikšana no kājniekiem, tāpat sīkstā pretinieka savu atbalsta punktu noturēšana, neesot atļāvusi attīstīt sākotnējās sekmes. Jauki un ticami. Tikai te ir dažas tādas lietas, ko gribu vēl atzīmēt, kamēr vēl neesmu piežmiegts.

Pirmkārt – es pats tur atrados kopā ar savu dzimto 42.grenadieru pulku. Ja tur būtu kaut cik vērā ņemams pārrāvums tad tur atrastos visa 19.divīzija. tāds paradums mums Kurzemē bija. Žēl, ka man nav precīzas vācu kara kartes

1:50 000, tad varētu smalki aprakstīt, kur atrados toreiz pirms 46 gadiem, taču tiem kam tādas kartes ir, es varu skaidri un gaiši pateikt, ka mans KP atradās Sarmās, bet man aiz muguras tīruma vidū Mucenieki, kādus 600 metrus un vai

cik tur, man aiz muguras, kur līdz tam bija atradies mans nomaināmais vācu rotas KP. Norunājām ar Reinholdu, ka vācu KP būs par tālu no puikām un ka man jābūt vairāk priekšā. Taču neviena cita bunkura, arī mājas nebija, un es apmetos pie sava I vada, vai mazdrusciņ tam priekšā, vārdu sakot aiz I vada ložmetējiem, kas atradās Sarmu kūtī, kādus 20 – 25 metrus man priekšā.

Es domāju, ka toreizējam pretiniekam, tā varbūt mūsu divīzijas, korpusa vai armijas arhīvos būs saglabāties šis tas par 42.grenadieru pulku, kur un cik ilgi tas atradies. Vārdu sakot, es pats ar savām acīm redzēju, kas tajā kaujas laukā darījās. Tikai to pašu karšu trūkuma dēļ es nevaru kaut cik precīzi aprakstīt ne ceļus pa kuriem ieradās, ne arī kaimiņus. Kā man stāstīja mūsu pulka II bataljona leitnants Stirna, tad viņi stāvējuši pie Blīdenes stacijas. Starp viņiem un mani atradās ļoti saputrots apvidus, pauguri, krūmi, pat mežs u.t.t. Starp II bataljonu līdz kaujas sākumam bija grūti pārredzama,

ar vienu otru krūmu apaugusi starpa un nogāze, kur tajā laikā, kad igauņi sīkstī uzbruka stacijai un tur parādījās pretinieka tanki, (tā ap 18 – 20.03) bataljona komandieris man atsūtīja papildus vēl ceturto vadu, kas bija savākts pa aizmuguri un štābiem leitnanta Grīnfelda vadībā un viņi man tūlīt pirmajā pievakarē noķēra divus sarkanos strēlniekus, kuru grupa mēģināja gar manu labo flangu iefiltrēties aizmugures mežainajā gravā.

Lai gan manu rotu lika parasti visos smagumpunktos, kādi vien bija, taču šoreiz uzskatot nepārredzamu apvidu, smagākās kaujas notika ap Blīdenes staciju, kur kaujas troksnis nemitējās ne dienu ne nakti un ienaidnieka rokās 19.03. krita Blīdenes stacija, bet mūsu II bataljons atkāpās, kā man liekas, apmēram uz vietu, kur to atradām 21.03. ejot pretuzbrukumā, tas ir Z Kaulačiem.

Mūsu priekšgājēji – vācieši, bija 22.armijas uzbrukumu

apturējuši, kur šādi uzbrukuma mēģinājumi vēl notika, tur tika krietni piebremzēti, par ko jau žēlojas mūsu pretinieki, ne jau par sliktajiem laika apstākļiem, kas mūsu pusei kaitēja vairāk nekā pretiniekam, jo viņam taču piederēja pirmais gājiens. Viņš taču zināja, kur un kādā daudzumā savlaicīgi sakopot smagos ieročus un to munīciju, bet mums ar saviem spēkiem, kas ieņēma garu un pašķidru fronti, bija jāpiemērojas pretiniekam, jāimprovizē, kas pavasara šķīdonī ir daudz grūtāk. Mums dažkārt bija jāiztieks ar plikiem kājnieku ieročiem vien.

Šo pirmo pretinieka 22.armijas uzbrukumu 4.03. un dažas dienas vēl pēc tam, šoreiz bija izturējuši vācieši. Ja te atrastos no paša sākuma deviņpadsmitā, vai kāda tās daļa, tad diez vai pretinieks šajā rajonā būtu uzbrucis, bet ja tas notiktu, tad diez vai par kaut kādu atiešanu vispār varētu runāt, kur nu vēl par frontes pārrāvumu, kas arī šoreiz te, pie vāciešiem bija skaidrs blefs. Tikai atgājuši viņi bija gan. To rādīja jau tas vien, ka te pārvietoja mūsu 42.grenadieru pulku. Bez tam ieņemtā vācu pozīcija nederēja nekur. Es te protams varu runāt par iecirkni, ko ieņēma mana 3.rota, jo kaimiņos nebiju ne reizi. Zinu tikai to, ka mūsu bataljona 1.un 2.rota, kas atradās no manis pa kreisi, atradās labākās pozīcijās. Kādās pozīcijās atradās mūsu II bataljons, to nezinu, nebiju tur aizgājis, taču tā kā Reinholda bataljonu grūda vienmēr tur, kur neviens labprāt negribēja iet, tad jādodomā, ka II bataljona pozīcija sākotnēji izskatījās labāka nekā manējā. Taču ienaidnieka pārspēks šoreiz vērsās tieši pret mūsu II bataljonu.

Es dažkārt esmu nepārprotami izteicies par II bataljonu, taču sākot ar Blīdenes kauju, bet īpaši par kauju Kaulaču – Pakalnu rajonā, es no tā atturēšos. Nav pamata. Varbūt varētu par dažu labu karavīru iebilst, īpaši par viņu teikto tagad, kaut no kara pagājuši jau 46 gadi, taču II bataljonu kā tādu un viņa komandieri kapteini Šeibeli man ko iebilst nav.

Tad jau drīzāk par mani pašu par tām piezīmēm, ko es esmu par sevi izteicis, varētu vēl šo un to pievienot.

II bataljons pēdējā kaujā Kaulaču rajonā turējās kā vīriem pienākas.

Mēs bijām vienādi, varbūt vienīgi Reinholda 43.grenadieru pulkam gāja grūtāk. Viņus soli pa solim spieda atpakaļ uz Remti. To visu aprakstījis Harijs Kodols. Ja ir iespējams palasīties šī seržanta rakstīto. Taču mēs vēl arvien esam pie Blīdenes savās draņķīgajās pozīcijās.

Labajā sēnā uz Blīdenes pusi biju nolīcis savu III Vītiņa vadu. Šis vads atradās uz tāda kā pauguriņa, kur agrāk bija novietota tāda kā kūts vai kaut kas tamlīdzīgs. Es kādreiz biju iekāpis vircā līdz ceļiem. Šis paugurs bija

gandrīz vai pretinieka ieņemtā, ar egļu rindu apaugušā paugura augstumā un ar apšaudes lauku tur kaut cik varēja iztikt. Vītiņam bija paplats, bet diezgan, bet diezgan vāji segts bunkurs un viņa ložmetēji gandrīz pie paša bunkura. Viss viņa vads atradās kopā gandrīz neizvērst. Tā to bija iekārtojuši vācieši un tā tas arī palika. Šis vads atradās no mana KP Sarmu kartupeļu pagrabā kādus 50 vai 60 metrus DR. Kādus 100 metrus Vītiņam aiz muguras atradās mana I vada diezgan čagani celta patvertne, kaut plaša gan. Likās šajā vietā kādreiz bija atradusies kāda aizmugures vienība. Par laimi pretinieks Vītiņa pakalna un krūmu dēļ šo patvertni nevarēja redzēt, jo lai to sagāztu pietiktu ar vienu kaut kādu nebūt smago ieroču lādiņu. Taču es jau sākot savu stāstu par Kurzemes pēdējiem leģionāriem, minēju kāds bija šis mans I vads un kaut to tagad nekomandēja ne Mūsiņš, ne Valters, tas savas iemaņas nebija atmetis un tikpat vēsi izturējās arī pie Kāpostiņa. Brīvi pastaigājās pa pagalmu uz Sarmu kūtu, kur atradās I vada postenis. Nezinu ar kādu ieroci bija izgāzts šī no laukakmeņiem minētā stalla gala siena pret D. Pa to caurumu varēja iebraukt iekšā vesels lauku siena vezums. Nekāds prātīgs apšaudes lauks I vada postenim nebija, jo tūlīt aiz cauruma sākās augšup ejoša nogāze un pakalnes galā, apmēram 150 metru vai cik tur, atradās rinda slaidu egļu un turpat atradās pretinieka pozīcijas.

Vēl vairāk, kaut kur tur darbojās pretinieka snaiperis. Taču nevienam I vada posteņa puisim lode netrāpīja. Savādi! Trāpīja! vada otra posteņa vīram mana KP bēniņos, kam vairāk bija novērošanas uzdevums. Trāpīja jau otrajā dienā pēc

mūsu ierašanās. Frontē ir tā, ka nomainot kādu vienību, nākošā vienība ieņem parasti iepriekšējos vienības ierakumus, posteņus un novērošanas punktus. Tā kā Sarmas atradās daļēji ielejā, tad vācieši bija nolikuši novērošanas posteni Sarmu bēniņos, kur gala logs izgāja uz ienaidnieka pusi. Tā kā šis puisis bija no I vada (vārdu neatceros, man nav pie rokas leģiona „nāves grāmatas” ar 10.03. kritušajiem, bet man liekas, ka viņu sauca Gedrovičs, vai kaut kā tamlīdzīgi) un kaut vairs ne zēns, bet gadus 30 vecs vai ap to, tad es viņu brīdināju, gan neiet pie loga, bet novērot no bēniņu vidus, taču nepārbaudīju viņa izturēšanos. Viņš šādu manu brīdinājumu uzskatīja par lieku bailību, piegāja tieši pie loga un tur viņu arī lode ķēra. Man pat šķiet, ka viņš bēniņos nebija viens, bet tur bija arī kādi citi, piemēram rotas sanitārs Elmārs Grasmanis, kas nāvīgi ievainotajam bija labs draugs un, kas līdz ar citiem ziņoja man par notikušo nelaimi, kad ievainotais bija dabūts pa kāpnēm zemē un novietots virtuvē. Tikai tad man par šo lietu ziņoja un es ierados viņu apraudzīt. Viņš tāpat kā Valters bija ievainots kaklā un zaudējis daudz asiņu. Tobrīd šķiet, ka pie manis vēl nebija atgriezies kursos nodotais Dzirkalis ar saviem suņiem un es gribēju likt smagi ievainoto izvest. Mums tur uz Blīdenes stacijas pusi bija alkšņu apaudzis grāvis, kas nedaudz pasargāja no pretinieka skata. Taču pretinieks mūsu rajonu visu laiku ar īsiem pārtraukumiem apšaudīja ar smago ieroču uguni. Tur bija gan piešaudes, gan traucējoša uguns, kas gūlās pār visu klajo tīrumu līdz apmēram 1 km tālajam mežam manā aizmugurē, kurā atradās bataljona KP bunkuri. Dažkārt uguns gan pastiprinājās, gan pavājinājās. Tikai pievakarē pretinieka uguns kaut cik rimās, taču pat Ešmanis un viņa drošsirdīgais braucējs Dembovskis pie manis neieradās, kur nu vēl uztura vedēji. Šos krūmus, kas sniedzās līdz pusceļam izmantojām mēs visi un nevar teikt, ka pretinieks tos apšaudītu vairāk kā

pārējo lauku. Laikam arī mūsu pretiniekam ar munīcijas piegādi neveicās visai labi.

Varētu šo ievainoto izvest ārā, taču viņš, kamēr vēl kaut cik varēja runāt, neparko nebija ar mieru šķirties no saviem biedriem. Grasmanis pasaucis mani mājas koridorā, skaidri un gaiši pateica, ka ievainotais gribot tepat nomirt pie puikām, nekā kaut kur uz ceļa. Patiesību sakot man viņš bija jāevakuē, tā to prasīja noteikumi. Taču Grasmanis, kas nebija muļķis un bija apskatījis sava biedra ievainojumu, deva goda vārdu, ka draugs rītu nesagaidīs, kālab viņu vēl stāpīt un mocīt. Lai viņš paliek tepat virtuvē. Viņu, KP un I vada tuvākie draugi viņu vāķēs. Un atstāja viņu pie biedriem virtuvē. Un tie, gandrīz nemainoties sēdēja pie ievainotā līdz beigām. Viņš nomira vēl naktī, līdz tam vēl pavēra vēl pāris reizes acis, tad aizvēra pavisam. Tad Elmārs pasauca atkal mani. Mans KP atradās mājas Z galā, kartupeļu pagrabā, bet virtuve vairāk otrā galā. Izklūt varēju pa koka lūku uz augšu un pa caurumu sienā, ko liekas bija izveidojuši mani priekšgājēji virtuvē. Mirušais gulēja manā galā, pie plīts, un uz nekrāsota lauku galda stūra dega viens kvēpekļītis. Virtuvē bija tumšs. Kādi 6 vai 7 vīri sēdēja kur kurais. Un man pietika toreiz goda prāta, lai nevienam neizrādītu to, kur noved pavēles nepildīšana.

Taču ar to dienu es kļuva skarbāks un stingrāk raudzījies uz pavēļu izpildīšanu. Tas galvenokārt zīmējās uz novērošanu pie pagraba sienā izlauztā cauruma. Pa šo caurumu varēja novērot plašo lauku man aiz muguras, gandrīz līdz bataljona štāba bunkuru ieņemtai mežmalai, kas atrodas ap 1km manā aizmugurē. Redzēt mēs varējām viens otru, bet palīdzēt diezin vai. Un visu laiku šo plašo lauku un draņķīgo apvidu uz Blīdenes stacijas pusi apšaudīja pretinieka smagie ieroči.

Jau sākot savas grāmatas otro daļu, pieminēju tā saucamo „acu kauju”, par ko biju kādreiz lasījis „Militāro rakstu krājumā.” Tas ir viens izlūkošanas veids, tiesa gan, nogurdinošs, ar kura palīdzību var šo to uzzināt par pretinieka nodomiem. Tā kā sakaros ar bataljonu man praktiski bija vienīgi telefons, kura vadus regulāri pretinieka apšaude bieži vien sasita, tad ļoti svarīgi bija šos sakarus uzturēt nepārtrauktus.

Jau teicu, ka lādiņam nemaz nav jāuzkrīt vadam virsū vai tieši blakus, lai tas būtu pušu un sakari pārtraukti.

Dažkārt patāls lādiņš ar gaisa vilni vadus pārsit. Uz tik garu distanci – 1km, bija svarīgi zināt kurā vietā tieši vads ir pušu. Naktī tas ir grūti. Telefonists iet gar vadu, laižot to starp pirkstiem līdz atrod pārrautu vietu. Tas arī naktī ir samērā vienkārši. Grūti tumsā atrast otro galu, kas varbūt aizsviests ar sprādziena vilni krietni sāņus. Dienā lieta ir krietni vienkāršāka, īpaši ziemā, kad uz baltā fona krāsainais vadiņš ir labi redzams. Taču arī pa dienu ir vēlams zināt, kur vads ir pušu, bet biežajās pretinieka apšaudēs vadus pārsita vairākkārt un nav nemaz vienkārši skraidīt to 1km distanci un piņķerēties ar vadiem, kad apkārt, tuvāk krīt pretinieka smago

ieroču lādiņi. Pie manis parasti uzturējās divi telefonisti. Žēl, ka esmu aizmirsis vārdu tam pelēcīgajam latgalietim vai Latgales polim, klusam karavīram ar palieliem zobiem, tumšmatim. Visus grūtākos gadījumus nokārtoja tieši viņš, kad tas otrs, paslaidais puisis ar pilnīgi latvisku uzvārdu sāka minstināties. Man bieži bija neērti, nūdien grūts ir sakarnieku dienests, to jūs varat man ticēt un tā veiksmīgs nokārtošana bieži maina kaujas norisi. Lai

gan mūsu smagās rotas ieroči galvenokārt bija aizņemti Blīdenes stacijas telpā, taču kritiskos brīžos varēju cerēt uz viņu pabalstu arī.

Es jau vairakkārt esmu minējis savu vecāko biedri majoru Reinholdu, un tā kā bijām draugi Reinholda izpratnē, tad zināju un ticēju, lai nu kā, bet viņš mani nepametīs. Bez tam tas būtu visa tā rajona sagrāve, un tad Dievs vien zina kā tā dzīve izskatītos.

Tuvākais aizstāvēšanās iecirknis varētu būt tikai bataljona bunkuru līnija gar mežmalu 1km Z no mums. Taču par laimi pretinieks bija jau izpumpējies un viņa uzbrukums bija glēvs, kaut kas līdzīgs tam pie Maķīķām un Bitšķēpiem. Viņi manā rajonā netika uz priekšu ne par pēdu, neraugoties uz mūsu slikto pozīciju. Taču tas prasīja nervus un nepārtrauktu uzmanību. Visas tās pus dienas pie Blīdenes es gulēju tikai pievakarēs, tad, kā to zinām no pieredzes nekāds nopietns pretinieka uzbrukums nebija gaidāms. Ap to laiku pierima pretinieka smago ieroču uguns, mēs šad un tad atvērām koka lūkas uz augšu, uz Sarmu priekšnamu, bet ar matraci aizbāzām caurumu pagraba stūrī, jo tumsā tur tik un tā nevarēja redzēt. Dienu mēs šo matraci izvilcām un tad sākās tas, ko es saucu par „acu kauju”. Šajā „kaujā” iegūtos rezultātus tūlīt drudzaini pārstrādāja manas smadzenes. Jau teicu, ka sagatavošanas uguns laikā nav daudz ko domāt. Jādomā par to, kas pašlaik notiek – vai traucējošā uguns vai piešaudes uguns. Traucējošā uguns, kas manas rotas rajonā bija pierasta lieta, daudz galvas laužīšanas neprasiņa, bet ne tā piešaude. Par kuriem pretinieks piešaudas, ar ko, ar cik baterijām. Jāsaka, ka iesākumā bija parasti traucējoša uguns. Tikai pašās beigās, kad 6.lieluzbrukums bija sācies, piešaude sāka pieņemt spēcīgāku. Tādai piešaudei parasti seko sagatavošanas uguns un uzbrukums. Tikai uzbrukuma vārda tiešajā nozīmē mēs vairs neredzējām, kaut uz manu pušu novērojuma pamata es bataljonam par to ziņoju visu laiku. Tas ir ļoti svarīgi, kaut daudzi to nesaprot. Sak, tā jau piešaude vien ir! Jautājums te tāds, kā jau teicu, cik baterijas piešauj un pa kurām vietām? Drīz sekos uzbrukums. Bataljona štābā to labi saprata un bieži man zvanīja Apinis – *pa kuriem šauj?* Es jau protams ziņoju Ezopa valodā – *tik un tik metru no tāda un tāda punkta*. Tas jau būtu galīgi muļķīgi, ja es ziņotu – sak piešauj par manu KP vai šādu un tādu vadu. Nezinu, cik pretinieks to ņēma vērā, bet mani ziņojumi parasti bija bezbēdīgi, sak mums viņa šāvieni neskādē, kau šāva tieši mani vai kādu manu vadu.

Apinis bija gudrs cilvēks un saprata tāpat un šīm pēdējām lielajām piešaudēm jau 6.lielkaujas laikā bija sava zīme, blakus II vada komandiera Kārļa Detlava svarīgajiem ziņojumiem.

Kamēr mani sakarnieki vai vadības grupas vīri tupēja pie pagraba cauruma un kurnēdami ziņoja par ienaidnieku lādiņu krišanas vietām, to pašu darīja Apiņa liktie arī bataljona KP vīri, kas tiem likās, ja nu netīši muļķīgs, tad viltīgs darbs, kas jauca kāršu spēli uz naudu, pankūku cepšanu virtuvē vai tamlīdzīgas derīgas nodarbības. Tikmēr II vada komandierim pavisam cita veida ziņojumi. Virsseržants Kārlis Detlavs pievienojās 3.rotai pa ceļam uz Blīdeni un es viņu tūlīt iecēlu Daukšta vietā par komandieri, bet Daukšts palika II vada seržants. Kārlis bija garš, plecīgs puisis manā vecumā ar smailu degunu un baltu trušādas jaku ar piedurknēm un vilnu uz āru. Viņš nebija liels runātājs, bet tāpat kā Mūsiņš runāja ātri un man viņš iepatikās uzreiz. Es nejutos viņā vīlies visu to īso laiciņu, kamēr viņš komandēja manu vadu.

Virsseržanta Detlava II vadu es biju novietojis kādu ½ km no sevis uz A un ZA, mājā, kurai nezinu vārda, bet to var atrast, jo neviena cita māja tur tuvumā nav. Arī šī ēka atradās klajā laukā uz tāda kā lēzena paugura. Satiksme man ar Kārli bija apgrūtināta. Kaut kur A Sarmām vilka kāds ienaidnieka ložmetējs, kas savus posta darbus nepārtrauca arī naktīs. Kā tur telefona vadus salaboja mūsu telefonists, to nezinu, kaut vadus uz Kārli pārsita reti. Savas neķītrības pretinieks varēja strādāt tāpēc, ka mums pret šo ložmetēju nekā nebija un no Sarmām un Kārļa mājas viņu īsti redzēt nevarēja.

Jau pašā sākumā pirmajā vai otrajā naktī Kārlis man sāka ziņot dīvainas vēstis. Viņš no savas mājas bēniņiem varot redzēt vairākus kilometrus tālu, DR pakalnu galus, brīžam braucot veselās auto karavānās, virzienā uz ZA, apmēram Blīdenes stacijas virzienā. Lai gan laiks tobrīd bija kā kuro dienu, te kusa, te piesala, te radās uz sniega sērsna, taču varēja piekrist mūsu pretiniekam, ka visumā sācies pavasara šķīdonis, kas neko neatšķīrās no laika apstākļiem marta pirmajās dienās. Tas viss rāda, ka pretinieka teiktais, ka 22.armijas sāktais uzbrukums marta sākumā nav izjucis sliktu laika apstākļu dēļ, jo 6.lielkaujas laikā apstākļi bija vēl sliktāki nekā marta pirmajās dienās. Un tieši vakarā ar šādiem laika apstākļiem neviens nekādu pretinieka uzbrukumu negaidīja, ne marta sākumā, ne vidū. Taču Kārlis turpināja nepārtraukti ziņot par ienaidnieka kustību un gatavošanos uzbrukumam. Es Kārlim neticēju, ka pretinieks sāks jaunu uzbrukumu šķīdonim palielinoties. Taču Kārlis bija neatlaidīgs, pat dusmojās. Vienreiz pat biju līdz viņam aizgājis, taču toreiz nekā nevarēja saskaņot. Vai tobrīd ienaidnieks savus braucienus pārtraucis uz laiku, vai kaut kas atgadījies. Nezinu un es nevarēju aiziet no sava KP un uzturēties savā kreisajā flangā, taču Kārļa novērojumi mani satrauca. Kamdēļ II vada komandierim jāziņo man tādas lietas, kas uz viņu pašu absolūti neattiecas. Parasti jau ziņo, ka ienaidnieks, lūk uzbrūk viņam, vai arī taisās uzbrukt, savelk tankus un karaspēku, pie kam vēl pārspīlē.

Bet Kārlis nē. Pie viņa viss mierīgi, izņemot to ložmetēju mūsu starpā, bet pretinieks lūk virzās uz viņu ļoti tāliem kaimiņiem. Ko tas varētu nozīmēt? Jau tad man tas kļuva skaidrs, bet tagad vēl skaidrāk. Tas nozīmē, ka šim vīram bija karavadoņa galva. Viņam neinteresēja tikai sava deguna priekša vien, bet Kurzemes fronte kā tāda. Ienaidnieks neuzbrūk man, bet tikai viņam, manam cīņas biedram. Vai tas nav tas pats?

Es nevarēju pie Kārļa iet bieži, bez tam arī pretinieks neuzbruka no vakara līdz rītam, galvenais kopīgā laikā. Acīmredzot ceļi tur nebija visai labi. Pāris naktis es uzkāpu savos bēniņos un tā kā no snaipera naktīs nebija jābaidās, tad izliecos pār lūku ārā. Nekādas auto prožektoru ugunis nevarēja saredzēt. Apvidus izciļņi un meži man traucēja vairāk nekā Kārlim. Taču brīžos, kad Kārlis man ziņoja par uguniem, es saredzēju diezgan augstu mākoņos šo uguns atblāzmu, pie tam ilgi. Tagad vairs negaidīju ne minūti, bet ziņoju tūlīt uz bataljona KP. Laikam gatavojās uzbrukumam. Tikko taču daļēji slapjdraņķa dēļ un šķīdoņa dēļ bija izjucis viens 04.03. sāktais pretinieka uzbrukums. Un tagad lai vēl lielākā šķīdonī sāktos atkal jauns uzbrukums? Neticami. Taču Detlavs neatlaidās un es arī nē.

Es jau agrāk minēju to majora niķi staigāt pa grāvjiem, pat bez brīdināšanas. To jau viņš mīlēja darīt pa dienu, ka te varēja šis tas atgadīties. Pie manis ciemoties gan viņi nāca reti. Īlenu kalnā nevarēja tā, kā te pie Blīdenes, pa tām sešām dienām, kamēr viņš vēl bija mūsu bataljona

komandieris, arī nemaz. Šoreiz es viņu tieši uzaicināju, pie tam naktī, ja ne pie Detlava, tad vismaz pie manis. Taču pa tām sešām dienām, kamēr viņi vēl bija pie mums, viņi neatnāca ne reizi, ne dienu, ne nakti. Biežās un dažkārt blīvās pretinieka smago ieroču uguns dēļ es jau pats arī apkārt nemētājos.

Tik vien kā uz bataljona KP dažas reizes atkārtēju, un stingri pie sava paliku, par ienaidnieka pārvietošanos Blīdenes stacijas un pa labi no tās virzienā. Abi ilgi pētījām kartes horizontāles un mežu starpas. Iznāca tā, ka diezin vai Detlavs uz to pusi kaut ko prātīgu var novērot. Kaut es pats nekā prātīga nebiju novērojis, taču iespītējos un paliku pie sava, ka ienaidnieks D no Blīdenes stacijas savelk spēkus. Es neteicu, bet klausījos Detlava niknajā un ātrajā izrunā un beigu beigās Reinholds nosolījās par šo lietu parunāt divīzijas štābā. Šī reize pienāca visai drīz. 15.03. Reinholdu mums atņēma un iecēla par 43.pulka komandieri. Viss notika tik strauji, ka pat atvadīties neuzspējām. Tieši tad, divīzijas štābā, viņš bija ieminējies par Detlava novērojumiem. Tur jau agrāk bija ienākušas šādas tādas aptuvenas ziņas par pretinieka spēku kustību. Tagad, kas par to pašu ieminējās Reinholds, kura vārdam vienmēr bijis liels svars, divīzijas komandieris to tūlīt novietoja Blīdenes stacijas rajonā, vienam kājnieku bataljonam rezervē ar dažiem smagajiem ieročiem. Šis bataljons, protams 42.armiju, kurā starp citu ietilpa 130.LSK 9kuru uz turieni pārvietoja no 22.armijas) un svaigas 8.igauņu korpuss, kas vēl nesen februāra vidū pa dzelzceļu bija no Igaunijas pārvietots uz Mažeiku rajonu, bet 13.03. sakoncentrēts uzbrukuma vietā D no Blīdenes (to liekas arī Detlavs bija novērojis) apturēt ienaidnieku nevarēja, vienīgi nedaudz nobremzēt, līdz uzbrukuma vietā pienāk kādi nebūt mūsu palīgspēki, šinī gadījumā mūsu 42 un 43 grenadieru pulki un šādas tādas vācu vienības un smagie ieroči. Ar visu to spēku samērs bija 1: 20 mums par sliktu. Jāņem vērā arī tas, ka pretinieks uzbrūkot pavasara šķīdonī bija sagatavojis mums pārsteigumu, jau savlaicīgi pievelkot smagos ieročus un pievedot munīciju, bet mums draņķīgi izjukušos ceļos vajadzēja uz ātru roku visu improvizēt un nebija jau arī nekā, ko pievilkt, taču arī lai gan pretiniekam transports bija apgrūtināts, taču viņam, ko pievest bija, bet mēs bijām spiesti knapināties un taupīt un tikai Remtes rajonā un manu triecienu pabalstot munīcija netika žēlota.

Var pilnīgi piekrist pulkvežleitnantam Kociņam, ka šo grūto kauju, kas izšķīra Kurzemes cietokšņa likteni, uzvarēja mūsu divīzijas labākās daļas – 43.un 42.pulki un Laumaņa bataljons. Mūsu 43.pulka II bataljonam šī cīņa sākās pāris dienas agrāk, nekā mūsu I bataljonam, jo mani nevarēja citādi nomainīt kā melnā naktī. Bez tam kaut kas aizķērās ar vāciešu nomainītu. Maiņa notika naktī no 20.03. uz 21.03. mēs sapulcējāmies drusku A no bataljona KP, kas atradās aiz manas 3.rotas labā spārna, pat drusku pakāpē uz Blīdenes stacijas pusi kādā kalnā, divstāvu ēkā, kur paēdām un dažas stundas gaidījām automašīnas. Mašīnas bija ļoti pārpildītas un ceļi ļoti slikti. Līdz Remtei vēl kaut kā varēja iztikt. Dažviet gan bija jāizkāpj un jāpastumj. Kaut kā aizkūlāmies garām Remtes ezeram gar Z, kur jau sākās rīta krēsla. Tikai nepilnus pāris kilometrus aiz Remtes, mežā un otrās šķiras ceļā pa mežu uz Novadniekiem, ceļš gandrīz nebija izbraucams. Vairāk iznāca iet

kājām nekā braukt, līdz izbraucot no meža, mežsarga Lūki rajonā mūsu mašīnas iegrima līdz asīm un te turpmāk vairs nekas nebija darāms.

Viss ceļš tālāk bija pilns ar mašīnām un lieltgabaliem, daudzas mašīnas ieslīpi sagāzušās grāvī, galvenokārt ceļa labajā malā. Noķēpājušies un slapji, šoferi rokas mētādami skraidīja pa ceļu un lamājās abās valodās. Kaut kur priekšā nurrāja kāds triecienlieltgabals, vai kaut kāds cits tamlīdzīgs vilcējs un mēģināja uz ceļa ieviest kārtību, kas bija ilgs un nepateicīgs darbs.

Izkāpt! Aiz manis skriešus maršs! – iebļāvās kapteinis Līdums, ko mēs diezgan veikli izdarījām. Kapteinis uzņēma gaitu D virzienā. Viscaur plašajā klajumā krita reti pretinieka smago ieroču lādiņi, taču par daudz reti un tie mums zaudējumus nesagādāja.

Mēs turējāmies vairāk pie meža R malas. Tālu nebija jāskrien. Kādās mājās, liekas tie bija Lapiņi, Līdums lika manai rotai novietoties un uzgaidīt, kamēr viņš atgriezīsies no pulka štāba. Pārējās rotas novietojās citās mājās. Visur te vēl dzīvoja privātie un arī mūsmājās saimniece tūlīt cēla katlu uz plīts un taisījās mums kaut ko pagatavot ēšanai. Diemžēl tur nekas nesanāca, jo mūsu kapteinis drīz vien bija atpakaļ un ļoti nevaļīgs. Ienaidnieks kaut kur priekšā bija pārrāvis fronti un ielauzies mežā. Mūsu uzdevums attriekt, citādi Kurzemei vakars, jo uzbrukums notiek plašā frontē un rezervju mums vairāk nav.

Vecīgā saimniecīte un vēl kādi citi sievieši vienam otram mūsu puisim sagrūda kabatās un tad mēs metāmies pakaļ kapteiņa Līduma drusku sakumpušajam garajam augumam, kas par spīti tam, ko viņš mums agrāk bija velnu dzīdams stāstījis par savām slimajām iekšām un dažādām veca vīra kaitēm (viņam proti tuvojās 40 mūža gadi), kāpēc viņš iedzert nekā stingrāku nevarot, ja nu vienīgi mazliet atšķaidīta spirta, rumu, konjaku vai notes gadījumā divreiz izlaisto paštecināto labo vīnu.

Tīri veikli cilpoja uz priekšu. Es par kapteini agrāk nebiju īpaši dzirdējis. Iepazīšanās nolūkos pāris reizes viņu apmeklēju Blīdenē, kur sakarā ar kapteiņa slimajām iekšām nekā cita nelietojām, kā vien divreiz izdzīto paštecināto.

Toreiz viņš man likās pēc īsta velna dzinēja un ar bailēm gaidīju, kas ar mums notiks kaujas laukā. Tagad jutos patīkami vīlies. Te būs viena viņa asprātība: *Ja tas karš vēl kādu pusgadu turpināsies, tad tas Preijers tālu tiks. Viņš jau tagad var izdzert gandrīz pusstopu bez zakuskām* (tas nu manuprāt ir drusku pārspīlēti teikts, taču tolaik tas no patiesības tālu nebija), *bez tam viņš ļoti labi zina kara vēsturi, kā par provi seno izraēļu karošanu ar vilistiešiem.*

Lieta tāda, ka pats Līdums zināja daudz un dažādu Vecā Stendera pantiņu, kā piemēram par apsolīto Ēģiptes tumsību, pasaules radīšanu vai kaut ko tamlīdzīgu.

Tā kā viena mana vecmāmiņa no Ārciema pagasta bija mācītāja un rakstnieka Neikena kaimiņiene, pie tam kā pusauga skuķis kalpojusi pie Neikenu mācītāja Dikļos, tad smalki apguvusi ne vien dikleniešu izrunu, bet lasījusi arī daudzas dievvārdu grāmatas un šo to no tā pastāstījusi arī man (kad biju mazs zēns). Tad nu vienreiz atļāvos nocitēt Līdumam to pantiņu, ko man kādreiz mācīja Neikenu kalponīte, pie kam šis variants par Goliātu Līdumam ļoti iepatikās.

Aplam bezkaunīgs lielmutis

Bij lielais Goliāts

Tam kauli bij kā ēzeļam

Balss kā bullim varenam

Varen nemīlīgs tam vaigs

Cik viņam liela ūsa bij

Ka pat uzskatīt bij bail.

Nezinu, vai es pareizi citēju, tomēr liekas gan. Kaut kur aiz Lapiņiem ieskrējām mežā un turpinājām skriet D virzienā.

Pēdējā kauja.

42. grenadieru pulka I bataljona uzbrukums un igauņu 8.korpusa trieciensmailes sagrāve 21.03. – 30.03.

Frontes nostabilizēšana uz aizstāvēšanās uz līnijas Pakalni – Brocēnu ezers
31.03. – 07.05.

Aiz Lapiņiem apmēram vienu kilometru rikšojām pa retu priežu silu. Pēc aprunāšanās pulka štābā kapteinim vairs nekādi joki nebija prātā. Nekādi Bībeles izteicieni, nekāda Vecā Stendera vai Ernesta Glika leksika. Viņš atkal bija īsta kaujas virsnieks. Tā garais, plecos drusku salīkušais augums visu laiku turējās bataljona priekšā. Aiz viņa visas mūsu rotas kā parādē. Vistuvāk meža malai mana 3.rota, tad aiz Līduma 2.rota, bet visdziļāk mežā 1.rota. Ap pašu kapteini Mūsiņš ar sava triecienvada puišiem. Vairs neatceros vai bija līdzī arī kāds štāba vīrs. Bataljona ārsts bija un kādi sanitāri. Apmēram A Durbēm gadījās kāds nepatīkams starpgadījums.

Ap šo laiku viss tas mierīgais sniega blāķis, ko putenis bija sadzinis pirmajās dienās beidza kust. Visi grāvīši un upītes bija līdz malām pilnas. Tagad mūsu ceļā gadījās kāds liels meža novadgrāvis vai iztaisnota upīte. Straumes nebija un ledus nebija izgājis. Tas kusa tāpat uz vietas, bija kļuvis zilgani pelēks un ūdens pacelts uz augšu. Pārlēkt nebija iespējams. Arī man nē, kas senāk varēja veikt līdz sešus metrus tālus lēcienus. Nekur tuvumā neredzēja ne tiltiņa, ne laipas. Taču mūsu kapteinis atrada visai vienkāršu paņēmieni – *Jūs te garie uzmaniet tos mazos, ka neaiziet pa burbuli. Ieročus virs galvas. Sargājiet tanku dūres* – tā šis senvēstures un svēto rakstu pratējs iebļāvās un metās iekšā grāvī. Mēs pārējie itin kā parādē aiz viņa. Mums tiem garākajiem, tik traki nebija, ūdens sniedzās līdz padusēm. Posts bija ar mazākajiem. Daudzus nācās vilkt krastā pasniedzot pretim šautenes.

- *Nožņaudzīt drēbes, nevilkst nost zābakus un rikšot tālāk* – kļiedza kapteinis ūdenim zābakos šļakstot un rikšojot tālāk.

Mūsu rindas bija gan pajukušas, bet vadi tomēr turējās pie rotām. Taču tagad es vienu otru reizi iedomājos – kā tur īsti bija ar pirmo rotu. Vai tikai toviet kāda daļa no tās, kas atradās dziļāk mežā un kuru komandēja kāds pavājāks leitnants, nav patiešām sākusi žņaudzīt drēbes un kaut kā tamlīdzīgi seboties, tādejādi atpalikusi un vēlāk noklīdusi, jo mēs pēc kāda ½ km mainījām virzienu. Tas tā varētu būt un notikt. Bet mēs ar Robertu Lāci ļekojam kapteinim pakaļ un līdz ar mums mūsu rotas. Un Lācis, kas bija jaunāks par mani un jautras dabas vēl paspēja iesaukties – *Redz, kā mūsu ar iekšām slimais kapteinis deso. Tā vien skaties, ka tiec viņam līdzī.*

Es toreiz nedomāju nekā. Tikai vēlāk, kad mums ar Lāci igauņu pusielenkumā gāja grūti, man ienāca prātā, ka pie tās upītes, kanāla, vai kas nu tā īsteni bija, vajadzēja kādas minūtes uzkavēties un sakārtoties. Vēlāk tas būtu atmaksājies, pietrūkstot veselai rotai mēs ar Lāci nevarējām izpildīt dienas uzdevumu, neieņēmām otro mērķi, ļāvām pretiniekam attapties un tādejādi zaudējām vairākas dienas sīvās aizstāvēšanās kaujās Tīreļu un Galenu rajonā. Taču varēja arī būt tā, ka noklīdušie atradās vēlāk un tika iesaistīti kaujā Z Kaulačiem, kur pretinieks izdarīja stipru spiedienu pret pulka II bataljona atliekto flangu un 43.grenadieru pulku.

Pēc uzvarētās 6.lielkaujas par šīs kaujas detaļām netika runāts. Tagad gandrīz visi tās dalībnieki ir miruši. Neko vairs neizdomāsi.

Turpmākais skrējienis daudziem sagādāja lielas grūtības, īpaši tiem, kas bija tērpušies mēteļos un kuri nesa vai nu ložmetējus vai munīcijas kastes. Man un

Detlavam bija vieglāk, mums bija baltas vestes ar vilnu uz āru, viņam ar piedurknēm, man bez tām – bezrocis. Nepilnu kilometru aiz tā grāvja mēs mainījām virzienu, šķērsojām Kaulaču – Tālmaņu ceļu D no mežsarga Tālmaņa. Šī ceļa R pusē bija sagāztas garas priežu grēdas apmēram kakla augstumā, bet aiz šīm grēdām atradās divi vācu triecienlielgabali, kas brīžiem izšāva D virzienā uz Ceplīšiem un mežu D no tiem. Uz vācu kara kartes 1: 50 000 Ceplīši ir apzīmēti ar vārdu Ziegeli, kas latviski izskanētu „ķieģeļnīca”. Taču tas bija neliels kaļķu ceplis ar resnu torni un uzbraucamo vietu. Šo cepli bija ieņēmuši igauņi, bet pagaidām viņi klusēja. Ceplīši atradās plaša tīruma vidū un D no tiem mežā arī igauņi.

Šos triecienlielgabalus no R puses apsargāja paplucis, neliels vads ar diviem ložmetējiem, kas brīžam atklāja uguni uz mežu DR no Tālmaņiem, kur arī, acīmredzot atradās igauņi. Šie te vācieši bija vienīgais spēks, kas neatļāva izlauzties pretiniekam Vikstrautes virzienā. Šie karavīri izskatījās ļoti noguruši, likās ka viņi te atradās no vakardienas. Abi ar Lāci aizgājām līdz Līdumam pie vāciešiem aprunāties. Tūlīt noskaidrojās, ka neesam nokļuvuši īstajā vietā. Mums vēl bija jāpskrienas kādi 1,5 kilometri pa mežu uz D, otrpus lielceļam. To bez kavēšanās arī izdarījām. Pat uzpīpēt kārtīgi neiznāca. Pēc kāda kilometra meža ielokā ieraudzījām nelielu jaunsaimniecību – Vipsterus.

- *Doktor, te būs tava saimniecība, pārsiešanas punkts*, - ātri steidzoties ar roku pameta kapteinis un mūsu neliela auguma ārsts doktors Krauklis bija aizgājis uz augšu, līdz ar pāris sanitāriem un savām somām palika pie mums.

Dažus simtus metru aiz Vipsteriem atkal sākās mežs. Jāpiezīmē, ka visā tajā gabalā, no vācu triecienlielgabaliem līdz meža stūrim D Vipsteriem, neatradās neviens karavīrs, neviens ierakums. Kaujas troksni varēja dzirdēt kādu kilometru tālāk D un Z Kaulačiem.

Kapteinis pārgāja rikšos, mēs arī. Nekad vēl uz kauju tā nebiju steidzies kā šoreiz. Drīz sākās pavirši veidoti mūsu II bataljona ierakumi ceļa grāvī, A tam un reti posteņi.

Arī mūsu puikas bija pelēki no noguruma un negulēšanas. Domāju, ka vienu dienu agrāk nekā mēs. Nebija laika aprunāties, bataljona pavirši celtie bunkuri atradās netālu no meža stūra, paugurainā vietā, Z Pakalniem. II bataljona komandiera kapteiņa Šeibeļa KP turpat vai pie priekšējiem ložmetējiem, vien metrus 25 – 30 no tiem, kas ir liels retums priekš bataljona KP, patiesībā izmisuma pilns solis. No tik tuva attāluma grūti vadīt pat rotu, kur nu vēl bataljonu. Tāpēc mēs jau arī laikam tā steidzāmies. Kā te izskatījās frontes līnija, to aptuveni uzzināju tikai daudz vēlāk un arī ne pa visu iecirkni, vien pa to daļu no Pakalniem līdz apmēram vienu kilometru A Brinķiem, ko mēs atņēmām pretiniekam. Mūsējie bija stipri atspiesti atpakaļ Blīdenes stacijas – Remtes virzienā, taču fronte tur pārrauta nekur nebija. Taču te bija pārrāvums, jo mūsu II bataljons neatradās ar fronti pret D, kā tas bija sākumā, bet ieņēma it kā šķērspozīciju – ar fronti pret R.

Tie divi vācu triecienlielgabali un papluinītais kājnieku vads pie šiem lielgabaliem laikam bija vienīgais, kas sargāja telpu ap Vikstrauti un Tālmaņiem, jo D no Tālmaņiem līdz pat mūsu II bataljonam, kādus 1 ½ kilometrus bija pilnīgs tukšums. Nekādu īpašu kaujas troksni mežā D Vikstrautei un ap Brinķiem nedzirdēja. Pārrāvuma vieta vēl bija glābjama. Pēc kādas dienas, varbūt pat šovakar jau bija par vēlu, jo kā redzams divīzijai rezervju vairs nebija. Šeibeļa bunkurā mūs gaidīja pulka adjutants Lūkins, ar pulka komandiera pavēli, nervozs un uztraucies, toties kapteinis Šeibelis bija mierīgs. Līdums tūlīt saņēma kaujas pavēli. Tā bija ļoti vienkārša – **Pretinieks, 8.igauņu korpuss pārrāvis mūsu fronti apmēram 3 kilometrus platā joslā starp Kaulačiem un Brinķiem, pārgājis Remtes – Brocēnu lielceļu un plūst iekšā meža malā, kas Z šim ceļam. A viņš sasniedzis līniju Kaulači – Tālmaņu mežsarga D rajonu. R turas atbalsta punktu veidā atsevišķas vācu daļas, R gar centrālo Z – D virzienā gājušo stigu. Ne R Apšenieku – Celminieku virzienā, ne Z ap Vikstrautes – Ildzes ezeru pretinieks mežmalu nav sasniedzis. Lai tas nenotiktu 42.grenadieru pulka I bataljonam nekavējoši uzbrukt pretinieka iebrukuma ķīlim un nogriezt to pa līniju Pakalni – Tīreļi – Galenes – rajons ZR no Brinķiem un savienoties ar vācu daļām, kas savukārt mēģinās izdarīt uzbrukumu A virzienā. Uzbrukumu ievadīs spēcīga, bet īsa artilērijas uguns, pēc tam bataljonam mesties triecienā. Uzbrukumu ieteicams izvest ķīļveida kaujas izkārtojumā, rota trieciena smailē, pārējās sargāt triecienrotas sānus un aizmuguri. Sasniedzot bataljona mērķi – šauro meža pļaviņu, bataljonam sakārtoties un ja vajadzīgs artilērijas atbalsts, tad sazvanīties ar Štālu. Censties saņemt gūstekņus. Šajā rajonā mums to nav. Mēs ceram uz slaveno Reinholda bataljonu (Līdums drusku saviebās). *Tagad Jāni saki, kas tev sakāms, bet īsi. Es zvanišu tikām uz pulka štābu* – pavēli pabeidza Lūkins.**

Par pavēles nodošanas laiku es divreiz paskatījos Līdumam acīs un divreiz, šķiet pasmaidīju. Pirmo reizi kapteinis uz mani neskatījās. Tie bija vārdi kā „vācieši savukārt mēģinās izdarīt uzbrukumu A virzienā”.

Es tobrīd domāju tāpat – domājis būtu tāpat, nevis domājis, bet skaļi pateicis Reinholds – *Ne sūda tie vācieši netaisīsies pretim nākt. Viņi tupēs pie savām špicēm (MG – 42) un gaidīs mūs.*

To otro reizi mēs ar kapteini saskatījāmies, taču grūti pateikt vai viņš arī smaidīja. Tas bija tad, kad adjutants ieteicās, ka vienai rotai jābūt priekšu triecienu smailē. Skaidrs, ka smailē iešu es. Pavēle bija skaidrāka par skaidru. Viss atkarājās no tā, cik lieli pretinieka spēki saplūduši mežā un cik tālu no mums atrodas vācieši. Kamēr Lūkins ņēmās gar telefonu, Līdums uz ātru roku paskaidroja to, ko es jau nojautu – *Triecienu smailē ies 3.rota, labos sānus sargās 2.rota, kreisos 1.rota. Bataljona KP līdz nomaiņai paliks te. Bataljona komandiera vietnieks uzbrukuma laikā būs leitnants Preijers. Viņš arī pakorigēs uzbrucēju darbību, ja vajadzēs.*

Sasniedzot bataljona pirmo mērķi, kapteinis man personīgi ieteica rīkoties pēc apstākļiem. Te ir viena tumša lieta – 1.rota. cik pirmās rotas vīru bija bunkura apkārtnē, grūti pateikt. To daudz nebija. Bet pavēle atdota it kā bataljonā būtu pilnas trīs rotas. Melnās dienas mūsu bataljons bija pārdzīvojis. Manā rotā skaitījās kādi 90, vai drusku vairāk, Lācim ap 70, bet 1.rota bija, manuprāt jau tā skaita ziņā tā mazākā – tur bija kādi 50 vīri vai drusku vairāk, tas ir tikpat daudz cik bija visā bataljonā mūsu vismelnākajās dienās janvāra sākumā, kad majors Reinholds mani iecēla par šo bataljonu atlieku komandieri, tagad 4 reizes vairāk.

Pēc igauņu sakaušanas kapteinis Līdums sāka audzēt pārējās rotas, pie tam, liekas tas bija aprīļa vidū, 1.rota saņēma kārtīgu komandieri – kapteini Kļaviņu, ļoti pieredzējušu, klusu, solīdu virsnieku.

Atlikušajā kara daļā rotas vairs neko neatšķīrās lieluma ziņā, tāpēc ka manējie visus mēnešus būdami it kā privilēģētā stāvoklī drusku izlaidās tad, kad vairs nopietnu kauju vairs nebija.

Vienīgi izcila bija mana vadības grupa seržanta Ķikuta vadībā. Nebūtu uzbrukums tik sasteigts, es varbūt ievērotu cik niecīgs sarucis 1.rotas sastāvs. Te kļuva pielaida Līdums, smalki neievērodams, kas notiek viņa bataljonā un es, redzēdams cik mierīga kļuvusi 1.rota, palūdzu 1.rotas vietā nolikt 2.rotu, kur viss bija pilnā kārtībā.

Uzbrukuma virziens gar Pakalnu – Tīreļu meža malu bija daudz bīstamāks un svarīgāks nekā 2.rotas maršruts, jo ne Ceplīšos ne tālāk mežā, kā vēlāk noskaidrojās, lieli pretinieka spēki nebija. Taču to nu gan iepriekš nevarēja paredzēt. Bet tomēr.... Mana rota it kā zinādama mūsu uzdevumu jau iepriekš bija nostājusies vidū, tāpat 2.rota pa labi.

Sagatavošanās uguns bija pamatīga un precīzi un lādiņi gūlās tieši tur, kur bija vajadzīgs, patālu no ceļmalas krūmiem lielajās priedēs.

Šķiet, ka šāva kāda smagā baterija, jo daži krāteri, kā vēlāk izrādījās bija visai lieli. Tik precīzu šaušanu redzēju pirmo reizi. Taču mēs atradāmies Kurzemē, bijām nabagi un lielu šķiešanos ar artilērijas lādiņiem nevarējām atļauties. Pulka adjutants Lūkins visu laiku nemierīgs skraidīja gar bunkuriem ar pulksteni rokās. Te pēkšņi viņš iebļāvās un sāka mētāties ar rokām pa gaisu – *Sākt, uz priekšu uzbrukumā!*

Sagatavošanās uguns vēl nebija beigusies, bet tai acīmredzot drīz vajag beigties – *Aiziet puikas!*- es pamāju ar roku un mēs metāmies pāri ceļam.

Labi grantētais lielceļš bija līdzens kā galds, tikai drusku uzrūdzis kā jau pavasarī. Nevienas pēdas. Nekāda uguns no Kaulaču puses, tikai tās dažas retās it kā netēmētās lodes no meža. Arī savu rotu biju nostādījis ķīļveidīgi. Priekšā es ar vadības grupu un Vītiņa III vadu, pa labi Kāpostiņa vads, pa kreisi Detlava otrais. Redzot cik vāji un neapsargāti būs mani kreisie

sāni pret Pakalniem, teicu Detlavam drusku atpalikt, vismaz par metriem 50 – 100. Diemžēl, bet varbūt paldies Dievam, Detlavs nebija tas vīrs, kas kaut kur gribētu būt otrais vai trešais. Tiklīdz es ar Vītiņu bijām pāri ceļam, tā turpat blakus pa kreisi zibēja arī Kārļa baltā trušādas jaka. Tā kā krūmi un pavasara ūdens piedranķotā zeme gar Pakalniem turpinājās vēl patālu uz priekšu, līdz pat Tīreļu drupām, tad spraukties pa krūmiem gar mežmalu bija arī grūti izpildāms darbs un Kārlis pievirzījās man tuvāk līdz ar sava vada seržantu kaprāli Daukštu un tagad jau aprāvo vadu, akcents, vai nu es to gribu, vai nē, man tagad no I vada jāpārceļ uz bijušo II, Daukšta vadu un viņa komandieri Detlavu. Vītiņš ar savu III vadu kā labi ieeļļota mašīna mierīgi un vēsi rikšoja dažus soļus man pa priekšu, bet rotas labajā flangā to pašu darīja I vads ar komandieri seržantu Ķikutu priekšgalā, kaut tam biju pieteicis drusku atpalikt. Taču mani vārdi zaudēja spēku tālab, ka arī Lāča brilles turpat vien zibināja Kāpostiņam blakus. Lācim jau it īpaši pats kapteinis bija pieteicis atpalikt no manis vismaz kādus 100 – 150 metrus, taču redzot, ka es ieskrēju mežā, arī Roberts nebija varējis nociesties un doties pāri ceļam, bet tā kā viņa rajonā krūmu bija mazāk, tad viņi drīz vien mūs piedzina un tagad mēs visi praktiski atradāmies vienā līnijā. Kamēr vēl pa krūmu starpu lielceļu vēl varēja redzēt, es brīžiem pametu acis pa kreisi, uz Kaulaču pusi. 1.rotas nebija. Ne viņu komandieris, ne kāds kareivis. Viss mans kreisais spārns pret Pakalniem bija atklāts, protams, ja neskaita krūmus, kas mūs pagaidām piesedza no pretinieka skata. Tūlīt bijām no krūmiem ārā un uzgājām virsū pāris pretinieka posteņiem. Nekavējoši es padevu „urrā” un pretinieks aizlaidās, bet ne tālu. Te sākās mūsu artilērijas apšaudes lauks un pretinieka pozīcija bija bijusi šeit, no kurienes gan lielākā daļa bija aizbēgusi. Zemē gulēja pāris pretinieka kritušie un kāds viņu kājā ievainotais. Tajā pat laikā ievainoja arī dažus manējos. Kareivju vārdus diemžēl neatceros, bet rokā vidēji smagi sašāva manu vadības grupas komandieri Stvikšu. Kamēr turpinājās ienaidnieka kājnieku ieroču uguns, manējie pārtrauca tiešu frontālu skrējieni, bet pārskrēja pa vienam no koka uz koku. Kritušo man, paldies Dievam nebija. Tūlīt mēģināju sazināties ar ievainoto gūstekni, kas šauteni aizsviedis, tupēja paceltām rokām uz ceļiem. Tikai diemžēl viņš neviena vārda ne krieviski, ne vāciski nesaprata, tikai igauiski. Teicu saviem ievainotajiem (to bija kādi 3 vai 4) palīdzēt gūstekni nogādāt pie kapteiņa, kas kā pats izteicās veclatviešu valodā, prata runāt „mēlēs”, tas ir svešvalodās, to skaitā arī kaut cik igauiski.

Kā vēlāk noskaidrojās pēc sakaušanas, kas nāca grūti, mūsu kapteinis, pat cīņu otrajā posmā, kad notika lielie igauņu pretuzbrukumi, nācās pat „mēlēs” dziedāt, pie tam igauiski, ko Reinholds nekad nebūtu dabūjis gatavu, pat prātā tas viņam nekad nebūtu dabūjis gatavu, pat prātā tas viņam nebūtu iešāvis.

Un visi laiku mani vadi aiz kokiem slēpdamies no pretinieka uguns virzījās uz priekšu līdz ieraudzīja šauru, kūlainu pļavu ar strēmeli, mūsu bataljona pirmo mērķi. Pļaviņa atradās tieši Z Galenu nelielajai jaunsaimniecībai. Te Detlavs, kas virzījās kā jau teicu, kreisajā spārnā, izdarīja strauju izrāvienu. Viņš uz šauras pļaviņas, netālu no Tīreļu mežmalas bija ieraudzījis pretinieka tanku. Nezinu, kas tas bija par tipu, jo tankos daudz neorientējos. Detlavs, pagrābis no kāda karavīra tanku dūri, to sašāva ar pirmo šāvienu un tanks aizdegās. Diemžēl notika nelaime. Šis mans lieliskais virsseržants tanku dūres cauruli bija par seklu iebāzis padusē un apdedzināja ar uguns vērpeti kā padusi, tā daļu pleca. Par daudz straujš bija šis mans

virsseržants. Visa viņa trušādas jaka gruzdēja un miesa zem tās bija apdedzināta. Kaujas lauks viņam bija jāatstāj. Viņš jau to negribēja darīt, bet sāpes bija par daudz plašas un lielas. Nācās man šķirties no sava krietnā vada komandiera un par vada komandieri kļuva mans vecu vecais, jau desmitām reižu minētais II vada seržants Daukšts. Tā mēs sasniedzām savu pirmo mērķi. Nu man bija jāapskatās, kas un kā. Par 2.rotas kritušajiem negalvoju varbūt, ka bija kāds arī kritis, bet Lācim bija kāds pāris ievainoto. Man no ierindas bija izgājuši kādi 5 vīri, pie kam smags zaudējums bija Detlavs un Svikša. Vadības grupā man nebija ar ko viņus aizvietot. Kreisajā sānu sargā – 1.rotā nebija neviens ne kritis, ne ievainots, jo šī rota ar savu komandieri priekšgalā ceļu neizšķērsoja, bet viss mans kreisais flangs pret ienaidnieku uzbrucēju bāzi – pret Pakalniem un Tīreļiem vaļā. Tur nebija neviena karavīra. Pagaidām no D nestrādāja neviens pretinieka ložmetējs, bet gan jau sāksies! Pretinieks jau nebija tāds idiots, lai nesaprastu ko šis mūsu pasākums nozīmē. Ko man pašreiz vajadzētu darīt? Uzbrukt? Es varbūt varētu itin veikli sasniegt pirmās vāciešu daļas.

Nu kur tad! Nu un tad! Man taču visa aizmugure paliktu tukša. Ko tas dotu, ja mēs atrastos visi tur aiz meža pie vāciešiem! Tad frontes pārrāvums būtu aiz mums, tagad daļa no tā gandrīz bija vai aizbāzta, ja vien vācieši paliks uz vietas. Gan jau es pats to uzzināšu.

Otrs straujš uzbrukums arī bija grūti izdarāms. Priekšā, otrpus pļaviņai bija mūsu artilērijas sagāzts priežu blāķis. Tam tā viss neizskriesi cauri, un no tās puses, kaut nekārtīgi, tomēr darbojās ložmetēji. Pretinieka uguns nebija vienīgi no Ceplīšu puses, no aizmugures un pagaidām no Tīreļiem. Bet būs, no Tīreļiem būs, tas nevar būt, ka no Tīreļiem nebūs! Nevar paturēt visu D mežmalu vaļā. Un Līdums bija teicis, lai es rīkojos pēc apstākļiem. Tiesa bija runa arī par artilēriju. Drīz man ievilks telefonu. Varēšu varbūt artilēriju pasūtīt. Bet pa kurieni? Vai pa priekšu, kur jau tā ir sagāzts krietns koku blāķis, bet pretinieks nav redzams. Vienīgi dzird, ka kokos plakšķ viena otra viņa šauta lode. Lācim priekšā mežs retāks, viņa ložmetēji sākuši uguns kauju. Es baidos iet uz priekšu un atstāt tukšu aizmuguri pret ienaidnieka galveno uzbrukuma bāzi. Es jūtu, ka to nedrīkst darīt. Telefona nav. Eju pie Lāča un palūdzu vienu dūšīgu vadu ko nolikt sānos, tur kur bija jābūt I rotai. Lācis ir „skops” cilvēks, labāk ņem, nekā dod, bet šoreiz dod uzreiz. Viņš taču arī ir virsnieks, kaut jauns un saprot, ka mums te abiem vakars gandrīz. Viņš iedod man savu labāko seržanta Smiltiņa vadu (Smiltiņš toreiz 09.05. kopā ar manu vadības grupu pameta Robertu un mežā pie Kuldīgas iegāja kopā ar mani). Tas ir liela auguma vīrs, pašaurām acīm un liekas, ka mūžīgi nedzītu tumšu bārdu. Kluss, nerunīgs, neredzēju viņu smaidām, drošs.

Viņa vads tūlīt izvēršas starp Pakalniem un Tīreļiem, ūdeņainos, sniegainos krūmos. Un bija arī pats pēdējais laiks. Tūlīt pa brīžam dzird no Pakalnu krūmiem īsas mūsu „fiksā” kārtas. Ienaidnieks sācis rosīties. Man ievilk telefonu. Esmu apmeties no pļaviņas kādus 60 vai 70 metrus lielā, mūsu artilērijas izsistā bumbas bedrē, ko puiši gar konusa malām veikli izklājuši ar skujām. Kamēr palīgspēku nav, mēs te aizstāvēsimies. Sarunāju ar Robi panākties uz priekšu, ieliecot fronti. Tikai viena grupa viņam palika sargāt sānus, jo no Ceplīšiem neatskan ne šāviens. Es savukārt tikai vienu Kāpostiņa vadu atstāju priekšā, bet Daukšta vadu un III Vītiņa vadu pie Galenu upītes taisnā leņķī pagriežu ar fronti pret ienaidnieku, norādot papildus šaušanas sektorus uz Gelenem, no kurienes pagaidām neatskan

neviens šāviens, kaut Galenes nav tālāk par 150 metriem no mums. Daukštam ir bijušie vecās mūsu pozīcijas grāvji, taču ūdens tur līdz ceļiem. Izsmels kādu daļu pa nakti. Uguns D postījusi mūs, ložmetēju uguns. Nevar saprast un redzēt no kurienes šauj.

Man zvana Līdums. Kā iet? Slikti, jo 1.rota nav izpildījusi pavēli. Tādā veidā es tālāk atsakos iet. Igaunī sāks pretuzbrukumu un mūs ar Lāci pilnīgi ielenks. Kur ir pirmā rota? Pa mežu izklīdusi, kaut to pašlaik lasot kopā. Bez tam pretinieks stipri spiežot no Kaulačiem, pret mūsu II bataljonu un 43.reinholda pulku. Tur esot kaujā iesaistīti arī kādi pirmās rotas vīri. Labs ir, tad uzbrukumu turpināsim kad 1.rota būs savā vietā, ja vien igauņi pret mani nesaviļks svaigus spēkus. Kas tur priekšā šauj? Uguns kauja, drusku Lācim, bet drusku arī manējiem. Uz Tīreļiem un arī Pakalniem. Vai pa rajonu starp Remtes ceļu un dzelzceļu nevar drusku nogāzt ar artilēriju? Artilērija aizņemta pie Kaulačiem un Kaķaragiem. Nu tad iztiksim. Bet tu savukārt paskubini vāciešus. Tajā pusē kapa klusums. Mēs ar Lāci noturēsim pirmo mērķi. Labs ir, turieties! Ja varēšu, tad palīdzēšu.

Tā tad norunājām ar Līdumu, ka pagaidām paliksim uz vietas pie bataljona pirmā mērķa. Vēlāk tad redzēs. Ienaidnieka spiedienu uz Vikstrauti tomēr esot atslābis. Arī viņš baidās par savu aizmuguri.

Lāča 2.rotas apmešanās vieta ir drusku labāka, sausāka, mūsējā ir slikta. Ierakumus rakt nav jēgas. Pats galvenais – ierakums ko ieņem IV un II vads gar mežmalu ar fronti pret D, tāpat 2.rotas man aizdotais seržanta Smiltiņa vads ir līdz ceļiem pilns ar ūdeni. Zēni jau ar katliņiem smeļ, bet izlietais ūdens turpat vien tuvumā kaut kur ir un pēc laiciņa atplūst atkal atpakaļ.

Pagaidām smago ieroču uguns dragā kaut kur Kaķaragu – Jaunkaulaču rajonu. Pa mums nē, laikam tāpēc, ka pagaidām uzvedamies godīgi un ienaidniekam nav arī pilnīgi skaidrs vispārējais atāvoklis. Mēs te atrodamies it kā sazobē – mežsarga Tālmaņa rajonā mūsējie, Ceplīšos un meža R pretinieks. Visa meža strēmele Z no Tīreļiem līdz Pakalniem mūsu rokās, tālākais rajons D no Remtes – Brocēnu ceļa pretinieka rokās. Vai nu abi pretinieki izstrādā jaunu kaujas plānu, vai arī nogaida ko darīs pretinieks, drīzāk jādomā, ka pirmais variants, bez tam tie Jaunkaulači un Kaķaragi. Nu, kas būs, to redzēsim! Šķiet, ka klumburu klumburiem cauri 2.rotas ieņemtajam rajonam ierodas Ešmanis un Dembovskis ar munīciju un vakara krēslā arī uztura vedēji. No bataljona neierodas neviens, ne Līdums, ne kāds cits. Ceplīši klusē, no R un D retas ložmetēju kārtas.

Mēģinājām kaut kā iekārtoties. Neatceros kā iekārtojās 2.rota. manuprāt viņiem bija vieglāk. Sausāks. Mums gāja grūti. Galvenais bija egļu zaru kaudzes, ko no stumbriem nokapāja ar durkļiem. Es biju naivi iedomājies lietot to pašu paņēmienu, ko lietojām pārgājienos gulot uz kailas zemes, piemēram, pārgājienā no Ostrovas rajona uz Aljo ezeru un no tā savukārt uz Latviju. Taču toreiz laiks bija naktis samērā sauss un silts un lidmašīnu bumbu bedrēs varēja izvēlēties. 1944.gada vasara bija visumā karsta un sausa, varēja gulēt bez skujām, tāpat uz kailas zemes. Te nelīdzēja tas, ka smago lādiņu krāterus izklāja ar skujām. Ūdens piepludināja krāteri un gulētājs drīz vien atradās vismaz līdz ceļiem ūdenī. Bez tam nakts sāka skaidroties, iemirdzējās pa zvaigznei un sāka piesalt, bet drēbes mums bija slapjas jau no priekšpusdienas. Tās tagad sasala un mēģinot mēteļu krokas iztaisnot, lūza kroku vietās. Taču kā tas gadījās kā nē, mēs ar kaprāli Blūmu

bijām uz kādu laiku iemiguši gandrīz līdz jostas vietai ūdenī un sekas nelika ilgi gaidīt, pēc kādas dienas.

Taču vispirms bija kapteiņa Līduma zvans, tā ap 0400, vēl melnā naktī. Frontē viscaur valdīja klusums, vienīgi šur un tur uzšvirkstēja pa raķetei. Biju līdz jostai slapjš un galīgi pārsalis. Paņēmu ziņnesi un gāju. Jāiet bija kāds kilometrs. Lācis palika savā vietā. Tumsā labi neredzēju vai Līdums apmeties bijušajā Šeibeļa bunkurā vai nē. Liekas, ka tur. Bunkurs bija ļaužu pilns, liekas tur bija Robčiks, Mūsiņš, Zutis un citi, kas parasti uzturējās KP. Visus II bataljona vīrus neredzēju. Nebija arī pulka adjutanta Lūkina. Līdums man tūlīt atklāja brīnišķīgus plānus. Vairs neatceros plāna autorus, vai tie nāca no divīzijas vai no pulka vadības. Tāpat nezinu vai Līdums bija uzdrošinājies pulka vadībai atklāt to nesmukumu ar pirmo rotu un to, ka kādu kilometru mežā bataljona priekšā atrodas nevis trīs rotas, bet divas rotas un ka puse no D frontes un gandrīz visa Z fronte ir vaļā, izņemot vienu Lāča kaujas grupu.

Es uzskatu Līdumu par labu bataljona komandieri, taču šajā lietā un vietā viņš nejauki to lietu saputroja, jo neteica, kas ar to I rotu galu galā bija. Tad tāds plāns nevienam pat galvā nebūtu ienācis un proti, nakts uzbrukums, lai savienotos ar vāciešiem, kas, kā jau domāju uz priekšu neesot tikuši, kaut arī atkāpušies neesot. Par šādu nakts pasākumu es biju ārkārtīgi pārsteigts. Pat tad, ja visas trīs bataljona rotas būtu pilnā sastāvā, tad uzbrukums bija jāturpina tā kā dienā bija teikts Lūkina nolasītajā pavēlē.

Visu garo ziemu es jau un šo to biju mācījies no majora Reinholda, ja neko citu, tad viņa runas toni un uzstāšanos. Runāju tieši – *Vispirms, kur pašreiz atrodas 1.rota? Nu jā, tā jau esot, ka nav iznācis kā domāts. Uzbrukuma sākumā tieši pa I rotu ienaidnieks no Kaulaču rajona esot atklājis stipru uguni. Vīri meklējuši aizsegu mežā un dažādās bedrēs un kad nu mūsu divu rotu uzbrukums esot sācies, grūti bijis viņus savākt kopā. Bez tam tas viņu komandieris! Ko tur teikt? Vēl tagad neesot pat puse dabūta rokā, dažs vēlāk pieklīdis II bataljonam un cits atkal 43.pulkam, es taču zinot kāds ir Reinholds. Runāju es – Pirmo mērķi mēs ieņēmām ātri (Līdums – ļoti ātri) un ienaidnieks laidās, būtu varējuši tāpat turpināt un tagad jau būtu apkampušies ar mūsu vācu draugiem, kaut arī viņi ne soli nepanāktos pretim. Bet redz, tagad mums neliels pārvēsums ir priekšā, bet tad mums tas būtu uz laiku aiz muguras, kamēr nokārtotu fronti, bet pašreiz mēs nekādu aizmuguri nevaram nokārtot, kaut aizņēmos no Lāča vienu vadu. Bez tam mūsu artilērija sagāzusi priekšlaukā tādu elli, ka tur pat dienā grūti izspraukties. Tagad naktī es nekādā gadījumā to neapņemos izdarīt. Kas tad to varētu izdarīt? Mēģināt var Mūsiņš, bet neticu, ka viņam tas izdosies, bez tam ar vienu vadu. Varbūt varētu kaut kā izspraukties, taču būs līdzī jājiet arī citiem, lai nepaliktu aizmugurē tukšums. Dod man I rotu un sameklē tai citu komandieri. Tad rīt, kaut vai krēslā mēģināšu, tagad naktī neiznāks ne man ne Mūsiņam.*

Ja mūs te mežā sagraus, ko tad divīzija liks vietā? Jā, bet ienaidnieks jau arī demoralizēts. – Vai pie Kaķaragiem un Jaunkaulāciem arī? Līdums sāka kustināt žokļus, it kā košļājamo gumiju zelēdams. Apjukuma pazīme. – Tā tad tu domā, ka nakts uzbrukums neiznāks? Bet „viņi” tik stipri nopriecājās, ka jums dienā tā paveicās. Patiesībā sakot, tagad fronte ir stipri uzlabota. – Uzlabota būs tad, kad mani kreisie sāni būs galīgi ciet. Vēl palicis ½ kilometri no tevis līdz manīm. Vai nepietiek, lai tur ieskrietu iekšā igauņi? Nu kas tad mūs ar Lāci pestīs? Un vai tu domā, ka viņi rīt vairs neuzbruks Remtes un Brocēnu ceļam virzienā uz tavu aizmuguri un Reinholda sāniem? Kā tad

neuzbruks, viņi jau šodien ir piešāvušies pa jauniem punktiem Reinholda aizmugurē. Rīt sāks plītēt, ja pietiks municijas un nebūs jāpiegādā. Nav jau krievu apgādniekiem arī nekādas svētdienas. Tāpēc jau viņi savas granātas stiepj uz muguras. Gūstekņi esot stāstījuši. Redz, es jau apmēram tāpat domāju kā tu, bet kungi tur „augšā” zīlē izmantot nakti, kamēr mūsu artilērija vēl nav saistīta Kaķaraga rajonā. Pat laiku noteica uzbrukumam. Un ko tu zini? Es teicu, ka pa priekšu aprunāšos ar tevi, jo tu taču to nakts uzbrukumu vadīsi. Tagad palikušas kādas 40 minūtes. Es nevaru vadīt tādu nepārdomātu uzbrukumu ne dienu, ne nakti. Dienas uzbrukums bija vienkāršs un labi apdomāts. Vienīgi tā I rota. Tikai mums palīdzēja pārsteigums un drusku arī laime. Bet vēl arī tajā vietā, kur mēs ar Lāci atrodamies nekā nav tā nokārtots kā vajadzīgs. Mums taču darīšana ar pilnīgi svaigu igauņu korpusu un labi, ja mēs tur vēl noturētos tur, kur esam. Un vispār, es taču teicu, kāda tur jēga, ja mūsu rotas ar lieliem zaudējumiem sasniegtu vāciešus, tad aiz muguras mums paliktu vairāku kilometru liels tukšums, kur no D saplūstu iekšā pretinieks. Tagad mūsu rokās vēl kaut kas ir, tad nebūs vairs nekā. Bet ko lai es saku kungiem? Tūliņ viņi man zvanīs atkal. Vēl palikušas kādas 25 minūtes. – Vai tu teici, ka tev praktiski nav pirmās rotas? Vai tu teici to jau dienā, uzbrukuma laikā? Līdums atkal sāka kustināt žokļus, bet neatbildēja nekā. Pa kaktiem gulšņāja viņa štābs, gan pilnā kaujas tērpā un ieročiem pie rokas.

- Viņi tūlīt zvanīs, viņš tad teica. Viņi tūliņ atklās sagatavošanās uguni. Es nezinu vairs, kuram ienāca prātā – šoreiz pamelot. Tūlīt Līdums noziņos, ka gaidām uzbrukumu un pirms tam sagatavošanas uguni. Pēc kāda laika ziņojat par rezultātiem, viņš teiks, ka igauņi savilkuši lielus spēkus, kas bija pilnīgi ticams,

kāpēc nakts uzbrukums nav paveicies. Varbūt pie vienas reizes pamelot, ka drusku uz priekšu ir paiets gan. Viss izklausījās ticami. Neviens te pārbaudīt nenāks. Tā arī notika. Es jau izdarīju kļūdu, atkal vienu garā kļūdu rindā. Es aizmirsu, ka mūsu abas rotas kā nu kura, tomēr guļ un sākoties spēcīgai sagatavošanās ugunij būs pārsteigtas, nezinot kas par lietu. Man vajadzēja tūdaļ laisties prom, bet es paliku pussnaudā – pēc pāris desmit minūtēm sagaidīju mūsu sagatavošanās uguni, tad metos no bunkura laukā.

Šoreiz šāva pēc kartes, drusku tālāk nekā pa dienu, taču viena otra granāta krita tuvāk un koki ar lielu brīkšķi krita turpat pļaviņā. Ejot, vēlāk skrienot uz priekšu iedomājos visu psiholoģisko efektu, ko nācās pārdzīvot mūsu kareivjiem, šoreiz pilnīgi manas vainas dēļ. Es par tām 20 minūtēm pilnīgi mierīgi varēju noiet līdz rotām un brīdināt puisi. Es to neizdarīju. Kapteiņa Līduma bunkurā bija tik silti!

Reakcija priekšā bija dažāda. Vismierīgākā, manuprāt, bija Lāča 2.rota, visnemierīgākais, ko grūti ticēt, mans III Vītiņa vads, kas pats bija atnācis pie manas bedres mani meklēt, lai uzzinātu, kas un kā. Apstaigāju rotas un nomierināju, ka tā mūsu traucējošā uguns, lai ienaidnieku drusku patramdītu, ja tas domātu pa nakti te kaut kādus spēkus pārvietot. Tie bija meli, kas toreiz izklausījās pēc patiesības. Iespējams, ka te daļa patiesības arī bija.

Es varētu visu to nestāstīt. Neviens jau mani nespiež un nekā priecīga te nav. Bet ienāca tas prātā rakstīt un tā taču bija. Var jau būt, ka tie ir tīrie nieki varbūt, ka arī nē. Varbūt, ka daudz svarīgu punktu esmu aizmirsis un

atceros šādus tādus sīkumus. Kad lasu viena otra, dienesta pakāpē daudz augstāka cilvēka atmiņas vai citu karavīru atmiņu rediģējumus, novēroju to pašu. Ai, gadi, gadi, gadu desmiti, ko te vairs darīt!

Nezinu, kas notika tonakt pretinieka pusē, kad mūsu smago ieroču uguns izbeidzās. Mēs neviens vairs neizmigām un nervozi sagaidījām rītu. No rīta zālē bija balta salna un mēs visi salām. Rīts ausa skaidrs un līdz ar rītu pieņēmas pretinieka ložmetēju uguns no D, bet smago ieroču uguns trakoja DR no Remtes. Mūs smagie ieroči neapšaudīja. Arī ložmetēju uguns no R uz Z nebija. Bija uzlēkusi saule, kad Kāpostiņa puīši nogāzē uz Galenu pusi atrada divus bunkurus. Viens bija metrus 150, varbūt drusku tālāk uz ZA no Galenēm, otrs nelielāks, pavisam tuvu Galenu upītei, neliels ar ložmetēja ligzdu. Tie bija R sašautajam tankam un mēs pa nakti nebijām gājuši tankam garām, tāpēc viņi agrāk netika pamanīti. Viņus nosedza arī daži nogāzti koki. Vēl šausmīgi nosalis kūņojos ap savu artilērijas izrauto bedri, kad mani puīši, kas te diezgan brīvi staigāja pa mežu, mani pasauca. Lielākais bunkurs bija piemērots dzīvošanai un es uz turieni tūlīt pārcēlu savu KP. Ja rēķina metros, tad patiešām iznāca, ka mans KP turpat par 150 metriem pagājis uz priekšu un līdz ar to tālākais III vada postenis pie strautiņa. Taču abās mītnēs bija saplūdis iekšā ūdens, sevišķi mazajā pie paša akmeņainā strauta, kas manu rotu šķīra no Galenēm un kur pašreiz gāja ledus. Tur ūdens bija līdz ceļiem, lielajā līdz pusstilbam. Tā kā ienaidnieks mūs netraucēja, tad puīši ķērās pie ūdens smelšanas. Lielāko bunkuru drīz saveda kārtībā, bet ar mazo bija lielāks piņķeris. Ūdens tur vietām nemaz nelikās krītamies. Kamēr karavīri ņēmas ap bunkuriem, es stāvēju aiz kāda koka un binoklī pētīju R sagāzto koka audzi. Neko tur nevarēja saredzēt. Šajā laikā mani no bataljona štāba ieradās apciemot Robčiks un Mūsiņš. Līdums neatnāca ne reizi, līdz pat marta beigām. Es nekad neesmu sapratis, kāpēc kapteini Robčiku (**varbūt kapteini Rabenko**), kas bija vecs karotājs jau no Ļeņingradas laikiem un, kas jau pie ezeriem 1944.gada maijā pa Reinholda atvaļinājuma laiku komandēja bataljonu, nekad Kurzemē neiesaistīja kaujas uzdevumos, kā tepat pie Kaulāciem – Pakalniem. Viņam taču bija daudz vairāk pieredzes nekā man. **Vēlāk, kad uzzināju, ka arī virsleitnants Gaitars atrodas Vikstrautos un nepiedalās kaujas darbībā, kaut nejauša lode viņu tur ievainoja**, man gandrīz gribas domāt, ka šie lieliskie virsnieki tiek taupīti kaut kam labākam, piemēram, bataljona komandiera amatam, ja Šeibelis, Reinholds vai Līdums kristu. Es to nezinu, bet tā tas varētu būt.

Jau šurp nākdami viņi bija redzējuši cik sērīgi izskatās mans kreisais flangs, tāpēc par kaut kādu uzbrukuma turpināšanu pat runa nevarēja būt. Var jau būt, ka Līdums bija teicis Mūsiņam drusku tuvāk papētīt sagāzto priežu audzi sakarā ar triecienvada iejaukšanos kaujā pēc pāris dienām. Nezinu. Tad mani ciemiņi ielīda manā KP, bet es paliku ārā, tajā pašā vietā kur atrados. Visi posteņi bija izvietoti un pārējie nodarbojās ap bunkuriem. Pie manis atradās vienīgi ziņnesis, neatceros kurš. Un tad es aiz artilērijas sagāzto koku blūķiem ieraudzīju tuvojamies lielu pretinieka kolonu, ne izvēršusos kaujas iekārtā, bet tieši nākam šurpu kolonā, kādus 100 vīrus. Ar pāris lēcieniem biju pie bunkura un izkļiedzu trauksmi. Kapteinis Robčiks, Mūsiņš un vēl daži vīri, kas tolaik bija manā bunkurā bija momentā ārā, klāt pievienojās posteņa ložmetējs šaudams no stāvokļa stāvus, jo šaujot guļus, te nekas nebija

darāms. Pretinieks pagāja vēl dažus soļus, tad sāka gāzties gar zemi. Nekad tik stulbu pasākumu nebiju redzējis, varbūt kaut ko nedaudz līdzīgu 1944.gada 11.jūlijā, kad gājām gar fronti bez sānu un priekšējās patruļas. Vai tad viņi nesaprata, ka te vakar 21.03. notika? Bet nu tā – blīvā kolonā stāvus un bez artilērijas atbalsta nākt virsū pretinieka ieņemtajam mežam! Tā, pat nebija nāves nicināšana kā mums 27.12. pie Zvejniekiem, bet galīgs stulbums. Nezinu cik daudz viņiem tur krita. Var jau būt, ka nemaz tik daudz nebija, jo mums traucēja trāpīgi šaut sagāztie koki un mums jau pie rokas nebija kā kādas 3 vai 4 mašīnpistoles un viens ložmetējs. Tad, kad pretinieks bija nogāzies gar zemi, viņš atklāja spēcīgu uguni, bet arī mums palīdzēja Lāča vīri, kas arī kaut ko bija manījuši. Trāpījumi, protams, bija. Niecīgi, jo kavēja sagāztie koki. Mēs pat pretinieku lāgā neredzējām, bez tam viņš vēlāk arī izvērsās ieņemdams kaut kādu fronti, pārvietodamies rāpus. Pēc kādas pusstundas ugunskauja noklusa. Taču stāvus pa mežu neviens vairāk nestaigāja, ne pretinieks, ne mēs.

Kā vēlāk noskaidrojās, ienaidnieks savu fronti bija atvilcis uz lēzena paugura ZR Galenem, kur viņš arī palika vairākas dienas, gandrīz līdz pat 6.lielkaujas beigām. No šī ļoti lēzenā paugura pretinieks daļēji varēja mūs apšaudīt, galvenais Lāča rotu, jo tas sāns pauguriņam bija klajāks, bet manu bunkuru nosedza vairākas kuplas egles.

Līdz pat 6.lielkaujas beigām otrpus strautam stāvēja, kā man šķiet, tikpat kā neizpostītā Galenu nelielā viensēta, celta no koka, pelēka, saulē un lietū sabalējusi. Apmēram pie tās viensētas fronte šķērsoja strautu un kaut kur Galenu aizmugurē pagriezās gar Remtes ceļu uz A, bet pie Kaulaču meža stūra uz ZA, uz Remti. No Galenem varēja apšaudīt to nelielo III vada ugunspunktu ar nelielo patvertnīti, taču pretinieks to nedarīja. Kāpēc, to nezinu. Tam, ka pie manis bija atnākuši kapteinis Rabenko un Mūsiņš, bija liela nozīme. Dažkārt tīri kārtīgs cilvēks mēdz šo to pārspīlēt. Tagad, kad tik solīdi virsnieki kā Mūsiņš un Rabenko bija paši savām acīm redzējuši, kas darās R no manis, par kaut kādiem pārspīlējumiem vairs nevarēja būt ne runas. Vienīgais izdevīgais gadījums, kad varēja nogriezt pretinieka ķīli, bija palaists garām 21.03., tāpēc ka mežā bija izklīdusi 1.rota. es daudz par šiem notikumiem esmu domājis gadiem ilgi, tāpēc neko neesmu aizmirsis. Dažkārt man iešaujas prātā tāda doma, ka viens otrs pēc bataljona pirmā mērķa sasniegšanas varbūt būtu triecies tālāk savienoties ar vāciešiem un man bieži rodas doma, ka es to būtu izdarījis tāpat, kā teiksim, to varētu izdarīt leitnants Valters un virsšeržants Detlavs. Protams arī Reinholds to varētu izdarīt. Un tad? Mans uzdevums taču nebija tikai sasniegt vāciešus, bet izveidot pret D vērstu fronti R no Pakalniem saskaroties ar savu rotas flangu un vāciešiem. Pēc skaidra prāta spriežot es to varēju izdarīt dienā, ja bataljonā būtu arī 1.rota. Iespējams, ka to pašu mūsu uzdevumu būtu varējis izdarīt arī nakts laikā un atkal ja netrūktu 1.rotas. Visnoslēpumainākais man ir ienaidnieka lielās, slēgtās kolonas nāciens gaišā dienā uz manu pakavveida fronti

neizvērsoties. Tas taču ir pret visiem kara principiem. Pat kaut cik ticamu versiju šajā ziņā nevaru izteikt.

Tagad mūsu bataljona ieņemtajā rajonā sākās vairāku dienu aizstāvēšanās kauja. Gandrīz līdz pat 6.lielkaujas beigām mēs vairs uz priekšu negājām ne pēdu. Vēl arvien no 1.rotas nebija ne smakas. Es ieguvu diezgan paviršas ziņas, ka šīs rotas laba daļa iesaistījies kaujā A Tālmaņu – Kaulaču ceļam, kur kā man šķiet, pretinieks par varēm centās panākt pārrāvumu. To pašu arī liecina Harija Kodola dienasgrāmata. Lai gan pretinieks mums te gar Pakalnu – Tīreļu līniju uzbruka vairakkārt un jau 22.03. pēcpusdienā sāka atsevišķi viņu smago ieroču brāzieni, taču tie nebija ilgi. Daudz smagāk gāja tieši tam rajonam par kuru man pagaidām vienīgās ziņas sniedzis Kodols savā dienasgrāmatā. Sākumā mums smago ieroču uguns pabalsta nebija, bet tad tā ap 23.03. vai 24.03. pie manis ieradās divi sirmi vācieši ar Dzelzs krusta lentēm vēl no 1.Pasaules kara laikiem. Tie bija artilērijas novērotājs un radists no kaut kādas ļoti augstas artilērijas vienības, vai nu no kāda artilērijas korpusa, vai armijas artilērijas pulka, jo tagad bija pilnīgi acīmredzams, ka 6.lielkaujas smagumpunkts pārvietojies te pie mums – DR no Remtes.

Abi bija izcili sava amata pratēji un mēs kļuvām labi draugi, īpaši tad, kad vienu rītu viņus apsveicināju ar Dienvidvācijā, kalniešos noklausīto sveicienu „grīs gott”, jo viņi bija no vērmahta un Hitleru nevarēja ciest ne acu galā. Abi bija vērmahta seržanti un strādāja zem pseidonīma, kā jau tas radistiem pienākas un tie, ko viņi par radio izsauca saucās pseidonīmos NEBELVURCERS un KUNOHENKOCERS. Vārdu sakot priekš manis strādāja divas artilērijas

baterijas, radiosakari man reti ir bijuši un nekad man nav patikuši, īpaši mūsu pašu latviešu sakarnieki.

Daudzkārt svarīgos brīžos, kad pabalsts bija steidzīgi vajadzīgs, viņi minūtēm ilgi ņēmās noskaņoties uz attiecīgā viļņa, bet tu cilvēk, nepacietībā stāvi blakus un trīci.

Šiem te ar pseidonīmiem ROZENPFLENCERIEM tā lieta gāja ātri, taisni žēl no viņiem bija šķirties, kad kaujas šeit beidzās. Lai gan smago ieroču lādiņu trūkums mūsu pusē bija vispārzināma lieta un bieži nācās daudzkārt taisni izlūgties, taču šiem te diviem vīriem likās neierobežots limits. Man tik vajadzēja ieminēties, un sak derētu uzgāzt pa to un šito vietu un viņi to nokārtoja veikli bez gariem paskaidrojumiem un norēķiniem. Ka mūsu šķidrā fronte pret Brocēnu – Remtes ceļu noturējās, tas ir galvenokārt šo vācu artilēristu nopelns. Nezinu, kā tagad izskatās šis kaujas lauks, bet toreiz visa starpa starp Remtes – Brocēnu ceļa un dzelzceļu bija burtiski uzarta. Pretiniekam neiznāca ne reizes tuvoties tieši maniem vīriem. Tiklīdz radās kādas pazīmes, ka notiek pretinieka pulcēšanās, kad ŠNĀBELVURCEĻA un KUHENKOCERA lādiņi, kā gulbji iedziedājās gaisā un ar melnu ūdens stabu vai nu Pakalnu vai Tīreļu rajonā sprāga lādiņi. Ne no vienas puses pretinieki nemēģināja uzbrukt.

Mūsu pēdējais uzbrukuma mēģinājums notika R virzienā, šķiet vai nu 23.03. vai 24.03. To gaišā dienas laikā mēģināja izdarīt Mūsiņa triecienvada puisēji, gan bez artilērijas vai mīnmetēju, bet ar divu liesmu metēju palīdzību.

Viņi no Lāča rotas puses mēģināja izlauzties cauri tajā vietā diezgan paretajam koku sagāzumam un izsist pretinieku no minētā lēzenā meža pauguriņa ZR Galenim. Uzbrukums neizdevās. Kāpēc, to es nezinu. Šis uzbrukums nebija domāts kā vispārēja bataljona uzbrukuma daļa, jo tagad jau visiem bija skaidrs, ka nevienu vīru nevar paņemt nost no līnijas Pakalni – Galenes, gluži otrādi – līnija jāstiprina par katru cenu.

Dažkārt ir grūti izprast augstākās priekšniecības nodomus. Piemēra dēļ, šo Mūsiņa puīšu uzbrukumu.

Minētais pauguriņš atradās apmēram tur, kur uz Latvijas kartes 1: 75 000 atrodas vārda Tīreļi burts T. Kad 6.lielkaujas beigās savienojāties ar vāciešiem, viņus atradu D no upītes, kas apmēram ½ kilometrus Z no Kroģeļi, tā tad apmēram vismaz ½ kilometrus R tam pauguriņam, kuram vai nu 23.03. vai 34.03. uzbruka Mūsiņa triecienvads, pie tam ienaidnieks vēl arvien atradās Ceplīšos un mežā R no tiem, jo ienaidnieks satiksmi ar Ceplīšiem uzturēja pa stigu, kas no Ceplīšiem iet R virzienā. Bez tam ienaidnieks centās par katru cenu izlauzties uz Remti un daļēji tas tam arī izdevās. Viņš ieņēma Lāčus un Zvejniekus un nonāca nepilnus 2 kilometrus no Remtes centra. Mēs ar Lāci savu pakavveida sektoru noturējām, kaut kādu dienu, vai pusotru bijām pilnīgi ielenkti, tas ir atšķirti no bataljona štāba, kas pie tik šķidras frontes un tik spēcīga pretinieka nebija nekāds brīnums.

Vārdu sakot notika tas, uz ko es biju gatavojies – pretinieks no Pakalnim ielauzās tukšā vietā apmēram kādu ½ kilometrus platā joslā un R no Vikšņiem, atspieda uz Z mūsu II bataljona vienības.

Ielenkumi un pusielenkumi Kurzemē nebija nekāds retums, taču šoreiz te bija kaut kas īpašs – atbrīvošanās no ielenkuma. Tā kā uz mūsu pusi bija absolūts tukšums, tad es nemaz nedomāju, ka ienaidnieks iefiltrēsies pa nakti, mežā R no Kaulaču – Tālmaņu ceļa. Taču bataljona KP viņš tuvojās agrā, sarmainā rītā, vēl tādā kā puskrēslā. Klāt es tur nebiju, taču tā kā šo notikumu plaši apsprieda ne vien pulkā, bet vēl arī kaimiņos, tad varu stāstīt tikai to, kas tika stāstīts. Šoreiz ar stāstīšanu neskopojās arī pats bataljona komandieris. Ir vēl kāds mūsu bataljona virsnieks tieši no tā laika, tikai viņš man nedodas rokās.

Ja kādam palaimēsies izlasīt Harija Kodola piezīmes, tad tas redzēs, ka tikpat saputrots stāvoklis bija ne jau mums vien.

Jau rakstīju par to uzbrukumu mūsu joslā. Tas pats bijis arī 43.grenadieru pulka rajonā, kad bieži grūti bijis pateikt, kur savējais, kur pretinieks.

Šoreiz Līdumam briesmas draudēja no 43.pulka puses. Labi, ka arī pretiniekam bieži nebija skaidrs, kur pretinieks. Citādi viņš droši dotos uz priekšu – dažas rokas granātas un mašīnpistoļu kārtas un nebūtu vairs mūsu jautrā bataljona komandiera, ne viņa štāba, jo Līduma bunkurs parasti bija pilns ar virsniekiem un ziņnešiem. Tā tad, agrā, sarmainā rītā pa mežu R Tikšņiem nāk igauņi un ir puslokā jau apņēmuši bataljona bunkuru, taču viņi nāk ļoti neuzmanīgi, lai gan to skaits vairākārt pārsniedz bataljona KP sastāvu. Arī viņi smalki nevar izšķirt, kas par vīru stāv bunkura grāvī. Taču mūsu postenim rodas šaubas, jo vīru bars nāk no pretinieku puses. Viņš pamodina Līdumu, kas tāpat kā mēs visi šajā bīstamajā iecirknī guļ pilnīgi apgērbies. Līdumam viss skaidrs uzreiz. Pretinieks lielā pārsvarā. Vienu retu, pat unikālu gadījumu es aprakstīju runājot par kauju pie Maķiņām – divīzijas orķestra iesaistīšanu kaujas darbībā. Nu būs otrs tikpat neredzēts gadījums.

Momentā iemeties atpakaļ bunkurā Līdums sacel trauksmi. Tiem, kas igauniski neprot, viņš pavēl blaut „Elagu Esti” (Lai dzīvo Igaunija). Pats viņš uzstājas ar solo numuru., ko diez vai kāds prot, ar senso igauņu himnu (Mu isama, mu in ja room). Līdums sāk jau blaut pie pašām durvīm, pārējie to „elagu Esti”. Tad viņi ir pa durvīm ārā. Tagad notiek tas, kas Latvijā notiek reizi pa 700 gadiem un pēdējo reizi kā Indriķis to apraksta, noticis pie Beverīnas pils, kur arī igauņus pārsteigusi, vai kā Auseklis saka „igauņiem vāles iz rokām krita”. Šoreiz viņiem vāles nebija rokā, bet daudziem mašīnpistoles, ko viņi gan dzirdētā iespaidā neiedarbināja. Vārdu sakot viņi apķērās par vēlu, kad sarmainā rīta krēslā viņu vidū sāka krist mūsu rokas granātas un strādāt mašīnpistoles. Vairāki pretinieka karavīri krita turpat, citi laidās bēgt. Kaut cik pretojās igauņu ķēdes flangi, jo mūsējo bija par maz, lai ar uguni apturētu uzreiz visu pretinieka ķēdi.

Bet aizbēga visi un nemēģināja vairs šo virzienu, īpaši kad Kārlis Mūsiņš bija dabūjis savus „burkāniņus” ārā no bunkura un izveidojis ķēdi. Mūsu bataljona vīri pagājās atkal uz priekšu un fronte nostājās vecajā vietā. Smilšainajās kāpās palika guļam vairāki pretinieka vīri un atsevišķi novietoti, laikam mūsu karavīri, to vidū štāba seržants Kurpnieks. Pēc kādām dienām es vēl redzēju viņus visus trīs guļam blakus no Vikstrautes ēkas R sienas kā to likums un Tēvzeme bija prasījusi, bet seržanta viena zābaka pazole bija atplīsusi kā mēle un pievilkti ar drāti. Tad jau mūsu „FĪRINGFLAKI” (4 stobru 2cm lielgabali) bija pretinieku dabūjuši ārā no Ceplīšiem.

Mums ar Lāci kļuva vieglāk, īpaši Lācim, kas varēja drusku padoties uz priekšu. Pretinieks mūsu bataljona iecirknī visur bija sakauts, kā saka pa notīm, gan ne tik ātri kā domāts un ne visās vietās uzreiz. Sevišķi sīkstī viņš bija pieķēries manai rotai, kaut tie vīri, kas bija ienākuši tukšumā, redzot savu biedru neveiksmi otrpus Tālmaņu ceļam aizgāja paši bez dzīšanas. Tanki mūsu sektorā neparādījās ne reizi, kaut tādas runas bija, ka tepat viņi kaut kur esot. Ej nu sazeni!

Manas kaujas grupas vīri (3.un 2.rota, bet vēlāk arī kādi salasīti no 1.rotas) visvairāk cieta no pretinieka smago ieroču uguns. Kaut vīri atradās kaut cik grāvjos, taču daudzi lādiņi sprāga tieši kokos un šķembas nāca stāvus lejā. Tie, kas agrāk bruņu cepuri turēja par lieku greznību, guva ievainojumus galvā un arī citās ķermeņa daļās. Ievainoto mums ar Lāci bija daudz, bet kritušo par laimi maz, kaut vēlāk man ziņoja, ka kādi 2 vai 3 no ievainojumiem galvā slimnīcā miruši. Tas tomēr nav daudz, ja ievēro, ka ienaidnieks mūs ar smagajiem ieročiem apstrādāja tikpat kā nedēļu. Atsevišķi smago ieroču uguns brāzieni, kādi 3 vai 4 bija ik dienas, bet par laimi tie nebija ilgi, jo pretiniekam bija grūti piegādāt munīciju, tādejādi par abiem ar Lāci, kā liekas, kritušo skaits nepārsniedza 10.

Kādas pāris dienas pēc uzbrukuma sākuma man un Blūmam piesitās nejauka liksta. Es jau teicu, ka bijām slapji un uz pāris stundām naktī no 21.uz 23.03. aizmiguši lielā, smagās granātas bedrē, respektīvi manā KP un gulēdami kļuvām vēl slapjāki. Pirmās pāris dienas vēl neko īpašu nejutām, bet pēc tam godīgi nevarējām paiet. Vilkāmies kā veči pie nūjām turēdamies un gluži līki. Neviens cits, tikai mēs abi. Kaut nekā tāda nebijām ēduši ne dzēruši, tomēr čurājot nāca laukā kaut kas tumšai kafijai vai tējai līdzīgs. Arī mūsu sanitārs nezināja ko iesākt. Kursos tas viņam nebija mācīts un viņš norādīja mums apmeklēt ārstu Vipsteros. Taču mums bija kauns atstāt bataljonu brīdī, kad tam klājās pavisam grūti. Gan jau kaut kā viss nokārtosies, mēs ar

Robertu viens otru mierinājām. Un patiesi, pēc kādām trīs dienām kļuva pamazām labāk. Laikam būsīm slapji gulēdami apsaldējuši „līkstis”, tā mēs bēdu brāļi sākām zoboties. Šo te vārdu, kas veclatviešu valodā nozīmēja nieres, šad un tad mīlēja lietot mūsu kapteinis. Par Līduma leksiku jau pieminēju agrāk. Te, piemēra dēļ, minēšu tādu mūsu kapteiņa šedevru, ko viņš kādreiz lietoja runājot par mūsu pretuzbrukumu „stiprināt sirdis un līkstis, cieši apjozt gurnus un iet tieši virsū ūsainā Goliata vilistiešiem, tiekams viņu kara kungi nometuši savas priekš turamās bruņas, bēgtin bēgs ar vienu lielu brēkšanu un zobu trīcēšanu”. Zināms pašreizējos apstākļos kapteinim joki nebija prātā. Es pat dažreiz iedomājos par to viņa dziedāšanu „mēlēs” – vai tas bija joks vai nepieciešamība, taču viss ir labs, kas labi beidzas. Dziedāt mūsu kapteinis prata arī bez kaujas, ko par majoru Reinholdu viss nevar teikt. Man pat liekas, ka viņam nebija balss.

6.lielkauja tuvojās savam gala,. Kaut kur tālāk R aiz meža masīva arvien biežāk sāka dzirdēt vācu fiksos ložmetējus, un, kas tas labākais – troksnis it kā nāca tuvāk. Vācieši beidzot bija sakustējušies. Pēc tam, kad pretinieks bija zaudējis Ceplīšus un mūsu bataljonā ne par kādu pēdu nebija ticis uz priekšu, viņš acīmredzot saprata, ka kauja zaudēta un to jāatsāk kaut kad un kaut kur citur. Pārsteiguma efekts izmantojot pavasara šķīdoni, kad neviens uzbrukumu negaidīja, nebija izdevies.

Tagad bija jāgaida līdz zeme apžūst. Un tas varēja notikt maijā.

Kad pretinieks bija padzīts no Ceplīšiem, viņš pats labprātīgi atstāja visu rajonu ap to stīgu, kas no Ceplīšiem ved R virzienā. Vēlāk tas pats notika ar rajonu D no šīs stīgas, gandrīz līdz pat krāčainai Galenu upītei. To jau savlaicīgi bija izokšķerējuši Mūsiņa puisiļi un vācieši. Tagad pretinieks visumā turējās ap šo upīti un viņu rokās palika Galenes un Brinķi. Mūsu iecirknī ap Pakalniem un Tīreļiem kļuva stipri mierīgi. Kaut pretinieks reti bija te redzams, tomēr Mūsiņam kā mežsarga dēlam bija iedzimis mednieka talants un viņš mērķi bieži vien atrada. Ieņemot bataljona pirmo mērķi manās rokās bija krituši bez viena otra cita pretinieka ieroča arī kāda prettanku šautene, kuru Līdums tūlīt nokristīja divos vārdos, gan par „Briežu nāvi”, gan par „Rudzu bisī”. Patiesi šī šautene atgādināja bērntībā lasīto indiāņu stāstu grāmatā par vecmodīgo šauteni. Mazākam vīram tā sniedzās pāri galvai, šāva ar spalgu troksni un stipru atsitienu. Manā bunkurā atradām pāris desmit patronu šai „Briežu nāvei”. Tās tūlīt sāka izmantot Mūsiņš, kas bija biežs viesis manā bunkurā.

Raksturīgos šāvienus varēja atšķirt jebkurš, visvairāk jau mūsu pretinieks un šie šāvieni, īpaši viens otrs trāpījums viņu ārkārtīgi kaitināja, tāpēc jau mūsu pretinieks pēc pāris dienām, kaut kur no Brinķu rajona norīkoja speciālu mīnmetēju bateriju, kas tūlīt sāka reaģēt uz šādu mūsu nekaunību.

Es jau esmu izteicis, kas par vīru bija Mūsiņš. Viņš par pretinieku mīnmetēju „korķēšanu” tikai pasmējās un mainīja pozīciju, taču maniem puisiem bija jāpaliek savos posteņos. Tad nu notika tā, ka šie „ārpuskārtas” pretinieka mīnmetēju uguns brāzieni vienu otru ievainoja. Zēni, kas ierakumā par „Rudzu bises” šāvieniem bija priecājušies un smējušies, tagad paklusām sāka jau kurnēt. Tādejādi biju spiests šo šauteni ar visām patronām atdot savam draugam, lai viņš, ja rodas patikšana, savu mednieka talantu demonstrē pie sava vai Līduma bunkura. Dažas dienas šie spalgie šāvieni arī skanēja no tās puses, līdz acīmredzot beidzās patronas. Un tad mēs

mainījām savu novietojumu. Es ar savu 3.rotu vēsā mierā, bez īpašas kaujas uz minēto stigu R Ceplīšiem izgāju cauri meža masīvam un pieslēdzu savas rotas labo sānu vāciešiem, apmēram nepilnu kilometru Z Kroģeļiem netālu no Brocēnu ezera, kur mūsu fronte taisnā leņķī pagriezās uz D. Tas tā tad notika aprīļa pirmajās dienās. Manā vietā nostājās 1.rotā. es vairs nevaru pateikt kāds bija šīs rotas cilvēku sastāvs un kad īsti par tās komandieri tika iecelts kapteinis Kļaviņš, kā jau teicu priekšzīmīgs un krietns virsnieks. Starp 1.un 3.rotu iepretim Galenam un drusku R no tām nostājās Lāča 2.rotā. Arī bataljona KP pārcēlās netālu no mana otrā KP, starp mani un Lāci. Bet pirmo KP biju izvēlējis priekšā aiz meža, dubļaina strautiņa, kas ietecēja Galenu upītē. Mani vadi bija novietojušies šādi – blakus Lācim III Vītiņa vads, tad II Daukšta, vēlāk Edvarta Virgas vads, bet labajā flangā pie pašas Galenu upītes I vads virsnieka vietnieka Birzgaļa vadībā. Birzgalis, jau sirmot sācis un ļoti piedzīvojis karavīrs pie manis atnāca ap

bataljona pārvietošanās laiku, bet Virga drusku vēlāk.

1.rotai pa kreisi ar fronti pret D, ja nemaldos nostājās mūsu pulka II bataljons. Tā visi palikām līdz melnajai naktij no 07.05. uz 08.05. Sākumā pats biju labās domās par savu KP. Varēju diezgan labi pārrēzēt kā pirmo, tā otro vadu, kaut I vada KP vēl atradās kādus ½ kilometrus no manis pa labi, bet II rotas KP apmēram 200 metrus man priekšā meža masīva centrālās, ZD virzienā ejošās stigas galā. Vienīgi Vītiņa III vadu nevarēja labi pārrēzēt. Aizsedza mežs. Visumā rota ieņēma nepilnu kilometru leņķveida pozīciju. Vienīgi mans KP bunkurs bija daudz par mazu, pie tam vēl pilnīgi neizbūvēts. Taču laiks bija silts un pasauss. Arī tā liksta, kas mums ar Blūmu bija piesitūšies, bija mitējusies. Te varētu dzīvot. Ar uguni no mana KP varēja segt kā II tā I vada grāvjus un II vada bunkuru visā pilnībā.

Nezinu, kas šī plāna autors, taču jau pēc dienām divām Līdums lika man mainīt KP man sākumā neizprotamā veidā. Otro KP Brinķu rajona Z, ko uz kartes 1: 70 000 ļoti labi atrast. Tas atrodas taisni tajā vietā, kur meža masīva ZD virzienā ejošā un R no Ceplīšiem ejošā stīga krustojās, vairāk par kilometru projām no rotas uz Z. No šejienes es absolūti nevarēju nekā redzēt, kas notiek rotā. Manuprāt, te varētu būt bataljona nevis rotas KP un nemiers, kas no manis bija gandrīz vai atstājies, piesītās no jauna, bet pārgāja tikai pēc laba laika, kad Līdums man ieteica papildināt savas vadības grupas triecienniekus, līdz šajā stigu krustojumā man izveidojās spēcīgs IV vads. Nevienā rotā nekas tamlīdzīgs nenotika. Svaigus kareivjus kapteinis man nesūtīja vairs, taču pie manis atgriezās mani dzelzs vīri – Kīkuts, Pankars, Bisenieks, Grasmanis un vēl viens otrs. Bez tam kapteinis man sāka sūtīt virsniekus (leitnantus Rubuli un Drāznieku). Leitnantu Rubuli es jau pazinu jau no ezeriem, kad viņš atradās vēlāk bojā gājušā I bataljona rotas komandiera rīcībā. Viņš bija ļoti noderīgs palīgs, un tāds palika pie manis līdz 08.05. pēcpusdienai. Pārējos nepazinu, un tā kā biju audzis Reinholda bataljona tradīciju garā, tad nelabprāt steidzos nomainīt savus kaujās rūdītos un pārbaudītos komandierus uz kuriem varēju droši paļauties, kaut arī viņiem bija daudz zemāka pakāpe. Nezinu augstākstāvošās priekšniecības secinājumus un plānus par turpmāko kara norisi, taču drīz vien radās iespaids, ka tā ne visai paļaujās uz mūsu labajiem kaimiņiem – vāciešiem un Brocēnu – Saldus virzienu vispār. To rādīja Līduma turpmākie rīkojumi. Visumā es daudz apkārt nestaigāju savus kaimiņus apmeklējams. Reiz biju uz Brocēnu rajonu un pāris reizes pie Lāča 2.rotas. Taču nekur neredzēju, ka kāds pārveidotu

pozīcijas nopietnai kaujai, kaut šajā frontes rajonā bija gandrīz vai pilnīgs klusums un laika visiem bija daudz. Vissērīgāk izskatījās pie vāciešiem. Mana l vada komandieris Birzgalis bija solīds cilvēks, bet arī viņš smīnēja par saviem vācu kaimiņiem, kurus bija apmeklējis vairakkārt. Upītē ledus bija izgājis un es pārķļuvu tai pāri lēkdams pa lieliem, brūniem akmeņiem. Tūlīt aiz upītes sākās vācu rotas iecirknis. Es neesmu bijis Volhovā

un tur karojis, tāpēc par tām saucamajām „blendēm” biju tikai dzirdējis. Tagad tās ieraudzīju visā godībā. Gandrīz no pašas upītes sākās šī blendē. Tas izskatās tā – no tā liecas it kā dārza dzīvžogs, veidots no nelielām eglītēm, bet pienākot klāt redzama visa konstrukcija. Būtībā šī blendē ir domāta tikai maskēšanai, jo tā varbūt pasargā no vēja arī, bet ne no kā cita. Pa gabalam zemē sadzīti mieti un tiem piesistas klāt kārtis kā dažkārt lauku sētā olnīcām. Pie šīm kārtīm savukārt piesietas eglītes tā kā no Brinķu puses patiešām nekā nevar saredzēt, kas aiz šīs eglīšu sienas atrodas. Un būtībā tur jau arī nekas neatradās. Tā pa kādiem 150 vai vairāk metriem saceltas no tām kārtīm vai dēļu galiem tādas kā luktas uz kurām ar savu ložmetēju sēd postenis, pārlicis ložmetēja stobru augšējai kārtij. Lai gan uz pretinieka pusi, uz Brinķu celmu pusi ir slaidis, bet lēzens apvidus kāpums, taču slapjš te nekur nav. Nav saprotams, kā šie posteņi te nosēdēs, ja pretinieks atklās no Brinķu celmainās krūmaines uguni. Nekur nevienas kārtīgi zemē ieraktas ložmetēju ligzdas vai kaut grāvīša! Un tā visu to ½ kilometru līdz rotas KP, kas nu nav ierakts zemē un ar kārtīgu segumu. Ne ārā, ne bunkurā daudz ļaužu nemana. Acīmredzot rotas sastāvs pavājš. Viņu leitnants gan ir jauns un cerību pilns un pašā mūsu sarunas steidz pavēstīt, ka kādi viņa rotas vīri tikko atgriezušies no Vācijas un atbraukuši kopā uz Kurzemi ar lielu latviešu grupu un tagad nu mums ir daudz labāk. Gluži pēc joka tas neizklausās, kad šis jaunais leitnants ieteicās, ka varbūt krievi ar angļiem un amerikāņiem sāks plēsties un tad mums te Kurzemē varbūt izdosies nodibināt pašiem savu hercogisti. Es nezināju vai smiet, vai raudāt, tāpēc klusēju.

Mums jau labu laiku bija noteikts stingrs munīcijas limits – 5 patronas uz ložmetēja. Taču katram ložmetējniekam labi zināms, ka ar 5 patronām grūti pārbaudīt vai ložmetējs darbojas, kā to mēdz darīt posteņiem mainoties. Tā jau nebija, ka mums kritiskiem brīžiem neglabātos munīcija. Nopietni virsnieki man stāstīja, ka vispār munīcijas Kurzemē pietiekot kādam mēnesim vai drusku ilgāk. Tomēr skaidrais saprāts liecināja, ka gals vairs nav tālu, kaut bijām nolēmuši kauties līdz beigām, tad jau redzēs. Sārumā ar vācu leitnantu iepriecināja vienīgi tas, ka viņš un jādomā arī citi tā paļaujas uz mums – latviešiem. Patiesībā tā jau arī bija uz ko paļauties un šo te 6.lielkauju, vienu no visgrūtākajām kaujām Kurzemē, kā jau to teicis pulkvežleitnants Kociņš jau arī uzvarējām mēs, pēdējie Kurzemes leģionāri, pēdējie no deviņpadsmitās. Nezinu, kas būtu noticis un vai mēs ar savu kaimiņu būtu tik draudzīgi šķīrušies, ja es būtu viņu sācis mācīt kā jānostiprina fronte un ka ar blendēm te nav karošana. Taču vācu karavīrs jau nav tas, kas tā uzreiz klausās svešautietī, pie tam dienesta pakāpē līdzīgu. Leitnants iznāca mani pavadīt un mājup gāju ar lielu līkumu, apkārt meža masīvam gar R pusi gar Celminiekiem un Apšeniekiem. Kaut kur tur no kādas vietas es tur tālumā ieraudzīju blāvam Brocēnu ezera līmeni. Man šis gājiens bija vajadzīgs, kaut neviens man to nebija licis darīt. Es domāju tīri reāli, bez emocijām, kas notiks, ja pretinieks noslaucīs vācieša blendi un posteņus un ielauzīsies manā aizmugurē virzienā uz Apšeniekiem. Tak man pašam būs no nelaimes

jāizķepurojas. Sāku saprast Līduma plānus, kaut tie man atklājās pamazām. Atvelkot manu KP un liekot nostiprināt bataljona labo flangu, viņš nebaidījās ne par sevi, ne par mani, bet par bataljona kaimiņiem. Nākošais pretinieka uzbrukums varētu būt virziens Saldus – Brocēni, kur šiverējās mūsu divīzijas senie paziņas no ezeru laikiem 1944.gada vasarā – pretinieka 10.gardes armija.

Tagad es lēni iedams apskatīju rajonu, kur man varbūt būs jāijet pretuzbrukumā. Par to, ka 3.rota noturēsies neviens nešaubījās. Tanku uzbrukums manas rotas rajonā nebija gaidāms – viens mežs un krūmi. Sākām darīt kaut ko lietas labā. Mana I vada KP atradās gandrīz visaugstākā paugurā, Galenu upītes krastā. Norunāju ar Birzgali ierīkot kārtīgu un plašu ložmetējligzdu līdz ar strēlnieku pozīciju I vada aizmugurē, kur nogāze gāja uz leju – uz R ar šaušanas virzienu uz labējo kaimiņu pozīcijām, uz kroģeļiem uz ZR no tiem. Otru spēcīgu ložmetēja posteni izveidoju drusku DA no Apšeniekiem pie slaidām eglēm, kur priekšā uz R un DR iznāca labs apšaudes lauks pāri norai ar nogāzi uz D. Trešo ligzdu izveidoju gandrīz pie pašas stigas A no mana KP, tas ir no galveno mežu stigu krusta. Visur tika notīrīts apšaudes lauks, galvenais cirtiens no mana KP uz DA. Pa to pie reizes bija paredzēts šaut tieši no mana KP un ērti varēja šaut arī pa galveno stigu D virzienā. Varbūt kādam liksies garlaicīgi visu to te lasot. Sak, kāda nozīme tam visam? Atbildu – es gribu pastāstīt cik nopietni mēs gatavojāmies atvairīt šo ienaidnieka uzbrukumu, droši vien 7.lielkauju un mūs tik drīz nepiežmiegtu. Es nezinu kā piemēram gatavojās 1.rota, nebiju tur aizgājis. Jādomā, ka gatavojās gan. Cik daudz, to nezinu. Lāča 2.rota atradās pašā meža vidū un viņam īpašas briesmas nedraudēja, jo to no abām pusēm sargāja mūsu bataljons. Kaut kādas dzeloņdrātis viņš savā priekšā lika gan. Es dzeloņdrātis liku daudz. Vītiņa III vada priekšā bija sagāzti lieli koki, tos Fricis pamatīgi sapina ar drātīm. Kaut kas priekšā atradās arī Virgas II un Birzuļa I vadam, bet maz. Īpaši sapīts un sapiņķerēts pēc Līduma ieteikuma bija mans KP rajons. Vispirms aprakstīšu savu KP, jo tas ir mans pēdējais, bet tās mājas ceļa malā Gaiķos, kur mana rota veikusi divīzijas labā spārna sedzēja funkciju apmetās uz kādām 4 vai 5 stundām, es par KP neuzskatu. Nezinu, kas šīs divas „militārā parauga vasarnīcas” bija cēluši. Droši vien kādi štāba vīri. Celtnēm lietoti vidēja lieluma baļķēni. Sienām šautenes vai ložmetēja lodes gāja cauri jebkurā vietā. Jumta baļķēnu starpas aizpiķētas ar mālu. Man pat tagad sāk likties, ka bija tikai viena baļķu kārta, bet virs tā velēnas. No kaut kādām šķembām jumts pasargāja gan, no trāpījumiem nē. Mans lielais KP bunkuris atradās kādus metrus Z no stigu krustpunkta, R pusē. Logs bija ļoti liels. Dēļu grīda. Viss nostrādāts uz goda. Arī otrais KP bunkuris, kur piemita mana vadības grupa, ko gan labāk saukt par ceturto rotas vadu, celts apmēram tādā pat gaumē, tikai labāks un atradās manai mītnei pretējā stigas pusē (Ceplīšu pusē). Mani puikas gan tur dzīvoja drusku saspīestāki nekā es.

Ar mani kopā dzīvoja mans palīgs leitnants Rubulis, vadības grupas komandieris seržants Ķikuts, kaujas ziņnesis Vilis Bisenieks un personīgais ziņnesis, kura vārdu es esmu aizmirsis un abi telefonisti. Leitnants Drāznieks parasti uzturējās pie priekšējiem vadiem, tāpat virsniēka vietnieks Burčiks, kas gan liekas pie manis nebija ilgi. Pārējie ar savu trieciengrupas komandieri Pankavu un liekas arī Grasmani piemita otrajā bunkurā, kur gāja jautrāk – skaistā laikā puīši uzturējās parasti laukā, Z no patvertnēm, kur stigai bija

izcirsts paplašinājums. Vēl jāpiemin, ka abas patvertnes ne par pēdu nebija ieraktas zemē, un ka manam bunkurim D atradās pāris metru gara dubultbaļķēnu siena aiz kuras pa nakti stāvēja postenis. No šī posteņa varēja šaut pa izcirsto stigu uz DA un meža stigu uz D, pa labi un kreisi to izdarīt nevarēja.

Kad maija pirmajās dienās viscaur sāka runāt, ka gaidāms ienaidnieka septītais uzbrukums, tad posteņus izlikām arī pa labi Apšenieku rajonā un kādus 150 metrus no mums pie stigas uz Ceplīšu pusi. Viscaur gar RA virzienā ejošo stigu bija izvilktas dzeloņdrātis un uz Ceplīšu pusi arī klūpdrātis uz pašas stigas. Nekad man tik jauks KP nebija bijis. Te nebūtu par kauna dzīvot pat pulkvedim un ģenerālim. Vienīgā nelaime bija tā, ka biju tālu prom no saviem kaujas vadiem un sakari man ar viņiem bija pa telefonu. Ar visiem. Taču garastāvoklis mums virsniekiem kļuva arvien drūmāks. Avīzes vēstīja par katastrofām Vācijas kaujas laukos, tad par Berlīnes ielenkumu un Hitlera pašnāvību. Hitleru jau te priekšā nemīlēja neviens, pat vācu vērmahts nē, taču tā bija zīme, ka visam beigas.

Nekāds naidis sabiedroto starpā nebija manāms. Te Kurzemē tikai dažas karaspēka daļas bija gatavas cīnīties līdz galam no laba prāta, to vidū mūsu deviņpadsmitā, kādas vācu tanku daļas un vēl viens otrs. Pārējos kopā turēja vienīgi ierastā vācu disciplīna un priekšniecības pavēles. Viens otrs sāka runāt – nu labi noturēsimies vēl kādu mēnesi vai cik tur vēl, kamēr pietiks munīcijas. Un ko tad, kas mums munīciju gādās? Viss Vācijā atbrīvojies karaspēks gāzīsies mums virsū. Un tad? Ko darīt mums latviešiem? Iznāk, ka beigas tik un tā. Vienīgā cerība, ja kaut kādā veidā varētu nokļūt līdz jūrai. Man un daudziem maniņiem puīšiem jūra nav sveša. Bet jūra ir tālu un kas tad turēs fronti! Vai mēs latvieši laidīsimies pirmie? Nekad! Mēs daudz par to domājām, bet runa par to nebija. Bija tā – kas būs, tas būs, kausimies līdz galam. Visi jau diezin vai ies bojā, bet sākumā mežā būs jālaižas. Par to gan paklusām, par nožēlošanu neorganizēti un maz tika runāts. Un 8.maijā jau bija par vėlu. Ieiešana mežos notika neorganizēti, man kā divīzijas labā flangs sedzējam pavisam smagos apstākļos un tikai īsu brīdi bataljona štābā dabūju ar citiem parunāties, noklausoties vispretrunīgākās ziņas un pavēles. Taču tagad bija aprīļa pēdējās dienas un viss ritēja it kā ierastā gaitā. Pēc dažām lielākām uzvarētām kaujām manai 1.rotai šis tas pienācās kantīnes devā.

Pēc Maķiķu kaujas mana 1.rota, vārdu sakot bataljona atliekas, dabūja bateriju radio aparātu, ko vadības grupa skandināja no rīta līdz vēlai naktij, līdz izdega baterijas un radio aparāts kaut kur nomētājās. Tagad par 6 lielkauju bez daudziem ordeņiem, kas pār mums nolija bagātīgi, mana rota saņēma vidēja lieluma bajānu, krieviski ermoņiku. Un notikās tā, ka manā trieciengrupā atradās kāds jauns puisis no Kurzemes, uzvārdā Vulfs, viņam diez vai varēja būt 20 gadi, bet ermoņikas viņš spēlēja ļoti labi, es to zinu tāpēc, ka to pašu veikli prata darīt arī mans Ziemassvētku kaujās kritušais brālis, kuram īsi pirms kara es no Vācijas atvedu lielo bajānu. Tad nu notika tā, ka šo instrumentu savā ziņā pārņēma Vulfs un ik vakaru, kad bija puīši sapulcējušies tajā laukumā pie bunkura, Vulfs spēlēja un dziedāja līdz, bet tām dziesmām, ko zināja arī pārējie, citi piebalsoja. Frontē bija mierīgi visu laiku, kaut čūska visu laiku glūnēja zālē. Es toreiz ar tumšas nākotnes domām nokāviētos jutos drūms, bieži vērtījos uz savas lāviņas, pētīju kartes it kā vēlēdamies izvilkt acīm laukā to vietu, kur mums visiem liktenīgajā dienā meklēt glābiņu. Neviens īsti nezināja, kad šī liktenīgā diena pienāks, bet katrs

juta, ka liktenis klauvē pie durvīm un ka no šīs vietas līdz jūrai netikt, ja paliksim tepat. Un mēs palikām tepat, bet jaunais puisis ar nedaudz cirtainiem matiem sēdēja uz celma, spēlēja un dziedāja. Nebija jau vairs uzvaras ritmu, nebija jau arī gluži bezcerība, kaut visām Vulfa melodijām bija sēru pieskaņa. „Ventas krasts”, „Zilais lakatiņš”, „Baltā bērzu birze”, „Gaujas laivinieks” un drusku brašākā „Še kur līgo priēžu meži” un vēl viena otra cita. Un tā katru vakaru līdz vēlai naktij, bet es vērtījos savā bunkurā, gribēju domāt kā šos puisus glābt, bet nevarēju.

Bija dažas dienas un vakari, kas nedaudz izlēca no vispārējā ritma, gan uz labo, gan uz slikto pusi. Vispirms jau 42.grenadieru pulka gada svētki (ja nemaldos

18.aprīlī). Svētkus rīkoja lielajā pulka bunkurā, kaut kur starp Dūmiņiem un Baložiem. Kas gan palicis prātā? Iedzērām, uzkodām, uzdziedājām, bet tas nav tas. Reinholds. Ne uzreiz, bet mazliet vēlāk, kad galvas jau sāka iesilt, Reinholds iespraudās vidū starp mani un Lāci. Brīžam uzlika rokas uz mūsu pleciem. Daudz kauju mēs bijām nokarojuši kopā. Tagad Reinholds bija sasniedzis visu, ko latviešu virsnieks Kurzemes frontē var sasniegt. Pulka komandieris un kāda pulka vēl! Viņam 6.lielkauja ievilkās ilgāk un kaujas darbība Remtes rajonā vēl negribēja rīties, bet laiku pa laikam uzliesmoja no jauna. Ja kādam pieejama Harija Kodola dienasgrāmata, tad lai viņš palasa, ko par šīm kaujām raksta Harijs.

Tagad Reinholds ir atklāts pret mums, saviem vecajiem zēniem. Viņam ir iešūta spilgti balta apkaklīte, nav vairs kājās rupjie karavīra juhtādas zābaki un vienkāršs zaldāta frencis, bet viņš nav laimīgs. Viņš tik ilgi ir bijis viena no vislabākā bataljona komandieris, blakus majoram Laumanim, ka nemaz nevēlas būt cits. Viņš tik labprāt būtu atkal komandējis savus vecos puikas, bet tagad viņam galvenokārt sēdošs darbs, dažādas rakstīšanas un parakstīšanas.

Nav, nav majoram nekāda prieka būt jaunajā amatā. Nu labs ir iedzēsim tagad kādu nieku, kaut arī kārtīgi iemest viņam nepiestāvēt.

Ir miglains, salts vakars, man nav kā parasti, kad esmu projām no KP – mierīgs prāts un es nepaliekšu līdz beigām, kaut Reinholds mēģina mani pierunāt vēl uzkavēties. Tomēr ieraujam vēl pa pusglāzei un tad es eju mājās pie puikām, bet Lācis, Līdums un Mūsiņš līdz ar citiem vecajiem zēniem no 42.pulka vēl paliek...

Es esot palicis savādnieks, tā Lācim vēlāk teicis Reinholds, bet arī pats līdz beigām neesot palicis. Projām ejot vēl noteicis, ka varbūt pēdējo reizi sēžot pie galda. Te jāpiezīmē, ka ar Lāci Reinholds pēc kara tikās vairākkārt, ar mani ne reizi...

Jau ieminējos, ka Mūsiņam bija mednieka talants un tagad, pēdējā kara mēnesī, kad frontē pie mums valdīja klusums, viņš to talantu lika lietā. Jau agrāk viņš kādu nieku bija nomedījis, zaķi vai ko, bet tas nekādu ievēribu necēla, taču tagad izmantojot savus puisēļus par dzinējiem, viņam kaut kur mežā aiz lldzes ezera R no Gaiķu ceļa bija palīmējies trāpīt varenam alnim. Pēc tam notika varenas dzīres bataljona apmēros. Tās Kurzemē bija pēdējās un ieilga līdz vēlai naktij. Bataljona KP atradās netālu mežā D Vikstrautei. Tepat blakus starp manu un Līduma KP atradās mūsu smagā rota ar dažādiem, pretiniekam atņemtajiem ieročiem, bet ar niecīgiem munīcijas krājumiem. Ieročus sauca pēc viņu komandieru vārdiem – Kukša mīnmetēji,

Skomba lielgabals u.t.t. Arī mums rotu komandieriem bija kaut kur augšā sagudroti pseidonīmi, tā piemēram – 1.rotas komandieris Kļaviņš saucās „Koks”, 2.rotas komandieris Lācis „Lapsa”, bet es „Akmens”. Tā kā arī pretiniekam it kā bija ierīkotas telefonu sarunu pārtveršanai, tad minēt dienesta pakāpes un uzvārdus laikam nebija lietderīgi. Telefona sarunas ar kapteini Līdumu tādejādi notika apmēram šādā Ezopa valodā.

Līdums – *Kur pretinieks pašreiz piešaujas?*

Atbilde – *Ak, nav jau nekas, šauj kaut kur pa mežu, ka koki vien iet pa gaisu. Mums tas ne sūda nekait.*

Atšifrējums – pretinieks apšauda 1.rotas iecirkni, jo minēts vārds „Koks”. Tam atkal kāds atbild šādi – Šauj kaut kur pa mežu ka smiltis un akmeņi vien jūk. Mēs smalki novērot nevaram, jo mežs traucē novērot un tas mūs neskar. Vai kā skar! Tekstā taču minēts vārds „Akmeņi”. Tā tad piešaujas pa 3.rotas novietojumu, bet smalki to pretinieks zināt nevar. Kā viņš, tā mēs atradāmies mežā. Mēs viņu redzam labāk, jo atrodamies Galenu upītes augstākajā krastā. Zināms, smalki pretinieka pozīcijas nezinām arī mēs, bet mēs taču nepiešaujamies un arī uzbrukt netaisāmies. Mums šādas ziņas nav tik svarīgas kā ienaidniekam. Pseidonīmi bija visiem, kurus pretinieks varētu pazīt no agrāko kauju laikā vestajām sarunām, tad par tik smalkām lietām kā telefonu sarunu noklausīšanās neviens vēl nerunāja. Kā tas īstenībā bija to nezinu. Esmu no Īlenu kalna minējis tikai vienu piemēru par to Taņu. Arī pretinieks nebija nekāds plāpīgais un jo tuvāk nāca eventuālā 7.lielkauja, jo viņš palika klusāks. Tā bija droša zīme, ka viņš kaut ko gatavo. Otra zīme bija regulārie „kukuruzņiku” lidojumi naktīs, kas gan galveno vērību piegrieza mūsu aizmugurei – lielākiem ceļiem, īpaši to krustiņiem un tiltiem.

Kad es kā divīzijas labā spārna sedzējs 8.maija rītā gāju uz Gaiķiem, šos „kukuruzņiku” posta darbus pāris vietās varēja redzēt uz Gaiķu ceļa. Bija novērojami arī daži ienaidnieka dienas izlūklidmašīnu lidojumi, bet maz. Bijām sagatavojušies, bet daudz nebaidījāmies no vēl vienas tuvas uzbrukuma pazīmes – no ienaidnieka nakts triecienuzbrukumiem „mēles” iegūšanai. Nebaidījāmies tāpēc, ka mūsu pozīcijas bija samērā labi nostiprinātas un kara pēdējā posmā, pretinieks principā vairījās no līšanas iekšā pretinieka ieņemtajā mežā. Bez tam kaut kāda nebūt kaujas darbība notika visu laiku 43.pulka iecirknī D Remtei un tur ienaidnieks šādas tādas ziņas iegūt varēja. Par to visu var palasīties Harija Kodola dienasgrāmatā. Viņš Remtes rajonu pazīst nesalīdzināmi labāk nekā es, taču negribu izlikties par kautrīgu jaunkundzi un nedomāju, ka kāds igauņu iebrukuma ķīļa sagraušanu un mūsu frontes nostiprināšanu rajonā no Tālmaņu – Kaulaču un līdz Brocēnu ezeram aprakstītu patiesāk nekā es. Es šķiet esmu pēdējais no pēdējiem, kas to centies darīt. Ejam tālāk.

Kas būtu noticis, ja sāktos 7.lielkauja un vācieši būtu padevušies? Nekas īpašs. Iespējams, ka mūsu frontes izcilnis D virzienā, kas ietvēra Saldu būtu sagrauts, iespējams, ka ne. Kaut maršals Govorovs līdzīgi citiem maršaliem Vācijā arī par varēm kara beigās vēlējās paspīdēt ar kaut cik acīmredzamiem panākumiem, taču tik ilgi, kamēr mums kaut cik pietiktu munīcijas, tas viņam neizdots – to rādīja līdzšinējie 6.lielkaujas uzbrukumi un vēl divas lietas.

Pirmkārt – visi jūta, ka karam visumā beigas un neviens pretinieka karavīrs nekāroja krist vai tikt sakropļots pāris soļus no uzvaras.

Otrkārt – mums Kurzemes karavīriem, kuras zieds bija mūsu deviņpadsmitā un pāris šķidrās vācu tanku divīzijas, nebija kur sprukt. Mēs bijām iedzīti stūrī un te arī būtu palikuši. Un Kurzemes fronte tā kā tā paliktu pēdējā fronte, kā tas visu laiku tiek uzskatīts.

Tikai diezin vai kāds no mūsu varoņdivīzijas vēl būtu dzīvs un vai jūs tur R maz kādas pazīmes par mūsu 19to vispār saņemtū. No pirmās rokas, kā piemēram no Harija Kodola vai manis, diezin vai. Tagad ir 1991.gada pavasaris. Pagājuši no tā laika 46 gadi. Vai jūs saprotat, ko nozīmē būt karavīram, tik ilgi atrasties ielenkumā un beigās tā īsti nav redzamas? Nu bet ejam tālāk.

Vēl man šis tas palicis piezīmējams par šo pēdējo 3.rotas pozīciju un tad sākšu savu pēdējo nodaļu, par Kurzemes pēdējiem leģionāriem.

Mēs tad dzīvojām jau nāves ēnā, taču necentāmies to sevišķi akcentēt. Gadījās pat tīri jocīgi notikumi. Un viens ar manu veco sanitāru Grasmani no Valmieras, kuru man palaimējās sakarā ar notikumiem ar pēdējā lielkaujā izvilkt par kaprāli un izgādāt viņam Dzelzs krustu, kas patiesībā pienācās visiem tiem vēl dzīvajiem Jāņa Bērziņa vīriem par Zvejnieku kauju.

Kaut kas par šiem laikiem no manis rakstītā publicēts presē, kaut stipri saīsinātā veidā. Kam ir interese, tas var palasīties arī paša rotas komandiera Daugavas vanagu ģenerālsekretāra Bērziņa atmiņu stāstu „Tur tālu kaujas laukā”. Tur Bērziņš saka, ka pēc uzbrukuma Zvejniekiem viņa rotā no 60 vīriem ierindā palikuši 8 vīri. 2 vīri ir no mana vada – es pats un Daukšts, kaut es pats biju nedaudz kontuzēts. Šos abus gadījumus saista tieši cepure. Es netiku mīnas triektā sasalušā māla krama nosists tikai tāpēc, ka man galvā bija bruņu cepure un zem tās kā parasti „bergmice”, kas darbojās kā amortizators. Šķiet, ka esmu kur atzīmējis, ka bruņu cepure no tā laika kļuva mans mīļākais apģērba gabals, ko vecie kaujinieki parasti nemīlēja nēsāt, visu pirms jau pats Reinholds, Mūsiņš, Bērziņš, Grasmanis un daudzi citi. Daži pat staigāja kaujas laikā ar kailu galvu, kā mans īslaicīgais draugs Arnolds Elsbergis. Šis leitnants pat „bergmici” nēsāja aizbāztu aiz jostas un tā ar kailu galvu arī krita DA no Cesvaines stacijas man pa labi, bet Bērziņam pa kreisi. Un tā arī lielākā daļa staigāja ar „bergmicēm” galvā, kad vien laiciņš bija kaut cik mierīgs. Arī es, protams, šajā mūsu pēdējā pozīcijā starp Brocēniem un Vikstrauti. Taču kaut kāda alerģija pret visādām citādām galvas segām man palika visu laiku un bruņu cepuri es iesviedu krūmos tikai 8.maija pēcpusdienā, kad mana 3.rota pilnā sastāvā iegāja mežā, baltos karogus nepacēlusi. Taču man vēl arvien kofērī glabājās augstā virsnieku cepure ar baltajām šņorēm, ar kādu cepuri jau arī neviens pie mums nestaigāja, ja nu vienīgi aizmugurnieki, pēc tā viņus tūlīt varēja pazīt. Un gadījās tieši tā, ka šī cepure ievajadzējās Elmāram. Lieta tā, ka šajā rajonā vēl dzīvoja privātie, galvenokārt vecīši, bērni un dažāda vecuma sievietes, to skaitā arī jaunas, glītas un neprecētas. Es nezinu, kura rota ierādīja piemēru iet pirtī uz šīm mājām.

Ar manējiem gadījās tā, ka viss patiešām sākās ar pirti, pie tam ierosinātājs liekas arī bija kāds no maniem solīdajiem instruktoriem, varbūt pat seržants Ķikuts. Tas jau arī vispārzināms, ka karavīrs nekad nevar būt par daudz tīrs, pie tam 6.lielkaujas laikā mēs visi tikpat kā pa dubļiem vien bijām dzīvojuši. Es to karavīriem maiņas kārtībā un ar ziņu arī ļāvu darīt. Mana KP vada un, iespējams arī kāda cita pirts vieta iekrita kādās mājās, pie Ildzes ezera, kas atradās Z kādus ½ kilometrus ZR KP. Dažiem priekšējiem vadiem,

kā liekas tuvāk un parocīgāk iznāca kādas mājas pie Lukņas ezera R. Ka kāds no priekšējiem vadiem maija pirmajās dienās tur mēdz nostaigāt, liecināja nelaime, kas tur notika. Taču KP vīri bija stabili iecienījuši šīs mājas pie Ildzes ezera. Arī es tur reizi biju aizgājis, mani tur aizvilka Vilnis, taču viss bija pilnīgi normāli, nekāda drūzmēšanās nenotika. Pirts kā jau pirts. Arī vadiem taču bija komandieri, kas savus vīrus nepieskatīja, īpaši Vītiņš un Birzgalis. Taču par savu kādreizējo vada seržantu, bet tagadējo II vada komandieri es negalvoju, kaut viņš bija viens no tiem četriem dzīvajiem, kas man palika pāri pie Zvejniekiem un atgriezās frontē, kaut arī aprīļa pirmās dekādes beigās. Taču uz pirti par daudz sāka iet mani KP vada vīri tā kā pat mierīgais Ķikuts sāka bārties.

Dažkārt skaistās novakarēs laukumīnš pie patvertnēm, kur parasti spēlēja Vulfs bija tīri patukšs. Jutu nemieru par šo tā sakot, izlaidību, taču negribējās arī šo varonīgo puisi priekšā izrādīties par gnīdu, kaut reiz man kapteinis Līdums aizrādīja, ka diez vai tie neesot mani puisi, kas pa vakariem ieejot kādās tur mājās Z no Vikstrautes, nododoties tur „plītēšanai, rīšanai un miesas kārībām” un izraisījuši tur traci un izkaušanos ar kādiem tur artilēristiem vai trosa vīriem, kuru priekšnieks par to žēlojies pulka štābam, jo viņa vīri tikuši no šīs izprieču vietas padzīti. Man nācās par savējiem galvot nu tā, kā man pašam diezin vai varēja būt tāda slava, ka es ko tādu būtu pieļāvis, vai, lai Dievs pasargā, pats piedalījies, tad Līdums man noticeja, tikai brīdināja, ja manā rajonā kaut kas tāds gadītos (Vikstraute atradās pašam Līdumam aiz muguras) tad varbūt, ka patiešām kaut kur tuvumā varētu parādīties feldžandarmērija, kā tas svešais priekšnieks it kā esot draudējis. Tam jau nu protams ne pats Līdums ne es neticēju, jo šie „droširži” tuvāk frontes līnijai par kādiem 20 – 30 kilometriem nemēdza parādīties. Taču biju spiests savējos brīdināt un turpmāk vakaros pulciņš ap Vulfu kļuva kuplāks. Bieži iztrūka tikai Elmārs. Uzzināju, ka viņš tur pie Ildzes ezera uzdevies par ārstu un tālab viņam bija, izskata labad ievajadzējusies tā mana virsnieka cepure. Toreiz Kurzemē privātajiem visās lietās gāja grūti, arī ar zālēm, tāpēc Elmārs bija sācis vienu otru pa klusām ārstēt. Tas nebija nekas jauns, kad privātie šādās tādās kaitēs griezās pie savējiem karavīriem, jo tik tuvu fronteī neviena kaut cik vajadzīga civiliestāde vairs nedarbojās, taču ļaudis bija palikuši un iedot kādam zāles kaut ko pret galvas sāpēm, temperatūras, vai bērniem pret klepu nebija nekāda māksla.

Mums te frontē, lai cik smagi kuro reizi gāja, neslimoja neviens, var būt tās dažas dienas es ar Blūmu. Visādas kaites, it īpaši 1944.gada vasaras atiešanas laikā gan piemētās dažiem augstākiem priekšniekiem.

Tā jau nav, ka Elmārs būt cauru dienu staigājis ar manu cepuri, īpaši bataljona novietojuma rajonā. Viņš to uzlika un noņēma kaut kur mežmalā, netālu no Ildzes ezera un savu ārstēšanu parasti izveda tumsā. Taču mēs visi zinājām un domājām, ka mūsu tautiešus izārstēt ir Dievam patīkams darbs. Cik man zināms, tad nekādas iedzeršanas un uzdzīves, vai kā to teica Līdums „miesas kārības apmierināšanas” vismaz tajās mājās pie Ildzes ezera nenotika. Tur vispār nebija neviena vīrieša, kā man šķiet, kas ar paštecīnāto noņemtos. Protams, saimniece Elmāru pacienāja no tās pašas nabadzības, kas viņai bija. Un tas arī bija viss. Nepatikšanas tuvojās no citas puses. Lieta tāda, ka vai nu tajās pašās mājās, vai kaut kur kaimiņos kādai sievietei bija pienācis laiks laist pasaulē jaunu pilsoni un kaut agrāk uz laukiem ar piepalīdzēšanu šajās lietās noņēmās galvenokārt sievietes, taču ziņas par

laipno latviešu dakteri, kas nevienam vien bija palīdzējis, bija izplatījusies un nostiprinājusies apkārtējās mājās ap Ildzes ezeru, tā kā šī nākošā dzemdētāja, bija nolēmusi mest kaunu pie malas un griezties pie Elmāra. Šādu lietu pavērsienam Elmārs nekādā gadījumā nebija gaidījis. Ko viņš teica attiecīgajai sievietei un ka viņš izvairījies no attiecīgas procedūras uzņemšanos, to es nezinu. Elmārs bija runīgs cilvēks un lai gan šad un tad drusku raustīja balsi, tomēr tur, kur atrodas viņš, uzreiz sākas garu garās runas, kas tik drīz nebeidzās, taču pats viņš par to gadījumu neteica ne vārda. To pēc dažām dienām uzzināja citi pirts apmeklētāji, kaut bērniņš jau bija nācis pasaulē un pašas sievas to bija jau nokārtojušas. Pricīgāka cilvēka par Elmāru bija grūti iedomāties. Tā kā Elmāru visi cienīja, tad neviens mūsējais jau nebija gnīda un nestāstīja tām sievietēm, kādas zināšanas mūsu sanitāram ir ginekoloģijā. Bez tam pēc pāris dienām sākās atiešana uz Gaiķiem. Kur palika mana cepure? Droši vien turpat koferī, jo ne jau ar to koferi es iegāju mežā.

Ap to pašu laiku, dienu vai divas pirms atiešanas notika nelaime uz Luknas ezera. Kādi mani tur puisi tur ar rokas granātām no laivas spridzināja zivis. Ezers atradās no mana KP kādus 3 kilometrus R un tā kā mans KP atradās par tālu no rotas, pie tam mežā, tad es nezinaju, ka kādi manas rotas puisi ar šādām lietām nodarbojās. Bez tam munīcijas trūkuma dēļ bija stingri aizliegts šķiesties ar munīciju – 5 patronas dienā uz ložmetēju. Taču man bija pirmklasīgs „ungs” (ieroču un munīcijas pārzinis), par ko jau izteicos runājot par Ziemassvētku kaujām, kad viņš apkalpoja Bērziņa rotu, un viņš bija krietnu daļu munīcijas ložmetējam pietauņījis nebaltai dienai, taču rokas granātas arī viņam nestāvēja trosā veselām grēdām. Viss par spīti aizliegumam, kā jau teicu, mani puisi veselu mēnesi bez darba dzīvodami bija palaidušies. Ir jau tiesa, uzturs mums nebija diezīns kāds, taču kā priekšējie vadi, tā KP tomēr iztikām. Nezina vairs no kāda bija šie puisi, kaut man šī lieta bija jāizmeklē un jāuzraksta ziņojums. Tātad, sviežot no laivas granātu, to parasti drusciņ patur rokās, pats to esmu darījis uz Aljo ezera salas, kad munīcijas bija bagātīgi. To pašu dara arī kaujā sviežot granātu uz tuvu distanci. Taču tas jaunais puisis granātu bija noturējis par ilgu rokās un tā viņam norāva plaukstu un ar šķembām sakropļoja kā pašu tā otru puisi, kas ar viņu bija laivā. Ko es tagad noslēdzot savas dzīves bilanci, lai saku? Varbūt tas puisis, ja viņu izdevās glābt, izbēga no mūsu kopējā likteņa Gulaga arhipelāgā, taču arī šajā lietā kaut kāda vainas sajūta ir. Bet vai es izvēlējos savu KP? Taču nē! Es gribēju palikt tur, kur patiesību sakot bija mana vieta – savas rotas centrā, bet man pavēlēja novietoties tik tālu aizmugurē, kur parasti nekāds rotas KP neatradās. Pie tam vēl mežā, tāpat kā pie Blīdenes man pavēlēja ieņemt KP tūlīt aiz saviem priekšējiem ložmetējiem. Nu labi, varbūt man vajadzēja biežāk staigāt pa priekšu. Un tad? Vai tad mēģinātu saskaitīt cik katrā vadā man vīru un cik daudz vajadzētu būt? Zēni taču gāja zivis sist veselām grupām, bet kādi divi trīs vienā reizē. Varbūt, ka mums vajadzēja pārņemt no pretinieka savu karavīru izošņāšanu, ziņu pienesanu un tamlīdzīgas lietas? Bet mums deviņpadsmitajā tā nebija pieņemts. Varbūt te izpaužas tā nozīme kāda bija ziemas kauju laikā, kad kāda karaspēka daļa, sākot ar bataljonu uz augšu tika mainīta ik pēc 10 dienām, vai nedaudz vairāk. Nezina, tomēr domāju ka tā. 06.05. vai 07.05. no rīta laiks bija draņķīgs, Kodols raksta, ka lijis 04.05. naktī un visu dienu. Diezin vai viņš nemaldās! Viņš raksta, ka 06.05. bijusi skaista diena. Šaubos, tomēr nekā

neapgalvoju. Skaista bija 08.05. un 09.05. dienas, arī turpmākās, kaut naktī bija salnas. Vairs neatceros, vai jau 06.05. vakarā vai 07.05. rītā bataljona komandieris man paziņoja, ka gaidām slēpjamu ziņu, ka naktī no 07.05. uz 08.05. mūsu divīzija aties uz jaunām pozīcijām, lai izvairītos no krievu artilērijas pirmā trieciena, jo ievāktas pilnīgas ziņas, ka krievi kuru katru dienu rīkos kā pret deviņpadsmito, tā arī vēl citur jaunu 7.lieluzbrukumu. Man vispirms vai nu pašam, vai arī kādam 3.rotas virsniekam 07.05. rītā jādodas jāšus vietraudžos, pēc tam es naktī uz 08.05. ar visu savu rotu palikšu tepat segt divīzijas labā flanga atiešanu, bet kreisajā divīzijas flangā atiešanu segs majora Laumaņa bataljons. Vairāk datu es saņēmu 07.05. pēcpusdienā. Tā kā man šāda liksta stāvēja priekšā pa nakti, tad nosūtu vietraudžos savu palīgu leitnantu Rubuli. Viņš atgriezās 07.05. tā ap pusdienas laiku un ziņoja, ka mūsu pozīcija būs Amulas upītes gravā Gaiķu rajonā, taču pagaidām mums kartes sektors nav ticis ierādīts, jo mēs taču būsīm sedzējos un atiesim vairākas stundas pēc pārējiem. Mums ierādīta pagaidām apmešanās vieta kādās mājās paša lielceļa malā, kur palikusi rezerve. 07.05. pievakarē saņēmu pavēli un ar savu vadības grupu pārcēlos uz bataljona KP. Bataljons aizgāja.

NAKTS.

7.maija nakts, 8.maija pusdiena.

7.maija vēlā vakarā, aizgāja mūsu bataljons. Aizgāja arī visi smagie ieroči. Mana 3.rota un neliela daļa no II bataljona palika savās vietās. Mēs palikām segt mūsu divīzijas labā spārna atiešanu. Mani iecēla par visu sedzēju komandieri. Saņēmu šādu pavēli – **Mūsu divīzija aizgājusi uz jaunām aizstāvēšanās pozīcijām. Mūsu pulks novietosies upītes gravā pie Gaiķiem un Z no tiem. Man ar 3.rotu un nelielu daļu no II bataljona segt divīzijas labo spārnu, bet divīzijas kreiso spārnu pie Remtes un ZA Remtei, segt majora Laumaņa triecienbataljonam. Divīzijas labā spārna sedzēju atiešanu sākt 08.05. 0200. Jau drusku agrāk pie manis ieradīsies II bataljona sedzēji. 2400 vācieši palaidīs vairākas „Hitlera govīs” (sauktas arī par maujošām govīm) apmēram pa rajonu D no Remtes. Man sakāri ne arvienu nebūs, ne pa kreisi, ne par labi, tālab tūlīt izlikt jaunizveidotos papildpostenus uz stīgas gar manu veco KP. Diezin vai naktī kāda pretinieka darbība būtu gaidāma, bet jau 08.05. tā varētu notikt, tāpēc man daudz nepindzelēties, lai gaisma mani nepārsteigtu līdz Sīļu mežam, jo es būšu spiests turēties tikai pie ceļiem un tie ir ārkārtīgi slikti, īpaši Sīļu mežā. Šajā mežā tika atstāta kāda mūsu Jagdverband vienība. Iespējams, ka tā ceļu novēros un ar mani kontaktēsies. Taču to tik smalki nevar zināt. Gaiķu ceļš ir jau stipri labāks un kad tikšu tur, tad tālāk man ies veikli. Man paliks divi kaujas vezumi munīcijas un rotas mantām un viens pajūgs ievainotajiem.**

Tāda bija apmēram šī pavēle, ko Līduma bunkurā puskrēslā, degot uz garā galda vienam kvēpeklītim, vai kā to sauca kapteinis „dziessvecei”, nodeva man kapteinis. Tagad te bataljona KP uzturēšos es līdz atiešanai. Tāpat arī mani KP puiši. *Nu tad turies Preijerīt!* – promejot teica Līdums un centās pasmaidīt, taču prieka viņa sejā bija maz. Viņš jau tad zināja vairāk nekā es. Es vēl labu laiku skatījos viņam pakaļ, līdz tie galīgi nozuda krēslā Vikstrautes virzienā. Paliku viens ar saviem puišiem, bet īpaši sērīgi nejutos, kaut agrāk esmu teicis, ka ikviens karavīrs labāk jūtas, ja viņa tuvumā atrodas kāds augstākstāvošs priekšnieks, kad ar viņu nebeidzas ķēdes gals. To pašu jau

teicis viens no Kurzemes varoņiem Jānis Bērziņš, runājot par Lubānas kauju, kad pie viņa pārnakšņojis Reinholds. Droši vien tā tas ir daudziem, ja nu vienīgi dažādiem apgādniekiem, trosa vīriem un šeftmaņiem ir labāk būt tālāk no priekšniecības acīm. Un nervi jau toreiz man arī bija stingrāki nekā tagad.

Ķēros pie darba. Puiši jau zināja, kas par lietu. Tāpat jau vien tik stāvēja un noklausījās pavēli. No viņiem man nekā nebija ko slēpt. Tūlīt nozīmēju kaujas posteņus, visstingrāko gandrīz grupas stiprumā Apšenieku mežmalā, jo no Brocēnu puses arī vācieši taisījās projām, ja nebija jau aizgājuši. Uz kurieni, to nezināju. Laikam arī Līdums nē, citādi būtu man pateicis. Bez tam pārējie sagāja manā lielajā KP bunkurā. Iekrimtām cieta karavīra maizīti un piedzērām tēju, ko uztura vedējs bija atstājis bagātīgi. Līdz pusnaktij un vēl pēc tam bija palikušas kādas trīs stundas. Es ieteicu puišiem atlaisties uz lāviņām un darīju to pats. Lielākā daļa atlaidās, bet negulēja neviens. Visur redzēja spīdam smēķu uguntiņas un tie, kas savu devu bija jau nopīpējuši, tagad kā izteicās Līdums „kvēpināja nieres un kvēpināmās zāles”, tas ir pašaudzēto tabaku, ko bija savākuši pie aizmugures māju vecīšiem.

Jaunais Vulfs nolīcis galvu gandrīz uz ermoņikām, klusu kaut ko improvizēja. Pievilku kvēpeklīti tuvāk un pētīju tās pašas jau simtreiz pētītās kartes, mēģinādams iztēloties visvisādus gadījumus, kas man varētu rasties pa ceļam. Dažkārt šo to papļāpājis ar Ķikutu un Pankaru izgājām ārā pat paklausīties. Visur bija klusums, vienīgi šur tur gaisā uzšvirkstēja pa raķetei, arī mūsu pusē laiks vilkās sasodīti lēni līdz pat pusnaktij.

Ap to laiku telefonisti sāka novākt vadus. Viņiem tumsā un mežā bija krietni jāpastrādā, jo man uz katru vadu bija telefons un līdz vadiem vairāk par kilometru. Aizsūtīju uz priekšu leitnantu Drāznieku brīdināt vadus par „Hitlera govīm”. Telefonu tās pašas noklausīšanās dēļ nelietoju nemaz. Dārzniekam bija jāpievāc vadi ap 0200 un jāved šurp. Ne izšāvienus, ne lidojumus nedzirdēju. Lādiņi sprāga kaut kur D Remtei, ap Jaunkaulāciem. Arī uguni mežs aizsedza. Šīs 200 – 300 mm lielās uguns bumbas gan bija manījuši man padotie II bataljona vīri, kas to vēlāk stāstīja.

Pulksteņa spožais rādītājs šķērsoja iedaļu 12. Sākās kara pēdējā diena un pulkstenis lēnām tikšķēja šīs pēdējās dienas minūtes. II bataljona puiši atnāca daudz par agru, jau īsi pēc 0100, bet labi, ka tā, jo viņu leitnants, citādi dūšīgs karotājs no Ļeņingradas laikiem un man labs paziņa, bija galīgi piedzēries un gāja ģenģeru ģenģeriem, tā kā diviem viņa pudeles brāļiem bija viņš jāved zem rokas, kas tiem šķita pārlietu grūts un nepatīkams darbs, jo arī viņu pašu kājas ķērās aiz zariem un ciņiem. Kur un uz kāda pamata viņi tā pietempušies būdami sedzējos – visatbildīgākā darba darītāji, kāds vien var būt, viņi man, protams, nekā sakarīga nevarēja atbildēt, tikai gribēja par varēm manu paziņu novietot ievainotajiem paredzētajos ratos. Taču es tā nebiju mierā. Atcerējos to skaisto jūlija dienu, kad es, būdams trīs reizes ievainots, kājām nogāju tos dažus kilometrus līdz Cesvaines pārsiešanas punktam, turēdamies pie šādiem pat ievainoto ratiem, kuros atradās apsaitēti trīs guļošie, jo vairāk vietas tur nebija. Bez tam toreiz viena lode man atradās dziļi gurnā, pie paša kaula (un atrodas tur vēl tagad, kā tas smalki iegrāmatots Maskavas čekas grāmatās). Taču tagad ceļi ir galīgi izjukuši un manos ratos vairāk par trīs tā kā tā neieguldīt. Ko tad te darīt, ja man radīsies vēl kādi trīs, bet ratos gulēs vēl ceturtais. Kuru tad sviest laukā, vai kuru nest uz nestuvēm, vai kurš lai klamburē kā toreiz es 10.jūlijā?

Es kļuva dusmīgs un sāku šiem man pagaidām padotiem puisiem draudēt, par to iedzeršanas vainu, kas sedzējiem nekādā gadījumā nav atļauta.

Bet tā kā šis krietni iemetušais leitnants patiesi bija kārtīgs puika un no vecajiem, tad atļāvu viņiem visiem doties jau tagad. Kad iziesim mēs, tad viņi jau būs gabalā. Tādejādi viņi kaut kā nomierinājās un devās ceļā. Un galu galā viņi sasniedza Gaiķus kādu stundu vai vairāk par mums. Tā gadās. Taču sirdsapziņa mani toreiz vairākas stundas mocīja gan un pamoka arī tagad, jo beigu beigās es toreiz nezināju kā risināsies dienas notikumi. Tagad es to zinu. Man neradās tie trīs ievainotie. Taču karā ir tā, ka labāk ņemt vērā sliktāko variantu, jo, ja notika labākais variants, tad nebūs ko uztraukties.

Ap 0200 ieradās mani I un II vads līdz ar Drāznieku. Kaut kas bija atgadījies manā II vadā, kas atradās vistuvāk un kura rajonam piegāja klāt centrālā stiga. Viņiem bija jāierodas pirmajiem, jo atradās kādus ½ kilometrus tuvāk nekā mans I Birzgaļa vads, bet tā nebija. Visgrūtāk bija Vītiņam manā kreisajā flangā. Ceļa tur nebija, sagāztu un dzeloņdrātīm sapītu koku daudz. Bet Vītiņš, tāpat kā Birzgalis bija laikus klāt. Drāznieks, kas bija solīds, bet drusku par daudz labsirdīgs virsnieks un parasti turējās kopā ar puikām un mēģināja vienu otru viņu palaidnību izprast un pat attaisnot, man atbildēja vispārējās frāzēs, tas ir, ka Edvarta II vads tūlīt būs klāt, tikai tā parunāšanās drusku ievilkusies.

Es līdz kādiem 0230 vēl neuztraucos, bet nervozēju gan un aizsūtīju ziņnesi ar pavēli nekavējoties ierasties, jo mums tūlīt jādodas ceļā.

Pavēle bija zināma visiem, taču ko kurš domāja par skaidri redzamām kara beigām, to es nezināju. Virgu un vēl vienu otru no II vada biju nolēmis ņemt līdzī savai izlases grupai uz Dundagas mežiem. Tagad nolēmu neņemt nevienu. Kā vēlāk izrādījās, tas pat bija labāk. Tomēr es nedomāju, ka II vads būtu atpalicis, lai gaidītu krievus, par kuriem bija zināms, ka tie vai nu jau tūlīt no rīta, vai drusku vēlāk uzbruks, sāksies 7.lielkauja.

Jau 8.maija dienā man nebija vairs laika pētīt un noskaidrot, kas 8.maija rīta pirmajās stundās bija atgadījies Edvarta vadam. Visticamāk, ka II vadam bija radusies tā pati nekārtība kā II bataljonam, jo Edvarta vīri mēdza apciemot privātos iedzīvotājus Luknas ezera apkārtnē. Par daudz ilgi mēs bijām slaistījušies apkārt šajā meža masīvā bez darba, bez kaujas.

0300 pēdējais laiks iziet. Telefona nav. Pats nedrīkst atstāt KP. Kaut kur 43.pulka iecirknī, man slīpi aiz muguras gaisā uzskrien dažādas raķetes un, vai dzirdes māns, vai kaut kas cits, taču izklausās arī paretas ložmetēju kārtas. Nezinu, kas Reinholda pulku sedz. Jādomā, ka viņi paši. Tas arī izriet no Kodola dienasgrāmatas. Laumaņa bataljons laikam sedz 44.pulku divīzijas kreisajā flangā. tagad es sāku uztraukties un dusmoties arī. Varbūt, ka vajadzēja sūtīt Rubuli. Viņš tomēr cietākas dabas vīrs, kaut tikpat solīds kā Drāznieks. Es neesmu solīds, jo visu laiku biju Reinholda audzēknis un pieņēmis daudzas majora iemaņas, bet ne visas. Šeibelis jā, tas ir solīds un gudrs cilvēks, taču smagumpunktos liek Reinholda vīrus. Tā nu tas ir.

Vairs nevaru galvot vai sūtīju Drāznieku, vai kādu citu vēl reizi pie Virgas. Laikam jau sūtīju, taču apgalvot nevaru. Biju par daudz uztraucies, jo drīz vajadzēja aust rītam un mēs vēl tepat. Pulkstenis pāri trijiem. Kas man tagad teiks ko darīt? Jāsaka un jāatbild pašam. Neviens vairs neguļ, visi staigā apkārt tepat ap bunkuri. Esam tālu palikuši aiz sava bataljona, bez tam vēl jāšķērso atklāts lauks ap Vikstrauti līdz dubļainajam Sīļu mežam. Tagad zinu,

ko man vajadzēja darīt. Vajadzēja sūtīt Ķikutu, ko visi karavīri cienīja, ar rakstveida pavēli par Virgas atcelšanu, bet tas, kas atrodas II vada novietojumā Ķikutam tūlīt vest šurp. Tā vajadzēja. Pēc kara jau mēs visi esam gudrāki nekā toreiz. Bet es nesūtu sava vada seržantu uz priekšu, bet lieku novākt manus papildposteņus, gar manu bijušo KP stigu un ap to pie Apšenieku mežmalas. Pulkstenis tuvojās 0400. Ap gaismu jau pretinieka izlūki līdīs uz priekšu, jo manīs, ka mūsu ložmetēji vairs nestrādā. Būtībā jau mēs te esam tikpat kā ielenkumā. Ienaidnieks nedrīkstētu manīt mūsu kolonu uz ceļa, kaut kur Vikstrautes klajumā, kur mēs nevaram pieņemt kauju. Katrā ziņā tur būtu jāzaudē visi trīs zirgi. Mūsu kolonai pietiktu ar vienu pretinieka ložmetēju, pat kārtīgai kaujai nav jābūt. Mums jātiek vismaz Amulas augšteces džungļiem aiz Sīļiem, kur ienaidnieks nevarētu mums gar sāniem aiziet garām. Ar pāris arjergarda ložmetējiem mēs viņus noturētu pieklājīgā attālumā, kamēr galvenā kolona nokļūst uz Gaiķu ceļa.

Pavēlu sakārtot pajūgus un izbraukt uz Vikstrautes ceļa. Pulkstenis iesācis steigties. Ir jau pāri četriem. Kad ieradīsies Ķikuts mēs brauksim. Viņš nerodas, kad pulkstenis rāda 0430. Ir jau manāma gaisma. Nokārtoju kolonas apsardzību un tad dodamies ceļā. Iznāk, ka pametam savu II vadu. Jā, tā iznāk gan! Es nedrīkstēju gaidīt. Bet daudzi nezina vēl visu, to ko zinu es un vēl daži, arī Edvarts. Vēl par to neesmu rakstījis, rakstīšu tagad.

Jau kopš Hitlera nāves visi, kam vien patikšana, to skaitā arī kapteinis Līdums atklāti lamā „goldfazānus”, tas ir Hitlera partija biedrus. Bez tam, kaut kur mūsu aizmugurē nobriedis plāns par organizētu pretošanos arī pēc oficiālā kara beigām, kas gaidāma jebkuru brīdi. Daži jaunākie virsnieki no aizmugures štābiem apstaigā priekšu, lai aprunātos ar dažu labu komandieri, ko uzskata par noderīgu šim pasākumam. Nezinu, cik plaši šī lieta izvērstā, jo tas vēl pagaidām ir pagrīdes pasākums un par to jārunā divatā. Arī es un mani vīri atzīti par derīgiem šim dzelzs kodolam Kurzemes pēdējās dienās, un pie manis ierodas kāds štāba leitnants, pāris gadu vecāks par mani kas mani labi pazīst un kuru pazīstu es. Aizejam sāņus un apsēžamies saulītē aprunāties. Tā ir tā pati vecā doma, ka sabiedrotie pēc uzvaras saplēsīsies savā starpā. Tagad, kad par visām aizkulisēm tik daudz ir zināms, tas liekas naivi, bet toreiz tas tik naivi nemaz neizskatījās un tā arī bija vienīgā mūsu cerība, ko dažkārt paši vācieši vēl uzkurināja.

Viens šī plāna visstingrākais balsts bija mūsu deviņpadsmitā un no tās pulkiem īpaši 42 un 43 pulki un Laumaņa bataljons. No mūsu pulka īpaša vērība tika piegriezta I, bijušā Reinholda, tagad Līduma bataljonam un no tā savukārt 3.rotai, kā bataljona mugurkaulam. Tā man teica un teicējs, štāba virsnieks nebija tukšs plāpa, bet praksē tā neizskatījās. Nezinu kādi vīri stāvēja šī plāna aizmugurē, taču izšķirošajā brīdī, tagad naktī no 7.maija uz 8.maiju viss gāja pa vecam. Stingrākā 42.pulka rota tika atdalīta nost un atstāta sedzējos.

Bez tām pāris reizēm, kad šai lietā tika runāts, pie tam ne sevišķi konkrēti, nesevoja nekas. Iespējams, ka sākt šo lietu risināt uzņēmās kāds, vai kādi mūsu 42.pulka virsnieki, bet tālākais aizķērās citos pulkos un tur atkal radās savi plāni. Nezinu. Iespējams arī, ka kāds augstāks priekšnieks vai nu apjuka, vai nobijās pēdējā brīdī un ļāva visam risināties parastā kārtībā. Iespējams arī, ka plāns tika grozīts, bet es aizkavējos sedzējos un par to neko nezināju. Viss tika darīts ļenganām rokām, nesaskaņots, tālab 08.05. pēcpusdienā vairāk par atsevišķām partizānu grupām nebija ko cerēt. Kaut nebiju viens šīs

organizatoru grupas vadītājs, kā es to sapratu jau no pirmās sarunas reizes, bija jāvada viena trieciengrupa, ne jau vairs rota, bet izmeklētu cilvēku vienība, kādi 40 vai 50 vīri. To es varēju savākt viegli, tikai kā man, tā citām tamlīdzīgām grupām vajadzēja zināt sākšanas signālu un galveno pulcēšanās vietu. Sākumā es domāju, ka esmu atstāts sedzējos, lai vēsi un mierīgi attiecīgajā laikā, kaut vai tā paša Sīļu meža rajonā pārietu Saldus – Gaiķu lielo ceļu un tad pa Gaiķu pagasta rietumdaļas un Vānes pagasta mežiem nokļūtu Kabiles pagasta mežos, no kurienes nokļūt Rendas un Usmas meža masīvos būtu viegla lieta. Man nav vairs vācu kara kartes 1; 50 000. Tur bija atzīmēti vairāki meža ceļi un nekāda pajūgu karavāna man nebija – 3 zirdziņi. Gan jau es izvilkto. Tikai man bija jāzina pulcēšanās, vieta apmēram jaunajā pretošanās līnijā aiz Abavas. To es nezināju. Es gaidīju līdz 0200, kad pie manis kāds atnāks un paziņos visu vajadzīgo. Neatnāca neviens. Paliku parastais atiešanas sedzējs. Bet es nezināju arī, ka šī ir pati pēdējā kara diena un pēdējā izdevība kaut ko kopēju iesākt, kaut ar nokavēšanos. Un vēl tas mans II vads brīdī, kad pašķīrusies vēstures lapa. Bez šaubām, visu laiku tika rēķināts, ka liela vāciešu daļa nāks līdz mums. Nebija vairs tāds apvidus gabaliņš Kurzemē, kurā mēs deviņpadsmitā kaut pāris nedēļas spētu noturēties vieni. Pat tāds kauslis kā majors Reinholds toreiz janvārī, kad mēs divatā aplacījām manu Dzelzs krustu, runāja par vismaz 4 vai 5 divīzijām, kas mums derētu, lai te Kurzemē uzsistu kulaku uz galda un runātu par savu zemi un valsti. Tādas divīzijas mums bija. Vēl vairāk, ar tiem vīriem, kas tika zaudēti pie Ļeņingradas, Volhovā, bet visvairāk lielajā atiešanas kaujā no Volhovas, no ezeriem, Vidzemē un kuri bija izmētāti pa visu Vāciju. Mēs gandrīz vieni paši noturētu to līniju, kas atradās mūsu rokās ap kapitulācijas laiku, protams, pieskaitot dažas speciālas daļas, kuru mums nebija – lidotājus, tankistus un vēl šo un to. Latvija taču karam atdeva vairāk par 100 000 savu labāko dēlu un vai viņi bija sliktāki par mūsu deviņpadsmito? Nebija. Taču zaudētas tika nevis 4 vai 5, bet vismaz 6 vai 7 divīzijas un karu nobeidza tikai viena divīzija. Skaidrs, ka tagad 8.maijā mums nekādu fronti ieņemt un noturēt vairs nevarētu. Mēs kristu līdz pēdējam, bet nekā nenoturētu. Un ļoti iespējams, ka mūsu pēdējā pretošanās līnija aiz Abavas netika ieņemta vien tāpēc, ka vāciešu lielais vairums ar visiem viņu ģenerāļiem priekšgalā bija ar mieru klausīt kapitulācijas pavēlei, nekā iet kopā ar mums latviešiem šajā pēdējā riskantajā pasākumā. Visiespējamākais, ka tieši tā.

Taču tā es domāju tagad. Toreiz es domāju savādāk. Un tā jau tīri nebija, ka vācieši nesagāja mežos, taču maz organizēti, vairāk cerot glābt savu dzīvību nekā noturēt kaut kādu fronti un pretoties. Es šīs nelielās 2 – 3, vai pat 5 – 6 lielās vācu grupiņas parasti virsnieku vadībā satiku kā Z Kabilei, tā Z Abavai. Nezinu kā bija citos frontes sektoros, es runāju par mūsu divīzijas tuvāko un tālāko aizmuguri un tuvākiem kaimiņiem. Taču 08.05. vēl likās, ka priekšā daudz un dažādu variantu. Par vienu variantu jutos diezgan drošs, par 7.lielkauju. to mēs izturēsim. Munīcija tieši šai kaujai tika taupīta. Es esmu par daudz mazs gariņš, gan jau priekšniecība zina ko darīt.

Tepat netālu ir Vikstrautes meža mala. Izbraucam klajumā. Ir jau stipri gaišs. Ceļš smags, bet izbraukt var. Kaut kur aiz mežiem Z Remtei vai vēl drusku tālāk sāk graut smagie ieroči. Tā nav uzbrukuma sagatavošanās uguns. Pretinieks tik veikli savus smagos ieročus pārvietot nevar. Kārtīgs uzbrukums pat pievakarē nevar sākties. Varbūt rīt 9.maijā pēc pusdienas vai vēlāk. Šis jau arī ir tas laiks, ko mēs gribam ietaupīt. Ceram uz dienām divām,

trijām. Pagaidām tur šauj kaut kādi vieglāki lielgabali. Taču man visu laiku, līdz pat Sīļu mežam jāuzmana labie sāni, tie kas vērsti pret Remti. Vairakkārt pametu acis atpakaļ, vai neredz Edvartu. Neredz. Iegriežamies krūmainajā mežā starp Sīļiem un Gaiķu ceļu. Aiz muguras paliek klajums un ausmas sārtums. Tūlīt lēks saule. Ceļš krūmainajos Imulas iz teces rajonā izbraukts līdz rumbām. Vietām pat jāpiestumj. Nonākam pie kādas upītes, aiz tās ceļš lēnām iet kalnā uz Gaiķu ceļu. Nokalnē stāv kāds vācu instruktors. No jagdverbanda, acīmredzot. Viņš, kaut zemākā pakāpē, tomēr priekšā nestādās un nekā neziņo. Droši vien krūmainā nokalnē paslēpta viņa komanda. Kas un uz kurieni, tas jāziņo man. Ko tur tik daudz!

Noziņoju ar, bet neizņēmu cigareti no mutes. Teiktais to vācieti tomēr apmierina. Uzbraucam nokalnītē. Gaiķu ceļš samērā gluds un plats. Ceļa abās pusēs mežs. Nogriežamies uz Gaiķiem. Kādā klajā vietā atpūtīsimies. Varbūt, ka beigu beigās mūs panāks Edvarts. Saule jau sen uzlēkusi. Diena būs skaidra un jauka. Esam kādas trīs stundas jau nokavējuši. Par to segšanu nebūtu ko uztraukties, tā gadās. Vairāk rūpes rada tas otrs pamats. Berlīne kritusi, gandrīz visa Vācija ieņemta. Tūlīt, tūlīt beigsies karš, bet ko darīsim mēs, nepadosimies taču krieviem. Nogaidām kādu pusstundu. Il vada nav. Jābrauc un mēs braucam. Uz ceļa pāris vietās krievu nakts bumbvedējs izdējis savas milzu olas. Vienā vietā gandrīz visā ceļa platumā. Te ērti varētu izbūvēt lielu bunkuru. Mums no malas pieturot iznāk ratus daļēji vadīt pa grāvi. Mežs par kādiem pāris simts metriem atkāpjas, tālāk vēl vairāk. Sākas pirmās mājas. Drīz arī Gaiķu pagasta nams kreisajā pusē. Nedaudz tālāk leitnanta Rubuļa izmeklētā mūsu rotas apmešanās vieta, kādās mājās pašā kreisajā pusē.

Aiz mājām, kādus 100 vai 150 metrus mežs, bet mežmalā sagāzta atzarotu koku kaudze. Bataljona KP kādu ½ kilometru tālāk, arī kādās mājās ceļa kreisajā pusē, bet pulka KP atrodas pa šo pašu ceļu vairākus kilometrus tālāk. Iebraucam sētā aiz mājas. Tie koki kā reiz bunkuriem. Tie būs jāceļ, ja ne mums, tad kādiem citiem. Parādās telefonists, izrādās viņš jau ievīlīcis telefonu un licis to istabā. Bet tā kā tur uzturas privātie, tad lieku telefonu pārvietot pie mājas sienas ārpusē, uz ceļa pusi. Kapteinis esot man pēc ierašanās pazvanīt. Labs ir. Pazvanīsim. Noziņoju par ierašanos un apmešanos paredzētajā vietā, bet vai ziņoju par Il vadu, to nekādi tagad nevaru pateikt. Ai, gadi, gadi, gadu desmiti! Daudzi brīnās par manu labo atmiņu, bet viņi nezina cik tur ir robu. Nav jau vairs tā kā Hruščova laikā, kad rakstīju pirmos rokrakstus, bet no tā nav saglabāties vairs nekas, jau sākot ar Īlenu kalnu.

Līdums liek man un puisiem drusku atpūsties un tad, ap pusdienas laiku sākt bunkuru būvi. Privātie no šīs un arī viņa, Līduma mājas aizies, taču abas šīs mājas un vienu otru rotu, ienaidnieks varēs redzēt, un skaidrs, ka nekas šīs mājas pa tīro. Vēlāk man pie viņa būs jājiet izrunāties. Visu labu!

Tā kā visi tikpat kā neesam gulējuši, tad nolikāmies drusku saulītē, citi mežmalā, es pie mājas sienas, pie telefona. Aizmigu uz dažām stundām. Zvanīja telefons. Līdums lika ierasties bataljona KP. Varēja būt tā ap 1200. Īsti neatceros. Bataljona KP bija sapulcējušies visi rotu komandieri – Mūsiņš un liela daļa štāba virsnieku. Tikai kapteini Rabenko es it kā neatceros un arī ārstu nē. Visi skaļi un satraukti sarunājās, vien virsnieka vietnieks Apinis vēsā

mierā rīkojās pie galda ar papīriem un lineāliem. Tūlīt pēc manis ieradās arī Lācis un kapteinis ķērās pie lietas. Vācu virspavēlniecība tūlīt Kurzemē pārtrauks pretošanos un par zīmi izliks baltos karogus, un pa to laiku ievadīs sarunas par padošanos. Laikam būs bezierunu kapitulācija, kaut par to vēl priekšniecība nerunāja. Tā lieta Kurzemē jānokārto līdz 9.maija pirmajām stundām. Mums jāpaliek savās pozīcijās, bet aizliegts atklāt uguni par pretinieku, kurš arī neatklās uguni un nenāks mums virsū. Kas būs tad, kad tiks nokārtoti padošanās jautājumi pēc 2400, to Līdums nepateica un liekas to viņam neprastīja. Galvenais jautājums ir tāds, ja padošanās noteikumi arvien vēl aizliegs mums atklāt uguni, bet pretiniekam ļaus nākt mūsu ierakumos. Par kaut kādu atiešanu uz Dundagas mežiem pat runa nebija, tāpat par organizētu pretošanos gadījumā, ja padošanās noteikumi būs ārkārtīgi slikti, vārdu sakot bezierunu kapitulācija. Ja te būsīm notupējuši līdz 2400, tad godīgi atiet, pat kārtīgi iebēgt mežā, būs daudz par vēlū.

Manuprāt, atlika tikai divi varianti – palikt pozīcijās un katru pretinieku sagaidīt ar uguni, kas gan bija izmisuma pilns solis, jo vāciešu lielākā daļa kaimiņos padosies gluži tāpat kā to darīja vācu ģenerāļi un kareivji pašā Vācijā, un mūs palicējus nomāks no visām pusēm pretinieka pārspēks. Otrs variants – laisties mežos cik ātri vien iespējams, kaut aiziet partizānos vai mēģināt tikt pāri jūrai, kaut uz to bija maz izredžu, bet uz to klusībā cerēju, lai gan cerību bija maz līdz jūrai nokļūt par kādām 8 vai 10 stundām, pie tam vēl kājniekiem un bez sakariem un acīmredzot pret priekšniecības gribu. Vārdu sakot te pie mums valdīja īsts apjukums, lai gan iezīmējās divas grupas – viena par aiziešanu (tad jau mežā redzēs) es un man kaut vāji piebalsoja jau vairākkārt minētais leitnants, otra grupa par palikšanu. Te dedzīgākais palicējs bija vēlāk ievērojamākais partizāns Mūsiņš, kas mežos noturējās vairāk par 9 gadiem. Uz viņa pusi sliecās arī pats Līdums, jo viņam galvenokārt par visu bija jāatbild. Te gribu teikt dažus vārdus savā labā. Man jau arī bija jāatbild par rotu, bet es centos novērtēt stāvokli ne klausīt visas pavēles bez izņēmuma. Ja štābā nebūtu tāds apjukums, tad vieglākais soda mērs man būtu atcelšana no amata par tām manām runām vien, nerunājot par tiem darbiem, kurus pastrādāju pēc tam.

Līdums bija visus mūsu viedokļus uzklauzījis un taisījis atlaist mājās, bet piezvanīt atkal līdz būs kādi jaunumi, kad notika neparedzēts gadījums. Divi mūsu apbruņoti kareivji, neatceros no kuras rotas, ievēda plecīgu, nelielu, fufaikā tērpušos krievu. Fufaika noslēpa viņa zīmotnes un ordeņus, taču nedomāju, ka šis jaunais puisis varētu būt vienkāršs kareivis. Vai nu poļitruks vai kāds jaunāks virsnieks, tā man likās. Viņš bija iznācis fronteī cauri, ar baltu, nelielu karodziņu rokās, kas tur atradās vēl tagad. Teikšu atklāti, šis bija drošsirdīgs puisis, jo viņš nezināja uz ko nāk – uz dzīvību vai nāvi. Ieroci pie viņa neredzēja un neviens arī viņu nepārmeklēja. Viņš runāja krieviski, bet kas viņš bija pēc tautības nezinu, bet ar šo 42.armiju mums pirms vairāk nekā mēneša bija iznākusi darīšana pie Blīdenes un Kaulačiem – Brinķiem. Tajā ietilpa 130.LSK un 8.igauņu korpuss un abos šajos korousos, īpaši 130.LSK lielākais vairums krievu. Nekā jauna šis smaidīgais, pašlepnais puisis, sēdēdams sava ienaidnieka barā mums nepateica. Jau to pašu bijām dzirdējuši no Līduma. Sākumā drusku apbrīnoju viņa drošsirdību, bet vēlāk viņa pašpārliecinātība jau krita uz nerviem. Un par daudz viņš runāja, īsts aģitators. Sapratu, ka jādodas pie rotas. Vēl tur kāds palika ar svešo aģitatoru runājam, bet nekā prātīga nenorunājot es steidzos mājup. Dažs labs man

noskatījās pakaļ. Laiks negaida. Vēl vairāk – laiks ir nāve, man kāds kala ausīs. Es sāku bataljonā justies svešinieks un šī sajūta ar laiku pieauga. Acīmredzot viss būtu par vēlu, ja mana rota nebūtu tepat mežmalā un neatrastos rezervē. Rota jāatlaiž, bet ar dažiem iešu vēl pie Līduma, tad kad viņš zvanīs. Jutu, ka man taisnība – ja jau pamiers, tad kauju nebūs un arī nekāda rezerves rota arī nebūs vajadzīga un to tā saucamo fronti mēs nepametīsim tukšu. Tik vien, ka tāds neliels sākums – neizkāsim baltos karogus un aiziesim. Un vispār, mūsu bataljonā tikmēr, kamēr tur bija Līdums, neviens nekādus karogus neizkāra un par to pat runas nebija. Es nezinu kā tika galā Kļaviņš un Lācis, viņu rotas atradās grāvjos, Mūsiņa triecienvads un mana rota atradās rezervē. Mums bija daudz vieglāk. Ko lai dara? Es taču nepieteicos par sedzēju. Mani šim bīstamajam un piņķerīgajam darbam nozīmēja ar pavēli. Visa mana sākumā domātā pretošanās grupa ļoti saruks. Pie manis nepaliek pat desmit vīru. Es nevarēšu viņus ne pabarot, ne apgādāt ar munīciju, jo nebūs vairs kaut vai šķidrās, tomēr organizētas frontes. Varbūt tos man vistuvākos vēl varēšu izvilkt, ja laimēsies, jo tā komanda, kas man būs jāatdod, ļoti līdzināsies tai sensenos laikos dzirdētai „Glābjas, kas var!”. Vairāk savas lepnās 3.rotas labā nekā nevarēšu darīt.

Jau pa gabalu redzēju savas rotas novietnē lielu drūzmēšanos. Liekas, ka apspriež to, ko es tikko uzzināju. Taču nē. Atnācis mans II vads ar vairāk nekā četrus stundu nokavēšanos. Taču tā vietā, lai sekmīgi nostātos malā un kaut ko sakarīgu nomurminātu par savu nokavēšanos, Edvarts izturas izaicinoši, pienāk man klāt un pārmet, ka viņš, lūk, pamests. Neturu par vajadzību ar viņu ielaisties pārrunās. Viņš laikam aizmirsis 1944.gada trešos Ziemassvētkus. Domāju, ka tajā par vismaz 1/3 saīsinātajā atmiņu stāstā es par visu šo lietu pietiekami esmu uzrakstījis, bet ja kāds vēl grib papildus ziņas, tad tās var izlasīt Bērziņa rakstā „Tur tālu kaujas laukā”. Lieku leitnantam Rubulim nostādīt rotu mežmalā, saulītē ar fronti pret R. Pirmo reizi es šo savu rotu uzrunāju ierindā. Līdz šim nebija vajadzības. Šie vīri un zēni sākot ar decembra sākumu, daļa vēlāk man pievienojās, bija kopā ar mani pārstaigājuši gandrīz visus Kurzemes kauju laukus. Tagad mēs šķirsimies. Pastāstu puisiem visu to, ko zinu pats. Runāju vienkārši un skaidri, bez emocijām. Vēl daudziem vīriem no šīs pēdējās 3.rotas dienas jābūt dzīviem un ja kāds šos manus rakstu darbus lasīs, tas jebkuram varēs pastāstīt, ko toreiz teicu. Tā bija skarba runa, vērsta gan pret vāciešiem un krieviem. Tā tad vācieši Kurzemē jebkuru brīdi padosies. Ir, manuprāt, tikai nedaudzas daļas, kas būtu mierā vēl pretoties. Taču vienotas frontes nekādā ziņā vairs nebūs. Pagaidām ir pamiers. Mums jāpaliek grāvjos, bet mēs nedrīkstam šaut, arī pretinieks, tā pati 42.armija, ko mēs pirms mēneša sakāvām uz mums nešaušot. Man tas ir teikts. Būs pamiers, balti karogi un viss, kas tur pieder klāt. Ja jau tā, tad nekādi kara darbi vairs nebūs un es izlietodams savas rotas komandiera tiesības piešķiru jebkuram no jums atvaļinājumu līdz nenoteiktam laikam savu piederīgo apciemošanai, ņemot līdzi tiem, kas vēlas – ieročus un munīciju. Kas vēlas, var palikt tepat un gaidīt krievus. Iespējams, ka par šo lietu es atbildu kā krievu, tā vāciešu priekšā ar savu galvu, jo pagaidām tas nav atļauts. Taču laiks negaida. Piederīgo apciemošanai es ieteicu izvēlēties

nomaļus ceļus. Es domāju, ka jūs mani saprotat. Es vēl palikšu bataljona KP, bet aiziešu tad, kad jūs būsiet aizgājuši. Ja kāds grib jūs aizturēt, tad lietot ieročus (šie bija visbriesmīgākie vārdi ko teicu, bet es tos labi atceros). Atvaļinājuma zīmes nav laika uzrakstīt. Jūs iesiet uz savu risku un lai Dievs jums palīdz puikas! Rotai izklīst! Šīs ir galvenās frāzes un domas, ko teicu toreiz. Vēl dažas sekundes rota stāvēja kā sastingusi un spožā saulē mirdzēja daudzās goda zīmes un ordeņi. Neatceros, kas manu pēdējo komandu „rotai izklīst” atkārtoja.

Tad puīši izjauca ierindu. Es līdznācējus biju izvēlējis un pasaucu pie sevis. To nebija daudz. Pārējie sadalījušies pa grupiņām apspriedās. Ieročus neviens nenosvieda un nepalika sēžam. Šķiet, ka viens no pirmajiem ar pāris draugiem aizgāja Elmārs. Kaut nākotne visiem, kā mani karavīriem, tā man pašam šajā saulainajā pēcpusdienā likās melna un neskaidra, tomēr, kā man šķiet, ka es biju vīrišķīgs toreiz un izdarīju Dievam patīkamam darbu, riskēdams ar savu galvu. Tad aizgāja Virga, šķiet ar daudziem savējiem un vēl un vēl. Kāds bariņš vēl palika apspriesties. Aizgāja abi mani leitnanti, bet es ar savu nelielo grupiņu devos uz bataljona KP, kaut nebiju tieši izsaukts. Tur bija pustukšs. Vienīgi Mūsiņš, Apinis, pats Līdums un man pazīstamais štāba virsnieks, par kuru zinu diezgan daudz, bet nestāstīšu. Viņš bija krietns cilvēks un karavīrs. KP vairs nevaldīja nervoza atmosfēra, bet apjukums, tā varētu teikt. Izrādījās, ka tikko bija piezvanījis divīzijas komandieris vai kāds no štāba un paziņojis, ka ģenerālis mūs latviešu karavīrus visus atbrīvojis no dienesta. Man kļuva ievērojami vieglāk. Šajā štābā jau mani nenošaus. Tikai nebija stingra rīkojuma no pulka štāba. Nezinu, ko par Štrekenbaha rīkojumu teicis Galdiņš. Iespējams, ka viņam bija savas domas. Taču tagad „citas domas” nekā ieiet mežā, nozīmēja, kā tautā saka „mirt ar mūziku”. Manuprāt, ja bija citas domas, tad to vajadzēja sākt kārtot pirms dažām dienām, vismaz kaut ko tādu darīt, lai būtu redzams, kas tiek darīts. Es to nejutu un neuzskatīju sevi vairs par zaļu leitnantiņu, tāpēc rīkojos tā kā pratu. Tagad viss smagums gūlās uz mūsu krietnā kapteiņa Līduma pleciem. Šķiet tik grūta jautājuma priekšā šis drošsirdīgais cilvēks, kas kā Stīpnieka 106.grenadieru pulkā, tā pie mums bija izcīnījis smagas kaujas, atradās pirmo reizi. Es viņam pastāstīju, ko esmu izdarījis un ka pats ar saviem tuvākajiem karavīriem palikšu pie viņa, lai gan atklāti sakot nebiju nolēmis to darīt ilgi. Mūsiņš neteica, ne nē, ne jā, tikai nīgri pasmīnēja. Ko Līdumam bija darīt ar saviem 1.un 2.rotas puīšiem, kas sēdēja pavīši izraktos grāvīšos upītes nogāzē, kad pretinieka kājnieki pienākuši gandrīz klāt un naktī, kad vēl varētu cerēt tos slepeni atvilkt, krievi būs jau viņu grāvjos. Daudzās vietās pretinieks aģitācijas nolūkos bija pienācis mūsējiem klāt un tā jau tīri nebija, ka mūsu deviņpadsmitajā nebūtu neviena, kas domātu glābiņu rast pie pretinieka, noticēdams viņu solījumiem. Man kāds mūsu II bataljona vīrs (kura stāstiem es neuzticos) man stāstīja, ka pretinieks ienākdams mūsu grāvjos nošāvis leitnantu Bankavu. Protams, tādi gadījumi bija un samērā daudz. Šādam liktenim negatavoju ne sevi, ne savu rotu. Bet ko darīt Līdumam? Beidzot viņš zvanīja saviem rotu komandieriem Kļaviņam un Lācim. Es viņu rotu likteņus nespēju iespaidot, tāpēc sarunās īpašu dalību neņēmu. Vienīgi teicu, ka jājiet mežā tūlīt, tad jau redzēs. Skaidrs, ka likteņa sagādīšanās dēļ es biju labākā stāvoklī un savus vīrus tādejādi varēju izvilkāt, vismaz uz laiku, bet toreiz, kad tiku atstāts sedzējos, es šaubos, ka kāds ar lielu prieku mainītos ar mani. Es

nezinu cik daudz vīru bija atnācis līdz abirotniekiem no priekšas. Maz gan. Lācim šķiet tikai ziņneši un seržants Smiltiņš, krietns un rūdīts karavīrs, un tas pats mežā pie Kuldīgas ceļa un R no Kabiles pārnāca manā grupā. Nekāda padoma es nevienam nespēju dot, kā bez kaujas izklūt no upītes gravas un turpināt vismaz kādu laiku meža brāļu gaitas. Vienīgie, ko vēl varētu palīdzēt paglābt bija 1. un 2. rotas KP vīri, jo KP droši vien atradās kaut kur vairāk aizmugurē. Kā tas beigu beigās nokārtojās, es vairs smalki neatceros, bet lielākā grupa bija Mūsiņam, man un Līdumam, bet 1 un 2 grupas bija niecīgas, katrā tikai daži cilvēki.

Tagad Mūsiņš bija pilnīgi pārgājis manā pusē, Kļaviņš un Apinis klusēja, bet pārējie iebilda pa kādam vārdam, kā nu kuro reizi. Un man arī likās, ka es daudz no savas autoritātes biju zaudējis Līduma acīs, jo grupu līdz Kuldīgas ceļam nevedu es pēc kartes, bet Lācis. Tagad jau visi bija par iešanu, tikai kā to kārtot. Sarunas ievilkās. Tā kā bija pēcpusdiena un laiks negaidīja, tad Līdums beidzot izšķīrās, ka iesim, vispirms gar trosu, kas, liekas, atradās alkšņu krūmos mežmalā, Vecsatiķu rajonā. Trosa vīri visi bija gatavojušies palikt. Tur saņēmu šādu tādu pārtiku, nelielu, visai izskatīgu zirdziņu, kam mugurā uzkrāva divus patronu maisus, ar mūsu mašīnpistoļu munīciju un Mūsiņa triecienkarabīnes munīciju. Mums līdzī nāca arī jaunais ārsts, melnā formā. Nenāca tikai viens vīrs – Apinis. Nenāca tāpēc, ka Līdums viņu lūdza palikt bataljona KP kā tādu, kam grēku mazāk nekā mums pārējiem. Liekas, ka viņam pat Dzelzs krusta II šķira nebija. Tādejādi abas priekšējās rotas netika pilnīgi pamestas, ja zvanītu telefons. Es apbrīnoju šo kluso, melnīgsnējo un garo virsniēka vietnieku. Apbrīnoju un atceroties viņu, noliecu

galvu. Viņam tika uzlikts vissmagākais pienākums. Viņš to uzņēmās klusēdams, tikai rokas viņam viegli trīcēja. Kas ar viņu notika, to nezinu. Šī bataljona adjutanta varoņdarbs bija vismaz Lāčplēša kara ordeņa titula vērts. Arī Dzelzs krusta I šķira te būtu par maz.

Tā mēs iegājām mežā katra ar savu laimi un likteni, bet daudzi palika grāvjos gaidot turpmākos notikumus, arī katrs ar savu laimi un likteni. Tikai tagad pēc 46 gadiem mūsējo vairs nav tikpat kā neviena. Runā, ka Ešmanis vēl esot dzīvs. Viņš neienāca ar mums mežā un viņa stāsts varētu būt savādāks.

Un nezin, kāpēc savu piezīmju noslēgumā man galvā iešāvušās pāris rindas no karavīra dziesmas:

Šodien tu, rīt mana rinda, savu prasa kaujas lauks,

Gan jau purva virši zaļie, arī man virs galvas plauks.

Viss. Preijers

FOTO

Virslieitnants ZIEDAINIS otrais no labās

Virslieitnants ZIEDAINIS centrā. Pa kreisi majors V.REINHOLDS

KURZEMĒ

Virslieitnants ZIEDAINIS

Virsleitnants ZIEDAINIS

KURZEME

Pa labi iespējams kapteinis RABENKO. Pa labi virsleitnants ZIEDAINIS

**42.grenadieru pulka komandieris pulkvežleitnants N.GALDIŅŠ. Pa labi
virsleitnants M.ZIEDAINIS KURZEME**

42.grenadieru pulka komandpunkts. KURZEME

**Pulkvežleitnants N.GALDIŅŠ. Pa labi virsleitnants M.ZIEDAINIS.
KURZEME**

**Majors V.REINHOLDS, pulkvežleitnants N.GALDIŅŠ un virsleitnants
M.ZIEDAINIS KURZEME**

19.divīzijas komandieris B.ŠTREKENBAHS un majors GALDIŅŠ

Viršleitnants R.GAITARS

Virslieitnants R.KOVTUŅENKO

Latviešu leģionāri apmācībā

Leģionāru apbalvošana. Kurzeme

Virspulkvedis A.SILGAILIS

Latviešu leģionāri

Liepājas Karosta

Latvijas leģionā mobilizētie latviešu puīši. Rīga, 1943. gada vasara

Veļikajas pozīcijās

